

ผ้าขิด : การสร้างเครือข่ายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์
บนพื้นฐานวัฒนธรรมภาคอีสาน

วิทยานิพนธ์
ของ
มนต์ชัย เพียรทำ

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์
สิงหาคม 2557
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผ้าขิด : การสร้างเครือข่ายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์
บนพื้นฐานวัฒนธรรมภาคอีสาน

วิทยานิพนธ์
ของ
มนต์ชัย เพียรทำ

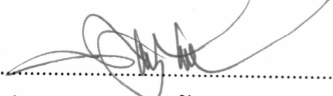
เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์
สิงหาคม 2557
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

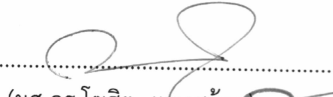

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนายมนต์ชัย เพียรทำ
แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

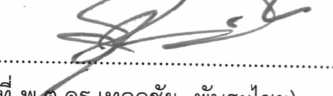
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....

.....
(ผศ.ดร.ทรงคุณ จันทจร)

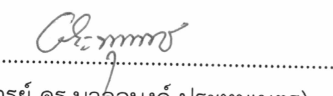
ประธานกรรมการ
(กรรมการบัณฑิตศึกษาประจำคณะ)

.....

.....
(ผศ.ดร.ไฉสิต แพงสร้อย)

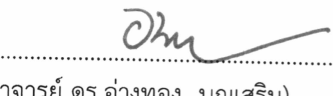
กรรมการ
(ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)

.....

.....
(ว่าที่ พ.ต.ดร.เทอดชัย พันระไชย)

กรรมการ
(กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)

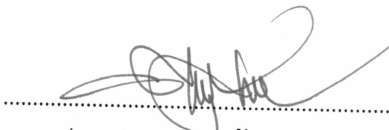
.....

.....
(อาจารย์ ดร.นวลอนงค์ ประทุมเนตร)

กรรมการ
(อาจารย์บัณฑิตศึกษาพิเศษ)

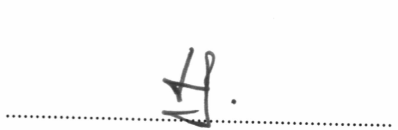
.....

.....
(อาจารย์ ดร.อ่างทอง บุญเสริม)

กรรมการ
(ผู้ทรงคุณวุฒิ)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

.....

.....

(ผศ.ดร.ทรงคุณ จันทจร)
คณบดีคณะวัฒนธรรมศาสตร์

.....

.....

(ศ.ดร.ประดิษฐ์ เทอดทูล)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ ๕ เดือน ๕.๓. พ.ศ. 2557

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาอย่างสูงจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โฆสิต แพงสร้อย ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ อาจารย์ว่าที่พันตรี ดร.เทอดชัย พันธะไชย กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ซึ่งได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ และตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่อง ทุกขั้นตอนของการวิจัย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงคุณ จันทจร ประธานกรรมการสอบ วิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.นวลอนงค์ ประทุมเนตร และอาจารย์ ดร.อ่างทอง บุญเสริม ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะอันมีค่ายิ่งต่อการสอบวิทยานิพนธ์

ขอขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลและกลุ่มตัวอย่างทุกท่านในจังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดยโสธร และจังหวัดอำนาจเจริญ และขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์นพดล จันทร์เพ็ญ และคุณเกษร แสนศักดิ์ ที่กรุณาแต่งกลอน และผญาผ้าขิดประกอบบรรจุภัณฑ์

ขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อ คุณแม่ผู้ให้กำเนิด คณาจารย์ทุกท่านที่ให้ความรู้และ ประสบการณ์ต่าง ๆ แก่ผู้วิจัย และขอขอบคุณ คุณสมพร เพียรทำ ภรรยา และนางสาวพีริยา เพียรทำ นายธนาพันธ์ เพียรทำ นายภาณุพงศ์ เพียรทำ บุตร ที่ให้การสนับสนุนและให้กำลังใจมา โดยตลอด คุณค่าและประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบบูชาพระคุณของบิดา มารดา คณาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน

มนต์ชัย เพียรทำ

ชื่อเรื่อง	ผ้าซิด : การสร้างเครือข่ายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรมภาคอีสาน
ผู้วิจัย	นายมนต์ชัย เพียรทำ
กรรมการควบคุม	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โฆสิต แพงสร้อย และว่าพันตรี ดร.เทอดชัย พันธะไชย
ปริญญา	ปร.ด. สาขาวิชา วัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่พิมพ์ 2557

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา สภาพปัจจุบันและปัญหาของผลิตภัณฑ์ผ้าซิดชุมชนในภาคอีสาน การสร้างเครือข่ายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรมภาคอีสาน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยประชากรในการวิจัยคือประชากรในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) ของประเทศไทย 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดยโสธรและจังหวัดอำนาจเจริญ ได้กลุ่มตัวอย่าง 88 คน แบ่งเป็นกลุ่มผู้รู้ 15 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ 58 คน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป 15 คน เก็บข้อมูลโดยการสำรวจ การสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่มและการประชุมเชิงปฏิบัติการ จัดกระทำข้อมูลและตรวจสอบเนื้อหาแบบสามเส้า นำเสนอผลการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล ตามความมุ่งหมายของการวิจัย โดยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า การทอผ้าซิดในทั้ง 3 ชุมชน คือ บ้านศรีฐาน บ้านคำพระ และบ้านด่านเหนือ มีการทอผ้าซิดสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษหลายชั่วอายุคน งานทอผ้าถือเป็นมรดกทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่สำคัญของสตรีอีสาน การทอผ้าซิดจะมีการทอควบคู่กันไปกับการทอผ้าชนิดอื่น การทอผ้าซิดมี 2 แบบคือ ผ้าซิดไหมกับผ้าซิดฝ้าย ผ้าซิดที่ทอจากเส้นใยฝ้ายจะมีความนิยมนมากกว่าผ้าซิดไหม ในปัจจุบันการทอผ้าซิด มีลักษณะการใช้อยู่ 2 ลักษณะ คือ การทอขึ้นเพื่อใช้เองและทอเพื่อจำหน่ายเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยมีกระบวนการผลิต ได้แก่ การผลิตเส้นใย การย้อมสี การออกแบบลวดลายและการทอผ้าฝืน จากนั้นนำมาแปรรูปและจำหน่ายเองในชุมชน มีการปรับปรุงพัฒนาคิดค้นรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองและได้รับการฝึกอบรมจากหน่วยงานต่าง ๆ หรือผ่านกระบวนการเรียนรู้จากการไปศึกษาดูงานจากชุมชนอื่น พัฒนาการความเป็นมาของการทอผ้าของทั้ง 3 ชุมชน แบ่งเป็น 4 ระยะด้วยกัน คือระยะที่ 1 ยุคปัจเจกบุคคล เป็นการทอผ้าเพื่อใช้สอยในครอบครัวเป็นหลัก ระยะที่ 2 ยุคผันแปร เป็นยุคที่โรงงานทอผ้าตั้งขึ้นจำนวนมาก ทำให้ชาวบ้านไปทำงานตามโรงงานดังกล่าว ระยะที่ 3 ยุคการรวมกลุ่ม เป็นช่วงเวลาที่ชาวบ้านรวมตัวกันตั้งกลุ่มทอผ้าขึ้นในชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ระยะที่ 4 ยุคเครือข่าย เป็นช่วงแห่งการสร้างสรรค์ มีการขยายเครือข่ายการผลิตขึ้นในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง โดยมีการสนับสนุนจากรัฐบาลภายใต้โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ แต่อย่างไรก็ตามการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าซิดของชาวบ้านก็มีปัญหา ได้แก่ ต้นทุนในการผลิตมีราคาสูง กระบวนการในการผลิตยุ่งยาก มีหลายขั้นตอน การจำหน่ายได้กำไรน้อยไม่คุ้มทุนและแรงงาน ทำให้ชาวบ้านไปประกอบอาชีพอื่นหรือทำงานอย่างอื่นที่มีรายได้ดีกว่าและคนรุ่นใหม่ในชุมชนไม่ค่อยให้ความสนใจ

การสร้างเครือข่ายผลิตภัณฑ์ผ้าซิดของชุมชนในภาคอีสาน จะเห็นว่าแต่ละชุมชนมีการรวมกลุ่มเป็นธุรกิจชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้กลุ่มสมาชิกเครือข่ายได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความคิด องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น พัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการและคุณภาพผลิตภัณฑ์ร่วมกันของกลุ่มสมาชิกภายในเครือข่าย มีการจัดโครงสร้างองค์กรชัดเจน มีการสร้างรูปแบบการดำเนินงานภายใต้ข้อตกลงร่วมกัน บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการแต่ละฝ่าย กำหนดความรับผิดชอบ มีการตั้งกฎเกณฑ์ ระเบียบเพื่อใช้ในการดำเนินงานและให้สมาชิกปฏิบัติร่วมกัน พร้อมทั้งมีหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาร่วมเครือข่ายให้การสนับสนุน ลักษณะเครือข่ายจะมีลักษณะเป็นเครือข่ายผลิตภัณฑ์และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ เป็นเครือข่ายกิจกรรมการผลิตทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ เครือข่ายการตลาด โดยมีแหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์อยู่ทั่วไป เครือข่ายสนับสนุนทุน โดยมีการสนับสนุนทุนจากแหล่งทุนต่างๆ เครือข่ายกิจกรรม จะเน้นการพัฒนาประสิทธิภาพของเครือข่าย โดยมีการฝึกอบรมและการศึกษาดูงาน ส่วนแนวทางการสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิดทั้ง 3 ชุมชน ได้มีแนวทางการสร้างเครือข่ายคือ การสร้างเครือข่ายความคิด การสร้างเครือข่ายกิจกรรม การสร้างเครือข่ายสนับสนุนทุน และการสร้างเครือข่ายพื้นที่ นำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าซิดเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรมภาคอีสาน โดยการใช้อองค์ความรู้ การศึกษา การสร้างสรรค์และการใช้ภูมิปัญญาที่เชื่อมโยงกับพื้นฐานทางวัฒนธรรม เทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ ผนวกกับการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาการทอผ้าซิด การแปรรูปผลิตภัณฑ์และตลาดจำหน่ายสินค้าทั้งตลาดในและนอกชุมชน ตลอดจนตลาดออนไลน์ โดยผู้วิจัยได้แนวคิด การพัฒนาผลิตภัณฑ์ซึ่งมีกรอบการดำเนินการคือ ด้านวัตถุดิบ เครื่องมือการผลิต ขั้นตอนการผลิต เอกลักษณ์ ราคาต้นทุน/ราคาจำหน่าย การออกแบบ และบรรจุภัณฑ์ นำไปสู่การกำหนดรูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ เกิดการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าทางเศรษฐกิจโดยร่วมมือกับหน่วยงานราชการ หน่วยงานเอกชนและสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

TITLE Khit Cloth : Network Making and Creative Economy Oriented Product Development Based on Isan Culture
AUTHOR Mr. Monchai Phiantham
ADVISORS Asst.Prof.Kosit Paengsion and Acting.Maj.Terjchai Panthachai
DEGREE Ph.D. **MAJOR** Cultural Science
UNIVERSITY Maharakham University **DATE** 2014

ABSTRACT

The purpose of the research was threefold : To investigate the historical background ; current circumstances and problems of Khit Cloth products in Isan communities ; and network making and creative economy oriented based on Isan culture. The 88 sample of this qualitative research included 15 key, 58 casual, and 15 general informants respectively and were in Kalasin, Yasothon, and Amnat Charoen Provinces. Data were collected using a basic survey, interviews, observations, focus-group discussions, and workshops. The research data were rechecked using a triangulation technique and the results presented descriptively. The results were as follows :

The Khit cloth weaving group members at Ban Sri Than, Ban Khon Phra, and Ban Dan Nue learned the weaving skills from previous generations. Cloth weaving was considered heritage wisdom and culture of Isan women. They wove their Khit cloth along with other cloth weaving and designs. There were two types of Khit-silk and cotton cloth. Khit cloth using cotton thread was more popular than silk thread. Khit clothes are mad for personal use and as community commercial products. Making process begins from thread making, dying, cloth designing, weaving, processing, and marketing. They received training supported by various offices or field studies. There were four development stage of weaving in the three communities family consumption, variation, group integration, and network. The last development stage was the time of creativity and expansion of networking for product processing within community and surrounding areas with the government's support under the One Tambon, One Product. The problems encountered were high production costs ; difficult production process ; too many steps of production ; too little profit as compared to production and labor costs, therefore, pushing people to look for other high paying jobs. Young people were not interested in Khit cloth weaving.

For network making of Khit cloth product in Isan communities, the study found that each of the three communities set up their own community business enhancing members to share ideas, knowledge, wisdom and develop their capacity for product improvement. Each group also had its own organizational structure and business managements, role, and responsibility allowing members and other related local authorities full participation in running and maintaining network of community business, such as ideas, activities, support, product process and improvement, market, and training. Product development oriented creative economy based on Isan culture consumed knowledge, creativity and wisdom, technology, innovation integrated with current situations.

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย	8
คำถามการวิจัย	9
ความสำคัญของการวิจัย	9
นิยามศัพท์เฉพาะ	9
กรอบแนวคิดของการวิจัย	10
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	12
องค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องศึกษาวิจัย	12
ความรู้เกี่ยวกับผ้าอีสาน	12
ความรู้เกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมไทย	22
ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์	28
ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์	32
ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนา	37
ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์	43
ความรู้เกี่ยวกับการออกแบบผลิตภัณฑ์	50
กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง	59
แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	62
แนวคิดการออกแบบ	63
แนวคิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์	66
แนวคิดการตลาด	68
แนวคิดด้านการจัดการการผลิต	71
แนวคิดเครือข่าย	73
ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม	78
ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่	79
ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์	82
ทฤษฎีอัตลักษณ์	82
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	83
งานวิจัยในประเทศ	83
งานวิจัยต่างประเทศ	96

บทที่	หน้า
3 วิธีดำเนินการวิจัย	101
ขอบเขตของการวิจัย	101
ขอบเขตด้านเนื้อหา	101
ระยะเวลาการวิจัย	101
วิธีการวิจัย	102
พื้นที่ที่ทำการวิจัย	103
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	104
วิธีดำเนินการวิจัย	106
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	106
การเก็บรวบรวมข้อมูล	107
การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล	107
การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	108
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	110
ตอนที่ 1 ประวัติความเป็นมาของผลิตภัณฑ์ผ้าชิตชุมชนในภาคอีสาน	110
ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาของผลิตภัณฑ์ผ้าชิตชุมชนในภาคอีสาน	131
ตอนที่ 3 แนวทางการสร้างเครือข่ายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าชิตเชิงเศรษฐกิจ สร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรมภาคอีสาน	198
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	238
สรุปผล	238
อภิปรายผล	255
ข้อเสนอแนะ	265
บรรณานุกรม	267
ภาคผนวก	276
ภาคผนวก ก รายนามผู้ให้สัมภาษณ์	277
ภาคผนวก ข เครื่องมือในการวิจัย	284
ภาคผนวก ค แนวทางการสนทนากลุ่มและการประชุมเชิงปฏิบัติการ	295
ภาคผนวก ง พระราชบัญญัติ ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548	300
ภาคผนวก จ เกณฑ์การคัดสรรสุดยอด หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย	310
ภาคผนวก ฉ ภาพประกอบการวิจัย	320
ประวัติย่อของผู้วิจัย	338

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 แผนดำเนินการศึกษาวิจัยตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2555 ถึง เดือนเมษายน พ.ศ. 2557	102
2 จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลจำแนกตามพื้นที่ที่ศึกษา	105
3 ประวัติความเป็นมาของผลิตภัณฑ์ผ้าชิตชุมชนในภาคอีสาน	119
4 แสดงเครือข่ายการผลิตกลุ่มการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านศรีฐาน	169
5 แสดงเครือข่ายการผลิตกลุ่มการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านคำพระ	179
6 แสดงเครือข่ายการผลิตกลุ่มการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านด่านเหนือ	187
7 สรุปลงปัญหาของผลิตภัณฑ์ผ้าชิตชุมชนในภาคอีสาน	195
8 เปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตทั้ง 3 ชุมชน	197

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดของการวิจัย	11
2 วงจรอุตสาหกรรมสร้างสรรค์	32
3 แนวคิดการออกแบบผลิตภัณฑ์ของ Bonollo Elivilo	66
4 แผนผังการเกิดขึ้นของเครือข่ายคนบ้านเดียวกัน	77
5 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	109
6 คุณยายคำปุ่น จันทะเลียง ครูภูมิปัญญาการทอผ้าซิดและทำหมอนซิดบ้านศรีฐาน	112
7 คุณแม่จู่ไร สุขกุล ผู้ริเริ่มการทำหมอนสามเหลี่ยมบ้านคำพระ	114
8 ศูนย์วิสาหกิจชุมชนบ้านคำพระ ตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ	115
9 ม้วนผ้าซิดยาวที่สุดในโลกผลงานของชาวบ้านคำพระ	115
10 ลักษณะสวดลายซิดของกลุ่มผู้ผลิตบ้านคำพระ	116
11 สัมภาษณ์คุณแม่ราตรี มหิพันธ์ และชาวบ้านเกี่ยวกับความเป็นมาของการทอผ้าซิด บ้านด่านเหนือ	117
12 ลักษณะสวดลายผ้าซิดกลุ่มผู้ผลิตบ้านด่านเหนือ	118
13 สถานที่ทำการวิสาหกิจชุมชนสถาบันการเงินชุมชนบ้านศรีฐาน	128
14 ป้ายหมู่บ้านหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ต้นแบบระดับประเทศ ของบ้านศรีฐาน	128
15 ศูนย์จำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ตำบลศรีฐาน	129
16 ผู้วิจัยถ่ายร่วมกับประธานกลุ่มและสมาชิกกลุ่มผู้ผลิต ผลิตภัณฑ์ผ้าซิดบ้านด่านเหนือ	131
17 อีว อุปกรณ์ที่ชาวบ้านใช้สำหรับแยกเมล็ดฝ้าย	134
18 หลาเส้นฝ้าย	135
19 การเก็บเส้นด้ายใส่เปีย	136
20 การย้อมสีเส้นฝ้ายด้วยเปลือกไม้	138
21 การคั้นหูกของชาวบ้านคำพระ	140
22 การติดตั้งเครื่องหูกเข้ากับกี่	141
23 หลอดด้าย	141
24 การปั่นฝ้ายเข้าหลอดสำหรับใส่ในกระสวย	142
25 กี่ทอผ้าที่ชาวบ้านใช้ในการทอผ้าซิดของบ้านคำพระ	143
26 ฟืมที่ชาวบ้านใช้ในการทอผ้าซิดของบ้านด่านเหนือ	143
27 ไม้เหยียบที่ชาวบ้านใช้ในการทอผ้าซิด	144
28 ไม้แกนม้วนผ้า (ไม้กำพัน)	145
29 ไม้นั่งทอผ้า	145
30 กระสวยที่ชาวบ้านใช้ในการทอผ้าซิดของบ้านศรีฐาน	146

ภาพประกอบ

หน้า

31	ไม้หาบทุกกิ่งที่ทอผ้าชาวบ้านคำพระ	147
32	แปรงทอผ้า (แผงหมู)	147
33	ไม้เก็บขิด	148
34	ไม้ค้ำขิดทอผ้าบ้านคำพระ	148
35	วิธีทอผ้าแบบตะกอลอย ทอ 2 คน นางคำพอง ช่างชัย บ้านโคกสวาท	150
36	การทอขิดแบบตะกอลอยใช้ไม้เหยียบ นางคำไหล โยคะนิตย์ บ้านคำพระ	150
37	ลายผ้าขิดดั้งเดิมของกลุ่มทอผ้าขิดบ้านศรีฐาน อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร	152
38	ผ้าขิดลายดอกพิกุลกลุ่มสตรีพัฒนา ตำบลศรีฐาน หมู่ที่ 9	152
39	ผ้าขิดลายช้างกลุ่มสตรีพัฒนาศรีฐาน หมู่ที่ 9	153
40	ผ้าขิดลายลูกหวายกลุ่มสตรีพัฒนาศรีฐาน หมู่ที่ 9	154
41	ผ้าขิดลายผีเสื้อประยุกต์กลุ่มทอผ้าฝ้ายลายขิดทอมือย้อมสีธรรมชาติ บ้านโนนยาง	154
42	ผ้าขิดลายตะขอสลับเอื้อของบ้านคำพระ ตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ	155
43	ผ้าขิดลายแมงป่องสลับเอื้อของบ้านคำพระ	156
44	ผ้าขิดลายช้างของบ้านคำพระ ตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ	156
45	ผ้าขิดลายลูกหวายผสมผักแว่นของบ้านคำพระ	157
46	ผ้าขิดลายดอกบัวบ้านด่านเหนือ ตำบลโพงาม อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์	158
47	ผ้าขิดลายขอกาบบ้านด่านเหนือ	158
48	ผ้าขิดลายลูกแก้ว (เม็ดเพชร) บ้านด่านเหนือ	159
49	การยัดนุ่นหมอนด้วยเครื่องของชาวบ้านศรีฐาน	162
50	หมอนสามเหลี่ยมที่ยัดด้วยนุ่นแล้ว	162
51	การสอยผ้าปิดหน้าหมอนของชาวบ้านศรีฐาน	163
52	หมอนสามเหลี่ยมของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าขิดบ้านศรีฐาน	164
53	อาคารแสดงและจำหน่ายสินค้า OTOP จังหวัดยโสธร	165
54	แผ่นพับประชาสัมพันธ์แนะนำกลุ่ม วารสารสินค้าบ้านศรีฐาน	165
55	หูกทอหมอนสามเหลี่ยม	167
56	ผ้าฝ้ายลายขิดตะขอสลับเอื้อของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าขิดบ้านคำพระ เป็นลายผ้าประจำ จังหวัดอำนาจเจริญ	171
57	โล่รางวัลพระราชทานจากการประกวดผ้าทอมือศูนย์ศิลปาชีพบางไทร	173
58	ศูนย์จำหน่ายสินค้า OTOP จังหวัดอำนาจเจริญ	174
59	แผ่นพับแนะนำศูนย์วิสาหกิจชุมชน ตำบลคำพระ	175
60	ถุกระดาษบรรจุภัณฑ์ กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าขิดบ้านคำพระ	176
61	ผ้าขิดคลุมไหล่และผ้าห่มลายลูกแก้ว กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าขิดบ้านด่านเหนือ	180
62	การทอผ้าขิดลายลูกแก้ว นางสี เฉิดเจริญ	182

ภาพประกอบ

หน้า

63	ผ้าขิดลายลูกแก้ว	183
64	ศูนย์จำหน่ายสินค้า OTOP จังหวัดกาฬสินธุ์	184
65	กล่องบรรจุภัณฑ์ผ้าขิดลายลูกแก้ว	185
66	แสดงเครือข่ายการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าขิดเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ บนพื้นฐานวัฒนธรรมภาคอีสาน	202
67	แบบผลิตภัณฑ์เบาะนั่งผ้าขิดปักมือ	211
68	แบบขนาดเบาะนั่งผ้าขิดปักมือ 2 ตอน	212
69	การวัดหน้าผ้าตามขนาดของแบบเบาะ	213
70	การยัดนุ่นหรือใยสังเคราะห์เบาะนั่งผ้าขิดปักมือ	213
71	เบาะนั่งผ้าขิดปักมือ 2 ตอน กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าขิดบ้านศรีฐาน	214
72	แผ่นคาดหุ้วเบาะนั่งผ้าขิดปักมือ	214
73	การออกแบบกระเป่ากลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าขิดบ้านคำพระ	216
74	แบบขนาดกระเป่าโน้ตบุ๊ก	217
75	การตัดแผ่นฟองน้ำขนาดตามแบบ	218
76	การเย็บส่วนประกอบของกระเป่าเชื่อมติดกัน	218
77	กระเป่าโน้ตบุ๊กกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าขิดบ้านคำพระ	219
78	บรรจุภัณฑ์ถุงหิ้วกระเป่าโน้ตบุ๊ก	220
79	การออกแบบหมวกท่องเที่ยวผ้าขิดบ้านด่านเหนือ	221
80	แบบขนาดหมวกท่องเที่ยวผ้าขิดบ้านด่านเหนือ	222
81	ตัดผ้าตามขนาดของแบบหมวก	223
82	การเย็บปกหมวกประกบติดกันทั้งสองด้าน	224
83	หมวกท่องเที่ยวผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บ้านด่านเหนือ	224
84	ถุงบรรจุภัณฑ์หมวกท่องเที่ยว	225
85	ผู้วิจัยตรวจสอบการผลิตผ้าคลุมเตียงกับกลุ่มทอผ้าขิดย้อมสีธรรมชาติ บ้านโนนยาง หมู่ที่ 2 ตำบลแม่ต อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร	227
86	การออกแบบผ้าขิดคลุมเตียงลายผีเสื้อประยุกต์	228
87	แบบขนาดผ้าคลุมเตียง	229
88	ผ้าคลุมเตียงผ้าขิดลายผีเสื้อประยุกต์	229
89	การออกแบบปลอกหมอนผ้าขิดลายผีเสื้อประยุกต์	231
90	แบบขนาดปลอกหมอนผ้าขิดลายผีเสื้อประยุกต์	231
91	ปลอกหมอนผ้าขิดลายผีเสื้อประยุกต์	232
92	กล่องบรรจุผ้าคลุมเตียงและปลอกหมอน	232
93	การออกแบบผ้าคลุมไหล่-ผ้าคล้องคอลายราชสีห์	232

ภาพประกอบ	หน้า
94 แบบขนาดผ้าคลุมไหล่-ผ้าคล้องคอลายราชสีห์	235
95 ผ้าคลุมไหล่-ผ้าคล้องคอลายราชสีห์	235
96 กล่องผ้าคลุมไหล่-ผ้าคล้องคอ	236

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ในสมัยยุคหินมนุษย์ยังไม่รู้จักวิธีการทอผ้า เครื่องนุ่งห่มของคนยุคนั้นอาจทำจากหนังสัตว์ หน้่า ใบไม้ และเปลือกไม้ หลักฐานจากจิตรกรรมบนเพิงผาหรือผนังถ้ำหลายๆ แห่ง ซึ่งมีอายุระหว่าง 3,000 – 4,000 ปี ก่อนคริสตกาล แสดงให้เห็นว่ามนุษย์ในยุคนั้นมิได้เปลือยกายเสียทีเดียว หากแต่ห่อหุ้มหรือปกปิดส่วนล่างของร่างกายตั้งแต่เอวลงไปด้วยวัสดุชิ้นเล็กๆ ที่ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าทำมาจากอะไรและไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดเช่นกันว่าการปั่นและทอผ้าในประเทศไทยเริ่มขึ้นในยุคสมัยใด แต่ก็พอจะสันนิษฐานได้ว่าเริ่มขึ้นในยุคก่อนประวัติศาสตร์แน่นอน เป็นที่น่าเสียดายที่เสื้อผ้าและสิ่งทอในยุคต้น ได้ผุพังสูญสลายไปหมดภายในระยะเวลาไม่นานนัก ทั้งนี้เนื่องจากเสื้อผ้าหรือสิ่งทอล้วนทำมาจากอินทรีย์วัตถุซึ่งเป็นวัสดุที่ไม่คงทนนอกจากนี้ลักษณะภูมิอากาศในประเทศไทยทั้งร้อนและชื้นจัดยากที่อินทรีย์วัตถุจะคงสภาพเหลือรอดมาได้ ดังนั้นผ้าที่คงหลงเหลือมาจนถึงปัจจุบันจึงมีปริมาณน้อยมาก (พิสิฎฐ์ เจริญวงศ์. 2530 : 27-33) อย่างไรก็ตามการขุดค้นแหล่งโบราณคดีในประเทศไทยได้พบวัตถุหลักฐานบางอย่างซึ่งช่วยให้สามารถศึกษาวิวัฒนาการทางเทคโนโลยีของผ้าโบราณบางส่วนตั้งแต่ยุคหินเป็นต้นมาเนื่องจากเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางว่า เทคโนโลยีในการทอผ้าถือกำเนิดหรือพัฒนามาจากการทำเชือก ทอเสื่อและงานจักสาน นักโบราณคดีค้นพบหลักฐานหลายอย่างที่แสดงว่ามนุษย์ยุคหินรู้จักทำเชือกขึ้นใช้ โดยนำเส้นใยจากพืชหรือสัตว์ 2 – 3 กลุ่มมาฝั้นเป็นเชือกเพื่อเพิ่มความแข็งแรงและความยืดหยุ่นเชือกที่ทำขึ้นในยุคแรกๆ คงใช้ผูกมัดก้อนหินที่คมเข้ากับด้ามที่ทำด้วยไม้หรือกระดูกเพื่อใช้เป็นอาวุธ วัสดุที่ใช้ในการทำเชือกในระยะแรกอาจใช้เส้นใยจากหญ้าเถาวัลย์ กก อ้อ และเส้นใยจากลำต้นของพืชที่หาได้ง่ายก่อน ต่อมาจึงได้ค้นพบเส้นใยที่ละเอียดอ่อนนุ่มเหมาะสมในการทอเป็นผืนผ้า (นภาพรณ หะวานนท์ และพิสมัย รัตนโรจน์สกุล. 2548 : 68)

เมื่อกล่าวถึงผ้าไทย น่าจะเห็นพ้องต้องกันว่า อันดับแรกที่คิดถึงคือผ้าที่งดงามวิจิตรพิสดารจนเกินกว่าจะสวมใส่ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งน่าจะเป็นผ้าที่ติดตาจากภาพในอดีต เป็นภาพวาดหรือภาพถ่าย ซึ่งอาจจำแนกได้เป็นผ้าแนวราชวัง ผ้าที่เราใช้กันในประเทศทุกวันนี้ หากจะกล่าวถึงแหล่งที่มาและกระบวนการผลิต สามารถแบ่งเป็น 2 หมวดคือผ้าทอมือ และผ้าทอโรงงาน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าผ้าเกือบทั้งหมดที่ใช้จะเป็นผ้าโรงงาน ไม่ว่าจะเป็นโรงงานไทยหรือโรงงานต่างประเทศและเมื่อมีโอกาสพิเศษที่อยากแต่งกายแบบไทย ก็จะใช้ผ้าที่มีลวดลายบ่งบอกความเป็นไทยในรูปแบบสากล เป็นผ้าจีนหรือผ้าถุงลายสวยนำมาแปรรูปเป็นเสื่อหรือกระโปรงหรือผ้าถุงสำเร็จ การจำแนกถึงแหล่งที่มาของผ้าจึงเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่จะช่วยให้มุมมองทางการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องผ้ามีความรอบรู้รอบด้านครอบคลุมความหมายและลักษณะของตัวผ้า ซึ่งเป็นรายละเอียดของเนื้อหาที่สำคัญ ซึ่งจะทำให้เห็นถึงเรื่องราวของผืนผ้าอันเป็นคุณค่าภายในที่แฝงอยู่ภายใต้ลักษณะทางกายภาพภายนอกที่เป็นรูปแบบและสีสันทนของผ้าแต่ละประเภท (วิบูลย์ ลีสุวรรณ และคณะ. 2530 : 159)

ในการออกแบบเครื่องแต่งกายหากพิจารณาอย่างละเอียดแล้วจะพบว่ามีความหลากหลายยิ่งของรูปแบบเครื่องนุ่งห่มของชนพื้นบ้านในประเทศไทย ซึ่งถ้านำมาประชันกันครบทุกชาติพันธุ์จะเป็นความอลังการทางการออกแบบที่ยิ่งใหญ่ ยังมีความเป็นเพศและวัยที่จำแนกงานออกแบบไปได้อีกตามเพศและวัย เด็กเล็ก หนุ่มสาว ผู้ใหญ่ และคนสูงอายุ ในกลุ่มนี้ถ้าจะแบ่งตามโอกาสจะจำแนกได้เป็น 2 โอกาส คือ โอกาสประจำวัน และโอกาสพิเศษ หากจำแนกเช่นนี้ รวมทุกชาติพันธุ์จะมีงานออกแบบพื้นฐานเป็นอมตะ คือชุดประจำชนเผ่าถึงกว่าหนึ่งพันงานออกแบบ (สุจิตต์ วงษ์เทศ. 2542 : 57)

ที่กล่าวมานั้นนับเพียงส่วนผ้าที่เป็นเสื้อผ้าเท่านั้นยังไม่ครอบคลุมถึงผ้าในบริบทของปัจจัยสี่ซึ่งมีงานออกแบบเพื่อการใช้งานสนองกรรบริโภคทางกายและทางใจ อันเป็นการใช้สอยประจำวันและสนองวัฒนธรรมประเพณีความเชื่ออีกมากมาย เหล่านี้คือสิ่งที่มีอาจปฏิเสธได้ว่าเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่จริงนับเป็นความร่ำรวยบนวิถีวัฒนธรรมพื้นบ้านอันมีคุณค่ายิ่ง บนมุมมองที่มีได้มองว่าผ้าเป็นเพียงเสื้อผ้าประดับกายแต่เป็นมุมมองของการใช้ปัจจัยสี่ให้เป็นหลักฐานของชีวิตอย่างเต็มศักยภาพ ตอบสนองวัตถุประสงค์ทางกายและสร้างให้เกิดองค์ประกอบแห่งความมั่นคงทางใจเฉพาะบุคคล และเป็นโครงสร้างส่วนหนึ่งทางสังคมแต่ละชาติพันธุ์ เพราะผืนผ้าที่ถูกสร้างขึ้นในแต่ละชาติพันธุ์จะมีนัยทางรูปธรรมคือ สมองประโยชน์ในชีวิตประจำวันทุกเพศวัยในการกินอยู่หลับนอนอย่างเหมาะสมกับภูมิศาสตร์เฉพาะถิ่น และนัยทางนามธรรมเบื้องต้นคือการร้อยเรียงกลุ่มคนให้เป็นหมู่พวกเป็นปึกแผ่นพี่น้องพึ่งพาอาศัยกัน และในทางเบื้องลึก คือ การเชื่อมต่อกับปรัชญาทางศาสนาพุทธที่ฝังรากลึกในภูมิภาคนี้ คือการพึ่งตนเองบนฐานปัจจัยสี่ และศักยภาพปัจจัยสี่อันน้อยที่สุดที่ชีวิตต้องการเพียงเท่านั้นทำให้ชนพื้นบ้านทั่วไปไม่ว่าจะอยู่ในกรอบประเทศใดของโลกไม่ว่าจะเป็นอินเดียแดง อินคา จีน ญี่ปุ่น ลาว พม่า และรวมถึงประเทศไทยกลับภูมิปัญญาออกมาอย่างไม่สับสนวุ่นวาย กำหนดลงไปเพื่อสร้างสรรค์ให้ปัจจัยสี่ที่จำเป็นอย่างแท้จริงนี้ได้พาชุมชนและสังคมชาติพันธุ์แห่งตน ได้บรรลุถึงความปรารถนาอันดีงาม (สุรศักดิ์ ศรีสำอาง และสมชาย ฌ นครพนม. 2532 : 44)

การทอผ้าถือศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านซึ่งเป็นหนึ่งในหลาย ๆ กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สำคัญของชุมชนศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจึงเป็นแหล่งรายได้เสริมของครัวเรือนและอาจเป็นรายได้หลักของผู้ไร้ที่ดินทำกินปัจจุบันได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐให้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่ยั่งยืน การพัฒนาภาคหัตถกรรมจึงต้องได้รับการวางยุทธศาสตร์ด้วยฐานความรู้ความเข้าใจทั้งระดับจุลภาคและมหภาคสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นสินค้าที่กำลังเป็นที่นิยมของผู้บริโภคไทยและเป็นสินค้าที่รัฐบาลคาดหวังอยากให้เป็นสินค้าหลักสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เพราะนอกจากสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านจะเป็นสินค้าราคาถูกใช้ต้นทุนในการผลิตต่ำซึ่งเหมาะสมกับภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันแล้วยังเป็นสินค้าที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยอีกทั้งยังเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของคนในชุมชนที่ยากจนและด้อยโอกาสทางการศึกษา การที่จะอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและพัฒนาคุณภาพตลอดจนขยายตลาดของสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน รัฐบาลจำเป็นต้องให้ความสำคัญทั้งกลุ่มแรงงานที่ทำการผลิตสินค้าและกลุ่มผู้ประกอบการที่จำหน่ายสินค้า ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างศักยภาพพื้นฐานที่นำไปสู่ความสำเร็จในการผลิตหรือจำหน่ายสินค้า ขณะเดียวกันก็สามารถปรับตัวต่อสถานการณ์แวดล้อมต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาได้อย่างมีความสุข (จิราภรณ์ ตั้งกิตติภรณ์. 2549 : 1) การทอผ้าไม่ว่าจะเป็นผ้าฝ้าย ผ้าไหม ผ้าขิดและอื่น ๆ ก็เป็นกิจกรรมที่สร้างรายได้ให้กับชุมชนเช่นกัน เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมไทยระบบการค้าเสรี ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและนโยบายของรัฐบาลในการที่จะส่งเสริมรายได้

ให้กับชนบท จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการทอผ้าของชุมชน การเปลี่ยนแปลงในระบบการผลิต เป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด ตั้งแต่ขนาด วัสดุในการทอ สี สัน ลวดลายและผ้าเหล่านี้ ถูกนำไปแปรสภาพเป็นวัสดุใช้สอยตามบ้าน ระบบการผลิตได้เปลี่ยนแปลงจากระบบการผลิต ในครอบครัวไปสู่การผลิตในระบบโรงงาน โดยมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาสนับสนุน ทั้งเงินทุนและความรู้ เกิดการจัดตั้งกลุ่มทอผ้าขึ้นในชุมชนต่าง ๆ (สุนัย ฌ อุบล และคณะ. 2536 : บทคัดย่อ)

เป็นที่รู้กันว่า "ผ้าไทย" หรือก็คือผ้าทุกชนิดที่ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นโดยฝีมือคนไทย ทั้ง ผ้าลายขิด ผ้ายก ผ้ายก น้ำไหล มัดหมี่ แม้แต่ ผ้าพื้นเมือง ที่นำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ได้มากมาย เช่น เสื้อผ้า ปลอกหมอน ผ้าห่ม กระเป๋า ผ้าม่าน ผ้าพันคอ ได้สร้างชื่อเสียงขจรขยายไปทั่วโลก ส่งผลให้ชาวต่างชาติ ที่เข้าเยี่ยมเยือนเมืองไทย ลงทุนเดินทางไปแสวงหาผ้าเหล่านี้จากแหล่งผลิต สร้างรายได้ให้กับ ประเทศชาติ คิดเป็นเม็ดเงินมูลค่ากว่า 1,000 ล้านบาทต่อปี ทั้งนี้ความนิยมในผ้าไทยส่วนมากเป็น ผลิตภัณฑ์ที่ทอมาจากเส้นใยธรรมชาติจำพวกไหม (silk) และฝ้าย (cotton) และปฏิเสธไม่ได้เลยว่า เหตุผลหนึ่งที่ทำให้ผ้าไทยเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายก็คือ การส่งเสริมอาชีพด้านหัตถกรรมให้แก่ชาวบ้าน ภายใต้มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถชื่อเสียงของผ้าไทยในแง่ ของฝากของใช้ถือว่าอยู่ในอันดับต้นๆ แต่หากเป็นในเชิงพาณิชย์แล้วยังนับว่าอ่อนด้อยในแง่การตลาดอยู่ มาก ทั้งที่คุณภาพและคุณค่าอันเป็นเอกลักษณ์ของผ้าไทย สามารถไปไกลได้ถึงระดับโลกในแง่แฟชั่นที่ ไม่จำเพาะแค่แฟชั่นเสื้อผ้า สถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ ดำเนินการศึกษาความต้องการของตลาด ผ้าไหม ผ้าฝ้ายเชิงพาณิชย์ขึ้น เพื่อเพิ่มมูลค่าและโอกาสให้ผ้าไทย พบว่า กลุ่มที่มีความสนใจนำ นวัตกรรมผ้าไทยไปใช้มากที่สุด เป็นกลุ่มธุรกิจโรงแรม สปา และกลุ่มธุรกิจบ้านจัดสรร อีกกลุ่มจะเป็น กลุ่มธุรกิจเครื่องนอน เครื่องใช้บนโต๊ะอาหาร และเครื่องใช้ในครัว กลุ่มธุรกิจเครื่องใช้ของเนกประสงค์ และผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน และคุณสมบัติที่ภาคธุรกิจโดยเฉพาะในต่างประเทศต้องการ คือ ผ้าลักษณะนุ่มไม่มีขน มีกลิ่นหอมพวกดอกไม้ไทย แต่ต้องเป็นสีโทนออฟไวต์ หรือเทา-ขาว และไม่ใช้ ลวดลายสัตว์ อีกทั้งถ้าป้องกันเชื้อราและแบคทีเรียได้จะเป็นที่สนใจเพิ่มมากขึ้น ผ้าไทยเป็นผ้าที่มี เอกลักษณ์เฉพาะตัว และเป็นผ้าที่มีคุณภาพในเรื่องการทออยู่แล้ว เพียงแต่ต้องปรับเพิ่มเติมคุณสมบัติ บางอย่างลงไปเพื่อให้น่าสนใจ และจงใจให้คนใช้มากขึ้น ถือว่าเป็นการสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ ให้กับ ผ้าไทย และการพัฒนาในจุดนี้ก็มุ่งหวังว่าจะสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับส่วนผ้าไทย โดยเฉพาะผ้าไหมและ ผ้าฝ้ายที่มีส่วนแบ่งทางการตลาดสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่ม 7,000 ล้านบาทต่อปี จาก 3% เป็น 10% (ไทยโพสต์. 2555 : เว็บไซต์)

การพัฒนาคุณภาพผ้าทอมือ คือวิธีต่าง ๆ ที่นำมาใช้เพื่อให้ผ้าที่ผลิตขึ้นมา มีคุณภาพดีขึ้นตรงกับ ความต้องการและความพึงพอใจของผู้ซื้อ คุณภาพมิใช่เกิดขึ้นเองได้ แต่เป็นผลมาจากการรู้จัก วางแผนไว้อย่างระมัดระวังทุกขั้นตอนในกระบวนการผลิต โดยอาศัยหลักการตรวจสอบตามจุดต่างๆ ตั้งแต่การคัดเลือกวัตถุดิบจนถึงขั้นตอนการผลิต โดยมีแนวคิดที่ว่าผ้าที่มีตำหนิต่างๆ หรือผ้าที่ไม่มี คุณภาพนั้น จะต้องไม่ให้เกิดขึ้นได้ นอกจากนี้ยังต้องพัฒนาวัตถุดิบที่นำมาใช้ทอ ตลอดจนการพัฒนา รูปแบบหรือโครงสร้างให้มีความหลากหลาย ซึ่งแนวความคิดนี้จะต้องเป็นแนวความคิดของผู้ผลิตทุกคน และทุกระดับ ประโยชน์ที่จะได้รับ คือด้วยคุณภาพสินค้าที่ดีทำให้ลูกค้าและผู้บริโภคเกิดความพึงพอใจ ในตัวสินค้า มีการซื้อสินค้าถี่ขึ้นและผลกำไรเพิ่มมากขึ้นเมื่อพิจารณาจะพบว่า มีปัจจัยเบื้องต้น 4 ประการ ที่มีผลกระทบต่อคุณภาพผ้าทอของเราโดยตรง ได้แก่ 1. วัตถุดิบ เช่น เส้นด้ายต่างๆ

ที่นำมาใช้ทอ สีย้อม ฯลฯ เพราะหากเราใช้เส้นด้ายที่ดี สีย้อมที่มีคุณภาพ ก็ย่อมเป็นที่คาดหวังได้ว่า ผ้าที่เราจะผลิตได้นั้น จะเป็นผ้าที่ดีมีคุณภาพและน่าสวมใส่ สีสวยงามติดคงทนปัจจุบันนิยมสีย้อมธรรมชาติและสีที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 2. กี่ทอผ้าและอุปกรณ์ต่างๆ หากชำรุดทรุดโทรมไม่มั่นคง แข็งแรงไม่เหมาะสมกับการผลิตผ้าต่างๆ หรือไม่อยู่ในสภาพใช้งานก็ย่อมผลิตผ้าไม่ได้คุณภาพเช่นกัน ดังนั้นกี่ทอผ้าและอุปกรณ์ต้องมีสภาพแข็งแรง เรียบร้อยสมบูรณ์พร้อมใช้งานมีประสิทธิภาพ 3. วิธีการที่นำมาใช้ผลิตผ้าทอ ควรเลือกใช้วิธีการให้เหมาะสมกับชนิดของผ้าที่ทำกรทอ เหมาะสมกับสภาพการผลิตและพยายามลดการสูญเสียในทุก ๆ ด้าน 4. คนทอ ในการทอผ้าด้วยกี่ทอมือนั้น สิ่งที่น่าจะสำคัญมากคือผู้ทอนั่นเอง ถึงแม้ว่าปัจจัยที่กล่าวมาแต่ต้นจะมีคุณภาพดีมากหรือใช้วิธีการที่เหมาะสมเพียงใด หากผู้ทอขาดความรู้ความชำนาญในการผลิตผ้าผ้าที่ทอได้ก็ย่อมเป็นผ้าที่ไม่มีคุณภาพได้เช่นกัน ผู้ผลิตผ้าทอควรใฝ่คว้าหาความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ แล้วใช้ความรู้และประสบการณ์นั้น ๆ เสริมสร้างตนเองให้เป็นผู้ผลิตผ้าที่มีคุณภาพ (สนั่น บุญลา. 2555 : เว็บไซต์)

ความพยายามในการสร้างชุมชนเข้มแข็งหรือชุมชนยั่งยืน ซึ่งถือเป็นทางออกที่มีอิทธิพลทางความคิดต่อสังคมไทย ในขณะนี้นักเศรษฐศาสตร์มักให้ความสำคัญต่อการรักษาเสถียรภาพค่าเงินบาทและการแก้ปัญหาสภาพคล่องในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจ แต่นักพัฒนาส่วนใหญ่เน้นการสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนโดยสร้างการเรียนรู้ให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ (ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์. 2542 : 64) ธุรกิจชุมชนเป็นองค์กรภาคประชาชน ซึ่งเกิดจากการที่ชุมชนมีการรวมตัวกันประกอบ ธุรกิจในระดับรากหญ้า ไม่มีรูปแบบและไม่ได้เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายเพ่งและพาณิชย์ ดังนั้น การสนับสนุนจึงไม่เป็นระบบ และไม่มีเอกภาพ ทำให้มีปัญหาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนบางแห่ง ไม่เป็นที่ยอมรับของหน่วยงานรัฐหรือเอกชนเนื่องจากไม่มีกฎหมายรองรับ บางครั้งมีการสนับสนุน จากภาครัฐ แต่ไม่ตรงความต้องการที่แท้จริง ต่อมาวิสาหกิจชุมชนได้กลายมาเป็นนโยบายรัฐบาล ในการแก้ปัญหาภาพรวมของประเทศเนื่องจากวิสาหกิจชุมชนเป็นการประกอบการเพื่อการจัดการทุน ของชุมชน โดยคนในชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เพื่อสร้างรายได้ และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน นอกจากนี้วิสาหกิจชุมชนยังเป็นองค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน สร้างรากฐานที่มั่นคงให้ ประเทศ จากแนวคิดและนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชนด้วยกิจกรรมวิสาหกิจ ชุมชน รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.2548 เจตนารมณ์เพื่อส่งเสริม สนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนซึ่งเป็นพื้นฐานของพัฒนาเศรษฐกิจอย่างพอเพียงซึ่งจำนวนหนึ่งอยู่ในระดับที่ ไม่พร้อมจะเข้ามาแข่งขันทางการค้าให้ได้รับการส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นการสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกันการพัฒนาความสามารถในการจัดการและพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้ระบบเศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถพัฒนาสู่การเป็นผู้ประกอบการของหน่วยธุรกิจที่ สูงขึ้นในการเชื่อมประสานการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายให้ดำเนินการในลักษณะของ การบูรณาการทั้งภายในหน่วยงานและร่วมกับภาคีทุกภาคส่วนวิสาหกิจชุมชนจึงเป็นยุทธศาสตร์ใหม่ ของการพัฒนาชุมชนโดยชุมชนมีระบบและพึ่งตนเองได้ซึ่งระบบและการพึ่งตนเองได้ต้องเป็นการพัฒนา จากภายในชุมชนโดยคนในชุมชนร่วมกันสร้างความเชื่อมั่นฟื้นฟูความสัมพันธ์พัฒนาระบบการจัดการ และกระบวนการเรียนรู้ในสังคมขึ้น (สุกัญญา อธิปอนันต์. 2550 : 1-3)

อย่างไรก็ตามจากการดำเนินงานขึ้นทะเบียนและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนพบว่ามีปัญหาในการขับเคลื่อนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนยังไม่มีทิศทางที่ชัดเจนเนื่องจากวิสาหกิจชุมชนส่วนหนึ่งเกิดจากการรวมกลุ่มกันเพื่อรับการสนับสนุนจากภาครัฐต่อรองจัดซื้อปัจจัยการผลิตและขอสนับสนุนเงินทุนมีการรวมตัวแบบหลวมๆสมาชิกไม่ค่อยมีส่วนร่วมมีเพียงผู้นำและแกนนำดำเนินการเป็นหลักไม่มีแผนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่ชัดเจนทำให้การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนดำเนินการไปได้ช้าและไม่ต่อเนื่องจำเป็นต้องมีกลยุทธ์ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่สอดคล้องเหมาะสมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในการพึ่งตนเองและการพัฒนาที่ยั่งยืนดังนั้นการวิจัยกลยุทธ์การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองจึงมีความสำคัญเพื่อนำข้อมูลที่ได้เป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้และสามารถยกระดับให้สูงขึ้นสอดคล้องกับศักยภาพและความต้องการของชุมชนต่อไป (สุกัญญา อธิปอนันต์. 2550 : 3)

ในด้านธุรกิจชุมชนถึงแม้จะมีการสนับสนุนของภาครัฐ และหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับธุรกิจชุมชนทำให้เกิดการพัฒนาในหลายด้านแต่ในภาพรวมยังมีปัญหาเกือบทุกด้าน คือด้านการจัดการธุรกิจ การตลาด และเงินทุน ขาดความรู้ด้านการจัดการธุรกิจ การจัดการเงินทุนหมุนเวียน และการตลาด การบริหารจัดการลดต้นทุน เป็นผลให้ผู้ผลิตได้ผลตอบแทนต่ำ ในขณะที่ผลิตภัณฑ์บางชนิดมีราคาสูงในทัศนะของผู้ซื้อ เช่น ผ้าทอพื้นเมืองด้านคุณภาพผลิตภัณฑ์ ปัญหาตลาดที่มีจำกัด เนื่องจากคุณภาพผลิตภัณฑ์ยังไม่ได้มาตรฐานผู้บริโภคขาดความมั่นใจในคุณภาพและความปลอดภัยด้านวัตถุดิบ เส้นใยฝ้าย เส้นไหม ส่วนใหญ่ซื้อจากต่างประเทศ มีราคาสูง (นัทที ขจรกิตติยา. 2550 : 154)

ลักษณะของการดำเนินธุรกิจชุมชน และหลักคิดในการจัดตั้งธุรกิจชุมชนมีปัญหาในการจัดตั้งขาดการวิเคราะห์ศักยภาพปัญหา และความต้องการของกลุ่มและชุมชนขาดทักษะการบริหารจัดการ บางกลุ่มอาจขาดทักษะในการผลิตขาดการวางแผนธุรกิจชุมชนและการวิเคราะห์ตลาดขาดการจัดลำดับความสำคัญการใช้เงินทุนหรือในกรณีที่ได้มีการจัดตั้งมีปัญหาในเรื่องการตลาดขาดความรู้เฉพาะทางเพื่อต่อยอดได้แก่การบัญชีการตลาดการพัฒนาผลิตภัณฑ์การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารขาดข้อมูลด้านการตลาด จากลักษณะปัญหาและความต้องการดังกล่าวภาครัฐจะต้องทำหน้าที่ในการเชื่อมโยงและต่อยอดความรู้ของชุมชนโดยจะต้องเริ่มจากผู้นำที่ตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมเพื่อให้มีการคิดร่วมกันระหว่างนักวิชาการกับชุมชนเพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้โดยกระบวนการถ่ายทอดความรู้จะต้องปลูกฝังแง่คิดด้านศีลธรรมและจริยธรรมซึ่งจะทำให้ชุมชนสามารถวิเคราะห์ปัญหาและหาทางแก้ไขได้ด้วยตนเอง (นัทที ขจรกิตติยา. 2550 : 155)

ในด้านบทบาทของภาครัฐในการพัฒนาและส่งเสริมมีหน่วยงานจำนวนมากสนับสนุนและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในระดับพื้นที่ เช่น กรมส่งเสริมการเกษตร กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม (สกว.) กระทรวงวิทยาศาสตร์ และโครงการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์สุขภาพในชุมชน (ออย.) ซึ่งแต่ละหน่วยงานก็ทำงานตามที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานต้นสังกัด ยังไม่มีการทำงานในรูปแบบของภาคีและเครือข่ายที่ชัดเจน มีการทำโครงการทับซ้อนในบางพื้นที่ รวมทั้งเป็นการแก้ปัญหาของชุมชนเฉพาะด้าน ซึ่งยังขาดมิติของการพัฒนาชุมชนแบบองค์รวม (Holistic) นอกจากนี้ยังขาดความหลากหลายของชนิดเส้นใยธรรมชาติ และสีย้อมธรรมชาติเริ่มมีจำกัดด้านการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ โดยเฉพาะผ้าทอพื้นบ้านยังขาดการออกแบบให้เป็นที่ยอมรับของคณรุ่นใหม่ ด้านการวิจัย

และพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ทำเป็นส่วนๆ ตามความสนใจของนักวิชาการแต่ละสาขา กระจัดกระจาย และขาดการสนับสนุนให้ทำงานวิจัยครบวงจร ด้านการถ่ายทอดเทคโนโลยี พบความซ้ำซ้อนของ หน่วยงานส่งเสริมและให้การสนับสนุน ทำให้ชาวบ้านสับสน กระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยียังใช้ วิธีการให้ความรู้ด้านเนื้อหามากกว่าการกระตุ้นให้คิดค้นหาวิธีการของตนเองในขณะเดียวกันลักษณะ การส่งเสริมยังไม่ตรงตามความต้องการของผู้ผลิตขาดความต่อเนื่อง และไม่มีการทำงานต่อยอดกันและกัน การส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ผ่านมาเป็นความต้องการจากส่วนกลาง ในขณะเดียวกันการพัฒนา ผลิตภัณฑ์ชุมชนยังขาดการกระบวนและกลไกการพัฒนาทั้งระบบอย่างครบวงจร และขาดการบริหาร จัดการภาพรวมทำให้การพัฒนาผลิตภัณฑ์ย่ำอยู่กับที่

นโยบายหนึ่งที่ส่งเสริมธุรกิจชุมชน คือการผลิตสินค้าของชุมชน ได้แก่สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่ง ผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product : OTOP) ซึ่งรัฐบาลให้การส่งเสริม จะเห็นได้ว่าอัตรา การเจริญเติบโตของสินค้า OTOP สูงขึ้นเป็นลำดับ พ.ศ. 2552 มีมูลค่า 63,000 ล้านบาท พ.ศ. 2553 มีมูลค่า 68,200 ล้านบาท พ.ศ. 2554 มีมูลค่า 70,485 ล้านบาท ในปัจจุบัน มีผู้ผลิตสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ที่ขึ้นทะเบียนกับกรมพัฒนาชุมชน จากข้อมูลล่าสุด ปี 2553 รวมทั้งสิ้น 33,228 ราย และมีสินค้าขึ้นทะเบียนไว้กว่า 83,173 รายการ ผ้าทอมือก็เป็นสินค้าชนิดหนึ่งใน จำนวนนั้น ซึ่งการส่งเสริมผู้ประกอบการและการพัฒนาสินค้า OTOP จึงไม่เพียงแต่จะเป็นการสร้าง รายได้ให้กับครัวเรือนและสร้างการจ้างงานในชุมชนท้องถิ่นทั่วประเทศเท่านั้น แต่ยังเป็นการรักษา มรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาให้คงอยู่สืบต่อไปด้วย สมควรที่จะยกระดับผู้ประกอบการ โดยการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการ โดยใช้เอกลักษณ์ของท้องถิ่นมาสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้า และเสริมสร้างโอกาสทางการตลาดทั้งในและต่างประเทศ (ยุทธศักดิ์ สุภสร. 2555 : เว็บไซต์)

ในโลกปัจจุบัน การค้าและการลงทุนในกลุ่มเศรษฐกิจสร้างสรรค์ได้สร้างความมั่งคั่งให้กับ เศรษฐกิจในหลายประเทศเพราะเหตุว่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์เป็นกลุ่มเศรษฐกิจที่สามารถผลิตสินค้าและ บริการได้สอดคล้องอย่างมีนัยสำคัญต่อจินตนาการวัฒนธรรม และจิตวิญญาณของผู้คน ซึ่งสามารถ ตอบสนองวิถีชีวิตและความต้องการให้กับผู้บริโภคในโลกยุคใหม่ได้อย่างลงตัว สังคมยุคปัจจุบันเป็น ยุคสมัยที่ทางวิชาการนิยามว่าเป็นยุคแห่งปรัชญาหลังทันสมัย (Post Modern) หรือยุคเศรษฐกิจหลัง อุตสาหกรรม (Post Industrial) ซึ่งนับเป็นเวลายาวนานทีเดียวที่ชีวิตประจำวันของผู้คนในสังคมโลก ยุคทันสมัย ได้ถูกกำกับอยู่ใต้การขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจของลัทธิอุตสาหกรรม สภาพของสังคมดังกล่าว ได้บ่อนทำลายจิตวิญญาณผู้คนด้วยการผูกตรึงโลกของการทำงานไว้ในพื้นที่ที่จำกัด และจงจำความ เคลื่อนไหวของชีวิตไว้ประจำวันไว้ด้วย “สัญญา” และขีดจำกัดของ “เวลา” ในต้นยุคการเติบโตของ ระบบทุนนิยมอุตสาหกรรม มนุษย์กลายเป็นแรงงานที่ควบคุมด้วยจักรกล เพื่อสนองตอบความอยู่รอด ของตัวเองและเร่งสร้างความมั่งคั่งให้กับกลุ่มทุนอย่างไม่หยุดยั้ง ต่อมาเมื่อเทคโนโลยีและนวัตกรรมถูก ประดิษฐ์คิดสร้างอย่างก้าวหน้าขึ้นแทนที่เทคโนโลยีใหม่ได้ช่วยผ่อนปรนปรับเปลี่ยนแบบแผนชีวิต และการงานขึ้นทำให้ “คุณภาพชีวิต” และ “แรงบันดาลใจในการบริโภค” ของผู้คนเปลี่ยนไป ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้สอดคล้องกับสินค้าและบริการในกลุ่มเศรษฐกิจสร้างสรรค์ได้อย่างลงตัว สินค้าและบริการของเศรษฐกิจกลุ่มนี้สนองตอบความต้องการ และช่วยเติมเต็มสิ่งที่ขาดหายไปของ ผู้คนในสังคมยุคทันสมัยที่ต้องการมายาวนาน อันเป็นเรื่องของสำนึกและความรู้สึกที่เชื่อมโยงกับ “จินตนาการ” และ “ชีวิตด้านใน” ของบุคคล สภาวะเช่นนี้เองที่ทำให้ “เศรษฐกิจสร้างสรรค์” เติบโตขึ้น

อย่างน่าอัศจรรย์ สินค้าและบริการที่เกิดขึ้นได้สร้างมูลค่าเพิ่มและการเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตไปพร้อมกัน (อภิชาติ ทองอยู่. 2553 : 14 - 15)

เศรษฐกิจสร้างสรรค์มีองค์ประกอบร่วมในการขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจหลายประการ อาทิ การใช้องค์ความรู้ (Knowledge) การศึกษา (Education) การสร้างสรรค์งาน (Creativity) การใช้ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property) ที่เชื่อมโยงกับพื้นฐานทางวัฒนธรรม การส่งเสริมความรู้ของสังคม และเทคโนโลยีนวัตกรรมใหม่ การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์เป็นแนวทางหนึ่งของการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างการผลิตให้สมดุลและยั่งยืนภายใต้แผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ซึ่งมีหลักการสำคัญคือ การเพิ่มคุณค่าของสินค้าและบริการ (Value Creation) โดยใช้องค์ความรู้และนวัตกรรมอีกทั้งความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นไทยซึ่งจะทำให้การพัฒนาประเทศไทยดังกล่าวมีความสอดคล้องกับกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศพัฒนาแล้ว ที่ได้นำกระบวนการความคิดอย่างสร้างสรรค์บนแรงบันดาลใจจากพื้นฐานทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่สั่งสมมายาวนานของสังคม เพื่อสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจและเชื่อมโยงไปสู่คุณค่าทางสังคมจนกลายเป็นเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในที่สุด (เสาวรณย์ กุสุมา ณ อยุธยา. 2553 : 25 - 26)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) วัดมูลค่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์เปรียบเทียบกับผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศในช่วงปี 2548-2552 สูงถึงร้อยละ 10.6 และขยายตัวทุกปี ยกเว้นปี 2552 ที่อัตราการขยายตัวติดลบ ร้อยละ 2.4 สาขาการออกแบบแฟชั่นและงานฝีมือและหัตถกรรม เป็นกลุ่มที่สร้างมูลค่าเพิ่มสูงสุด คิดเป็นร้อยละ 9.3 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ รองลงมาเป็นสาขาการกระจายเสียงธุรกิจการพิมพ์ ธุรกิจโฆษณาและสถาปัตยกรรมตามลำดับ และในปี 2548-2552 มูลค่าของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ 9 กลุ่มได้แก่ 1) งานฝีมือและหัตถกรรม 2) งานออกแบบ 3) แฟชั่น 4) ภาพยนตร์และวิดีโอ 5) การกระจายเสียง 6) ศิลปะการแสดง 7) ธุรกิจโฆษณา 8) ธุรกิจการพิมพ์ 9) สถาปัตยกรรม มีมูลค่ารวมเฉลี่ย 5 ปีที่ 875,488 ล้านบาท ด้านขีดความสามารถในการส่งออกของไทยสามารถแข่งขันได้ในตลาดโลก ในปี 2548 มีส่วนแบ่งในตลาดโลกร้อยละ 1.3 จัดอยู่ในลำดับที่ 17 ของโลก และมีมูลค่าการส่งออกในปี 2549 ประมาณ 289,000 ล้านบาท (พวงแก้ว พรพิพัฒน์. 2553 : 8-9)

ธุรกิจชุมชนบางกลุ่มขาดการนำภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างสรรค์คุณค่าของสินค้าและบริการที่มีโอกาสทางการตลาดสูงไม่มีการสร้างความแตกต่างให้กับสินค้า โดยอาศัยภูมิปัญญาและต่อยอดด้วยเทคโนโลยีที่เหมาะสมปัญหาที่กลุ่มธุรกิจชุมชนส่วนใหญ่ไม่ได้ตระหนักคือ การบริหารความเสี่ยงด้านการผลิตวัตถุดิบตลาดและแรงงานหรือแม้แต่ความรู้เฉพาะด้านทั้งที่ความเป็นจริงแล้วธุรกิจชุมชนในแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกันทั้งทางด้านวิถีชีวิตศาสนา วัฒนธรรมองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นการค้นหาเอกลักษณ์และความต้องการที่แท้จริงของชุมชน การศึกษาการใช้ภูมิปัญญาในการพัฒนาธุรกิจชุมชนภาคอีสาน จะเป็นข้อมูลเพื่อหาแนวทางและวิธีการพัฒนาธุรกิจชุมชนที่สอดคล้องและเหมาะสมกับวิถีชีวิตของชุมชนจะช่วยให้การทำงานได้รับความร่วมมือจากชุมชนและมีพลังในการขับเคลื่อนสู่ความสำเร็จและความยั่งยืนในที่สุดประกอบกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 ได้กำหนดยุทธศาสตร์เพื่อมุ่งสู่ “สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขด้วยความเสมอภาค เป็นธรรมและมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง” โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไทยให้มีคุณภาพ มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและได้รับประโยชน์จากการ

พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรม รวมทั้งสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจด้วยฐานความรู้เทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์บนพื้นฐานการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2554 : 1) การทอผ้าซิดิก์ เช่นเดียวกันได้มีการรวมกลุ่มทอผ้าซิดิก์ กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้อง ขึ้นในหลายชุมชน เช่น ในท้องที่จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดยโสธรและจังหวัดอำนาจเจริญ ก็จะมีกลุ่มสตรีทอผ้าซิดิก์ กลุ่มสตรี สหกรณ์ที่นอน หมอนซิดิก์ กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าซิดิก์ เป็นต้น โดยรวมกลุ่มในรูปแบบของธุรกิจชุมชน หรือวิสาหกิจชุมชน ปัญหาหนึ่งในการดำเนินธุรกิจชุมชนในภาคอีสาน คือ ขาดการสร้างเครือข่ายกัน อย่างเป็นระบบ ซึ่งการสร้างเครือข่ายจะก่อให้เกิดการติดต่อและการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยน ข้อมูลข่าวสารและร่วมมือกันจะทำให้เครือข่ายมีความมั่นคงและมีศักยภาพเข้มแข็ง

จากการศึกษาและวิจัยของหน่วยงานต่าง ๆ พบว่า เครือข่ายธุรกิจชุมชนทอผ้าซิดิก์ต่าง ๆ ทั้งในพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดยโสธรและจังหวัดอำนาจเจริญ ได้ประสบปัญหาต่างๆ ในการ ดำเนินกิจกรรมเป็นอย่างมาก เป็นต้นว่าปัญหาการบริหารจัดการ การตลาด ขาดการวิเคราะห์ ศักยภาพปัญหาความต้องการการวิเคราะห์และส่งเสริมด้านการตลาดอย่างเป็นระบบ ขาดความรู้ เฉพาะทางในการพัฒนาทั้งระบบครบวงจร ต่างคนต่างผลิต เกิดการแข่งขันตัดราคากันเอง มีการลอกเลียนแบบผลิตภัณฑ์ผลิตสินค้าซ้ำกันในชุมชน ทำให้ผลิตภัณฑ์ล้นตลาด ไม่มีการสร้าง เครือข่ายเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้และร่วมมือระหว่างกันกับกลุ่มธุรกิจทอผ้าซิดิก์ในชุมชน ท้องที่จังหวัดอื่น ทำให้ผลิตภัณฑ์จำกัดอยู่เฉพาะพื้นที่ตลอดทั้งขาดการพัฒนาสร้างสรรค์การออกแบบ ผลิตภัณฑ์ และพัฒนาคุณภาพให้เป็นที่ต้องการของตลาด

จากสภาพปัจจุบันและปัญหาที่กล่าวมาแล้วนั้น ทำให้ผู้วิจัยจึงเห็นสมควรที่จะศึกษาวิจัย ผ้าซิดิก์ : การสร้างเครือข่ายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรม อีสานเพื่อใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการสร้างเครือข่ายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าซิดิก์ เพื่อเพิ่มมูลค่า ให้กับผลิตภัณฑ์ผ้าซิดิก์ตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เนื่องจากวิธีการเดิมที่หน่วยงานต่าง ๆ ที่ให้ การสนับสนุนปัจจัยการผลิตด้านเงินทุน การฝึกอบรม ทำให้ชุมชนเคยชินกับการได้รับบริการในรูปแบบของ ปัจจัยและเงินทองมากกว่าการเรียนรู้ของชุมชนดังนั้นการวิจัยจะสามารถทำให้เข้าใจในแนวคิดการ บริหารจัดการทรัพยากร และภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับปัญหาความต้องการของชุมชน รวมทั้งสนับสนุนการจัดการธุรกิจชุมชนพัฒนาระบบเครือข่ายธุรกิจชุมชนและประสานความร่วมมือ ระหว่างภาครัฐเอกชนภาคประชาชนและชุมชนในการส่งเสริมสนับสนุนเครือข่ายธุรกิจชุมชน อย่างเป็นเอกภาพและให้ความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจต่อชุมชนตลอดไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของผลิตภัณฑ์ผ้าซิดิก์ชุมชนในภาคอีสาน
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของผลิตภัณฑ์ผ้าซิดิก์ชุมชนในภาคอีสาน
3. เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างเครือข่ายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าซิดิก์เชิงเศรษฐกิจ สร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรมภาคอีสาน

คำถามการวิจัย

1. ประวัติความเป็นมาของผลิตภัณฑ์ผ้าชิตชุมชนในภาคอีสานเป็นอย่างไร
2. สภาพปัจจุบันและปัญหาของผลิตภัณฑ์ผ้าชิตชุมชนในภาคอีสานเป็นอย่างไร
3. แนวทางการสร้างเครือข่ายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าชิตเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรมภาคอีสานเป็นอย่างไร

ความสำคัญของการวิจัย

1. คาดว่าจะได้ข้อมูล ประวัติความเป็นมาของผลิตภัณฑ์ผ้าชิตชุมชนในภาคอีสาน ซึ่งสถาบันการศึกษาหรือศูนย์ฝึกอาชีพหรือหน่วยงานในท้องถิ่นที่จัดการฝึกอาชีพ สามารถนำไปพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรการเรียนรู้ให้ตรงกับความต้องการของผู้สนใจที่จะศึกษา
2. คาดว่าจะได้ข้อมูล สภาพปัจจุบันและปัญหาของผลิตภัณฑ์ผ้าชิตชุมชนในภาคอีสาน เพื่อนำไปพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มเครือข่ายผู้ประกอบการธุรกิจผลิตภัณฑ์ชุมชน
3. คาดว่าจะได้แนวทางของการสร้างเครือข่ายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าชิตเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรมภาคอีสาน ซึ่งหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจะใช้เป็นข้อมูลในการหาแนวทางส่งเสริม และสนับสนุนกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าชิตให้เป็นที่รู้จักของผู้บริโภคอย่างแพร่หลาย และซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าชิตมากขึ้น
4. คาดว่าจะค้นพบเครือข่ายผลิตภัณฑ์ผ้าชิตชุมชนในภาคอีสานของประเทศไทยสามารถนำแบบอย่างการสร้างเครือข่ายธุรกิจชุมชนให้เหมาะสมกับพื้นที่ของตนเอง และนำไปสู่การสร้างเครือข่ายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าชิตให้แพร่หลายยิ่งขึ้น

นิยามศัพท์เฉพาะ

ผ้าชิต หมายถึง ถึงผ้าที่ทอโดยวิธีใช้ไม้เขี่ยหรือสะกิดซ้อนเส้นยืนขึ้นตามจังหวะที่ต้องการเว้น แล้วสอดเส้นด้ายพุ่งให้เดินตลอด การเว้นเส้นยืนถี่ห่างไม่เท่ากันทำให้เกิดลวดลายต่างๆ ทำนองเดียวกับการทำลวดลายของเครื่องจักสาน

เครือข่าย หมายถึง การรวมกลุ่มของผู้คนหรือองค์กรเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ผ้าชิตภาคอีสาน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ทำงานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยมีวัตถุประสงค์ ระเบียบข้อบังคับ มีกิจกรรม มีผลประโยชน์และมีความสัมพันธ์ของกลุ่มในการช่วยเหลือระหว่างกัน

การสร้างเครือข่าย หมายถึง การทำให้มีการติดต่อและการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร และการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ

ผลิตภัณฑ์ผ้าชิต หมายถึง การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มองค์กรชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดยโสธรและจังหวัดอำนาจเจริญเพื่อการผลิต การแปรรูปและการจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากผ้าชิตในท้องถิ่นภาคอีสานซึ่งประกอบด้วย วัสดุดิบ เครื่องมือ ขั้นตอนการผลิต อັตลักษณ์ ต้นทุน ราคาจำหน่าย การจำหน่าย ออกแบบและการบรรจุภัณฑ์

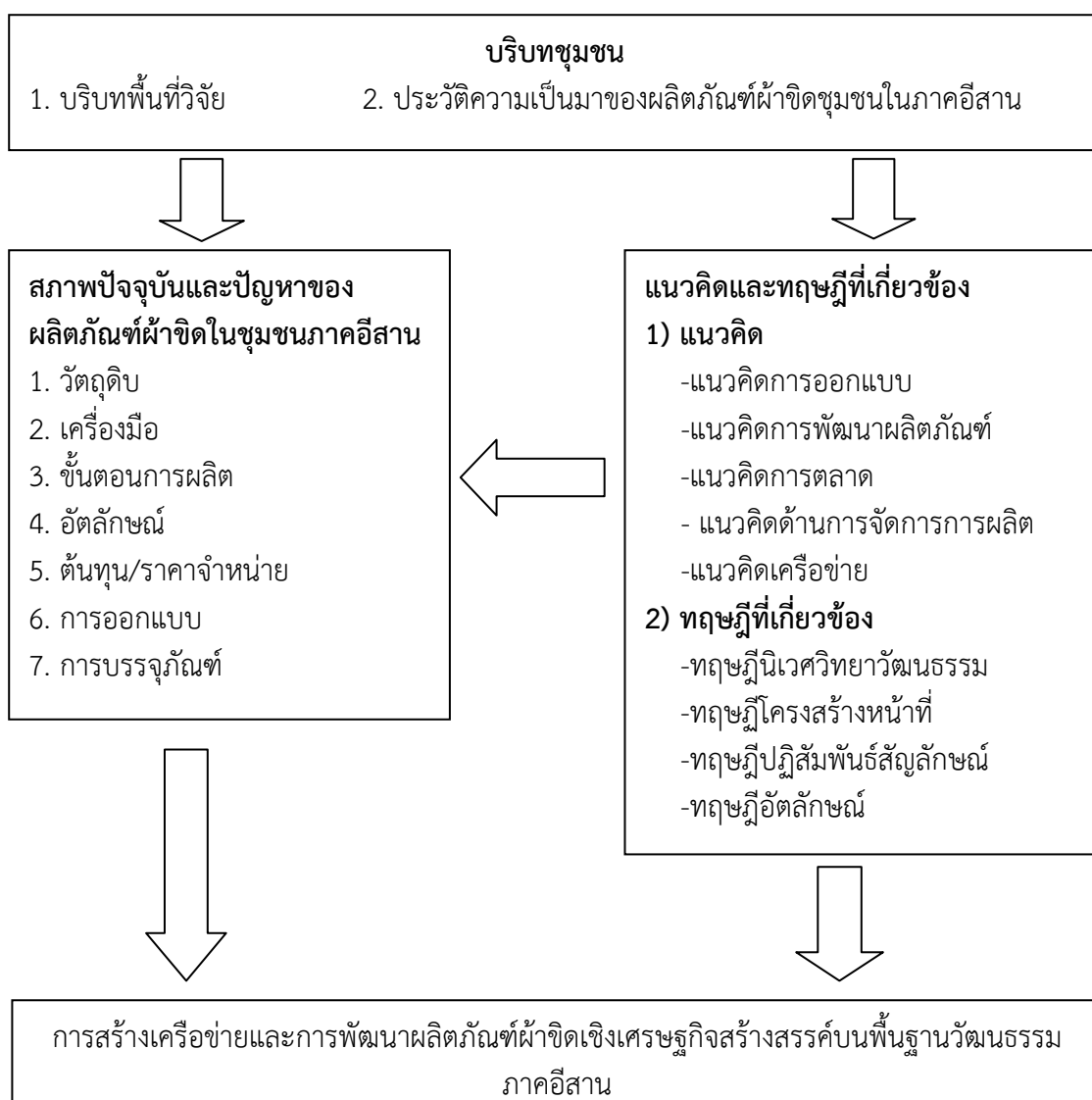
การพัฒนาผลิตภัณฑ์ หมายถึง การดำเนินการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าชิตให้เกิดรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตสินค้าของกลุ่มเครือข่ายผู้ผลิตผ้าชิต ได้แก่ กระบวนการค้นคว้าคิดออกแบบแก้ไขและปรับปรุงเพื่อให้ได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์ที่ดีขึ้น

เศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรม หมายถึง ศักยภาพในการใช้วัฒนธรรมเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมกลุ่ม เป็นการเพิ่มคุณค่า และการบริการของผลิตภัณฑ์ผ้าชิตชุมชนในภาคอีสาน โดยใช้ความรู้และนวัตกรรมผนวกกับจุดแข็งในความหลากหลายของทรัพยากร วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชน

กรอบแนวคิดของการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ผ้าชิต : การสร้างเครือข่ายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรมภาคอีสาน เป็นการศึกษาบริบทชุมชน ประวัติความเป็นมาของผลิตภัณฑ์ผ้าชิตในชุมชนภาคอีสาน สภาพปัจจุบันและปัญหาผ้าชิตในชุมชนภาคอีสาน ในด้านวัตถุดิบ เครื่องมือ ขั้นตอนการผลิต อัตลักษณ์ ต้นทุน/ราคาจำหน่าย การออกแบบ และการบรรจุภัณฑ์ การสร้างเครือข่ายธุรกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้านรูปแบบ ด้านคุณภาพผลผลิต ด้านการตลาด การบริหารจัดการเครือข่ายธุรกิจชุมชนให้สอดคล้องกับปัญหาความต้องการของชุมชน เพื่อจะได้ข้อมูลสารสนเทศใช้เป็นแนวทางประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน ภาคประชาชน และภาคชุมชนในการส่งเสริมพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าชิตอย่างเป็นเอกภาพ

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง ผ้าซิด : การสร้างเครือข่ายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรมภาคอีสาน ผู้วิจัยได้นำแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา โดยนำเสนอหัวข้อสำคัญดังรายละเอียด ตามลำดับดังนี้

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องศึกษาวิจัย
2. กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง
3. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
  - 3.1 แนวคิด
  - 3.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 4.1 งานวิจัยในประเทศ
  - 4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

องค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษาวิจัย

1. ความรู้เกี่ยวกับผ้าอีสาน

ประเทศไทยเป็นดินแดนที่อยู่อาศัยของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์มานับหมื่นปีก่อนที่คนเผ่าไทยจะรวมตัวกันเป็นอาณาจักรและเป็นดินแดนของประเทศไทยในปัจจุบัน มนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ดังกล่าวใช้ชีวิตแบบสังคมเกษตร รู้จักประดิษฐ์เครื่องปั้นดินเผาและการหล่อหลอมโลหะอันเป็นจุดกำเนิดความรู้และวิทยาการในการแปรสภาพวัตถุดิบจากธรรมชาติมาทำเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในการดำรงชีวิตตลอดจนหัตถกรรมการทอผ้าและสิ่งทอ โดยใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติมาทำเป็นเส้นใยในการถักทอ ผ้าทอส่วนใหญ่มักจะนำไปตัดแปลงทำผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ในครัวเรือน ได้แก่ หมอน มุ้ง ผ้าห่ม ผ้าซิ่น ผ้าขาวม้า และผ้าโสร่ง การทอผ้าจึงมีความสำคัญต่อวิถีการดำรงชีวิตสังคมและวัฒนธรรม จึงก่อให้เกิดเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นของภาคอีสานโดยเฉพาะผ้ามัดหมี่ซึ่งเป็นที่นิยมในปัจจุบัน การทอผ้าเป็นงานศิลปะที่ต้องใช้ความขยัน ความพยายาม ความอดทน และความละเอียด ผ้าทอนับว่าเป็นเครื่องนุ่งห่มเพื่อใช้ในการชีวิตประจำวันและใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในท้องถิ่นชนบทและปัจจุบันคนในสังคมเมืองก็นิยมใช้ผ้าไทยกันอย่างแพร่หลายมากขึ้น นอกจากจะนำมาตัดเย็บเป็นชุดเสื้อผ้าเพื่อสวมใส่ในโอกาสพิเศษ ๆ เช่น งานพระราชพิธี งานแต่งงาน และงานบุญประเพณีต่าง ๆ แล้วยังนิยมนำผ้าไทยมาตัดเย็บเป็นชุดทำงาน ชุดลำลอง ชุดกีฬา เป็นต้น ซึ่งเป็นการถ่ายทอดวิธีการกรรมวิธี และประสบการณ์ในการทอผ้า เป็นการส่งสมัญญาที่ถ่ายทอดจากบรรพบุรุษรุ่นหนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่ง เป็นเสมือนมรดกทางวัฒนธรรมแห่งวิถีชีวิตของชาวไทยที่ก่อเกิดวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามซึ่งเอกลักษณ์ของศิลปหัตถกรรมไทยแบ่งออกเป็นกลุ่ม คือ ศิลปหัตถกรรมไทยที่สร้างขึ้นเนื่องในสถาบันกษัตริย์มีพระมหากษัตริย์และชนชั้นสูงเป็นผู้ใช้ ศิลปหัตถกรรมของประชาชนที่ชาวบ้านเป็นผู้สร้างเป็นผู้ใช้ และทำขึ้นมาเพื่อชาวบ้านด้วยตัวเองคือ ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ดังนั้นการทอผ้า

ด้วยมือ นับเป็นศิลปหัตถกรรมที่ได้พัฒนามาจากการทออย่างง่าย ๆ ด้วยเส้นใยพืช ทำให้การทอผ้าด้วยมือ นับเป็นศิลปหัตถกรรมที่สำคัญในการผลิตเครื่องนุ่งห่มของคนไทย (ทรงคุณ จันทจร และโฆสิต แพงสร้อย. 2552 : 13)

1.1 ประเภทของผ้าอีสาน

ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวอีสานที่มีลักษณะโดดเด่นเป็นที่ชื่นหน้าชูตา รู้จักกันทั่วไปคงจะได้แก่ ผ้าทอพื้นเมือง ซึ่งมีทั้งผ้าไหม ผ้าฝ้าย ที่ทอเป็นผ้ามัดหมี่ ผ้าขิด ผ้าจก ผ้ายก ผ้าพื้น และผ้าประเภทอื่น ๆ เพื่อใช้สำหรับตัดเย็บเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย ตลอดจนเครื่องใช้ในครัวเรือน อาทิ หมอน ม่าน ผ้าปูโต๊ะ ผ้าคลุมเตียง ฯลฯ นอกจากนี้ยังใช้ในพิธีกรรมและงานประเพณีบุญต่าง ๆ ผ้าเหล่านี้ล้วนแต่เกิดจากฝีมือที่วิจิตร ประณีตสวยงาม สะท้อนให้เห็นรากฐานศิลปวัฒนธรรมอันล้ำค่าของชาวอีสานที่มีมาแต่อดีต จากการศึกษาวิจัยสามารถแบ่งประเภทของผ้าอีสาน ได้ดังนี้ (ทรงคุณ จันทจร และโฆสิต แพงสร้อย. 2552 : 13)

1.1.1 ผ้าไหม

ผ้า หมายถึง สิ่งที่ทำด้วยเยื่อใย เช่น ฝ้าย ไหม ขนสัตว์ โดยวิธีการทอหรืออัดให้เป็นผืน (ทรงคุณ จันทจร และโฆสิต แพงสร้อย. 2552 : 13)

ไหม หมายถึง ผีเสื้อไหมชนิด Bombyx Mori ในวงศ์ Bombyxidae มีลักษณะตัวอ่อนมีขนสีขาวคล้ายสีครีมคลุมอยู่เต็ม มีปีกลายเส้นสีน้ำตาลอ่อนพัดตามขวาง ลายเส้นตัวหนอนสีขาวหรือสีครีม มีรยางค์เล็ก ๆ สั้น ๆ คล้ายเขาที่ปลายหาง กินใบหม่อนได้อย่างเดียวเมื่อโตเต็มที่จะถักใยหุ้มดักแด้ ซึ่งใยนี้สามารถสาวเป็นเส้นไหมนำมาทอเป็นเสื้อผ้าได้ ใยของสัตว์ชนิดนี้เรียกว่า “ไหม” เรียกเครื่องนุ่งห่มที่ทำด้วยไหมว่า “ผ้าไหม”

ผ้าไหมเส้นใยไหมได้จากตัวไหมที่เลี้ยง ตัวไหมนั้นส่วนมากเลี้ยงกันในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคกลาง ส่วนภาคใต้ที่มีการเลี้ยงกันอยู่บ้าง ชาวบ้านเริ่มต้นจากการปลูกต้นหม่อนสำหรับเป็นอาหารของตัวไหม ต้นหม่อนขึ้นได้ดีในดินเกือบทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นดินดีหรือดินที่ค่อนข้างเป็นกรดก็ตาม โดยหม่อนต้องการความชุ่มชื้นเล็กน้อยในระยะตั้งตัว แต่เมื่อโตต้นหม่อนจะทนความแห้งแล้งได้ดีพอสมควร การเลี้ยงไหมตัวไหมเป็นสัตว์ชนิดหนึ่งมีลักษณะคล้ายตัวหนอน เมื่อแก่ตัวจะชักใยหุ้มตัวของมันเองและตัวไหมจะอาศัยอยู่ภายในนั้น ชาวบ้านจะเอาใบหม่อนที่หั่นเป็นฝอย ๆ ไปให้ตัวไหมกินและเฝ้าดูแลตัวไหมชักใย ตัวไหมและใบหม่อนสามารถเลี้ยงและปลูกได้ทุกบ้าน ชาวบ้านจะเอารังไหมมาสาวเพื่อจะเอาเส้นไหมต่อจากนั้นก็จะนำเส้นใยไหมติดต่อกันเป็นเส้นเดียวตลอด หลังจากนั้นก็นำมาย้อมสีแล้วจึงนำไปทอเป็นผืนผ้าตามที่ต้องการ เส้นใยไหมมีคุณสมบัติคือ ลื่น มัน และยืดหยุ่นได้ดี (หทัยรัตน์ ปัทมาวิวัฒน์. 2547 : 9)

1.1.2 ผ้าฝ้าย ฝ้ายเป็นพืชเศรษฐกิจที่ปลูกได้ในทุกภาคของประเทศไทย

เพราะเป็นพืชเขตอากาศร้อน ชอบดินเหนียวปนทราย อากาศโปร่ง ไม่ชอบร่มเงาบัง เส้นใยของฝ้ายดูดความร้อนได้ง่ายเป็นตัวนำความร้อนได้ดีเหมาะสำหรับเป็นเครื่องนุ่งห่มในเมืองร้อน เพราะเมื่อฝ้ายดูดความชื้นแล้วความชื้นจะระเหยกลายเป็นไอ ผู้ที่สวมเสื้อผ้าด้วยผ้าฝ้ายจะรู้สึกเย็นสบาย ฝ้ายจะปลูกในเดือนพฤษภาคมต่อกับเดือนมิถุนายนหรือปลายเดือนกรกฎาคมต่อกับเดือนสิงหาคม เพราะระยะเวลา 4 – 5 เดือนนี้ เป็นฤดูฝนจะช่วยให้ฝ้ายได้รับลมฝนดีพอประมาณเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนธันวาคมฝ้ายจะแก่และแตกปุย การปลูกฝ้ายชาวบ้านจะปลูกไปพร้อม ๆ กับการปลูกข้าว คือ หว่านข้าวในนาขณะที่รอให้กล้าโตก็จะทำการปลูกฝ้ายไปด้วย คือ ปลูกในไร่หรือเนื้อที่ที่ว่างต่อจากบริเวณบ้านซึ่งสามารถ

ดูแลได้ทั่วถึง เมื่อเสร็จจากการปลูกฝ้ายกล้าในนาที่โตพอดีต่อจากนั้นจะถอนกล้าแล้วดำนาต่อไป พร้อมกันนั้นก็บำรุงรักษาฝ้ายที่ได้ปลูกไว้ ระยะเวลาที่ใช้ในการปลูกฝ้ายจนสามารถเก็บปุ๋ยฝ้ายได้ใช้เวลา 6-7 เดือนและนำเส้นใยของฝ้ายมาทอเป็นผืนผ้าสำหรับนุ่งห่มหรือใช้สอยในชีวิตประจำวัน ผ้าฝ้ายเป็นผ้าที่ทุกคนมีความจำเป็นต้องใช้ตั้งแต่เกิดจนตาย ทุกเพศทุกวัย และทุกชนชั้นในสังคม เช่น นำมาทำเป็นผ้าอ้อมเด็กทารก เสื้อ ชิน (ผ้านุ่ง) ตินชิน ผ้าแพรเปียง ผ้าปูที่นอน เป็นต้น (หทัยรัตน์ ปัทมาวิวัฒน์. 2547 : 9)

1.1.3 ผ้ามัดหมี่ เป็นผ้าที่ทอมาจากด้ายหรือไหมที่ผูกมัดแล้วย้อมโดยการคิดผูกให้เป็นลวดลายแล้วย้อมจริงก่อนทอ ผ้ามัดหมี่ที่ทั้งทอด้วยฝ้ายและไหม ปัจจุบันนอกจากจะนิยมทอด้วยเส้นใยฝ้ายและเส้นใยไหมซึ่งเป็นใยธรรมชาติยังทอจากเส้นใยวิทยาศาสตร์ เช่น เส้นใยโพรเทอิกด้วย (หทัยรัตน์ ปัทมาวิวัฒน์. 2547 : 10) ลักษณะเฉพาะของผ้ามัดหมี่ คือ รอยซึมของสีที่วิ่งไปตามบริเวณของลวดลายที่ถูกมัดและการเหลื่อมล้ำในตำแหน่งของเส้นด้ายเมื่อนำมาขึ้นก็หรือในขณะที่ทอ ซึ่งจะทำให้เกิดลักษณะลายที่คลาดเคลื่อนต่างจากผ้าทอชนิดอื่น ๆ การใช้ความแม่นยำในการมัดย้อมและการขึ้นด้ายบนที่ตลอดจนการทอจะช่วยให้ความคลาดเคลื่อนนี้ลงหรืออาจจะใช้ลักษณะเหลื่อมล้ำนี้เป็นส่วนหนึ่งของการออกแบบ ซึ่งนับว่าเป็นเอกลักษณ์ของผ้ามัดหมี่ การออกแบบลวดลายผ้ามัดหมี่เป็นการสร้างสรรค์ลวดลายจากช่วงจังหวะ การมัดเส้นใยไหมหรือฝ้ายเป็นเปลาะ ๆ ด้วยเส้นเชือก แต่เดิมจะใช้เชือกกล้วยเพราะหาง่ายทำได้เองจากกาบกล้วย ปัจจุบันนิยมใช้เส้นเชือกฟางพลาสติกแทน ลวดลายมัดหมี่จะคมชัด สวยงามหากมัดแน่นในแต่ละจุด ถ้าไม่แน่นสีจะซึมเลอะ ลวดลายมัดหมี่ที่มีการสืบทอดต่อกันมาแต่โบราณนั้น ส่วนใหญ่ได้จากแรงบันดาลใจจากธรรมชาติ ความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณี อาทิ ลายดอกแก้ว ลายต้นสน ลายโคมห้า ลายโคมเจ็ด ลายบายศรี ลายกวาง ลายนกยูง ลายเต่า และลายพญานาค เป็นต้น

1.1.4 ผ้าซิด การทอผ้าซิดเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านของคนไทยที่ได้สืบทอดกันมาและแพร่หลายในทุกภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคอีสานซึ่งทอผ้าซิดมากกว่าท้องถิ่นอื่น ๆ คำว่า “ผ้าซิด” เป็นการเรียกขานชื่อผ้าตามกระบวนการทอ คือ ผู้ทอใช้ไม้เก็บซิดสะกิดซ้อนเครื่องเส้นยืนขึ้นเป็นจังหวะตามลวดลายตลอดหน้าผ้าและพุ่งกระสวยสอดเส้นพุ่งพิเศษและเส้นพุ่งเข้าไปตลอดแนวเครื่องเส้นยืนที่ถูกจัดซ้อนขึ้นนั้น ช่วงจังหวะของความถี่ความห่างที่เครื่องเส้นยืนถูกกำหนดไว้ด้วยไม้เก็บซิดจึงเกิดเป็นลวดลายซิดขึ้น วิธีการทอผ้าซิดจึงเป็นรูปแบบการทอผ้าที่สร้างลวดลายขณะทอผ้าบนที่ (หูก) ผ้าซิดส่วนใหญ่ใช้เส้นใยฝ้ายมากกว่าเส้นใยไหมโดยทอเป็นผ้าซิดสำหรับใช้สอยเป็นหมอน ผ้าห่ม ผ้าปูที่นอน ผ้าคลุมไหล่ ผ้าห่อคัมภีร์ นอกจากนี้ยังมีการทอผ้าลายซิดด้วยพืมหินหน้าแคบเพื่อใช้เป็นหัวชิ้นและตีนชิ้นอีกด้วย ผ้าซิดใหม่มักทอเป็นผ้าผืนสำหรับตัดเสื้อผ้า ปัจจุบันมีการส่งเสริมการทอผ้าซิดใหม่ซึ่งมีลวดลายละเอียดและประณีตกว่าผ้าซิดฝ้ายมาก (หทัยรัตน์ ปัทมาวิวัฒน์. 2547 : 11)

1.1.5 ผ้าแพรว้า เป็นผ้าทอมือ เป็นผ้าไหมที่ชาวไทยภูเขานิยมทอกันในสมัยโบราณเพื่อใช้งานพิธีต่าง ๆ ตามวัฒนธรรมของชาวภูไท ต่อมาได้มีการดัดแปลงลักษณะของผืนผ้าไหมแพรว้าเพื่อการนำมาใช้ประโยชน์ได้มากขึ้น มีการปรับใช้ตามสภาวะการณ์ ตามความนิยมของแฟชั่นเสื้อผ้าต่างๆ คือ ทอเป็นผืนผ้าหน้าแคบเพื่อทำผ้าสไบเฉียง ผ้าแพรว้าหน้าธรรมดา และผ้าแพรว้านั้นยังมีการทอกันหลายชนิด เช่น การทอฝ้ายกลายดอกทั้งผืน การทอฝ้ายดอกครึ่งผืน นอกจากนี้ยังมีการประยุกต์ในการทำลายต่าง ๆ มาทอรวมสลับลายกันในผืนเดียวมีตั้งแต่ 3 ลายขึ้นไป ในบางผืนจะมีตั้ง 12 – 18 ลาย สลับกัน ซึ่งจะต้องใช้ความประณีตละเอียดอ่อนในการทอรวมทั้งใช้เวลาด้วย

สำหรับลายต่าง ๆ ที่มักจะพบเจออยู่เสมอบนลายผืนผ้าไหมแพรวานั้นก็จะมาจากการจินตนาการของชาวภูไทในสมัยโบราณ โดยนำเอาธรรมชาติเข้ามามีส่วนดัดแปลงต่าง ๆ ซึ่งมีชื่อเรียกในชื่อลายต่าง ๆ เช่น เหวกิ้ง โครงเอื้อ กาบแบ ดอกบัว ดอกจันทน์ เป็นต้น (ทรงคุณ จันทจร และโกฎีสิต แพงสร้อย. 2552 : 16)

1.1.6 ผ้าขาวม้า จากงานวิจัยเรื่อง “ผ้าขาวม้า” ของอาภรณ์พันธ์ จันทร์สว่าง อธิบายไว้ว่า “ผ้าขาวม้า” เป็นคำที่เพี้ยนมาจากคำว่า “กามา” (Karma) ซึ่งเป็นภาษาอิหร่านที่ใช้กันอยู่ที่ประเทศสเปน เข้าใจว่าสเปนเอาคำว่า “กามา” ของภาษาแขกไปใช้ด้วย เพราะในประวัติศาสตร์ประเทศทั้งสองมีการติดต่อกันมาช้านาน จะเห็นว่าผ้าขาวม้าเป็นผ้าโบราณที่ใช้ประโยชน์กันมานานแล้ว คนไทยรู้จักใช้ผ้าขาวม้ามาตั้งแต่สมัยพุทธศตวรรษที่ 6 ถ้านับเวลาย้อนไปจะตรงกับยุคสมัยเชียงแสนที่ผู้หญิงมักนุ่งผ้าถุง ส่วนผู้ชายเริ่มใช้ผ้าเคียนเอว (ผ้าขาวม้า) ซึ่งได้วัฒนธรรมมาจากไทยใหญ่ (ไทยใหญ่ใช้โพกศีรษะ) ส่วนไทยเรายังมุ่นมวยผมอยู่ เมื่อเห็นประโยชน์ของผ้าจึงนำมาใช้บ้างแต่เปลี่ยนมาเป็นผ้าเคียนเอวเมื่อเดินทางไกลจึงนำมาใช้เพื่ออำนวยความสะดวกซึ่งให้ประโยชน์มาก เช่น ใช้ห่ออาวุธและเก็บสัมภาระในการเดินทาง ปูที่นอน นุ่งอาบน้ำ ใช้เช็ดร่างกาย เมื่อไทยใหญ่เห็นประโยชน์ของการใช้ผ้าจึงนำมาเคียนเอวตามอย่างบ้าง “เคียน” เป็นคำไทยมีความหมายตามพจนานุกรม คือ พัน ผูก พาด โปก คาด คลุม เมื่อนำมารวมกับคำว่า “ผ้า” และส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย เช่น เหว จึงมีความหมายว่า เป็นผ้าสำหรับคาดเอว ซึ่งคนไทยโบราณจะรู้จัก “ผ้าเคียนเอว” มากกว่า “ผ้าขาวม้า” เนื่องจากใช้เรียกกันมาแต่โบราณ ส่วนคำว่า “ผ้าขาวม้า” มานิยมใช้เรียกกันในภายหลัง หลักฐานที่แสดงว่าคนไทยเริ่มใช้ผ้าขาวม้าในสมัยเชียงแสนมีปรากฏให้เห็นจากภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ วัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน และเมื่อดูการแต่งกายของหญิง - ชายไทยในสมัยอยุธยาจากภาพเขียนในสมุดภาพ “ไตรภูมิสมัยอยุธยา” ราวต้นพุทธศตวรรษที่ 22 จะเห็นได้ว่า ชาวอโยธยานิยมใช้ผ้าขาวม้าพาด บ่า คาดพุง หรือนุ่งโจงกระเบน แล้วใช้ผ้าขาวม้าคล้องคอหลบห้อยชายทั้งสองข้างไว้ด้านหลัง สมัยรัตนโกสินทร์ชาวไทยทั้งชาย - หญิงนิยมใช้ผ้าขาวม้ามาทำประโยชน์กันมากยิ่งขึ้น โดยไม่จำกัดแต่เพียงเพศชายอย่างเดียวเหมือนในอดีตและไม่จำกัดเฉพาะทำเป็นเครื่องตกแต่งร่างกายอย่างเดียว ผ้าขาวม้าเป็นอาภรณ์เอกลักษณ์ประจำคนไทยมาทุกยุคทุกสมัยโดยนิยมนำมาใช้กันทั่ว ๆ ไป โดยเฉพาะตามชนบท โดยประวัติผ้าขาวม้าอาจจะไม่ใช่ผ้าของคนไทยแต่ระยะเวลาที่ยาวนานกว่า 900 ปี ที่ผ่านไปแล้ว ผ้าขาวม้านับได้ว่าเป็นผ้าสารพัดประโยชน์อย่างแท้จริง เพราะอย่างน้อยด้วยรูปลักษณ์และลวดลายที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องซึ่งได้รวมไว้ทั้งศาสตร์แห่งสีสันทันและศิลป์แห่งลายผ้าไทยนำมาผสมผสานกันอย่างกลมกลืน (อาภรณ์พันธ์ จันทร์สว่าง, อ้างอิงมาจาก ทรงคุณ จันทจร แลโกฎีสิต แพงสร้อย. 2552 : 16)

1.2 ประโยชน์ใช้สอยของผ้าในชีวิตประจำวัน

ผ้าเป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานที่มีบทบาทในวิถีชีวิตของคน ทั้งชายและหญิง ตั้งแต่เกิดจนตาย ผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวันมีหลายชนิด เช่น ผ้าซิ่น ผ้าโสร่ง ผ้าขาวม้า ผ้าห่ม ผ้าเบี่ยง ผ้ายาว ผ้าเหล่านี้จัดเป็นผ้าหลักที่ใช้ในชีวิตประจำวัน นอกจากนั้นยังนำผ้ามาประยุกต์ใช้ประโยชน์ตามความเหมาะสม เช่น ทำเป็นที่นอน หมอน ผ้าห่ม ผ้าอ้อม ผ้าห่อกระดูก ผ้าห่อคัมภีร์ ธง ผ้าผะเหวด เป็นต้น ดังนั้นจึงสามารถจำแนกผ้าออกได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

1.2.1 ผ้าที่ใช้ในวิถีชีวิต เป็นผ้าที่ใช้กันตามปกติได้แก่ ผ้าซิ่น ผ้าโสร่ง ผ้าขาวม้า ผ้าห่ม ผ้าวู๋ หมอน พูก มุ้ง ม่าน ย่อม เป็นต้น

1) ผ้าซิ่น เป็นผ้าเย็บตะเข็บข้าง เป็นถุงสำหรับผู้หญิงนุ่ง วิธีการนุ่งจะทบจากขวาไปซ้ายหรือซ้ายไปขวาก็ได้ โดยเหน็บชายพกไว้ที่เอว ให้เชิงหรือตีนซิ่นเสมอกัน การนุ่งผ้าซิ่นที่ถือว่าสุภาพ คือนุ่งให้ผ้าซิ่นคลุมถึงข้อเท้า

2) ผ้าโสร่ง เป็นผ้านุ่งสำหรับผู้ชาย ผ้าโสร่งเย็บเหมือนผ้าถุง เวลานุ่งจะเหน็บชายพกด้านหน้า ผ้าโสร่งนิยมทอด้วยผ้าไหมเนื้อหนา ลวดลายนิยมทอเป็นตราสี่เหลี่ยมจัตุรัส สลับสี สีที่นิยมใช้คือ มีสีเหลือง แดงและเขียว สมัยโบราณผู้ชายนิยมนุ่งผ้าโสร่งผืนเดียวเปลือยอก บางครั้งมีผ้าขาวม้าพาดที่เอวด้วย

3) ผ้าขาวม้า ถือได้ว่าเป็นผ้าสารพัดประโยชน์ ผู้ชายใช้นุ่งเดี่ยว คาดเอว พันรอบศีรษะ พาดไหล่ ใช้เป็นผ้าเช็ดตัว ผูกอูให้ลูกนอน นิยมทำลวดลายเป็นตราสี่เหลี่ยม ตาหมากรุก นิยมใช้สีดำและขาว

4) ผ้าห่ม เป็นผ้าที่ทอด้วยผ้าฝ้ายเนื้อหนา เรียกว่า ผ้าเหยียบ ทำเป็นลายยกดอก ทุกครัวเรือนจะทอผ้าสำหรับคนในบ้านไว้ใช้และมีสำรองไว้สำหรับญาติพี่น้องมาเยี่ยมเยือนได้ใช้ ทั้งยังทอไว้ในบางโอกาสที่มีงาน เช่น ทำบุญบ้าน บุญบวงช บุญกฐิน จะใช้ผ้าชนิดนี้สำหรับปูลาดที่นั่งพระ และชิงปิดผนังด้านหลังที่พระนั่งด้วย

5) ผ้ายาว เป็นผ้าเนื้อดี มีความยาวประมาณ 2.50 – 3.00 เมตร กว้างประมาณ 1.00 – 1.50 เมตร ทอเป็นลวดลายด้วยไหมควบ ส่วนใหญ่เป็นสีเข้ม เช่น สีม่วง เขียว สีเม็ดมะปราง บางแห่งเรียกว่า “ผ้าหางกระรอก ผ้าม่วง ผ้าวา” เป็นผ้าที่ทอไว้สำหรับใช้เป็นผ้านุ่งห่มในพิธีบวชนาค และเป็นผ้านุ่งโจงกระเบนในงานแต่งงานตลอดจนใช้คลุมโลงศพ ผ้าชนิดนี้จะมีไว้ทุกครัวเรือน ถือเป็นผ้าหลักอย่างหนึ่งของครอบครัว

6) ผ้าอ้อม เป็นผ้าห่อเด็กทารกที่เกิดใหม่ เมื่อผู้เป็นแม่ตั้งครรภ์จนจะคลอดจะจัดเตรียมผ้าอ้อมสำหรับเด็ก คติโบราณจะใช้ผ้าซิ่นเก่าของแม่ ผ้าโสร่งเก่าของพ่อมาซักทำความสะอาดและใช้เป็นผ้าอ้อม เชื่อว่าลูกเกิดมาจะเลี้ยงง่ายสำหรับเด็กผู้ชายเชื่อว่าเรียนวิชาอาคมได้ขลัง

7) ผ้าสมมา เป็นผ้าที่นำไปทอแทนบุญคุณ พ่อ แม่ ญาติผู้ใหญ่ ใช้ในพิธีแต่งงาน เมื่อคู่ขวัญผูกข้อมือแล้วคู่บ่าวสาวจะกราบพ่อแม่ ญาติผู้ใหญ่ และสมมาด้วยเครื่องนุ่งห่ม เครื่องนอน หมอน ผ้าขาวม้า เป็นของไหว้ สำหรับแม่จะใช้ผ้าซิ่นไหมเป็นของสมมา

8) ย่อม เป็นเครื่องใช้สิ่งของทำด้วยผ้า แต่เดิมมาใช้สำหรับพระ เณร เท่านั้น ย่อมได้มาจากกองกฐินซึ่งผู้สร้างกองกฐินจะจัดย่อมถวายร่วมกับอัฐบริวารด้วย พระสงฆ์จะใช้ย่อมไว้ใส่สิ่งของคล้ายกับกระเป๋าของฆราวาส

1.2.2 ผ้าในพิธีกรรม เป็นการนำผ้ามาประกอบพิธีกรรมตามคติความเชื่อ เช่น ผ้าในพิธีสะเดาะเคราะห์ ผ้าซิ่นขวัญ ผ้ายันต์ ผ้าใส่ค้าย เป็นต้น

1) ผ้าซิ่นขวัญ เป็นผ้าที่ใช้ในพิธีกรรม เช่น เมื่อมีคนประสบอุบัติเหตุ แต่ไม่ถึงแก่ชีวิตจะมีพิธีซิ่นขวัญ ณ ที่ประสบอุบัติเหตุ โดยเชื่อว่าผู้ประสบอุบัติเหตุขวัญเสียจะไปทำ พิธีซิ่นขวัญโดยใช้ผ้าขาวม้าจับชายผ้าคนละข้างและทำท่าซิ่นขวัญ โดยเรียกชื่อผู้ประสบอุบัติเหตุให้มา เข้าผ้าเสร็จแล้วห่อซิ่นขวัญไว้ชายข้างหนึ่งเอาพาดบาเดินกลับบ้านโดยไม่เหลียวหลัง เมื่อถึงบ้านก็ตรงไป ยังผู้ประสบอุบัติเหตุแล้วแก้ซิ่นขวัญออกพร้อมทั้งป้อนข้าวกับไข่ต้มและผูกแขนด้วยด้ายก็เชื่อว่าขวัญ จะกลับเข้ามาอยู่กับตัวคน

2) ผ้ายันต์ เป็นผ้ารูปสี่เหลี่ยมลงยันต์อักษรขอม มีสีเหลืองเชื่อว่า ผ้านี้ จะป้องกันสรรพอันตราย อยู่ยงคงกระพันและนำมาซึ่งความอยู่เย็นเป็นสุข คนที่ทำผ้ายันต์จะมีทั้งพระ และฆราวาส ผ้ายันต์จะเอาไว้ในที่สูง ถ้าพกติดตัวจะไม่ให้ต่ำกว่าเอว ถือว่าเป็นสิริมงคล

3) ผ้าใส่ค้าย เป็นผ้าสำหรับบุชาครุฑที่ทำพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีบายศรีสู่ ขวัญ แต่งแก้ แต่งบูชา เป็นต้น เมื่อเสร็จพิธีจะต้องมีค้าย เรียกว่า “ปงค้าย” ส่วนใหญ่ค้าย จะประกอบด้วยเงิน 6 สลึง ผ้าผืน แพรว้า ผ้าที่ใส่ค้ายแล้วจะยกให้หมอผู้ทำพิธี

1.2.3 ผ้าใช้ในพิธีทางพระพุทธศาสนา เป็นการนำมาใช้เนื่องด้วยคติความเชื่อ และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ผ้าผะเหวด ธงผะเหวด ผ้านุ่งนาค ผ้าคลุมหัวนาค ผ้าพระบฏ พระคะโต ผ้าห่อคัมภีร์ใบลาน ผ้ากฐิน ผ้าบังสุกุลและผ้าอาบน้ำฝน เป็นต้น

1) ผ้าผะเหวด ในประเพณีบุญมหาชาติหรือบุญผะเหวด ตามประเพณี ฮีตสิบสองของชาวอีสาน จะต้องมียกรปักไว้ครบทั้ง 4 ทิศ ของสถานที่ทำพิธี โดยนำธมาแขวนไว้ปลาย เส้า ธงผะเหวดส่วนใหญ่มีความกว้างประมาณ 40 เซนติเมตร ยาวประมาณ 4 เมตร ธงจะทำเป็น รี่ตามขวางสอดด้วยสลัสี เช่น สีเหลือง ขาว ชมพู แดง โดยสอดไม้ไผ่เป็นรูปเจดีย์บ้าง ใช้คันทันบ้าง แทรกด้วยการทอลายขีดเป็นรูปช้าง ม้า อย่างสวยงาม ชายธงทำเป็นครุยห้อยถ่วงด้วยลำปอเล็ก ๆ ยาวประมาณ 2 นิ้ว

2) ผ้าพระบฏ เป็นผ้าที่เขียนเป็นรูปพระพุทธเจ้าปางต่าง ๆ ลงบนผ้าจะ มีองค์เดียวหรือหลายองค์ก็ได้ พระบฏเกิดจากคติความเชื่อที่ว่า เป็นการสร้างเพื่อต่ออายุผู้สร้างและ อุทิศส่วนกุศลให้แก่เจ้ากรรมนายเวร เป็นการแก้บนไปด้วย

3) ผ้าห่อคัมภีร์ใบลาน ในสมัยโบราณสรรพวิชาทั้งหลายจะบันทึกไว้ใน ใบลาน เรียกว่า “จาร” โดยมีความเชื่อว่า การสร้างหนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาจะได้านิสงส์อัน ยิ่งใหญ่ ด้วยเหตุนี้พุทธศาสนิกชนจึงมีการสร้างหนังสือและเก็บรักษาไว้อย่างดีจึงมีธรรมเนียมการห่อผ้า ห่อหนังสือหรือผ้าห่อคัมภีร์ใบลาน อย่างประณีตไปถวายวัดถือว่าได้กุศลแรง

4) ผ้ากฐิน ผู้จองกฐินจะจัดเตรียมผ้านี้ไว้ เมื่อถึงเทศกาลก็นำผ้ากฐินไป ทอดที่วัด แต่เดิมชาวบ้านจะพร้อมใจกันทอดผ้ากฐินขึ้นตั้งแต่ การอ้วฝ้าย นำมาทอเป็นผืนผ้าตัดเย็บ ให้เสร็จในวันเดียว และนำไปทอดในวันเพ็ญเดือน 12 ซึ่งเป็นวันสุดท้ายของการทอดกฐิน กฐินที่ทำ ขึ้นอย่างรีบด่วนนี้ เรียกว่า “จุลกฐิน หรือ กฐินแล่น”

5) ผ้าบังสุกุล เป็นผ้าที่พระภิกษุชักออกมาจากศพ เดิมพระจะเก็บเอา จากผ้าห่อศพตามป่าช้ามาเย็บต่อกันเป็นผ้าผืนใหญ่ จะใช้ผ้าผืนใหญ่ทั้งผืนอย่างคนธรรมดาไม่ได้ ปัจจุบัน คือ ผ้าที่สมมุติว่าชักออกมาจากผ้าที่ห่อพันซากศพ ซึ่งวางไว้ที่หน้าศพ เรียกว่า “ทอดผ้า

บังสกุล” นิมนต์พระไปซักผ้าถือว่าซักผ้าออกจากศพ ผ้าบังสกุลจึงเป็นผ้าที่สำคัญอย่างหนึ่งในพิธีฌาปนกิจศพซึ่งต้องจัดไว้ในพิธีนี้

6) ผ้าอาบน้ำฝน ในช่วงเช้าพรรษาจะมีพิธีถวายผ้าอาบน้ำฝน ซึ่งมีมาแต่ครั้งพุทธกาล ผ้าอาบน้ำฝนจัดไว้ถวายพระสงฆ์เพื่อใช้นุ่งอาบน้ำ ซึ่งในสมัยพุทธกาลพระสงฆ์เปลือยกายอาบน้ำไม่มีผ้าสำหรับใส่อาบน้ำ ต่อมาจึงมีการถวายผ้าอาบน้ำฝนแก่พระภิกษุสงฆ์มาจนถึงปัจจุบัน

7) ผ้าเสี่ยงทาย การเสี่ยงทายเป็นคติความเชื่ออย่างหนึ่งที่สืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ เป็นการทำนายเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต พิธีการเสี่ยงทายก็ปรากฏว่ามีผ้าเข้ามาเกี่ยวข้องเช่นกัน เช่น พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เป็นประเพณีของผู้คนในสังคมของเกษตรกรรม มีการเสี่ยงทายปริมาณน้ำฝนว่าจะมีมากน้อยเพียงใดในแต่ละปี จนกำหนดเป็นพิธีหลวงว่าการเสี่ยงทายในพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ พระมหากษัตริย์จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระยาแรกนาเป็นผู้ตั้งสัตยาธิษฐานหยิบฝ้านุ่งหม่แต่งกาย ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 3 ผืน ถ้าหยิบผ้า 4 คีบทายว่าน้ำจะมาก หยิบผ้า 5 คีบทายว่าจะมีปริมาณน้ำพอดี และถ้าหยิบผ้า 6 คีบทายว่าน้ำจะน้อย (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์. 2549 : 67 – 71)

1.3 ความรู้เกี่ยวกับผ้าขิด

จะเห็นได้ว่างานหัตถกรรมทอผ้าพื้นเมืองที่ผลิตขึ้นมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มซึ่งจัดเป็นปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิตเป็นประการสำคัญ จึงพบว่าในแต่ละชุมชนทั่วทุกภูมิภาคมีการทอผ้าขึ้นใช้อย่างแพร่หลาย ผ้าพื้นเมืองที่ผลิตขึ้นในแต่ละภูมิภาคแต่ละท้องถิ่นจะมีลักษณะเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ทั้งลักษณะการผลิต ลวดลายสีสันทัน ทั้งนี้อาจได้รับอิทธิพลจากสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ แหล่งวัตถุดิบที่นำมาเป็นวัสดุในการทอ เครื่องมือเครื่องใช้ สภาพสังคมวัฒนธรรมและคติความเชื่อแต่ละท้องถิ่น ผ้าขิดเป็นผ้าที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวอีสานเป็นอย่างยิ่งในอดีตองค์ความรู้เกี่ยวกับผ้าขิดสรุปได้ดังนี้

1.3.1 การทอผ้าขิด

วิธีการทอผ้าขิด เป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านที่คนไทยได้สืบทอดกันมานาน และแพร่หลายในทุกภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคอีสานซึ่งทอผ้าขิดมากกว่าท้องถิ่นอื่น ๆ คำว่า “ขิด” เป็นภาษาพื้นบ้านของภาคอีสานมาจากคำว่า “สะกิด” หมายถึง การจัดซ้อนขึ้น การสะกิดขึ้น คำว่า “ผ้าขิด” จึงเป็นการเรียกขานชื่อผ้าตามกระบวนการทอ คือ ผู้ทอใช้ไม้เก็บขิดสะกิดซ้อนเครื่องเส้นยืนขึ้นเป็นจังหวะตามลวดลายตลอดหน้าผ้า และพุ่งกระสวยสอดเส้นพุ่งพิเศษและเส้นพุ่งเข้าไปตลอดแนวเครื่องเส้นยืนที่ถูกจัดซ้อนขึ้นนั้น ช่วงจังหวะของความถี่ห่างที่เครื่องเส้นยืนถูกกำหนดไว้ด้วยไม้เก็บขิดจึงเกิดเป็นลวดลายขิดขึ้น วิธีการทอผ้าแบบขิด จึงเป็นรูปแบบการทอผ้าที่สร้างลวดลายขณะทอผ้าบนกี่(หูก) วิธีการเก็บขิดเพื่อสร้างลวดลายในประเทศไทยมี 3 วิธี คือ

1) คัดไม้ขิดโดยไม่มีการเก็บตะกอ วิธีการเก็บขิดแบบนี้เหมาะสำหรับการทอลวดลายที่ไม่ซับซ้อนมาก และต้องการเปลี่ยนลวดลายบ่อย ๆ ไม้ขิดที่เก็บลวดลายจะเรียงกันไปตามลำดับบนเครื่องเส้นยืนซึ่งอยู่ด้านหลังฟืม

2) เก็บขิดเป็นตะกอลอย การเก็บขิดวิธีนี้ ต้องผ่านการคัดไม้ขิดแบบแรกเสียก่อน เสร็จแล้วใช้ด้ายเก็บลายตามไม้ขิดที่คัดไว้ทุกเส้น เรียกว่า เก็บตะกอลอย วิธีนี้สะดวกกว่าวิธีแรกคือไม่ต้องเก็บขิดทุกครั้งในเวลาทอ แต่ใช้วิธียกตะกอลอยไล่ไปแต่ละไม้จนครบ วิธีการนี้ทำให้ทอ

ลวดลายซ้ำ ๆ กันได้ โดยไม่ต้องเก็บลายใหม่ทุก ๆ ครั้งเหมือนวิธีแรก แต่ถ้ามีจำนวนตะกอมมาก ๆ ก็ไม่เหมาะสมกับวิธีการนี้เช่นกัน

3) เก็บตะกอนแนวตั้ง การเก็บตะกอนแนวตั้งหรือตะกอนแฉง พัฒนาจากแบบการเก็บชนิดดั้งเดิมให้ทอได้สะดวกรวดเร็วขึ้นสามารถทำลวดลายที่ซับซ้อนและมีจำนวนตะกอมมาก ๆ ได้ ผ้าชนิดส่วนใหญ่ใช้เส้นใยฝ้ายมากกว่าเส้นใยไหม โดยทอเป็นผ้าชนิดสำหรับใช้สอย เป็นหมอน ผ้าห่ม ผ้าปูที่นอน ผ้าคลุมไหล่ ผ้าห่อคัมภีร์ และผ้าม่าน นอกจากนี้ยังมีการทอผ้าลายชนิดด้วยพิมพ์หน้าแคบเพื่อใช้เป็นหัวขึ้นและตีนขึ้นอีกด้วยโดยลักษณะลวดลายและการใช้สอยจะแตกต่างกันไปตามเอกลักษณ์ของกลุ่มวัฒนธรรม ลักษณะเฉพาะของผ้าทอลายชนิด สังเกตดูได้จากลายซ้ำของเส้นพุ่งที่ขึ้นเป็นแนวสลับเดียวกันตลอด อาจจะเหมือนกันทั้งผืนหรือไม่เหมือนกันทั้งผืนก็ได้ แต่ต้องมีลายซ้ำที่มีจุดจบแต่ละช่วงของลายเห็นได้ชัด (หทัยรัตน์ ปัทมาวิวัฒน์. 2547 : 11)

1.3.2 ประเภทของผ้าชนิด

ผ้าทอลายชนิดเป็นผ้าทอพื้นเมืองของภาคอีสานบางจังหวัดของภาคเหนือและภาคกลางของประเทศไทย ซึ่งมีเทคนิคการทอที่ซับซ้อนยุ่งยากกว่าการทอธรรมดาเพราะต้องใช้เวลาและความละเอียดประณีตในการทอ เพื่อสร้างสรรค์ให้ผ้าปรากฏลวดลายออกมาในรูปแบบต่างๆ ตามต้องการโดย การทอแยกเส้นหลักหรือเส้นเครือด้วยไม้แบบปลายเรียวมน แล้วสอดเส้นสานหรือเส้นทอเข้าไปตามร่องไม้ที่ยกเอาไว้ ความแตกต่างของสีจากเส้นสานและเส้นหลักที่ขัดประสานกันทำให้เกิดรูปต่างๆ นี่จะมีลักษณะลายคมชัดจึงเรียกลายที่ปรากฏขึ้นนี้ว่า ลายชนิด ดังนั้นผ้าชนิดหรือผ้าทอลายชนิดจึงเป็นชื่อที่ใช้เรียกลวดลายชนิดหนึ่งที่ทอโดยใช้ไม้เขี้ยวหรือสะกิดซ่อนเส้นด้ายยืนขึ้น แล้วสอดเส้นด้ายพุ่งไปตามแนวเส้นยืนที่ถูกจัดซ่อนขึ้นนั้น จังหวะของการสอดเส้นพุ่งซึ่งถี่ห่างไม่เท่ากันทำให้เกิดลวดลายรูปแบบต่าง ๆ กัน ลักษณะเฉพาะของผ้าทอลายชนิดสังเกตได้จากลายซ้ำของเส้นพุ่งขึ้นที่เป็นแนวสลับเดียวกันตลอด อาจจะเหมือนกันทั้งผืนหรือไม่เหมือนกันทั้งผืนก็ได้แต่ต้องมีลายซ้ำที่มีจุดจบแต่ละช่องของลายอย่างเห็นได้ชัดในภาคอีสานจะมีการทอผ้าลายชนิดมากกว่าภาคอื่น ๆ ส่วนมากนิยมทำชนิดฝ้ายมากกว่าชนิดไหม ซึ่งมีกรรมวิธีและวัสดุอุปกรณ์ในการทำเช่นเดียวกัน โดยส่วนใหญ่ในอดีตผ้าชนิดมักจะทำใช้ 4 ลักษณะของการใช้สอยตามสภาพสังคมและวิถีชีวิตเป็นตัวกำหนด คือ

1) ผ้าชนิดหมอน เป็นผ้าชนิดที่ทอขึ้นโดยใช้หน้าทอขนาดเล็ก โดยมีการทอคือเป็นเส้นรอบลายชนิดทั้งสองข้าง เรียกตามภาษาชาวบ้านว่า “เพา” มีขนาดเล็กแตกต่างกันหลายขนาด หากเป็นหมอนหนุนธรรมดาจะมีขนาดเล็กกว่า ถ้าทอเป็นลายใหญ่ก็ใช้ผ้าชนิดสำหรับเย็บหมอนสามเหลี่ยมหรือหมอนพิง เรียกตามภาษาชาวบ้านว่า “หมอนท้าว” สีที่ใช้ทอลายชนิดเป็นสีชาวกับสีคราม ส่วนรอบลายชนิดที่เป็นพื้นของเพานั้นเป็นสีเหลือง หมอนจะมีขนาดใหญ่หรือเล็กนั้นขึ้นอยู่กับการต่อหน้าผ้าออกจากลายชนิดด้วยสีแดง สีคราม หรือสีอื่น ๆ ตามความพอใจของช่างทำหมอน

2) ผ้าชนิดหัวขึ้น เป็นผ้าชนิดที่ใช้เส้นยืนและเส้นทอเป็นสีแดง ส่วนลายชนิดที่เกิดขึ้นจะเป็นลายพื้นง่าย ๆ เป็นเส้นตรงหรือรูปสี่เหลี่ยมเล็ก ๆ ไม่เน้นรูปแบบของลายให้ชัดเจน เพียงแต่ให้เป็นส่วนหนึ่งของผืนผ้าหัวขึ้นพื้นสีแดง เพื่อเย็บต่อชายผ้าถุง ด้านบนที่เรียกว่า “หัวขึ้น”

3) ผ้าชนิดตีนขึ้น เป็นผ้าที่ทอด้วยเส้นยืนขนาดเล็กด้วยผ้าสีเข้ม เช่น สีครามแล้วเก็บลายด้วยไม้ชนิดแล้วทอด้วยกระสวย เพราะเป็นผ้าที่มีขนาดเล็ก ลายจึงมีขนาดเล็ก ๆ อาจจะเป็นเหลี่ยมเป็นเม็ด หรือเป็นเส้นยืนให้เป็นลายยาวต่อเนื่องกันไป ผ้าชนิดตีนขึ้นนี้จะนำไปต่อชายผ้าถุงทางด้านล่าง เรียกว่า ตีนขึ้น

4) ผ้าขีดใช้คลุมไหล่ เป็นผ้าทอเป็นลายขีดตลอดทั้งผืน ซึ่งถือว่าเป็นการทอที่ต้องใช้ความพยายามมากเพราะต้องทอเพื่อให้เป็นผ้าผืนใหญ่ เป็นของกำนัลผู้ใหญ่หรือสำหรับตัวเองแต่จะทอได้ไม่มากนักเพราะการทอดังกล่าวต้องใช้เวลามาก และไม่จำเป็นต่อการใช้สอยมากจึงไม่นิยมทอผ้าคลุมไหล่

แต่ในปัจจุบันเนื่องจากผลกระทบจากสภาพสังคม เทคโนโลยีและวิถีชีวิตเปลี่ยนไป ผ้าขีดจึงถูกนำมาใช้ประโยชน์ต่าง ๆ เช่น ใช้ทำผ้าห่ม ผ้าปูโต๊ะ ผ้าปูที่นอน ผ้ารองจาน ผ้าตัดเสื้อและทำประโยชน์อย่างอื่นอีกมากมาย อันหมายถึง การเปลี่ยนแปลงบทบาททางสังคมและวัฒนธรรมนั่นเอง (กรรณิการ์ ศรีฉลุย. 2536 : 50-51)

1.3.3 ความเป็นมาของผ้าลายขีด

การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความเป็นมาถึงบ่อเกิดของลายขีดมีเพียงการบอกเล่าและถ่ายทอดการสืบทอดต่อกันมาจากบรรพชนรุ่นแล้วรุ่นเล่าจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งบทบาทของผ้าลายขีดที่มีในวิถีชีวิตของชาวอีสานในด้านต่าง ๆ ที่ปรากฏให้เห็นในอดีตจนถึงปัจจุบันในลักษณะต่าง ๆ กันมีดังนี้

1) ความสัมพันธ์ของผ้าลายขีดกับความเชื่อทางพุทธศาสนาจากลวดลายที่ปรากฏบนผ้าทอลายขีดเป็นสิ่งสำคัญที่สามารถบอกให้ทราบได้ถึงแหล่งที่มา และวิวัฒนาการของแนวความคิดในการเลือกใช้ลวดลายและยังสามารถนำมาเป็นหลักฐานอ้างอิงกับสภาพความเป็นอยู่ขนบธรรมเนียมประเพณีพื้นบ้านของชาวอีสานในสมัยนั้น ๆ เช่น ลายดอกแก้ว ถือว่าเป็นลายขีดดั้งเดิมที่ทำกันมานานชาวบ้านได้ทอลวดลายนี้ขึ้น เพื่อนำไปถวายพระหรือบูชาศาสนา เนื่องจากเชื่อว่าดอกแก้วเป็นดอกไม้บริสุทธิ์มีกลิ่นหอม แสดงถึงความดีงามเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะบูชาหรือถวายพระภิกษุสงฆ์หรือลวดลายที่เกี่ยวข้องกับนาคเพราะถือว่านาคเป็นเครื่องหมายถึง การบวชนาคตามตำนานทางพุทธศาสนาจึงนิยมนำไปเป็นของถวายพระสงฆ์นำไปใช้ในวัด

2) ความสัมพันธ์กับสังคมและประเพณี บทบาท ของฮิตสิบสองคองสิบสี่ที่มีต่อสังคมวิถีชีวิตของคนอีสาน เป็นที่รวมจิตใจระหว่างผู้คนในสังคม โดยเฉพาะงานบุญประเพณีผ้าขีดในรูปแบบของหมอนขีดได้เป็นตัวเชื่อมหรือมีบทบาทในสังคม อย่างชัดเจนในงานบุญประเพณีนอกจากนี้ยังได้เป็นของใช้ภายในบ้าน และเป็นของกำนัลกับญาติผู้มาเยือน หรือในประเพณีแต่งงานชาวอีสานเรียกว่า “กินคอง” หมอนขีดก็จะเป็นของรับไหว้ระหว่างลูกเขยกับพ่อตา แม่ยายหรือลูกสะใภ้กับ ปู่ย่า ซึ่งแสดงให้เห็นบทบาทสำคัญของหมอนขีดกับสังคมและวัฒนธรรมอย่างเด่นชัดที่สุด

3) ความสัมพันธ์กับคุณลักษณะที่ดีของสตรีชาวอีสาน การมีคุณสมบัติที่ดีของสตรีชาวอีสานตามคำสอนของผู้ใหญ่ให้มี เรือนสามน้ำสี่ อันหมายถึง เรือนสาม คือ เรือนนอน หมายถึง รักษาบ้านเรือนเครื่องอุปโภคบริโภคให้สะอาดหมดจด ไม่ให้บกพร่อง เรือนครัว หมายถึง รักษาเครื่องอุปโภคบริโภคให้สะอาด รวมถึงมีความสามารถทำอาหารการกินให้อร่อยถูกรสนิยมของสามีและครอบครัว และเรือนกาย หมายถึง รู้จักรักษาเรือนร่างทรวดทรงให้สวยงามสะอาดหมดจดตลอดรวมทั้งอวัยวะทุกส่วนตั้งแต่ผมถึงเท้าให้เหมาะสมกับวัยอยู่เสมอ ส่วนน้ำสี่ คือ น้ำกิน หมายถึง จัดหาน้ำสะอาดไว้ดื่มไม่ให้ขาดดื่ม ภาษาอีสานเรียกว่า “แ่อง” น้ำใช้ หมายถึง มีไว้ใช้ไม่ให้เกิดบกพร่อง ไม่ขาดแ่อง น้ำใจ หมายถึง น้ำใจดีต่อทุกคนและสัตว์ สุดท้ายคือ น้ำคำ หมายถึง พูดจาไพเราะอ่อนหวานพูดแต่สิ่งที่เป็นจริงเป็นประโยชน์และรู้จักกาลเทศะในการพูด ซึ่งคงจะไม่พอเพียงสำหรับการเป็นแม่เรือนที่ดีได้ สตรีชาวอีสานจะต้องมีความสามารถในการทอผ้าอย่างดีเยี่ยม โดยเฉพาะพวกเธอ

จะถูกถ่ายทอดภูมิปัญญาในการทอผ้าจากผู้ใหญ่มาจากอดีต สตรีอีสานจึงได้รับการถ่ายทอดงานฝีมือให้ทำมาตลอด และที่สำคัญการทอผ้าลายชนิดนั้นถือว่าเป็นภูมิปัญญา ซึ่งผู้ทอจะต้องมีความวิริยะอุตสาหะเป็นอย่างดี แสดงให้เห็นว่าสังคมอีสานมีวิธีการที่จะสั่งสอนผู้คนโดยเฉพาะแม่เรือนให้เป็นกุลสตรีได้อย่างดี ยิ่ง เพราะการทอผ้าลายชนิดนั้นได้สร้างคุณลักษณะที่ดีแก่สตรีชาวอีสานหลายประการคือ

3.1) การมีความอดทน อดกลั้นในการทำและการแก้ปัญหา เนื่องจากการทอผ้าลายชนิดมีกระบวนการทำที่ยุ่งยากซับซ้อน ผู้ทอจะต้องพบปัญหาที่เกิดขึ้นหลายอย่าง ความมานะพากเพียรในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ทำให้ผู้ทอสามารถนำเอาลักษณะนิสัยดังกล่าวมาใช้ในชีวิตประจำวันของตนได้

3.2) มีความละเอียดประณีตเรียบร้อยในการทำงาน เพราะการทอผ้าลายชนิดจะต้องคลุกคลีอยู่กับเส้นใยของฝ้ายที่มีขนาดเล็ก จำเป็นจะต้องใช้ความเพียรพยายามทำไปทีละน้อยอย่างละเอียดประณีต การยกดอกลายผ้าชนิดมีกฎเกณฑ์และขั้นตอนที่มีระเบียบ มีเหตุมีผล ผู้ที่เคยชินต่อประสบการณ์ดังกล่าว จึงได้รับลักษณะนิสัยที่ดีมาใช้ในชีวิตประจำวัน

3.3) มีความงอกเงยทางด้านสติปัญญา เพราะการทอผ้าลายชนิดที่ทำไปนั้นเป็นการออกแบบซึ่งประกอบไปด้วยการใช้ความคิด สร้างสรรค์ เพื่อให้ลวดลายเหล่านั้นมีความเหมาะสมในด้านความงาม ความสมดุล และใช้สติปัญญาแก้ปัญหาระหว่างรูปและพื้นที่ประกอบการสร้างจินตนาการเพิ่มเติมรูปแบบ ให้เกิดความคิดในเนื้อหาและความงามอย่างลึกซึ้ง หรือแม้กระทั่งการเอาแบบลายชนิดมาทอตามตัวอย่างก็ยิ่งนับว่าเป็นการใช้ความจำที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมองมือและสายตาเป็นอย่างดี

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ความเป็นมาของผ้าลายชนิดนั้นได้เกิดจากความผูกพันของคนที่มีต่อสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ในอันที่จะสนองตอบความต้องการเพื่อให้เกิดความสงบสุข และความดีงามขึ้นในวิถีชีวิตสังคมอีสาน

1.3.4 ลายชนิด

ลายชนิดพื้นฐานจะพบได้จากลวดลายหมอน ซึ่งชาวบ้านได้เก็บรักษาไว้สำหรับสร้างแบบลายชนิดในปัจจุบันเป็นลายชนิดหมอนที่ทอด้วยฝ้ายสีขาว และสีครามให้เป็นลายชนิดเป็นแนวยาวตลอดหน้าทอ ส่วนขอบของลายชนิดจะทอคือเป็นเส้นประยาวขนานไปกับลายชนิด เรียกว่า “เพา” ลายชนิดที่ปรากฏนี้มีลักษณะเด่นแตกต่างกัน การเรียกชื่อลายชนิดมีดังนี้

1) เรียกชื่อตามสภาพแวดล้อมที่เป็นพืช เช่น ลายชนิดหน่วย หมายถึง ผลไม้ ชนิดกาบ ชนิดดอก

2) เรียกชื่อตามลักษณะของสัตว์ เช่น ชนิดแมงงอด

3) เรียกชื่อตามลักษณะสิ่งของเครื่องใช้ เช่น ชนิดขอ คือ ชนิดที่มีเส้นงอคล้ายตะขอที่ชาวบ้านใช้เกี่ยวเก็บสิ่งต่าง ๆ

4) เรียกชื่อตามขนาดของลายชนิด เช่น ชนิดขอน้อย มีขนาดเล็ก ชนิดขอใหญ่จะมีขนาดใหญ่กว่า ถ้าเป็นสัตว์ก็ชื่อ แมงงอด หมายถึง ตัวแมงป่อง ถ้าหากเป็นชนิดแมงงาจะมีขนาดใหญ่กว่า เป็นต้น

5) เรียกชื่อตามจินตนาการ เช่น ดอกแก้ว เพราะคำว่า “แก้ว” เป็นความหมายของสิ่งที่ดีในความคิดของชาวบ้าน ถ้าเป็นดอกแก้วก็เรียกได้ว่า ดอกแห่งความดี

6) เรียกชื่อตามลักษณะการผสมผสานของลาย เช่น ลายขีดขอกาบ มีทั้งรูปแบบเป็นกาบและเป็นตะขอผสมกัน

7) เรียกชื่อตามจำนวนของรูปแบบที่พบในลายขีด เช่น ขีดสี่ดอกสี่ใบ หมายถึงดอกที่มีกลีบพุ่งออกไปจากจุดศูนย์กลางสี่ด้าน (กรรณิการ์ ศรีฉนวน. 2536 : 73)

2. ความรู้เกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมไทย

2.1 ความสำคัญของศิลปกรรมไทย

ศิลปหัตถกรรมมีความสำคัญ เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย เนื่องจากชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์จะต้องสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสิ่งของ เครื่องมือ เครื่องใช้ ซึ่งเป็น ประดิษฐกรรม ที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาในการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมต่าง ๆ งาน หัตถกรรมจึงเป็นดังกระจกที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในแต่ละยุคสมัย เป็นตัวบอกเล่า ประวัติศาสตร์ สภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและลักษณะวัฒนธรรมของกลุ่มชนในภูมิภาคต่าง ๆ ของผู้เป็นเจ้าของ การสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมนั้น ๆ ทั้งนี้ด้วยว่างานศิลปหัตถกรรมเป็นการรวมเอาความรู้ ทางวิทยาศาสตร์ ศาสนา ปรัชญา และสุนทรียศาสตร์เข้าไว้ด้วยกันเป็นหนึ่ง แสดงให้เห็นถึงความพากเพียรอดสาหัส และภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมา (ไทยประกันชีวิต. 2545 : 51) คุณค่า ของศิลปหัตถกรรมจึงพอจะกล่าวได้ ดังนี้

2.1.1 คุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอย สร้างขึ้นบนพื้นฐานของการดำรงชีวิตที่สนองต่อความต้องการเพื่อการอำนวยความสะดวกสบายทางกายภาพ หรือเพื่อการแก้ปัญหาในการดำรงชีวิต

2.1.2 คุณค่าด้านความเชื่อและค่านิยม งานศิลปหัตถกรรมแต่เดิมนั้นผู้สร้างและผู้ใช้เป็นคนคนเดียว คือ สร้างขึ้นเพื่อใช้เอง การที่ผู้สร้างจะมีค่านิยมและความเชื่อถือต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างไคร้อย่างไรจะถ่ายทอดสู่งานที่ตนสร้างด้วยตามความรู้สึกนึกคิดของตนเอง โดยมีแบบแผนของกลุ่มวัฒนธรรมที่ตนดำรงอยู่เป็นตัวหล่อหลอมอีกทีหนึ่ง งานศิลปหัตถกรรมจึงเป็นตัวสะท้อนความเชื่อและค่านิยมของผู้สร้างหรือกลุ่มชนหนึ่ง ๆ ได้อยู่ในตัวของมันเอง

2.1.3 คุณค่าด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี เนื่องจากงานศิลปหัตถกรรมเป็นสิ่ง ที่มนุษย์สร้างขึ้นอย่างมีจุดประสงค์ และเป็นสิ่งที่ทำสืบทอดกันมาแต่อดีต งานศิลปหัตถกรรมจึงสามารถถ่ายทอดความเป็นอดีตได้เป็นอย่างดีในฐานะเป็นข้อมูลหลักฐานที่เป็นรูปธรรมทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

2.1.4 คุณค่าด้านความเป็นเอกลักษณ์ของสังคมและวัฒนธรรม งานศิลปหัตถกรรมเกิดขึ้นภายใต้ความแตกต่างทางสภาพแวดล้อม ฐานทรัพยากร ขนบธรรมเนียมประเพณี คติความเชื่อ ศาสนา และภูมิปัญญา ที่หลอมรวมจนเกิดเป็นแบบแผนทางวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มขึ้นมา และเป็นเอกลักษณ์ที่มีระบบคุณค่าและแบบแผนการดำเนินชีวิตร่วมกัน ภายใต้เงื่อนไขดังกล่าวงานศิลปหัตถกรรมไทยก็เป็นไปในแนวทางเดียวกันนี้ซึ่งก็ย่อมจะมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ทั้งโดยภาพรวมของวัฒนธรรมไทยและที่แตกต่างออกไปเฉพาะกลุ่มวัฒนธรรมย่อยในแต่ละท้องถิ่นของประเทศ

2.1.5 คุณค่าด้านความงาม การสร้างงานศิลปหัตถกรรมย่อมประกอบด้วยความต้องการทางประโยชน์ใช้สอยเป็นหลักแต่ผู้สร้างก็ได้พิจารณาถึงรูปทรงที่เหมาะสมและความสวยงามน่าใช้สอยประกอบกันไปด้วย โดยได้แสดงออกผ่านทางรูปทรง โครงสร้าง ลวดลาย วัสดุ และมีฝีมืออันวิจิตรประณีต

2.1.6 คุณค่าด้านเศรษฐกิจ ด้วยการผลิตเป็นสินค้าและของที่ระลึกจากการท่องเที่ยวเป็นตัวสร้างงานสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนและท้องถิ่นจนถึงสร้างรายได้เข้าสู่ประเทศในฐานะสินค้าส่งออก

2.2 งานหัตถกรรมพื้นบ้าน

ความหมายของงานหัตถกรรมพื้นบ้าน นักวิชาการได้ให้ความหมายของงานหัตถกรรมพื้นบ้านไว้ ซึ่งพอจะประมวล ได้ดังนี้

วิบูลย์ ลีสุวรรณ (2539 : 29) กล่าวถึงความหมายของคำว่า หัตถกรรมว่าเป็นศิลปะของกลุ่มชนที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ไม่จำเป็นต้องเป็นชาวบ้านหรือชนบท แต่ต้องเป็นกลุ่มชนที่มีเอกลักษณ์ร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของชีวิต ประเพณี ความเชื่อ และวัฒนธรรมของกลุ่มชนอาจสนองความเชื่อเพื่อความสุขทางจิตใจหรือเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวัน เพื่อซื้อขายแลกเปลี่ยนกันในกลุ่มชนของตน มีการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษและมีลักษณะเฉพาะถิ่นของตนเอง

มารุต อัมรานันท์ (2533 : 4-5) ให้ความหมายว่า หัตถกรรมพื้นบ้านเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์ของชาวบ้านหรือคนในท้องถิ่นซึ่งผลิตขึ้นด้วยมือ ไม่ใช่เครื่องจักรกล มุ่งประโยชน์ใช้สอยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ประจำวันเป็นหลัก

ประเทือง คล้ายสุบรรณ (2531 : 158) กล่าวถึงความหมายของงาน หัตถกรรมพื้นบ้านว่า เป็นงานช่างหรืองานฝีมือของชาวบ้านที่ประดิษฐ์เป็นเครื่องใช้สอยในบ้าน ใช้เป็นสิ่งที่สนองความเชื่อด้านประเพณี ศาสนา

นวลลอ ทินานนท์ (2544 : 6) ให้ความหมายของงานหัตถกรรมพื้นบ้านว่าเป็นงานช่างฝีมือที่เป็นไปตามรูปแบบประเพณีที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่น การประดิษฐ์ การสร้างสรรค์ เป็นไปตามเทคนิคและรูปแบบที่ถ่ายทอดภายในครอบครัวโดยตรงจากบรรพบุรุษ หรือเป็นการฝึกฝนจากผู้รู้ ผลงานหรือสิ่งประดิษฐ์นี้เป็นวัสดุหรือสิ่งก่อสร้างที่สร้างขึ้นเพื่อคนทั่วไปใช้ ไม่ใช่ทำขึ้นเพื่อใช้ในหมู่คนชั้นสูง เป็นการสร้างสรรค์ที่ทำโดยคน ๆ เดียวทำขึ้นมาตั้งแต่ต้นจนเป็นผลงานสำเร็จ

จากคำนิยามต่าง ๆ ที่ยกมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า การให้นิยามของคำว่า งานหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ งานหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นผลงานสร้างสรรค์ขึ้นจากฝีมือของชาวบ้านในลักษณะของเครื่องมือเครื่องใช้ โดยใช้วัสดุในท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน ตลอดจนตอบสนองด้านความเชื่อ และแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น

ลักษณะของงานหัตถกรรมพื้นบ้าน งานหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นสิ่งที่ผลิตขึ้นด้วยมือทำขึ้นเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวันเป็นส่วนใหญ่ ทำในยามว่างหลังจากการทำงาน ซึ่งเป็นอาชีพเสริมของชาวบ้าน การทำงานคืออาชีพหลักที่ทำได้ในช่วงของฤดูฝน หลังจากการเตรียมพื้นที่ หวานเพาะกล้า ดำกล้าแล้ว จะเป็นเวลาที่ว่างจากการทำงานจนกว่าจะถึงเวลาเก็บเกี่ยว ช่วงเวลาว่างนี้เองชาวบ้านก็จะหันมาสร้างเครื่องมือเครื่องใช้สำหรับครอบครัว เช่น ทำเครื่องมือหาปลาประเภทงานจักสาน การทำเครื่องปั้นดินเผา การทอผ้า การตีเหล็ก เป็นต้น

นวลลอ ทินานนท์ (2544 : 7) กล่าวถึงลักษณะของงานหัตถกรรมพื้นบ้านในประเทศไทย ไว้ดังนี้

1. เป็นงานที่ทำอยู่ภายในอาคารของบ้านหรือภายนอกอาคารแต่อยู่ใกล้บ้านและอาคาร ไม่มีลักษณะที่เรียกว่าเป็นโรงงานอุตสาหกรรม

2. ส่วนใหญ่เป็นงานที่ใช้เวลาว่างจากการประกอบอาชีพหลัก โดยหวังประโยชน์เพื่อนำส่วนที่เกินความต้องการขายเพื่อหารายได้พิเศษสำหรับครอบครัว

3. ใช้แรงงานของตนเองหรือสมาชิกในครอบครัว

4. วัตถุดิบที่ใช้มักเป็นสิ่งที่หาได้หรือผลิตขึ้นเองในภูมิภาคนั้น ๆ

5. กรรมวิธีการผลิตมักเป็นแบบดั้งเดิมล้ำสมัย ใช้แรงงานหรือฝีมือมนุษย์เป็นสำคัญ มักไม่ใช้เครื่องจักร เครื่องทุนแรงทันสมัย หรือถ้ามีก็น้อยที่สุด

วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ (2539 : 36-38) ได้กล่าวถึงลักษณะของงานหัตถกรรมพื้นบ้านไว้ดังนี้

1. สร้างโดยช่างนิรนาม ช่างผู้ผลิตงานหัตถกรรมอาจเป็นชาวบ้าน ธรรมดาหรือช่างพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่น มีใช้ศิลปะที่ผ่านสถาบันการศึกษาอย่างเป็นระบบ จึงไม่ปรากฏชื่อผู้ทำงานเหล่านั้น และวัตถุประสงค์ที่สร้าง เพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวันเป็น ส่วนใหญ่ ไม่มีเจตนาจะสร้างให้เป็นผลงานศิลปะ หากแต่คุณค่าทางศิลปะที่ปรากฏเป็นผลที่เกิดจากการกระทำซ้ำ ๆ กันจนเกิดความชำนาญ แล้วดัดแปลงแก้ไขข้อบกพร่องจนได้ผลงานที่มีความสมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะทำได้ ชื่อของช่างจะไม่มีมีการบันทึกไว้บนงานหัตถกรรม เพียงแต่จะรู้ในกลุ่มชนหรือท้องถิ่นนั้น ๆ ว่าเป็นงานของใคร

2. สร้างขึ้นเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวัน งานหัตถกรรมพื้นบ้านโดยทั่วไปมักสร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวันของผู้คนแต่ละท้องถิ่นเป็นหลัก เช่น การทอผ้า วัตถุประสงค์ คือ ทอขึ้นสำหรับนุ่งห่มในครอบครัว

3. สร้างขึ้นเป็นจำนวนมากและมีราคาที่เหมาะสมหรือราคาต่ำ การสร้างงานหัตถกรรมพื้นบ้านจะเป็นการผลิตขึ้นในครัวเรือนในบางท้องถิ่นมีความสามารถในการผลิตสูง มีผู้ต้องการทำให้เกิดการซื้อขายแลกเปลี่ยนกันในท้องถิ่นด้วยราคาที่ถูกลง ซึ่งผู้ใช้จะคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยมากกว่าความงาม

4. รูปแบบเรียบง่าย งานหัตถกรรมพื้นบ้านสร้างขึ้นจากความต้องการในการใช้สอยเป็นสำคัญ การพัฒนารูปทรงและวัสดุของงานหัตถกรรมก็ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการใช้สอยเช่นเดียวกัน คือ การแก้ไขข้อบกพร่องด้วยผ่านการใช้สอย มิได้มีการออกแบบหรือคิดขึ้นอย่างเป็นกระบวนการ ซึ่งทำให้งานหัตถกรรมพื้นบ้านทั่วไปส่วนใหญ่มีรูปแบบที่เรียบง่ายตามสภาพของผู้สร้างตลอดจนการใช้วัสดุเท่าที่หาได้ในท้องถิ่น

5. มีลักษณะเฉพาะถิ่น ลักษณะเฉพาะถิ่นของงานหัตถกรรมพื้นบ้านเกิดจากการเลือกใช้วัสดุที่มีอยู่เฉพาะถิ่น วัสดุบางชนิดจะมีเฉพาะในบางท้องถิ่นเท่านั้นไม่มีอยู่ทั่วไป ดังนั้น เมื่อนำเอาวัสดุนั้นมาสร้างงานหัตถกรรมจึงเกิดเป็นลักษณะเฉพาะถิ่นตามประเภที่นั้น

6. สร้างขึ้นด้วยมือ คุณสมบัติของงานหัตถกรรมพื้นบ้านข้อนี้ถือเป็นสิ่งสำคัญ เพราะงานหัตถกรรมพื้นบ้านทำขึ้นด้วยมือปราศจากการใช้เครื่องจักรเข้ามาเกี่ยวข้อง เพราะการใช้เครื่องจักรเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตก็จะเป็นงานอุตสาหกรรมมากกว่าเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้าน

ลักษณะงานหัตถกรรมพื้นบ้านของไทยก็ไม่ได้แตกต่างไปจากที่ได้กล่าวมา ในที่นี้จึงเสนอว่าลักษณะของงานหัตถกรรมพื้นบ้านจึงควรมีลักษณะ ดังนี้ (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. 2538 : 30-31)

1. ทำขึ้นเพื่อการใช้สอย งานหัตถกรรมพื้นบ้านส่วนใหญ่แล้วจะมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ตั้งแต่การหุงหาอาหาร การประกอบอาชีพ พิธีกรรมทางศาสนา ผลผลิตของ

การตอบสนองต่อชีวิตประจำวันดังกล่าว คือ เครื่องปั้นดินเผา เครื่องจักสานประเภทต่าง ๆ ผ้าทอ ฯลฯ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นการตอบสนองด้านการใช้สอย มิได้มุ่งทำเพื่อตอบสนองทางด้านสุนทรียภาพ หากแต่สุนทรียภาพนั้นจะเกิดจากประสบการณ์ ทักษะของผู้ทำในความเป็นผู้ชำนาญ

2. ใช้วัสดุท้องถิ่นที่หาได้ง่าย เป็นเอกลักษณ์ที่เด่นชัดของงานหัตถกรรมพื้นบ้าน เนื่องจากในแต่ละท้องถิ่นมีทรัพยากรธรรมชาติแวดล้อมในการอยู่อาศัย วัสดุในท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งรองรับการคิดประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ขึ้นใช้ให้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

3. เป็นผลผลิตที่ผู้ใช้และผู้สร้างเป็นผู้เดียวกัน งานหัตถกรรมพื้นบ้านเกิดจากความเต็มใจของชาวบ้านในการสร้างสรรค์ ดังได้กล่าวแล้วว่างานหัตถกรรมพื้นบ้านทำขึ้นเพื่อตอบสนองประโยชน์ใช้สอย มิได้มุ่งทำเพื่อเศรษฐกิจหรือด้านการค้าขาย ไม่มีการแบ่งงานตามระบบของอุตสาหกรรม ชาวบ้านทำขึ้นใช้เองในครัวเรือนของตน

4. เป็นงานที่สร้างขึ้นด้วยมือและใช้เครื่องมือที่ชาวบ้านคิดขึ้น มิได้อาศัยเครื่องจักรแต่อย่างใด สร้างสรรค์ด้วยมือตามกรรมวิธีที่สืบทอดกันมาโดยการบอกเล่าให้ทำตามแบบของที่มีอยู่

5. มีรูปแบบเรียบง่าย แสดงลักษณะออกมาชื่อ ๆ ตรงตามหน้าที่ใช้สอย

6. การมีรูปแบบเฉพาะถิ่น เกิดจากการสร้างสรรค์งานที่สืบทอดเนื่องกันมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ อาจในลักษณะของหมู่บ้าน ท้องถิ่น ตระกูล สืบทอดกันมาเป็นเวลายาวนาน จนรู้จักกันดีทั่วไปจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เช่น เครื่องจักสานพนัสนิคม เครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน ร่มบ่อสร้าง เป็นต้น และอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้มีรูปแบบเฉพาะถิ่น น่าจะเกิดจากการใช้วัสดุท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ เราจะพบว่าวัสดุจากธรรมชาติบางชนิดไม่สามารถขึ้นได้ในทุกๆ พื้นที่ การมีทรัพยากรท้องถิ่นที่จำกัดในบางพื้นที่ ก็จะเป็นสาเหตุที่ทำให้งานบางชนิดเป็นตัวแทนของท้องถิ่นเลยก็ว่าได้ เช่น เครื่องจักสานย่านลิเภาซึ่งเป็นของภาคใต้ ย่านลิเภาเป็นไม้เลื้อยชนิดหนึ่งที่ขึ้นในแถบภาคใต้ซึ่งไม่พบว่ภาคใดหรือท้องถิ่นใดนอกจากภาคใต้ที่ทำเครื่องจักสานโดยใช้วัสดุนี้ หรือเครื่องเงินที่เป็นรูปแบบเฉพาะของทางภาคเหนือที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงวัสดุพื้นถิ่นที่มีการนำมาใช้ ไม้ไผ่ที่นำมาจักสาน หรือไม้ที่นำมาทำกลึง แล้วใช้รักหรือยางนา ซึ่งเป็นยางไม้ที่ได้จากต้นไม้ที่ขึ้นอยู่ทางภาคเหนือทั่วไป ก็เป็นตัวอย่างที่เราเห็นได้ชัดเจนในประเด็นของการมีวัสดุเฉพาะถิ่น จึงทำให้เกิดเอกลักษณ์ของท้องถิ่น แต่จะชัดเจนมากหรือน้อยก็จะขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นรายละเอียดปลีกย่อยออกไปตามองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นนั้น ๆ

7. เป็นงานที่ใช้เวลาว่างในการสร้างสรรค์ เป็นการสร้างงานที่ไม่ได้คำนึงถึงเวลาในการสร้าง โดยมักใช้เวลาว่างหลังจากการทำงานประจำคือการกสิกรรม ซึ่งทำได้ในบางช่วงเวลาของฤดูกาล โดยไม่จำเป็นต้องเฝ้าดูอยู่ตลอดเวลาทั้งปี ในช่วงเวลาว่างชาวบ้านก็จะหันมาทำงานอื่น เช่น จักสาน ทอผ้า เครื่องปั้นดินเผา ซึ่งไม่ได้เป็นอาชีพหลักแต่อย่างใด ผลผลิตที่เกิดขึ้นนำมาใช้ในครัวเรือน แต่หากว่าเหลือจากการใช้สอยจึงนำมาแลกเปลี่ยนกับผลผลิตอย่างอื่น

8. เป็นงานที่สะท้อนวิถีการดำเนินชีวิต เครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้านที่ชาวบ้านทำขึ้นจะเห็นว่าลักษณะการใช้สอยเป็นตัวกำหนดรูปแบบของเครื่องมือเครื่องใช้ชิ้นนั้น การใช้สอยจึงเป็นการบ่งชี้ถึงวิถีทางการดำเนินชีวิตและค่านิยมที่สืบทอดกันมายาวนาน

จากทัศนะของนักวิชาการ ซึ่งได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของงานหัตถกรรมพื้นบ้านไว้สรุปได้ว่างานหัตถกรรมพื้นบ้านควรมีลักษณะเดิมอยู่หลายประการ เช่น ทำด้วยฝีมือของคนในท้องถิ่น ใช้วัสดุ(วัตถุดิบ) ที่มีอยู่ภายในท้องถิ่น ใช้เครื่องมือหรือวัสดุอุปกรณ์ในการผลิตแบบเดิม ใช้กรรมวิธีในการผลิตหรือกระบวนการในการผลิตแบบเดิม มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะแต่ละท้องถิ่น และเน้นประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก เป็นต้น

2.4 ประเภทของงานหัตถกรรมพื้นบ้าน

งานหัตถกรรมพื้นบ้านสามารถจำแนกได้หลายประเภทมีความแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับทรัพยากรธรรมชาติในแต่ละท้องถิ่นและรูปแบบการสืบทอด งานหัตถกรรมพื้นบ้านที่แตกต่างกันเหล่านี้ล้วนส่งผลให้งานหัตถกรรมพื้นบ้านมีลักษณะแตกต่างกันออกไปด้วย จึงได้มีนักวิชาการจำแนกงานหัตถกรรมพื้นบ้านออกเป็นประเภทต่าง ๆ พอจะประมวล ได้ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2534 : 26-27) ได้จำแนก ประเภทของงานหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นประเภทต่างๆ สรุปได้ดังนี้

1. จำแนกตามลักษณะการใช้ เป็นการจำแนกโดยถือประโยชน์ของการใช้สอยหัตถกรรมเป็นหลัก ซึ่งจำแนกได้ดังนี้

- 1.1 หัตถกรรมที่ใช้เป็นพาหนะทั้งทางบกและทางน้ำ เช่น เกวียน เรือ ลากเลื่อน เป็นต้น
- 1.2 หัตถกรรมที่ใช้ในการเกษตร เช่น ไถ คราด แอก เป็นต้น
- 1.3 หัตถกรรมที่ใช้สอยในครัวเรือน เช่น เครื่องทองเหลือง เขียนหมาก เครื่องถ้วยชาม เป็นต้น
- 1.4 หัตถกรรมที่ใช้ในการพักผ่อนหย่อนใจ เช่น เครื่องดนตรี ได้แก่ เป่า ปี่ กลองทับ เป็นต้น
- 1.5 หัตถกรรมที่ใช้ในพิธีทางศาสนา การศึกษาเล่าเรียน เช่น ภาพพระบรมสมุดข่อย บุซบก เป็นต้น
- 1.6 หัตถกรรมที่เป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น เครื่องปั้นดินเผา ผ้าทอ การทอเสื่อ เป็นต้น

2. จำแนกตามวัสดุที่นำมาใช้ผลิต เป็นการจำแนกตามลักษณะวัสดุที่นำมาใช้ทำเป็นหัตถกรรมเป็นหลัก ซึ่งจำแนกได้ดังนี้

- 2.1 เครื่องหนัง เช่น หัตถกรรมที่ทำด้วยหนังวัว หนังควาย หนังงู เป็นต้น
- 2.2 เครื่องปั้นดินเผา เช่น เป็นภาชนะต่าง ๆ ที่ทำด้วยดิน แล้วนำไปเผา อาจมีการเคลือบเป็นรูปแบบต่าง ๆ
- 2.3 เครื่องไม้เป็นเครื่องใช้ไม้สอยต่าง ๆ ที่ทำด้วยไม้ ทั้งที่เป็นไม้เนื้ออ่อนและไม้เนื้อแข็ง
- 2.4 เครื่องไม้ไผ่และหวาย เป็นหัตถกรรมที่ทำจากไม้ไผ่และหวาย ส่วนใหญ่เป็นเครื่องจักสานแทบทั้งสิ้น
- 2.5 เครื่องรัก เป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้ยางไม้ที่ได้จากต้นรักมาทาหีบหรือเคลือบเพื่อรักษาเนื้อไม้ กระดาษ ผ้า กระเบื้อง โลหะ เป็นต้น

2.6 เครื่องหล่อเป็นการจำลองรูปพรรณ ลวดลาย หรือลักษณะต่าง ๆ จากรูปหุ่นที่สร้างเป็นแบบ ซึ่งส่วนมากจะทำด้วยโลหะ ปูนหรือทราย

2.7 เครื่องทอ-ย้อม ซึ่งใช้เส้นใยธรรมชาติหรือใยประดิษฐ์ เช่น เรยอง ไนลอน ใยแก้ว เป็นต้น ผลผลิตจากการทอ-ย้อม เช่น เสื้อผ้า กระเป๋าต่าง ๆ เป็นต้น

2.8 เครื่องโลหะ เป็นการใช้โลหะเป็นส่วนประกอบสำคัญในการผลิตซึ่งมีอยู่หลายวิธี เช่น วิธีผลิตแบบโลหะแผ่น โลหะรูปพรรณ เครื่องถม เป็นต้น ชนิดโลหะที่ใช้ผลิต เช่น เหล็ก สังกะสี ดีบุก ทองแดง อลูมิเนียม เป็นต้น

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2532 : 181-185) ได้จำแนกประเภทของ งานหัตถกรรมพื้นบ้าน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหัตถกรรมออกเป็นประเภทต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้

1. เครื่องปั้นดินเผา ได้แก่ ภาชนะเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ทั้งที่เป็นดินเผาธรรมดา และที่เป็นดินเผาเคลือบ เช่น โอ่ง กระถาง จาน ถ้วย ชาม ไท ครก เป็นต้น
2. การทอผ้าและการเย็บปักถักร้อย ได้แก่ การทอผ้าในท้องถิ่นต่าง ๆ รวมถึงการเย็บปักถักร้อยเพื่อการตกแต่งด้วย เช่น การทอยกดอก การทอจก การประดับตกแต่งด้วยลูกปัดและกระจก เป็นต้น
3. การแกะสลัก ได้แก่ การแกะสลักเพื่อใช้เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ด้วยวัสดุต่าง ๆ เช่น การทำครกหิน การแกะสลักไม้สำหรับทำเครื่องเรือน การแกะสลักไม้เป็นรูปเคารพ การแกะสลักตัวหนังสือตะลุม การแกะสลักงาช้าง เป็นต้น
4. หัตถกรรมโลหะ ได้แก่ งานหัตถกรรมโลหะชนิดต่าง ๆ ตั้งแต่การทำเครื่องประดับตกแต่ง เช่น การปั้นหล่อรูปเคารพ การทำมีดอรัญญิก การทำบาตร การทำเครื่องถม เป็นต้น
5. เครื่องจักสาน ได้แก่ งานหัตถกรรมพื้นบ้านที่สร้างขึ้นด้วยวิธีการจักสาน และถัก โดยใช้วัสดุจากธรรมชาติชนิดต่าง ๆ เช่น ไม้ไผ่ หวาย กระจูด ใบลำเจียก ใบเตย ย่านลิเภา เป็นต้น
6. การก่อสร้าง ได้แก่ งานสถาปัตยกรรมพื้นบ้านทั่วไป ตั้งแต่การสร้างอาคารบ้านเรือนเพิงพักชั่วคราว ตลอดจนอาคารที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น เรือนเครื่องสับ เรือนเครื่องผูก เรือนเสาลอย เพิง กระท่อม หนอง โบสถ์ วิหาร สถูปเจดีย์ เป็นต้น
7. ภาพเขียน ได้แก่ งานจิตรกรรมผนังโบสถ์ วิหาร การตกแต่งเรืออก และการตกแต่งเกวียน เป็นต้น
8. การปั้นรูปและลวดลายประดับ ได้แก่ งานประติมากรรมและการปั้นลวดลายประดับอาคารต่าง ๆ เช่น การปั้นตุ๊กตาเด็กเล่น ตุ๊กตาเสียบบาล การปั้นลวดลายประดับโบสถ์ วิหาร สถูปเจดีย์ต่าง ๆ เป็นต้น
9. การทำเครื่องกระดาษ ได้แก่ การทำกระดาษพื้นบ้าน เช่น การทำกระดาษสา การทำกระดาษข่อย การทำกระดาษสำหรับใช้ตกแต่งในงานเทศกาลต่าง ๆ เป็นต้น
10. ประเภทเบ็ดเตล็ด เป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่ไม่อาจจัดเข้าเป็น ประเภทใดได้แน่นอน ไม่ใคร่มีทำแพร่หลายและไม่เป็นที่รู้จักมากนัก เช่น การจัดดอกไม้ การแกะสลักผลไม้ การแทงหยวก การทำหุ่นกระบอก เครื่องเงิน การทำเครื่องดนตรี เป็นต้น

จากทรรศนะที่นักวิชาการได้กล่าวไว้ว่า งานหัตถกรรมพื้นบ้านอาจจำแนกประเภทต่าง ๆ ได้หลายประเภท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ในการจำแนกของแต่ละประเภทตามลักษณะการใช้งานหรือตามวัสดุที่นำมาประดิษฐ์ การจำแนกประเภทของงานหัตถกรรมยังไม่มีกฎเกณฑ์ที่ตายตัว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัสดุที่นำมาใช้ประดิษฐ์ สำหรับงานวิจัยนี้ได้เลือกศึกษาการทอผ้าโดยเฉพาะการทอผ้าชนิดซึ่งเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านที่ได้สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะในภาคอีสานที่มีการทอผ้าชนิดมากกว่าท้องถิ่นอื่น องค์ประกอบของลวดลายที่เกิดจากกรรมวิธีการสร้างลวดลายบนผืนผ้าพื้นเมืองโดยวิธีการ “จิด” เป็นกรรมวิธีที่สำคัญอย่างหนึ่งซึ่งเป็นวิธีการที่มีมาแต่ดั้งเดิมและเป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลาย เนื่องจากเป็นวิธีการที่สามารถสร้างลวดลายและสีสันบนผืนผ้าได้อย่างหลากหลายและวิจิตรงดงาม ซึ่งเป็นศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านที่สำคัญซึ่งได้ทำการศึกษาเพื่อการอนุรักษ์ สืบทอด และร่วมพัฒนาปรับใช้ให้เหมาะสมกับยุคสมัยของสังคมที่เปลี่ยนไป ทั้งนี้เพื่อให้วัฒนธรรมของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านไม่หยุดนิ่ง คือ มีพลวัตอยู่ตลอดเวลาอันจะส่งผลทำให้งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ดังกล่าวไม่สูญหายไปจากสังคม และดำรงอยู่ได้อย่างมีคุณค่าและเอกลักษณ์ทางศิลปะของท้องถิ่นตลอดไป

3. ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy)

3.1 นิยามของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy)

ความหมายของเศรษฐกิจสร้างสรรค์อยู่ในขั้นตอนของการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จึงมีการให้คำนิยามเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) อย่างหลากหลาย ดังนี้ (เสาวรภย์ กุสุมา ณ อยุธยา. 2553 : 23-24)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ให้นิยามว่า เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) หมายถึง แนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ (Knowledge) การศึกษา (Education) การสร้างสรรค์งาน (Creativity) การใช้ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property) ที่เชื่อมโยงกับพื้นฐานทางวัฒนธรรม ตลอดจนการส่งเสริมความรู้ของสังคมและเทคโนโลยีนวัตกรรมใหม่

John Howkins ได้ให้นิยามของ Creative Economy ไว้ว่า “How People Make Money From Idea” หมายถึง การสร้างมูลค่าที่เกิดจากความคิดของมนุษย์

ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (Thailand Creative & Design Center : TCDC) ได้ให้นิยาม Creative Economy ไว้ว่า “การสร้างมูลค่าที่เกิดจากความคิดของมนุษย์ สาขาการผลิตที่พัฒนาไปสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์และอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative Industries : CI)” เป็นกลุ่มกิจกรรมการผลิตที่ต้องพึ่งพาความคิดสร้างสรรค์เป็นวัตถุดิบสำคัญ

องค์การความร่วมมือเพื่อการค้าและการพัฒนา UNCTAD (United Nation Conference on Trade and Development) ได้ให้ความหมายของ “เศรษฐกิจสร้างสรรค์” ในบริบทของการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจไว้ว่า “เป็นแนวความคิดในการพัฒนาและสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยใช้สินทรัพย์ที่เกิดจากการใช้ความคิดสร้างสรรค์”

จากความหมายของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ข้างต้นทำให้ทราบว่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์มีองค์ประกอบร่วมในการขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจหลายประการ อาทิ การใช้องค์ความรู้ (Knowledge) การศึกษา (Education) การสร้างสรรค์งาน (Creativity) การใช้ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property) ที่เชื่อมโยงกับพื้นฐานทางวัฒนธรรม การส่งเสริมความรู้ของสังคมและเทคโนโลยีนวัตกรรมใหม่ นอกจากนี้การพัฒนาทางเศรษฐกิจของแต่ละประเทศจะสามารถขับเคลื่อนได้

อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดตามหลักเศรษฐศาสตร์ภายใต้แนวคิดสร้างสรรค์ได้นั้นต้องมุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นหัวใจหลักที่สำคัญ

3.2 ขอบเขตของเศรษฐกิจสร้างสรรค์

ขอบเขตของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของ UNCTAD และของไทย องค์กรความร่วมมือเพื่อการค้าและการพัฒนา UNCTAD (United Nation Conference on Trade and Development) ได้กำหนดขอบเขตของเศรษฐกิจสร้างสรรค์มีรายละเอียด ดังนี้ (เสาวรภย์ กุสุมาณ อยุธา. 2553 : 24-25)

3.2.1 ประเภทรดกทางวัฒนธรรม (Culture Heritage) อุตสาหกรรมประวัติศาสตร์ โบราณคดี ประเพณี ความเชื่อ และสภาพทางสังคม มี 2 กลุ่มคือ

- 1) กลุ่มการแสดงออกทางวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม (Traditional Cultural Express) เช่น ศิลปะและงานฝีมือ เทศกาลงานและงานฉลอง เป็นต้น
- 2) กลุ่มที่ตั้งทางวัฒนธรรม (Culture Sites) เช่น โบราณสถาน พิพิธภัณฑสถาน หอสมุด และการแสดงนิทรรศการ เป็นต้น

3.2.2 ประเภทศิลปะ (Arts) เป็นกลุ่มสื่อผลิตรงานสร้างสรรค์ที่สื่อสารกับคนกลุ่มใหญ่ มีอีก 2 กลุ่มคือ

- 1) งานศิลปะ (Visual Arts) เช่น ภาพวาด รูปปั้น ภาพถ่ายและวัตถุโบราณ เป็นต้น
- 2) ศิลปะการแสดง (Performing Arts) เช่น การแสดง ดนตรี การแสดงละคร การเต้นรำ โอเปร่า ละครสัตว์ และการ เชิดหุ่นกระบอก เป็นต้น

3.2.3 ประเภทสื่อ (Media) เป็นกลุ่มผลิตรงานสร้างสรรค์ที่สื่อสารกับคนกลุ่มใหญ่ มี 2 กลุ่มคือ

- 1) งานสื่อสิ่งพิมพ์ (Publishing and Printed Media) เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์ และสิ่งตีพิมพ์อื่นๆ
- 2) งานโสตทัศน (Audio Visual) เช่น ภาพยนตร์ โทรทัศน์ วิทยุและการออกอากาศอื่นๆ

3.2.4 ประเภทหน้าที่ (Function Creation) เป็นกลุ่มของสินค้าและบริการที่ตอบสนองความต้องการของลูกค้าที่แตกต่างกัน มี 3 กลุ่มคือ

- 1) กลุ่มออกแบบ (Design) เช่น การออกแบบภายในกราฟิก แฟชั่น อัญมณี และของเด็กเล่น เป็นต้น
- 2) กลุ่มสื่อสมัยใหม่ (New Media) เช่น ซอฟต์แวร์ วิดีโอเกมส์ และเนื้อหา ดิจิตอล เป็นต้น
- 3) กลุ่มบริการทางความคิดสร้างสรรค์ (Creative Services) เช่น บริการทางสถาปัตยกรรม โฆษณา วัฒนธรรม และนันทนาการ งานวิจัยและพัฒนา บริการอื่นที่เกี่ยวข้องกับดิจิตอล และความคิดสร้างสรรค์ เป็นต้น

3.3 ขอบเขตความคิดสร้างสรรค์ของไทย

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้กำหนดขอบเขตเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของไทยซึ่งเป็นการกำหนดกรอบโดยกว้างเพื่อประโยชน์ในการวัดขนาดทางเศรษฐกิจของอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์ของไทยและสะท้อนถึงความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจไทยโดยยึดรูปแบบของ UNCTAD เป็นกรอบ และปรับเพิ่มเติมตามรูปแบบของ UNESCO แบ่งเป็น 4 กลุ่มหลักและ 15 สาขาย่อยประกอบด้วย (เสาวภรณ์ กุสุมา ณ อยุธยา. 2553 : 25-26)

3.3.1 มรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ (Heritage or Cultural/Biodiversity - Based Heritage) แบ่งเป็น 4 หมวดคือ

- 1) งานฝีมือและหัตถกรรม
- 2) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม/ความหลากหลายทางชีวภาพ
- 3) การแพทย์แผนไทย
- 4) อาหารไทย

3.3.2 ศิลปะ (Arts) แบ่งเป็น 2 หมวดคือ

- 1) ศิลปะการแสดง
- 2) ทัศนศิลป์

3.3.3 สื่อ (Media) แบ่งเป็น 4 หมวดคือ

- 1) ภาพยนตร์และวีดิทัศน์
- 2) การพิมพ์
- 3) การกระจายเสียง
- 4) ดนตรี

3.3.4 งานสร้างสรรค์และออกแบบ (Functional Creation) แบ่งเป็น 5 หมวดคือ

- 1) การออกแบบ
- 2) แฟชั่น
- 3) สถาปัตยกรรม
- 4) การโฆษณา
- 5) ซอฟต์แวร์

3.4 การขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ในประเทศต่างๆ

จากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจแฮมเบอร์เกอร์และวิกฤติเศรษฐกิจกลุ่มประเทศยุโรปที่แต่ละประเทศกำลังเผชิญอยู่ทำให้เกิดภาวะถดถอยทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงและต่อเนื่อง ดังนั้นรัฐบาลแต่ละประเทศต้องมีกลยุทธ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์อย่างเร่งด่วน ตัวอย่างเช่น

ประเทศสหราชอาณาจักร ถือว่าเป็นต้นแบบที่มีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การจัดตั้งทีมงานเพื่อทำการศึกษาและจำแนกประเภทอุตสาหกรรม การจัดเก็บข้อมูลและสถิติ และการวางแผนงานในระดับต่างๆ คือ นโยบายระดับชาติ (National Policies) นโยบายรายอุตสาหกรรม (Sectorial Policies) และนโยบายเฉพาะเรื่อง (Emerging Policies) นอกจากนี้ยังได้มีการจัดตั้งหน่วยงานต่างๆ เพื่อเป็นกลไกในการขับเคลื่อนนโยบายทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาคน การสนับสนุนทางการเงิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสนับสนุนที่ให้กับธุรกิจขนาดย่อม และการสนับสนุนทางการวิจัยและพัฒนาผ่านสิทธิทางภาษีและโครงการ

ต่าง ๆ นอกจากหน่วยงานภาครัฐแล้ว ภาคเอกชนและภาคการศึกษาที่มีส่วนสำคัญในการผลักดัน เศรษฐกิจสร้างสรรค์ของสหราชอาณาจักร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการป้อนบุคลากรสู่อุตสาหกรรม สร้างสรรค์ ตลอดจนการพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยี

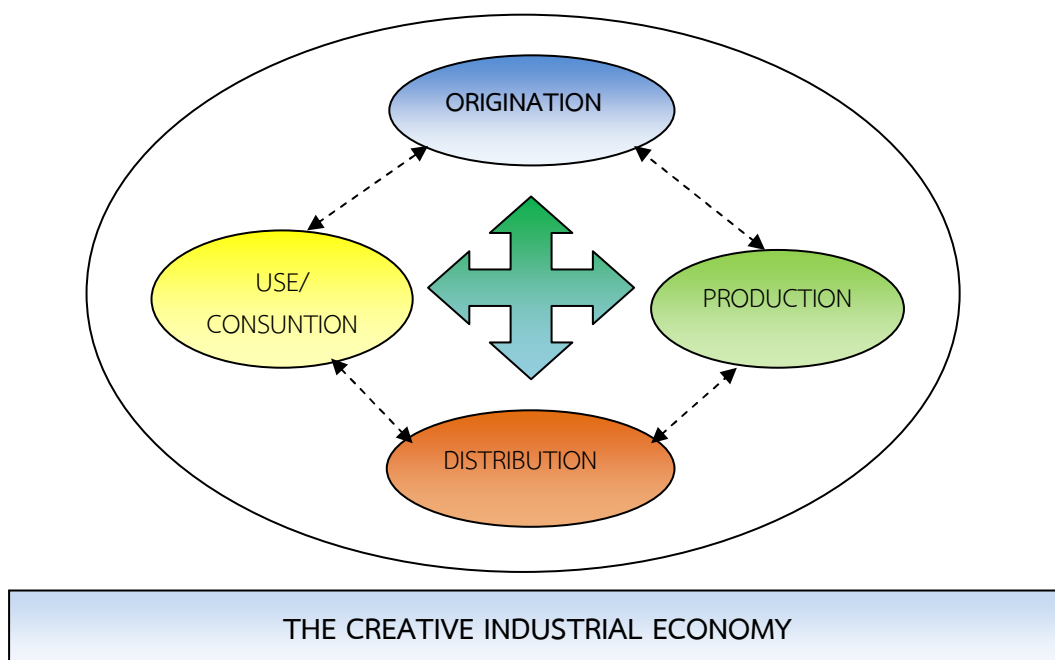
ประเทศฮ่องกงภาครัฐมีกลยุทธ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์โดยเน้นทางด้าน บริการ ซึ่งรวมถึงการจัดการทางการเงิน การตลาด และลอจิสติกส์ โดยเน้นการจัดทำโครงการขนาดใหญ่เพื่อสร้างให้อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ฮ่องกงเป็นที่รู้จักในระดับนานาชาติ

ประเทศออสเตรเลียได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2544 โดยรัฐควีนส์แลนด์ได้กำหนดนโยบาย Creative Queensland มุ่งส่งเสริมวัฒนธรรมและ ศิลปะของรัฐควีนส์แลนด์ นอกจากนี้รัฐบาลยังได้ดำเนินมาตรการทางด้านภาษี เช่น นโยบายสิทธิภาษี สำหรับการผลิตภาพยนตร์และโทรทัศน์ ส่งเสริมให้ภาคเอกชนบริจาคสินทรัพย์ทางวัฒนธรรมหรือ ผลงานศิลปะ เช่น รูปวาด หนังสือ รูปปั้น เอกสารส่วนตัว อัญมณี เซรามิก และวัตถุทางประวัติศาสตร์ หรือทางวิทยาศาสตร์ เป็นต้น ให้แก่องค์กรสาธารณะ และเปิดโอกาสให้องค์กรที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ขึ้นทะเบียนผู้บริจาคให้แก่องค์กรเพื่อได้รับสิทธิการลดหย่อนภาษี เป็นต้น

ประเทศญี่ปุ่นมีการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ทั้งภาครัฐและเอกชน โดยภาครัฐเองมีนโยบายในการสนับสนุนเรื่องต่าง ๆ เช่น การส่งเสริมทรัพย์สินทางปัญญา การส่งเสริม การลงทุนสำหรับผู้ประกอบการด้านความคิดสร้างสรรค์ ตลอดจนการส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่ม อุตสาหกรรม (Creative Cluster) และเมืองแห่งความคิดสร้างสรรค์ (Creative City) การมีเอกลักษณ์ ทางวัฒนธรรมเป็นจุดแข็ง อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ของญี่ปุ่นจึงเน้น ไปที่อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับ เนื้อหา (Content Industry) ซึ่งรวมถึงแอนิเมชัน ภาพยนตร์ ดนตรี และซอฟต์แวร์เกมส์ เป็นต้น

สำหรับประเทศไทยการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์เป็นแนวทางหนึ่งของการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างการผลิตให้สมดุลและยั่งยืนภายใต้แผนการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ซึ่งมีหลักการสำคัญคือ การเพิ่มคุณค่าของสินค้าและบริการ (Value Creation) โดยใช้องค์ความรู้และนวัตกรรม อีกทั้งความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นไทยซึ่งจะทำให้การพัฒนาประเทศไทยดังกล่าวมีความสอดคล้องกับกระแส การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศพัฒนาแล้ว ที่ได้นำกระบวนการความคิดอย่างสร้างสรรค์บนแรงบันดาลใจ จากพื้นฐานทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่สั่งสมมายาวนานของสังคม เพื่อสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจ และเชื่อมโยงไปสู่คุณค่าทางสังคมจนกลายเป็นเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในที่สุด

ที่มา : Howkin's Creative Economy www.wipo.int/ : ออนไลน์

ภาพประกอบ 2 วงจรอุตสาหกรรมสร้างสรรค์

4. ความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์

4.1 ความหมายของผลิตภัณฑ์

Kotler (2000 : 394) ให้ความหมายของผลิตภัณฑ์ว่า "ผลิตภัณฑ์ หมายถึงอะไรก็ได้ที่สามารถนำเอาขายสู่ตลาด เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค" เมื่อศึกษาแนวคิดทางการตลาดพบว่า การตอบสนองความต้องการผู้บริโภค หมายถึงทั้งความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์ ทั้งทางด้านกายภาพ (ตัวผลิตภัณฑ์) จิตวิทยา (ความเชื่อมั่น, ภาพลักษณ์ผลิตภัณฑ์ ฯลฯ) และ สังคมวิทยา (การเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ฯลฯ) ที่ผู้บริโภคได้รับหลังการบริโภคผลิตภัณฑ์

ธงชัย สันติวงศ์ (2538 : 20) กล่าวว่า ผลิตภัณฑ์ หมายถึง ทุกสิ่งที้นักการตลาดนำมาเสนอกับตลาด เพื่อเรียกร้องความสนใจ เพื่อการได้ หรือเพื่อการอุปโภคบริโภค ซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการของตลาดได้

วิมล วิโรจน์พันธุ์ และคณะ (2538 : 31) ได้กล่าวว่า ผลิตภัณฑ์ หมายถึง ตัวสินค้า รวมกับความพึงพอใจ และผลประโยชน์อื่นที่ผู้บริโภคได้รับจากการซื้อสินค้านั้น รวมถึงการบรรจุหีบห่อ และยี่ห้อผลิตภัณฑ์ที่นำออกสู่ตลาด ต้องมีคุณภาพดีเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภค

เสรี วงศ์มณฑา (2542 : 35) กล่าวว่า ผลิตภัณฑ์ หมายถึง สินค้าหรือบริการ ที่ผู้ประกอบการสามารถผลิต หรือจัดหาเพื่อสนองความต้องการของตลาดได้

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2543 : 53) ได้กล่าวว่า ผลิตภัณฑ์ หมายถึง สิ่งเสนอขายโดยธุรกิจ เพื่อตอบสนองความจำเป็นหรือความต้องการของลูกค้าให้เกิดความพึงพอใจ ประกอบด้วย สิ่งที่สามารถสัมผัสได้และสัมผัสไม่ได้ เช่น บรรจุภัณฑ์ สี ราคา คุณภาพ ตราสินค้า บริการ และชื่อเสียงของผู้ขาย ผลิตภัณฑ์อาจจะเป็นสินค้า บริการ สถานที่ บุคคลหรือความคิด ผลิตภัณฑ์ที่เสนอขายอาจจะมีตัวตนหรือไม่มีตัวตนก็ได้ผลิตภัณฑ์จึงประกอบด้วย สินค้า บริการ ความคิด สถานที่ องค์กร หรือบุคคล ผลิตภัณฑ์ต้องมีอรรถประโยชน์ (Utility) มีคุณค่า(Value) ในสายตาของลูกค้า จึงจะมีผลทำให้ผลิตภัณฑ์สามารถขายได้

ดังนั้นความหมายของ ผลิตภัณฑ์ จึงหมายถึง สิ่งที่ถูกซื้อได้รับไม่ใช่สิ่งที่ถูกขายได้ขายไป หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ผลิตภัณฑ์ หมายถึง สิ่งที่ต้องจับต้องได้(ตัวผลิตภัณฑ์) บริการ ประสบการณ์ เหตุการณ์ บุคคล สถานที่ องค์กร ข้อมูล และแนวความคิด

4.2 ความสำคัญของผลิตภัณฑ์

ผลิตภัณฑ์ของกิจการใด ๆ เป็นที่มาของรายได้ให้กับกิจการนั้น ๆ จึงอาจกล่าวได้ว่า ธุรกิจ/กิจการจะไม่สามารถอยู่รอดได้ ถ้าผลิตภัณฑ์ที่ขาย/นำเสนอสู่ตลาดเป็นผลิตภัณฑ์ที่ไม่ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค ดังนั้นก่อนนำเสนอผลิตภัณฑ์สู่ตลาด ธุรกิจ/กิจการควรที่จะได้สำรวจให้ทราบถึงลักษณะของผลิตภัณฑ์ที่ผู้บริโภคต้องการให้ได้เสียก่อน ถ้าหากธุรกิจ/กิจการใดนำเสนอผลิตภัณฑ์เป็นเจ้าแรก ธุรกิจ/กิจการนั้น ๆ ก็มีโอกาที่จะเป็นผู้นำตลาดได้ นอกจากนั้นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพดียังทำให้ธุรกิจ/กิจการนั้น ๆ มีภาพลักษณ์ที่ดีในสายตาของผู้บริโภคอีกด้วย เมื่อพิจารณาโดยรวมจะเห็นได้ว่าผลิตภัณฑ์ที่ดีมีประโยชน์และตรงกับความต้องการของผู้บริโภคจะช่วยยกมาตรฐานการครองชีพแก่ผู้บริโภคได้และการนำเสนอผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ อยู่เสมอของธุรกิจจะช่วยให้เกิดพฤติกรรมการบริโภคและนำความเจริญสู่เศรษฐกิจ

4.3 องค์ประกอบของผลิตภัณฑ์ (Product component) แบ่งตามคุณสมบัติของผลิตภัณฑ์แบ่งออกเป็นระดับได้ดังนี้

4.3.1 ผลิตภัณฑ์หลัก (core product) หมายถึง ประโยชน์พื้นฐานของผลิตภัณฑ์ที่ผู้บริโภคจะได้รับจากสินค้าโดยตรง

4.3.2 รูปลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ (Tangible product หรือ formal product) หมายถึง ลักษณะทางกายภาพที่ผู้บริโภคสามารถสัมผัส รับรู้ได้ซึ่งเป็นส่วนเสริม ผลิตภัณฑ์ ให้ทำหน้าที่ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เชิญชวน ให้ซื้อยิ่งขึ้น ได้แก่ คุณภาพ รูปร่างลักษณะ รูปแบบการบรรจุภัณฑ์ตราสินค้า

4.3.3 ผลิตภัณฑ์ที่คาดหวัง (Expected product) หมายถึง กลุ่มของ คุณสมบัติและเงื่อนไขที่ผู้ซื้อคาดหวังว่าจะได้รับ และใช้เป็นข้อตกลง เมื่อมีการซื้อ สินค้าในการเสนอผลิตภัณฑ์ที่คาดหวังจะคำนึงถึงการเสนอความ พึงพอใจของลูกค้า เป็นหลัก

4.3.4 ผลิตภัณฑ์ควบ หมายถึงผลประโยชน์เพิ่มเติม หรือบริการที่ผู้ซื้อจะได้รับควบคู่ไปกับการซื้อสินค้าประกอบด้วยบริการหลังขายต่างๆ บริษัทผู้ผลิต จะควบคุมโดยการมอบให้แก่คนกลางในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การติดตั้ง การขนส่ง การรับประกันการให้สินเชื่อ และการให้บริการอื่นๆ

4.4 ประเภทของผลิตภัณฑ์

ประเภทของผลิตภัณฑ์ แบ่งตามวัตถุประสงค์ประสงค์ในการซื้อของผู้ซื้อ สามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 ผลิตภัณฑ์บริโภค (Consumer product) หมายถึงสินค้า หรือบริการที่ซื้อโดยผู้บริโภคขั้นสุดท้าย(Final consumer)

กลุ่มที่ 2 ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (Industrial product) หมายถึง สินค้าหรือบริการที่บุคคล องค์กรซื้อเพื่อใช้ในกระบวนการผลิตสินค้าอื่นหรือใช้ในการประกอบธุรกิจ ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม

4.5 วงจรชีวิตผลิตภัณฑ์ (Product life Cycle – PLC)

หมายถึง ขั้นตอนที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณขายสินค้ากับระยะเวลาตั้งแต่เริ่มต้นนำสินค้าชนิดหนึ่งซึ่งออกจำหน่าย จนกระทั่งนำสินค้าออกจากตลาด ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

4.5.1 ขั้นแนะนำสู่ตลาด (Introduction Stage) เป็นขั้นที่ธุรกิจนำผลิตภัณฑ์ใหม่ ออกสู่ตลาด ปริมาณขายต่ำมากเนื่องจากผู้ซื้อยังไม่รู้จักสินค้า ทำให้ธุรกิจมักขาดทุนเนื่องจากการจัดจำหน่ายอยู่ในขอบเขตที่จำกัด

4.5.2 ขั้นการเจริญเติบโต (Growth Stage) เป็นขั้นที่ปริมาณขายและกำไรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเนื่องจากผู้ซื้อเริ่มใช้และเคยใช้สินค้าแล้ว ต้นทุนการผลิตมีแนวโน้มสูงขึ้น

4.5.3 ขั้นการเจริญเติบโตเต็มที่ (Maturity Stage) เป็นขั้นที่ปริมาณขายของธุรกิจเพิ่มขึ้นเข้าสู่จุดสูงสุดและมีอัตราที่ลดลง การแข่งขันของคู่แข่งที่อยู่ในระยะเจริญเติบโตจะทวีความรุนแรงมากขึ้น ต้นทุนการผลิตและต้นทุนการส่งเสริมการตลาดสูงขึ้น

4.5.4 ขั้นตกต่ำหรือขั้นถดถอย (Decline Stage) เป็นขั้นที่ปริมาณขายและกำไรลดลงอย่างมาก ธุรกิจต้องตัดสินใจว่าจะอยู่ในตลาดหรือถอนตัวออกจากตลาด การโฆษณาและการส่งเสริมการขายลดลง

4.6 การกำหนดกลยุทธ์ผลิตภัณฑ์

การกำหนดกลยุทธ์ด้านผลิตภัณฑ์ต้องคำนึงถึงปัจจัยต่อไปนี้

4.6.1 ความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ (Product Differentiation) และ (หรือ) ความแตกต่างทางการแข่งขัน (Competitive Differentiation)

4.6.2 องค์ประกอบ (คุณสมบัติ) ของผลิตภัณฑ์ (Product Component) เช่น ประโยชน์พื้นฐาน รูปลักษณ์ คุณภาพ การบรรจุภัณฑ์ ราคาสินค้า ฯลฯ

4.6.3 การกำหนดตำแหน่งผลิตภัณฑ์ (Product Positioning) เป็นการออกแบบผลิตภัณฑ์ของบริษัทเพื่อแสดงตำแหน่งที่แตกต่างและมีคุณค่าในจิตใจของลูกค้าเป้าหมาย

4.6.4 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Product Development) เพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีลักษณะใหม่และปรับปรุงให้ดีขึ้น (New and Improved) ซึ่งต้องคำนึงถึงความสามารถในการตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้ดียิ่งขึ้น

4.6.5 กลยุทธ์เกี่ยวกับส่วนประสมผลิตภัณฑ์ (Product Mix) และสายผลิตภัณฑ์ (Product Line) จะต้องมีเหตุผลทางการตลาดที่เหมาะสมที่ทำให้ผู้ซื้อพอใจมากขึ้นอันจะส่งผลทำให้ยอดขาย และกำไรมากขึ้น

4.7 คุณสมบัติของผลิตภัณฑ์

คุณสมบัติที่สำคัญของผลิตภัณฑ์ ควรมีลักษณะดังนี้

4.7.1 คุณภาพผลิตภัณฑ์ (Product Quality) เป็นการวัดการทำงานและวัดความคงทนของผลิตภัณฑ์ เกณฑ์ในการวัดคุณภาพถือหลักความพึงพอใจของลูกค้าและคุณภาพที่เหนือกว่าคู่แข่งอื่น ถ้าสินค้าคุณภาพต่ำผู้ซื้อจะไม่ซื้อซ้ำ ถ้าสินค้าคุณภาพสูงเกินอำนาจซื้อของผู้บริโภคสินค้าก็ขายไม่ได้ นักการตลาดต้องพิจารณาว่าสินค้าควรมีคุณภาพระดับใดบ้างและต้นทุนเท่าใดจึงจะเป็นที่พอใจของผู้บริโภค รวมทั้งคุณภาพสินค้าต้องสม่ำเสมอและมีมาตรฐานเพื่อที่จะสร้างการยอมรับ

4.7.2 ลักษณะทางกายภาพของสินค้า (Physical Characteristics of Goods) เป็นรูปร่างลักษณะที่ลูกค้าสามารถมองเห็นได้ และสามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส เช่น รูปร่าง ลักษณะ รูปแบบ การบรรจุภัณฑ์ เป็นต้น

4.7.3 ราคา (Price) เป็นจำนวนเงินซึ่งแสดงเป็นมูลค่าที่ผู้บริโภคยอมจ่ายเงินเพื่อแลกกับผลประโยชน์ที่จะได้รับจากสินค้าหรือบริการ การตัดสินใจในด้านราคาไม่จำเป็นต้องเป็นราคาสูงหรือต่ำแต่เป็นราคาที่ทำให้ผู้บริโภคเกิดการรับรู้ในคุณค่า (Perceived Value)

4.7.4 ชื่อเสียงของผู้ขายหรือตราสินค้า (Brand) หมายถึง ชื่อ คำ สัญลักษณ์ การออกแบบหรือส่วนประสมของสิ่งดังกล่าว เพื่อระบุถึงสินค้าและบริการของผู้ขายรายใดรายหนึ่งหรือกลุ่มของผู้ขายเพื่อแสดงถึงลักษณะที่แตกต่างจากคู่แข่ง

4.7.5 บรรจุภัณฑ์ (Packaging) หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องในการออกแบบและการผลิตสิ่งบรรจุหรือสิ่งห่อหุ้มผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์เป็นสิ่งให้เกิดการรับรู้ คือการมองเห็นสินค้าเมื่อผู้บริโภคเกิดการยอมรับในบรรจุภัณฑ์ก็จะนำไปสู่การจูงใจให้เกิดการซื้อผลิตภัณฑ์ ดังนั้นบรรจุภัณฑ์จึงต้องมีความโดดเด่น โดยอาจแสดงถึงตำแหน่งผลิตภัณฑ์สินค้านั้นให้ชัดเจน

4.7.6 การออกแบบ (Design) เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบ ลักษณะ การบรรจุหีบห่อ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้จะมีผลกระทบต่อพฤติกรรมการณ์การซื้อของผู้บริโภค ดังนั้นผู้ผลิตที่มีผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบจึงต้องศึกษาความต้องการของผู้บริโภค เพื่อออกแบบสินค้าให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค

4.7.7 การรับประกัน (Warranty) เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการแข่งขัน โดยเฉพาะสินค้าพวกรถยนต์ เครื่องใช้ในบ้าน และเครื่องจักร เพราะเป็นการลดความเสี่ยงจากการซื้อสินค้าของลูกค้าและรวมทั้งการสร้างเชื่อมั่น ฉะนั้น ผู้ผลิตหรือคนกลางอาจเสนอการรับประกันเป็นลายลักษณ์อักษรหรือด้วยคำพูด โดยทั่วไปการรับประกันจะระบุเป็นประเด็นสำคัญ 3 ประเด็น คือ

- 1) การรับประกันต้องให้ข้อมูลที่สมบูรณ์ว่า ผู้ซื้อจะร้องเรียนที่ไหน กับใคร อย่างไรเมื่อสินค้ามีปัญหา
- 2) การรับประกันจะต้องให้ผู้บริโภคทราบล่วงหน้าก่อนการซื้อ
- 3) การรับประกันจะต้องระบุเงื่อนไขการรับประกันทางด้านระยะเวลา ขอบเขตความรับผิดชอบและเงื่อนไขอื่นๆ

4.7.8 สีของผลิตภัณฑ์ (Color) เป็นสิ่งจูงใจให้เกิดการซื้อเพราะสีทำให้เกิดอารมณ์ด้านจิตวิทยาช่วยให้เกิดการรับรู้ และสนใจในผลิตภัณฑ์

4.7.9. การให้บริการ (Serving) การตัดสินใจของผู้บริโภคในปัจจุบันขึ้นอยู่กับ การให้บริการแก่ลูกค้าของผู้ขายหรือผู้ผลิต คือ ผู้บริโภคมักจะซื้อสินค้ากับร้านค้าที่ให้บริการดีและถูกใจ เช่น การบริการหลังการขาย เป็นต้น

4.7.10 วัตถุดิบ (Raw Material) หรือวัสดุที่ใช้ในการผลิต (Material) ผู้ผลิต มีทางเลือกที่จะใช้วัตถุดิบหรือวัสดุหลายอย่างในการผลิต ซึ่งจะต้องคำนึงถึงความต้องการของผู้บริโภค ว่าพอใจแบบใดตลอดจนต้องพิจารณาถึงต้นทุนในการผลิต และความสามารถในการจัดหาวัตถุดิบด้วย

4.7.11 ความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์ (Product Safety) และภาระจากผลิตภัณฑ์ (Product Liability) ความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์เป็นสิ่งสำคัญที่ธุรกิจต้องเผชิญและยังเป็นปัญหาทาง จริยธรรมทั้งทางธุรกิจและผู้บริโภค ผลิตภัณฑ์ที่ไม่ปลอดภัยทำให้ผู้ผลิตหรือผู้ขายเกิดภาระจาก ผลิตภัณฑ์ ซึ่งเป็นสมรรถภาพของผลิตภัณฑ์ที่ทำให้เกิดการดำเนินงานหรือเป็นอันตรายสำหรับผู้ผลิตที่ต้อง รับผิดชอบต่อผู้บริโภค

4.7.12 มาตรฐาน (Standard) เมื่อมีเทคโนโลยีใหม่เกิดขึ้นจะต้องคำนึงถึง ประโยชน์และมาตรฐานของเทคโนโลยีนั้น ซึ่งต้องมีการกำหนดมาตรฐานการผลิตขึ้นจะช่วยควบคุม คุณภาพและความปลอดภัยต่อผู้บริโภคได้

4.7.13 ความเข้ากันได้ (Compatibility) เป็นการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้อง กับความคาดหวังของลูกค้า และสามารถนำไปใช้ได้ดีในทางปฏิบัติโดยไม่เกิดปัญหาในการใช้

4.7.14 คุณค่าผลิตภัณฑ์ (Product Value) เป็นลักษณะผลตอบแทนที่ได้รับจาก การใช้ผลิตภัณฑ์ ซึ่งผู้บริโภคต้องเปรียบเทียบระหว่างคุณค่าที่เกิดจากความพึงพอใจในผลิตภัณฑ์ที่ สูงกว่าต้นทุนหรือราคาที่ยจ่ายไป

4.7.15 ความหลากหลายของสินค้า (Variety) ผู้บริโภคส่วนมากจะพอใจที่จะเลือก ซื้อสินค้าที่มีให้เลือกมากในรูปของสี กลิ่น รส ขนาดการบรรจุหีบห่อ แบบ ลักษณะ เนื่องจากผู้บริโภค มีความต้องการที่แตกต่างกัน ดังนั้น ผู้ผลิตจึงจำเป็นต้องมีสินค้าหลากหลายเพื่อเป็นทางเลือกให้กับ ผู้บริโภคที่มีความต้องการที่แตกต่างกัน (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. 2543 : 55-56)

4.8 ประโยชน์ของการออกแบบผลิตภัณฑ์

การออกแบบผลิตภัณฑ์มีประโยชน์ดังนี้

4.8.1 งานการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้ประโยชน์ดังนี้ ช่วยให้การดำรงชีวิตมี ความสะดวกสบายมากขึ้น ในแต่ละบุคคลหรือกลุ่มบุคคลตัวอย่างเช่นการออกแบบอุปกรณ์ในห้องน้ำ เช่น ตัวยึดอุปกรณ์ทรงตัว หรืออุปกรณ์อื่นๆ ในห้องน้ำการออกแบบต้องพิจารณากลุ่มผู้ใช้ด้วย เช่น คนพิการ ผู้สูงอายุ ผู้ป่วย ต้องออกแบบให้ใช้งานได้สะดวกและอำนวยความสะดวก แก่ผู้ดูแลด้วย

4.8.2 งานการออกแบบผลิตภัณฑ์ ช่วยเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตประจำวัน ตัวอย่าง เช่นการออกแบบห้องครัวใหม่ เปลี่ยนแปลงเวลาการรับประทานอาหารในแต่ละมื้อของคนในครอบครัว ส่งผลให้พฤติกรรมการใช้ห้องครัวเปลี่ยนไป หรือทำให้คนในครอบครัวหันมาสนใจห้องครัวมากกว่า ห้องอื่นๆ ในบ้าน

4.8.3 งานการออกแบบผลิตภัณฑ์ ที่ส่งผลต่อร่างกายและจิตใจ ตัวอย่างเช่น การออกแบบเกมเพื่อความสนุกสนานในการใช้ตัวอักษรและคำ เป็นการเพิ่มความสามารถในการสะกด และการใช้คำของผู้เล่นเกม

4.8.4 งานการออกแบบผลิตภัณฑ์ มีอิทธิพลต่อทัศนคติและความคิดเห็น ของคน ตัวอย่างเช่น การออกแบบเพื่อรณรงค์ความปลอดภัยบนท้องถนนมีอิทธิพลต่อการดื่ม และการขับรถ (เมาไม่ขับ)

4.8.5 งานการออกแบบผลิตภัณฑ์มีการส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ เช่น การเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของตู้เย็น เครื่องปรับอากาศให้ทำงานได้มีประสิทธิภาพและประหยัดไฟได้ และมีเครื่องหมายประหยัดไฟเบอร์ 5 ในงานออกแบบผลิตภัณฑ์ เป็นการประหยัดพลังงานไฟฟ้า และส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ราคาสูง

4.8.6 งานการออกแบบผลิตภัณฑ์ มีผลกระทบต่อสุขภาพ เช่น การออกแบบ รองเท้าสำหรับเด็กนอกจากจะมีลักษณะแฟนตาซีสีสันสดใส รูปทรงที่ดึงดูดความสนใจในขณะเดียวกันต้อง พิจารณาการเจริญเติบโตและพัฒนาการด้านอารมณ์ ด้านจิตใจของเด็กด้วย (ประชิด ทิณบุตร. 2531 : 41)

5. ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนา

5.1 ความหมายของการพัฒนา

คำว่าพัฒนานั้นมีผู้ให้ความหมายไว้หลายคน และมีอยู่มากมายแตกต่างกันออกไป ไม่มีความหมายตายตัว ทั้งนี้เพราะการพัฒนานั้นเป็นแนวคิดเชิงปรัชญา (Normative Concept) มีเป้าประสงค์ และมีลักษณะของการเปรียบเทียบคุณลักษณะของสภาวะหนึ่งกับสภาวะอื่น ทั้งนี้ใน ประเด็นแรกคือ การพัฒนาเป็นแนวคิดเชิงปรัชญาหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า มีค่านิยมสอดแทรกอยู่นั้นดู เป็นเหตุผลหลักของการที่คำว่าพัฒนามีความหมายมากมายแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ในการกำหนด ความหมายเป้าหมายหรือเป้าประสงค์ รวมทั้งแนวทางและการวัดผลของการพัฒนานั้นขึ้นอยู่กับค่านิยม ของผู้ที่กำหนด และค่านิยมดังกล่าวนั้นสามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลเวลา (นิเทศ ดินณะกุล. 2546 : 6) เห็นได้ว่าการเน้นแนวคิดเชิงปรัชญา มีอิทธิพลครอบคลุมถึงคุณลักษณะอีกสองประการ ของการพัฒนาที่จะกล่าวต่อไป ในประเด็นที่สองคือ การพัฒนาเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับเป้าประสงค์ซึ่ง โดยทั่วไปแสดงถึงสภาวะอันพึงปรารถนาของสังคม ไม่ว่าจะไปในทางสังคม การเมือง และหรือ เศรษฐกิจ ซึ่งจะเป็นอย่างนั้นขึ้นอยู่กับค่านิยมของผู้กำหนดเป้าประสงค์หรือสภาวะอันพึงปรารถนา นั้นในที่นี้บ้างมองว่าการพัฒนาคือสภาวะของการพัฒนาแล้ว (Development as State) ในขณะที่อีก หลายคนมองการพัฒนาในความหมายของกระบวนการ (Process) ของความก้าวหน้าหรือการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นตามเกณฑ์หรือเป้าหมายของการพัฒนาตามที่กำหนดคุณค่าไว้ ประเด็น สุดท้าย การพัฒนาเป็นแนวคิดที่มีลักษณะของการเปรียบเทียบสภาวะหนึ่งกับสภาวะอื่นที่สอดแทรกอยู่ เช่น ตามทฤษฎีภาวะทันสมัยซึ่งมีความหมายเดียวกับสภาวะที่พัฒนาแล้วนั้น มองว่าภาวะทันสมัยนั้น ต่างจากภาวะล้าหลังโดยสิ้นเชิง ทั้งในแง่เศรษฐกิจ สังคม การเมือง ค่านิยม และสติปัญญาความคิด เป็นต้น ต่อไปนี้จะขอกกล่าวถึงความหมายของการพัฒนาที่มีผู้กล่าวไว้และมีการหยิบยกขึ้นมาอ้าง อยู่เสมอ ได้แก่ (ธนพรรณ สุนทร. 2539 : 41-42)

5.1.1 การพัฒนา คือ สภาวะเศรษฐกิจของประเทศหนึ่ง ๆ สามารถทำให้ผลผลิต มวลรวมประชาชาติสูงถึงร้อยละ 5 - 7 ต่อปี และสามารถรักษาระดับนั้นไว้ได้เป็นสภาวะที่ประชาชน มีความเป็นอยู่ที่ดีในทางเศรษฐกิจ (แนวคิดในช่วงทศวรรษที่ 1960 - 1970)

5.1.2 การพัฒนา คือ การสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยการเร่งรัดให้ผลผลิตมวลรวมของชาติเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อันเป็นกระบวนการที่ส่งผลให้ระดับรายได้โดยเฉลี่ยต่อบุคคลของประเทศสูงขึ้น และประชาชนจะมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในทางเศรษฐกิจ (แนวคิดในช่วงทศวรรษที่ 1960 - 1970)

5.1.3 การพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตและการว่าจ้างงานตามที่ได้วางแผนไว้แล้ว เพื่อลดสัดส่วนของภาคเกษตรกรรมในขณะที่เพิ่มสัดส่วนของภาคอุตสาหกรรมและการบริการ (แนวคิดในช่วงต้นทศวรรษที่ 1970) อย่างไรก็ตามในสมัยต่อมา มีผู้วิจารณ์และปฏิเสธแนวความคิดนี้โดยมีความเห็นว่าความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมิใช่สิ่งเดียวกับการพัฒนา กล่าวคือความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมีขอบเขตของเป้าหมายจำกัดเพียงการเพิ่มรายได้เฉลี่ยของมวลรวมประชาชาติ และอาจมีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับการพัฒนา เช่น กรณีการเจริญเติบโตโดยปราศจากการพัฒนาหรือการมีพัฒนาโดยที่เศรษฐกิจของประเทศไม่เติบโตหรือมีค่าติดลบ ซึ่งลักษณะของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยไม่มีพัฒนานั้นเป็นสถานการณ์ที่พบได้ในประเทศที่ผลผลิตมวลรวมประชาชาติโดยเฉลี่ยต่อบุคคลสูง แต่ประชาชนต้องประสบปัญหาความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายรายได้มากขึ้น สภาพความยากจนรุนแรงขึ้น เป้าหมายของการพัฒนาในด้านอื่นๆ เสื่อมลง เช่น ทักษะคนดี ภาวะทางสถาบันสังคม วัฒนธรรม การเมือง เป็นต้น

5.1.4 การพัฒนา คือ การสร้างสถานะที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลซึ่งการพัฒนานั้นจะประสบความสำเร็จได้ด้วยการลดหรือขจัดความยากจน ความไม่เท่าเทียมกัน และการว่างงานในขณะที่เศรษฐกิจของประเทศกำลังเจริญเติบโต (แนวคิดว่าด้วยการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจควบคู่การกระจาย)

5.1.5 การพัฒนา คือ กระบวนการหลายมิติ ซึ่งประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลงในด้านโครงสร้างทางสังคม ท่าทีของประชาชน สถาบันต่าง ๆ ของชาติ การความเจริญเติบโต การลดความไม่เท่าเทียมกัน และขจัดความยากจนนั้นคือการเปลี่ยนแปลงต่อระบบสังคมทั้งระบบและมุ่งสู่การสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของปัจเจกชนและกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมภายในระบบนั้นเป็นการก้าวออกจากสภาพชีวิตที่ไม่น่าพึงพอใจไปสู่สภาพชีวิตที่ดีกว่าทั้งในด้านวัตถุและความรู้สึกนึกคิด (แนวคิดว่าด้วยการพัฒนาโดยเน้นเรื่องความต้องการขั้นพื้นฐาน)

5.1.6 การพัฒนา คือ การสร้างความทันสมัย และการพัฒนาแล้วคือความทันสมัย ทฤษฎีภาวะทันสมัย มองการพัฒนาในแง่ของเป้าหมาย (Development as an objective) ซึ่งเป็นอุดมคติของภาวะทันสมัยโดยกล่าวว่าในภาวะดังกล่าวต้องประกอบด้วย การที่คนในสังคมมีเหตุผล (Rationality) มีทัศนคติและความคิดที่ไม่งมงาย มีวินัยทางสังคม มีการคิดและวางแผนพัฒนา มีความเท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจและสังคม มีการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต การเพิ่มมาตรฐานการดำรงชีวิต การปรับปรุงสถาบันทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ ประเทศชาติมีความเป็นปึกแผ่น มีเอกราชของชาติและมีประชาธิปไตยโดยจากระดับพื้นฐาน

5.1.7 การพัฒนา คือ การเพิ่มพูนขีดความสามารถของสังคม โดยไม่คำนึงถึงเรื่องขอบเขตซึ่งถูกกำหนดโดยเป้าหมาย และโครงสร้างพื้นฐานของสังคมในขณะนั้น การพัฒนาเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบสร้างสรรค์ ไม่ว่าจะมียุทธวิธีอย่างไรต่อเป้าหมายที่มีอยู่หรือวิถีทางที่ใช้อยู่ในการทำสิ่งต่างๆ เป็นเรื่องของการมุ่งสู่เป้าประสงค์ที่วางไว้ นอกจากนี้การ

พัฒนาสามารถวัดได้ในเชิงปริมาณและคุณภาพ นั่นคือเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษยชาติด้วยกัน และระหว่างมนุษยชาติกับสภาพแวดล้อม การพัฒนานั้นต้องมีการเปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพในทุกเรื่องของระเบียบสังคมที่ถือว่าสำคัญ

แนวคิดนี้ปฏิเสธความคิดที่ว่าความทันสมัยคือ การพัฒนาโดยให้เหตุผลว่าแม้ความทันสมัยจะเป็นการเพิ่มพูนขีดความสามารถของสังคมเช่นเดียวกับการพัฒนา แต่การเพิ่มพูนนั้นทำได้ภายในขอบเขตที่เป้าหมายและโครงสร้างพื้นฐานของสังคมเป็นตัวกำหนดอยู่ ทั้งนี้อาจเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาแต่การเปลี่ยนแปลงทั้งสองอย่างนี้ไม่เท่าเทียมกันหรือยาวนานกันไปและความทันสมัยอาจเกิดขึ้นโดยปราศจากการพัฒนาได้

5.1.8 การพัฒนาในทางวัฒนธรรม หมายถึง การสร้างความรู้สึกลึกซึ้งใหม่กว่าตนเป็นชาติ มีความเชื่อมั่นและพร้อมที่จะทำทุกอย่างโดยเสียสละเพื่อประเทศชาติของตน

5.1.9 ในทางเศรษฐศาสตร์การเมือง การพัฒนา คือการปฏิรูประเบียบสังคมให้มีความยุติธรรมมากขึ้น มีเอกราชของชาติและได้รับการดำรงไว้เป็นอิสระจากการแทรกแซงครอบงำของรัฐบาลอื่นใด หรือกลุ่มผลประโยชน์ (แนวคิดตามทฤษฎีการพึ่งพิง)

ธนพรรณ สุนทร (2539 : 45) ได้กล่าวถึง ความหมาย เป้าหมาย และความสำคัญของการพัฒนาชุมชน การพัฒนาชุมชนและลักษณะสำคัญของการพัฒนาชุมชน ซึ่งมีใจความสำคัญดังต่อไปนี้

1. ความหมายของการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชน หมายถึง ความพยายามที่จะยกมาตรฐานการครองชีพของประชาชน ภายในชุมชน ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยอาศัยความร่วมมือของประชาชน เป็นผู้คิดพิจารณา ตัดสินใจ และดำเนินการพัฒนาด้วยตนเอง บนพื้นฐานของความสมัครใจ และมีความรับผิดชอบที่จะช่วยตนเอง การพัฒนาชุมชน คือการเปลี่ยนสภาพแวดล้อม ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติให้ดีขึ้น การดำเนินงานจะต้องสนองตอบต่อความต้องการของประชาชนและจำเป็นต้องการดำรงชีพการพัฒนาชุมชน ต้องการหลักการย้่วย เร่งเร้า ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนเกิดความคิดริเริ่ม ตลอดจนการดำเนินการไปตามโครงการพัฒนานั้น ๆ รัฐบาลหรือหน่วยงานอื่น จะต้องพิจารณาในการให้ความช่วยเหลือ เฉพาะสิ่งที่เกินความสามารถที่ชุมชนจัดหามาได้เอง การพัฒนาชุมชนจะต้องมีผู้นำการเปลี่ยนแปลงทำหน้าที่เป็นผู้ย้่วย กระตุ้นเตือนให้ประชาชนมีความคิดริเริ่มในการพัฒนาตนเอง จะต้องมีความร่วมมือกันกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกสาขา เพราะปัญหาของชุมชนอยู่นอกเหนือความสามารถของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง

2. ความมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนมุ่งเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชนในชนบทต่าง ๆ ให้เกิดทัศนคติที่ดีต่องานพัฒนาชุมชน สร้างความเชื่อมั่นหรือศรัทธาในหมู่ประชาชนให้มีความคิดเห็นตรงกัน ส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความคิดริเริ่มในการพัฒนาชุมชนและการปกครองตนเอง ส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มกัน เพื่อประสานผลประโยชน์แก่ชุมชนเพื่อพัฒนาให้ประชาชน มีความรู้ ความสามารถในการช่วยตัวเองสูงขึ้น เป้าหมายในการพัฒนาชุมชนเร่งการเพิ่มผลผลิตและเพิ่มรายได้ต่อครอบครัว ในด้านการเกษตร และอุตสาหกรรม ปรับปรุงส่งเสริมการสร้างงานในชนบทเพื่อแก้ปัญหาคนว่างงาน ปรับปรุงส่งเสริมการอนามัยและการสุขาภิบาล ส่งเสริมการศึกษาและอบรมเยาวชน ส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของหมู่บ้าน ส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ควบคุมทรัพยากร

ธรรมชาติ และการจัดสรรให้เป็นระเบียบด้วยความยุติธรรม สร้างโอกาสให้ประชาชนได้รับความช่วยเหลือในเรื่องอำนาจการต่อรอง สินเชื่อ การชลประทาน เทคโนโลยีและบริการต่าง ๆ ที่รัฐพึงให้แก่ประชาชน

3. ความสำคัญของการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ทั้งนี้เพื่อยกระดับการผลิตที่ตกต่ำ เนื่องจากขาดปัจจัยในการผลิตหรือขาดเทคโนโลยีใหม่ ๆ ในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้น ช่วยเพิ่มพูนรายได้ของประชาชนตลอดจนช่วยเสริมสร้างความสามัคคีในหมู่ประชาชนในชุมชน ลักษณะสำคัญของการพัฒนาชุมชนเป็นงานที่ประชาชนในชุมชนหรือบุคคลภายนอกเป็นผู้ริเริ่ม เป็นงานที่ยึดหลักการช่วยตัวเอง คือการใช้ความรู้ความสามารถและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ให้มีความสะดวกสบายอยู่ดีกินดีมีความสุข หากจะมีความช่วยเหลือจากภายนอกก็เป็นการช่วยเหลือเพียงพอเพื่อให้คนในชุมชนช่วยตัวเองได้ เป็นงานที่มุ่งพัฒนาคุณภาพคนให้ดีขึ้น โดยใช้การพัฒนาทางวัตถุไปสู่การพัฒนาคน เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นงานที่ใช้วิธีการให้การศึกษาและจัดระเบียบชุมชนเพื่อพัฒนาคน ต้องมีการศึกษาสภาพท้องถิ่น สิ่งแวดล้อม องค์การสถาบัน ปัญหาและอุปสรรค ความต้องการ ตลอดจนวิถีชีวิตของชุมชน แล้วจึงดำเนินการแก้ปัญหา ตลอดจนวิธีการบำรุงรักษาอย่างมีประสิทธิภาพเป็นงานที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ตามแผนตามรูปแบบและทิศทางที่กำหนดไว้ไม่ไขว่คว้าให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามยถากรรม เป็นงานที่มีความเชื่อมั่นใน ความสามารถของประชาชน ว่าสามารถช่วยตนเองและพัฒนาให้มีความรู้ ความสามารถได้เป็นงานที่ยึดหลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน เป็นงานที่มีความเชื่อถือความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนเป็นงานที่มุ่งก่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคมในด้านชีวิตความเป็นอยู่ การศึกษามีความเท่าเทียมกันเท่าที่จะสามารถทำได้

สนธยา พลศรี (2545 : 61-85) ได้กล่าวถึง หลักและวิธีการพัฒนาชุมชนไว้ดังนี้ การพัฒนาชุมชนมีปรัชญา แนวความคิด และลักษณะเป็นของตนเองการพัฒนาชุมชนจึงมุ่งเน้นการพัฒนาคนให้มีความรู้ ความสามารถ จนสามารถพึ่งตนเองได้ มีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาสามารถรับช่วงของการพัฒนาจากคนรุ่นก่อนและดำเนินการให้ดียิ่งขึ้นได้ เกี่ยวกับหลักการพัฒนาชุมชนและวิธีการพัฒนาชุมชนมีหลักการดังนี้

1. แนวทางและหลักการพัฒนาชุมชน

แนวทางการพัฒนาชุมชนที่นิยมใช้กันโดยทั่วไปเป็นแนวการพัฒนาชุมชนที่องค์การสหประชาชาติกำหนดขึ้น มี 10 ประการ คือ

1.1 การพัฒนาชุมชนต้องตอบสนองความต้องการอันแท้จริงของประชาชนในชุมชน ด้วยการริเริ่มจากประชาชน และเริ่มต้นจากโครงการง่ายไปสู่โครงการที่ยากขึ้น

1.2 การพัฒนาชุมชนมีลักษณะเป็นโครงการอเนกประสงค์ ต้องอาศัยความร่วมมือของนักวิชาการหลายสาขาวิชา และผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย

1.3 การพัฒนาชุมชนต้องเปลี่ยนแปลงเจตคติของประชาชนไปพร้อม ๆ กับกิจกรรมด้านอื่น ๆ

1.4 การพัฒนาชุมชนต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอย่างเต็มที่เพื่อเป็นการสร้างพลังชุมชนและองค์กรของประชาชนขึ้น

1.5. การพัฒนาชุมชนต้องค้นหาและพัฒนาผู้นำชุมชนในด้านต่าง ๆ ตามลักษณะของกิจกรรมและความจำเป็นของแต่ละชุมชน

1.6 การพัฒนาชุมชนต้องยอมรับในสถานภาพ บทบาทของสตรีและเยาวชนเปิดโอกาสให้ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้มากที่สุด เพราะสตรีและเยาวชนมีผลต่อการขยายตัวของงานและการรับช่วงของงานพัฒนาชุมชนได้เป็นอย่างดี

1.7 การพัฒนาชุมชนของประชาชนจะประสบความสำเร็จอย่างเต็มที่ ถ้าหากรัฐบาลมีความพร้อมและให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง

1.8 การพัฒนาชุมชนต้องมีนโยบายและการวางแผนตั้งแต่ระดับประเทศ ถึงระดับท้องถิ่นโดยการบริหารงานทุกระดับจะต้องมีความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง

1.9 การพัฒนาชุมชนต้องสนับสนุนให้องค์กรของภาคเอกชน องค์กรอาสาสมัครต่าง ๆ ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และนานาชาติได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาด้วย

1.10 การพัฒนาชุมชนต้องมีการวางแผนให้เกิดการพัฒนาพร้อม ๆ กัน ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติหรือระดับประเทศ

2. หลักการพัฒนาชุมชน

มีนักวิชาการกล่าวถึง หลักการพัฒนาชุมชน อาจจำแนกได้เป็น 10 ประการ ดังต่อไปนี้

2.1 หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนในทุกขั้นตอน คือ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมประเมินผล ร่วมรับผิดชอบ ร่วมรับผลของการพัฒนา ทั้งในรูปของบุคคล กลุ่มและองค์กร อย่างแท้จริงและด้วยความสมัครใจ ไม่ใช่ด้วยความเกรงใจหรือถูกบังคับ การมีส่วนร่วมของประชาชน จึงเป็นหลักการพื้นฐานของการพัฒนาชุมชน เพราะเป็นการสร้างความรู้สึก เชื่อมมั่นในตนเอง มองเห็น และตระหนักถึงศักยภาพหรือพลังความรู้ ความสามารถของตนเอง เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนและงานพัฒนาชุมชน (Social of Belonging) สามารถดำเนินงานพัฒนาชุมชนของตนได้สำเร็จ และนำไปสู่การพัฒนาด้านอื่น ๆ ต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง

2.2 หลักการพึ่งตนเองของชุมชน จุดมุ่งหมายสูงสุดของการพัฒนาชุมชน คือ การพึ่งตนเองของประชาชน (Self Reliance) ตามศักยภาพหรือพลังความสามารถที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งศักยภาพของคน ทรัพยากรและสิ่งต่าง ๆ ให้ประชาชนมีความสามารถในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนได้ด้วยตนเอง เพราะเป็นผู้รู้สภาพความเป็นจริงของปัญหาในชุมชนมากกว่าผู้อื่น เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนมากกว่าผู้อื่น และต้องดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนนานกว่าผู้อื่น การพึ่งตนเองได้ของชุมชน เป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาลลง และเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาชุมชน เพราะศักยภาพสูงสุดของชุมชนก็คือการพึ่งตนเองในด้านต่าง ๆ โดยไม่ต้องขอความช่วยเหลือ หรือพึ่งพาชุมชนอื่นอีกต่อไป นั่นเอง ดังนั้นรัฐบาลหรือหน่วยงานต่าง ๆ จึงพึ่งตระหนัก ในหลักการพัฒนาชุมชนข้อนี้เนื่องจากปัญหาประการหนึ่งที่เกิดขึ้นคือ การเข้าไปให้ความช่วยเหลือชุมชนมากเกินไปจนเกิดความเคยชิน ไม่สามารถพึ่งตนเองได้

2.3 การพัฒนาชุมชนเป็นกิจกรรมที่เป็นของส่วนรวม ไม่ใช่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง การทำงานร่วมกันของประชาชนในรูปของกลุ่มและองค์กรจึงเป็นหลักการของการพัฒนาชุมชนที่สำคัญประการหนึ่ง กลุ่มและองค์กรเป็นศูนย์กลางของการดำเนินงานพัฒนาชุมชนเป็นแหล่ง

กลางของการร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมงานแผน ร่วมปฏิบัติและร่วมกันรับผิดชอบ กลุ่มและองค์กรยังเป็นแหล่งฝึกกำลังหรือความรู้ ความสามารถของชุมชน ทำให้เกิดศักยภาพหรือพลังในการพัฒนาชุมชนอย่างเต็มที่ ทั้งยังส่งเสริมหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน และหลักการพึ่งตนเองของประชาชนที่กล่าวมาแล้วให้เกิดขึ้นและดำรงอยู่ต่อไปอีกด้วย นอกจากนี้กลุ่มและองค์กรยังช่วยให้เกิดความมั่นใจว่าการพัฒนาชุมชนจะไม่ประสบความสำเร็จล้มเหลวถึงแม้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประสบปัญหา และไม่เข้าร่วมในกิจกรรมการพัฒนา แต่กลุ่มและองค์กรยังคงมีอยู่สามารถดำเนินงานพัฒนาต่อไปได้อีก

2.4 หลักการค้นหาและพัฒนาผู้นำ ผู้นำในการพัฒนาชุมชนเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ มีบุคลิกภาพเด่นเป็นพิเศษ เป็นที่ยอมรับนับถือของบุคคลในชุมชน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งที่ได้รับการแต่งตั้งและได้รับการเลือกตั้งให้เป็นผู้นำกลุ่มหรือคนอื่น ๆ เพื่อร่วมกันดำเนินงานพัฒนาชุมชนให้บรรลุเป้าหมาย ผู้นำท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชนเพราะเป็นผู้ที่ประชาชนในชุมชนเคารพนับถือ สามารถชักจูงและก่อให้เกิดความศรัทธาในหมู่ประชาชนได้ จึงมีลักษณะเป็นตัวเชื่อมประชาชนกับผู้ที่เกี่ยวข้องในงานพัฒนาชุมชน เป็นผู้มีบทบาทในการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มขึ้นในชุมชน ผู้นำชุมชนจึงเป็นหลักอันสำคัญ ในการพัฒนาชุมชนตั้งนั้นการค้นหาและการพัฒนาผู้นำ จึงเป็นหลักการสำคัญ ประการหนึ่งที่ทำให้การพัฒนาชุมชนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2.5 หลักการประสานงาน การพัฒนาชุมชนมีบุคคล กลุ่มและองค์กรที่เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก การดำเนินงานพัฒนาชุมชนจึงต้องใช้หลักการประสานงานเป็นหลักการที่สำคัญอีกประการหนึ่ง การประสานงานเป็นเรื่องเกี่ยวกับการประสานคน ประสานทรัพยากรประสานแผนและโครงการ ประสานผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น อันเป็นการร่วมกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนตั้งแต่เริ่มต้น จนกระทั่งการพัฒนาสิ้นสุดลง การประสานงาน มีทั้งลักษณะที่แบ่งภาระหน้าที่รับผิดชอบและร่วมมือกันรับผิดชอบในกิจกรรมร่วมกัน ทำให้การพัฒนาชุมชนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ คือ เป็นไปตามลำดับ ไม่ซ้ำซ้อน ประหยัดแรงงาน ทรัพยากรและเวลา

2.6 หลักความเข้าใจในวัฒนธรรมของชุมชน วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ประชาชนยอมรับนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันจนกลายเป็นวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชน วัฒนธรรมเกิดจากกรกระทำ หรือผลงานของมนุษย์ ทั้งที่เป็นวัตถุ เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ สิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ และที่ไม่ใช่วัตถุ เช่น ความเชื่อ ค่านิยม อุดมการณ์ ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ เป็นต้น วัฒนธรรมบางอย่างอาจจะเป็นภูมิปัญญาของชุมชน คือ เกิดจากชาวบ้านในชุมชนเอง วัฒนธรรมในแต่ละชุมชนอาจจะมีเหมือนหรือแตกต่างกันไปจากชุมชนอื่นก็ได้ แต่มีลักษณะร่วมกันประการหนึ่งคือ มีความสำคัญต่อการทำกิจกรรมของประชาชนในชุมชน การดำเนินงานพัฒนาชุมชนจะได้รับความร่วมมือจากประชาชนมากน้อยเพียงใด และจะประสบความสำเร็จหรือไม่นั้น ปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ความเข้าใจในวัฒนธรรมและวิธีการพัฒนาชุมชน สอดคล้องกับวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนนั่นเอง

2.7 หลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน ปรัชญาและความคิดของระบอบประชาธิปไตยกับปรัชญาและแนวความคิดของการพัฒนาชุมชนมีความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือให้ความสำคัญแก่ประชาชน ให้ประชาชาติ สิทธิภาพ เสรีภาพ เสมอภาค และภราดรภาพในการดำรงชีวิตตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ดังนั้น หลักการพัฒนาชุมชนประการหนึ่งคือหลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน กล่าวคือ กิจกรรมการพัฒนาชุมชนต้องเป็นของประชาชนโดยประชาชน และเพื่อประชาชนในชุมชนด้วยความสมัครใจไม่ใช่ถูกบังคับ เมื่อมีความคิดเห็นไม่ตรงกันจะใช้เสียงข้างมาก

ตัดสินใจ ยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีโอกาสที่จะแสดงความคิดเห็นได้เท่าเทียมกัน มีความสำคัญทัดเทียมกัน และได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเท่าเทียมกัน เป็นต้น

2.8 หลักการสมทบ การพัฒนาชุมชนมุ่งที่จะให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยใช้ประชาชนและทรัพยากรในชุมชนเป็นสำคัญ แต่ขีดความสามารถของประชาชนและชุมชนนั้นมีขีดจำกัด กล่าวคือ มีขีดความสามารถในระดับหนึ่ง ไม่สามารถระดมมาใช้อีกต่อไป การสนับสนุนช่วยเหลือจากภาครัฐบาลและภาคเอกชนที่อยู่ภายนอกชุมชน จึงเป็นสิ่งจำเป็น แต่การสนับสนุนช่วยเหลือนี้ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการสนับสนุนส่งเสริมที่เป็นแนวทางไปสู่การช่วยเหลือตนเอง และการพึ่งตนเองได้ของชุมชน ไม่ใช่ต้องพึ่งพารัฐบาลและองค์กรเอกชนตลอดไป ดังนั้น หลักการสมทบจึงเป็นการสมทบกันระหว่างขีดความสามารถทั้งหมด ที่ชุมชนมีอยู่กับการสนับสนุน ส่งเสริมของรัฐบาลและองค์กรเอกชนต่าง ๆ อย่างเหมาะสม เพื่อเพิ่มพูนศักยภาพในการพัฒนาชุมชนต่อไป

2.9 หลักการขยายผล การพัฒนาชุมชนมีโครงการและกิจกรรมดำเนินงานหลายโครงการและหลายกิจกรรม โครงการและกิจกรรมใดที่ประสบความสำเร็จแล้ว ควรเป็นแบบอย่างให้กับโครงการ และกิจกรรมอื่น ๆ ที่มีลักษณะเดียวกัน ทั้งโครงการและกิจกรรมที่ดำเนินการอยู่ในชุมชนเดียวกัน และที่ดำเนินการอยู่ในชุมชนอื่น ๆ เพราะตัวอย่างของความสำเร็จในการพัฒนา ชุมชน จะกระตุ้นให้เกิดความเชื่อมั่นศรัทธา ไม่ท้อถอยในการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนา และยังใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงวิธีการพัฒนาที่ยังไม่ประสบผลสำเร็จให้เหมาะสมและนำไปสู่ความสำเร็จในที่สุด หลักการขยายผลนี้ควรทำให้ลักษณะที่เป็นเชิงรุก คือการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาให้ชุมชนอื่น ๆ ได้รับรู้ด้วยรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ ซึ่งนอกจากจะเป็นผลดีต่อชุมชนอื่น ๆ แล้ว ยังสร้างความภาคภูมิใจให้กับประชาชนในชุมชน ที่ประสบผลสำเร็จในการพัฒนา และนำไปสู่การพัฒนาอื่น ๆ ต่อไปอีกด้วย

วิธีการขยายผลอีกอย่างหนึ่ง คือ การสร้างเครือข่ายชุมชน ซึ่งเป็น การเชื่อมโยงชุมชนต่าง ๆ ไว้ด้วยกัน เพื่อเรียนรู้กระบวนการพัฒนาชุมชนของกันและกันและสนับสนุน ส่งเสริมซึ่งกันและกัน จะทำให้การพัฒนาชุมชนแผ่ขยายออกไปได้อย่างรวดเร็วและมีพลังมากยิ่งขึ้น

2.10 หลักการจัดการชุมชน คือ คนในชุมชนมีความสามารถในการจัดการตนเอง และชุมชนได้มีความสามารถในการวางแผนงานและโครงการ สามารถจัดกระบวนการหรือเตรียมการเพื่อดำเนินการตามแผนงานและโครงการได้ มีทักษะในการดำเนินการตามแผนและโครงการ และสามารถทำการประเมินผลงานได้ด้วยตนเอง หลักการจัดการชุมชนเป็นหลักการสำคัญที่สนับสนุน ส่งเสริมหลักการพัฒนาชุมชนอื่น ๆ ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นอีกด้วย

หลักการพัฒนาชุมชนที่กล่าวมาทั้ง 10 ประการนี้ เป็นหลักการที่สอดคล้องกับปรัชญาแนวความคิด ความหมาย และลักษณะของการพัฒนาชุมชน และเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน

6. ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์

6.1 หลักเกณฑ์การพัฒนาผลิตภัณฑ์

การพัฒนาผลิตภัณฑ์กรรมต้องมีหลักเกณฑ์ในการยึดถือปฏิบัติที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับนักออกแบบ พอจะแบ่งออกได้ดังต่อไปนี้ คือ

6.1.1 หน้าที่ของการนำไปใช้ (Function) เป็นสิ่งแรกที่นักออกแบบจะต้องคำนึงถึงเป็นอย่างยิ่ง เพราะของแต่ละอย่างมีหน้าที่ในการใช้สอยไม่เหมือนกัน การออกแบบต้องออกแบบให้เหมาะสมและถูกต้องมากที่สุด เช่น เครื่องปั้นดินเผาจะนำไปใช้แทนโลหะก็ย่อมไม่ได้

6.1.2 การประหยัด (Economy) การประหยัดในที่นี้หมายถึง การประหยัดวัสดุและเงินทองที่จะนำมาลงทุนด้วยสิ่งต่าง ๆ ที่มีคุณภาพดีเลิศขนาดไหนก็ตาม ถ้าราคาในการผลิตสูงแล้วไม่ถือว่าเป็นการออกแบบที่ถูกต้องนอกจากจะมีราคาถูกแล้ว แบบที่ออกไปนั้นก็ควรเป็นแบบที่ง่ายและเหมาะสม

6.1.3 ความทนทาน (Durability) การออกแบบที่ดีนั้นนอกจากจะประหยัดแล้วยังต้องคำนึงถึงความทนทานด้วย วัสดุอะไรก็ตามถึงแม้ว่าจะมีราคาถูก รูปแบบจะสวยงามขนาดไหนก็แล้วแต่ ถ้าขาดความทนทานคุณค่าของสิ่งนั้นก็จะต้องลงไป

6.1.4 วัสดุ (Material) การเลือกวัสดุต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้งานนั้น นอกจากจะประหยัดแล้วเรายังถือว่าเป็นสิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่ง เพราะจะต้องเหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอยความคงทนถาวร เช่น ถ้าเราจะสร้างบ้านเราก็ควรจะสร้าง Model เสียก่อนว่าบ้านหลังนี้เมื่อสร้างเสร็จแล้วจะใช้วัสดุอะไร จำนวนเท่าไร จึงจะเหมาะสมและถูกต้อง สวยงาม ทนทาน เป็นสำคัญที่สุด

6.1.5 โครงสร้าง (Construction) โครงสร้างสิ่งต่าง ๆ ไม่เหมือนกันฉะนั้นผู้ออกแบบ จะต้องศึกษาโครงสร้างหรือธรรมชาติของสิ่งเหล่านั้นให้เข้าใจเป็นอย่างดีเสียก่อน จึงจะเป็นนักออกแบบที่ดีได้

6.1.6 ความงาม (Beauty) ถ้าสิ่งต่าง ๆ นักออกแบบได้กระทำขึ้นโดยคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วนั้นยังไม่เป็นการเพียงพอ สิ่งที่มาอีกอย่างหนึ่งที่จะขาดเสียมิได้ คือเรื่องความงาม ถ้าเราอ้างจำสุภาษิตที่ว่า “ไถ่งามเพราะชน คนงามเพราะแต่ง” ความงามคืออะไรความงามคือพอดี ไม่มากไม่น้อยจนเกินไป การตกแต่งหรือการออกแบบนั้น ๆ จึงจะเหมาะสมและสวยงาม เพราะเชื่อว่าทุกคนชอบความสวยงามด้วยกันทั้งนั้น การออกแบบก็เช่นเดียวกันการออกแบบถือว่าเป็นคุณสมบัติ ที่จะขาดไม่ได้

6.1.7 ลักษณะเด่นพิเศษเฉพาะอย่าง (Personality) ไม่ว่าสิ่งที่มีนุษย์ออกแบบแล้วจะต้องเน้นจุดดีของแต่ละสิ่งออกมาให้เห็นเด่นชัด จึงจะถือได้ว่าการออกแบบนั้นสมบูรณ์เช่น การออกแบบเครื่องตกแต่งว่าจะจัดตรงไหนให้เด่นและสวยงาม และสะดุดตาว่าจุดอื่น ๆ จึงเน้นจุดนั้นเป็นพิเศษกว่าที่อื่น

6.2 หลักการพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมสินค้าของที่ระลึก

ประเสริฐ ศีลรัตน์ (2531 : 142-148) ได้กล่าวถึงหลักการพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมสินค้าของที่ระลึก ที่เกิดจากสาเหตุที่ทำให้ของที่ระลึกพัฒนาเปลี่ยนแปลงไป การจัดแบ่งประเภทของที่ระลึก การออกแบบของที่ระลึก ของที่ระลึกกับบุคคลผู้ออกแบบ ลำดับขั้นตอนของการออกแบบของที่ระลึก และจากผลงานศิลปหัตถกรรมสู่สินค้าของที่ระลึก ไว้ดังนี้

6.2.1 สาเหตุที่ทำให้ของที่ระลึกพัฒนาเปลี่ยนแปลงไป การพัฒนาเปลี่ยนแปลงของ “ของที่ระลึก” ทั้งในด้านจุดประสงค์แห่งการสร้างรูปแบบ รูปทรงและในการนำไปใช้นั้นอาจเนื่องมาจากสาเหตุใหญ่ 2 ประการ คือ

- 1) ประการแรก มีการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม
- 2) ประการที่สอง มีความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

6.2.2 การจัดแบ่งประเภทของที่ระลึก ผลิตภัณฑ์ที่ถูกกำหนดสร้างขึ้นไม่ว่าจะเป็นของบริโภค เครื่องใช้ไม้สอยเครื่องประดับ หรือวัตถุทางศิลปะ ย่อมมีความผูกพันกับความเชื่อ ศาสนา การเมือง วัฒนธรรมเศรษฐกิจและสังคม ฯลฯ ทำให้มีรูปแบบที่ผิดแผกแตกต่างกันออกไปอย่างมากมาย ซึ่งจุดประสงค์ในการสร้างก็แตกต่างกันออกไป และถ้าจะกำหนดแบ่งผลิตภัณฑ์เหล่านั้น เพื่อจัดประเภทในรูปลักษณะของที่ระลึกแล้ว อาจสามารถแบ่งได้ดังนี้

1) การกำหนดแบ่งจากจุดประสงค์ในการสร้าง จุดประสงค์ในการผลิตสร้างสิ่งต่าง ๆ ขึ้นเพื่อประโยชน์ใด ๆ ก็ตามไม่ว่าจะเพื่อใช้สอยให้สอดคล้องกับความต้องการของร่างกาย เพื่อสนองต่อความเชื่อความศรัทธาหรือความต้องการด้านจิตใจ หรือสร้างขึ้นเพื่อจัดจำหน่ายตามสภาวะความจำเป็นทางเศรษฐกิจ และความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ฯลฯ จุดประสงค์ที่แตกต่างกันเหล่านั้นย่อมทำให้ผลผลิต มีรูปลักษณะที่แตกต่างกันออกไปตามความมุ่งหมายแห่งการสร้าง ดังนี้

1.1) รูปลักษณะของที่ระลึกที่สร้างขึ้นตามประเพณีนิยมประเพณีนิยม คือ การสืบเนื่องรูปแบบและการจัดทำต่อ ๆ กันมา ดังนั้น รูปลักษณะของที่ระลึกประเภทนี้จึงเป็นสิ่งสร้างสืบทอดวัฒนธรรมทางรูปแบบแต่ละช่วงอายุคนต่อเนื่องกันมา โดยจุดประสงค์ของคนรุ่นก่อนอาจสร้างสิ่งนั้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยเป็นจุดประสงค์หลัก แต่เมื่อสภาวะประกอบหลายอย่างเกิดความเปลี่ยนแปลง จุดประสงค์ในการสร้างของคนรุ่นต่อ ๆ มา อาจเปลี่ยนเป็นสร้างเพื่อสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวรูปแบบของผลผลิตหรือเทคนิควิธีในการสร้างก็ยังคงยึดถือแบบอย่างของอดีตอยู่ อาจพัฒนาตัดแปลงไปบ้างเพื่อความเหมาะสมกับสภาพกาล แต่รูปลักษณะส่วนใหญ่ยังคงแสดงให้เห็นบุคลิกภาพและลักษณะทางวัฒนธรรมของชาติหรือของท้องถิ่นอย่างเด่นชัด

1.2) รูปลักษณะของที่ระลึกที่สร้างขึ้นตามสมัยนิยมเป็นรูปแบบซึ่งอาจถูกแบ่งค่าจากเหตุการณ์ ปรากฏการณ์ความจริงในสิ่งหนึ่งสิ่งใดหรือเรื่องราวใดเรื่องราวหนึ่งออกมาเป็นรูปแบบ หรือสัญลักษณ์ของเหตุการณ์หรือสิ่งที่ปรากฏในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งเป็นที่นิยมในกลุ่มชนกลุ่มหนึ่งและอาจแพร่ไปยังอีกกลุ่มหนึ่งในระยะเวลาหนึ่ง จากนั้นก็เสื่อมความนิยมไปพร้อมกัน มีรูปแบบของสิ่งใหม่เข้ามาแทนที่หมุนเวียนเปลี่ยนไปตามกาลเวลา เรียกรูปแบบในช่วงที่นิยมนั้นว่าเป็น “รูปลักษณะตามสมัยนิยม”

1.3) รูปลักษณะของที่ระลึกที่สร้างขึ้นเฉพาะของบริโภค เครื่องใช้ไม้สอยเครื่องประดับ หรือวัตถุทางศิลปะ ที่สร้างขึ้นเฉพาะนี้จะถูกสร้างขึ้นเพื่อจุดมุ่งหมายให้เป็น “ของที่ระลึก” โดยตรง ซึ่งรูปแบบอาจได้รับการออกแบบสร้างเพื่อเฉพาะบุคคล เฉพาะเหตุการณ์ เฉพาะสถานที่ เฉพาะงาน เช่น การสร้างของที่ระลึกประเภทเฉพาะบุคคล อาจเป็นรูปโล่ เหรียญ ถ้วย ฯลฯ ที่ได้รับการออกแบบจัดสร้างขึ้นเพื่อเป็นเกียรติแก่บุคคลในบุคคลหนึ่ง โดยมอบให้บุคคลนั้นเพื่อเป็นของที่ระลึกเตือนความทรงจำในเหตุผลใดก็ตาม หรือเพื่อจำหน่ายแจกเพื่อเผยแพร่ให้บุคคลอื่น ๆ ได้มีไว้เพื่อเตือนใจให้ระลึกถึงบุคคลคนนั้น การสร้างของที่ระลึกรูปแบบเฉพาะงานเป็นการสร้างเฉพาะเพื่อให้แจก แลกซื้อขายในงานนั้น ๆ โดยตรง เช่น งานแสดงสินค้า งานประกวดงานแต่ง งานศพ งานฉลองครบรอบงานวันเกิด งานเลี้ยงส่ง เลี้ยงรุ่น สังสรรค์ งานศิษย์เก่า ฯลฯ ซึ่งงานเหล่านี้มักจะสร้างสิ่งอนุสรณ์ไว้เป็นลักษณะเฉพาะ เพื่อให้ผู้ร่วมกิจกรรมในงานได้ระลึกถึงเมื่อเวลาผ่านไป การสร้างของที่ระลึกรูปแบบเฉพาะเหตุการณ์ สภาพหรือสิ่งที่ปรากฏขึ้นเป็นเหตุการณ์ อาจเป็นเหตุการณ์ที่ดี ที่ร้ายแรง ที่เป็นตำนาน เป็นประวัติศาสตร์ ฯลฯ ซึ่งเรื่องราวต่าง ๆ ทำให้เกิดความสะเทือนใจแก่ผู้รับรู้ ในเหตุการณ์นี้มักจะถูกจับช่วงตอนใดตอนหนึ่งของเหตุการณ์มา

ถ่ายทอดสร้างสรรค์สร้าง “สิ่ง” หรือ “ของ” ขึ้นมาไว้เป็นอนุสรณ์ให้ระลึกถึง “สิ่ง” ที่ว่านี้อาจเป็นอนุสาวรีย์ สถานที่ และอื่น ๆ ตลอดจนสัญลักษณ์แสดงถึงเหตุการณ์ ส่วน “ของ” ที่สร้างขึ้นอาจเป็นวัตถุรูปจำลอง สัญลักษณ์แทนหรืออื่น ๆ

2) การกำหนดแบ่งจากวัสดุและเทคนิควิธีการสร้างโดยกำหนดยึดความแตกต่างของวัสดุที่นำมาสร้างหรือวัสดุชนิดเดียวกันแต่อาจสร้างเป็นรูปลักษณะขึ้นด้วยเทคนิคหรือวิธีการที่ต่างกัน อาจกำหนดแบ่งออกได้ดังนี้

2.1) ของที่ระลึกที่สร้างหรือดัดแปลงขึ้นจากวัสดุธรรมชาติของที่ระลึกประเภทนี้อาจนำเอาวัสดุในธรรมชาติมาเสริม เติม แต่ง ประกอบต่อ ดัดแปลง เป็นเครื่องใช้ไม้สอย เครื่องประดับหรือวัตถุทางศิลปะ ซึ่งบางลักษณะของผลิตภัณฑ์ที่สร้างขึ้นจากวัสดุธรรมชาตินี้ยังคงรูปแบบของธรรมชาติเดิม อาจแต่งต่อเติมบ้างเพียงเล็กน้อย เช่น งานเปลือกหอย งานดอกไม้แห้ง ผลิตภัณฑ์จากน้ำเต้า ผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว ฯลฯ

2.2) ของที่ระลึกที่สร้างขึ้นจากวัสดุสังเคราะห์ วัสดุสังเคราะห์แต่ละชนิดแต่ละประเภทที่มนุษย์ค้นพบและรู้จักนำมาใช้ในการสร้างผลิตภัณฑ์ รูปแบบมักสอดคล้องกับคุณสมบัติทางกายภาพของวัสดุนั้น ๆ อยู่เสมอมา ซึ่งคุณสมบัติทางกายภาพของวัสดุแต่ละชนิดนั้นแตกต่างกัน เมื่อนำมาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ก็จะได้รูปลักษณะผลิตภัณฑ์ที่ไม่เหมือนกันและกรรมวิธีหรือเทคนิคในการสร้างก็ต่างกัน คุณค่าและความนิยมในผลิตภัณฑ์ที่สร้างขึ้นสามารถแสดงคุณสมบัติให้ปรากฏด้วย เช่น ดั้งนั้นผลิตภัณฑ์จากวัสดุต่าง ๆ เมื่อสร้างขึ้นก็ถูกจัดแบ่งและเรียกต่างกันตามวัสดุที่สร้าง เช่น เครื่องแก้ว เครื่องทอง ผลิตภัณฑ์โลหะ ผลิตภัณฑ์พลาสติก ฯลฯ

2.3) ของที่ระลึกที่สร้างขึ้นจากเศษวัสดุ เศษวัสดุอาจเป็นวัสดุจากธรรมชาติหรือวัสดุสังเคราะห์ ของที่ระลึกที่ถูกสร้างประกอบหรือประดิษฐ์ขึ้นจากเศษวัสดุโดยทั่วไปมักจะแสดงให้เห็นถึงฝีมือที่ประณีตละเอียดอ่อน ความเป็นช่างหรือนักประดิษฐ์สร้างสรรค์ผลงานที่ถูกสร้างขึ้นเหล่านี้ส่วนมากถูกนำไปใช้เป็นของที่ระลึก เพื่อประโยชน์ในทางประดับตกแต่งมากกว่าอย่างอื่น

การกำหนดแบ่งประเภทในลักษณะนี้ นอกจากกำหนดจากลักษณะเด่นของวัสดุ ดังที่กล่าวมาแล้ว ยังมีของที่ระลึกที่สร้างขึ้นจากวัสดุผสมอีกประเภทหนึ่ง เป็นการสร้างผลิตภัณฑ์ขึ้นโดยใช้วัสดุธรรมชาติประกอบเข้ากับวัสดุสังเคราะห์ เช่น พวงกุญแจหล่อด้วยพลาสติกภายในมีสัตว์จำพวกปูหรือหอย เขี้ยวหรืองาสัตว์ เลี่ยมโลหะ เป็นต้น

3) การกำหนดแบ่งจากรูปลักษณะที่ปรากฏ เป็นการกำหนดแบ่งจากรูปลักษณะที่พบเห็นอยู่โดยทั่วไป แล้วนำมาแยกกลุ่ม แบ่งพวก กำหนดประเภทให้ชัดเจนลงไป โดยกำหนดจากรูปลักษณะเป็นเกณฑ์หลักซึ่งอาจแยกแบ่งได้ดังนี้

3.1) รูปลักษณะตัวอักษร เป็นการนำตัวอักษรย่อหรือคำเต็มชื่อบุคคล สถานที่ ฯลฯ มาจัดทำเป็นของที่ระลึก เช่น การนำชื่อเล่นของบุคคลมาฉลุด้วยหนังเป็นพวงกุญแจ ฉลุด้วยทองเป็นจี้ห้อยคอ การนำอักษรย่อของสถาบันต่าง ๆ มาทำเป็นโล่ ธง เหรียญ เข็มขัด ฯลฯ

3.2) รูปลักษณะเรขาคณิต เป็นการนำเอารูปและลวดลายทางเรขาคณิตมาสร้างเป็นสื่อสัญลักษณ์ในรูปแบบของสิ่งต่าง ๆ

3.3) รูปลักษณะตามลัทธิและความเชื่อ เป็นการนำเอาสมมุติเทพ เทวรูป รูปสัตว์ในวรรณคดีหรือสิ่งเคารพบูชาอื่น ๆ มาสร้างเป็นของที่ระลึก

- 3.4) รูปลักษณะธรรมชาติ เป็นการนำเอาสิ่งที่มีหรือสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ นำมาทำเป็นรูปแบบของที่ระลึก ซึ่งอาจเป็นรูปแบบของคน สัตว์ ทิวทัศน์ โลก จักรวาล
- 3.5) รูปลักษณะผลิตและเครื่องมือเครื่องใช้ เป็นการนำเอาผลิตภัณฑ์สินค้าประเภทต่าง ๆ ทั้งที่เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องประดับ มาจัดทำให้อยู่ในลักษณะของที่ระลึก
- 3.6) รูปลักษณะอิสระ เป็นรูปลักษณะที่สร้างสรรค์ขึ้นมาด้วยความคิดและจินตนาการ ที่ไม่ติดยึดอยู่กับรูปแบบธรรมชาติ หรือรูปแบบใด ๆ เป็นการสร้างสรรค์ถ่ายทอดให้เห็นถึงความรู้สึกนึกคิดอย่างอิสระในทางด้านรูปแบบ

4) การกำหนดแบ่งตามคุณค่าแห่งการนำไปใช้ การจัดแบ่งประเภทของที่ระลึกในลักษณะนี้ เป็นการจัดแบ่งโดยถือเอาเป้าหมายการนำผลิตภัณฑ์ไปใช้เป็นสำคัญ คือ

4.1) ของที่ระลึกประเภทของบริโภค นั่นคือ ของที่ระลึกที่อยู่ในรูปลักษณะของ “อาหาร” ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า อาหาร เป็นรูปลักษณะของ “ของ” สิ่งหนึ่งที่มีการให้เป็นแก่นกันมานานนับตั้งแต่อดีตกาลทั้งนี้เนื่องจากอาหารเป็นปัจจัยสำคัญต่อการยังชีพ การประดิษฐ์สร้างสรรค์อาหารในรูปและรสชาติแปลกและใหม่ การใส่ภาชนะหรือบรรจุหีบห่อที่สวยงาม จึงถูกนำมามอบให้แก่กัน ซื่อขายแลกเปลี่ยนในรูปแบบของขวัญ ของชำร่วย ของที่ระลึกและด้วยเหตุที่อาหารเป็นสิ่งหรือของบริโภคที่ไม่สามารถเก็บไว้ในระยะเวลาอันยาวนาน ๆ อีกทั้งเมื่อได้รับแล้วมีการบริโภคในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ อาหารจึงมักไม่ค่อยได้รับการยอมรับว่าเป็นของที่ระลึกดังสิ่งของเครื่องใช้ที่เป็นถาวรวัตถุอื่น ๆ

4.2) ของที่ระลึกประเภทประโยชน์ใช้สอย เครื่องมือเครื่องใช้ก็เป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์มานาน แต่เมื่อเครื่องใช้บางชนิดที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นอย่างเป็นพิเศษต่างจากรูปแบบที่ใช้กันอยู่ทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นการตกแต่งด้วยสีสันทัดลาย การใช้วัสดุที่ทรงคุณค่าเครื่องมือเครื่องใช้นั้นมักจะถูกนำไปเป็นของที่ระลึกและประดับมากกว่าการนำไปใช้ ดังนั้น การผลิตจึงเป็นเป้าหมายไปเป็นของที่ระลึก ไปเป็นเครื่องใช้ไม่สอยที่เป็นผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของใช้ในสมัยอดีต เช่น นาฬิกา โคมไฟ ตะเกียง ฯลฯ ที่ปรากฏให้เห็นได้ตามร้านขายของเก่าและแม้กระทั่งอาวุธที่ใช้ในการศึกสงครามอื่นๆ ปัจจุบันก็กลายเป็นของที่ระลึกไปแล้ว

4.3) ของที่ระลึกประเภทประโยชน์ตกแต่ง เครื่องมือเครื่องใช้ มักถูกสร้างขึ้นเพื่อสนองต่อความต้องการทางด้านร่างกาย แต่สิ่งที่ยังประโยชน์ในด้านการตกแต่งมักจะถูกสร้างเพื่อสนองต่อจิตใจเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งของที่ระลึกประเภทนี้มีทั้งที่ใช้ในการตกแต่งร่างกาย อันได้แก่เครื่องประดับตกแต่งอาคาร ตกแต่งสถานที่ พิธีการ

4.4) ของที่ระลึกประเภทวัตถุทางศิลปะ ของที่ระลึกประเภทนี้ ส่วนใหญ่สร้างสรรค์ขึ้นโดยศิลปินออกแบบและสร้างขึ้นโดยคนคนเดียว อาจด้วยวิธีการใด ๆ จนสำเร็จเป็นงานศิลปะและผลงานประเภทศิลปวัตถุเหล่านี้ส่วนใหญ่มักจะนำไปใช้ประโยชน์ในการตกแต่งมากกว่าประโยชน์อย่างอื่น

6.2.3 การออกแบบของที่ระลึก ในปัจจุบันการออกแบบสร้างสรรค์ของที่ระลึกเป็นการงานศิลปะในลักษณะประยุกต์หรือที่เรียกว่า “ประยุกต์ศิลป์” หรือ “ศิลปะประยุกต์” มิใช่เป็นการสร้างงาน ทั้งนี้เนื่องจากงานวิจิตรศิลป์ถือว่าเป็นศิลปะบริสุทธิ์ (Pure Art) เป็นงานสร้างสรรค์ที่มนุษย์แสดงออกมาเพื่อความงามความประณีตละเอียดอ่อนอันก่อให้เกิดอารมณ์ความซาบซึ้งสะเทือนใจและเกิดความประทับใจมีค่าสูงส่งต่อจิตใจมนุษย์ ซึ่งผู้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะลักษณะนี้จะถ่ายทอดชีวิตจิตใจลงในผลงานปรากฏออกมาเป็นลักษณะพิเศษมีลักษณะเฉพาะตัวของศิลปินแต่ละคนแต่งาน

ประยุกต์ศิลป์ หรือ ศิลปะประยุกต์ เป็นลักษณะที่มนุษย์นำเอาวัสดุและเรื่องราวต่าง ๆ มาผสมผสานกลมกลืน ประดับตกแต่งเปลี่ยนแปลงสร้างสรรค์ขึ้นให้มีคุณค่าทางความงาม ทางการใช้สอยให้เป็นประโยชน์แก่ชีวิตประจำวัน การสร้างงานทางด้านนี้จะต้องคำนึงความต้องการของผู้บริโภค กาลเวลา สมัยนิยม และองค์ประกอบอื่น ๆ อีกหลายประการ

ดังนั้น เรื่องราวของการออกแบบของที่ระลึก จึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับวิธีการ แนวทาง ความนึกคิดการจัด การจัดรวบรวม การลำดับ การเลือก และความริเริ่ม โดยมีวัตถุประสงค์ของรูปแบบที่จะสร้างอยู่ที่ประโยชน์ใช้สอยหรือประโยชน์ในการตกแต่งเป็นสิ่งสำคัญและให้มีรูปลักษณะของสิ่งที่จะสร้างเป็นสิ่งหรือสัญลักษณ์ที่น่าสนใจ เข้าใจง่าย ใช้งานได้ มีความเหมาะสม กะทัดรัด มีความเป็นระเบียบ และมีความสวยงามเป็นสิ่งสำคัญ

อย่างไรก็ตาม ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับการออกแบบของที่ระลึกมักจะเปลี่ยนแปลงได้ตามสมัย อาจเป็นเพราะอิทธิพลบางอย่างที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับงานออกแบบ และวงการของที่ระลึกมากขึ้นก็ได้ เช่น ความก้าวหน้าทางวิชาการ ความก้าวหน้าทางความนึกคิด ความต้องการที่ไม่มีวันสิ้นสุดของมนุษย์การแข่งขันในส่วนตัวบุคคล ในตลาด สภาวะทางเศรษฐกิจ สภาพของสังคมแบบใหม่ การค้นพบวัสดุใหม่ทางการผลิต สภาพความจำเป็นของการดำรงชีวิต ความประหยัด วัฒนธรรมและอื่น ๆ ตลอดจนไปจนกระทั่งเหตุผลทางการเมือง สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องของความซับซ้อนของสังคม อันมีผลต่อความคิดรวบยอดของบุคคลผู้ออกแบบได้ทั้งสิ้น

จุดมุ่งหมายและสาเหตุแห่งการออกแบบของที่ระลึก การที่มนุษย์พยายามที่จะสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ขึ้นได้นั้น ย่อมมีสาเหตุอันเป็นที่มาแห่งแนวความคิดที่จะทำและจุดมุ่งหมายอันเป็นที่ไปแห่งการกระทำ การออกแบบสร้างสรรค์ของที่ระลึกก็เช่นกัน ย่อมต้องมีสาเหตุและจุดมุ่งหมายซึ่งสาเหตุและจุดมุ่งหมายนั้นมีอยู่มากมาย อาทิ เช่น

- 1) เป็นการออกแบบเพื่อพัฒนาอาชีพ และแข่งขันกันในด้านการผลิต
- 2) เป็นการออกแบบที่มีผลมาจากความรักในการงานอันเป็นการกระทำด้วยใจรักในการที่จะสร้างสรรค์งานของที่ระลึก
- 3) เป็นการออกแบบเพื่อพัฒนาความคิดรวบยอดให้เป็นไปตามยุคสมัยที่มีความนิยม
- 4) เป็นการออกแบบเพื่อสร้างผลงานตอบสนองความเชื่อทางลัทธิประเพณี
- 5) เป็นการออกแบบเพื่อตอบสนองความต้องการทางร่างกายทางจิตใจและความต้องการทางด้านอื่น ๆ ของบุคคล โดยส่วนรวมและโดยส่วนตัว
- 6) เป็นการออกแบบเพื่อผลประโยชน์ที่พึงได้รับ อาทิ สตินจางรางวัล หรือเพื่อให้เป็นไปตามสัญญาข้อตกลง ข้อผูกมัด อันเป็นความผูกพันระหว่างผู้ออกแบบกับผู้จ้าง
- 7) เป็นการออกแบบเพื่อทดสอบความมุ่งหมาย กฎเกณฑ์ ข้อกำหนด
- 8) เป็นการออกแบบอันเป็นผลเนื่องมาจากความนิยมทางปรัชญาธรรมวัตถุสิ่งที่เป็นอนุสรณ์
- 9) เป็นการออกแบบอันมีผลที่ต่อเนื่องจากชาตินิยม เพื่ออนุรักษ์สิ่งที่ดีเด่นและแบบแผนดั้งเดิมไว้ให้ปรากฏต่อไป

10) เป็นการออกแบบตามลัทธินิยมทางศาสนา ความเชื่อ ความศรัทธา ที่มีต่อรูปวัตถุเป็นการออกแบบอันเป็นผลต่อเนื่องมาจากความรัก ความเกลียดชัง ความสมหวังความ ผิดหวัง ความหวาดกลัว รวมทั้งผลกระทบทางจิตใจ ทั้งสิ่งที่เป็นจริงและสิ่งที่เหนือความเป็นจริง

11) เป็นการออกแบบเพื่อสร้างทฤษฎีใหม่ การกำหนดแม่บทหลักของ การทำงานและกฎเกณฑ์

12) เป็นการออกแบบอันมีผลมาจากความริเริ่ม จินตนาการและ แนวความคิด ที่จะสร้างสรรค์ผลงานนั้น ๆ ให้มีประสิทธิภาพที่สูงขึ้น

13) เป็นการออกแบบเพื่อตอบสนองความรู้สึกนึกคิดที่เป็นอิสระเสรี

14) เป็นการออกแบบเพื่อสร้างรสนิยมใหม่ เปลี่ยนแนวคิดของบุคคลว่า สิ่งของรูปแบบเช่นนั้น ไม่จำเป็นต้องใช้เพื่อประโยชน์เช่นนั้นตลอดไป

15) เป็นการออกแบบเพื่อความเหมาะสมกับวัสดุ เหมาะสมกับเครื่องมือ เครื่องจักรเพื่อความประหยัดและมีประโยชน์ใช้สอย มีความคงทนถาวร

6.2.4 ของที่ระลึกกับบุคคลผู้ออกแบบ นับตั้งแต่อดีตของที่ระลึกถูกออกแบบ และดัดแปลงสร้างสรรค์ขึ้นโดยบุคคลเป็นจำนวนมาก ซึ่งบุคคลผู้เกี่ยวข้องเหล่านั้นได้ออกแบบ สร้างสรรค์ขึ้นด้วยพฤติกรรม สาเหตุและจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกันจากพฤติกรรมแห่งการออกแบบ สร้างสรรค์ เราอาจกำหนดแบ่งบุคคลผู้ออกแบบเหล่านั้นออกได้เป็น 4 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1) บุคคลผู้ออกแบบสมัครเล่น จัดว่าเป็นบุคคลกลุ่มใหญ่ที่มีอยู่โดยทั่วไป และลักษณะพฤติกรรมการสร้างสรรค์ผลงานเป็นการสร้างขึ้นเพื่อสนองความต้องการเป็นครั้งคราวมิได้ มุ่งหวังไปถึงขั้นสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อจัดจำหน่ายหรือยึดถือเป็นอาชีพหลัก โดยอาศัยเวลาว่างประดิษฐ์ ดัดแปลงสร้างสรรค์ผลงานขึ้นเพื่อให้หรือแจกจ่ายแก่บุคคลผู้เกี่ยวข้องเท่านั้น

2) นักออกแบบประเภทช่างฝีมือ ช่างฝีมือส่วนหนึ่งพัฒนามาจากนัก ออกแบบสมัครเล่น ที่มีทักษะและความชำนาญ และอีกส่วนหนึ่งมาจากการฝึกฝนทางการช่างฝีมือ โดยตรง ของที่ระลึกเดิมที่มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนกันนั้นส่วนมากมาจากช่างฝีมือ ซึ่งต่างก็คิดประดิษฐ์ ทำกันขึ้นมาเอง โดยคิดหรือเห็นว่าแบบไหนสวยก็ลงมือทำขึ้นมาขาย ไม่ได้มีการคิดในเรื่องทฤษฎีหรือ เหตุผลอื่น ๆ ดังนั้น รูปแบบของที่ระลึกที่ถูกสร้างขึ้นโดยช่างฝีมือมักจะเป็งานงานหัตถกรรม ที่มีรูปแบบ ที่เคยทำกันมาอย่างไรก็ทำกันไปตลอด ไม่ค่อยมีการประดิษฐ์คิดค้นหาแบบใหม่ ๆ ออกมาเป็นแบบ ธรรมดาที่มีอยู่ทั่ว ๆ ไปในท้องตลาด ที่เป็นเช่นนี้เพราะช่างฝีมือผู้ผลิตไม่รู้ถึงความสำคัญของการ ออกแบบขาดการอบรมและความชำนาญที่จะดัดแปลงและประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ ทั้งยังขาดการศึกษา ค้นคว้าในด้านตลาดและไม่คำนึงถึงรสนิยมของประชาชนทั่ว ๆ ไป

3) นักออกแบบประเภทศิลปิน ศิลปินมักจะออกแบบสร้างสรรค์ผลงานใน ลักษณะศิลปะบริสุทธิ์โดยมิได้มุ่งหมายที่จะขาย เพราะผลผลิตนั้นเป็นเครื่องมือในการแสดงออกส่วนตัว (Self-Expression) มากกว่าผลิตสร้างขึ้นเพื่อมุ่งผลทางด้านซื้อขายแลกเปลี่ยน ดังนั้นผู้ใดจะซื้อหรือไม่ ว่างานนั้นจะนำไปใช้ประโยชน์

4) นักออกแบบอุตสาหกรรม นักออกแบบประเภทนี้ เป็นบุคคลผู้สามารถ ออกแบบได้อย่างไรหรือไม่ศิลปินย่อมจะไม่คำนึง เพราะออกแบบสร้างขึ้นเพื่อนำความพึงพอใจและ ความสุขมาสู่ตนเป็นประการสำคัญ ดังนั้นงานของที่ระลึกประเภทศิลปะกรรมจึงมักไม่ค่อยมีปรากฏใน ท้องตลาด ถ้ามีผลงานนั้น ๆ ก็อาจจะมียุติราคาที่แพงสร้างสรรค์สรรพลึงเพื่อสนองตอบ ต่อความต้องการ

ของผู้บริโภคส่วนมากได้ โดยดำเนินขั้นตอนอยู่ในกระบวนการผลิตระบบอุตสาหกรรม มีความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ เครื่องมือเครื่องใช้และวัสดุใหม่ ๆ ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างสรรค์งานที่ยาก เพราะนักออกแบบไม่ได้ลงมือทำผลิตภัณฑ์ด้วยตนเอง งานการผลิตเป็นเรื่องของบุคคลอื่นที่อาจจะอยู่ห่างกันซึ่งนักออกแบบจะต้องรู้ปัญหาในเรื่องการผลิตอันเป็นขีดจำกัด ของเครื่องจักรหรือผู้ผลิตมีความรู้ความสามารถแค่ไหนสามารถรับช่วงนำแบบไปผลิตสร้างเป็นรูปร่างขึ้นได้ตามที่ออกแบบเพียงใด เครื่องมือเครื่องจักรสามารถทำงานที่ละเอียดมากน้อยแค่ไหนดังนี้ เป็นต้น

ซึ่งการเป็นนักออกแบบอุตสาหกรรมมิใช่เป็นกันได้ง่าย ๆ ช่างฝีมืออาศัยทักษะและความชำนาญก็อาจสามารถเป็นช่างฝีมือได้โดยไม่ต้องยาก ศิลปินมักจะอาศัยความสามารถในการสร้างสรรค์ที่เป็นการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดให้ปรากฏเป็นรูปทรงอย่างวิจิตรสวยงามได้ เป็นบันไดก้าวขึ้นสู่ความเป็นศิลปิน แต่เป็นนักออกแบบอุตสาหกรรมนอกจากจะต้องรู้และเข้าใจในงานช่างฝีมือ ลักษณะสุนทรีย์อันเป็นอารมณ์ละเอียดอ่อนของศิลปินแล้ว ยังต้องรู้เทคโนโลยีการผลิต จิตวิทยาเกี่ยวกับผู้บริโภคหรือลูกค้า รู้ด้านการตลาด รู้ด้านพาณิชย์ ฯลฯ และที่สำคัญ คือ รับผิดชอบต่อแบบของตนที่อาจบันดาลให้ประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวกับโรงงานและการค้า

จากที่กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่า การพัฒนาไม่ว่าจะสื่อไปในลักษณะของการเป็นสภาวะเป้าหมายหรือกระบวนการเปลี่ยนแปลงสู่สภาวะเป้าหมายก็ตาม มีผู้ให้คำนิยามไว้มากมายและแตกต่างกันออกไปตามค่านิยมหรือความเชื่อพื้นฐาน ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลาสำหรับการศึกษาเรื่องการพัฒนาให้่องแท้เพื่อประโยชน์ในทางปฏิบัติได้นั้น อย่างไรก็ตาม สิ่งที่สำคัญคือวิธีการทำความเข้าใจในเรื่องนั้นโดยพิจารณาว่าใครเป็นผู้ดำเนินการเพื่อสนองบุคคลกลุ่มใด โดยวิธีใด และเป็นไปในช่วงระยะเวลาใดในอันที่จะให้การพัฒนาดังกล่าวบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ สำหรับความคิดหลักในเรื่องความหมายของการพัฒนาที่เสนอข้างต้นทั้งหมดนั้น พอจะกล่าวได้ว่าการพัฒนาคือการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมที่ดีขึ้น

7. ความรู้เกี่ยวกับการออกแบบผลิตภัณฑ์

7.1 การออกแบบผลิตภัณฑ์

สาคร จันทโชติ (2528 : 30) ได้กล่าวถึงผลิตภัณฑ์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการออกแบบไว้ว่า ผลิตภัณฑ์ หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์ค้นคว้า ออกแบบ ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อช่วยอำนวยความสะดวกสบายในการดำรงชีพ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ หมายถึง กระบวนการค้นคว้า คิดออกแบบ แก้ไขและปรับปรุงเพื่อให้ได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์ที่ดีขึ้น

การออกแบบ หมายถึง การปรับปรุงแบบผลงานหรือสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วให้เหมาะสม มีความแปลกใหม่เพิ่มขึ้น เช่น แก้วอึ้ง เราทำขึ้นมาใช้ซึ่งเมื่อใช้ไปนาน ๆ ก็เกิดความเบื่อหน่ายในรูปทรง เราก็จัดการปรับปรุงให้เป็นรูปแบบใหม่ให้สวยกว่าเดิม แปลกกว่าเดิมทั้งนี้ความเหมาะสมความสะดวก สบายในการใช้งานยังคงเหมือนเดิมหรือดีกว่าเดิม อุตสาหกรรม หมายถึง กระบวนการผลิตสิ่งของเป็นจำนวนมาก ๆ โดยใช้เวลาในการผลิตและกำลังคนน้อย และสามารถควบคุมคุณภาพได้ การออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม หมายถึง การออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นด้วยกรรมวิธีทางด้านอุตสาหกรรมและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับอุตสาหกรรม โดยมีการวิเคราะห์หาข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับหน้าที่ใช้สอยของผลิตภัณฑ์ ข้อมูลเกี่ยวกับตลาดแล้วนำมาปรับปรุงผลิตภัณฑ์เพื่อผลิตเป็นจำนวนมาก ๆ ให้อยู่ในความนิยมของตลาดในราคาพอสมควร การพัฒนาผลิตภัณฑ์กับการออกแบบจะอยู่ควบคู่กันไป เป็นการพยายามค้นหาสร้างสรรค์สิ่งใหม่ หาวิธีแก้ไขหรือคำตอบใหม่ ๆ

สำหรับปัญหาต่าง ๆ ที่ต้องอาศัยวิทยาการที่ก้าวหน้า กรรมวิธีการผลิต การเลือกใช้วัสดุและหลักการ ในการออกแบบ เข้าใจการวิเคราะห์ปัญหา การคิดออกแบบสร้างสรรค์และการแก้ไขปรับปรุงผลิตภัณฑ์ ที่ผลิตโดยกรรมวิธีทางด้านอุตสาหกรรม

การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการออกแบบพอจะสรุปได้ 2 ประการ คือ

1. มีหน้าที่ออกแบบผลิตภัณฑ์ให้มีประโยชน์ใช้สอยดีที่สุด พิจารณาความสวยงามการจัดรูปร่าง ตกแต่งผิว สี สัน และการสร้างโครงสร้างขั้นตอนของการผลิต ซึ่งต้องมีการระบุรูปแบบพื้นฐานว่า ส่วนไหนเป็นส่วนตรง ตรงไหนเป็นส่วนโค้งเว้า ส่วนไหนเป็นมุม ตรงไหนควรจะต่อ เจาะรูการให้ขนาดสัดส่วน การประเมินน้ำหนัก ความแข็งแรงตลอดจนวัตถุดิบที่จะนำมาใช้นั้น ควรมีคุณสมบัติอย่างไรเป็นต้น
2. เมื่อกำหนดรูปร่างโดยละเอียดแล้ว ในขั้นนี้จะต้องพิจารณาว่าจะทำอย่างไร จึงจะผลิตขึ้นได้ด้วยต้นทุนการผลิตที่ต่ำที่สุด โดยที่คุณภาพไม่เปลี่ยนแปลง หากการออกแบบผลิตภัณฑ์ ซึ่งผลิตได้ยากหรือออกแบบผลิตภัณฑ์แล้วเวลาผลิตต้องใช้ต้นทุนสูง ฝ่ายผลิตแม้จะพยายามควบคุมหรือหาทางลดต้นทุนก็อาจจะทำให้ได้เฉพาะในขอบเขตที่จำกัด

การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการออกแบบผลิตภัณฑ์ต้องประสานกับฝ่ายต่าง ๆ เช่น ฝ่ายวิศวกรรม ฝ่ายผลิตและฝ่ายการตลาด เพื่อเลือกใช้วัสดุ กลไกต่าง ๆ กรรมวิธีการผลิต การบรรจุหีบห่อ เพื่อทราบว่าผู้ขายและผู้ซื้อมีความเห็นและรู้สึกต่อผลิตภัณฑ์นั้นอย่างไรบ้างในการปรับปรุงและแก้ไข การพัฒนาผลิตภัณฑ์จึงจำเป็นมาก จึงต้องประสานงานกับฝ่ายอื่น ๆ เช่นเดียวกับผลิตภัณฑ์ใหม่กลวิธีที่สำคัญอย่างหนึ่งในวงการธุรกิจอุตสาหกรรมคือ มีจุดประสงค์ที่จะให้ผู้ซื้อ ผู้ใช้ได้รู้จักและจดจำผลิตภัณฑ์ และคุณภาพของผลิตภัณฑ์นั้น ๆ อยู่ตลอดเวลา ในการนี้วิธีการช่วยความจำของผู้ซื้อผู้ใช้ที่มีต่อผลิตภัณฑ์หรือบริษัทผู้ผลิตนิยมใช้เครื่องหมายของสินค้าและบริษัทผู้ผลิตที่เด่นมีลักษณะแตกต่างกับคู่แข่งอื่น นอกจากนี้เครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ในปัจจุบันนิยมใช้การออกแบบจากสิ่งต่าง ๆ มาประกอบกันขึ้น ให้มีลักษณะคล้องจองเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทั้งนี้โดยการใช้งานทางกราฟิกส์เข้าช่วย เช่น การใช้สี ลักษณะตัวหนังสือ สัญลักษณ์ต่าง ๆ เป็นต้น ทั้งนี้ยังใช้สิ่งต่าง ๆ ที่ช่วยให้เกิดการจดจำได้ เช่น นามบัตร กระดาษซองจดหมาย โปสเตอร์โฆษณา ป้ายหน้าร้านรถส่งของ ตัวอาคารและอื่น ๆ อีกมากมาย

บริษัทที่มีผลิตภัณฑ์ติดตลาดอยู่แล้วและต้องการเสนอผลิตภัณฑ์ประเภทใหม่ ออกสู่ตลาด นิยมออกแบบลักษณะการบรรจุภัณฑ์ เช่น ใช้กล่องบรรจุก็จะพยายามให้มีความละม้าย คล้ายคลึงกับผลิตภัณฑ์เดิมที่คนรู้จักดีอยู่แล้ว ทั้งนี้เพื่อให้คนรู้จักและเข้าใจว่า มีคุณภาพดีเหมือนเดิม เป็นต้น ผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ที่มีอยู่ในตลาดนานแล้วจะพยายามรักษารูปลักษณ์ให้เหมือนเดิมมากที่สุด ถึงแม้ว่าจะต้องเปลี่ยนแปลงอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งอาจลดต้นทุนการผลิต ก็จะไม่เปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด เพื่อให้ผู้ซื้อผู้ใช้ได้จดจำต่อไป

7.2 แนวทางการดำเนินการออกแบบ

นกออกแบบอุตสาหกรรม James F. Wallance (ประเสริฐ ศรีรัตนาน. 2531 : 142 ; อ้างอิงมาจาก James F. Wallance. n.d.) ผู้เชี่ยวชาญการออกแบบและการตลาด ได้ให้แนวคิดที่จะช่วยในการดำเนินงานให้เป็นไปได้ด้วยดี โดยแบ่งออกเป็นหัวข้อดังต่อไปนี้

7.2.1 การผลิต จะต้องคำนึงถึงว่าผลิตภัณฑ์นี้จะขายได้จำนวนมากหรือไม่และจะผลิตสินค้านี้ในราคาต่ำพอสมควรได้หรือไม่

7.2.2 วัตถุดิบ วัตถุดิบชนิดต่าง ๆ ต่างก็มีคุณภาพแตกต่างกันออกไปเมื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการผลิต ดังนั้น นักออกแบบอุตสาหกรรมทุกคนจะต้องมีความคุ้นเคยกับวัตถุดิบต่าง ๆ ซึ่งกำลังทำการออกแบบ โดยการทดลองทำดูด้วยตนเองและทำแบบจำลองหรือผลิตภัณท์ตัวอย่างด้วยตนเองทุกชิ้น นักออกแบบจึงจะเข้าใจกับปัญหาต่าง ๆ ของผู้ผลิต

7.2.3 กรรมวิธีผลิต มีเครื่องมือหรือเครื่องผ่อนแรงใช้ในการผลิตอุปกรณ์ต่าง ๆ เหล่านี้มีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับวัตถุดิบที่จะใช้ในการผลิต เช่น กีทอผ้า สิวแกะไม้ แป้นหมุนใช้สำหรับเครื่องปั้นดินเผาและเครื่องมืออื่น ๆ ที่ใช้สำหรับจับยึดวัตถุดิบหรือเคลื่อนย้ายในขณะที่ทำการผลิต เครื่องมือเหล่านี้ต่างมีหน้าที่จำกัดในการใช้งานซึ่งเป็นหน้าที่ของนักออกแบบที่จะต้องเข้าใจและนำมาคิด เมื่อเวลาออกแบบด้วยโรงงาน อาจไม่มีเครื่องมือหรือเครื่องจักรที่จะทำงานละเอียดได้ นักออกแบบจึงจำเป็นต้องคิดค้นหาทางออกที่แน่นอนว่าจะต้องใช้เครื่องมือหรืออุปกรณ์อะไรบ้างแบบที่ออกไปจึงจะสำเร็จลงได้ และเมื่อทำการออกแบบในทุก ๆ มุมของผลิตภัณฑ์นักออกแบบก็ควรถามตัวเองเสียก่อนว่า แนใจแล้วหรือว่า ส่วนนั้น ส่วนนี้ของแบบจะต่อส่วนกันได้สนิทหรือส่วนนี้จะบดแตงขึ้นสุดท้ายอย่างไร

7.2.4 งานฝีมือในโรงงานทุกแห่ง งานของพวกคนงานเป็นส่วนหนึ่งของการผลิต และหากว่างานนั้นเป็นไปในรูปที่คนงานลงมือผลิตด้วยมือของตนเอง งานเหล่านั้นก็คือการทำแทนมือของนักออกแบบนั่นเอง ดังนั้น นักออกแบบอุตสาหกรรมจำเป็นต้องรู้ถึงฝีมือของคนงานเหล่านั้นว่ามีเพียงใดหรือไม่ แล้วออกแบบให้ง่าย ซึ่งทำให้คนงานสามารถทำให้เสร็จในเวลาอันควรและได้งานที่สวยงามด้วย ดังนั้นนักออกแบบทุกคน จึงต้องคำนึงถึงเวลาที่ทำการผลิตงานนั้น ๆ ด้วย

7.2.5 การค้นคว้าเกี่ยวกับตลาด ในขณะที่ผลิตภัณฑ์ที่ออกแบบไปแล้วกำลังทำการขายอยู่นั้น นักออกแบบอุตสาหกรรมจะต้องทำการศึกษาค้นคว้าต่อไป ในด้านความเป็นไปของกิจการในตลาดของผลิตภัณฑ์นั้น ๆ โดยสืบถามผู้ขายและผู้ซื้อว่าผลิตภัณฑ์ชิ้นนั้นดีหรือไม่เพียงใด เพื่อจะได้นำข้อมูลเหล่านั้นมาพิจารณาออกแบบแก้ไขในครั้งต่อไป

7.2.6 ลูกค้า ปัญหาที่สำคัญของการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในปัจจุบันนี้ก็คือ ผลิตภัณฑ์นั้น ๆ ขายไม่ออกหรือไม่เป็นที่พอใจของลูกค้าดังนั้นนักออกแบบผลิตภัณฑ์จะต้องพยายามออกแบบผลิตภัณฑ์นั้น ๆ ให้เหมาะสมกับกาลเทศะและสิ่งแวดล้อม

7.2.7 ความแข็งแรงของผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์ชิ้นหนึ่งๆ จะต้องมี ความแข็งแรงและทนทานให้สมกับราคาที่จะต้องเสียไปเมื่อซื้อหามา นักออกแบบจะต้องคิดอย่างลึกซึ้งถึงการที่จะถูกนำเอาไปใช้สอยวิธีการในการใช้วัตถุดิบการออกแบบในเรื่องรอยต่อหรือตามมุมต่างๆ ซึ่งก็มีส่วนช่วยให้ผลิตภัณฑ์นั้น ๆ คงทนถาวร

7.2.8 การบำรุงรักษา บางครั้งผลิตภัณฑ์ชิ้นหนึ่งอาจจะมี ความสวยงามและเป็น ที่ถูกใจของผู้ใช้แต่เมื่อใช้ไปในระยะเวลาหนึ่ง สีอาจเริ่มมัวหมอง มีลักษณะอันบ่งบอกถึงระยะเวลาบ้าง อาจเป็นที่ไม่ถูกใจของผู้ใช้ต่อไป ดังนั้น ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นมา จะต้องได้รับการออกแบบให้สะดวกในการทำความสะอาดไม่ควรมีซอกมุมอะไรมากนัก ส่วนที่ต้องการเคลื่อนไหว เช่น ฝาถ่วง หรือที่เป็น แป้นหมุนจะต้องออกแบบให้ใช้ได้โดยสะดวก ไม่สะดุดไม่ว่าจะเป็นระยะ ที่สีหมองมัวไป หรือความสึกหรอเกิดขึ้น

7.2.9 ประโยชน์ใช้สอย ผู้ออกแบบจำเป็นต้องคำนึงถึงประโยชน์ที่ใช้ในชีวิตเป็นสิ่งสำคัญ ผลลัพธ์แต่ละชนิดย่อมถูกออกแบบเพื่อความมุ่งหมายที่จะใช้ประโยชน์ต่าง ๆ กันออกไป เช่น เก้าอี้จะต้องทำให้นั่งสบาย แจกันจะต้องใช้ใส่ดอกไม้และน้ำโดยไม่ให้รั่วไหลออกและที่เขียนพู่กันก็จะต้องมีที่วางพู่กันได้ดี โดยไม่หล่นลงมาใหม่โดยง่าย เป็นต้น ดังนั้น นักออกแบบอุตสาหกรรมจึงจำเป็นต้องทำการทดลอง โดยการทำเป็นตัวอย่างขึ้นใช้ประโยชน์อย่างหนักจนจับต้องและใช้อย่างจริงจังเพื่อความแน่ใจว่าสามารถนำไปใช้ประโยชน์อย่างจริงจังเสียก่อน

7.2.10 ปัญหาเกี่ยวกับความรู้สึกต่าง ๆ ของผู้บริโภคลูกค้าก็เป็นคนเหมือนกับนักออกแบบ ย่อมมีความรู้สึกทางตา หู จมูก ปาก การจับต้องและรสนิยม เขาใช้ความรู้สึกเหล่านี้ เวลาซื้อและเวลาใช้ผลิตภัณฑ์ นักออกแบบจะต้องสามารถใช้ความรู้สึกนี้ในการทำให้ผู้ซื้อพอใจ หรือไม่พอใจ นักออกแบบที่ชำนาญมักจะรู้สึกมีความผิดเมื่อออกแบบที่แลดูขัดแย้งกัน แต่นักออกแบบส่วนมากมักมองข้ามความรู้สึกบางอย่างไปเสมอ ตัวอย่างที่เรามีประสบการณ์ เช่น เก้าอี้ที่พนักพิงไม่ได้โคมไฟที่ให้แสงไม่พอหรือแอมมูที่คมจนบาดผิวหนัง สิ่งเหล่านี้ นักออกแบบจะป้องกันได้โดยการวิเคราะห์แยกแยะให้ถี่ถ้วนเสียก่อนและนึกถึงผลิตภัณฑ์ที่เคยออกแบบมาแล้ว เพื่อนำมาแก้ไขและให้ประโยชน์ในการออกแบบปัจจุบัน

7.3 ลำดับขั้นตอนของการออกแบบของที่ระลึก

การออกแบบเพื่อกำหนดสร้างของที่ระลึกในแต่ละครั้ง หากได้มีการกำหนดแน่นอนลงไปทั้งรูปแบบประเภท วัสดุ การนำไปใช้ ฯลฯ โดยมีการสำรวจและวางแผนที่มีเป้าหมายชัดเจนย่อมทำให้ของที่ระลึกที่จะผลิตสร้างขึ้นนั้น มีความหมายมากกว่าการออกแบบสร้างขึ้น อย่างไรก็ตามเป้าหมายทั้งนี้เนื่องจากของที่ระลึกอาจเปรียบได้ดังสัญลักษณ์สิ่งที่ใช้แทนบุคคล เหตุการณ์ สถานที่ ฯลฯ อันมีความหมายต่อความรู้สึกนึกคิดในทางการกระตุ้นเร้าจิตใจให้คิดและระลึกถึง ดังนั้น ลำดับขั้นตอนของการออกแบบควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ คือ (ประเสริฐ ศิลรัตน์. 2531 : 145)

7.3.1 กำหนดประเภทของรูปแบบ การกำหนดประเภท คือ กำหนดเป้าหมายเบื้องต้นในเรื่องรูปแบบว่าจะให้มีแนวโน้มไปในลักษณะใด เช่น อาจกำหนดให้มีรูปแบบในลักษณะตามประเพณีนิยมก็อาจออกแบบจำกัดให้ชัดเจนไปได้ดีกว่ารูปแบบประเพณีนิยมนั้น จะเป็นประเพณีนิยมแบบสากลทั่วไปหรือเป็นรูปแบบประเพณีนิยมเฉพาะของท้องถิ่น ของภูมิภาค ของหมู่บ้าน

7.3.2 เก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ออกแบบควรเก็บรวบรวมข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งนั้นๆ เพื่อเป็นแนวทาง ในการออกแบบให้มีลักษณะสอดคล้องกับความเป็นสิ่งนั้นอย่างแท้จริง ซึ่งข้อมูลดังกล่าวอาจจะเป็นประวัติเรื่องราวรายละเอียด รูปภาพ หลักฐานเอกสาร สิ่งตีพิมพ์

7.3.3 สำรวจค่านิยม ในปัจจุบันของที่ระลึกมีส่วนผูกพันกับค่านิยม รสนิยมของบุคคลอยู่มากคำว่า “ค่านิยม” อาจหมายถึงความสนใจ ความพึงพอใจ ความชอบ ความนิยม หน้าที่พันธะกรณีความปรารถนา ความอยาก ความต้องการ ความห่วงใย และความดีใจ หรือความรู้สึกอื่นที่มนุษย์มีต่อผลผลิตมีต่อการกระทำ สิ่งเหล่านี้มนุษย์ยึดถือไว้สำหรับเป็นแนวทางในการใช้เลือกหรือแนวทางในการจัดการรวบรวมองค์ประกอบของสิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ด้วยวิธีการที่เหมาะสมจากคำจำกัดความของคำว่า “ค่านิยม” คำเดียว บางครั้งก็ให้ความหมายต่อการทำงานของมนุษย์เป็นอย่างมาก ในการออกแบบ ค่านิยมจึงเป็นสิ่งที่ส่งผลต่อการออกแบบสร้างของที่ระลึกอย่างกว้างขวาง

7.3.4 การจับประเด็นสำคัญของข้อมูลเพื่อกำหนดรูปแบบ จากข้อมูลที่เก็บรวบรวมผู้ออกแบบจะต้องนำมาคัดเลือกกลั่นกรองเอาแต่เฉพาะช่วงตอนที่เป็นประเด็นสำคัญ เพื่อถ่ายทอดสร้างสรรค์เป็นรูปแบบ ดังนั้น ผู้ออกแบบจึงควรมีความเข้าใจในการแยกแยะข้อมูลและจับประเด็นความรู้สึกอันถูกกระตุ้นเร้าจากข้อมูลที่ได้นวนกับ “ค่านิยม” แปลค่าออกมาเป็นสัญลักษณ์สิ่งแทน

7.3.5 กำหนดคุณค่าและการนำไปใช้การจับประเด็นของข้อมูลที่เป็นเนื้อหาเรื่องราว เพื่อกำหนดถ่ายทอดเป็นรูปแบบให้สอดคล้องกับค่านิยมนั้น สามารถกระตุ้นเร้าทางความรู้สึกให้เกิดความประทับใจอันเป็นคุณค่าทางความรู้สึกหรือคุณค่าภายใน

ส่วนคุณค่าอีกประการหนึ่งที่ผู้ออกแบบควรคำนึงควบคู่กันไปด้วย คือ คุณค่าภายนอกหรือคุณค่าทางกายภาพของวัตถุ ซึ่งคุณค่านี้อาจเกิดจากการนำวัสดุที่มีคุณค่าในตัวเองอยู่บ้างแล้วมาสร้างสรรค์เป็นของที่ระลึก เช่น อัญมณี งาม แก้ว ทอง ฯลฯ หรือค่าของงานอยู่ที่ความแปลกตาน่าทึ่ง สวยงาม มีคุณค่าต่อการมอง สามารถบันดาลให้เกิดความภาคภูมิใจ มีเกียรติ มีสง่าราศี เป็นต้น คุณค่าอีกลักษณะหนึ่งก็คือ คุณค่าที่เกิดจากการนำไปใช้ นับว่าเป็นความคิดที่ดีผู้รับสามารถใช้ประโยชน์จากของที่ระลึกได้ด้วย ซึ่งดีกว่าตั้งไว้เพื่อคุณค่าทางจิตใจหรือคุณค่าทางความงามเฉย ๆ ซึ่งรูปแบบที่ใช้ในการออกแบบอาจดัดแปลงแปรรูป จากสิ่งของเครื่องใช้ เครื่องประดับที่มีปรากฏอยู่แล้วให้เป็นของที่ระลึก

7.4. ข้อควรคำนึงในด้านการผลิต และการตลาด

หากของที่ระลึกที่จะออกแบบนั้นเกี่ยวข้องกับการจัดจำหน่ายโดยผลิตขึ้นเป็นจำนวนมากผู้ออกแบบอาจต้องคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ อีก คือ ของที่ระลึกนั้นจำเป็น หรือมีค่านิยมหรือไม่ใช้ประโยชน์ได้หรือเปล่า ของที่ระลึกนั้นผลิตขึ้นมาได้ง่ายหรือไม่ วัสดุที่จะนำมาประดิษฐ์นั้นมีอยู่พอเพียงและหาได้อย่างง่ายประการใด จะใช้วัสดุอะไร สีอะไร การชักเงาเคลือบผิวอย่างไร การนำออกโชว์ การขนส่ง ท่าง่ายหรือเปล่า จะต้องจัดใส่หีบห่อหรือต้องระมัดระวังเป็นพิเศษประการใด วัตถุดิบอะไร ชิ้นส่วนมากน้อยเพียงไหน ต้องใช้เครื่องมือเครื่องมืออะไร แรงงานเป็นอย่างไร ออกแบบแล้วผลิตขึ้นได้หรือไม่ จะผลิตให้ถูก มีคุณสมบัติและรวดเร็วขึ้นได้อย่างไรจะซื้อวัสดุได้หรือไม่ ควบคุมคุณภาพได้อย่างไร จะใช้วัสดุอะไร จะใช้วัสดุอะไรแทนได้บ้าง และสามารถผลิตวันละเท่าไร เดือนหรือปีละเท่าไร ตลาดสินค้าของที่ระลึกนั้น ๆ สำหรับคนไทยหรือชาวต่างประเทศตลาดมีขอบเขตกว้างแคไหน เป็นตลาดท้องถิ่นทั่วประเทศ หรือตลาดต่างประเทศจะนำสินค้าออกสู่ตลาดโดยวิธีใด ลูกค้านิยมและไม่ชอบอะไร เช่น สี วัสดุ รูปร่าง ฯลฯ ลูกค้าน่าต้องการอะไร จำเป็นต้องใช้อะไร มีความสามารถซื้อได้หรือไม่ ของที่ระลึกประเภทเดียวกันนี้มีผู้ผลิตแข่งขันรายอื่นหรือไม่ มีอยู่แพร่หลายเพียงไร ราคาเป็นอย่างไร คุณภาพเป็นอย่างไร และรูปร่างเป็นอย่างไร

จากผลงานศิลปหัตถกรรมสู่สินค้าของที่ระลึก ปัจจุบันงานศิลปหัตถกรรมของแต่ละท้องถิ่นได้กลายเป็นสินค้าของที่ระลึกทางการท่องเที่ยวที่มีบทบาทสำคัญยิ่งด้วยกลายเป็นค่านิยมสำหรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่จะต้องซื้อหาสินค้าของระลึก เพื่อเป็นของตนเองและของฝากญาติมิตรกันทุกครั้งที่มีโอกาสจึงเกิดการสร้างงานสร้างรายได้ให้กับผู้คนในท้องถิ่นแหล่งท่องเที่ยว บางแห่งที่มีฝีมือดีถึงกับกลายเป็นแหล่งผลิตขนาดใหญ่กันทั้งหมู่บ้าน รวมทั้งเป็นแหล่งขายปลีกและขายส่ง และเป็นแหล่งท่องเที่ยวไปด้วยในตัวอาทิเช่นบ้านบ่อสร้าง อำเภอสันกำแพง และบ้านถวาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

ฉะนั้น ท้องถิ่นใดที่สามารถนำงานศิลปหัตถกรรมมาส่งเสริมให้กลายเป็นสินค้าของที่ระลึกได้ จึงเท่ากับเป็นการสืบทอด และฟื้นฟูฝีมือด้านศิลปหัตถกรรมดั้งเดิมและที่สำคัญเป็นการเพิ่มมูลค่าให้วัสดุที่เป็นทรัพยากรท้องถิ่น ซึ่งมีอยู่เดิมแล้วแต่ยังไม่ได้ใช้ประโยชน์ให้คุ้มค่าต่อเมื่อนำมาผลิตเป็นสินค้าที่ระลึกก็จะได้ราคาดี เพราะนักท่องเที่ยวเป็นกลุ่มผู้บริโภคที่มีกำลังซื้อสูง รวมทั้งเป็นการสร้างงานสร้างอาชีพให้กับแรงงานในชุมชนซึ่งว่างงาน หรืออาจว่างงานหลังฤดูเก็บเกี่ยว โดยสรุปจึงนับเป็นการพัฒนาชุมชนที่ได้ผลอย่างสมบูรณ์

7.5 การออกแบบบรรจุภัณฑ์

การออกแบบบรรจุภัณฑ์เป็นปัจจัยสำคัญที่นักการตลาด คำนึงถึงการออกแบบหีบห่อหรือบรรจุภัณฑ์ที่สวยงามและสร้างสรรค์มีส่วนอย่างมากในการ ดึงดูดใจซื้อสินค้าของผู้บริโภค ท่ามกลางภาวะที่สินค้าในตลาดมีการแข่งขันกันสูงนอกจาก ผู้ผลิตสินค้าจะแข่งขันกันทางด้านคุณภาพแล้ว การออกแบบบรรจุภัณฑ์ยังเป็นกลยุทธ์ที่ควรให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพื่อเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่ง ในการนำเสนอผลิตภัณฑ์ที่แตกต่างจาก ชุมชนอื่น ๆ

ประชิด ทิณบุตร (2531 : 23) กล่าวถึงความสำคัญและบทบาทของบรรจุภัณฑ์ในการทำหน้าที่ทางการตลาดไว้ 5 ประการคือ

1. เพื่อบรรจุและคุ้มครอง ป้องกันสินค้า บรรจุภัณฑ์ที่ดีนั้นต้องได้รับการออกแบบ ให้สามารถคุ้มครองสินค้าจากความเสียหาย เนื่องจากการขนส่ง การป้องกันการเน่าเสีย และความสะอาดในการเก็บรักษา
2. การบ่งชี้ผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ต้องแสดงให้เห็นตัวผลิตภัณฑ์ในทันที โดยใช้ชื่อการค้า เครื่องหมายการค้า ชื่อผู้ผลิต ลักษณะและประเภทของสินค้า เพื่อความสะดวกของผู้บริโภค เช่น ตัวอักษรต้องมีขนาดเหมาะสม อ่านง่าย สีที่ใช้ก็ควรโดดเด่น ง่ายแก่การจดจำ
3. การอำนวยความสะดวก การออกแบบบรรจุภัณฑ์นั้นต้องเอื้ออำนวยต่อความสะดวกในการขนส่ง การเก็บรักษา ต้องมีความความแข็งแรง สามารถวางทับซ้อนกันได้ บรรจุภัณฑ์จึงต้องมีรูปทรงที่ลงตัวเพื่อความสะดวกในการนำไปใช้สอยตามหน้าที่ ผู้ออกแบบจึงต้องออกแบบให้มีความเหมาะสมกับพฤติกรรมและสรีระร่างกายของมนุษย์ เช่น มีขนาดเหมาะสมมือ สะดวกในการจับ
4. สามารถดึงดูดความสนใจของผู้บริโภคได้ การที่บรรจุภัณฑ์จะดึงดูดความสนใจของผู้บริโภคได้นั้น ย่อมเป็นผลมาจากองค์ประกอบหลายอย่าง อาทิ ขนาด รูปร่าง รูปทรง สี วัสดุ 7 ข้อความตัวอักษรบอกวิธีใช้ ฯลฯ หรืออาจกล่าวได้ว่า สิ่งที่ปรากฏเป็นบรรจุภัณฑ์ทั้งหมดคือ สิ่งที่จะนำมาซึ่งความสนใจของผู้บริโภค
5. ต้นทุนทางเศรษฐกิจ บรรจุภัณฑ์มีบทบาทและหน้าที่เป็นองค์ประกอบร่วมในการกำหนดราคาเพราะถือว่าเป็นต้นทุนการผลิต การใช้แรงงานและทรัพยากรต่าง ๆ ควรคำนึงถึงปัจจัยอื่น ๆ ด้วย เช่น ราคาของวัสดุบรรจุภัณฑ์ ราคาของการเก็บรักษาและการขนส่ง ราคาของเครื่องมือเครื่องจักรในการผลิต ราคาของการใช้แรงงานที่เกี่ยวข้อง

วิมล จิโรจพันธ์ และคณะ (2538 : 111) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการออกแบบ บรรจุภัณฑ์ว่า การออกแบบบรรจุภัณฑ์นั้นมีประโยชน์ต่อตัวสินค้าอยู่หลายประการ เช่น

1. เพื่อป้องกันผลิตภัณฑ์ในขณะขนส่ง และรักษาคุณภาพของบรรจุภัณฑ์ให้คงสภาพเดิม ซึ่งปัจจัยดังกล่าวยังส่งผลต่อเนื่องในการกำหนดกลยุทธ์ราคา การส่งเสริมการขาย และการกำหนดคู่ทางการจำหน่าย

2. เพื่อประโยชน์ในการกำหนดโปรแกรมการส่งเสริมการขาย ซึ่งเป็นเครื่องมือในการสร้างความแตกต่างของผลิตภัณฑ์อย่างเห็นได้ชัดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่บรรจุภัณฑ์เข้ามา มีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาบรรจุภัณฑ์เพียงเล็กน้อยช่วยทำให้ผลิตภัณฑ์เก่าดูใหม่ขึ้น และแสดงว่ามีการพัฒนาผลิตภัณฑ์อยู่เสมอ

3. การจัดการเกี่ยวกับบรรจุภัณฑ์ยังช่วยเพิ่มกำไรได้อย่างมีประสิทธิภาพ บรรจุภัณฑ์ที่มีลักษณะมีคุณค่า สวยงาม คงทน อาจทำให้ลูกค้าต้องจ่ายเงินค่าผลิตภัณฑ์เพิ่มมากขึ้น เพื่อคุณค่าทางจิตแก่ผู้ซื้อ นอกจากนั้นการออกแบบอย่างดีอาจจะนำไปใช้สรรพประโยชน์อย่างอื่นได้ด้วย ถือได้ว่าเป็นวิธีสร้างแรงจูงใจให้กับผู้บริโภค

นอกจากนั้น การออกแบบบรรจุภัณฑ์ยังใช้เป็นนโยบายและกลยุทธ์ทางการตลาดอย่างได้ผล โดยมี การปรับปรุง ยืดหยุ่น และพัฒนาตามความเหมาะสม ได้แก่

1. การเปลี่ยนแปลงรูปทรงบรรจุภัณฑ์ อาจจะเปลี่ยนแปลงวัสดุที่ใช้ สี สัน ขนาด รูปร่าง ป้ายฉลาก เพื่อให้เกิดความรู้สึกว่าผลิตภัณฑ์นั้นมีการพัฒนา

2. การปรับปรุงผลิตภัณฑ์สำหรับสายการผลิตให้มีรูปแบบเดียวกันทั้งหมด เป็นการผลิตเพื่อกระตุ้นความจำแก่ผู้บริโภค

3. การปรับแต่งบรรจุภัณฑ์เพื่อใช้ประโยชน์ได้ใหม่ เมื่อลูกค้าใช้ผลิตภัณฑ์หมดแล้ว ภาชนะที่ใช้บรรจุผลิตภัณฑ์สามารถนำกลับมาปรับใช้ประโยชน์ได้

4. การรวมบรรจุภัณฑ์ จะเอาสินค้าที่สามารถใช้รวมกันได้บรรจุไว้ในหีบห่อเดียวกัน การผลิตมักเลือกวิธีการนี้ เมื่อมีโอกาสในการส่งเสริมการขายในเทศกาลต่าง ๆ 8

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2543 : 113) ได้กล่าวถึงหลักการของบรรจุภัณฑ์ว่า บรรจุภัณฑ์เป็นสิ่งแรกที่ทำให้ผู้บริโภครับรู้และเกิดความสนใจ บรรจุภัณฑ์สามารถสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับลูกค้าและบริษัทได้ การบรรจุภัณฑ์ที่ดีจะช่วยให้เกิดความสะดวกต่อการใช้และลูกค้าเกิดความพึงพอใจมากขึ้น การออกแบบบรรจุภัณฑ์จึงต้องคำนึงถึงปัจจัยต่อไปนี้ (1) มีความสะดวกในการใช้งาน (2) ทำให้สินค้านั้นโดดเด่นมาวางบนชั้น (3) สวยงามถูกใจผู้ใช้ (4) สะดวกในการเก็บซื้อ (5) สามารถสะท้อนบุคลิกภาพของสินค้าได้ (6) สามารถปกป้องสินค้าได้ (7) เหมาะสมที่จะบรรจุสินค้าหรือไม่ (8) สามารถนำมาใช้ส่งเสริมด้านการตลาดได้ (9) สามารถบอกถึงวิธีใช้สินค้าได้ (10) สามารถดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมได้หรือไม่

เสรี วงษ์มณฑา (2542 : 112-113) กล่าวถึงความสำคัญของการออกแบบบรรจุภัณฑ์ว่า บรรจุภัณฑ์เป็นด่านแรกที่ทำให้ผู้บริโภคเกิดการรับรู้และพึงพอใจผลิตภัณฑ์ ดังนั้นผลิตภัณฑ์และรูปแบบของบรรจุภัณฑ์จึงไม่สามารถแยกออกจากกันได้ โดยทั่วไปแล้วองค์ประกอบของบรรจุภัณฑ์มีส่วนประกอบอยู่ 5 อย่างด้วยกัน คือ

1. ภาชนะบรรจุ (Pack) อาจเป็นหลอดแก้ว กล่อง ถุง กระจ่าง ขวด พลาสติก กระดาษ เหล็ก ไม้ เป็นต้น

2. ฉลาก (Label) คือ สิ่งที่ผนึกอยู่ที่ขวด กล่อง หรือพิมพ์ลงไปในพื้นผิวของบรรจุภัณฑ์

3. ยี่ห้อ (Brand Name) คือ สิ่งที่เรียกสินค้ากันทั่วไป ส่วนใหญ่เป็นชื่อสินค้าจาก ต่างประเทศ

4. เครื่องหมายการค้าที่ใช้โฆษณา (Logo) คือ ภาพกราฟิกที่ออกแบบให้ตรงกับบุคลิกของสินค้า
5. ใบบอกวิธีการใช้สินค้า (Literature) คือเอกสารที่ใช้อธิบายวิธีใช้คุณลักษณะหรือคู่มือการใช้สินค้า

การให้ความสำคัญกับบรรจุภัณฑ์ของสินค้า สามารถส่งผลกระทบต่อกลยุทธ์ทางการตลาดได้อย่างชัดเจน โดยมีหลักในการพิจารณา ดังนี้

1. บรรจุภัณฑ์นั้นเหมาะสมที่จะบรรจุสินค้าหรือไม่ เช่น สินค้าที่เป็นครีมจะใส่หลอด หรือขวด สินค้าที่เป็นของเหลวจะใส่ขวดหรือกล่อง
  2. สินค้าเมื่อวางบนชั้นแล้วได้เปรียบหรือไม่ เช่น รูปทรงโดดเด่น แตกต่างจากสินค้า ช่างเคียงอย่างไร
  3. สินค้าเมื่อนำมาใช้แล้วเก็บสะดวกหรือไม่ เช่น มันทิ้งทอดกับบรรจุภัณฑ์ที่มีฝาปิด ถ้ารับประทานไม่หมดก็ปิดฝาเก็บไว้ได้
  4. บรรจุภัณฑ์นั้นสวยงามหรือไม่ สินค้านั้นเตะตา ชวนมอง สะดุดตา เห็นแล้วเรียกร้องความสนใจ สีสดใส
  5. เชิญชวนให้ใช้หรือไม่ อาจเกิดจากคู่มือสินค้า รูปทรงของบรรจุภัณฑ์วัสดุ องค์ประกอบของบรรจุภัณฑ์
  6. บรรจุภัณฑ์สามารถสะท้อนบุคลิกภาพของสินค้าได้หรือไม่ เช่น สีจัดเกินไป เปรี้ยว เกินไป เข้มเกินไป
  7. บรรจุภัณฑ์สามารถปกป้องสินค้าได้หรือไม่ เช่น สินค้าเคมีซึ่งถูกแสงแดดไม่ได้จึงควรใช้ขวดสีชา สินค้าที่แตกหักง่ายจะต้องมีวัสดุบุรองรับอยู่ภายใน
  8. บรรจุภัณฑ์นั้นมีความสะดวกต่อการใช้งานหรือไม่ เช่น การเปิดใช้ การหยิบยก การหิ้ว การเก็บรักษา
  9. บรรจุภัณฑ์ที่เลือกนั้นสามารถทำกำไรมากขึ้นได้หรือไม่ เราสามารถจะออกแบบ บรรจุภัณฑ์ที่ต้นทุนต่ำลงได้หรือไม่
  10. บรรจุภัณฑ์นั้นสามารถนำมาส่งเสริมการตลาดได้หรือไม่ เช่น เป็นบรรจุภัณฑ์ที่สามารถนำมาส่งเสริมด้านการตลาดโดยออกแบบให้ผู้บริโภคสามารถนำบรรจุภัณฑ์ไปใช้ประโยชน์อื่น ๆ ได้หรือไม่หลังจากสินค้าใช้หมดแล้ว
  11. สามารถดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมได้หรือไม่ โลกปัจจุบันนิยมเรื่องการนำวัสดุที่ใช้แล้วนำกลับมาใช้ใหม่ ฉะนั้นสินค้าที่อยู่ในข่ายผลิตภัณฑ์สีเขียวทำให้สร้างภาพพจน์ที่ดีแก่ตัวสินค้า
- จากแนวคิดด้านการตลาดของบรรจุภัณฑ์ที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าการพัฒนา รูปแบบของบรรจุภัณฑ์มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อประสิทธิภาพทางการตลาด การออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่ดีย่อมมีปัจจัยเกี่ยวข้องหลายประการ ฉะนั้นการผสมผสานความรู้ทั้งหมดที่กล่าวมาย่อมเป็นแนวทางในการออกแบบบรรจุภัณฑ์ของชุมชนได้เป็นอย่างดี

หัวใจสำคัญของนักออกแบบบรรจุภัณฑ์ต้องเป็นผู้มีความรู้เรื่องศิลปะเพราะหลักการ ทางศิลปะ คือ แนวคิดทางด้านทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์ ความคิดด้านรูปทรง ด้านการใช้สี การร่างภาพ การออกแบบฉลาก การใช้สีและองค์ประกอบอื่น ๆ เพื่อให้ได้บรรจุภัณฑ์ที่มีทั้งความงาม

และประโยชน์ใช้สอยในชิ้นเดียวกัน ได้มีผู้เสนอแนวคิดการออกแบบบรรจุภัณฑ์โดยอาศัยหลักการทางศิลปะดังนี้

มณฑาน ต้นบุญต่อ (2540 : 21) ได้กล่าวถึงการออกแบบว่า การออกแบบเป็นการสร้างสรรค์ผลงานขึ้นโดยไม่ลอกเลียนของเดิม หรือความคิดเดิม ที่มาก่อน เพื่อสนองความต้องการประโยชน์ในด้านจิตใจและร่างกายและความต้องการด้านอื่น ๆ การออกแบบ คือการสร้างสรรค์ผลงานในรูปสองมิติ และสามมิติ ให้เกิดความสวยงามและสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ตามความเหมาะสม การออกแบบ คือ การสร้างสรรค์ ปรับแต่งส่วนองค์ประกอบของศิลปะ เช่น เส้น แสงเงา สี ลักษณะผิว ขนาด รูปทรง เพื่อให้เกิดรูปทรงใหม่ตามความต้องการ ให้เกิดประโยชน์ใช้สอย และ มีความงามนอกจากนั้นยังกล่าวถึงองค์ประกอบของการออกแบบว่าศิลปะหรือนักออกแบบควรคำนึงถึงส่วนประกอบของลายเส้นในผลงานศิลปะ คือ เส้น ทิศทาง รูปทรง ขนาด ลักษณะผิวน้ำหนักอ่อนแก่ ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้เป็นสื่อความหมายในการแสดงความคิดสร้างสรรค์ของนักออกแบบ

ประชิด ทิณบุตร (2531 : 86) กล่าวถึงการออกแบบโครงสร้างของบรรจุภัณฑ์ว่าการออกแบบโครงสร้าง หมายถึง การกำหนดลักษณะรูปร่าง รูปทรง ขนาด ปริมาตร และส่วนอื่น ๆ ของวัสดุที่จะนำมาผลิต หรือประกอบเป็นบรรจุภัณฑ์ ให้เหมาะสมกับหน้าที่ใช้สอยและกรรมวิธีการผลิต การบรรจุ การเก็บรักษา และการขนส่ง ผู้ออกแบบบรรจุภัณฑ์มีบทบาทสร้างสรรค์ ให้เหมาะสมกับรูปทรงของผลิตภัณฑ์ โดยผู้ออกแบบต้องศึกษาข้อมูลของผลิตภัณฑ์ และออกแบบโครงสร้างเพื่อรองรับการบรรจุให้เหมาะสม โดยอาจจะกำหนดลักษณะพิเศษเฉพาะ หรือมีรูปร่างที่เหมาะสมแก่การจับถือ หิ้ว พร้อมทั้งทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครองผลิตภัณฑ์ด้วย ดังนั้น เมื่อ ผู้ออกแบบศึกษาข้อมูลต่าง ๆ ของผลิตภัณฑ์แล้ว จากนั้นผู้ออกแบบสร้างภาพร่างโดยการสเก็ต แนวคิดของรูปร่างของบรรจุภัณฑ์ และสร้างภาพประกอบรายละเอียดด้วยการเขียนแบบ แสดงมาตราส่วนที่แน่นอนเพื่อแสดงให้ผู้ผลิตและผู้เกี่ยวข้องเข้าใจ เพื่อช่วยพิจารณาปรับปรุงเพื่อให้ได้ผลงานที่สมบูรณ์ อย่างไรก็ตามแนวคิดในการออกแบบโดยอาศัยความรู้ทางศิลปะให้ได้รูปทรงที่งดงาม ในขณะที่เดียวกันก็ต้องคำนึงถึงโครงสร้างของวัตถุ วิธีการผลิต ต้นทุน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และปัจจัยร่วมอื่น ๆ เพื่อประโยชน์สูงสุดในการพัฒนาในการพัฒนารูปแบบบรรจุภัณฑ์ของชุมชน

จากที่กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม เป็นกระบวนการค้นคว้า คิดออกแบบ แก้ไขและปรับปรุงเพื่อให้ได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์ที่ดีขึ้น รวมไปถึงการปรับปรุงแบบ ผลงานหรือสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วให้เหมาะสมมีความแปลกใหม่เพิ่มขึ้น เช่น แก้วอึ้ง เราทำขึ้นมาใช้ซึ่งเมื่อใช้ไปนาน ๆ ก็เกิดความเบื่อหน่ายในรูปทรงเราก็จัดการปรับปรุงให้เป็นรูปแบบใหม่ให้สวยกว่าเดิม แปลกกว่าเดิมทั้งนี้ความเหมาะสมความสะดวกสบายในการใช้งานยังคงเหมือนเดิมหรือดีกว่าเดิมอุตสาหกรรม หมายถึง กระบวนการผลิตสิ่งของเป็นจำนวนมาก ๆ โดยใช้เวลาในการผลิตและกำลังคนน้อย และสามารถควบคุมคุณภาพได้ส่วนการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม การออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นด้วยกรรมวิธีทางด้านอุตสาหกรรมและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับอุตสาหกรรม โดยมีการวิเคราะห์ หาข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับหน้าที่ใช้สอยของผลิตภัณฑ์ ข้อมูลเกี่ยวกับตลาดแล้วนำมาปรับปรุงผลิตภัณฑ์เพื่อผลิตเป็นจำนวนมาก ๆ ให้อยู่ในความนิยมของตลาดในราคาพอสมควร การพัฒนาผลิตภัณฑ์กับการออกแบบจะอยู่ควบคู่กันไปเป็นการพยายามค้นหาสร้างสรรค์สิ่งใหม่ หาวิธีแก้ไขหรือคำตอบใหม่ ๆ สำหรับปัญหาต่าง ๆ ที่ต้อง

อาศัยวิทยาการที่ก้าวหน้า กรรมวิธีการผลิต การเลือกใช้วัสดุและหลักการในการออกแบบ เข้าใจ การวิเคราะห์ปัญหา การคิดออกแบบสร้างสรรค์และการแก้ไขปรับปรุงผลิตภัณฑ์ที่ผลิตโดยกรรมวิธี ทางด้านอุตสาหกรรมเพื่อจะนำไปพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าขีดชุมชนต่อไป

กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง

1. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559)

การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 มีแนวคิดที่มีความต่อเนื่องจากแนวคิดของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8-10 โดยยังคงยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” รวมทั้ง “สร้างสมดุลการพัฒนา” ในทุกมิติ และขับเคลื่อนให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในทุกระดับ เพื่อให้การพัฒนาและบริหารประเทศเป็นไปบนทางสายกลางเชื่อมโยงทุกมิติของการพัฒนาอย่างบูรณาการ ทั้งคน สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและการเมือง (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 : หน้า ข) การกำหนดทิศทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 จึงต้องเร่งสร้างภูมิคุ้มกันเพิ่มขึ้นในมิติการพัฒนาต่างๆ เพื่อป้องกันปัจจัยเสี่ยงที่สังคมไทยต้องเผชิญ และเสริมรากฐานของประเทศด้านต่างๆ ให้เข้มแข็ง ควบคู่ไปกับการให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไทยให้มีคุณภาพ ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลง มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรม รวมทั้งสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจด้วยฐานความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์บนพื้นฐานการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ไปสู่การพัฒนาประเทศที่มั่นคงและยั่งยืน โดยมีแนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันในระยะสั้นต่าง ๆ ที่สำคัญในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 โดยสรุป ดังนี้

1.1 การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่ทิศทางการเติบโตในรูปแบบใหม่ ที่มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศให้เข้มแข็ง เพื่อลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก โดยการสร้างความเข้มแข็งให้กับผู้ประกอบการในภาคการผลิตและบริการ โดยเฉพาะวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ และผู้ประกอบการในภาคเกษตร ให้ใช้ภูมิปัญญา วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ เพื่อยกระดับสู่การผลิตและการให้บริการบนฐานความรู้ และที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ตลอดจนให้มีการเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคต่าง ๆ บนพื้นฐานการพึ่งพาซึ่งกันและกัน รวมทั้งสร้างภูมิคุ้มกันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก

1.2 การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน ให้ความสำคัญกับการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจบนฐานความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ และภูมิปัญญา ภายใต้ปัจจัยสนับสนุนที่เอื้ออำนวยและระบบการแข่งขันที่เป็นธรรม มุ่งปรับโครงสร้างการค้าและการลงทุนให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดทั้งภายในและต่างประเทศ สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสาขาบริการที่มีศักยภาพ พัฒนาภาคอุตสาหกรรมสู่อุตสาหกรรมฐานความรู้เชิงสร้างสรรค์และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ควบคู่ไปกับการปฏิรูปกฎหมายและกฎระเบียบต่างๆ และบริหารจัดการเศรษฐกิจส่วนรวมอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เป็นฐานเศรษฐกิจของประเทศที่เข้มแข็งและขยายตัวอย่างมีคุณภาพ

1.3 การสร้างความเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงการพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศกับความร่วมมือระหว่างประเทศในภูมิภาคต่างๆ บนพื้นฐานของการพึ่งพาซึ่งกันและกัน และมีภูมิคุ้มกันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก ให้ความสำคัญกับการพัฒนาความร่วมมือแบบหุ้นส่วนการพัฒนาที่ยั่งยืน และยึดผลประโยชน์ร่วมกันทั้งในระดับอนุภูมิภาคและภูมิภาค สร้างปฏิสัมพันธ์ในความร่วมมือระหว่างประเทศอย่างสร้างสรรค์ เตรียมความพร้อมของประเทศไทยในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และเสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคีการพัฒนาภายในประเทศตั้งแต่ระดับชุมชนท้องถิ่นให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลง

ยุทธศาสตร์ที่สำคัญในด้านเศรษฐกิจ คือ ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่การเติบโต อย่างมีคุณภาพและยั่งยืน ได้แก่

1. การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่การพัฒนาที่มีคุณภาพและยั่งยืน โดยสร้างความเข้มแข็งให้กับผู้ประกอบการ โดยเฉพาะผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม และผลักดันให้มีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศให้เข้มแข็งและแข่งขันได้ มีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้ (สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2554 : 72)
2. ส่งเสริมและพัฒนาธุรกิจไทยให้สามารถเติบโตได้อย่างมีคุณภาพและยั่งยืนโดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม สร้างและพัฒนาบุคลากรที่สอดคล้องกับความต้องการของธุรกิจ ส่งเสริมการยกระดับองค์ความรู้และทักษะผู้ประกอบการทั้งด้านการผลิต การตลาด และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการดำเนินธุรกิจ รวมทั้งพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ทั้งด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างนวัตกรรม ตลอดจนพัฒนาความสามารถในการบริหารธุรกิจอย่างมีธรรมาภิบาล นอกจากนี้จะต้องมีมาตรการทางการเงินที่เหมาะสมเพื่อช่วยเหลือผู้ประกอบการ โดยเฉพาะวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมให้สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนเพื่อการต่อยอดประกอบ หรือปรับปรุงธุรกิจได้ (สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2554 : 73)
3. ปรับโครงสร้างภาคบริการให้สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มกับสาขาบริการที่มีศักยภาพ และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมบนฐานความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม โดยเสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่น ชุมชนผู้ประกอบการรายย่อย วิสาหกิจชุมชน และบุคลากรภาครัฐ เพื่อร่วมกันพัฒนาและเชื่อมโยงกับสาขาการผลิตและบริการที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ตามแนวทางการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจพัฒนาทักษะและองค์ความรู้ของบุคลากรภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน รวมทั้งเสริมสร้างศักยภาพของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมให้สามารถปรับตัวเพื่อรองรับผลกระทบต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขตามภาวะเบียดใหม่ของโลก (สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2554 : 74) พัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดย 1) สนับสนุนการพัฒนาธุรกิจสร้างสรรค์ตามแนวทางเครือข่ายวิสาหกิจ ที่มีการเชื่อมโยงและทำงานร่วมกันอย่างมีทิศทางที่ชัดเจนของธุรกิจสร้างสรรค์ตลอดห่วงโซ่อุปทาน โดยให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงระหว่างภาคเกษตร ภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ สนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการใช้ความคิดสร้างสรรค์และใช้ทรัพยากรร่วมกันระหว่างอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องและสนับสนุนในการผลิตสินค้าและบริการ การจัดจำหน่ายและการดำเนินกิจกรรมเชิงพาณิชย์ และส่งเสริมการแข่งขันของธุรกิจที่เป็นธรรม สนับสนุนการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายของธุรกิจสร้างสรรค์ 2) ส่งเสริมการพัฒนาเมือง

สร้างสรรค์ โดยการพัฒนาปัจจัยแวดล้อมด้านต่าง ๆ ของพื้นที่หรือเมืองทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพ ทรัพยากรมนุษย์ กฎ ระเบียบ การบริหารจัดการที่เอื้อต่อการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจของธุรกิจสร้างสรรค์ที่มีการสร้างสรรค์สินค้าและบริการใหม่ ๆ ที่มีเอกลักษณ์และสะท้อนอัตลักษณ์ของพื้นที่หรือเมือง สามารถดึงดูดการลงทุนของธุรกิจต่าง ๆ และสะท้อนอัตลักษณ์ของพื้นที่หรือเมือง รวมทั้งส่งเสริมการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ เพื่อสร้างบรรยากาศและสภาวะที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้และการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ 3) เสริมสร้างศักยภาพของผู้ประกอบการและบุคลากรในการใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้าและบริการทุกสาขา โดยพัฒนาทักษะและองค์ความรู้ของผู้ประกอบการธุรกิจโดยเฉพาะวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม และบุคลากรสร้างสรรค์ที่สำคัญในธุรกิจต่าง ๆ ของห่วงโซ่อุปทานของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ทั้งด้านการออกแบบ การวิจัยและพัฒนา การสร้างนวัตกรรม การบริหารจัดการธุรกิจ เทคโนโลยี และการตลาด โดยใช้ศิลปวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมและร่วมสมัยเป็นพื้นฐาน ผสมผสานการใช้เทคโนโลยี รวมทั้งเสริมสร้างความเข้มแข็งของธุรกิจสร้างสรรค์ให้สามารถปรับเปลี่ยนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์แวดล้อมภายในและภายนอกประเทศสนับสนุนการศึกษาวิจัยในประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์และเร่งพัฒนาฐานข้อมูลเชิงลึกของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์สาขาต่าง ๆ 4) พัฒนาระบบการเงินเพื่อสนับสนุนการลงทุนและการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ โดยการจัดหาหรืออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนที่มีต้นทุนที่เหมาะสมสำหรับธุรกิจสร้างสรรค์ที่ยังขาดแคลนเงินลงทุน เช่น กองทุนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ กองทุน และสถาบันการเงินต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนผู้ประกอบการธุรกิจสร้างสรรค์ เพื่อให้ผู้ประกอบการและผู้ที่มีความประสงค์จะดำเนินธุรกิจสร้างสรรค์สามารถก่อตั้ง ดำเนินกิจการ และพัฒนาธุรกิจได้ 5) ส่งเสริมการจดทะเบียน การใช้ และการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อเป็นปัจจัยขับเคลื่อนการเติบโตของธุรกิจสร้างสรรค์ โดยสร้างความตื่นตัวและความตระหนักของธุรกิจและทุกภาคส่วนถึงความสำคัญของทรัพย์สินทางปัญญาที่มีต่อการสร้างมูลค่าเพิ่ม ต่อยอดการเติบโตของธุรกิจ ยกกระดับมาตรฐานของสินค้าและบริการ และเร่งรัดการลดขั้นตอนและความซับซ้อนในการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ธุรกิจสร้างสรรค์ในการครอบครองทรัพย์สินทางปัญญาได้อย่างรวดเร็ว รวมทั้งบังคับใช้กฎหมายเพื่อควบคุมการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาอย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2554 : 75)

โดยสรุป การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 จะเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในมิติต่างๆ ให้แก่ ปัจเจก ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศ โดยใช้แนวคิดและทิศทางการพัฒนาประเทศสู่ความยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 พร้อมทั้งขยายการนำทุนของประเทศที่มีศักยภาพจาก 6 ทุน ทั้งทุนสังคม ทุนเศรษฐกิจ และทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็น 6 ทุน ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนกายภาพ ทุนทางการเงิน ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และทุนทางวัฒนธรรมมาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูลกัน โดยเฉพาะการสร้างฐานทางปัญญาเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันให้กับคนและสังคมไทยเป็นสังคมที่มีคุณภาพ ก้าวสู่สังคมและเศรษฐกิจสีเขียวที่มีแบบแผนการผลิตและบริโภคอย่างยั่งยืนและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยนำความรู้และจุดแข็งของอัตลักษณ์ไทยมาปรับโครงสร้างเศรษฐกิจบนฐานนวัตกรรมที่เข้มแข็ง เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลกและเศรษฐกิจในภูมิภาคอย่างรู้เท่าทัน สร้างความยั่งยืนของภาคเกษตรและความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน รวมทั้งการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ควบคู่ไปกับการเสริมสร้างระบบธรรมาภิบาลและความสมานฉันท์ในทุกภาคส่วนและทุก

ระดับเป็นฐานการพัฒนาประเทศที่มั่นคงและสมดุล มุ่งสู่การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข และเป็นธรรม

2. นโยบายสำคัญของรัฐบาลในการส่งเสริมธุรกิจชุมชนและเศรษฐกิจสร้างสรรค์

2.1 นโยบายด้านธุรกิจชุมชน สนับสนุนการพัฒนาศิลปหัตถกรรมและผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อการสร้างเอกลักษณ์และการผลิตสินค้าในท้องถิ่น โดยบริหารจัดการโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ให้มีศักยภาพ ด้วยการสนับสนุนให้ชุมชน วิสาหกิจชุมชนใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นผนวกกับองค์ความรู้สมัยใหม่เพื่อยกระดับมาตรฐานคุณภาพสินค้าและบริการ การเข้าถึงแหล่งทุนและการตลาดเชิงรุกทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยส่งเสริมให้มีศูนย์กระจายและแสดงสินค้าถาวรในภูมิภาคและเมืองท่องเที่ยวหลัก ที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวและการส่งออก

2.2 นโยบายด้านเศรษฐกิจ นโยบายเศรษฐกิจมหภาค โดยส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงแหล่งทุนที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม โดยให้เป็นที่แหล่งเงินทุนแก่ผู้ประกอบการและเป็นช่องทางการออมของประชาชน โดยเฉพาะในกลุ่มผู้มีรายได้น้อยรวมถึงการพัฒนาขีดความสามารถในการดำเนินงานขององค์กรทางการเงินชุมชน กลุ่มเกษตรกร กลุ่มอาชีพต่าง ๆ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนและสหกรณ์ทุกระดับ พร้อมกับการพัฒนาความรู้พื้นฐานทางการเงินแก่ประชาชน นโยบายสร้างรายได้ ได้แก่ 1) ยกย่องความสามารถในการแข่งขันและขยายช่องทางการตลาดของธุรกิจอุตสาหกรรม ธุรกิจบริการในประเทศและธุรกิจวิสาหกิจชุมชน ให้เข้าสู่ระบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในการผลิตสินค้าและบริการที่มีคุณค่าและคุณภาพสูง ซึ่งจะต้องสร้างคนที่มีฐานความรู้ความชำนาญและความคิดสร้างสรรค์ต่อยอดความรู้สู่การสร้างนวัตกรรมจากงานวิจัย พัฒนาสร้างตราสินค้าใหม่จากภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยเฉพาะงานศิลปหัตถกรรม ผลิตภัณฑ์ชุมชน อัญมณีและอื่น ๆ 2) เสริมสร้างกระบวนการสร้างอาชีพ สร้างงานที่มีคุณภาพและมีรายได้สูงให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึงเป็นระบบในทุกระดับชั้นความรู้และส่งเสริมให้เกิดความรู้ ความชำนาญและความคิดสร้างสรรค์ เพื่อสร้างโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนและเงินร่วมลงทุนระยะยาว รวมทั้งจัดตั้งกองทุนต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนให้เกิดการผลิต การแปรรูปและการค้าอย่างทันสมัยและมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ได้สินค้าและบริการที่มีคุณภาพ สามารถขายได้ในราคาที่ดี นโยบายปรับโครงสร้างเศรษฐกิจ โดยยกระดับภาคอุตสาหกรรมเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ที่ใช้ปัญญา ใช้เทคโนโลยีและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทดแทนอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเป็นหลัก โดยส่งเสริมการสร้างนวัตกรรมจากวัฒนธรรมของชาติ (ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร. 2554 : เว็บไซต์)

3. โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์

โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ เกิดขึ้นปี พ.ศ.2544 โดยอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เป็นหนึ่งในนโยบายเศรษฐกิจชุมชนที่สำคัญของยุทธศาสตร์การสร้างรายได้ลดรายจ่าย และขยายโอกาสโดยมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน สร้างงานสร้างรายได้ในชุมชนและท้องถิ่น ดำเนินงานภายใต้ปรัชญา OTOP ทั้ง 3 ประการ คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สากล (Local yet Global : Think Globally, Act Locally) หรือระดับโลก แต่ทำระดับท้องถิ่น คือการผลิตสินค้าที่คงไว้ซึ่งวัฒนธรรมท้องถิ่นและอัตลักษณ์ของชุมชน การพึ่งพาตนเองและคิดอย่างสร้างสรรค์ (Self-reliance and Creativity) คือ การปลูกจิตสำนึกในการพึ่งพาตนเอง ให้ประชาชนในท้องถิ่นเป็นผู้ตัดสินใจเพื่อพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development) คือ การส่งเสริมพัฒนาบุคลากรในท้องถิ่นให้สามารถเรียนรู้

ค้นคว้า พัฒนาได้ด้วยตนเอง กระตุ้นและส่งเสริมให้ทำสิ่งใหม่ ๆ ที่ท้าทายความสามารถ และมีความคิดสร้างสรรค์ โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์เป็นการสร้างเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็ง โดยรัฐบาล สนับสนุนช่วยเหลือด้านความรู้ เทคโนโลยี ทุน การบริหารจัดการเชื่อมโยงสินค้าจากชุมชนไปสู่ตลาด ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ในปี พ.ศ.2555 กรมการพัฒนาชุมชนได้สนับสนุนให้มีการจัดตั้งเครือข่าย OTOP ระดับจังหวัดขึ้นเพื่อให้เกิดกลไกในการขับเคลื่อนการดำเนินงานเครือข่าย OTTOP ได้อย่างทั่วถึงและเป็นไปตามความต้องการของผู้ผลิต ผู้ประกอบการ OTOP อย่างแท้จริง (กรมพัฒนาชุมชน. 2556 : 6-8)

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดการออกแบบ

ความหมายและความสำคัญของการออกแบบ ผู้วิจัยจะนำไปใช้ในการวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางในการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้ถูกต้องตามหลักการด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์และเป็นที่ต้องการของตลาด ผู้ผลิตและผู้บริโภคต่อไป ซึ่งมีนักวิชาการทางด้านศิลปะและนักออกแบบได้กล่าวถึงความหมายและความสำคัญของการออกแบบไว้ดังนี้

Golstein (1968 : Web Site) ให้ความเห็นว่า การออกแบบ คือ การเลือกและการจัดสิ่งต่าง ๆ วัตถุ สิ่งของ หรือเรื่องราวเนื้อหา ด้วยจุดมุ่งหมายสองอย่าง คือ เพื่อให้มีระเบียบและให้มีความงาม

Good (1973 : Web Site) ได้ให้คำจำกัดความของการออกแบบว่าเป็นการวางแผน หรือกำหนดรูปแบบ รวมทั้งการตกแต่งในโครงสร้าง รูปทรง ของงานศิลปกรรม ด้วยตัวกลางต่าง ๆ ในการแสดงออกทางทัศนศิลป์ ดนตรี ตลอดจนวรรณกรรม

Bevlin (1980 : Web Site) ให้ความเห็นว่า การออกแบบ คือ การรวบรวมส่วนต่าง ๆ ให้สัมพันธ์เข้าด้วยกันทั้งหมด

อารี สุทธิพันธุ์ (2528 : 6) ให้ความหมายของการออกแบบ ไว้ว่า การออกแบบ หมายถึง การรู้จักวางแผน เพื่อที่จะได้ลงมือกระทำตามที่ต้องการและการรู้จักเลือกวัสดุ วิธีการ เพื่อทำตามที่ต้องการนั้น โดยให้สอดคล้องกับลักษณะรูปแบบ และคุณสมบัติของวัสดุแต่ละชนิดตามความคิดสร้างสรรค์ สำหรับการออกแบบอีกความหมายหนึ่ง หมายถึงการปรับปรุงรูปแบบผลงานที่มีอยู่แล้วหรือสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วให้เหมาะสม ให้มีความแปลกความใหม่เพิ่มขึ้น

วิฒนะ จุฑะวิภาต (2537 : 17) ได้แสดงทัศนะต่อการออกแบบไว้ว่า การออกแบบจะเกี่ยวข้องกับการควบคุมและความรู้ในหน้าที่ของเครื่องมือต่างๆ ซึ่งใช้ในการสร้างสรรค์ผลงาน แต่ที่มากกว่านั้น คือการออกแบบเป็นสิ่ง ที่เจริญเติบโตได้ สร้างความหวัง ความฝัน ความต้องการ และแรงบันดาลใจให้กับมนุษย์

ศิริพงศ์ พยอมแย้ม (2537 : 97) กล่าวว่า การออกแบบ หมายถึง การกำหนดออกมาหรือขีดเขียนไว้ เป้าหมายที่ได้แสดงออกมา การออกแบบจึงหมายถึง การแสดงออกของสิ่งที่อยู่ในความรู้สึก ความคิดอาจเป็นโครงการ รูปแบบ หรือแผนผัง ซึ่งผู้ออกแบบได้กำหนดขึ้น ด้วยการจัดทำทางถ้อยคำ เส้น สี แสง รูปร่าง โครงสร้าง ลักษณะพื้นผิวตามเกณฑ์

กล่าวโดยสรุปการออกแบบหมายถึงผลงานของมนุษย์ที่สร้างขึ้นภายใต้การวางแผน การกำหนดรูปแบบ และมีความสัมพันธ์กันทั้งหมดทั้งการเลือกและการจัดสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้การดำเนิน ชีวิตของมนุษย์ดีขึ้น เจริญขึ้น สะดวกสบายขึ้น มีระบบระเบียบและความงาม

ในด้านความสำคัญของการออกแบบมีนักวิชาการได้กล่าวถึงความสำคัญของการออกแบบไว้ดังนี้

Gove (1965 : 65) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการออกแบบในแง่ต่าง ๆ เช่น ในแง่ของการวางแผนการทำงาน งานออกแบบจะช่วยให้การทำงานเป็นไปตามขั้นตอนอย่าง เหมาะสม และประหยัดเวลา ดังนั้นอาจถือว่าการออกแบบ คือ การวางแผนการทำงานก็ได้ในแง่ ของการนำเสนอผลงาน ผลงานออกแบบจะช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องมีความเข้าใจตรงกันอย่างชัดเจน ดังนั้น ความสำคัญในด้านนี้ คือ เป็นสื่อความหมายเพื่อความเข้าใจระหว่างกัน เป็นสิ่งที่อธิบายรายละเอียด เกี่ยวกับงาน งานบางประเภทอาจมีรายละเอียดมากมาย ซับซ้อน ผลงานออกแบบจะช่วยให้ผู้เกี่ยวข้อง และผู้พบเห็นมีความเข้าใจที่ชัดเจนขึ้น หรืออาจกล่าวได้ว่า ผลงานออกแบบคือตัวแทนความคิดของ ผู้ออกแบบได้ทั้งหมด แบบจะมีความสำคัญอย่างที่สุด ในกรณีที่นักออกแบบกับผู้สร้างงานหรือผู้ผลิต เป็นคนละคนกัน เช่น สถาปนิกกับช่างก่อสร้าง นักออกแบบกับผู้ผลิตในโรงงาน หรือ ถ้าจะเปรียบเทียบ แล้วนักออกแบบก็เหมือนกับคนเขียนบทละคร

วิรุณ ตั้งเจริญ (2527 : 19) กล่าวถึง ประโยชน์ของการออกแบบมี 2 ประเภทคือ

1. การออกแบบเพื่อประโยชน์ใช้สอย ผู้ออกแบบโดยมากจะต้องคำนึงถึง ประโยชน์ที่จะได้รับเป็นจุดมุ่งหมายแรกของการออกแบบ ซึ่งประโยชน์ที่จะได้รับมีทั้งประโยชน์ในการใช้ สอยและประโยชน์ในการติดต่อสื่อสาร การออกแบบเพื่อประโยชน์ในการใช้สอยที่สำคัญ ได้แก่ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น อุปกรณ์ในการประกอบอาชีพทางการเกษตรมี แห อวน ไถ เป็นต้น ประโยชน์เหล่านี้จะเน้นประโยชน์ทางกายโดยตรง สำหรับประโยชน์ในการติดต่อ สื่อสาร ได้แก่ การออกแบบหนังสือ โปสเตอร์ งานโฆษณา ส่วนใหญ่มักจะเน้นการสื่อสารถึงกันด้วย ภาษาและภาพ ซึ่งสามารถรับรู้ร่วมกันได้เป็นอย่างดี ผู้ออกแบบจำเป็นจะต้องมีความรู้ความสามารถ เฉพาะด้าน ซึ่งการออกแบบโดยมากมักจะเกี่ยวข้องกับจิตวิทยาชุมชน ประโยชน์ด้านนี้จะเน้นทาง ด้านความศรัทธาเชื่อถือ และการยอมรับตามสื่อที่ได้รับรู้

2. การออกแบบเพื่อความงาม มีจุดมุ่งหมายในการออกแบบเพื่อให้เกิดความ งามจะเน้นประโยชน์ทางด้านจิตใจเป็นหลัก ซึ่งผลจากการออกแบบจะทำให้ผู้ที่พบเห็นเกิดความ สุข เกิดความพึงพอใจ การออกแบบประเภทนี้ได้แก่ การออกแบบด้านจิตรกรรม ประติมากรรมตลอดจน งานออกแบบตกแต่งต่าง ๆ เช่น งานออกแบบตกแต่งภายในอาคาร งานออกแบบตกแต่งสนาม เป็นต้น

สำหรับลักษณะของการออกแบบได้มีผู้กล่าวถึงลักษณะของการออกแบบไว้ดังนี้

สังเขต นาคไพจิตร (2530 : เว็บไซต์) ได้แบ่งประเภทของการออกแบบว่า มีการแบ่งประเภทของการออกแบบ แบ่งออกได้ 4 ประเภท คือ

1. การออกแบบตกแต่ง (Decorative Design) เป็นการออกแบบตกแต่งภายในอาคาร (Interior Design) และการตกแต่งภายนอกอาคาร (Exterior Design)
2. การออกแบบผลิตภัณฑ์ (Products Design) เป็นการออกแบบเครื่องอุปโภค บริโภค เพื่อใช้

3. การออกแบบพาณิชย์ศิลป์ (Commercial Design) เป็นการออกแบบที่เน้นหนักไปในทางการค้า

4. การออกแบบสื่อสาร (Message Design) เป็นการออกแบบโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะสื่อความหมายให้เข้าใจ

นวนน้อย บุญวงศ์ (2539 : 57) ได้กล่าวถึงลักษณะของการออกแบบดังนี้ คือ

1. เป็นภาพวาดลายเส้น (Drawing) ภาพระบายสี (Painting) ภาพถ่าย (Pictures) หรือแบบร่าง (Sketch) แบบที่มีรายละเอียด (Draft) เช่น แบบก่อสร้าง ภาพพิมพ์ (Printing) ฯลฯ ภาพต่าง ๆ ใช้แสดงรูปลักษณะของงาน หรือแสดงรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับงาน ที่เป็น 2 มิติ

2. เป็นแบบจำลอง (Model) หรือของจริง เป็นแบบอีกประเภทหนึ่งที่ใช้แสดงรายละเอียดของงานได้ชัดเจนกว่าภาพต่าง ๆ เนื่องจากมีลักษณะเป็น 3 มิติ ทำให้สามารถเข้าใจในผลงานได้ดีกว่า นอกจากนี้แบบจำลองบางประเภทยังใช้งานได้เหมือนของจริงอีกด้วย จึงสามารถใช้ในการทดลอง และทดสอบการทำงาน เพื่อหาข้อบกพร่องได้ร่วมกันได้ทุก ๆ คนในสังคม

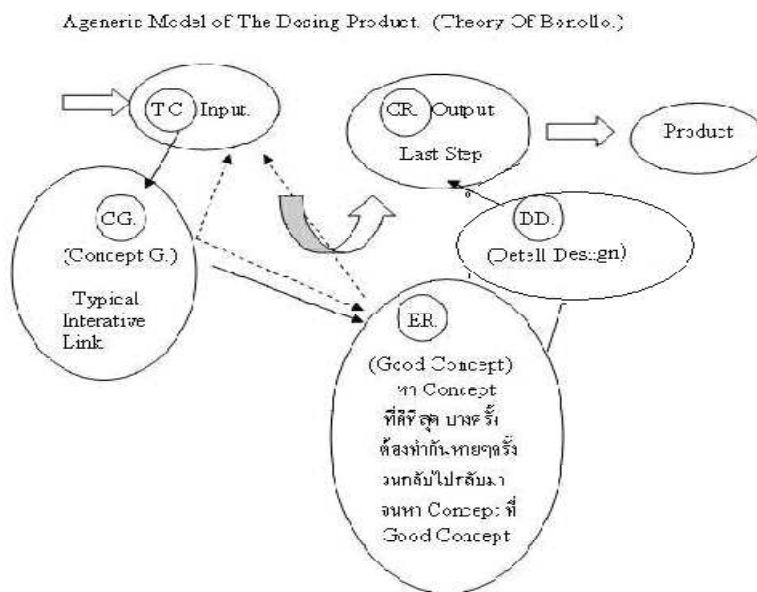
กระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์ ตามกรอบแนวคิดในการออกแบบของ Bonollo Elivilo (1993 : 14) ได้กำหนดแนวทางดังนี้

1. Task Clarification : TC
2. Concept Generation : CG
3. Evaluation and Refinement : ER
4. Detailed Design : DD
5. Communication of Results : CR

หากกล่าวโดยสรุป การออกแบบคือการที่นักออกแบบรู้จักเลือกใช้วัสดุ กระบวนการผลิตและรูปแบบที่เหมาะสมกับความต้องการของผู้บริโภค หรือตลาด นั้นหมายถึงกระบวนการในการวางแผนการปฏิบัติงาน การสรุปและการติดตามผลงานหากพบปัญหาหรืออุปสรรค ก็จะหาทางแก้ไขปรับปรุงให้การออกแบบนั้นมีความเหมาะสมและตรงตามความต้องการของผู้บริโภคมากที่สุดซึ่งในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีของ Bonollo (Theory of Bonollo) ดังนี้คือ 1) Task Clarification : TC (2) Concept Generation : CG (3) Evaluation and Refinement : ER (4) Detailed Design : DD และ (5) Communication of Results : CR

ภาพประกอบ 3 แนวคิดในการออกแบบผลิตภัณฑ์ของ Bonollo Elivilo

2. แนวคิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์

การพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นกระบวนการแสวงหาความคิดใหม่ๆ คัดเลือกความคิดที่เหมาะสม ค้นคว้าทดลองผลิต การทดสอบตลาด และการวางแผนการจัดจำหน่าย (ธีระชัย สุขสุด. 2544 : 96-97) โดยแบ่งขั้นตอนในการกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ไว้ 7 ขั้นตอน คือ

1. แสวงหาความคิดใหม่ ด้วยการเสาะแสวงหาความคิดแปลก ๆ ใหม่ ๆ ภายใต้ขอบเขตของวัตถุประสงค์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกิจการ จะเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เป็นนวัตกรรม หรือขยายปรับปรุงจากผลิตภัณฑ์เดิม หรือต้องการเลียนแบบผลิตภัณฑ์รายอื่น
2. คัดเลือกความคิด ต้องมีการกลั่นกรองคัดเลือกความคิดที่เหมาะสมที่กิจการจะนำไปเป็นผลิตภัณฑ์
3. พัฒนาและทดสอบแนวความคิด เป็นการนำแนวคิดที่ได้รับการคัดเลือกมาพัฒนาตัวผลิตภัณฑ์หนึ่ง สามารถแปลความแตกต่างกันไปสู่ตัวตนของผลิตภัณฑ์ที่แตกต่างกันได้หลายรูปแบบ
4. วิเคราะห์เชิงธุรกิจ เป็นขั้นตอนที่ผู้บริหารจะตัดสินใจว่าจะล้มเลิกหรือเดินหน้าผลิตออกจำหน่าย คือการวิเคราะห์ความสามารถในการสร้างผลตอบแทนหรือกำไรให้แก่กิจการ
5. พัฒนาผลิตภัณฑ์ หลังจากวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์แล้วว่าผลิตภัณฑ์คุ้มค่าแก่การลงทุน และมีความเหมาะสมในเชิงธุรกิจ จะทำการลงทุนเพื่อผลิตผลิตภัณฑ์ใหม่ออกสู่ตลาด
6. ทดสอบตลาด เป็นการนำผลิตภัณฑ์ใหม่ไปทดสอบเพื่อศึกษาปฏิกิริยาของผู้บริโภค ก่อนการผลิตเป็นจำนวนมาก
7. วางตลาดผลิตภัณฑ์ เป็นการนำผลิตภัณฑ์ใหม่ออกสู่ตลาดจริง ๆ

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นการสร้างสินค้าขึ้นมาจำลองแบบทุกอย่างเหมือนของจริง ซึ่งมี 3 ขั้นตอน คือ (นิรัช สุตสังข์. 2548 : 46)

1. การพัฒนาขั้นมูลฐาน
2. การทดสอบหน้าที่ของผลิตภัณฑ์
3. การทดสอบผู้บริโภค

กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ได้รวมการวิจัยเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ซึ่งประกอบด้วย กระบวนการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์กิจกรรมของการออกแบบ ด้วยวิธีการศึกษาและพัฒนาสำรวจ ทดลอง เพื่อที่จะนำผลการวิจัยมาปรับผลิตภัณฑ์ให้มีความเหมาะสมและเป็นที่ต้องการของตลาดมากยิ่งขึ้น (นิรัช สุตสังข์. 2548 : 3-4) โดยมีขั้นตอนในการวิจัยเชิงพัฒนาผลิตภัณฑ์ดังนี้

1. การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นการทบทวนแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ รวมถึงงานวิจัยที่ผ่านมา
2. การวางแผนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การกำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เช่น เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการใช้งานของผลิตภัณฑ์ที่ออกแบบใหม่
3. การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ รวมทั้งการเตรียมวัสดุที่ใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในขั้นตอนนี้มักจะผ่านผู้เชี่ยวชาญในแต่ละด้านประเมินและให้คำแนะนำในการปรับปรุงก่อนนำไปทดลองใช้อย่างน้อย 3-5 คน
4. การทดลองใช้กลุ่มเล็กเป็นการทดลองเบื้องต้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมผลการประเมินเชิงคุณภาพเบื้องต้นของผลิตภัณฑ์ มักนิยมใช้ทดลองในกลุ่มผู้บริโภค 5-10 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกต สัมภาษณ์ สอบถาม แล้วนำข้อมูลไปวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงรูปแบบของผลิตภัณฑ์
5. การปรับปรุงผลิตภัณฑ์เป็นการทบทวนปรับปรุงผลิตภัณฑ์ อันเนื่องมาจากการทดลองในกลุ่มเล็ก เพื่อนำไปใช้ในการทดลองกลุ่มใหญ่ต่อไป
6. การทดลองใช้กับกลุ่มใหญ่ เป็นการนำผลิตภัณฑ์ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง ประมาณ 30-100 คน หรือตามอัตราส่วนของประชากรที่เหมาะสมตามทฤษฎี โดยการสุ่มตัวอย่างก่อนทดสอบและหลังการใช้ผลิตภัณฑ์ แล้วนำผลการประเมินเปรียบเทียบตามวัตถุประสงค์
7. การแก้ไขปรับปรุง อันเนื่องมาจากการประเมินจากการทดลองใช้ผลิตภัณฑ์ในกลุ่มใหญ่
8. การนำผลิตภัณฑ์ไปใช้และการจัดเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ เช่นการนำเสนอในการประชุมวิชาการ การตีพิมพ์ในวารวิชาการ หรือวิชาชีพ การยื่นจดสิทธิบัตร ตลอดจนให้มีหน่วยจัดการเผยแพร่และควบคุมคุณภาพการใช้ผลิตภัณฑ์

สรุปว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นการแสวงหาความคิดใหม่ ๆ การค้นคว้าทดลองผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่หรือขยายปรับปรุงจากผลิตภัณฑ์เดิม การเลียนแบบผลิตภัณฑ์รายอื่นให้หลากหลายรูปแบบรวมถึงการนำผลิตภัณฑ์ใหม่ออกสู่ตลาด

3. แนวคิดการตลาด

Kotler (2000 : 15) ได้ให้คำนิยามไว้ว่า ส่วนประสมการตลาด หมายถึง ชุดของเครื่องมือต่างๆ ทางการตลาด ซึ่งบริษัทนำมาใช้เพื่อปฏิบัติการให้ได้ตามวัตถุประสงค์ทางการตลาดในตลาดเป้าหมาย

Lamb, Hair และ Mc Daniel (2000 : 44) ได้ให้คำนิยามของส่วนประสมการตลาดว่า ส่วนประสมการตลาด หมายถึง การนำกลยุทธ์เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์การจัดจำหน่าย การส่งเสริมการตลาด และการกำหนดราคามาประสมกันเป็นหนึ่งเดียว จัดทำขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนกับตลาดเป้าหมายและทำให้เกิดความพึงพอใจซึ่งกันและกันทั้งสองฝ่าย

ธงชัย สันติวงษ์ (2538 : 34-38) ได้กล่าวถึง ส่วนประสมทางการตลาด หมายถึง การผสมที่เข้ากันได้อย่างดีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของการกำหนดราคา การส่งเสริมการขาย ผลิตภัณฑ์ที่เสนอขายและระบบการจัดจำหน่าย ได้มีการจัดออกแบบเพื่อใช้สำหรับการเข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคที่ต้องการ

แนวคิดส่วนผสมทางการตลาด มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2548 : 15) สรุปว่าเป็นตัวแปรทางการตลาดที่สามารถควบคุมได้ 4 ประการ ซึ่งหลังจากธุรกิจกำหนดตลาดเป้าหมายแล้วงานขั้นต่อไป คือ การกำหนดส่วนประสมการตลาดซึ่งจะต้องนำมาใช้ร่วมกันเพื่อความต้องการของตลาดเป้าหมาย (Target market) ส่วนประสมการตลาดหรือ 4 P's ประกอบด้วย

1. ผลิตภัณฑ์ (Product) หมายถึง สินค้าทั้งที่มีตัวตนและไม่มีตัวตนหรือสินค้าบริการที่นำเสนอตลาด โดยมีองค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งจะก่อให้เกิดอรรถประโยชน์และความพอใจในการเป็นเจ้าของหรือบริโภคสินค้านั้น โดยเรียกอองค์ประกอบทั้งหมดที่สร้างความพอใจแก่ผู้บริโภคว่า “ผลิตภัณฑ์รวมหรือผลิตภัณฑ์เบ็ดเสร็จ” (Total Product) และนิยมเรียกสั้นๆ ว่า “ผลิตภัณฑ์” องค์ประกอบของผลิตภัณฑ์ ที่สร้างความพอใจให้แก่ผู้บริโภคประกอบด้วยตัวผลิตภัณฑ์แท้ ๆ ส่วนประกอบที่นอกเหนือตัวผลิตภัณฑ์แท้ ๆ และบริการของผลิตภัณฑ์ สิ่งประกอบขึ้นเป็นรูป

1.1 ตัวผลิตภัณฑ์แท้ ๆ หมายถึง สิ่งประกอบขึ้นเป็นรูปลักษณะของสินค้านั้น ๆ ซึ่งได้แก่ รูปร่าง รส สี กลิ่น ขนาด น้ำหนัก คุณภาพ ประโยชน์ของผลิตภัณฑ์นอกจากนี้สินค้าบางอย่างตัวผลิตภัณฑ์เป็นสิ่งที่ไม่มีรูปร่างเป็นตัวตน สินค้าดังกล่าวคือ สินค้าประเภทบริการ เช่น การประกัน การขนส่ง ตัวผลิตภัณฑ์จะหมายถึง ประสิทธิภาพบริการที่ให้ความรู้สึกที่รับรู้ ได้แก่ ลูกค้า

1.2 ส่วนประกอบนอกเหนือตัวผลิตภัณฑ์สินค้าแท้ ๆ หมายถึง รูปทรงและวัสดุ ภาชนะบรรจุ กระดาษห่อหุ้ม รายละเอียดบอกประโยชน์วิธีการใช้ผลิตภัณฑ์ ตลอดจนตราสินค้า ระบุผู้ผลิต แหล่งผลิต และรวมถึงรูปภาพหรือสัญลักษณ์ที่แสดงถึงเอกลักษณ์ ภาพพจน์ ชื่อเสียงและความเชื่อมั่นที่จะได้รับการเป็นเจ้าของหรือบริโภคสินค้านั้น

1.3 บริการของผลิตภัณฑ์ หมายถึง บริการที่กิจการให้แก่ผู้บริโภค บริการที่กล่าวถึงนี้มีใช้สินค้าบริการแต่หมายถึงบริการที่เป็นส่วนหนึ่งของผลิตภัณฑ์ เช่น การรับประกันคุณภาพการตรวจซ่อมฟรี การบริการติดตั้ง การให้ความสะดวกในการสั่งซื้อ การบริการส่งสินค้าถึงตัวผู้บริโภค เป็นต้น ดังนั้นไม่ว่าสินค้ามีตัวตนหรือสินค้าบริการก็จำเป็นต้องมีบริการเพื่อสร้างความพอใจให้แก่ผู้บริโภค

2. ราคา (Price) หมายถึง จำนวนเงินที่ผู้ซื้อจ่ายสำหรับสินค้าและบริการ โดยราคาเป็นตัวกลางที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความเป็นเจ้าของ

กลยุทธ์ในการกำหนดราคา ผู้บริหารจำเป็นต้องรู้กลยุทธ์ต่าง ๆ ในการกำหนดราคา เพื่อเลือกใช้ให้เหมาะกับสภาพการณ์ โดยนำราคาที่ได้คำนวณแล้วนั้นมาปรับด้วยกลยุทธ์ต่างๆ ที่จะกล่าวนี้ก่อนที่จะนำราคาเสนอให้ลูกค้าเพื่อเสริมบรรยากาศการซื้อขาย กลยุทธ์ต่างๆ ได้แก่

2.1 กลยุทธ์การตั้งราคาโดยกำหนดส่วนลด การกำหนดส่วนลดเพื่อจูงใจให้ผู้บริโภคซื้อสินค้านั้น ส่วนลดที่นิยมกำหนด ได้แก่ ส่วนลดการค้า (Trade Discount) เป็นส่วนลดที่ให้กับระหว่างช่องทางการจำหน่าย เช่น ถ้าขายให้พ่อค้าส่ง คิดส่วนลดให้ร้อยละ 10 แต่ถ้าขายให้พ่อค้าปลีกอาจจะคิดส่วนลดให้ร้อยละ 5 ดังนั้น ถ้าราคาสินค้าที่กำหนดเท่ากับ 100 บาท ก็ขายให้พ่อค้าส่งในราคา 90 บาท แต่ถ้าขายให้พ่อค้าปลีก ขายในราคา 95 เป็นต้น

2.2 กลยุทธ์การตั้งราคาเชิงจิตวิทยา กลยุทธ์นี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้บริโภคมีความรู้สึกต่างๆ ที่ดีต่อสินค้าซึ่งความรู้สึกเหล่านี้จะเป็นผลทำให้ผู้บริโภคตัดสินใจซื้อสินค้านั้นได้แก่

2.2.1 การตั้งราคาเป็นราคาพิเศษ ซึ่งนิยมสำหรับการตั้งราคาขายปลีก เพื่อให้ผู้บริโภครู้สึกว่าสินค้าราคาไม่แพง เช่น ตั้งราคา 99 บาท แทนที่จะใช้ราคา 100 บาท เป็นต้น

2.2.2 การตั้งราคาเคยชิน เป็นการตั้งราคาที่พิจารณาจากทางด้านผู้ซื้อ แทนที่จะพิจารณาจากทางด้านผู้ขาย โดยประมาณราคาที่ผู้ซื้อเคยชินและยินดีจ่าย เช่น หนังสือพิมพ์ราคาฉบับละ 7 บาท เป็นราคาที่ผู้ซื้อเคยชิน เป็นต้น

2.2.3 การตั้งราคาเพื่อศักดิ์ศรี เป็นการตั้งราคาเพื่อให้ผู้ซื้อมีความรู้สึกที่สินค้านั้นเป็นสินค้ามีคุณภาพดี ราคาที่ตั้งจึงมักจะสูงกว่าปกติ เช่น การตั้งราคานาฬิกาบางยี่ห้อ

2.2.4 การตั้งราคาเชิงระดับ เป็นการตั้งราคาเพื่อแยกระดับคุณภาพของสินค้า เช่น การตั้งราคาเสื้อผ้าในราคาต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ซื้อพิจารณาเปรียบเทียบคุณภาพสินค้าในแต่ละระดับราคาการตั้งราคาแบบนี้นิยมใช้ในการตั้งราคาสินค้าในสายผลิตภัณฑ์เดียวกัน

3. การจัดจำหน่าย (Place) ส่วนประสมการตลาดด้านการจัดจำหน่ายเป็นส่วนประสมการตลาดที่ทำให้เกิดอรรถประโยชน์ทางด้านเวลาและสถานที่ ผู้บริโภคได้บริโภคสินค้าที่ต้องการในเวลาและสถานที่ที่ต้องการ ในส่วนประสมนี้ไม่ได้หมายถึงสถานที่จำหน่ายอย่างเดียว แต่เป็นการพิจารณาว่าจะจำหน่ายผ่านคนกลางต่าง ๆ อย่างไร ? และมีการเคลื่อนย้ายสินค้าอย่างไร ? ส่วนประสมในการจัดจำหน่ายประกอบด้วยงาน 2 ส่วน ได้แก่

3.1 การกำหนดช่องทางการจัดจำหน่าย (Channels of Distribution) เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการกำหนดสถาบันการตลาดที่จะเข้ามาทำกิจกรรมการโอนและการรับโอน เพื่อเปลี่ยนมือสินค้าจากจุดเริ่มต้น คือ ผู้ผลิตไปจนถึงผู้บริโภคคนสุดท้ายอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง สถาบันเหล่านี้ ได้แก่ ตัวแทน พ่อค้าส่ง พ่อค้าปลีก ฯลฯ

3.2 การแจกจ่ายตัวสินค้าหรือการจำแนกแจกจ่าย (Physical Distribution) เป็นกิจกรรมเกี่ยวข้องกับการอำนวยความสะดวกในการเคลื่อนย้ายสินค้าจากผู้ผลิตไปจนถึงผู้บริโภคคนสุดท้ายโดยให้เกิดอรรถประโยชน์ทางด้านเวลาและสถานที่ กิจกรรมเหล่านี้ ได้แก่ การขนส่ง การหีบห่อ การเก็บรักษาสินค้า การจัดการคลังสินค้า ฯลฯ การจำแนกแจกจ่ายที่มีประสิทธิภาพ มีผลทำให้ต้นทุนการขนส่ง ต้นทุนคลังสินค้า ฯลฯ ลดลง ราคาสินค้าก็ลดลงด้วย

4. การส่งเสริมการตลาด (Promotion) หมายถึง กิจกรรมทางการตลาดเกี่ยวกับการสื่อสารของธุรกิจไปสู่ผู้บริโภคที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย โดยกิจกรรมมีวัตถุประสงค์หลักในการส่งเสริมทั้งทางตรงและทางอ้อม ให้ผลิตภัณฑ์ที่เสนอขายต่อตลาดเป้าหมายได้รับการต้อนรับจากลูกค้าและ

ทำยอดขายได้ตามกำหนด กิจกรรมที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการตลาดประกอบด้วย การโฆษณาการขาย โดยบุคคล การส่งเสริมการขาย และการประชาสัมพันธ์ โดยเรียกรวมว่า “ส่วนประสมการส่งเสริมการตลาด” (Promotion Mix) กิจกรรมควรจัดให้กิจกรรมเหล่านี้รวมกันในสัดส่วนที่เหมาะสมจึงจะมีผล ทำให้กิจกรรมบรรลุวัตถุประสงค์หลักของการส่งเสริมการตลาด ได้แก่

4.1 การโฆษณา (Advertising) เป็นการนำเสนอความคิดส่งเสริมสินค้าโดยผ่านสื่อต่าง ๆ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุ โทรทัศน์ ป้าย ทางไปรษณีย์ ใช้ภาพยนตร์ เป็นต้น เพื่อจูงใจผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมายให้มีการแสดงพฤติกรรมการซื้อ

4.2 การขายโดยบุคคล (Personal Selling) หมายถึง การนำเสนอความคิดส่งเสริมการค้าโดยวาจา ด้วยการสนทนากับผู้ซื้อที่คาดหวังรายบุคคลหรือกลุ่ม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำการขายสินค้า การขายโดยบุคคลผลสำเร็จจะขึ้นอยู่กับพนักงานขายเป็นสำคัญ โดยมีขั้นตอนเริ่มจากการแสวงหาลูกค้าที่คาดหวัง ต่อจากนั้นต้องมีการเตรียมการก่อนเข้าพบลูกค้า เตรียมหาข้อมูลลูกค้า และเตรียมตัวผู้ขายให้พร้อม ขั้นตอนต่อไป คือ การเข้าพบลูกค้าโดยพยายามสร้างความสนใจให้แก่ลูกค้าต่อจากนั้นก็เสนอการขายเพื่อกระตุ้นความต้องการโดยพนักงานขายต้องปรับวิธีการเสนอขายให้ทันกับสถานการณ์แวดล้อมและลักษณะของผู้บริโภค เมื่อลูกค้ามีข้อข้องใจต้องพร้อมที่จะตอบปัญหาเพื่อก่อให้เกิดความมั่นใจแก่ลูกค้าและขั้นสุดท้าย คือ ขั้นปิดการขายเป็นขั้นสำคัญที่แสดงถึงการตัดสินใจของลูกค้า พนักงานขายต้องให้ลูกค้าแสดงออกด้วยวิธีต่างๆ เช่น ลงชื่อในใบสั่งซื้อ เป็นต้น

4.3 การส่งเสริมการขาย (Sales Promotion) หมายถึง กิจกรรมทางการตลาดที่กระตุ้นการซื้อของผู้บริโภคและกระตุ้นให้ผู้ขายทำการขายอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ได้แก่ การแจกตัวอย่างสินค้า การให้คูปอง การจัดนิทรรศการสินค้า เป็นต้น

การส่งเสริมการขายมุ่งสู่ผู้บริโภค เพื่อให้ผู้บริโภคทดลองใช้สินค้า เพื่อให้เกิดการซื้อซ้ำจนเกิดความเคยชิน เพื่อสร้างความจงรักภักดีในตราสินค้า เพื่อเพิ่มหรือรักษาส่วนแบ่งการตลาดของกิจการ เช่น การแจกตัวอย่างสินค้า การชิงโชค เป็นต้น

การส่งเสริมการขายมุ่งสู่ผู้จัดจำหน่าย ได้แก่ ตัวแทนจำหน่าย ผู้ค้าส่ง ผู้ค้าปลีก เพื่อให้เกิดกำลังใจแก่ผู้จัดจำหน่าย เพื่อเป็นการให้รางวัลแก่ผู้จัดจำหน่าย และเพื่อจูงใจให้ผู้จัดจำหน่ายเร่งซื้อสินค้ามากขึ้น เช่น การให้ส่วนลด การแข่งขันการขาย เป็นต้น การส่งเสริมการขายมุ่งสู่พนักงานขาย เพื่อเป็นแรงจูงใจให้พนักงานขายใช้ความพยายามในการขายสินค้าให้ได้มากที่สุด เช่น การให้เงินรางวัลพนักงานขาย เป็นต้น

4.4 การประชาสัมพันธ์ (Public Relation) คือ การแจ้งข่าวต่อสาธารณชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างภาพพจน์ที่ดี สร้างความเข้าใจอันดี สร้างความเชื่อถือและก่อให้เกิดการสนับสนุน วิธีการประชาสัมพันธ์ทำโดยจดหมายแจ้งข่าวให้สื่อสิ่งพิมพ์ลงข่าว เช่น หนังสือพิมพ์นิตยสาร ฯลฯ ข่าวเกี่ยวกับการมีผู้มาเยี่ยมชมกิจการ การจัดงานสังสรรค์ การมอบรางวัลให้ผู้ใช้คดีตลอดจนการจัดให้มีวารสารออกโดยกิจการ แจกพนักงานและหน่วยงานอื่น ๆ

สรุปได้ว่า ส่วนผสมทางการตลาดเป็นตัวแปรทางการตลาดที่สามารถควบคุมได้ ประกอบด้วย

1. ผลិតภัณฑ์ คือ สินค้าที่มีตัวตนและไม่มีตัวตนหรือสินค้าบริการที่นำเสนอตลาด
2. ราคา คือ จำนวนเงินที่ซื้อจ่ายสำหรับสินค้าและบริการ โดยราคาเป็นตัวกลางที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความเป็นเจ้าของ

3. การจัดจำหน่าย คือ กิจกรรมเกี่ยวกับการกำหนดสถาบันการตลาด และการอำนวยความสะดวกในการเคลื่อนย้ายสินค้าจากผู้ผลิตไปจนถึงผู้บริโภค

4. การส่งเสริมการตลาด คือ กิจกรรมทางการตลาดเกี่ยวกับสื่อ ข่าวของธุรกิจไปสู่ผู้บริโภคที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย

หากกล่าวโดยสรุปแนวคิดด้านการตลาดที่สำคัญมีดังนี้ แนวคิดด้านการผลิต ยึดหลักผู้บริโภคพอใจในผลิตภัณฑ์ที่ทำให้ง่าย+ต้นทุนต่ำ แนวคิดด้านผลิตภัณฑ์มุ่งเน้นที่คุณภาพของผลิตภัณฑ์ แนวคิดด้านการขายมีการส่งเสริมการขาย แนวคิดด้านการตลาดเพื่อสังคมคำนึงถึงคุณภาพชีวิตที่ดีของสังคมโดยรวม แนวคิดด้านการตลาดมีเป้าหมายสูงสุดก็คือ ทำอย่างไรให้ร้านมีกำไรมากที่สุด รายจ่ายน้อยที่สุด และลูกค้ามีความพึงพอใจมากที่สุด ผู้วิจัยจะนำแนวคิดนี้ไปใช้ในการวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์ วิเคราะห์ความต้องการของผู้ผลิตและผู้บริโภคเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่ต้องการของตลาดต่อไป

4. แนวคิดด้านการจัดการการผลิต ยังได้มีผู้อธิบายความหมาย ไว้อีกดังนี้

ปราณี ต้นประยูร (2537 : 18) ได้อธิบายความหมาย การจัดการการผลิต หมายถึง การผลิตเป็นการสร้างสินค้าหรือบริการโดยใช้ปัจจัยการผลิตและทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อนำมาสนองความต้องการของมนุษย์ ระบบการผลิตประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า กระบวนการแปรรูปผลผลิต ข้อมูลป้อนกลับและการเปลี่ยนแปลงของสภาพสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง การบริหารการผลิตและการปฏิบัติการ จะทำให้ระบบการผลิตมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารการผลิตจะต้องทำหน้าที่ในการบริหารโดยเน้นการวางแผนการจัดองค์การ และการควบคุม เนื่องจากการผลิตมีความซับซ้อน ผู้บริหารจะต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ มากมาย แต่เทคโนโลยีสามารถช่วยแก้ปัญหาและเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตได้

ยุทธ ไกยวรรณ (2545 : 177) ได้แบ่งประเภทของระบบการผลิต (Production System) แบ่งออกเป็นระบบใหญ่ๆ ได้ 2 ระบบ คือ ระบบการผลิตแบบช่วงตอน (Intermittent Production System) และระบบการผลิตแบบต่อเนื่อง (Continuous Production System) ดังนี้

1. ระบบการผลิตแบบช่วงตอน ระบบการผลิตแบบช่วงตอน เป็นการผลิตแบบไม่สม่ำเสมอหรือเป็นการผลิตตามคำสั่งของลูกค้า เป็นการผลิตที่วัตถุดิบไม่เคลื่อนไหลไปตามสายการผลิต การผลิตจะผลิตเป็นช่วง ๆ หรือเป็นตอน เมื่อดำเนินการผลิตครบทุกกิจกรรมการผลิตก็จะได้ชิ้นงานหรือผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปขึ้นมา เช่น การกลึงชิ้นงาน การผลิตงานก่อสร้าง เป็นต้น

2. ระบบการผลิตแบบต่อเนื่อง ระบบการผลิตแบบต่อเนื่อง หรือ การผลิตเพื่อรอการจำหน่าย (Product for Stock) เป็นระบบที่มีการไหลของวัตถุดิบต่อเนื่องตามสายการผลิต (Line Production) เช่น โรงผลิตอาหารกระป๋อง การผลิตบุหรี การผลิตน้ำตาล เป็นต้น ลักษณะที่ดีของระบบนี้ คือ ใช้พื้นที่โรงงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่ใช้เป็นพื้นที่ในกระบวนการผลิต

Jay Heizer และ Barry Render (1999 : 29) ได้กล่าวถึง ในการผลิตสินค้า เพื่อให้เกิดข้อได้เปรียบทางการแข่งขันต้องมีเป้าหมาย 3 ประการ คือ

1. ความแตกต่าง (Differentiation : Better) คือ การผลิตที่ทำให้สินค้าดีกว่าสินค้าอื่น ๆ

2. ต้นทุนต่ำ (Cost leadership : Cheaper) คือ การผลิตที่ทำให้ต้นทุนต่ำกว่าผู้ผลิตรายอื่น

3. การตอบสนอง (Response : Faster) คือ การผลิตที่มุ่งตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคที่รวดเร็วกว่าผู้ผลิตสินค้ารายอื่น

จากแนวความคิดทั้งสามประการสามารถนำมาสร้างเป็นกลยุทธ์ได้ 6 ประการ คือ

1. ความยืดหยุ่น (Flexible)
2. ราคาที่ต่ำ (Low Cost)
3. การจัดส่ง (Delivery)
4. คุณภาพ (Quality)
5. บริการหลังการขาย (After sale Service)
6. สายผลิตภัณฑ์ที่กว้าง (Broad Product Line)

กลยุทธ์การสร้างความแตกต่าง ต้นทุนต่ำ และการตอบสนอง จะสามารถบรรลุเป้าที่กำหนดไว้ได้ ผู้บริหารต้องตัดสินใจด้านการปฏิบัติการ 10 ข้อ คือ

1. ด้านคุณภาพ (Quality)
2. การออกแบบผลิตภัณฑ์และการบริการ (Product Design)
3. การออกแบบกระบวนการ (Process Design)
4. การเลือกที่ตั้งทำเล (Location)
5. การออกแบบผังโรงงาน (Layout design)
6. ทรัพยากรมนุษย์และการออกแบบงาน (Human Resource and Job Design)
7. การบริหารเครือข่ายปัจจัยการผลิต (Supply Chain Management)
8. สินค้าคงเหลือ (Inventory)
9. การกำหนดตารางการปฏิบัติการ (Scheduling)
10. การบำรุงรักษา (Maintenance)

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2547 : 42) ได้อธิบายความหมายของเครือข่ายคุณค่า (Value Chain) หมายถึง โครงสร้างงานที่มีประโยชน์ในการกำหนดจุดแข็งและจุดอ่อนอย่างมีระบบ เพื่อฉวยโอกาสและกำจัดอุปสรรคในสภาพแวดล้อมภายนอก ผู้บริหารต้องวิเคราะห์จุดอ่อนและจุดแข็งภายในธุรกิจอย่างระมัดระวังในการวิเคราะห์เครือข่ายการสร้างคุณค่า สมมติว่าธุรกิจมีจุดหมายด้านเศรษฐกิจเพื่อสร้างคุณค่า (Value) ซึ่งวัดโดยรวมได้รวมของธุรกิจ การวิเคราะห์เครือข่ายคุณค่า ผู้บริหารจะต้องแบ่งกิจกรรมของธุรกิจออกเป็นกิจกรรมต่างๆ เพื่อสร้างคุณค่าเพื่อประเมินจุดแข็งและจุดอ่อน ซึ่งเกี่ยวข้องกับกิจกรรมเหล่านี้ผู้บริหารต้องมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในความสามารถของธุรกิจ เราจะสำรวจการรวบรวมกิจกรรมที่จำเป็นเพื่อการออกแบบการผลิต การหาตลาด การส่งมอบ และการให้การสนับสนุนผลิตภัณฑ์ แต่ละกิจกรรมจะสามารถสร้างคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์หรือบริการแต่ละกิจกรรมเป็นแหล่งของการสร้างข้อได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจ

สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์ (2544 : 65) ได้อธิบายความหมายของเครือข่ายคุณค่า (Value Chain) หรือ สายโซ่แห่งคุณค่า (Value Chain) เป็นแนวคิดที่ว่าด้วยคุณค่า หรือ ราคาของสินค้าที่ถูกค้าหรือผู้ซื้อยอมจ่ายให้กับสินค้าตัวใดตัวหนึ่ง มูลค่าหรือราคาดังกล่าวนั้นอาจมากหรือน้อยแตกต่างกันตามความพอใจที่ผู้ซื้อจะยอมจ่ายให้ มูลค่าหรือราคาของสินค้านั้นความจริงแล้วเป็นผลจากการโยงโยคคุณค่าต่าง ๆ ในกระบวนการผลิตทั้งหมด

สายโซ่แห่งคุณค่า (Value Chain) ประกอบด้วย กระบวนการผลิตทั้งหมด 5 ขั้นตอน ดังนี้

- ขั้นตอนที่ 1 การจัดหาวัตถุดิบ (Inbound Logistics)
- ขั้นตอนที่ 2 ตัวสินค้า (Finished Product)
- ขั้นตอนที่ 3 จุดขาย (Location) หรือช่องทางการจัดจำหน่าย (Channel of Distribution)
- ขั้นตอนที่ 4 การตลาดและการขาย (Marketing and Sale)
- ขั้นตอนที่ 5 การบริการ (Service)

มูลค่าหรือราคาสินค้าแต่ละตัวที่ผู้ซื้อยอมจ่ายเงินให้มันเป็นผลพวงมาจากการร้อยเข้าด้วยกันขององค์ประกอบหรือขั้นตอนทั้ง 5 ประการ แต่ละองค์ประกอบย่อมมีความสำคัญ การขาดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งย่อมกระทบต่อคุณค่าหรือราคาสินค้า อย่างไรก็ตาม คุณค่าของสินค้าแต่ละตัวจะขึ้นอยู่กับน้ำหนักความสำคัญที่แตกต่างกันของแต่ละองค์ประกอบ

สรุปได้ว่า แนวคิดด้านการจัดการการผลิต คือ การจัดการการผลิตเป็นการแปรรูปปัจจัยการผลิตให้เป็นผลลัพธ์ คือสินค้าหรือบริการ โดยมีเป้าหมายของการผลิต 3 ประการ คือ 1) การผลิตเพื่อให้สินค้าแตกต่างดีกว่าผู้ผลิตรายอื่น 2) การผลิตเพื่อให้ต้นทุนต่ำกว่าผู้ผลิตรายอื่น และ 3) การผลิตที่ตอบสนองความต้องการของลูกค้าอย่างรวดเร็วและถูกต้อง ทั้งนี้มูลค่าหรือราคาสินค้าแต่ละตัวที่ผู้ซื้อยอมจ่ายเงินให้มันเป็นผลพวงมาจากการร้อยเข้าด้วยกันหรือสายโซ่แห่งคุณค่า (Value Chain) โดยมีองค์ประกอบ 5 ขั้นตอน ได้แก่ การจัดหาวัตถุดิบ (Inbound Logistics) ตัวสินค้า (Finished Product) จุดขาย (Location) หรือช่องทางการจัดจำหน่าย (Channel of Distribution) การตลาดและการขาย (Marketing and Sale) การบริการ (Service) คุณค่าของสินค้าแต่ละตัวจะขึ้นอยู่กับน้ำหนักความสำคัญที่แตกต่างกันของแต่ละองค์ประกอบ

5. แนวคิดเครือข่าย

แนวคิดเรื่องเครือข่าย ได้รับความนิยมนิยมและแพร่หลายในภาคธุรกิจเมื่อประมาณทศวรรษ 1970 นี้เอง โดยความหมายในขณะนั้นจำกัดอยู่ที่เรื่องความสัมพันธ์ของบุคคลและองค์กรต่าง ๆ ที่เริ่มเห็นความสำคัญในการจัดความสัมพันธ์ในรูปแบบใหม่ (connection-relationship) เป็นการเริ่มต้นของการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการจัดการธุรกิจอย่างสำคัญ (เสรี พงศ์พิศ. 2548 : 27) ระบบเครือข่ายเป็นระบบที่มีการเชื่อมโยงสูงมากในปัจจุบัน และได้รับการยอมรับถึงศักยภาพ มีความสำเร็จ ส่งผลต่อการดำเนินธุรกิจ การโยกโยกกันหรือเครือข่ายมีทั้งรูปแบบที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม รูปแบบที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ การเชื่อมโยงของเครือข่ายด้านการสื่อสารโทรคมนาคม สายโทรศัพท์ โทรทัศน์ เคเบิลใยแก้วนำแสง เซลลูลาร์ไร้สาย สัญญาณดาวเทียม อุปกรณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ ได้กลายเป็นองค์ประกอบสำคัญของนวัตกรรมของธุรกิจรูปแบบใหม่ที่เชื่อมโยงเข้าด้วยกัน ส่วนรูปแบบที่เป็นนามธรรม ได้แก่ เครือข่ายการโยกโยกของมนุษย์สัมพันธ์ในลักษณะการช่วยเหลือกัน การมีพวกพ้องที่ขอร้องกันได้ มีรายละเอียดดังนี้ (วีรวิธ มาชะศิริานนท์. 2542 : 56-57)

5.1 ความหมายของเครือข่าย

ความหมายของเครือข่ายได้มีผู้นิยามความหมายที่เชื่อมโยงธุรกิจเป็นเครือข่ายไว้ ดังนี้

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543 : 28) ได้กล่าวว่า เครือข่าย หมายถึง ปัจเจกบุคคล องค์กร หน่วยงาน หรือสถาบันใดๆ ได้ตกลงประสานเชื่อมโยงเข้าหากันภายใต้

วัตถุประสงค์ หรือข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันอย่างเป็นระบบ มีจุดหมายเพื่อกิจกรรมต่างๆ เช่น การปฏิรูป การศึกษา การพัฒนาองค์กร มีการแสดงออกด้วยการลงมือทำกิจกรรมร่วมกัน จากความหมายของเครือข่าย มี 3 นัย คือ นัยแห่งความสัมพันธ์ นัยแห่งการประสานร่วมมือ และ นัยภารกิจเชื่อมโยง รวมตัวกันตามวัตถุประสงค์อย่างเป็นเอกภาพต่อเนื่อง เพื่อให้แนวคิดและกิจกรรม ดำเนินร่วมกันให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

นันทิยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร (2546 : 73-74) ได้กล่าวไว้ว่า เครือข่าย หมายถึง การรวมตัวของกลุ่มที่มีการประสานงาน หรือทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง มีระยะเวลาอันพอสมควร มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน อาจมีการเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติม วัตถุประสงค์ใหม่ได้ตามความเหมาะสมตามที่เห็นสมควรของกลุ่ม

เสรี พงพิศ (2548 : 27) เครือข่ายหมายถึง องค์กรชุมชนหลาย ๆ องค์กร ที่สัมพันธ์กันเป็นกลุ่มคล้ายๆ ชุมชน หรือสมาคมหรืออาจเป็นสมาคมจดทะเบียนเป็นทางการก็ได้ ทั้งนี้โดยองค์กรต่าง ๆ ยังคงดำเนินงานของตนเองได้อย่างอิสระ

พระมหาสุทิตย์ กาภากร (2548 : 45) เครือข่ายหมายถึง มิติของการปฏิสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ทั้งที่เป็นกระบวนการ วิธีการ และกลยุทธ์ในการขับเคลื่อนทางสังคมที่แสดงถึงรูปแบบความสัมพันธ์ภายใต้เงื่อนไขต่าง ๆ

สรุปเครือข่าย คือ กลุ่มของคนหรือองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูล ระหว่างกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีการจัดรูปหรือจัดระเบียบโครงสร้างที่คนหรือองค์กรสมาชิก ยังคงมีความเป็นอิสระ ในความหมายนี้ สำคัญคือ ความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่ายต้องเป็นไป โดยสมัครใจ กิจกรรมที่ทำในเครือข่ายต้องมีลักษณะเท่าเทียมหรือแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน และการเป็นสมาชิกเครือข่ายไม่มีผลกระทบต่อความเป็นอิสระหรือความเป็นตัวของตัวเองของคนหรือองค์กรนั้นๆ

5.2 เครือข่ายธุรกิจชุมชน

การส่งเสริมธุรกิจชุมชนตามนโยบายของรัฐให้เติบโตและยั่งยืนนั้น รัฐเป็นเพียงผู้สนับสนุนให้ชุมชนนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนมาพัฒนาตามศักยภาพ ให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ ตามรูปแบบเป็นที่ยอมรับ โดยกำหนดหลักเกณฑ์การช่วยเหลือสนับสนุนด้านความรู้ การบริหารจัดการ การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ การตลาด แหล่งเงินทุนจากสถาบันการเงินต่างๆ รวมทั้งการกำหนด สิทธิพิเศษตามพระราชบัญญัติส่งเสริม การลงทุน ดังนั้น คำว่าธุรกิจชุมชน ในที่นี้จึงหมายถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. 2542 : 89)

5.3 ประเภทและรูปแบบของเครือข่าย

เครือข่ายมีรูปแบบมากมาย และมีบางคนพยายามจำแนกโดยใช้คุณลักษณะของสมาชิก พื้นที่ทางภูมิศาสตร์ กิจกรรมหลัก วัตถุประสงค์ และโครงสร้างของเครือข่าย เป็นเกณฑ์

สมพันธ์ เตชะอธิก, ปรีชา อุยตระกูล และชื่น ศรีสวัสดิ์ (2537 : 89-91) จำแนกประเภทของเครือข่าย ได้แก่

5.3.1 เครือข่ายความคิด เป็นเครือข่ายที่เน้นการทำงานด้านความคิด ความรู้ หรือเทคนิคต่างๆ เครือข่ายความคิดมักเน้นสร้างเครือข่ายขึ้นเพื่อจะได้มีเวทีในการแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ เช่น เครือข่ายกลุ่มครู เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน

5.3.2 เครือข่ายกิจกรรม เป็นเครือข่ายที่เน้นการช่วยเหลือ ร่วมมือกันในการทำกิจกรรม มักเป็นเครือข่ายภายในชุมชน สมาชิกของเครือข่ายจะคอยช่วยเหลือหรือร่วมมือกันระดมความร่วมมือกัน ระดมความร่วมมือการทำกิจกรรมระหว่างหมู่บ้าน ทำให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างหมู่บ้านได้

5.3.3 เครือข่ายสนับสนุนทุน เป็นเครือข่ายดำเนินกิจกรรมการพัฒนาอาจมาจากการระดมทุนภายในหมู่บ้านโดยการระดมหุ้นจากสมาชิก เช่น กองทุนร้านค้า กลุ่มออมทรัพย์ หรือธนาคารข้าว หรือการทอดผ้าป่าหรืออาจเป็นทุนที่มาจากภายนอก

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2550 : 6-7) ได้แบ่งประเภทเครือข่ายธุรกิจชุมชน ในเอกสารประกอบการสอน ธุรกิจชุมชนกับการพัฒนาท้องถิ่น ดังนี้

เครือข่ายธุรกิจแบ่งตามลักษณะของงาน แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. เครือข่ายกิจกรรม เป็นเครือข่ายที่มีกิจกรรมเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน เครือข่ายประเภทนี้อาจควบคุมพื้นที่หลายหมู่บ้าน หลายตำบล หลายอำเภอ หรือหลายจังหวัด
2. เครือข่ายพื้นที่ เป็นเครือข่ายที่มีกิจกรรมแตกต่างกันแต่อยู่บนพื้นที่เดียวกัน เครือข่ายประเภทนี้ครอบคลุมพื้นที่ที่มีลักษณะทางกายภาพเหมือนกัน เช่น อยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน อยู่ในตำบลเดียวกัน อยู่ในลุ่มน้ำเดียวกัน เป็นต้น

เครือข่ายแบ่งตามความเป็นนิติบุคคล แบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. เครือข่ายนิติบุคคล เป็นเครือข่ายที่จดทะเบียนตามกฎหมาย เช่น กลุ่มเกษตรกร สหกรณ์ สมาคม มูลนิธิ เป็นต้น
2. เครือข่ายไม่เป็นนิติบุคคล เป็นเครือข่ายที่มีการรวมตัวอย่างไม่เป็นทางการ เช่น ชมรมต่าง ๆ เป็นต้น

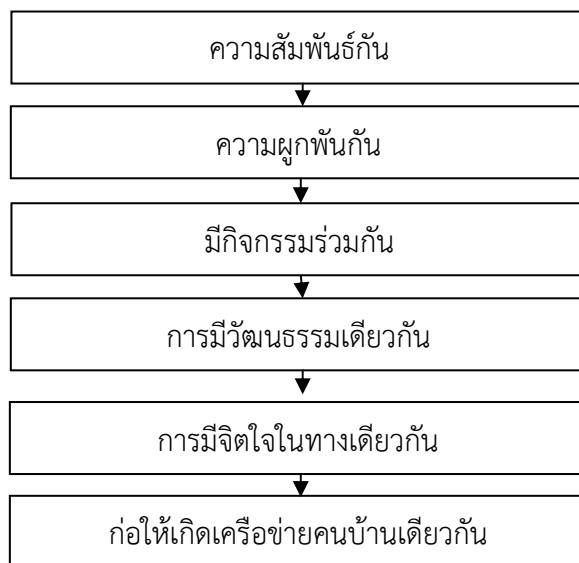
เป็นที่รับรู้กันว่า การรวมกลุ่มกันผลิตและแปรรูปทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยไม่ทำลายสภาพแวดล้อมรวมถึงการซื้อขายแลกเปลี่ยน การบริการโดยกลุ่มชาวบ้าน ทำให้มีรายได้เพิ่ม ขึ้นและได้ค่าตอบแทนที่เป็นธรรม จากการทำธุรกิจกันเองโดยมีกลุ่มชาวบ้านเป็นเจ้าของและได้ประโยชน์ร่วมกันเป็นกลุ่มธุรกิจที่สามารถพึ่งตนเองได้ เป็นกลุ่มบุคคลหรือองค์กรที่มีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่มี การช่วยเหลือเอื้ออาทรต่อกันและการสร้างโอกาสให้แก่กันและกันในการประกอบธุรกิจในเรื่องต่างๆ ที่เห็นว่าจำเป็น ทั้งในกลุ่มธุรกิจชุมชนที่ผลิตสิ่งเดียวกันหรือมีผลผลิตต่างชนิดกันมีหลายลักษณะของกระบวนการผลิตของแต่ละกลุ่มธุรกิจ ดังนี้

1. เครือข่ายแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งวัตถุดิบ เทคโนโลยี การผลิตตลอดจนรูปแบบผลิตภัณฑ์และแหล่งจำหน่าย
2. เครือข่ายแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ในลักษณะที่กลุ่มที่มีทักษะฝีมือการผลิตสูงไป เป็นวิทยากรให้ความรู้กับกลุ่มธุรกิจชุมชนอื่น อาจขยายเครือข่ายไปถึงการรับซื้อผลผลิตต่อไปได้ จัดว่าเป็น การประกันความมั่นคงที่กลุ่มผลิตต่อไป
3. เครือข่ายแลกเปลี่ยนผลผลิตหรือรับซื้อผลผลิตต่างชนิดกัน ดังกรณีกลุ่มผลิตข้าวสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนกับกลุ่มผลิตหมักแองุ่นน้ำหรือกลุ่มที่ผลิตเกลือ กลุ่มทอดผ้ามีเครือข่ายรับซื้อผลิตภัณฑ์โลหะบางชนิด อาจมีเครือข่ายการแลกเปลี่ยนรับซื้อกันและกันได้ทั้งใน ระยะใกล้และระยะไกลต่างถิ่น

4. เครือข่ายการรับของกันและกันไปช่วยจำหน่าย
  5. เครือข่ายของกลุ่มธุรกิจเดียวกันหรือใกล้เคียงกันที่พร้อมจะรวมตัวกันเพื่อสร้างอำนาจต่อรองในการประกอบธุรกิจชุมชน
  6. เครือข่ายธุรกิจที่มีการแข่งแรงงานผลิตตามความสามารถของบุคคลและความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น
  7. เครือข่ายที่มีบุคคลหรือกลุ่มบุคคลสร้างขึ้นเพื่อเป็นแหล่งรวมในการแสดงหรือจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่พอเห็นได้ คือ ศูนย์แสดงผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน ฟาร์ม ตลาดนัด สวน เป็นต้น
- ในการดำเนินกิจกรรม เครือข่ายที่เป็นรูปแบบสากลมี 4 รูปแบบ คือ
1. กิจกรรมการเรียนรู้ อบรม ดูงาน เวทีแลกเปลี่ยน พบว่า การเรียนรู้ของเครือข่ายมักเป็นการจัดการอบรม ศึกษาดูงาน และจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ช่วยให้สมาชิกของกลุ่มในเครือข่ายมีความคิดกว้างขึ้นและได้รับความรู้เพิ่มขึ้น
  2. กิจกรรมออมทรัพย์ การออมทรัพย์เป็นกิจกรรมพื้นฐานของการสานกลุ่มเป็นเครือข่าย สมาชิกของเครือข่ายส่วนใหญ่มีกิจกรรมออมทรัพย์เป็นกิจกรรมฐานขององค์กร
  3. กิจกรรมอาชีพหรือธุรกิจชุมชน กิจกรรมของเครือข่ายส่วนใหญ่พัฒนาเข้าสู่กิจกรรมอาชีพหรือธุรกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและการตลาด
  4. กิจกรรมการเคลื่อนไหว จากการเรียกร้องสู่ความเป็นเครือข่ายของกลุ่มได้รับความเดือดร้อนในเรื่องเดียวกัน มักจะมีการรวมตัวกันเพื่อเรียกร้องการแก้ปัญหาจากรัฐ (นันทิยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร. 2546 : 73)
- เสรี พงศ์พิศ (2548 : 199) กล่าวว่าเครือข่ายมีหลายประเภท ขึ้นอยู่กับสมาชิก พื้นที่ กิจกรรมหลัก วัตถุประสงค์และโครงสร้างการดำเนินงาน และได้แบ่งประเภทเครือข่ายไว้ดังนี้
1. เครือข่ายแนวราบ จะมีการประสานบุคคลอยู่ในระดับเดียวกัน อาชีพเดียวกัน ให้มาเชื่อมประสานเป็นเครือข่ายกัน เช่น เครือข่ายเกษตรกร เครือข่ายนักพัฒนา เครือข่ายนักวิจัย เครือข่ายสถาบันวิจัย เครือข่ายศูนย์ข้อมูล เป็นต้น บางเครือข่ายอาจเปิดสำหรับบุคคลทั่วไป สถาบันทั่วไป ใครก็ได้ที่สนใจในเรื่องหรือประเด็นเดียวกันนั้น
  2. เครือข่ายแนวตั้ง เป็นการนำผู้คนจากหลากหลายอาชีพที่แตกต่างกันมาเป็นเครือข่ายกัน เช่น เกษตรกรนักพัฒนา นักวิชาการ นักธุรกิจ องค์กรทุน เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจความร่วมมือกันโดยเน้นการให้ข้อมูลข่าวสารมากกว่าการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เครือข่ายนี้มีมากขึ้นวันนี้นี้เพราะการสื่อสารทางอินเทอร์เน็ตช่วยให้คนไม่ว่าอาชีพอะไร ฐานะไหน ระดับใด สามารถเป็นสมาชิกอย่างเท่าเทียมกัน
- ชินสัคค สุวรรณอัจฉริย (2549 : 83 – 109) กล่าวว่า เครือข่ายคนบ้านเดียวกันเป็นรูปแบบของคนที่เคยมีความสัมพันธ์กันมาก่อนในท้องถิ่นหรือชุมชน และก่อให้เกิดกิจกรรมของความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในพื้นที่ โดยไม่มีคนอื่น (มีแต่คนกันเองหรือคนที่รู้จัก) สามารถกำหนดกิจกรรมที่ไม่ได้แสวงหากำไรสูงสุดเกินความจำเป็น ซึ่งมีลักษณะเป็นเครือข่ายคนบ้านเดียวกันดังนี้

ภาพประกอบ 4 แผนผังการเกิดขึ้นของเครือข่ายคนบ้านเดียวกัน

ความสัมพันธ์ของคนในท้องถิ่นแบบเครือข่ายเป็นคนบ้านเดียวกัน มีการจัดระบบความสัมพันธ์ในลักษณะของการเป็นเครือข่ายแบบไม่เป็นทางการ คือ ดำเนินชีวิตในลักษณะที่เป็นการช่วยเหลือพึ่งพากันของบุคคลในหมู่บ้านเมื่อเกิดปัญหาที่มีการให้คำแนะนำและให้การช่วยเหลือกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นการพึ่งพากันในการทำมาหากิน แบ่งปันข้าวปลาอาหาร มีการดำเนินชีวิตเรียบง่าย มีอะไรก็แบ่งปันกัน ไม่เน้นการซื้อขาย มีการให้คำปรึกษากันระหว่างญาติพี่น้องและบุคคลอื่นในหมู่บ้าน รวมถึงการให้ความเคารพและนับถือบุคคลที่มีความสำคัญในหมู่บ้าน เวลามีปัญหา就去ปรึกษากับญาติพี่น้อง บ้านใกล้เคียง เช่น ด้านเงินทองก็ไปหยิบยืมกับญาติของตนเองหรือคนรู้จักเพื่อนำมาใช้ก่อน แล้วเขาก็จะแนะนำว่าให้ไปทำอาชีพต่าง ๆ เช่น การขายของ การเก็บผักมาขาย รับจ้างต่าง ๆ

ลักษณะความสัมพันธ์ของเครือข่ายคนบ้านเดียวกัน

ความผูกพันของคนในเครือข่ายคนบ้านเดียวกันเป็นความผูกพันที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ก่อให้เกิดความผูกพันช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างคนที่รู้จักตามเครือข่ายที่ตนเองสร้างขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็นเสี่ยวหรือเครือญาติหรือเพื่อนบ้าน อันจะนำไปสู่ความไว้วางใจในที่สุด ในขณะที่ภายในท้องถิ่นที่ตนเองอาศัยอยู่มีความสัมพันธ์กันมาในพื้นฐานของเครือญาติเชิงชาติพันธุ์ ที่มีความเชื่อเรื่องเดียวกันบ้างอยู่ในฐานะของผีตัวเดียวกัน หรืออยู่ในรูปไทยเฮา คนที่อพยพมาจากสถานที่เดียวกันและมาตั้งถิ่นร่วมกัน

ลักษณะของเครือข่ายความเป็นคนบ้านเดียวกันเช่นนี้ก่อให้เกิดความเป็นเครือข่ายทางสังคมที่ไม่เป็นทางการอย่างมาก ซึ่งแสดงออกมาเป็นสถาบันของตนเองตามชื่อที่เรียกว่า “ไทเฮา” หรือผีตัวเดียวกัน โดยหมายถึงของการช่วยเหลือและการบริการในรูปแบบต่าง ๆ จนเกิดเป็นเครือข่าย ซึ่งมีบรรทัดฐานและกฎที่กำกับสถาบันของตนเองอยู่

ปัจจุบันนี้มีเครือข่ายที่พัฒนารูปแบบมากมายที่มาพร้อมกับการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีคือเครือข่ายอีเลกทรอนิกส์ มีการกระจายข้อมูลข่าวสารผ่านทางอีเมล เพื่อให้สมาชิกได้ถกเถียงอภิปรายแสดงความคิดเห็นและเป็นการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ (workshop) อีกแบบหนึ่ง ระบบกลไกอีเลกทรอนิกส์ทำให้อีเมลล์จากสมาชิกคนหนึ่งถูกส่งไปถึงสมาชิกทุกคนได้ ซึ่งสมาชิกอาจจะตอบให้ทุกคนได้รับรู้หรือตอบให้คนที่ส่งโดยตรงคนเดียวเพื่อการเสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน

5.4 ลักษณะร่วมของเครือข่าย

ไม่ว่าจะเป็นเครือข่ายแบบใด ลักษณะเฉพาะหรือลักษณะร่วมของทุกเครือข่าย คือ

5.4.1 เป็นกลุ่มองค์กรและ/หรือบุคคลที่มาาร่วมกันเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์และความสนใจที่ตั้งขึ้นร่วมกัน

5.4.2 เป็นเวทีเพื่อกิจกรรมทางสังคมโดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

5.4.3 ดำรงอยู่ได้ยาวนาน (ไม่ใช่เฉพาะกิจ) ด้วยการสื่อสารแบบใดแบบหนึ่งที่ต่อเนื่อง

5.4.4 มีความรู้สึกผูกพันกับโครงสร้างที่พัฒนาขึ้นมาร่วมกัน และร่วมกันรับผิดชอบ

5.4.5 มีฐานอยู่ที่เป็นเจ้าของร่วมกันและความมุ่งมั่นที่จะทำตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ร่วมกัน รวมทั้งเครื่องมือหรือวิธีการในการดำเนินการที่คิดไว้ร่วมกัน (เสรี พงศ์พิศ. 2548 : 201)

สรุปได้ว่า เครือข่ายธุรกิจชุมชน คือกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนโดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนมาพัฒนาศักยภาพ รูปแบบของเครือข่ายมีหลายลักษณะเป็นต้นว่า เครือข่ายความคิด เครือข่ายกิจกรรมและเครือข่ายสนับสนุน การดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายมีอยู่หลายรูปแบบ เช่น กิจกรรมการเรียนรู้ กิจกรรมออมทรัพย์ กิจกรรมอาชีพหรือธุรกิจและกิจกรรมเคลื่อนไหวไม่ว่าจะเป็นเครือข่ายแบบใดก็จะมีลักษณะร่วมดังนี้ เป็นกลุ่มองค์กร/บุคคลมาร่วมดำเนินงาน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน มีการดำรงอยู่ที่ยาวนาน รู้สึกผูกพันและเป็นเจ้าของร่วมกัน

2. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology Theory)

ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology Theory) เจ้าของทฤษฎี คือ Julian Steward และ Roy A. Rappaport มีหลักการสำคัญว่า ธรรมชาติเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ โดยความคิดดีและความเจริญงอกงาม ต้องมีธรรมชาติทางสิ่งแวดล้อมบางประการอีกส่วนหนึ่งด้วย เป็นเครื่องช่วยกระตุ้นความคิด คนเมื่อมีความเป็นอยู่ดีขึ้นยอมไปปรับปรุงตกแต่งธรรมชาติให้ดีขึ้นด้วยเพื่อความสะดวกสบายแก่การดำรงชีวิตของตนเอง การมีเงื่อนไขของสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน วัฒนธรรมแบบหนึ่งอาจปรับตัวได้ดีกว่าวัฒนธรรมอีกแบบหนึ่งและไม่ใช่สิ่งแวดล้อมจำกัดอยู่เพียงระดับใดระดับหนึ่ง แต่มีวิวัฒนาการไปในลำดับที่สูงกว่าโดยการสนับสนุนของสิ่งแวดล้อมที่ดีกว่า ทฤษฎีนี้เชื่อว่า คนที่มีธรรมชาติทางความคิดดี (ธรรมชาติภายในร่างกาย) สามารถปรับสิ่งแวดล้อมให้เป็นความดี ขณะเดียวกันสิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่ดีช่วยส่งเสริมความคิดของคนและสามารถสร้างวัฒนธรรมที่ดีขึ้น (ยศ สันตสมบัติ. 2544 : 13-17)

งามพิศ สัตย์สงวน (2547 : 26-37 ; อ้างอิงมาจาก สจ๊วต Steward. 1949) ยังอธิบายว่า การปรับตัวของมนุษย์นั้น แตกต่างจากสัตว์ตรงเงื่อนไขทางวัฒนธรรม นิเวศวิทยา วัฒนธรรม คือการวิเคราะห์ระบบนิเวศวิทยาของสังคมเพื่อค้นหาลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมแต่ละแห่ง หลักนิเวศวิทยาเป็นองค์ประกอบสำคัญของสถาบันทางสังคม สิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อความแตกต่างในการปรับตัวของวัฒนธรรม วัฒนธรรมที่ต่างกันในเรื่องสิ่งแวดล้อมที่เหมือนกันจะแสดงรูปแบบของพัฒนาการที่เหมือนกัน การศึกษาวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมเป็นแบบวิวัฒนาการหลายสาย (Multilinear) มากกว่าวิวัฒนาการ ระบบของสังคมที่ซับซ้อนนั้นประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ มากมายที่มีความแตกต่างกัน ระบบที่ต่างกันถูกนำมาเป็นปัจจัยของการปรับตัวที่ต่างกัน และย้ำว่าวัฒนธรรมมีรูปแบบหลากหลาย เพราะเงื่อนไขของสภาพแวดล้อมต่างกัน วัฒนธรรมแบบหนึ่งอาจปรับตัวได้ดีกว่าอีกแบบหนึ่ง และไม่ได้ถูกสิ่งแวดล้อมจำกัดอยู่เพียงระดับใดระดับหนึ่งเท่านั้น สามารถวิวัฒนาการต่อไปได้ในระดับที่สูงกว่า ดีกว่า โดยการสนับสนุนของสิ่งแวดล้อมที่ดีกว่า

ในยุคสมัยที่พัฒนาการด้านเทคโนโลยียังอยู่ในระดับต่ำ มนุษย์จำเป็นต้องปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม และทำให้สภาพแวดล้อมมีอิทธิพลเป็นตัวกำหนดรูปแบบของวัฒนธรรม แต่เมื่อเทคโนโลยีเจริญก้าวหน้ามากขึ้น มนุษย์ย่อมมีศักยภาพในการเปลี่ยนแปลงหรือตัดแปลงสภาพแวดล้อมได้มากขึ้น อิทธิพลของสภาพแวดล้อมก็ลดถอยลง หากแต่รูปแบบและประเพณีบางอย่างจะยังคงอยู่ และได้รับการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง (ชนัญ วงศ์วิภาค. 2541 ; อ้างอิงมาจาก Julian Steward. 1955)

สรุปได้ว่า ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรมได้พยายามอธิบายการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในสังคม โดยศึกษาวิธีการที่วัฒนธรรมแต่ละชนิดปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ โดยเฉพาะหรือการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมทางสังคมนั้น สิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กับมนุษย์ ทำให้มนุษย์ต้องศึกษาการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ตามหลักทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และคณะ. 2544 : 101-102)

ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม เป็นทฤษฎีที่นำมาวิเคราะห์การดำรงอยู่และการปรับตัวทางวัฒนธรรม กับสิ่งแวดล้อมในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ในด้านการทอผ้าเป็นการรู้จักนำวัตถุดิบจากธรรมชาติมาทำเป็นเส้นด้าย ทักทอเป็นผืนผ้าและได้พัฒนาขบวนการทอ ลวดลายของผืนผ้า เพื่อให้ผลิตภัณฑ์ผ้าชนิดชุมชนในภาคอีสานมีสวยงาม แสดงถึงความสามารถในการปรับตัวทางสังคมให้สอดคล้องกับอิทธิพลของสภาพแวดล้อม และให้กลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าชนิดในชุมชนอยู่ได้และเป็นส่วนหนึ่งของสังคมต่อไป

2. ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ (Structural Functional Theory)

ทฤษฎีโครงสร้างเห็นว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นโครงสร้างทางจิตของมนุษย์ โดยมีการศึกษาวิจัยวัฒนธรรมเน้นศึกษาเปรียบเทียบวัฒนธรรมในสังคมที่ต่างกันวิธีการศึกษาเปรียบเทียบองค์ประกอบวัฒนธรรมของทุกชนชาติ แสดงให้เห็นขบวนการทางจิตของมนุษย์ชาติในโลก ซึ่งเป็นขบวนการทางจิตที่เป็นแบบเดียวกัน สะท้อนให้เห็นโครงสร้างความคิดร่วมกันของมนุษย์ชาติ ลักษณะธรรมชาติของทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ได้มีข้อสมมติที่สำคัญกล่าวถึงทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ดังนี้ คือ

1. ทุกสังคมประกอบขึ้นด้วยการบูรณาการรวมหน่วย (Integration) ของหน่วยต่าง ๆ หรือส่วนประกอบ หรือองค์ประกอบต่าง ๆ ทางสังคม

2. ทุกองค์ประกอบของสังคมแต่ละส่วนจะทำหน้าที่หรือทำประโยชน์ซึ่งกันและกัน เพื่อความสมบูรณ์และความอยู่รอดทางสังคม

3. ทุกสังคมมีแนวโน้มที่จะรักษาสมดุลภาพ

4. ทุกสังคมจะมีความมั่นคง เนื่องจากสมาชิกภายในสังคมมีความสอดคล้องและเข้าใจซึ่งกันและกันในเรื่องของสถานภาพ ค่านิยม เป็นต้น

ทฤษฎีหน้าที่นิยมเป็นแนวความคิดที่พัฒนา และเผยแพร่วิทยาการด้านสังคมและพฤติกรรมศาสตร์เน้นความสำคัญในการศึกษาวัฒนธรรม ด้านที่เป็นระบบบูรณาการแต่ละระบบ องค์ประกอบวัฒนธรรมทำหน้าที่ช่วยเหลือกัน สนับสนุนเชื่อมโยงระหว่างกันทั้งระบบแนวความคิดดังกล่าวไม่ใช่เป็นของใหม่ เป็นแนวความคิดที่มีอยู่ก่อนแล้ว เช่น ปรัชญาสังคมวัฒนธรรมยุคคลาสสิก โดยนักคิดทางสังคมหลายคนในยุคนั้น มาลีโนวสกี (สมศักดิ์ สันติสุข และคณะ. 2544 : 113 ; อ้างอิงมาจาก Malinowski. 1995 : 194) ได้เสนอความคิดในทฤษฎีหน้าที่นิยมโดยมีความเห็นร่วมกันว่าสังคมต้องมีโครงสร้างที่ดีเพื่อการปฏิบัติงานอย่างมีเอกภาพ องค์ประกอบต่าง ๆ ในโครงสร้างต้องเอื้ออำนวยระหว่างกันตามวิถีที่ควรจะเป็น เพื่อรักษาคุณภาพของระบบส่วนรวม

ดังนั้น ขนบธรรมเนียมประเพณี และสถาบันต่าง ๆ ควรมีหน้าที่สนับสนุนระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง ประการที่สำคัญ คือ ระบบสังคมและวัฒนธรรม ควรทำหน้าที่เป็นสื่อกลางให้สมาชิกในสังคมให้เข้ามาาร่วมกันทำงาน ทำกิจกรรมทางสังคมอย่างมีเสถียรภาพ อย่างไรก็ตามนักทฤษฎีหน้าที่นิยมก็ยอมรับว่า ยังมีความไม่สมดุลและความขัดแย้งภายในสังคมอยู่บ้าง อาจสรุปได้ว่าทฤษฎีหน้าที่นิยมมีความเชื่อว่า สังคมมีแนวโน้มจะรักษาเสถียรภาพและพยายามสร้างความผูกพันภายในสังคมให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และคณะ. 2544 : 68 ; อ้างอิงมาจาก Malinowski. 1995 : 110) ได้นำเสนอแนวคิดหลักของทฤษฎีหน้าที่นิยมว่า วัฒนธรรมต้องสนองความต้องการ ความจำเป็นของปัจเจกบุคคล วัฒนธรรมเติบโตมาจากความต้องการและความจำเป็น 3 ประเภทของมนุษย์ คือ

1. ความจำเป็นต้องการพื้นฐาน (Basic Biological and Psychological Needs) เป็นความต้องการเบื้องต้นของมนุษย์ ได้แก่ ความจำเป็นที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพให้มีชีวิตอยู่เช่น ต้องการอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค การพักผ่อน การเจริญเติบโต การสืบพันธุ์ เป็นต้น

2. ความจำเป็นต้องการด้านสังคม (Instrumental Needs) จะเกี่ยวกับการร่วมมือกันทางสังคมเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานและทำให้ร่างกายได้รับการตอบสนองความต้องการจำเป็นเบื้องต้นได้ เช่น การแบ่งงานกันทำ การแจกจ่ายอาหาร การป้องกันภัย การผลิตสินค้า การบริการ และการควบคุมทางสังคม

3. ความต้องการทางด้านจิตใจ (Symbolic Needs) คือ ความต้องการจำเป็นของมนุษย์เพื่อความมั่นคงทางด้านจิตใจ เช่น ความต้องการสงบทางใจ ความกลมกลืนกันทางสังคมและเป้าหมายชีวิต ระบบสังคมที่สนองความต้องการเหล่านี้ ได้แก่ ความรู้ กฎหมายศาสนา นิยามปรัมปรา ศิลปะ และเวทมนต์คาถา โดยทั่วไปเวทมนต์คาถาทำหน้าที่ที่ทำให้คนรู้จักอบอุ่นใจเพราะงานบางอย่างที่มนุษย์ค่อยข้างยากลำบากและมนุษย์สามารถคาดการณ์ได้ว่า จะเกิดผลอย่างไรบ้าง ทำให้เกิดความไม่มั่นใจ จึงต้องพึ่งเวทมนต์คาถาช่วย เพื่อทำให้เกิดความมั่นใจมากขึ้นส่วนนิยามปรัมปรามักให้อำนาจชนชั้นปกครองและให้ค่านิยมทางสังคม

Parson (1966 : 352) นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน มีบทบาทสำคัญมากเกี่ยวกับทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ (Structural and Functional Theory) ผลงานที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีดังกล่าวปรากฏในหนังสือ Essay in Sociological Theory (1949) กับ (The Social System) (1951) พาร์สัน (Parson) ได้ให้ข้อสมมติเกี่ยวกับสังคมว่า การที่มนุษย์เข้าไปอยู่ในสังคม และสังคมมีการจัดระเบียบขึ้นนั้น เนื่องจากสมาชิกในสังคมมีความสมัครใจที่จะเข้าไปทำกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคมนั้น บุคคลในสังคมมีคติความสมัครใจ (Voluntarism) พาร์สัน (Parson) ได้เสนอแนวความคิดว่าการกระทำ (Action) มีความสำคัญอย่างมากในการอธิบายและศึกษาระบบสังคม การกระทำ คือ การกระทำระหว่างกัน (Interaction) ระหว่างผู้กระทำ (Action) สถานการณ์ (Situation) จุดมุ่งหมายหรือจุดประสงค์ (Goals) วิธีการ (Means) และแนวคิดของผู้กระทำ (Actor's Orientation) เมื่อขยายความให้กระจ่าง ผู้กระทำหมายถึง บุคคลที่ประสบสถานการณ์ต่าง ๆ และรู้จักควบคุมสถานการณ์ มีวิธีต่าง ๆ เพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายต่าง ๆ ที่ตั้งไว้สถานการณ์ต่าง ๆ ไปสู่จุดมุ่งหมายนั้น ๆ และแนวคิดของผู้กระทำหมายถึง ค่านิยมบรรทัดฐานและความคิดอื่น ๆ ที่ผู้กระทำได้รับอิทธิพล ซึ่งเป็นแนวทางที่ผู้กระทำดำเนินการต่าง ๆ ไปสู่จุดมุ่งหมายภายใต้สถานการณ์นั้น ข้อสมมติของทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่สำคัญ คือ สังคมต้องมีความมั่นคง ไม่ต้องมีความสนใจในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงเพราะเชื่อว่า ถ้าส่วนประกอบใดของสังคมเปลี่ยนไป ส่วนประกอบอื่นจะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปด้วย เพื่อที่จะให้สังคมส่วนรวมมีความมั่นคงต่อไป และพาร์สัน (Parson) ได้กล่าวอีกว่า กระบวนการทั้งหมดเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงบางอย่าง แต่อาจจะแตกต่างกับกระบวนการทั้งหมดเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงบางอย่าง แต่อาจจะแตกต่างกับกระบวนการที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงที่มาจากโครงสร้างทางสังคม หมายความว่า การเปลี่ยนแปลงเป็นแบบของกระบวนการเฉพาะซึ่งเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างทางสังคม แบบของกระบวนการต่าง ๆ ตามความคิดของ พาร์สัน (Parson) มีอยู่ 4 แบบ คือ

1. สมดุลยภาพ (Equilibrium) เกี่ยวข้องกับกระบวนการภายในระบบ
  2. การเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงพื้นฐานของระบบ
- ความแตกต่างทางโครงสร้าง (Structural Differentiation) เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงในระบบ แต่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงในระบบทั้งหมด
3. วิวัฒนาการ (Evolution) เป็นกระบวนการที่บรรยายการพัฒนาแบบแผนของสังคมที่ผ่านมามาจนถึงปัจจุบัน

โดยสรุปแล้วทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ สนใจความต้องการของปัจเจกบุคคล (ผู้กระทำ) และโครงสร้างขนาดใหญ่ เช่น สถาบัน สังคม ค่านิยมทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการเหล่านี้ รวมทั้งเน้นความสัมพันธ์ทางสังคมโดยเฉพาะกลไกเพื่อจัดการความขัดแย้งในความสัมพันธ์ดังกล่าว

การนำทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ โดยเฉพาะด้านสัมพันธภาพระหว่างโครงสร้างของสังคม ทำให้เกิดภาพรวมของความมั่นคงทางสังคม รู้ว่าสังคมอยู่ได้อย่างไร โดยเฉพาะสังคมของชุมชนกลุ่มผู้ผลิต ผลิตภัณฑ์ผ้าซิด และเป็นแนวทางในการวิเคราะห์การคงอยู่ของผลิตภัณฑ์ผ้าซิดและการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายเพื่อความมั่นคงของเครือข่ายต่อไป

3. ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interaction Theory)

ทฤษฎีนี้ได้รับการคิดและพัฒนามาจากการทำงานของนักสังคมวิทยาอเมริกา 3 ท่าน คือ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey), วิลเลียม ไอ โทมัส (William I. Thomas), จอร์จ เฮอร์เบิร์ต มีด (George Herbert Mead) ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ เน้นที่ตัวผู้กระทำ (Actor) และการตีความหมายของความจริงทางสังคม เกี่ยวกับ “สิ่งภายใน” (Inner) หรือลักษณะทางพฤติกรรม (The aspect of human behavior) มีด กล่าวว่า ประสบการณ์ และพฤติกรรมมีส่วนสำคัญต่อสังคมมนุษย์สร้างความสัมพันธ์ผ่านระบบสัญลักษณ์ (Symbols) สัญลักษณ์ที่สำคัญที่สุด คือ ภาษา สัญลักษณ์ไม่ได้หมายถึงวัตถุหรือเหตุการณ์เท่านั้น แต่ยังอาจหมายถึง การกระทำจากวัตถุและเหตุการณ์นั้นถ้าไม่มีสัญลักษณ์มนุษย์จะมีปฏิสัมพันธ์กันไม่ได้และจะไม่มีคำว่า “สังคม” เกิดขึ้นมา สัญลักษณ์ไม่ใช่สัญชาตญาณมันเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมา ชีวิตในสังคมสามารถดำเนินไปได้ ถ้าการตีความสัญลักษณ์ร่วมมาใช้โดยสมาชิกในสังคมร่วมกัน แต่ถ้าไม่ก็สื่อสารกันไม่ได้ ดังนั้นสัญลักษณ์ร่วม (Common Symbols) จึงเป็นวิธีเดียวที่มนุษย์จะปฏิสัมพันธ์กันได้ เราจึงต้องรู้จักความหมายของสัญลักษณ์ที่ไปสัมพันธ์กับผู้อื่น วิธีนี้มีดเรียกว่า “การรับรู้บทบาท” (role – taking) การรู้จักบทบาทของผู้อื่นจะทำให้เราทราบความหมายและความตั้งใจของผู้อื่น และสามารถตอบสนองการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นได้อย่างดี ทฤษฎีนี้เชื่อว่าสังคมหรือโครงสร้างสังคมเกิดจากการที่มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กัน ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นทำให้มนุษย์ร่วมกันสร้างสัญลักษณ์ขึ้นมา การดำรงอยู่ของสัญลักษณ์ แบบแผนการกระทำ และโครงสร้างสังคม โดยเฉพาะวัตถุทางสังคม เกิดจากการกระทำของปัจเจกชน หากปัจเจกชนปฏิเสธหรือเปลี่ยนสัญลักษณ์ แบบแผนการกระทำ หรือโครงสร้างสังคม ก็ไม่สามารถมีอิทธิพลต่อปัจเจกชนได้ การกระทำของปัจเจกชนที่อยู่ในสังคมจึงไม่ได้ถูกกำหนดจากโครงสร้างสังคมเท่านั้น หากแต่ต้องทำการเลือกและตัดสินใจท่ามกลางทางเลือกมากมายว่าทางเลือกใดจึงจะดีที่สุดเป็นประโยชน์ที่สุด สอดคล้องกับคุณค่าของปัจเจกชนและสังคมในสถานการณ์นั้น ๆ ฉะนั้นปรากฏการณ์ทางสังคมมนุษย์จึงเป็นผู้สร้าง ผลผลิตซ้ำ และเปลี่ยนแปลง (สุเทพ สุนทรเกาส์ช. 2540 : 200)

ทฤษฎีนี้ นำมาอภิปรายผลในประเด็นการดำเนินกิจกรรมการสร้างเครือข่าย ซึ่งเครือข่ายผ้าชิตชุมชนมีการติดต่อสัมพันธ์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันอันจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันและการพัฒนารูปแบบผ้าชิตในชุมชน เพื่อสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์

4. ทฤษฎีอัตลักษณ์ (Identity Theory)

เจ้าของทฤษฎี คือ อีริก อีริกสัน (Erik Erikson) และไฮเต็กเกอร์ มีสาระสำคัญ คือ การก่อรูปของอัตลักษณ์เป็นขบวนการตลอดชีวิต คนเราสามารถเปลี่ยนแปลงลักษณะสำคัญของตนเองได้แล้วแต่จะเลือก และอีริกสันจะเลือกใช้คำว่า อัตลักษณ์ (Identity) แทนคำว่าบุคลิกภาพ ในขบวนการสร้างอัตลักษณ์ ปัจเจกแต่ละคนจึงต้องรับผิดชอบต่อทางเลือกในชีวิต และรูปแบบอัตลักษณ์ที่ตนเลือก จึงเป็นจุดเด่นตามแนวคิดของอีริกสัน สรุปได้ดังนี้คือ 1. การรวบรวมความเป็นอัตลักษณ์ เป็นกระบวนการตลอดชีวิต 2. ลักษณะเด่นของเราหรืออัตลักษณ์เฉพาะตัวสามารถเปลี่ยนแปลงได้ 3. ความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัว เมื่อเลือกจะเป็นแล้วต้องมีความรับผิดชอบ

ไฮเต็กเกอร์ (Martin Heidegger) ยังได้อธิบายถึงความเป็นตัวตนหรือ ความเป็นอัตลักษณ์นั้นเกิดได้จาก ความรู้สึกผูกพันกับสถานที่หรือจากอดีต และเขาให้แนวคิดวนกลับไปหาวัฒนธรรม กล่าวคือ การหวนหาอดีตมีผลที่จะสร้างกรอบจำกัดความเป็นอัตลักษณ์ให้ตายตัวหรือหยุดนิ่งได้ และเขายังเชื่อว่าอดีตเป็นจุดเริ่มต้นหรือจุดกำเนิดของอัตลักษณ์ การปรับเปลี่ยน

อัตลักษณ์ใด ๆ ที่แตกต่างจากอดีตจะปราศจากคุณค่า อัตลักษณ์ไม่จำเป็นต้องเป็นหนึ่งเดียว ควรเปิดโอกาสแก่ ความแตกต่าง หมายความว่า เราไม่ควรกลัวความหลากหลายหรือความขัดแย้ง ภายใน ลักษณะเฉพาะของชุมชนหรืออัตลักษณ์ร่วมแบบใหม่ไม่จำเป็นต้องมาจากประวัติศาสตร์ แต่จะมาในรูปแบบของการผสมผสานของความสัมพันธ์ในท้องถิ่น ที่มีแบบฉบับเฉพาะตัวก็เป็นได้ (อภิญา เพ็ญฟูสกุล. 2546 : 134)

สรุปว่า อัตลักษณ์ที่มาจากอดีตหรือประวัติศาสตร์อันยาวนานนั้น จะเป็นอัตลักษณ์ ที่มีคุณค่า ผู้วิจัยจึงได้นำเอาทฤษฎีอัตลักษณ์มาเป็นแนวทางเพื่อศึกษาวิจัย ความเป็นมาของอัตลักษณ์ ภายใต้อัตลักษณ์เพื่ออนุรักษ์ สืบทอดภูมิปัญญาของการทอ การสร้างลวดลาย การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เป็นเอกลักษณ์ของผ้าชิตอีสานให้คงอยู่สืบไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยภายในประเทศ

ใจมานัส พลอยดี (2540 : 151 – 156) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของธุรกิจชุมชน เปรียบเทียบภาพรวมและภาพย่อย กรณีศึกษาอำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร และอำเภอสามชัย จังหวัดนครราชสีมา พบว่ามีปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวที่สำคัญ ได้แก่ ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม ปัจจัยที่เกี่ยวกับความเป็นผู้นำ ปัจจัยที่เกี่ยวกับตัวสมาชิก ปัจจัยด้านการเงิน ปัจจัยเกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์กับภายนอก ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ปัจจัยด้านการผลิต ปัจจัยด้านการตลาด ปัจจัยด้านแรงงาน ปัจจัยที่เกี่ยวกับข้อมูลข่าวสาร ปัจจัยที่เกี่ยวกับกฎข้อบังคับ

จากการศึกษาสรุปได้ว่าการดำเนินกิจกรรมธุรกิจชุมชนที่ดี ควรมีการเริ่มต้นกิจกรรมการออมทรัพย์มาก่อน ซึ่งถ้าเริ่มต้นจากกิจกรรมออมทรัพย์แล้ว จะทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ในการดำเนินงานการออมทรัพย์ ตลอดจนได้เรียนรู้แนวทางในการบริหารงานได้อย่างเป็นขั้นตอน และควรมีการทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน ซึ่งจะช่วยให้ชาวบ้านเกิดความมั่นใจในการดำเนินธุรกิจชุมชนและมั่นใจต่อตัวผู้นำ ทำให้สามารถขยายกิจกรรมออกไปเพื่อทำธุรกิจชุมชนในรูปแบบอื่นภายในชุมชนต่อไป

วราพรรณ ชัยชนะศิริ (2540 : 232-234) ได้ศึกษาวิวัฒนาการการทอผ้าชิตบ้านคำพระ อำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านคำพระรู้จักวิธีปลูกฝ้าย ทอผ้าชิต และรูปแบบของลวดลายชิตมาจากบรรพชนนิยมทำเป็นหมอนชิตใช้ในครัวเรือน เมื่อการคมนาคมสะดวกขึ้นผ้าชิตจึงเป็นสินค้าออก ที่สามารถแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจของครอบครัวได้บ้าง เมื่อตลาดมีความต้องการมากขึ้นชาวบ้านจึงได้เพิ่มปริมาณและเปลี่ยนแปลงวิธีการทำผ้าชิตแบบดั้งเดิมมาเป็นแบบใหม่ คือ ใช้สีเคมีและเส้นใยสังเคราะห์แทนเส้นฝ้าย ทำให้กระบวนการทำสะดวกสบายแพร่หลายขึ้น จนทำให้หน่วยงานของรัฐบาลและเอกชนได้เข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนและส่งเสริมด้านเครื่องมือ เครื่องใช้ที่ทันสมัยขึ้น และด้วยเหตุสีเคมีไม่ตรงกับรสนิยมของสังคมเมือง จึงมีองค์กรของรัฐและเอกชนเข้ามาส่งเสริมให้ย้อมสีจากธรรมชาติอีกครั้ง โดยการย้อมมีกรรมวิธีที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและได้สีที่หลากหลาย ลวดลายผ้าชิตซึ่งทำใช้กับหมอนก็ถูกนำไปประยุกต์ต่อ

เป็นลวดลายผ้าผืนสนองประโยชน์ผู้ใช้งานมากขึ้น ทำให้ผ้าชนิดชาวบ้านค่าพระเป็นสินค้าที่สร้างฐานะทางเศรษฐกิจให้กับชาวบ้านเป็นอย่างดี

พิสิฎฐ์ บุญไชย (2541 : 81-84) ได้ศึกษาการพัฒนาหัตถกรรมพื้นบ้านอีสานปรากฏผลคือ หัตถกรรมพื้นบ้านทุกประเภทเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน อยู่คู่ชุมชนอีสานมาหลายร้อยปีแล้ว เมื่อชาวบ้านอีสานมีการอพยพย้ายถิ่นก็จะนำภูมิปัญญาพื้นบ้าน นี้ติดตามไปด้วยหมู่บ้านหนึ่ง ๆ ต้องมีช่างหัตถกรรมแตกต่างกันไปจนเป็นหัตถกรรมประจำตระกูล แล้วได้ถ่ายทอดวิธีการทำต่อไปยังลูกหลานและกลายเป็นหัตถกรรมประจำหมู่บ้าน การทำหัตถกรรมพื้นบ้านดั้งเดิมจะผลิตเพื่อขายแลกเปลี่ยนสินค้าเพื่อการยังชีพ แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นการผลิตเพื่อขายสร้างฐานะทางเศรษฐกิจความร่ำรวยแก่ครอบครัว โดยได้นำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ในการผลิต แต่มีหัตถกรรมพื้นบ้านบางประเภทได้มีพิธีกรรม ความเชื่อดั้งเดิม แต่บางประเภทได้ลดความสำคัญลงไม่ยึดถือพิธีกรรม ความเชื่อ มุ่งผลิตเพื่อขายจนกลายเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน มีการจ้างแรงงาน การแบ่งงานกันทำ และเป็นระบบธุรกิจการค้าของหมู่บ้าน หัตถกรรมพื้นบ้านมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนอีสานในด้านผลดี คือสร้างรายได้ การมีงานทำให้แก่ครอบครัว ครอบครัวมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น มีสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มขึ้น ชุมชนหรือหมู่บ้านได้พัฒนาเจริญขึ้น มีสิ่งสาธารณะประโยชน์เพิ่มขึ้น ส่วนผลเสีย คือมีผลเสียต่อสุขภาพของผู้ทำหัตถกรรม มีปัญหาความปลอดภัย ด้านอัคคีภัย ปัญหามลพิษ นอกจากนี้ยังมีผลเสียทางด้านสังคม ได้แก่ บุคคลมีค่านิยมฟุ่มเฟือย และปัญหายาเสพติดในชุมชน หัตถกรรมพื้นบ้านบางประเภท ผู้ผลิต ไม่มีความรู้ด้านการตลาดลงทุนมาก ขายไม่ได้ทำให้ผู้ผลิตขาดทุน แนวทางการพัฒนาหัตถกรรมพื้นบ้านอีสาน คือควรส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดความรู้การหัตถกรรมบางประเภทแก่คนรุ่นหลัง จัดหาวัตถุดิบเพื่อใช้ในการผลิตให้เพียงพอ ควรมีการอบรมความรู้ด้านป้องกันภัย การรักษาสุขภาพ และการตลาดแก่ผู้ทำหัตถกรรมพื้นบ้าน ควรส่งเสริมอนุรักษ์หัตถกรรมพื้นบ้าน ประเภทที่กำลังจะหมดไปเพื่อส่งเสริมภูมิปัญญาพื้นบ้านให้คงอยู่คู่สังคมอีสานต่อไป

นวลลออ ทินานนท์ (2542 : 77-79) ได้ทำวิจัยงานหัตถกรรมพื้นบ้านจังหวัดนครนายก ผลการวิจัยพบว่า งานหัตถกรรมพื้นบ้านที่มีการผลิตสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ งานจักสาน งานทอเสื่อ งานทอผ้า และงานตีเหล็ก งานหัตถกรรมทั้ง 4 ประเภท มีรูปแบบที่มีความเหมาะสมสอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวันทั้งในครัวเรือน การประกอบอาชีพ เกษตรกรรมและใช้ในพิธีกรรมบางอย่าง พบว่า มีคติความเชื่อในการทำงานตีเหล็ก คือ พิธีบูชา ครูเตา เพื่อความเป็นสิริมงคลในการประกอบอาชีพ ส่วนงานประเภทอื่นไม่พบว่ามีคติความเชื่อ ที่แฝงไว้ในการทำงานนั้น นอกจากนี้ยังพบงานหัตถกรรมที่เกิดขึ้นใหม่ในระยะเวลาประมาณ 10 ปี คือ การทำไม้กวาด การแกะสลักหม้อไม้ไผ่ การแกะสลักหินอ่อน และการทอพรมเช็ดเท้า เนื่องจากจังหวัดนครนายกมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ผู้วิจัยจึงเสนอแนะว่าควรมีการ ส่งเสริมศักยภาพดังกล่าว ด้วยการสืบทอดการผลิตงานหัตถกรรมที่มีอยู่ในปัจจุบัน และฟื้นฟู งานหัตถกรรมที่เคยมีมาในอดีต แต่ปัจจุบันได้สูญหายไปให้กลับคืนมา โดยสืบทอดให้กับคน รุ่นใหม่ด้วยการเชื่อมโยงมาสู่โรงเรียนในหลาย ๆ ระดับ ซึ่งเป็นการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกทางหนึ่ง ให้กับชุมชนในจังหวัดนครนายก

ศิวะ ศุภวิบูลย์ (2542 : 109-111) ได้ศึกษาการประกอบอาชีพหัตถกรรม ทำของที่ระลึกของชาวบ้านในเขตอำเภอบางขัน พบว่า กระบวนการประกอบอาชีพ ชาวบ้านยึดการประกอบอาชีพตามอย่าง พ่อแม่ และพวกผู้ใหญ่ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการทำงานด้านนี้ ได้แก่ รายได้ดี เวลาว่าง และต้องการ สืบทอดวัฒนธรรมทำของที่ระลึก มีการรวมกลุ่มในการประกอบอาชีพ โดยกลุ่มได้ช่วยเหลือด้าน การเงิน การตลาด ให้ความรู้ และเป็นศูนย์รวมทำกิจกรรมช่วยเหลือสังคม แหล่งความรู้ได้จาก วิทยากร เรียนรู้ด้วยตนเอง จากพ่อแม่ และจากหน่วยราชการ ปัญหาในการดำเนินการ ได้แก่ ต้องใช้เวลา ความอดทน รายได้ไม่แน่นอน และตลาดยังไม่กว้าง ทุนที่ทำได้จากกลุ่มตนเอง และกู้ยืมจากสถาบันการเงิน วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ผลิต ซื้อจากท้องตลาดและปลูกเอง มีการใช้ เทคโนโลยีเฉพาะกับผลิตภัณฑ์จากใบตาล คือ มีการใช้สีเคมี การกำหนดราคากระทำโดยกลุ่ม ผู้ผลิต และผู้ซื้อร่วมกัน ชาวบ้านมีรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ภาวะหนี้สินลดลง แต่ยังมี การเก็บออมน้อย ทางด้านสังคม ชาวบ้านมีความสัมพันธ์กันมากขึ้น ปัญหาสังคมในหมู่บ้านลดลง และหมู่บ้านมีชื่อเสียง โดยสรุปชาวบ้านมีความคิดเห็นว่า การประกอบอาชีพหัตถกรรมทำของที่ระลึก ทำให้ครอบครัวและชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น

ฉลาด จันทรสมบัติ (2545 : 154-158) ศึกษากระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมความเข้มแข็งของกลุ่มอาชีพอุตสาหกรรมชุมชน กรณีศึกษา : กลุ่มประชาคมผลิตภัณฑ์แปรรูปจากหมอนบ้านน้ำเกลี้ยงเวียงชัย ตำบลนาข่า อำเภอลำปาง จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มองค์กรชุมชนและกลุ่มองค์กรประชาสังคมจะต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและพยายามกระตุ้นผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องกลุ่มอาชีพด้านอุตสาหกรรมชุมชนที่ดีและมีประสิทธิภาพ จะต้องมีการประกอบ ดังนี้ องค์กรประกอบที่หนึ่ง องค์กรประกอบภายในกลุ่มที่สำคัญอันได้แก่ การบริหารงานที่โปร่งใส การทำงานเป็นทีม การวางแผนแบบมีส่วนร่วม องค์กรประกอบที่สอง องค์กรประกอบภายนอกกลุ่มที่สำคัญอันได้แก่ การประชาสัมพันธ์ การสื่อสารการถ่ายทอด การพัฒนาชุมชนและเครือข่ายเทคนิคการผลิต คุณภาพการผลิตและการตลาด การจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจพึ่งตนเอง เทคนิคเฉพาะเรื่องและการเขียนโครงการสำหรับการพัฒนาองค์ความรู้สู่การเป็นหลักสูตรสำหรับศูนย์การเรียนรู้ พบว่า จะต้องมีการส่งเสริมสนับสนุนให้กลุ่มได้วิเคราะห์สถานการณ์ ปัญหา รู้จักตนเอง นำไปสู่การจัดทำแผนงาน การปฏิบัติงาน การปรับปรุงพัฒนา การติดตามตรวจสอบ มีการสรุปบทเรียนอย่างต่อเนื่องนำไปสู่การรู้จริง ซึ่งเป็นลักษณะการเรียนรู้ที่เน้นการศึกษาตามอัธยาศัยผลการศึกษาด้านความสามารถในการถ่ายทอดองค์ความรู้ขององค์กรประชาสังคมที่ปรึกษาสู่วงกว้าง พบว่ากลุ่มองค์กรชุมชนมีบทเรียนจากที่เคยได้รับการจัดการของหน่วยงานภายนอกเป็นส่วนใหญ่ องค์กรชุมชนและองค์กรประชาสังคมที่ปรึกษาจำเป็นต้องเรียนรู้ เสนอแนะกระตุ้นและแสวงหาทางเลือกให้กลุ่มองค์กรชุมชนได้คิดวางแผน ปฏิบัติ ตรวจสอบ รับผิดชอบและรับผลประโยชน์ โดยใช้ยุทธศาสตร์พลังแผ่นดิน กล่าวคือ ประการที่หนึ่ง การรวมกลุ่มประชาสังคมให้เกิดการทำงานร่วมกันในประเด็นที่ตนสนใจ ประการที่สอง ต้องมีการเรียนรู้ร่วมกันทุกส่วนทุกฝ่าย ประการที่สาม ส่งเสริมให้เกิดการวิจัยในกลุ่มองค์กรชุมชน และประการที่สี่ การดำเนินงานตามแผนงานและนโยบายการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจะนำไปสู่การแก้ปัญหา

กฤติกา แสนโภชน์ (2546 : 169-172) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพ การดำเนินงานของธุรกิจชุมชน : กรณีศึกษาสินค้าหัตถกรรมของจังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า สภาพทั่วไปของกลุ่มธุรกิจชุมชน ระยะเวลาในการรวมกลุ่ม 3 ปีขึ้นไป สมาชิกส่วนมากน้อยกว่า 60 คน วัตถุประสงค์ในการตั้งกลุ่มธุรกิจเพื่อเพิ่มรายได้และมีงานทำ สภาพการดำเนินงานด้านบุคลากร สมาชิก

ในกลุ่มส่วนมากได้รับการสอนหรือฝึกอบรมจากหน่วยงานต่างๆ ด้านสวัสดิการของสมาชิก ด้านเงินปันผลจากกลุ่มนั้นกลุ่มได้รับเงินปันผลและไม่ได้รับเงินปันผล มีจำนวนเท่าๆ กัน เมื่อสมาชิกมีความเดือดร้อน ส่วนมากสามารถกู้เงินได้ การบริหารงานของกลุ่มเกือบทั้งหมดบริหารงานในรูปแบบคณะกรรมการ และการบริหารงานกลุ่มส่วนมากสมาชิกจะมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นสภาพการดำเนินงานด้านการเงินและการบัญชี เงินกองทุนของกลุ่มส่วนมากมีจำนวนต่ำกว่า 50,000 บาท การบันทึกข้อมูลตัวเลขการดำเนินงานของกลุ่มส่วนมากบันทึกง่ายๆ สภาพการดำเนินงานด้านอาคารสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ ส่วนมากมีอาคารสถานที่ในการรวมกลุ่ม อาคารสถานที่ในการรวมกลุ่มนั้นเป็นบ้านประธานกลุ่มหรือศาลากลางบ้าน ส่วนมากยังใช้เครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์สมัยเก่าอยู่ การบริหารจัดการ ด้านการผลิตและการตลาด คุณภาพสินค้าส่วนมากอยู่ระหว่างการขอรับรอง และได้รับคำรับรองจากหน่วยงานราชการแล้ว การจำหน่ายสินค้าส่วนมากจำหน่ายภายในจังหวัด และต่างจังหวัด ความต่อเนื่องของการตลาดส่วนมาก ต่ำกว่า 10 เดือน ส่วนมากมีระบบเครือข่ายน้อยกว่า 5 กลุ่ม ปัญหาการดำเนินงานของธุรกิจชุมชน ปัญหาการดำเนินงานของกลุ่มทอผ้า และกลุ่มทอเสื่อมีปัญหาคล้ายกันคือ ปัญหา 3 อันดับแรก คือ ปัญหาของกลุ่มทอผ้าส่วนมากมีปัญหาเกี่ยวกับการตลาด มีปัญหาด้านเงินทุนและข้อมูลในดำเนินงาน และปัญหาด้านวิชาการความรู้ในการผลิต นอกจากนี้ยังพบว่า การรวมกลุ่มยังไม่เหนียวแน่น กิจกรรมไม่ต่อเนื่อง รายได้น้อย กลุ่มธุรกิจต้องการพาสมาชิกไปศึกษาดูงานด้านการผลิตเพื่อนำมาปรับปรุงผลิตภัณฑ์ของตนเองแต่งบประมาณไม่เพียงพอ ยังต้องการความช่วยเหลือจากภาครัฐ เอกชนและนักวิชาการ

สมคิด พรหมจ้อย และคณะ (2546 : 59-71) ได้ทำการวิจัยเศรษฐกิจ ชุมชนหมู่บ้านอีสานใต้ มีผลการวิจัยพบว่า การเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิตของสมาชิกในหมู่บ้านจากสังคมเกษตรที่เรียบง่ายมาสู่สังคมที่ต้องดิ้นรนเพื่อการอยู่รอด มีการจัดสรรแรงงานในครัวเรือนไปหารายได้จากนอกภาคเกษตร ทิ้งให้แรงงานคนแก่ เด็ก และคนที่ยังไม่สามารถหาตำแหน่งงานได้อยู่ในหมู่บ้าน ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการคงอยู่ของเศรษฐกิจชุมชน หมู่บ้านอีสานใต้ประกอบด้วยวัฒนธรรม ความเชื่อ ความสามารถในการจัดการทรัพยากรภายในชุมชน ผู้นำองค์กรระดับชุมชน ความเข้มแข็งองค์กรทางเศรษฐกิจและสังคมภายในชุมชนพฤติกรรมการผลิตและบริโภคของชุมชน การสะสมทุน และแหล่งทุนเพื่อการผลิต การใช้อำนาจรัฐและผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ภายนอกชุมชน

แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนของหมู่บ้านอีสานใต้ คือ การสร้างระบบเศรษฐกิจฐานทางวัฒนธรรม การใช้กระบวนการประชาสังคมในการจัดการทรัพยากรชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพมีผู้นำชุมชนที่เป็นที่ยอมรับที่เข้มแข็ง สามารถหาความร่วมมือจากส่วนต่าง ๆ ได้ มีองค์กรทางเศรษฐกิจในชุมชนที่เข้มแข็ง มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบริโภคไปสู่การพึ่งตนเอง มีการสะสมทุนเพื่อการผลิตของตนเอง โดยรัฐจะมีบทบาทเป็นเพียงผู้สนับสนุนเท่านั้น

จิราภรณ์ สถาปนาวรรณนะ (2546 : 58-60) ได้ศึกษาเศรษฐกิจชุมชน หมู่บ้านภาคเหนือตอนล่าง พบว่า สาเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงมีหลายประการ เช่น (1) นโยบายของรัฐเกี่ยวกับการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจเพื่อขยายการส่งออก (2) การเพิ่มขึ้นของประชากรในเขตภูมิภาค (3) การขยายตัวของระบบทุนนิยม (4) การขยายตัวของเทคโนโลยีตะวันตก (5) ความเสื่อมถอยของวัฒนธรรมชุมชนชนบท

ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อหมู่บ้านชาวบ้านพบว่า อีสรภาพในการดำรงชีวิตลดลงไปเรื่อย ๆ เนื่องจากต้องพึ่งพิงอยู่กับปัจจัยภายนอกหลายประการ ในแง่ของความสะดวกสบายทางวัตถุ ชีวิตของพวกเขาไม่ยากลำบากเท่าบรรพบุรุษ แต่ทว่าหมู่บ้านต้องจ่ายราคาสำหรับสิ่งเหล่านี้ ครอบครัวต้องมีหนี้สิน สภาพแวดล้อมถูกทำลาย ครอบครัวต้องแยก3จากกัน ไปแสวงหางานชีวิตใหม่ในเมืองต้องอยู่กับความแออัดและยากจน ทั้ง ๆ ที่เห็นขบวนการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของชาวบ้านเกิดขึ้นอยู่โดยทั่วไป ชาวบ้านทั้งรายบุคคลและกลุ่มได้แสดงความสามารถเพื่อรักษาชุมชนของตนไว้โดยฟื้นฟูหลักการพึ่งตนเองขึ้นมาซึ่งเคยมีอยู่ แต่เสื่อมถอยไปเนื่องจากการพึ่งพิงปัจจัยที่มาจากภายนอก ภายใต้การสนับสนุนของหน่วยงานต่าง ๆ เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน ปัญญาชน นักวิชาการ ผู้นำการพัฒนา วิถีปฏิบัติบางอย่างเกิดขึ้นอย่างเป็นเครือข่าย กระจายไปทั่ว เช่น การทำเกษตรแบบพอเพียง อุตสาหกรรมครัวเรือนขนาดเล็ก และการใช้เทคโนโลยีขนาดกลาง

ชลิตา พัฒนวงศ์ และอนุสรณ์ อนุโน (2546 : 35-38) ได้ศึกษาพลวัต เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคใต้ตอนบนฝั่งตะวันออก ผลการศึกษาพบว่า ระบบเศรษฐกิจครัวเรือน และชุมชนภาคใต้ตอนบนฝั่งตะวันออกมีลักษณะเป็นระบบเศรษฐกิจกึ่งยังชีพกึ่งแลกเปลี่ยนมา ตั้งแต่ช่วงก่อนที่เศรษฐกิจการค้าจะขยายตัวอย่างเต็มรูปแบบ วิธีการแลกเปลี่ยนส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นในลักษณะบุคคลภายนอกเดินทางนำผลผลิตมาแลกเปลี่ยนด้วยมากกว่าจะเป็นลักษณะที่คนในชุมชนจะนำผลผลิตไปแลกเปลี่ยนหรือจำหน่ายภายนอก อีกทั้งยังเป็นการนำไปบริโภคในครัวเรือนไม่ใช่เพื่อนำไปขายต่อ ขณะที่อีกชุมชนหนึ่งแม้จะอยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางการค้า แต่ด้วยความที่มีคลองไหลผ่าน ชาวบ้านจึงนำผลผลิตในสวนบรรทุกเรือ หรือ อาศัยการล่องผลผลิตตามลำน้ำไปจำหน่ายที่อำเภอ แม้ทุกพื้นที่จะมีระบบเศรษฐกิจแลกเปลี่ยนและสัมพันธ์กับระบบตลาดในสัดส่วนที่ต่างกันออกไป ชุมชนแต่ละพื้นที่ต่างมีศักยภาพจะอาศัยรูปแบบ/วิธีการรวมทั้งกลไกต่าง ๆ เพื่อดำรงรักษาระบบเศรษฐกิจของตนไว้ ประกอบด้วย (1) การกระจายการผลิตไปสู่กิจกรรมการผลิตการเกษตรที่หลากหลาย (2) การจัดการแรงงานในครัวเรือน (3) การจัดการผลผลิตและตลาด (4) การจัดการบริโภคในครัวเรือน (5) การอาศัยกลไกและเครือข่ายทางสังคม (6) สำนึกและความภาคภูมิใจในท้องถิ่น

ทิพวัลย์ สีจันทร์ (2546 : 33-34) ได้ศึกษาพลวัตการเกษตรและเศรษฐกิจ ชุมชนภาคกลาง ผลการศึกษาพบว่า ความต้องการผลผลิตทางการเกษตรทั้งจากภายนอกและภายใน การพัฒนาระบบเครือข่ายการค้าและธุรกิจการเกษตร การปรับเปลี่ยนสภาพพื้นที่ โดยเฉพาะการพัฒนา ระบบชลประทานภายใต้ผลกระทบจากข้อจำกัดและโอกาสที่แตกต่างกัน

ความแตกต่างระหว่างชนชั้นในสังคมเกิดขึ้นพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของระบบชุมชนเกษตรจากระบบการผลิตเพื่อบริโภคมาสู่การผลิตเพื่อการค้า การพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตรเกิดจากการเคลื่อนย้ายทุนเอกชนเข้าสู่ระบบการค้าธุรกิจเกษตร อันเป็นผลมาจากการดำเนินการของบริษัทในประเทศและต่างประเทศและเครือข่ายนานาชาติ ระบบการผลิตในเชิงหลากหลาย (Diversification) ลดความเสี่ยงด้านราคาและปริมาณการผลิต สร้างความยืดหยุ่นในการผลิตและการจัดหลัก ความต้องการแรงงานในแต่ละช่วงเวลาสร้างรายได้อย่างต่อเนื่อง สร้างความเข้มแข็งให้แก่ภาคเกษตร เพื่อให้เกิดระบบการผลิตทางการเกษตรที่มีประสิทธิภาพตอบสนองความต้องการ เป็นหลักประกันในชีวิต สร้างคุณภาพชีวิตที่ดีไม่ก่อให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นของชุมชน ในส่วนของการเปลี่ยนสู่รูปแบบการผลิตแบบค้าขาย ด้านหนึ่งก่อให้เกิดการหมุนเวียนของกระแสเงินสด สร้างโอกาสให้คนในชนบทสามารถ

อาศัยอยู่ในท้องถิ่นของตนได้ต่อไป แต่ในอีกด้านหนึ่งส่งผลให้เกษตรกรต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอกที่ควบคุมไม่ได้มากขึ้น

พรเพ็ญ ทับเปลี่ยน (2546 : 25-28) ได้ศึกษาเส้นทางเศรษฐกิจชุมชน ในกระแสนิยม ได้สรุปผลการศึกษา ดังนี้ (1) โรงสีเป็นสถาบันทางสังคมที่ทำหน้าที่องค์กรทางเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงวิถีชีวิต การผลิตของชุมชนไปสู่ระบบเศรษฐกิจภายนอก ในปัจจุบันโรงสียังทำหน้าที่เป็นองค์กรพัฒนาชุมชนที่หน่วยงานภาครัฐและเอกชนถ่ายโอนโครงการ งบประมาณ และความช่วยเหลือต่าง ๆ เข้าสู่ชุมชน กลุ่มแกนนำของโรงสีกลายเป็นผู้มีบทบาทที่ครอบคลุมการพัฒนาชุมชนในเกือบทุกด้าน (2) การดำรงอยู่ในวิถีการผลิตเพื่อการค้าของชุมชนขึ้นอยู่กับความสามารถในการรักษาส่วนเกิน (Surplus) ที่ตนผลิตได้ โดยการสร้างอำนาจต่อรองในแนวทาง คือ (2.1) อำนาจต่อรองที่มาจากความสามารถในการผลิตและการวางแผนผลิตตามหลักอุปสงค์ และอุปทานแตกต่างจากชุมชนทั่วไปที่เลือกผลิตผลผลิตชนิดใหม่เมื่อผลผลิตเดิมราคาต่ำลง โดยการขาดการวางแผนและขาดข้อมูล ทำให้เกิดความเสียหาย ความไม่แน่นอน (2.2) อำนาจต่อรอง ที่มาจากความสามารถในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับระบบเศรษฐกิจภายนอก โดยการรวมตัวเพื่อทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจร่วมกันในรูปแบบเศรษฐกิจชุมชน ฟันฟู ผลักดันให้ชุมชนกับเป็นผู้ชำนาญเฉพาะทางการผลิต และสร้างกลไกแห่งความพอเพียงร่วมกันของชุมชน กระบวนการฟันฟูและพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชน (2.2.1) กระบวนการสร้างจิตสำนึกชุมชน โดยเริ่มจากกลุ่มผู้นำตามธรรมชาติที่มีศักยภาพและชาวนาที่ฐานะดี มีความสามารถและประสบการณ์ทำปหาร่วมของครัวเรือนให้กลายเป็นปัญหาชุมชนอันไปสู่การร่วมกันแก้ปัญหา (2.2.2) กระบวนการสร้างถ่ายทอดและสืบทอดอุดมการณ์การพัฒนา (2.2.3) จัดระเบียบบรรทัดฐานการพัฒนาให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ชุมชนจึงได้พัฒนากลไกทางสังคมเฝ้าระวังเพื่อป้องกันการฝ่าฝืน (2.2.4) จัดระเบียบกระบวนการในการพัฒนา (2.2.5) การจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับองค์กรทางเศรษฐกิจชุมชน การจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับระบบเศรษฐกิจภายนอกทั้งในลักษณะการแข่งขันและการร่วมมือ เช่น การจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับองค์กรพัฒนาจากภายนอก การจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับองค์กรของรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน สร้างกลไกผลิตซ้ำเพื่อความยั่งยืนของการพัฒนา และการผลิตซ้ำเชิงอุดมการณ์การผลิตซ้ำเชิงหน้าที่

มณีนัย ทองอยู่ (2546 : 48-49) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจอีสาน สรุปผลการศึกษาดังนี้ การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจชาวบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือถูกกำหนด โดยสองพลังที่ส่งผลต่อกัน คือเศรษฐกิจการเมืองระดับมหภาคซึ่งภาคอีสานเป็นส่วนหนึ่ง และพลังขับเคลื่อนในระดับจุลภาคภายในเศรษฐกิจและสังคมชาวนาเอง รวมทั้งภายในครอบครัวชาวนาด้วย ครอบครัวชาวนาจำต้องปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่คุกคามระดับการบริโภคและความอยู่ดีกินดีของสมาชิกของครอบครัว ประเด็นปัญหาพบว่า แม้ว่าครอบครัวในชนบทจะมีวิธีการปรับตัวที่แตกต่างกันไป แต่ก็ปรากฏว่าครอบครัวชาวนาอีสาน มีเป้าหมายร่วมกัน คือ การตอบสนองความจำเป็นในการดำรงชีพของสมาชิกในครัวเรือน

อ้อยทิพย์ เกตุแอม (2547 : 90-96) ได้ทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนามาตรฐานคุณภาพผลิตภัณฑ์ระดับชุมชนในผ้าทอพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : กรณีศึกษาผลิตภัณฑ์ “ผ้าหางกระรอก” พบว่า สมาชิกกลุ่มทอผ้าทั้งสองกลุ่มได้รับการเรียนรู้ ผ่านกิจกรรม การศึกษาดูงาน การจัดเวทีประชาคม การจัดเวทีวิพากษ์ผ้าทอตัวอย่าง ตลอดจนการรับฟังคำแนะนำ

ทางวิชาการจากผู้เชี่ยวชาญสิ่งทอหลายท่าน กระบวนการเรียนรู้ในชุมชนทั้งหมดนี้เป็นไปตามแนวคิด หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนที่สมาชิกกลุ่ม ทุกคนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบ รวมทั้งได้มีการสรุปบทเรียนร่วมกันทุกครั้งเพื่อนำไปสู่การจัดการที่ดีกว่าในครั้งต่อไป ทั้งหมดนี้นอกจากสมาชิกกลุ่มจะมีความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทางกระรอกแล้ว ยังเป็นการพัฒนาความคิด จิตใจ บุคลิกภาพและความสัมพันธ์ภายในกลุ่มและเครือข่ายให้ดีขึ้นด้วย การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง สมาชิกกลุ่มได้ทราบว่าภูมิปัญญาพื้นบ้านการทอผ้าทางกระรอกเริ่มสูญหายไปจากหมู่บ้าน มีเพียงช่างทออาวุโสเท่านั้นที่ตีเกลียวเส้นไหมทางกระรอกได้งดงาม นอกจากนี้เส้นไหมบ้านเมื่อนำมาทำเป็นเส้นทางกระรอกจะทอผ้าได้ไม่เนียน ไม่เรียบ ไม่งามเท่าเส้นไหมจากโรงงาน ยกเว้นจะผ่านกระบวนการ คัดเส้นไหมอย่างประณีตมาตั้งแต่ต้น

สำหรับการทำผ้ามัดหมี่ทางกระรอกนั้น เป็นความคิดสร้างสรรค์ที่สมาชิกกลุ่มคิดขึ้น เป็นการผสมผสานภูมิปัญญาการทอผ้าสองประเภทเข้าด้วยกันอย่างลงตัว สมาชิกกลุ่มยังขาดความรู้และทักษะในการย้อมสีธรรมชาติ การผสมสี การกำหนดสีลงในลวดลายผ้า การออกแบบผลิตภัณฑ์ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ หากได้รับการพัฒนาสนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ในเรื่องนี้อย่างเป็นทางการ และมีความต่อเนื่องจะช่วยพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทางกระรอกได้ดีขึ้น การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ การทอผ้าของกลุ่มผลิตภัณฑ์ทางกระรอกยังเป็นเพียงจุดเริ่มต้นโดยใช้ความสัมพันธ์เครือข่ายเป็นฐาน จะต้องส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน การทำกิจกรรมร่วมกัน การสื่อสารกันอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องจึงจะปรับจากเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการให้เป็นเครือข่ายที่เป็นทางการได้

บุญอนันต์ พินัยทรัพย์ และพลาพรรณ คำพรรณ (2549 : 6-13) ทำการวิจัยเรื่อง ชุมชนเข้มแข็ง กระบวนการสร้างสรรค์คืนพลังสู่ชุมชน หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ แนวคิด หลักการ การดำเนินการโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์เป็นโครงการพัฒนาเพื่อส่งเสริมรายได้ที่มีการผสมผสานของภาคีการพัฒนาเข้าสู่ชุมชนที่เป็นรูปธรรมจนเกิดการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม การกำหนดเป้าหมายกลุ่ม การบริหารจัดการ และการระดมความคิดเพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรค รวมทั้งปรับปรุงให้ดีขึ้น หน่วยงานต่าง ๆ จากภาครัฐเข้ามาช่วยพัฒนาโดยสนับสนุนผ่านแผนงาน แผนเงิน บุคลากร และเทคโนโลยี การผสมผสานอย่างเป็นรูปธรรมลงสู่ชุมชนจึงเป็นการพัฒนาเชิงบูรณาการสู่ชุมชน กลไกการบริหารจัดการโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์จากภาครัฐและกระบวนการทางสังคมของชุมชน ภายใต้โครงการ ส่งผลต่อเศรษฐกิจของชุมชนโดยสมาชิกกลุ่มมีอาชีพเสริมและมีรายได้เพิ่มขึ้น ส่งผลให้ครอบครัวของสมาชิกกลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้นด้วย กลไกการบริหารและกระบวนการทางสังคมดังกล่าวทำให้เกิดการทำงานในรูปกลุ่มในรูปคณะบุคคล สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมบริหารจัดการทุน และร่วมรับผลประโยชน์ การเรียนรู้การทำงานในลักษณะดังกล่าว ทำให้กลุ่มเข้มแข็งขึ้น เมื่อกลุ่มอาชีพเข้มแข็งย่อมส่งผลต่อเศรษฐกิจชุมชน ทำให้ครอบครัวมีรายได้เพิ่มขึ้นพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ ภายใต้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันในกลุ่ม และกลุ่มกับชุมชนโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้

ภัทรธิดา ผลงาม (2549 : 108-113) ได้วิจัยการพัฒนาธุรกิจชุมชนแบบมีส่วนร่วม : การผลิตไวน์ข้าวเหนียว (ดำ) พบว่า สมาชิกในชุมชนมีความต้องการรวมกลุ่มเพื่อสร้างธุรกิจชุมชน โดยการเริ่มต้นจากการรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชน จัดตั้งกลุ่มเกษตรกรทำสวนชัยพฤกษ์ เพื่อร่วมคิด วิเคราะห์ ร่วมวางแผน ร่วมลงมือปฏิบัติร่วมสรุปผลการดำเนินงาน และในท้ายที่สุดร่วมรับ

ผลประโยชน์ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ การรวมกลุ่มโดยสมาชิกในชุมชนในการรวมกลุ่มนั้น จะต้องให้ความสำคัญกับสมาชิกทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน บนพื้นฐานตามความต้องการของสมาชิก

แนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชนโดยกระบวนการ PAR กระบวนการพัฒนาธุรกิจชุมชนในครั้งนี้จะใช้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชน องค์กรภาครัฐและเอกชนในการพัฒนาการผลิตไวน์ ผลจากการเรียนรู้ร่วมกันได้แนวทางในการพัฒนาธุรกิจชุมชนโดยมีกระบวนการตามลำดับดังนี้

- 1) ควรจัดตั้งกลุ่มเพื่อดำเนินการในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจชุมชน
- 2) การสร้างกลุ่ม โดยใช้ระบบอุปถัมภ์ ร่วมกับความคุ้นเคย เป็นฐานในการตั้งกลุ่มเริ่มแรก
- 3) สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของโดยการถือหุ้น
- 4) ในระยะแรก ๆ ผู้นำต้องเป็นบุคคลที่กลุ่มให้ความไว้วางใจ เชื่อถือ และเกรงใจ
- 5) เสริมสร้างความรู้ในการทำธุรกิจ
- 6) การบริหารงานในรูปคณะกรรมการ
- 7) สร้างกระบวนการเรียนรู้โดยการปฏิบัติร่วมกัน (Action Learning) ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม รวมทั้งบุคคลที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ
- 8) ควบคุมบัญชีโดยระบบบัญชีที่โปร่งใส และมีบุคคลที่กลุ่มไว้วางใจเป็นผู้ควบคุม
- 9) เลือกฝ่ายการตลาดที่มีความขยัน และอดทน
- 10) สร้างระบบการจัดการธุรกิจที่เหมาะสมกับศักยภาพของสมาชิก

บรรจง จงสมชัย (2551 : 277-296) ได้ศึกษา การศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านความเชื่อและการผลิตผ้าผู้ไทยเชิงพาณิชย์จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่าภูมิปัญญาในการผลิตผ้าทอของชาวผู้ไทย กระบวนการทอผ้าไหมแพรวา การประดิษฐ์ลวดลายบนผืนผ้าซึ่งผู้ทอได้ใช้วิธีการเก็บขิดและวิธีการจกผสมผสานกันเป็นการเกี่ยวเส้นไหม ซึ่งกรรมวิธีดังกล่าวนี้ เรียกว่า การขอไหม หรือ การจกไหม การออกแบบลวดลายผ้าแพรวา จะมีลายที่เกิดจากความเชื่อในการนับถือศาสนาพุทธ ผี พราหมณ์ ลายที่ได้จากรูปทรงสัตว์ ลายที่ได้จากรูปทรงของพืชพันธุ์ไม้ ลายจำลองจากสิ่งประดิษฐ์เครื่องใช้ ลายที่เกี่ยวกับสภาพธรรมชาติ ความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ จะแสดงออกที่ลวดลายของผ้าทอ ความเชื่อเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ในสังคมและมีความเชื่อว่าค่านิยมจะมีอิทธิพลต่อการกำหนดลายและประกอบลายผ้า การพัฒนาการด้านการผลิตเชิงพาณิชย์ของกลุ่มผู้ทอผ้าพื้นบ้านชาวผู้ไทยจังหวัดกาฬสินธุ์มีแนวทางคือ ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ประกอบไปด้วย การกำหนดราคาขายปลีก การกำหนดราคาขายส่ง ด้านช่องทางการจำหน่าย ด้านการส่งเสริมการตลาด ปัญหาต่าง ๆ ในการจัดการการพัฒนาการด้านการผลิตผู้ไทยเชิงพาณิชย์ของกลุ่มผู้ทอผ้า คือ ปัญหาด้านผลิตภัณฑ์ ได้แก่ คุณภาพของวัตถุดิบ คุณภาพของเนื้อผ้า สีตก รวมทั้ง การให้สีและลวดลายไม่กลมกลืนการบรรจุภัณฑ์หรือการหีบห่อไม่สวยงาม ปัญหา ด้านราคาจำหน่ายพบว่า ราคาไม่มีมาตรฐาน ปัญหาด้านการตลาดของผ้าแพรวาและพฤติกรรมกรรมการใช้ผ้าทอของผู้บริโภคพบว่านิยมผ้าแพรวาตัดชุดลายเกาะที่เป็นเสื้อผ้าสำเร็จรูปมากกว่าผ้าเป็นผืน การซื้อจะเลือกซื้อที่ลวดลายและสีสันทัน จะซื้อจากแหล่งผลิตและงานแสดงสินค้า ราคาขึ้นอยู่กับความพอใจและโอกาสที่จะใช้ผ้าแพรวา นอกจากนี้ผู้บริโภคต้องการให้มีการพัฒนาคุณภาพผ้าควบคู่ไปกับการพัฒนาลวดลายและความหลากหลายของรูปแบบของผลิตภัณฑ์ ทั้งนี้ต้องสามารถต่อรองราคาได้ และที่สำคัญต้องให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับผ้าแพรวา

พระมหาชุติพันธ์ ชาติตร (2551 : 195-198) ได้ศึกษา หัตถกรรมพื้นบ้านหมอนขิดบ้านศรีฐานกับการพัฒนาเพื่อการส่งออก ผลการวิจัยพบว่า หัตถกรรมพื้นบ้านการทำหมอนขิดบ้านศรีฐาน มีการสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ หมอนขิดเป็นผลิตภัณฑ์ที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนเป็นอาชีพหลักโดยการรวมกลุ่มผู้ผลิต ซึ่งมีศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์และศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน มีการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ นักเรียน ผู้สนใจและผู้มาศึกษาดูงานสม่ำเสมอตลอดปีแนวทางการพัฒนาหมอนขิดเพื่อการส่งออก ผู้ผลิตเองจะต้องสร้างความแตกต่างของผลิตภัณฑ์เพื่อดึงดูดใจ ออกแบบให้มี

ความคิดสร้างสรรค์มีความหลากหลายเพื่อสร้างความประทับใจให้ลูกค้าและเพื่อดึงดูดลูกค้าให้เข้ามาซื้อ มากขึ้นรวมทั้งต้องสร้างเครือข่าย เพื่อส่งเสริมด้านการตลาดพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพมาตรฐาน ส่งเสริมประชาสัมพันธ์ในงานต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในเทศกาลอย่างสม่ำเสมอ จัดทำเอกสารเผยแพร่แนะนำ สินค้า จัดกิจกรรมประกวดผลิตภัณฑ์ฝึกอบรมสมาชิกและสร้างแรงจูงใจให้แก่สมาชิกในกลุ่ม หน่วยงาน ภาครัฐควรมีนโยบายส่งเสริมด้านเทคโนโลยีการผลิตและยุทธศาสตร์ส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มี มาตรฐาน หมอนชนิดลายนูนตัวหมอนมีลายสามลายนูนขึ้นเป็นรูปแบบใหม่สำหรับการส่งออก การดำเนินงานจะประสบความสำเร็จได้นั้นจะต้องอาศัยความร่วมมือทั้งภาครัฐและเอกชนทุกฝ่าย ต่อการสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาที่ดีขึ้น

ศาสตรา เหล่าอรรค (2551 : 398-419) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ของเล่นพื้นบ้านเด็กอีสาน : การประยุกต์และพัฒนาให้เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กแต่ละช่วงวัย การศึกษาของเล่นพื้นบ้านเด็ก อีสานในปัจจุบันกำลังสูญหายไป โดยมีของเล่นสมัยใหม่ที่ผลิตทั้งจากในประเทศ และนำเข้าจาก ต่างประเทศ ซึ่งมีประเทศจีนเป็นผู้ส่งออกรายใหญ่มาแทนที่ ภัยที่เกิดจากของเล่นสมัยใหม่มีหลากหลาย ด้าน ตามที่เป็นข่าวจากสื่อต่าง ๆ ผลที่เกิดขึ้นล้วนแต่มีผลกระทบต่อเด็กโดยตรงทั้งสิ้น จากการศึกษา วิจัยครั้งนี้ จะทำให้เข้าใจสภาพที่เกิดขึ้น และหาแนวทางแก้ไขตลอดจนพัฒนาให้ของเล่นพื้นบ้านเด็ก อีสานกลับมาได้รับความนิยมอีกครั้ง โดยการนำของเล่นพื้นบ้านมาออกแบบใหม่ ให้มีความสวยงาม มีความร่วมสมัย สามารถส่งเสริมต่อพัฒนาการของเด็กทั้ง 4 ด้าน คือ เพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้าน ร่างกาย เพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านสมอง และสติปัญญา เพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านจิตใจ และอารมณ์ และเพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคม ของเด็กแต่ละช่วงวัย รวมทั้งยังเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีของเล่นพื้นบ้านเด็กอีสานซึ่งเป็นแหล่งผลิตของเล่นพื้นบ้านตั้งแต่โบราณไม่ให้สูญหายไป

ประนอม เคียนทอง (2551 : 270-275) ได้ศึกษาเรื่อง พลวัตและการปรับตัวของ การสร้างเครือข่ายธุรกิจผ้าทอมือมัดหมี่ชุมชนไทยพวน จังหวัดลพบุรี ผลการวิจัยนี้เป็นประโยชน์ ใน การส่งเสริมอาชีพนอกภาคเกษตรกรรม ของชุมชนไทยพวน รูปแบบธุรกิจวิถีเกษตรที่ปรับโครงสร้างการ ผลิตผ้าทอมือมัดหมี่ สื่อผ่านอัตลักษณ์ร่วมจากกลุ่มชาติพันธุ์ไทยพวน จากวัฒนธรรมภาษา ศิลปะผ้าทอ มือมัดหมี่ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นนิยมธุรกิจเกษตรอยู่ร่วมกับการประกอบอาชีพภาคเกษตรกรรม คือ ทำนา ทำสวน ควบคู่กับการทอผ้าส่งผลให้คนในชุมชนไทยพวนปรับตัวดำรงอยู่ได้ เกิดประโยชน์ต่อ หน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชน ที่จะเข้าไปปฏิบัติงานส่งเสริมธุรกิจชุมชน โดยใช้อัตลักษณ์ร่วมของ กลุ่มชาติพันธุ์เป็นจุดเน้นในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

ปัทมาวดี ชาญสุวรรณ (2552 : 241-246) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาการประดิษฐ์ เครื่องประดับในการแสดงเพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจในชุมชนอีสาน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มผู้ประดิษฐ์ เครื่องประดับในการแสดงในชุมชนอีสาน เป็นกลุ่มช่างที่มีอาชีพผลิตเครื่องประดับมาเป็นเวลาร่วม 10 ปี มีลูกค้าและตลาดรับซื้ออยู่ในภาคอีสานเป็นส่วนใหญ่ วัสดุอุปกรณ์สั่งซื้อจากกรุงเทพฯ แรงงานเป็นคน ในชุมชนมีรายได้ต่อเนื่องอยู่ในเกณฑ์พอเพียง รูปทรงรูปแบบเครื่องประดับคล้ายคลึงกันไม่มีอีกรูปแบบ ตายตัว ปรับประยุกต์ไปตามกระแสความนิยมของลูกค้า เครื่องประดับจำหน่ายในราคาย่อมเยากว่า ในเขตภาคกลางเกือบ 1 เท่า กลุ่มลูกค้าเป็นร้านจำหน่ายเครื่องประดับ ร้านบริการให้เช่าชุดการแสดง ร้านเสริมสวยในชุมชนอีสาน

การพัฒนาการประดิษฐ์เครื่องประดับในการแสดงในชุมชนอีสานเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจได้ใช้การบริหารและการจัดการเชิงพาณิชย์และทฤษฎีทางวัฒนธรรมเข้ามาในการพัฒนาต่าง ๆ ได้แก่ การสร้างมาตรฐานในกระบวนการขั้นตอนการประดิษฐ์ การเพิ่มกำลังหรือแรงงานในการประดิษฐ์ การหาแหล่งเงินทุนสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน การขยายกลุ่มผู้บริโภค การพัฒนาให้เป็นเศรษฐกิจชุมชน และการโฆษณาวางแผนการตลาด ปัจจัยในการพัฒนาดังที่กล่าวมาจะสามารถทำให้เกิดการขยายตัวของธุรกิจชุมชน และสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจโดยใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมได้อย่างรวดเร็วและมั่นคง

รุจิรา วงษ์สามารถ และอุดมรัตน์ ดีเอง (2552 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ศูนย์วิสาหกิจชุมชนผ้าชิตบ้านคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ พบว่าการที่จะแปรรูปผ้าชิตเป็นผลิตภัณฑ์นั้น จำเป็นต้องพัฒนาตั้งแต่ตัวผืนผ้า จึงจะทำให้สามารถนำผ้าทอลายชิตมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีความร่วมสมัยได้ เนื่องจากผ้าทอมือลายชิตมีข้อจำกัดอยู่ที่กระบวนการทอ ที่ทำให้เกิดการซ้ำของลายจำนวนมากและลายชิตจะมีสีเดียวกันตลอดตามแนวเส้นพุ่ง นอกจากการมีสีเดียว ลายเดียวตลอดตามแนวเส้นพุ่งแล้วความนิยมเลือกใช้สีในจุดที่เกิดลาย ก็มักจะเป็นสีที่มองเห็นลายตัดกันอย่างชัดเจน ซึ่งการซ้ำของลายเป็นจำนวนมาก และสีที่ตัดกันแบบไม่มีความกลมกลืนกันนี้ทำให้ยากต่อการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถใช้ในชีวิตประจำวันได้ การพัฒนาผ้าทอมือลายชิตสำหรับการนำไปแปรรูปได้ออกแบบผ้าชิตแต่งสำหรับนำมาตกแต่งเฉพาะจุด ช่วยลดระยะเวลาในการทอ ลดต้นทุน โดยนำมาประกอบกับผ้าทอมือสีชนิดอื่น ผ้าชิตแต่งเป็นการแก้ปัญหาการสิ้นเปลืองผ้าทอลายชิตทั้งผืนในการนำมาแปรรูป แต่เป็นการทอขึ้นสำหรับนำมาใช้ตกแต่งในผลิตภัณฑ์โดยเฉพาะ และออกแบบผ้าทอลายชิต ให้ลายชิตมีสีที่มีความกลมกลืนกันไปตลอดตัวผืนผ้า ซึ่งโดยปกติเมื่อถึงจุดที่จะต้องเก็บชิต (ทอลายชิต) ก็จะนิยมเลือกใช้สีให้ลายชิตโดดเด่นมาจากตัวผืนผ้า จึงต้องการสร้างความแตกต่างโดยการใช้ฝ้ายในเส้นพุ่ง เป็นฝ้ายเช็ญเส้นใหญ่สีเดียวกันกับสีที่ทอผ้าพื้น แต่นำมาพุ่งเฉพาะในจุดที่เก็บชิต (ทอลายชิต) เพื่อเพิ่มมิติผิวสัมผัสให้กับผืนผ้าในจุดที่เป็นลายชิต แต่ทั้งผืนผ้าจะมีความกลมกลืนกัน

ด้านการแปรรูปผ้าชิตเป็นผลิตภัณฑ์ ได้ยึดหลักโดยไม่นำผ้าทอลายชิตทั้งผืนมาแปรรูป แต่เป็นการใช้ “ผ้าชิตแต่ง” เนื่องทำให้ลดการซ้ำของลายเป็นจำนวนมากได้ โดยการเลือกใช้สีในจุดที่สำคัญ ที่ต้องการสร้างจุดเด่นและผสมผสานระหว่างผ้าทอสีพื้นย้อมสีธรรมชาติอื่น

ผลจากการพัฒนาภายใต้กรอบดังกล่าวพบว่า ผลิตภัณฑ์มีต้นทุนสูงขึ้นจากเดิมโดยเฉลี่ย 43 เปอร์เซ็นต์ แต่สามารถขายได้ในราคาที่สูงขึ้น 115 เปอร์เซ็นต์โดยเฉลี่ย

อนุชิต กุลมาลา (2552 : 433-441) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้านงานจักสานไม้ไผ่ เพื่อเพิ่มมูลค่าเชิงพาณิชย์ ในเขตจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง ผลการวิจัยพบว่า งานจักสานไม้ไผ่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาในการดัดแปลงวัสดุ โดยเฉพาะบริเวณที่มีไม้สีสุกขึ้นในชุมชนงานจักสานจึงเป็นอาชีพเสริมที่ผลิตขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ เครื่องใช้ในครัวเรือนเครื่องมือจับสัตว์น้ำ เครื่องมือการเกษตร และเครื่องใช้ประกอบพิธีกรรมตามประเพณี ความเชื่อ องค์ความรู้ที่สืบทอดต่อกันมา ได้แก่ การปลุกไฟ การสังเกตชนิดของไม้ และอายุไฟ การคัดเลือกไม้สีสุก การตัดไม้ ฤดูกาลและวันตัดไม้ และการเก็บรักษาไม้ไผ่ องค์ความรู้เหล่านี้เกิดจากประสบการณ์ จึงได้เส้นตอกที่มีคุณภาพเหนียวและทนทาน ลวดลายที่นิยมคือ ลายแม่บท กรรมวิธีที่หา

ให้เกิดความคงทนและเพื่อป้องกันเชื้อราและมอด ได้แก่ การรมควันและการทาน้ำมันยางหรือครั่ง ปัจจุบันการผลิตยังคงสืบทอดองค์ความรู้เดิม ซึ่งจักสานไว้ใช้และทำเป็นอาชีพเสริม แต่เมื่อนำมาผลิตเป็นสินค้าจึงควรมีความประณีตยิ่งขึ้น แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์มี 2 แนวทาง คือ 1) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน 2) แนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ ได้แก่ จัดท้าวัสตุที่มีอยู่ในท้องถิ่น เน้นเอกลักษณ์ตามแบบบรรพบุรุษ รูปแบบเดิมแต่เน้นการใช้ประโยชน์ใช้สอยหลายอย่าง

นิยม วงศ์พงษ์คำ (2552 : 267-271) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านอีสาน ด้านการผลิตผลิตภัณฑ์โลหะผสมสำริดและทองเหลืองเพื่อพัฒนามูลค่าเชิงพาณิชย์ ผลการวิจัยพบว่า ประวัติและพัฒนาการผลิตผลิตภัณฑ์โลหะผสมสำริดและทองเหลืองในภาคอีสานยุคก่อนประวัติศาสตร์ ยุคประวัติศาสตร์ และยุคร่วมสมัยในปัจจุบัน ไม่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันทั้งทางชาติพันธุ์ ความคิด ความเชื่อ และรูปแบบผลิตภัณฑ์ แต่หากมีความสัมพันธ์กันอย่างหลวม ๆ ในเรื่องกระบวนการผลิต โดยเฉพาะกระบวนการผลิตแบบแทนที่ซี่ผึ้ง และสัมพันธ์กันในด้านประโยชน์ใช้สอยและรูปแบบผลิตภัณฑ์ ในด้านภูมิปัญญาแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มคือ 1) ภูมิปัญญาในการเลือกวัสดุตามธรรมชาติในท้องถิ่น 2) ภูมิปัญญาในกระบวนการผลิต 3) ภูมิปัญญาที่ปรากฏในรูปแบบของผลิตภัณฑ์สำหรับแนวทางในการพัฒนาวัสดุใช้วิธีการทดลองทดสอบวัสดุใหม่เพื่อให้เกิดความหลากหลายของสีวัสดุ ตรวจสอบด้วยเครื่องมือ Spectrometer ทำให้ได้เฉดสีวัสดุใหม่ 24 สี ทั้งสำริดและทองเหลือง เพื่อนำไปใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ในด้านการพัฒนากระบวนการผลิต ได้นำเอากระบวนการผลิตแบบใหม่เรียกว่าการหล่อแบบแม่พิมพ์ทรายมาใช้สำหรับผลิตภัณฑ์แบบง่าย และใช้กระบวนการผลิตแบบแทนที่ซี่ผึ้งด้วยวัสดุใหม่สำหรับผลิตภัณฑ์ที่มีรูปแบบยาก ซึ่งสามารถลดขั้นตอนในการผลิต และเพิ่มปริมาณการผลิตได้มากขึ้นกว่าเดิม ในด้านการพัฒนาการออกแบบแบ่งเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มประติมากรรมนูนต่ำกลุ่มประติมากรรมนูนสูง และกลุ่มประติมากรรมลอยตัว โดยใช้กรอบแนวคิดในการออกแบบจากภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสานผสมผสานกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ ดังนี้ ผลิตภัณฑ์นูนต่ำใช้กรอบแนวคิดจากภูมิปัญญาลายผ้าขิดอีสาน ผลิตภัณฑ์นูนสูงใช้กรอบแนวคิดจากภูมิปัญญาฮีต 12 หรือ ประเพณี 12 เดือน ของคนอีสานและประติมากรรมลอยตัวเป็นผลิตภัณฑ์ที่เน้นประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวันเป็นหลัก โดยสรุป ปัจจัยแห่งความสำเร็จในด้านการผลิต ผลิตภัณฑ์โลหะผสมสำริดและทองเหลืองเพื่อพัฒนามูลค่าเชิงพาณิชย์ในภาคอีสาน ยังคงตั้งอยู่บนฐานแนวความคิดและภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับแนวคิดใหม่ เพื่อบูรณาการแนวคิดดั้งเดิมเข้ากับแนวคิดใหม่โดยเฉพาะการพัฒนาวัสดุกระบวนการผลิต และรูปแบบการผลิตเชิงพาณิชย์ขึ้นใหม่ เพื่อเพิ่มทั้งคุณค่า และมูลค่าของผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและผู้บริโภคต่อไป

อุรารมย์ จันทมาลา (2552 : 204-207) ได้ศึกษาเรื่อง การสร้างและพัฒนาเครือข่าย ธุรกิจบริการด้านเครื่องแต่งกายเพื่อการแสดงในชุมชนอีสาน ผลการวิจัยพบว่า การประกอบธุรกิจ บริการด้านเครื่องแต่งกายเป็นธุรกิจเฉพาะที่เจ้าของธุรกิจเป็นผู้บริหารจัดการด้วยตนเอง ทั้งการจัดการ เครื่องแต่งกาย การลงทุน การวางแผนการตลาด ปัญหาในการดำเนินธุรกิจพบว่า มีการสูญหายของ เครื่องแต่งกาย ผู้ช่วยประกอบการไม่เพียงพอ แหล่งผลิตเครื่องแต่งกายเครื่องประดับในท้องถิ่นมีน้อย การแข่งขันทางธุรกิจเพิ่มขึ้น และปัญหานี้สืบจากการกั๊ยืมเงินทุนเพื่อขยายกิจการการสร้างและพัฒนา เครือข่ายธุรกิจบริการด้านเครื่องแต่งกายเพื่อการแสดงในชุมชนอีสานพบว่า เป็นการสร้างเครือข่ายแบบ ขึ้นบันได ส่วนการพัฒนาเครือข่ายจะเป็นการแก้ปัญหาที่เกิดจากการดำเนินธุรกิจทั้งในด้านเงินทุน การ

บริหารจัดการในร้านแหล่งผลิตในท้องถิ่นที่จะลดต้นทุนด้วยการรวมกลุ่ม แลกเปลี่ยนข่าวสาร กำหนดความร่วมมือและเป้าหมายที่เหมือนกันซึ่งจะเป็นการขยายเครือข่ายธุรกิจด้านเครื่องแต่งกายที่ทำให้ผลประโยชน์ในการดำเนินการเพิ่มมากขึ้นจากระดับท้องถิ่นขยายสู่ระดับประเทศ โดยสรุปการสร้างและพัฒนาเครือข่ายธุรกิจบริการด้านเครื่องแต่งกายในชุมชนอีสานจะต้องมาจากผู้ประกอบการรวมตัวกัน สนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ มีจุดหมายในการประกอบธุรกิจที่มาจากความต้องการเหมือนกัน แล้วนำไปดำเนินการสร้างงานให้ชุมชนจะก่อให้เกิดการสร้างรายได้ กลุ่มลูกค้าเพิ่มขึ้นทำให้เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งและพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

สิทธิศักดิ์ จำปาแดง (2552 : 447-458) ได้ศึกษาเรื่อง แคน : การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนาวัตถุดิบ และการทำแคนเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า แนวทางในการผลิตแคนให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น ด้านมูลค่าเพิ่มทางด้านวัฒนธรรม มี 6 ด้านคือ ด้านธุรกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม ด้านสุนทรียศาสตร์ด้านการดูแล และด้านสิ่งแวดล้อม โดยสรุป การวิจัยนี้นับเป็นการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีการต่อยอดทางความรู้ นำไปสู่การใช้แก้ปัญหาด้านวัตถุดิบและวิธีทำแคนที่มีคุณภาพในอนาคต ผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนทางวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้าน และเป็นข้อเสนอแนะสำหรับวิจัยขยายผลช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มทางวัฒนธรรมต่อไป

วฤต วิศรุตเวศม์ (2552 : 241-246) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาเครื่องประดับเงินจากภูมิปัญญาพื้นบ้าน เพื่อเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาการจัดการเชิงธุรกิจเครื่องประดับเงิน เป็นการพัฒนาโดยการคิดของปราชญ์ชุมชนใช้แนวคิดเดิมบูรณาการกับแนวคิดใหม่ และใช้แนวคิดเชิงประยุกต์เกี่ยวกับศิลปะรูปทรงและลวดลาย วัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือการผลิต และวัตถุประสงค์การผลิต เกิดขึ้นในระดับครัวเรือนและกลุ่ม ร่วมกับเครือข่ายธุรกิจภายในและนอกชุมชน มีสถาบันศาสนา สถาบันการศึกษาหน่วยงานราชการ องค์กรอิสระ หน่วยงานเอกชน และผู้ประกอบการค้าเครื่องประดับเงินในการพัฒนาธุรกิจอย่างจริงจัง และหาแนวทางวางแผนการผลิตร่วมกัน โดยจัดหาเงินทุนให้อย่างเหมาะสมและเพียงพอ จัดทำเอกสารรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ จัดตั้งกรมเครื่องประดับเงินของชุมชน จัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้ชมกระบวนการผลิต และจัดตั้งศูนย์กลางการซื้อขายและประชาสัมพันธ์ทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ของชุมชน เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนให้เกิดรายได้และสามารถพึ่งตนเองได้ โดยสรุปผลการวิจัยนี้บ่งชี้ จากนโยบายการพัฒนาประเทศตามกระแสหลัก (ทุนนิยม) และกระแสทางเลือก (พึ่งตนเอง) ได้เป็นปัจจัยสำคัญช่วยให้การผลิตเครื่องประดับเงินจากภูมิปัญญาพื้นบ้านของชุมชนมีการผลิตอย่างต่อเนื่องถึงปัจจุบัน และในปัจจุบันเป็นการผลิตจากองค์ความรู้ใหม่แบบพหุสังคมหัตถกรรมเครื่องประดับเงินเชิงประยุกต์ที่เป็นประโยชน์ในการเสริมสร้างความเข้าใจในการดำรงอยู่ของชุมชนการผลิตเครื่องประดับเงิน และใช้เป็นแนวทางสำหรับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องร่วมกับชุมชนส่งเสริม และสนับสนุนให้การผลิตเครื่องประดับเงินจากภูมิปัญญาพื้นบ้านมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและคงอยู่กับจังหวัดสุรินทร์ตลอดไป

กฤษณา คนเพียร (2552 : 380 - 381) ได้ทำการศึกษารูปแบบการพัฒนาเครือข่ายธุรกิจไม้ดอกไม้ประดับของกลุ่มชาติพันธุ์ ในชุมชนอีสานใต้ ผลการศึกษาพบว่า สภาพปัญหาเกี่ยวกับเครือข่ายธุรกิจไม้ดอกไม้ประดับกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว ไทยเขมร และไทยโคราช ในชุมชนอีสานใต้พบว่าเครือข่ายธุรกิจตลาดท้องถิ่นไม่แน่นอน เครือข่ายธุรกิจการถ่ายทอดองค์ความรู้การผลิตไม้ดอก ไม้ประดับ ซึ่งเกิดจากครอบครัวที่ลูกไม่มีความสนใจเรียนรู้จากบุคคลที่เข้ามาอบรมส่งเสริม

ปัญหาสิ่งแวดล้อมไม่เอื้อต่อการผลิต ทำให้ได้ผลผลิตน้อยไม่พอเพียงกับการสร้างเครือข่ายธุรกิจ องค์กรขาดความยั่งยืนในการรวมกลุ่ม ขายตัดราคาตัวเอง และขาดอำนาจต่อรองกับพ่อค้าคนกลาง รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายไม้ดอกไม้ประดับมีลักษณะเหมือนกันทั้งสามกลุ่ม คือ รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายธุรกิจตลาดท้องถิ่น และตลาดต่างประเทศด้วยคนในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันและรูปแบบเครือข่ายธุรกิจตลาดไทยแมงมุมที่ถูกพัฒนาจากองค์กรของรัฐ และองค์กรเอกชน รวมทั้งเกษตรกรจัดตลาดตามฤดูกาลของไม้ดอกไม้ประดับจากตลาดในท้องถิ่นสู่อำเภอและจังหวัด โดยสรุปกลุ่มเกษตรกรที่ผลิตไม้ดอกไม้ประดับในวิธีการทำเกษตรกรรมแบบพึ่งตนเอง และพึ่งระบบทุนนิยม สามารถสร้างเศรษฐกิจในระดับครัวเรือน และระดับชุมชนได้ องค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ควรพิจารณาหาทางพัฒนา ส่งเสริมและสนับสนุนธุรกิจไม้ดอกไม้ประดับของชุมชน ให้พัฒนาให้เกิดความมั่นคง และพึ่งตนเองได้ตลอดไป

พระมหาไชยา หมั่นบรรจง (2554 : 266-268) ได้ศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ด้านการผลิตผ้าย้อมสีธรรมชาติ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน จังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า จังหวัดชัยภูมิมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการทอผ้าสืบทอดกันมาเป็นระยะเวลาอันหลายพันปี จากบรรพบุรุษจำนวนหลายชั่วคน อุปกรณ์ในกระบวนการผลิตผ้าย้อมสีธรรมชาติ มีความเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต แต่ในส่วนของวิธีการและขั้นตอนของการทอผ้ายังคงมีเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น การย้อมสีนั้นมีทั้งสีที่ได้จากพืชและจากสัตว์ แต่โดยส่วนมากใช้พืชพรรณตามธรรมชาติ เป็นวัตถุดิบในการให้สี โดยเน้นสีที่มีความเข้มและเงางาม สภาพปัจจุบันและปัญหาการใช้ภูมิปัญญาในการผลิตผ้าย้อมสีธรรมชาติของจังหวัดชัยภูมิมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น ธรรมชาติที่อยู่โดยรอบชุมชนมีความสำคัญต่อการหาวัตถุดิบทางธรรมชาติ เพื่อนำมาซึ่งวัตถุดิบที่ให้สี ผ้าที่ชาวจังหวัดชัยภูมิให้ความสำคัญและเป็นที่ยอมรับผลิตกันมาก ได้แก่ ผ้าฝ้าย และผ้าไหม โดยการออกแบบลวดลายสำหรับการย้อมสีนั้นได้แก่การมัดหมี่เป็นสำคัญ เริ่มจากการผลิตเส้นใย การย้อมสีธรรมชาติ การทอผ้า ผืน การออกแบบลวดลาย และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ด้านสภาพปัญหาการใช้ภูมิปัญญาในการผลิตผ้าย้อมสีธรรมชาติของจังหวัดชัยภูมิที่พบ ได้แก่ ด้านวัตถุดิบ อุปกรณ์ ขั้นตอน วิธีการ บุคลากร และกระบวนการผลิตแนวทางการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ด้านการผลิตผ้าทอย้อมสีธรรมชาติ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน จังหวัดชัยภูมิ สามารถทำได้โดยมีการร่วมกันทำงานเป็นกลุ่ม คือ

- 1) กลุ่มผลิตเส้นใย
- 2) กลุ่มย้อมสีธรรมชาติ
- 3) กลุ่มทอผ้าผืน
- 4) กลุ่มออกแบบลวดลาย และ
- 5) กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมสีธรรมชาติ

นอกจากนี้ยังมีการถ่ายทอดวิธีการประดิษฐ์อุปกรณ์ในการผลิตผ้าย้อมสีธรรมชาติอีกด้วย การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการผลิตผ้าย้อมสีธรรมชาติ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนจังหวัดชัยภูมิ นับเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาที่มีค่ามิให้เสื่อมสูญ รวมทั้งเป็นงานอาชีพเสริมที่ช่วยสร้างรายได้แก่ชุมชน

ฐิติศักดิ์ เวชกามา (2555 : 493-495) ได้ศึกษาศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน: การบูรณาการแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในการพัฒนาธุรกิจชุมชนภาคอีสาน ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นมาของการทำศิลปหัตถกรรมเป็นการผลิตเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันเป็นการผสมผสานระหว่างความเชื่อและความสามารถทางศิลปะเฉพาะตัวบวกกับจินตนาการโลกทัศน์ของตน สร้างสรรค์ให้เป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในครัวเรือน เป็นเครื่องประดับเพื่อใช้ในโอกาสบุญประเพณีงานประจำปี หรืองานมงคลสำคัญอื่น เป็นของฝากของที่ระลึก วิธีการผลิตส่วนมากได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ และบุคคลในครอบครัวผลิตเรื่อยมาจนเกิดความชำนาญ มีความสวยงาม แฝงสุนทรียภาพและภูมิปัญญาของผู้สร้าง และเป็น

เอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน การรวมกลุ่มและการพัฒนาผลิตภัณฑ์เกิดจากนโยบายของรัฐบาล หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมส่งเสริมการเกษตร กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม และสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สกว.) เข้ามา สนับสนุนและให้ความรู้ในการพัฒนาคุณภาพ รูปแบบ การจัดการและการตลาด ทำให้ชาวบ้านมีความมุ่งมั่นในการอนุรักษ์งานหัตถกรรมพื้นบ้านรวมกลุ่มทำเป็นอาชีพหลัก และมีรายได้เสริมให้กับครอบครัว การบูรณาการกับแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในการพัฒนาธุรกิจชุมชนภาคอีสาน ควรมีการพัฒนา ดังนี้ สร้างมาตรฐานในกระบวนการและขั้นตอนในการประดิษฐ์ โดยเพิ่มความประณีตงดงามในทุกขั้นตอน และการควบคุมคุณภาพการผลิตให้ได้มาตรฐานเดียวกัน การเพิ่มกำลังในการประดิษฐ์จากกลุ่มเครือข่ายศิษย์เก่าสมาชิกในชุมชน การสร้างและพัฒนานักออกแบบงานหัตถกรรมรุ่นใหม่เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้ซื้อ กลยุทธ์การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องอาศัยการสร้างความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ร่วมกับการถ่ายทอดเทคโนโลยีการจัดการที่เหมาะสมในด้านเทคโนโลยีการผลิต การออกแบบ การบริหารจัดการ การพัฒนาให้เป็นเศรษฐกิจชุมชน ด้วยการกระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจและเจตคติที่ดีในการเข้ามาเป็นกลุ่มผู้ผลิต ได้รับค่าตอบแทนที่เหมาะสม สร้างรายได้ที่มั่นคง ขยายกลุ่มคนทำในชุมชนให้มากขึ้น โฆษณาและวางแผนการตลาด หรือส่งข่าวสารทางเว็บไซต์เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์และติดต่อสื่อสารกับชุมชนอื่นในวงกว้าง

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Water (1979 : 69-92) ได้ทำการศึกษาเรื่อง Bulgarians : Arts and Craft พบว่า ศิลปหัตถกรรมนั้น ได้แก่ หน้ากาก เครื่องประดับ พรม เสื้อผ้า เครื่องปั้นดินเผา เซรามิกซ์ ไม้แกะสลัก ภาชนะโลหะ รูปเคารพ ไซอิสเตอร์ และสถาปัตยกรรมซึ่งเป็นงานที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะภูมิหลัง รูปร่าง สีสนั เรื่องราว ลวดลาย การใช้งานมีความสัมพันธ์กับศาสนา เทศกาลและพิธีกรรมต่างๆ การถ่ายทอดเทคนิค ฝีมือ จากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนรุ่นหนึ่งโดยเกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิต

Fair (1994 : 10 -11) ได้ทำการศึกษา Native Art in The Public Eye, The Affirmation Of Tradition ผลการศึกษา พบว่า ทัศนคติของชุมชนนั้นเห็นว่า ศิลปะพื้นเมืองอลาสก้านั้น มาจากความหลากหลายของกลุ่ม มีรูปแบบของประเพณี ผลิตภัณฑ์ทางศิลปะ เป็นการแสดงออกเฉพาะตัวโดยมีพื้นฐานความเป็นอยู่การสร้างงานศิลปะเป็นไปตามวัตถุประสงค์ งานศิลปะพื้นเมืองเกี่ยวข้องกับสถานที่ ประวัติศาสตร์ ประเพณีการถ่ายทอดมีทั้งโดยอ้อมโดยตรงหรือทั้งสองอย่าง และมีความสำคัญในการถ่ายทอด วัฒนธรรม ประเพณี การเรียนรู้ เป็นหน้าที่ของครอบครัวทำให้เกิดบทบาทหน้าที่ในครอบครัวตาม เพศ จึงมีการฝึกฝนจากผู้ถ่ายทอดอย่างใกล้ชิด การผลิตงานเป็นผลมาจากความต้องการของตลาดที่ขาดสินค้าศิลปะพื้นเมืองข้อมูลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้เก็บรวบรวมจากศิลปินพื้นเมืองอลาสกา

Kuratko และ Hodgetts (1996 : 167-168) ได้ศึกษาถึงปัญหาและความล้มเหลวของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พบว่า มีเหตุปัจจัยด้านข้อมูลไม่เพียงพอ ทำให้เกิดการตัดสินใจที่ผิดพลาด การขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ทำให้การขยายตัวของการใช้ทรัพยากรไม่สอดคล้องส่งผลให้เกิดปัญหาด้านการจัดการและการเงินตามมา พบปัญหาขาดข้อมูลเกี่ยวกับลูกค้า กิจการไม่สามารถตัดสินใจวางแผนการตลาดให้กับลูกค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความล้มเหลวในการหาตลาด กิจการยึดกลุ่มลูกค้าเก่าหรือเน้นการตลาดหนึ่งจึงทำให้เกิดการกระจายสินค้าไม่มาก ขาดข้อมูลการวิจัย ไม่มีการศึกษาข้อมูลทางการตลาดอย่างเพียงพอ ทำให้การตัดสินใจ ด้านการตลาดอ่อนแอ พบปัญหา

ด้านกฎหมาย กลุ่มพยายามหลีกเลี่ยงกฎหมาย ซึ่งในระยะยาวจะมีผลผูกพันต่อเนื่องมาก ความไม่เป็นธรรม กิจการเน้นสมาชิกในครอบครัวช่วยกันทำงาน ซึ่งบางครั้งทำให้เกิดความลำเอียงในการปฏิบัติและจ่ายผลตอบแทน เกิดเป็นปัญหาต่อการจัดการตามมา ขาดความสามารถทางด้านเทคนิค กิจการบางประเภทต้องอาศัยความรู้ความสามารถทางด้านเทคนิคและความพร้อมในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคนิค พึ่งพาความสามารถของบุคคลเพียงคนเดียว ดังนั้น ถ้าเกิดปัญหาขึ้นบุคคลนั้นไม่อยู่ การดำเนินธุรกิจจะขาดช่วงไม่ต่อเนื่อง และขาดการบริหารจัดการที่ดี การจัดการถือเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินธุรกิจขนาดย่อม ถ้ามีปัญหาในด้านการจัดการ จะมีผลอย่างมากในการดำเนินกิจการต่อไป

Kanno (1997 : 110) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิตชุมชน (Ino Constraints) ว่าสามารถลดต้นทุนการบริหารจัดการของกลุ่มธุรกิจชุมชนได้ ทำให้กลุ่มธุรกิจชุมชนที่มีขนาดใหญ่เกินไปจนถึงวิถีชีวิตชุมชนไม่มีผลต่อสมาชิก หรือการดำเนินกิจกรรมอยู่ภายนอกขอบเขตของวิถีชีวิตชุมชน มีต้นทุนบริหารจัดการสูง อาจทำให้ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ในเชิงการค้า ซึ่งจากการศึกษาเปรียบเทียบกับกลุ่มทอผ้า 2 สองกลุ่มในจังหวัดขอนแก่น พบว่า กลุ่มแรกเป็นสมาชิกศูนย์ศิลปหัตถกรรมพัฒนาสตรีอีสาน ซึ่งเป็นองค์การพัฒนาเอกชนช่วยจัดการตลาดให้ การดำเนินงานของกลุ่มอาศัยกลไกนอกวิถีชุมชนมาก ทำให้การดำรงอยู่ของกลุ่มต้องพึ่งพาอาศัยองค์กรภายนอกเป็นสำคัญ ในขณะที่กลุ่มหลังดำเนินการโดยชุมชนเองทั้งหมดและดำรงอยู่ได้ในเชิงการค้า และมีต้นทุนการบริหารจัดการต่ำ เป็นผลของ 2 ปัจจัยที่สืบเนื่องจากวิถีชุมชนคือ หนึ่งผู้ที่ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ซึ่งเป็นผลจากค่านิยมที่ต้องการรักษาชื่อเสียงของตนในชุมชนไว้ สองผู้ประสานงานด้านการตลาด ซึ่งได้ส่วนแบ่งจากกำไรของผลผลิตเป็นรายชิ้น ทำให้มีแรงจูงใจที่จะขยายผลผลิต และกระตุ้นสมาชิกทำการผลิตให้ได้มากที่สุดจึงเป็นแรงผลักดันที่สำคัญในการดำเนินกิจกรรมการผลิตและการค้าร่วมกันของกลุ่ม

Rosengarten (1997 : 155-160) ได้วิจัยที่มาทางสังคมของเครื่องจักสานแบบ African-American Low country จากการศึกษาพบว่า คนเชื้อสายแอฟริกันที่อาศัยอยู่ใน Carolina Low country ทำเครื่องจักสานมานานพอ ๆ กับที่เข้ามาอาศัยอยู่ที่นี่ เครื่องจักสาน “Fanner” ที่ทำมาจากหญ้าสาน ถูกใช้สำหรับแยกข้าวออกจากฟางในพื้นที่เพาะปลูก เครื่องจักสานแบบ Low country ที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นภาชนะบรรจุของเหลวธรรมดา ๆ และเป็นเครื่องใช้ที่สำคัญได้กลายมาเป็นสัญลักษณ์ของเมืองและของภูมิภาคและยังได้รับการฟื้นฟูในฐานะงานศิลปะ การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชีวิตชาวแอฟริกัน-อเมริกัน การทำเครื่องจักสานในเขตพื้นที่แอฟริกันกลาง และตะวันตก โดยเฉพาะแองโกล่า คองโก และ Senegambia ที่ส่งผลให้คนจำนวนมากต้องไปเป็นทาสบริเวณชายฝั่งแถบนี้ ผลกระทบของตลาดและหน้าที่ ตัวการหลักของการเปลี่ยนแปลงในชุมชนในชุมชนที่ทำเครื่องจักสานในแอฟริกันและรัฐแคลิฟอร์เนียได้ สูดท้ายนี้ที่มาทางสังคม ได้ให้ความเห็นเรื่องบทบาทของการประดิษฐ์การยืม และความทรงจำในการผลิตเครื่องจักสานแบบสานขดในทุก ๆ ที่

Mathewson (1998 : 146-150) ได้วิจัย การถักทอ สายใยชีวิต สัญลักษณ์ การแสดงออกร่วมสมัยของเครื่องจักสานของชาวอินเดียนแดงในแคลิฟอร์เนีย เครื่องจักสานของชาวอินเดียนแดงในแคลิฟอร์เนีย ได้เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมากในช่วง 15 ปีที่ผ่านมา งานเขียนส่วนมากบรรยายเรื่องการจักสานไว้ว่าเป็นทักษะที่กำลังจะตาย แต่ชาวแอฟริกันพื้นเมืองก็ได้มีการสานต่อในการฝึกหัด เรียนรู้ ฟื้นฟู และสร้างสรรค์ปรับปรุงประเพณีที่ล้ำค่า งานเขียนชิ้นนี้กล่าวถึงการแสดงออกร่วมสมัยของการจักสานแบบชาวอินเดียนแดงในแคลิฟอร์เนีย ซึ่งประกอบไปด้วยการสานต่อในการใช้เทคนิค วิธีการเก่าแก่แบบโบราณ หรือก็คือการใช้พืชเส้นใยตามแบบประเพณีนิยมที่เคย

ปฏิบัติกันมา และวิธีการจัดการและจัดเก็บ รวบรวมที่เป็นแบบเฉพาะ และนอกจากนี้ยังได้พูดถึงการใช้ภาพลักษณ์และรูปแบบของเครื่องจักสานในงานศิลปะร่วมสมัยอีกด้วย ภาพลักษณ์พวกนี้ถูกใช้โดยชาวอินเดียนแดงพื้นเมืองของแคลิฟอร์เนีย เพื่อเป็นเครื่องหมายแสดงถึงเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ และโดยกลุ่มคนผู้ที่ไม่ใช่ชาวอินเดียน เช่น พิพิธภัณฑสถาน และสมาคม (ที่คอยชี้แจงอธิบาย) เพื่อเป็นตัวชี้วัดการแสดงตัวตนของชาวอินเดียนแดงในแคลิฟอร์เนีย ได้มีการสำรวจค้นหาค้นคว้าถึงเรื่องความแตกต่างกันของความคิดแบบอินเดียนกับที่ไม่ใช่อินเดียนเกี่ยวกับโลกของธรรมชาติ และการนิยามแนวคิดที่เกี่ยวกับ ประเพณี ลักษณะที่แท้จริง และศิลปะ แนวความคิดพวกนี้ถูกมองแตกต่างกันไปตามกลุ่มคน เช่น พ่อค้าและนักสะสมเครื่องจักสาน นักการศึกษา นักท่องเที่ยว นักศิลปะ และช่างทำเครื่องจักสานชาวอินเดียน ช่างจักสานชาวพื้นเมืองให้การอธิบายแนวคิดว่าจะอะไรคือ แบบประเพณีนิยม ของพวกเขามากกว่ากลุ่มอื่น ๆ ซึ่งประกอบไปด้วย ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางด้านความรู้สึก ปัจจัยที่มีพื้นฐานอยู่บนความคิดของตัวเองมากกว่าเรื่องจริง และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับบริบทโดยรอบ คำอธิบายนี้มีการเน้นเรื่องความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันของชุมชนชาวอินเดียนและที่ดิน นักสะสมและผู้ที่มีความเชี่ยวชาญสนใจในการศึกษาเรื่องเครื่องจักสานแบบชาวอินเดียนแดงในแคลิฟอร์เนีย ที่ไม่ใช่ชนพื้นเมืองให้แนวคิดเพียงการวิเคราะห์แบบวัตถุประสงค์ และไม่อนุญาตให้มีการเปลี่ยนแปลงข้อขัดแย้งร่วมสมัยบางข้อรวมทั้งประเด็นที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของพลังที่อยู่รอบ ๆ การควบคุม ความรู้เกี่ยวกับการทำเครื่องจักสานของชาวแคลิฟอร์เนียและชาวอินเดียน นอกจากนี้ยังมีการพูดถึงความพยายามที่จะควบคุมบางเรื่อง เช่น การเข้าไปรวบรวมที่ดินและพินยากำจัดวัชพืชในที่สาธารณะ งานชิ้นนี้มีเอกสารประกอบที่เป็นรูปถ่ายของพืชชนิดที่ใช้ทำเครื่องจักสาน การเก็บ และเตรียมสำหรับนำมาใช้

De Barcza (1988 : 143-149) ได้ศึกษา Art Heritage Perpetuation in Contemporary Fijian Culture จากการศึกษาพบว่า ศิลปะพื้นเมืองของชาวฟิจิ เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ของชาวฟิจิ อันประกอบด้วยสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ เพลง การเต้นรำ ละครรำที่เล่าด้วยปากเปล่าและค้นพบว่าวิธีการและวัสดุของงานหัตถกรรมได้รับสืบทอดมาจากสมัยโบราณ การสร้างงานศิลปะ เป็นไปตามความต้องการของชุมชนที่นำไปแลกเปลี่ยนให้เป็นรายได้ของชุมชน ตามความต้องการของชุมชนความเปลี่ยนแปลงของการสืบทอดงานศิลปะของชาวฟิจิ เป็นไปตามความเจริญของสังคม การผลิตงานจึงมีการทำเป็นรูปแบบที่มีการค้นคว้าและพัฒนาเทคโนโลยีในการทำงาน การศึกษางานศิลปะของชาวฟิจิ ขาดแคลนคนไม่มีทุนในการศึกษา สิ่งที่สนับสนุนให้ดำรงอยู่ได้คือ การทำในลักษณะอุตสาหกรรมหัตถกรรมหมู่บ้านจึงทำให้มีการดำรงอยู่สืบทอดศิลปะของชาวฟิจิ และเท่ากับเป็นการฟื้นฟูวัฒนธรรมด้วย

Andoh Nat Kobina (1999 : 40 – 42) ได้ศึกษาถึงผลกระทบของการปรับโครงสร้างในเขตพื้นที่ Sub – Sahara ในแอฟริกา กรณีศึกษาเศรษฐกิจชุมชนของอเมริกาตะวันตก และแอฟริกาใต้ในการพัฒนาชุมชน พบว่าการปรับโครงสร้างและรูปแบบแนวพัฒนาเศรษฐกิจแบบใหม่ คือ การสร้างความสัมพันธ์กันของชุมชนและการประสานกันของนโยบายเศรษฐกิจกับรัฐอื่น จะเสริมสร้างระบบการลงทุน ระหว่างประเทศ และผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจมากมาย ในทวีปแอฟริกา นอกจากนี้ยังมีการวิจัยของ Smith Brent Tarbet (1988) ได้ศึกษาถึงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่ Bonaviata Headland, Newfoundland พบว่า การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนโดยคนที่มิชอบบทบาทสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นจะทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนสำเร็จซึ่งขึ้นกับขนาดและหน้าที่ของอุตสาหกรรมที่ทำด้วย

Wayne Lawrence (1999 : 40) ได้ศึกษาการพัฒนาธุรกิจชุมชนมีต่อสังคมและเศรษฐกิจ กรณีการผลิตเครื่องหนังสำเร็จรูปในเมืองเล็ก ๆ ของรัฐเท็กซัส พบว่า การรวบรวมเงินทุนใช้เวลาถึง 2 ปี จึงสามารถติดตั้งสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ และดำเนินการให้ชุมชนได้รับความพอใจ และทำให้ชุมชนเข้มแข็ง

Dozier (2000 : 167-169) ได้วิจัยการจักสานแบบ Kumeyaay : การจัดการทรัพยากรในฐานะที่เป็นกลยุทธ์ทางเศรษฐกิจ ช่างทำตะกร้าชาว Kumeyaay ผู้ซึ่งอาศัยอยู่ในเมือง Baja ในรัฐแคลิฟอร์เนีย ได้รับการสอนเรื่องงานฝีมือมาเป็นทอด ๆ จากรุ่นแม่รุ่นยายมาสู่รุ่นลูกหลาน อย่างไรก็ตามไม่มีการขาดตอน การจักสานของพวกเขา คือ การรวบรวมกลยุทธ์ในการอยู่รอดทางเศรษฐกิจที่ต้องอาศัยทักษะทางศิลปะ ความชำนาญในสิ่งที่ทำด้วยมือ ความรู้ทางด้านเทคนิค ความสามารถในการสอน ความเชี่ยวชาญในการทำธุรกิจ พร้อมทั้งการจัดการทรัพยากรที่ดี และเครือข่ายทางสังคมที่มีประสิทธิภาพ เครื่องจักสานแสดงให้เห็นถึงเครือข่ายที่ก่อตั้งขึ้นมานาน โดยการติดต่อกันระหว่างรุ่นและบุคคลที่อยู่ร่วมสมัย อิทธิพลจากคนนอก แรงบันดาลใจส่วนบุคคล และภาวะแวดล้อมที่หลากหลาย เครือข่ายนี้เชื่อมโยงช่างทำตะกร้าแคลิฟอร์เนียทั้งหมด และผลิตช่างทำตะกร้าฝีมือดีเมื่อสภาวะเอื้ออำนวย การศึกษาพิจารณาเรื่องการทำตะกร้าของชาว Kumeyaay กินเวลายาวนานมาก งานเขียนที่ใช้อ้างอิงถึงมีน้อยมาก ทั้ง ๆ ที่การทำเครื่องจักสานมีอยู่ทั่วไปในสังคมอินเดีย หลังปี 1900 มีบทความสั้น ๆ อยู่จำนวนเล็กน้อยที่กล่าวถึงการจักสานแบบ Kumeyaay ปรากฏขึ้นในสิ่งตีพิมพ์ทั้งที่เป็นทางวิชาการและเป็นสิ่งที่คนกำลังให้ความสนใจ แต่ในท้ายที่สุดแล้วบทความ เหล่านี้ก็วิเคราะห์นักสะสม และของที่สะสมไว้ทั้งแบบส่วนตัวและที่เป็นของสถาบัน ซึ่งให้เห็นถึงทัศนคติทางวิชาการในแง่ลบเกี่ยวกับคุณค่าของการศึกษาเรื่องเครื่องจักสานโดยตรง งานวิจัยชิ้นนี้ มีความตั้งใจที่จะนำเสนอเหตุผลเพื่อที่จะเปลี่ยนทัศนคตินั้น โดยแสดงให้เห็นถึงฐานะ การวางตัวของช่างสานตะกร้าระหว่างที่ดินและตลาด ความต่อเนื่องของรูปแบบการใช้วัสดุแบบดั้งเดิม ผลกระทบของการเป็นเมืองขึ้นและการแบ่งที่ดินของชาว Kumeyaay และทัศนคติของชุมชนวิชาการ

Preissing (2006 : 10 – 12) ได้ศึกษาแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนสำหรับชุมชนในชนบท ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการที่ประสบความสำเร็จ พบว่าแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในโครงการที่ประสบความสำเร็จนั้น เน้นในด้านการเตรียมการของชุมชน ก่อนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อศึกษาจุดด้อยและจุดเด่นของชุมชน ประการที่สองให้ความสำคัญกับการตรวจสอบทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ชุมชนมีและวิธีการที่จะนำทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่นั้นไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยไม่ทำลายสภาพสิ่งแวดล้อมจนเสื่อมโทรม ประการที่สาม ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการผลิตของชุมชนให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ประการที่สี่ แผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาคนในชุมชนให้มีวิสัยทัศน์กว้างไกลและเห็นคุณค่าของตนเองและชุมชน ประการที่ห้า แผนยุทธศาสตร์ในการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนของตนเองและชุมชนอื่น ๆ

Fernandez (2006 : 47 -48) ได้ศึกษาเรื่องนโยบายภาครัฐในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพบว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติเพื่อให้บรรลุความสำเร็จได้นั้นจะต้องอาศัยปัจจัยทั้ง 2 ประการคือ ข้าราชการและประชาชนที่อยู่ในโครงการ และปัจจัยที่เน้นด้านชุมชนที่ยึดมั่นในวัฒนธรรม ปัจจัยทางด้านนโยบาย ปัจจัยด้านข้าราชการระดับปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าราชการระดับปฏิบัติที่จะเป็นผู้เชื่อมโยงนโยบายระดับนามธรรมลงสู่การปฏิบัติระดับพื้นที่ที่เป็นรูปธรรม หากข้าราชการ

ขาดความตั้งใจจริง ไม่มีความสามารถด้านวิชาชีพหรือไม่อาจปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่แล้ว ถึงแม้นโยบายจะมีความชัดเจน สอดคล้องกับสภาพปัญหาและวัฒนธรรมของพื้นที่เพียงใด ก็อาจจะทำให้นโยบายล้มเหลวได้ในที่สุด

จากการศึกษางานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปประเด็นที่สามารถนำไปใช้ในการดำเนินการวิจัย มีดังนี้

ในการทอผ้า ถือเป็นศิลปหัตถกรรมที่สำคัญของมนุษย์ ถือเป็นภูมิปัญญาที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ที่รู้จักเรียนรู้ปรับตัว นำเอาสิ่งที่ธรรมชาติได้สร้างขึ้นมาพัฒนาสร้างเป็นอาภรณ์ประดับกายและใช้สอย เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญที่มนุษย์ได้สร้างอรรถประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตจนสร้างงานและรายได้ เป็นอาชีพที่สำคัญ จนเกิดการรวมตัวกันเป็นธุรกิจชุมชน จึงควรวหาวิธีการอนุรักษ์ ส่งเสริมและพัฒนาให้มีคุณภาพต่อไป

ในการดำเนินธุรกิจชุมชน มักประสบปัญหาในการดำเนินกิจการ ได้แก่ บันทึกข้อมูลการดำเนินงานที่แท้จริงไม่ได้ ไม่ทราบต้นทุนที่แท้จริง ไม่ทราบกำไรและขาดทุนที่แท้จริง ไม่มีการควบคุมเกี่ยวกับสินค้าคงเหลือ ไม่ได้ผลิตตามความต้องการของผู้ซื้อ ไม่มีการสำรวจตลาดก่อนผลิตไม่ทราบกลยุทธ์การตลาดและไม่มีการวางแผนการตลาด และการผลิตสินค้ายังไม่เข้าใจเทคนิควิธีการที่จะผลิตสินค้าให้ได้คุณภาพมีมาตรฐาน ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ปัจจัยที่เกี่ยวกับตัวสมาชิกมีปัญหาเรื่องเงินทุนและปัญหาด้านข้อมูลการดำเนินงาน ปัญหาด้านความรู้เกี่ยวกับการผลิตสินค้าให้มีคุณภาพ และปัญหาด้านการตลาด

แต่ก็มีกลุ่มเครือข่ายธุรกิจบางแห่งที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิจัยเรื่อง ผ้าซิด : การสร้างเครือข่ายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรมอีสาน ซึ่งมีประเด็นนำศึกษา วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ความสามารถในการจัดการทรัพยากรภายในชุมชน ผู้นำองค์กรระดับชุมชน ความเข้มแข็งองค์กรทางเศรษฐกิจและสังคมภายในชุมชน พฤติกรรมการผลิตและบริโภคของชุมชน การสะสมทุน และแหล่งทุนเพื่อการผลิตการใช้อำนาจรัฐและผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ภายนอกชุมชน การพัฒนาการจัดการเชิงธุรกิจโดยการคิดของปราชญ์ชุมชนใช้แนวคิดเดิมบูรณาการกับแนวคิดใหม่ และใช้แนวคิดเชิงประยุกต์ รูปทรงและลวดลาย วัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือการผลิต และวัตถุประสงค์การผลิต ที่เกิดขึ้นในระดับครัวเรือนและกลุ่ม ร่วมกับเครือข่ายธุรกิจภายในและนอกชุมชน มี สถาบันการศึกษา หน่วยงานราชการ หน่วยงานเอกชน และผู้ประกอบการค้า ร่วมในการพัฒนาธุรกิจอย่างจริงจัง และหาแนวทางวางแผนการผลิตร่วมกัน ทั้งจัดหาเงินทุนและวัตถุดิบให้เหมาะสมและเพียงพอ จัดทำเอกสารรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ เพื่อให้เกิดยอมรับ

ปัจจัยแห่งความสำเร็จในด้านการผลิตของธุรกิจชุมชนภาคอีสานยังคงตั้งอยู่บนฐานแนวความคิดและภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับแนวคิดใหม่ เพื่อบูรณาการแนวคิดดั้งเดิมเข้ากับแนวคิดใหม่โดยเฉพาะการพัฒนาวัสดุ กระบวนการผลิตและรูปแบบการผลิตเชิงพาณิชย์ขึ้นใหม่เพื่อเพิ่มทั้งคุณค่า และมูลค่าของผลิตภัณฑ์ตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง ผ้าซิด : การสร้างเครือข่ายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรมอีสาน ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งการวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีความสำคัญต่อการวิจัยทางวัฒนธรรม (ทรงคุณ จันทจร. 2549 : 5) ถือเป็นงานวิจัยประเภทหนึ่งของการจำแนกประเภทของการวิจัยตามความลึกของข้อมูล โดยทำการเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อศึกษาบริบทของชุมชน หมู่บ้าน ความเป็นมา ภูมิปัญญาชาวบ้าน และองค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าซิดอีสาน ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยได้เข้าศึกษาชุมชน เพื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Document) และข้อมูลจากภาคสนาม (Field Study) ได้แก่ ข้อมูลจากการสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์ ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ข้อมูลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) โดยนำข้อมูลเหล่านั้นมาทำการศึกษาวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิเคราะห์แบบพรรณนาวิเคราะห์ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนโดยแบ่งเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ขอบเขตการวิจัย

1. เนื้อหา
2. ระยะเวลา
3. วิธีการวิจัย
4. พื้นที่ทำการวิจัย
5. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การดำเนินการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
2. การเก็บรวบรวมข้อมูล
3. การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล
4. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา
  - 1.1 ศึกษาประวัติความเป็นมาของผลิตภัณฑ์ผ้าซิดชุมชนในภาคอีสาน
  - 1.2 ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของผลิตภัณฑ์ผ้าซิดชุมชนในภาคอีสาน
  - 1.3 ศึกษาแนวทางการสร้างเครือข่ายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าซิดเชิงเศรษฐกิจ

สร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรมภาคอีสาน

2. ระยะเวลาการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยใช้เวลาในการศึกษาเริ่มตั้งแต่วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๕๕ ถึง มีนาคม ๒๕๕๗

ตาราง 1 แผนดำเนินการศึกษาวิจัยตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2555 ถึงเดือนเมษายน พ.ศ. 2557

การดำเนินการวิจัย	พ.ศ. 2555	พ.ศ. 2556		พ.ศ. 2557	
	มิ.ย. - ธ.ค.	ม.ค. - ก.พ.	มี.ค. - ก.ค.	ส.ค. - ธ.ค.	ม.ค. - เม.ย.
1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารก่อนการลงพื้นที่จริง	←→				
2. ติดต่อผู้ให้ข้อมูลและกำหนดแนวคำถามสร้างเครื่องมือในการสัมภาษณ์		←→			
3. ลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม			←→		
4. รวบรวมข้อมูลและตรวจสอบความถูกต้อง				←→	
5. พัฒนาผลิตภัณฑ์				←→	
6. วิเคราะห์ข้อมูลพร้อมจัดพิมพ์รายงานการวิจัยเสนออาจารย์ที่ปรึกษา				←→	→

3. วิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเป็นการพิจารณาเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยที่ทำแล้วนำมาวิเคราะห์สรุปเป็นผลการวิจัยและใช้ความเป็นเหตุเป็นผลของการวิเคราะห์ โดยทำการเก็บข้อมูล 2 ลักษณะดังนี้

3.1 การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Study) ที่เป็นองค์ความรู้พื้นฐานทั่วไปโดยจำแนกออกเป็น 3 กลุ่ม

3.1.1 เอกสารเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน ได้แก่ประวัติจังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดยโสธร และจังหวัดอำนาจเจริญ ประวัติศาสตร์ชุมชนทั้งข้อมูลเชิงคุณภาพจากเอกสารและบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลที่เป็นพื้นที่ทำการวิจัย สำนักงานพัฒนาชุมชนสำนักงานเกษตรอำเภอ ที่ว่าการอำเภอ องค์การบริหารส่วนจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เป็นต้น

3.1.2 เอกสารเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของชุมชน ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐานของตำบล แผนปฏิบัติงานขององค์การบริหารส่วนตำบล แผนปฏิบัติงานประจำปีของชุมชน บรรยายสรุปผลการปฏิบัติงานของอำเภอ

3.1.3 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภูมิปัญญา ในการสร้างและพัฒนาเครือข่าย เศรษฐกิจชุมชน ด้านผลิตภัณฑ์จากผ้าชิตภาคอีสาน การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การบริหาร และการตลาด ของกลุ่มผู้ผลิต กลุ่มบุคคลที่อยู่ในชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ ในที่นี้หมายถึง ผู้ให้การส่งเสริมและสนับสนุน ร้านค้าผลิตภัณฑ์ผ้าชิต สมุดบันทึกการประชุมการพัฒนาต่างๆ เอกสารและภาพประกอบกิจกรรม เอกสารประชาสัมพันธ์กิจกรรม

การศึกษาข้างต้นผู้วิจัยศึกษาเฉพาะส่วนที่พบว่ามีข้อมูลเชื่อมโยงหรือเกี่ยวข้องกับ เรื่อง ผ้าชิต : การสร้างเครือข่ายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรม ภาคอีสาน ตลอดจนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินธุรกิจ โดยการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ประโยชน์ จากเอกสารของพัฒนาชุมชนอำเภอและองค์การบริหารส่วนตำบลมากที่สุด เนื่องจากมีการเก็บรวบรวม ข้อมูลชุมชนไว้อย่างละเอียด

3.2 การศึกษาข้อมูลจากภาคสนาม (Field Study) เป็นการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลของ ผู้วิจัยตามความมุ่งหมายของการวิจัย ในด้านประวัติความเป็นมา และองค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิต การสร้าง การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ศักยภาพและความพร้อมของธุรกิจชุมชน สภาพปัจจุบัน ปัญหา การใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน แนวทางการใช้ภูมิปัญญา ในการพัฒนาเศรษฐกิจกิจชุมชน ด้านผลิตภัณฑ์ ผ้าชิตในภาคอีสาน (เนื่องจากผู้วิจัยไม่ได้เป็นคนในชุมชนที่ศึกษาวิจัยในจังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดยโสธร และจังหวัดอำนาจเจริญและไม่คุ้นเคยกับคนในชุมชน) ผู้วิจัยต้องสร้างความสัมพันธ์และให้ความสนิท สนมคุ้นเคยกับคนในพื้นที่ที่วิจัย เช่น บุคคลที่เป็นผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่องค์กรเอกชน ข้าราชการที่อยู่ใน ชุมชน โดยผู้วิจัยแสดงตนเองกับคนในชุมชนทั้งสามแห่งในลักษณะที่ผู้วิจัยแสดงบทบาทของนักวิจัย แจ่มจุดประสงค์ให้ทุกคนรับรู้ว่าคุณวิจัยเป็นใคร มีวัตถุประสงค์จะทำอะไร พร้อมทั้งขออนุญาตเข้ามา ศึกษาข้อมูล ทั้งส่วนที่เป็นเอกสารรวมถึงการสังเกตชุมชน การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ประชาชน ตลอดจนการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มของ องค์กรต่างๆ ในชุมชน

4. พื้นที่ที่ทำการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ประกอบด้วย 3 จังหวัด ดังนี้คือ จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดยโสธร และ จังหวัดอำนาจเจริญ การเลือกพื้นที่วิจัยเป็นการเลือกโดยวิธีเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีเกณฑ์ การเลือกดังนี้

4.1 เป็นจังหวัดที่มีความโดดเด่นเกี่ยวกับวัฒนธรรมการทอผ้ามายาวนานและมีปราชญ์ ชาวบ้านที่มีความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าชิต ตลอดทั้งมีวัฒนธรรมด้านศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่มีชื่อเสียง หลายอย่าง

4.2 เป็นจังหวัดที่มีชุมชนรวมกลุ่มเครือข่ายการทอผ้าชิตและการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าชิต มาเป็นเวลานาน มีชื่อเสียงและมีปริมาณการผลิตจำหน่ายเป็นจำนวนมาก เป็นธุรกิจชุมชนที่ สร้างรายได้ให้กับชุมชนเป็นอย่างสูง

4.3 เป็นพื้นที่ที่ผู้วิจัยเข้าไปสำรวจเบื้องต้นแล้วพบปัญหาที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาวิจัยว่า ชุมชนแต่ละแห่งขาดการร่วมมือกันสร้างเครือข่ายธุรกิจ ไม่มีการเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกัน ก่อให้เกิดการแข่งขันกันด้านการตลาด ไม่สามารถต่อยอดพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ เชิงเศรษฐกิจ สร้างสรรค์ไปสู่รูปแบบที่ต้องการของตลาด

จังหวัดกาฬสินธุ์ คือ กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านด่านเหนือ ตำบลโพนงาม อำเภอกมลาไสย ประกอบด้วย กลุ่มที่นอนหมอนชิตบ้านด่านเหนือ จังหวัดยโสธร คือ กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านศรีฐาน อำเภอบ้านดง ประกอบด้วย กลุ่มสตรีสหกรณ์ศรีฐาน หมู่ที่ 3 กลุ่มแม่บ้านเกษตรศรีฐานพลังสามัคคี กลุ่มพัฒนาสตรีศรีฐานหมู่ที่ 8 กลุ่มมาลัยพรหมอนชิต หมู่ที่ 8 และกลุ่มสตรีพัฒนาตำบลศรีฐาน หมู่ที่ 9 จังหวัดอำนาจเจริญ คือ กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านคำพระ ตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน ประกอบด้วย กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรคำพระ หมู่ที่ 2 กลุ่มทอผ้าชิตบ้านคำพระ หมู่ที่ 3 กลุ่มสตรีสหกรณ์บ้านคำพระ หมู่ที่ 2 กลุ่มสายฝนกระเป่าผ้าชิตบ้านคำพระ หมู่ที่ 2 และกลุ่มเยาวชนรุ่นที่ 2

5. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

5.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในภาคอีสาน ผู้ที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการสร้างเครือข่ายธุรกิจชุมชน การผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าชิตในภาคอีสานประกอบด้วย กลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านด่านเหนือ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ กลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านศรีฐาน อำเภอบ้านดง จังหวัดยโสธรและกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ กลุ่มบุคคลทั่วไป กลุ่มผู้ซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าชิตเจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้แก่ บุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) พัฒนาการอำเภอ ฯลฯ และร้านค้าจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากผ้าชิตในจังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดยโสธร และจังหวัดอำนาจเจริญ

5.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วยกลุ่มบุคคล 3 กลุ่มคือกลุ่มผู้รู้ (Key Informants) กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Informants) จำนวนรวมทั้งหมด 88 คน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

5.2.1 กลุ่มผู้รู้ เป็นกลุ่มที่ให้องค์ความรู้เกี่ยวกับบริบทพื้นที่ จำนวนปริมาณ วิธีการผลิต การแปรรูป การตลาดตลอดจนปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการการผลิต การบริหารกลุ่มและการตลาดของผลิตภัณฑ์ผ้าชิตอีสานของชุมชนที่ศึกษา แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม จำนวนรวม 15 คน ประกอบด้วย

1) กลุ่มผู้รู้ภาครัฐ ได้แก่

- (1) พาณิชย์จังหวัด ๆ ละ 1 คนใน 3 จังหวัด รวม 3 คน
- (2) เจ้าหน้าที่กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมจังหวัด ๆ ละ 1 คนใน 3 จังหวัด

รวม 3 คน

- (3) นายองค์การบริหารส่วนตำบล หรือตัวแทน ตำบลละ 1 คน รวม 3 คน

2) กลุ่มผู้รู้ภาคเอกชน ได้แก่ ร้านค้าจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าชิต หรือพ่อค้าที่รับซื้อผลิตภัณฑ์จากกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าชิตมาขายอีกทอดหนึ่ง อาจจะเป็นร้านค้าปลีก หรือร้านค้าส่งก็ได้ ใน 3 จังหวัด ๆ ละ 1 คน รวม 3 คน

3) กลุ่มผู้รู้ภาคชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ชาวบ้านหรือผู้อาวุโสในหมู่บ้านที่ศึกษา ทั้ง 3 หมู่บ้าน ๆ ละ 1 คนรวมเป็น 3 คน

5.2.2 กลุ่มผู้ปฏิบัติ ได้แก่กลุ่มผู้ผลิต แบ่งเป็น 3 กลุ่ม จำนวนรวม 58 คน
ประกอบด้วย

- 1) กลุ่มผู้ปฏิบัติภาครัฐ ได้แก่ พัฒนาการประจำตำบล ๆ ละ 1 คน รวม 3 คน
- 2) กลุ่มผู้ปฏิบัติภาคชุมชน ประกอบด้วย
  - 2.1) ประธานกลุ่ม ทั้ง 11 กลุ่มใน 3 จังหวัด กลุ่มละ 1 คนรวม 11 คน
  - 2.2) กรรมการประจำกลุ่ม ได้แก่ รองประธาน กรรมการฝ่ายต่างๆ เช่น ฝ่ายเหรียญกษาปณ์ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ นายทะเบียน กรรมการและเลขานุการกลุ่ม ทั้ง 11 กลุ่มใน 3 จังหวัด โดยศึกษากลุ่มละ 2 คนรวม 22 คน
- 3) สมาชิกในกลุ่ม ๆ ละ 2 คน ใน 11 กลุ่ม รวม 22 คน

5.2.3 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Information) ได้แก่ บุคคลหรือนักท่องเที่ยวที่ซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าซิด จากร้านค้าจังหวัดละ 5 คนใน 3 จังหวัด รวม 15 คน

ตาราง 2 จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลจำแนกตามพื้นที่ที่ศึกษา

ชื่อกลุ่ม	จำนวนสมาชิก (คน)
1. กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิด ตำบลโพรงงาม อำเภอกลมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้แก่ 1.1 กลุ่มที่นอนหมอนซิดบ้านด่านเหนือ หมู่ที่ 2	50
2. กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิด ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าติ้ว จังหวัดยโสธร ได้แก่ 2.1 กลุ่มสตรีสหกรณ์ศรีฐาน หมู่ที่ 3 2.2 กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรศรีฐาน พลังสามัคคี หมู่ที่ 4 2.3 กลุ่มพัฒนาสตรีศรีฐาน หมู่ที่ 8 2.4 กลุ่มมาลัยพรหมอนซิด หมู่ที่ 8 2.5 กลุ่มสตรีพัฒนาตำบลศรีฐาน หมู่ที่ 9	40 26 30 16 30
3. กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิด ตำบลคำพระ อำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ ได้แก่ 3.1 กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรคำพระ หมู่ที่ 2 3.2 กลุ่มทอผ้าซิดบ้านคำพระ หมู่ที่ 3 3.3 กลุ่มสตรีสหกรณ์บ้านคำพระ หมู่ที่ 2 3.4 กลุ่มสายฝนกระเป่าผ้าซิดบ้านคำพระ หมู่ ที่ 2 3.5 กลุ่มเยาวชนรุ่นที่ 2 บ้านคำพระ หมู่ที่ 2	20 40 35 30 20

วิธีดำเนินการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. แบบสำรวจ (Basic Survey) เพื่อใช้สำรวจข้อมูลเบื้องต้น ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน ลักษณะภูมิประเทศ การคมนาคม การปกครอง จำนวนประชากร สภาพเศรษฐกิจ สภาพสังคม สถานที่สำคัญในชุมชน ความเชื่อประเพณี พิธีกรรมและภูมิปัญญาของกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าชิตภาคอีสาน

2. แบบสัมภาษณ์ (Interview Guide) มี 2 ประเภท คือ

2.1 แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อสัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Informants) เพื่อศึกษาบริบทของชุมชน หมู่บ้าน ความเป็นมา ภูมิปัญญาชาวบ้าน และองค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าชิต และหาคำตอบเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการใช้ภูมิปัญญาในการสร้างเครือข่ายธุรกิจชุมชนภาคอีสานที่เหมาะสมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าชิตภาคอีสานตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.2 แบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) เพื่อเป็นแนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview Guideline) ในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Informants) เพื่อหารายละเอียดต่างๆ ในเรื่องสภาพปัจจุบัน ปัญหา วัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินงาน และองค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิต ผลิตภัณฑ์ผ้าชิต หน่วยงานที่ให้ความรู้และสนับสนุนส่งเสริมกลยุทธ์ในแนวทางการสร้างเครือข่าย ปัจจัยที่ส่งเสริมให้การดำเนินการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าชิตภาคอีสานประสบผลสำเร็จ และปัจจัยที่เป็นปัญหา อุปสรรคที่มีผลกระทบต่อสังคม

3. แบบสังเกต (Observation) เป็นแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) เพื่อใช้กับกลุ่มทุกกลุ่ม และทุกขั้นตอนใช้เป็นเครื่องมือเก็บข้อมูลที่ได้เข้าไปในพื้นที่ชุมชนเพื่อเข้าร่วมกิจกรรม โดยเข้าไปเป็นสมาชิกในกิจกรรมนั้น ๆ ทำการสังเกต ซักถามข้อมูลที่ยังสงสัยจากสิ่งที่กำหนดไว้ล่วงหน้า เช่น ขั้นตอนในการผลิต ลักษณะของผลิตภัณฑ์ อุปกรณ์การผลิต วัสดุที่ใช้ในการผลิต สังเกตการทำกิจกรรมของขั้นตอนในการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าชิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเครือข่าย บันทึกลงสมุดแบบบันทึกการสังเกตในแต่ละวันจะจดบันทึกไว้พร้อมกับเปิดเผยตัวเองว่าเป็นนักวิจัย

4. แนวทางการสนทนากลุ่ม (Focused Group Guideline) เป็นการสนทนาเพื่อสอบถามในประเด็นของข้อมูลเพื่อศึกษาถึงลักษณะเฉพาะ จุดเด่น จุดด้อยในการผลิต การตลาด การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การสร้างเครือข่ายการผลิตแต่ละกลุ่ม โดยกำหนดกลุ่มสนทนาอยู่ระหว่างกลุ่มละ 5-6 คน ได้แก่ ประธานกลุ่ม กรรมการกลุ่ม และสมาชิกกลุ่ม

5. แนวทางการประชุมปฏิบัติการ (Workshop) เป็นการประชุมเพื่อหาแนวทางการสร้างเครือข่ายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ร่วมกันกับผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดผู้เข้าร่วมประชุมอยู่ระหว่าง 15-16 คน

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยยึดหลักข้อมูลที่มีลักษณะสอดคล้องกับความมุ่งหมายของการวิจัย สามารถตอบคำถามของการวิจัยได้ตามที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เป็นการศึกษาจากเอกสารที่มีการบันทึกเอาไว้ หรือที่มีการศึกษาไว้ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัย

2. ภาคสนาม ใช้เทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสำรวจ (Survey) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) คือ การสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง (Structured Interview) และไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) การสนทนากลุ่ม (Focused Group) และการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) โดยดำเนินการดังนี้

2.1 ใช้เทคนิคการสำรวจบริบทของชุมชน กลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าซิด

2.2 ใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง แบบสัมภาษณ์ไม่มีโครงสร้าง และ การสัมภาษณ์เชิงลึก กับกลุ่มผู้ผลิต และกลุ่มทั่วไป

2.3 ใช้เทคนิคการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และแบบไม่มีส่วนร่วมกับกลุ่มผู้ผลิต และกลุ่มทั่วไป ซึ่งเป็นการสังเกตสภาพทั่วไปของกลุ่มผู้ผลิต สภาพความเป็นอยู่ วัฒนธรรมประเพณี ของชุมชน และเหตุการณ์ทั่วไปของกลุ่มที่ศึกษา นอกจากนี้ผู้วิจัยต้องเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มผู้ผลิต โดยการเรียนรู้ ลงมือทำการผลิตผลิตภัณฑ์จากผ้าซิด ของแต่ละกลุ่มที่ศึกษาและเรียนรู้เทคนิควิธีการทำจากผู้มีประสบการณ์ในกลุ่มผู้ผลิตด้วย

2.4 ใช้เทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focused Group Guideline) เพื่อศึกษา ถึงลักษณะเฉพาะ จุดเด่น จุดด้อย เอกลักษณ์ ลักษณะเฉพาะในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าซิด การสร้างและการดำเนินงานของเครือข่ายแต่ละชุมชน

2.5 ใช้เทคนิคการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อให้ได้แนวทางการสร้างเครือข่ายและวิธีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ให้เป็นที่ต้องการของตลาดผู้บริโภค

3. การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data Triangulation) ได้แก่ การแสวงหาความเชื่อถือได้ของข้อมูลจากแหล่งที่แตกต่างกัน (สุภางค์ จันทวานิช. 2548 : 31-33) ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า ดังนี้

1. ด้านข้อมูล

1.1 ด้านสถานที่ ใช้การรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกันจากแหล่งต่างกัน ได้แก่ หมู่บ้าน หรือชุมชนในแต่ละพื้นที่ เป็นต้น

1.2 ด้านบุคคล ใช้การรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกันจากบุคคลหลายคน ได้แก่ ผู้รู้ ผู้สอนงานผลิตภัณฑ์ผ้าซิด ประธานกลุ่ม หัวหน้ากลุ่ม กรรมการกลุ่ม และสมาชิกกลุ่ม เป็นต้น เพื่อตรวจสอบว่าเป็นข้อมูลที่ตรงกันหรือไม่

2. ด้านทฤษฎี ได้ใช้ทฤษฎีตามที่กล่าวอ้างอิงไว้ในบทที่ 2 เป็นเครื่องตรวจสอบ

3. ด้านผู้วิจัย ใช้ข้อมูลจากผู้วิจัยหลายคนที่วิจัยเรื่องเดียวกันมาตรวจสอบว่า ได้ข้อมูลกับผลการวิจัยตรงกันหรือไม่

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร ทำการวิเคราะห์ โดยวิธีการของความสอดคล้อง (Method of Agreement) ซึ่งประกอบด้วย การตรวจสอบความถูกต้อง ความเชื่อถือได้ในเชิงแนวคิด ทฤษฎี ซึ่งพิจารณาจากเอกสารที่เป็นเรื่องเดียวกันจากหลาย ๆ แหล่ง หากข้อมูลตรงกันก็ถือว่ายอมรับความเชื่อถือได้ แล้วนำมาอ้างอิง

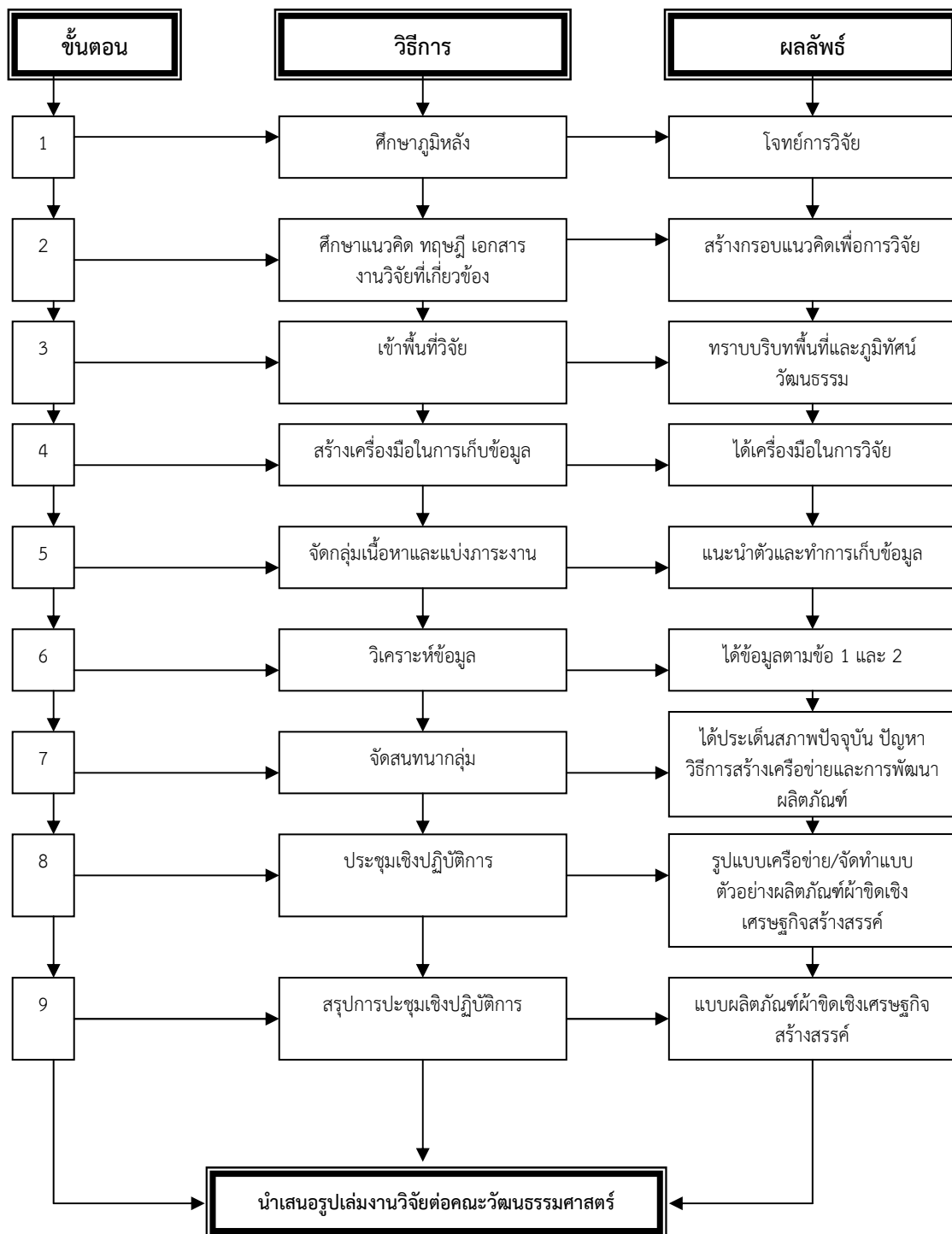
2. ข้อมูลที่ได้จากภาคสนาม ที่เก็บรวบรวมได้จากเครื่องมือทุกประเภท นำมาจำแนกข้อมูล (Typology Analysis) ออกเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นที่ศึกษา

3. วิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัยที่ตั้งไว้ โดยการใช้วิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) และเสนอในรูปแบบตารางบางส่วน อธิบายผลโดยวิธีพรรณนา

4. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยเรื่อง ผ้าซิด : การสร้างเครือข่ายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรมภาคอีสาน ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล ตามความมุ่งหมายของการวิจัย เสนอข้อมูลสรุป อภิปรายผลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ภาพประกอบ 5 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยเรื่อง ผ้าขิด:การสร้างเครือข่ายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรมอีสาน ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลในลักษณะการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายรูปแบบ เป็นต้นว่าข้อมูลจากเอกสาร การสังเกต การสำรวจ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มและการประชุมเชิงปฏิบัติการหรือเวทีชุมชน เพื่อนำมาใช้ตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง 3 ข้อ การนำเสนอผลการศึกษา ผู้วิจัยแยกการนำเสนอออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ประวัติความเป็นมาของผลิตภัณฑ์ผ้าขิดชุมชนในภาคอีสาน

ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาของผลิตภัณฑ์ผ้าขิดในภาคอีสาน

ตอนที่ 3 แนวทางการสร้างเครือข่ายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรมภาคอีสาน

ตอนที่ 1 ประวัติความเป็นมาของผลิตภัณฑ์ผ้าขิดชุมชนในภาคอีสาน

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยการศึกษาการสร้างเครือข่ายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าขิดเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรมอีสาน ดังนั้น ในเบื้องต้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของผลิตภัณฑ์ผ้าขิดชุมชนในภาคอีสาน ดังนี้

1.1 ประวัติความเป็นมาของการทอผ้าขิด

การศึกษาความเป็นมาของการทอผ้าขิดของทั้ง 3 หมู่บ้านได้ยึดแนวทางของทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรมทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์และทฤษฎีอัตลักษณ์ เป็นแนวทางในการศึกษา ซึ่งทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรมได้ระบุว่าธรรมชาติเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์และการปรับตัวเข้าหากันระหว่างสิ่งแวดล้อมกับมนุษย์ อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมยังเป็นตัวกำหนดกระบวนการวิวัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรม ส่วนทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นำเสนอว่าทุกสังคมจะมีความมั่นคง เนื่องจากสมาชิกภายในสังคมมีความสอดคล้องและเข้าใจซึ่งกันและกัน ในเรื่องของสภาพ ค่านิยมทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ ได้กล่าวถึงสังคมหรือโครงสร้างสังคมเกิดจากการที่มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กัน ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นทำให้มนุษย์ร่วมกันสร้างสัญลักษณ์ขึ้นมาที่มีการตีความหมายร่วมกันนำไปสู่การเกิดกระบวนการทางสังคม และทฤษฎีอัตลักษณ์ กล่าวว่ายัตลักษณ์ที่มาจากอดีตหรือประวัติศาสตร์จะเป็นอัตลักษณ์ที่มีคุณค่าและเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตนเอง

จากการศึกษา พบว่าทั้ง 3 หมู่บ้าน มีการผลิตผ้าทอชนิดต่าง ๆ ที่ถือว่าเป็นเอกลักษณ์อันสำคัญที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน ในอดีตเมื่อพ้นจากช่วงการทำนาฤดูฝนชายและหญิงช่วยกันทำงานในไร่มาแล้วเวลาหลังจากนั้นผู้หญิงอีสานก็จะทอผ้า ทำเช่นนี้สืบทอดมาเนิ่นนานจนงานทอผ้าเป็นมรดกทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่ผู้หญิงอีสานส่งต่อให้แก่กันรุ่นแล้วรุ่นเล่า ความสำคัญของงานทอผ้าจึงปรากฏเป็นคำสอนหญิงในวรรณคดีอีสานพื้นบ้านว่า

..แม่หญิง	ให้อู้อั้งไว้
ตำหูก	ขีดไหมแท้นอ
พอสอนสาว	ให้สั่งสอนการย้าว
แปงโตม้อน	กินมอนบีม่วน

เอ็ดสวนมอนให้กว้างประสงค์ได้ปลุกมอน (กรรณิการ์ ศรีฉนวน. 2536 : 2)

ภาระหน้าที่อันสำคัญของสตรีอีสาน จะต้องเป็นผู้รอบรู้ในเรื่องของการทอผ้าปลุกหมอน เลี้ยงไหมมาตั้งแต่วัยเยาว์จนถึงวัยเป็นแม่ศรีเรือน การทอผ้ามีวัตถุประสงค์เพื่อนำมาตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มและอื่น ๆ ถือว่าเป็นความจำเป็นด้านสังคมและวัฒนธรรมยางปฏิเสศไม่ได้ (กรรณิการ์ ศรีฉนวน. 2536 : 2) ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอนำเสนอความเป็นมาของการทอผ้าแต่ละชุมชนดังนี้

1.1.1 ประวัติความเป็นมาของการทอผ้าชิตบ้านศรีฐาน

การทอผ้าชิตของชาวบ้านศรีฐาน ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร ได้มีการสืบทอดการทอผ้ากันมาตั้งแต่ปู่ย่าตายายผู้เป็นบรรพบุรุษ ซึ่งเกิดขึ้นกับการตั้งหมู่บ้านขึ้นมา การทอผ้าชิตจะมีการทอควบคู่กันไปกับผ้าชนิดอื่นๆ เช่นผ้าไหม ผ้าขาวม้า ซึ่งทำการทอเพื่อใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มและใช้สอยในครอบครัว การทอผ้าชิตจะมี 2 แบบ คือ ผ้าชิตไหมกับผ้าชิตฝ้าย ซึ่งผ้าชิตที่ทอจากเส้นใยฝ้ายของชาวบ้านศรีฐาน จะมีความนิยมนมากกว่าผ้าชิตไหม ซึ่งมีกรรมวิธีและอุปกรณ์การทอเช่นเดียวกัน บุคคลผู้หนึ่งที่เป็นผู้ที่มีบทบาทและเป็นครูภูมิปัญญาในการทอผ้าชิตและทำหมอนชิตของบ้านศรีฐาน คือ คุณยายปุ่น จันเหลือง อยู่บ้านเลขที่ 67 หมู่ที่ 3 บ้านศรีฐาน ตำบลศรีฐาน ซึ่งปัจจุบันยังมีชีวิตอยู่และก็ชรามากแล้ว ถือว่าเป็นช่างเก็บชิตฝีมือดีและยังมีฝีมือในด้านช่างตัดเย็บได้ตัดแปลงลายชิตต่าง ๆ นำมาเย็บเป็นหมอนชิต หมอนสามเหลี่ยมหรือหมอนขวานอย่างสวยงาม พร้อมทั้งได้พัฒนารูปทรงให้สวยงามประณีตยิ่งขึ้น (ถนอม แสงส่อง. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 6 คุณยายปุ่น จันเหลือง ครูภูมิปัญญาการทอผ้าขิดและทำหมอนขิดของบ้านศรีฐาน

การทำหมอนจากผ้าขิดหรือหมอนขิดของชาวบ้านศรีฐานโดยเฉพาะหมอนสามเหลี่ยมนั้น ผู้ริเริ่มคือ แม่ใหญ่ธรรมมา สู้สงครามและพ่อใหญ่จารย์ครูแสง ได้รูปแบบมาจากวัดศรีธรรมราม อำเภอเมืองจังหวัดยโสธร ทั้ง 2 ท่านได้นำเอาผ้าขิดมาจัดทำเป็นหมอนสามเหลี่ยมถวายในงานบุญประเพณีที่วัดศรีฐานใน จนกระทั่งต่อมาคุณยายคำปุ่น จันท์เหลือง ได้พัฒนาลวดลายและการตัดเย็บให้สวยงามยิ่งขึ้นนั่นเอง จนเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2530 หลวงพ่อพระครูบรรณานุศาสตร์พร้อมคณะแม่บ้านได้ทำหมอนขานลายขิด ทอเป็นตราสัญลักษณ์รัชมังคลาภิเษกและตราครบรอบ 60 พรรษา ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทำขึ้นทูลเกล้าถวายแด่ในหลวง จนทำให้หมอนขิดบ้านศรีฐานมีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไป จะเห็นได้ว่าการทอผ้าขิดเพื่อใช้ตัดเย็บเป็นเครื่องนุ่งห่มหรือเป็นอาภรณ์ประดับภายในอดีต ปัจจุบันได้กลายมาเป็นการทอผ้าขิดเพื่อผลิตเป็นหมอนขิดรูปทรงต่าง ๆ และพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์อื่น ๆ อีกหลายอย่าง เป็นต้นว่า หมอนขานติดเบาะที่นอน หมอนข้าง เบาะรองนั่ง หมอนอิง หมอนรองคอ ยาม เป็นต้น (ถนอม แสงส่อง. 2556 : สัมภาษณ์) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของกรณีการ ศรีฉลุย และพระมหาชุตีพันธ์ ชาติตร ว่า การทอผ้าขิดบ้านศรีฐานจะทำให้ 4 ลักษณะตามสังคมและวิถีชีวิตดังนี้

1. ผ้าขิดหมอน เป็นผ้าขิดที่ทอขึ้นโดยใช้หน้าทอขนาดเล็กโดยมีการทอคือเป็นเส้นรอบลายขิดทั้งสองข้าง เรียกตามภาษาชาวบ้านว่า “เพา” มีหลายขนาดแตกต่างกัน หากเป็นหมอนหนุนธรรมดาจะมีขนาดเล็กกว่า ถ้าทอเป็นลายใหญ่ก็ใช้ผ้าขิดสำหรับเย็บหมอนสามเหลี่ยมหรือหมอนอิง เรียกตามภาษาชาวบ้านว่า “หมอนท้าว” หรือ “หมอนเท็ง” สีที่ใช้ทอลายขิดเป็นสีขาวกับสีคราม ส่วนรอบลายขิดที่เป็นพื้นของเพานั้นเป็นสีเหลือง หมอนจะมีขนาดใหญ่หรือเล็กนั้นขึ้นอยู่กับความต้องการผ้าออกจากลายขิดด้วยสีแดง สีครามหรือสีอื่น ๆ ตามความพอใจของช่าง

ทำหมอน ซึ่งชาวบ้านก็จะปาด (ตัด) เอาเฉพาะลาย (ตาหมอน) ที่ต้องการเท่านั้น (ปราณี จันเหลือง. 2556 : สัมภาษณ์)

2. ผ้าซิดหัวซิ่น เป็นผ้าซิดที่ใช้เส้นยืนและเส้นทอเป็นสีแดง ส่วนลายซิดเกิดขึ้นจะเป็นลายพื้นฐานง่าย ๆ เป็นเส้นตรงหรือรูปสี่เหลี่ยมเล็ก ๆ ไม่เน้นรูปแบบของลายให้ชัดเจน เพียงแต่ให้เป็นส่วนหนึ่งของผืนผ้าหัวซิ่นพื้นสีแดงเพื่อเย็บต่อชายผ้าถุงด้านบนที่เรียกว่า “หัวซิ่น”

3. ผ้าซิดตีนซิ่น เป็นผ้าที่ทอด้วยเส้นยืนขนาดเล็กด้วยผ้าสีเข้ม เช่น สีคราม ทำลายด้วยไม้ซิดแล้วทอด้วยกระสวย เพราะเป็นผ้าที่มีหน้าเล็กลายจึงมีขนาดเล็ก ๆ อาจจะเป็นเหลี่ยมเป็นเม็ดหรือเป็นเส้นยืนให้เป็นลายยาวต่อเนื่องกันไป ผ้าซิดตีนซิ่นจะนำไปต่อชายผ้าถุงทางด้านล่าง เรียกว่า “ตีนซิ่น”

4. ผ้าซิดคลุมไหล่ เป็นผ้าที่ทอเป็นลายซิดตลอดทั้งผืน ซึ่งถือว่าเป็นการทอที่ต้องใช้ความพยายามมากเพราะต้องทอให้เป็นผ้าผืนใหญ่เป็นของกำนัลกับผู้ใหญ่หรือสำหรับตัวเอง แต่จะทอได้ไม่มากนักเพราะการทอดังกล่าวต้องใช้เวลามากและไม่จำเป็นต้องการใส่สอยมากนัก จึงไม่นิยมทอผ้าคลุมไหล่ (นงลักษณ์ เขียวขา. 2556 : สัมภาษณ์)

จากการเข้าไปทำการศึกษาในพื้นที่พบว่า ปัจจุบันนี้ชาวบ้านศรีฐานไม่มีการทอผ้าซิดหัวซิ่นและผ้าซิดตีนซิ่น ทั้งนี้ผู้ใช้ผ้าถุงที่ทอด้วยผ้าซิดในชุมชนไม่มีแล้ว ส่วนผ้าซิดหมอน และผ้าคลุมไหล่ยังมีการทออยู่บ้างเป็นการทอเพื่อจำหน่าย ผู้ต้องการจะต้องสั่งทอเป็นการเฉพาะ ซึ่งกลุ่มแม่บ้านจะมีเครือข่ายกลุ่มแม่บ้านหมู่บ้านใกล้เคียงร่วมทำการผลิตแก่ผู้ต้องการ จากการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและวิถีชีวิตชาวบ้านศรีฐานหลายครอบครัวได้เปลี่ยนบทบาท จากการทำซิดด้วยมือ มาเป็นผู้ผลิตที่นอน หมอนซิด เป็นอุตสาหกรรมชุมชน หรือที่เรียกว่ารัฐวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (Small Medium Enterprise : SMEs) สร้างอาชีพและได้รายได้มากมายส่งผลให้ผ้าซิดทอด้วยมือไม่ทันกับความต้องการของตลาดจึงมีการสั่งผ้าทอจากโรงงานมาทำการผลิตเป็นที่นอน หมอนซิดแทน ลวดลายของผ้าก็ยังเป็นลวดลายผ้าซิดดั้งเดิมของชุมชน

1.1.2 ประวัติความเป็นมาของการทอผ้าซิดบ้านคำพระ

ประวัติความเป็นมาของการทอผ้าฝ้ายลายซิดบ้านคำพระ ตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ ผู้ริเริ่มทำผ้าซิดคำพระเป็นคนแรก คือนางพา สุกพล แล้วได้ถ่ายทอดให้นางทอง สุกพล โดยทอผ้าซิดเพื่อใช้ในครอบครัวและทำเป็นหมอนซิดไปร่วมทำบุญในพิธีกรรมทางศาสนาหรือบุญประจำปีตามเทศกาลต่าง ๆ โดยเป็นการทอผ้าซิดย้อมสีธรรมชาติ เพื่อทำเป็นหมอนและเป็นเครื่องนุ่งห่ม เพื่อนบ้านเห็นว่าสวยงาม คงทน ประณีตและมีลวดลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวไม่เหมือนใคร จึงทอให้นางทอง สุกพล ช่วยสอนกรรมวิธีการทอ ต่อมาในปี พ.ศ. 2518 จังหวัดอุบลราชธานี ได้จัดประกวดผ้าเนื่องในงานกาชาด นางทอง สุกพล จึงได้ทอผ้าและทำเป็นหมอนซิดย้อมสีธรรมชาติ ส่งเข้าประกวด ได้รับรางวัลที่ 1 จึงทำให้ชาวบ้านสนใจเพิ่มขึ้น เกิดการถ่ายทอดความรู้อย่างแพร่หลายของคนในหมู่บ้านและต่างชุมชน โดยนางทอง สุกพล ได้ถ่ายทอดให้กับผู้สนใจสามารถทอผ้าได้และนำเข้าประกวดจนได้รับรางวัล โดยเมื่อปี พ.ศ. 2523 นางฐิ์ ลาภาอุตม์ ได้ทอผ้าและทำหมอนซิด ส่งเข้าประกวดที่งานกาชาดจังหวัดอุบลราชธานี ได้รับรางวัลที่ 2 จึงเกิดการถ่ายทอดการทำหมอนซิดสืบทอดกันมา จึงถือได้ว่า การทอผ้าซิดของบ้านคำพระ เป็นมรดกที่สืบทอดต่อกันมา ทำให้ชาวคำพระส่วนใหญ่มีความรู้ความสามารถในการทอผ้าซิดเกือบทุกหลังคาเรือน

การทอผ้าซิดในระยะแรกนั้น เป็นการทอเพื่อทำเป็นหมอนซิดสี่เหลี่ยมเพื่อเอาไว้ใช้ในครัวเรือน ต่อจากนั้นประมาณปี 2525 คุณแม่จู่ไร สุขกุล ซึ่งขณะนั้นท่านเป็นครูสอนอยู่โรงเรียนชุมชนคำพระ มีความรู้ในการทำหมอนสามเหลี่ยมและได้ถ่ายทอดให้กับชาวบ้านที่มีพื้นฐานในการทำหมอนสี่เหลี่ยมอยู่แล้วผลงานจึงออกมามีคุณภาพ ทำให้มีการตลาด และชาวบ้านมีรายได้จากการทอผ้าซิดเพื่อเพิ่มรายได้ และเกิดการอผ้าซิดขึ้นอย่างหลากหลาย จึงได้เกิดการรวมตัวกันผลิตเพื่อการตลาดและพัฒนารูปแบบให้สวยงาม

ภาพประกอบ 7 คุณแม่จู่ไร สุขกุล ผู้ริเริ่มการทำหมอนสามเหลี่ยมบ้านคำพระ

ชาวบ้านคำพระได้รวมตัวจัดตั้งกลุ่มสตรีทอผ้าซิดขึ้นโดยการสนับสนุนของสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอห้วยตะพาน ในช่วงแรกมีสมาชิกแค่ 15 คน มีการระดมเงินเพื่อการลงทุน มีคณะกรรมการ มีกฎระเบียบของกลุ่ม และได้รับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาคุณภาพของผ้าฝ้ายลายซิดอย่างต่อเนื่อง โดยในปี 2534 องค์การแคร์นานาชาติของมูลนิธิริษัทไทย จังหวัดอุบลราชธานี ได้มาฝึกอบรมการย้อมสีธรรมชาติ การตลาด การบัญชี ทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็งและส่งผลให้ได้รับรางวัลการทอผ้าซิดจากการย้อมสีธรรมชาติ รางวัลชนะเลิศที่ 1 ลำดับที่ 2 และลำดับที่ 3 จากการประกวด ที่ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เมื่อปี พ.ศ. 2537 โดยการสนับสนุนจากอุตสาหกรรมจังหวัดอำนาจเจริญ (สมจิตร หลีกรัตน์. 2556 : สัมภาษณ์) และในปีเดียวกันนี้ทางราชการเห็นว่า บ้านคำพระมีการทอผ้าซิดเป็นจำนวนมากแต่ไม่มีสถานที่วางจำหน่าย ชาวบ้านจะนำไปจำหน่ายยังที่ต่าง ๆ เช่น งานกาชาดจังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดอำนาจเจริญทางจังหวัดจึงจัดสร้างอาคารศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ขึ้นที่บ้านคำพระ หมู่ที่ 1 งบประมาณ 540,000 บาท โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนและความร่วมมือของชุมชน ปัจจุบันเรียกว่า ศูนย์วิสาหกิจชุมชนตำบลคำพระ

ภาพประกอบ 8 ศูนย์วิสาหกิจชุมชนบ้านคำพระ ตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ

ในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ ปี พ.ศ. 2541 ชาวบ้านตำบลคำพระได้กลับท้องถิ่นจำนวนมาก ทำให้การทอผ้าฝ้ายลายซิดเพิ่มขึ้นทั้งการผลิตผ้าฝ้ายลายซิดและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ปี พ.ศ. 2542 กลุ่มผ้าฝ้ายลายซิดคำพระได้รับเกียรติให้จัดทำผ้าซิดที่ยาวที่สุดในโลกเพื่อถวายองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสที่มีพระชนมายุครบ 72 พรรษา โดยจัดทำ จำนวน 72 สี 72 ลาย ความยาว 2,199.99 เมตร (ชนิษฐา สาสาร. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 9 ม้วนผ้าซิดยาวที่สุดในโลกผลงานของชาวบ้านคำพระ

จากการสัมภาษณ์แต่เดิมการทอผ้าชนิดบ้านคำพระ จะใช้ฝ้ายเป็นวัตถุดิบหลักนำมาแปรรูปเป็นเส้นด้ายนำไปย้อมสีเปลือกไม้ ซึ่งเป็นต้นไม้ที่มีอยู่ในชุมชน หาได้ง่ายต่อมากการปลูกฝ้ายน้อยลง จึงได้นำเส้นฝ้ายท้องถิ่นมาย้อมสีใช้ในการทอ โดยมีทั้งการใช้สีจากธรรมชาติและสีเคมีวิทยาศาสตร์ ต่อมาได้มีการพัฒนาการทอและสีสันท ลวดลายและแปรรูปผลิตภัณฑ์รูปแบบต่าง ๆ ตรงกับความต้องการมากขึ้น ทำให้คนในชุมชนสนใจและถ่ายทอดต่อ ๆ กันมาไม่ขาดสาย ทางราชการเห็นความสำคัญจึงได้ให้การส่งเสริมสนับสนุน จนกลายเป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ระดับห้าดาวดีเด่นขึ้นชื่อของจังหวัดอำนาจเจริญ (สมจิตร หลักรัตน์. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 10 ลักษณะลวดลายผ้าชนิดของกลุ่มผู้ผลิตบ้านคำพระ

1.1.3 ความเป็นมาของการทอผ้าชนิดบ้านด่านเหนือ

การทอผ้าชนิดของชาวบ้านด่านเหนือ ตำบลโพธิ์งาม อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เกิดขึ้นมาตั้งแต่พร้อมการตั้งหมู่บ้านครั้งสมัยปู่ย่า ตายาย การทอผ้าถือว่าเป็นอาชีพดั้งเดิมมาแต่บรรพบุรุษ มีทั้งการทอผ้าฝ้ายชนิด การทอผ้าไหมมัดหมี่ ทอผ้าฝ้ายผ้าขาวม้า ผู้มีบทบาทสำคัญที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าในชุมชนคือคุณแม่ทองดี จอมทะรักษ์ บ้านเลขที่ 46 หมู่ 2 บ้านด่านเหนือ ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว ซึ่งผ้าเหล่านี้ทอขึ้นใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม ผ้าโพกศีรษะ ผ้าเป็ยง ผ้าคลุมไหล่ ฯลฯ นอกจากนั้นแล้วผ้าชนิดยังนำมาตัดเย็บเป็นหมอนชนิดรูปทรงสี่เหลี่ยม หนุนนอนถือว่าเป็นเครื่องใช้ประจำบ้านประเภทหนึ่งอยู่คู่กับชาวบ้านมาช้านาน หมอนชนิดเป็นสิ่งที่ชาวบ้านนิยมนำประกอบในกองบุญต่าง ๆ เช่น งานบุญผ้าป่า ในขบวนการทอผ้าชนิดสมัยก่อนต้องอาศัยเส้นใยจากฝ้ายนำมาย้อมสีธรรมชาติแล้วทอเป็นผืนผ้า เก็บขิดยกลาย ยกดอก เรียกว่า “ผ้าชนิด” ประมาณเกือบ 30 ปี ที่ผ่านมามีฝ้ายลดน้อยลงประกอบกับขบวนการทำเป็นเส้นด้ายมีความยุ่งยากต้องใช้เวลา คุณแม่ราตรี มหิพันธ์และชาวบ้าน พวกกันนำไปเอาเส้นฝ้ายจากท้องตลาดและกรุงเทพมหานครมาย้อมสีทั้งสีธรรมชาติและสีเคมี นำมาทอเป็นผืนผ้า หลังจากนั้นได้นำมาตัดเย็บด้วยมือ เป็นเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ นอกจากนั้นแล้วยังพบว่าผ้าชนิดยังมีการทอมาต่อเป็นหัวผ้าถุงและเชิงผ้าถุงของสตรี

เรียกว่า “หัวขึ้น” และ “ตีนขึ้น” เพื่อให้เกิดความสวยงาม ผู้หญิงที่สูงอายุนิยมสวมใส่ผ้าถุงที่มีหัวขึ้นและตีนขึ้น มากกว่าสตรีวัยสาวแต่ว่ามีจำนวนน้อยลง นอกจากนั้นในปัจจุบันชาวบ้านยังนำเอาผ้าซิดที่ทอได้มาตัดเย็บเป็นเสื้อสุทซาฟารี ถุงของข้าวไร่ ถุงโทรศัพท์ ผ้าพันคอ ผ้านวมไหล่ ผ้าสไบ และประกอบลวดลายแถบเสื้อ กระเป๋าเสื้อผ้าพื้นเมือง (ราตรี มหิพันธ์. 2556 : สัมภาษณ์)

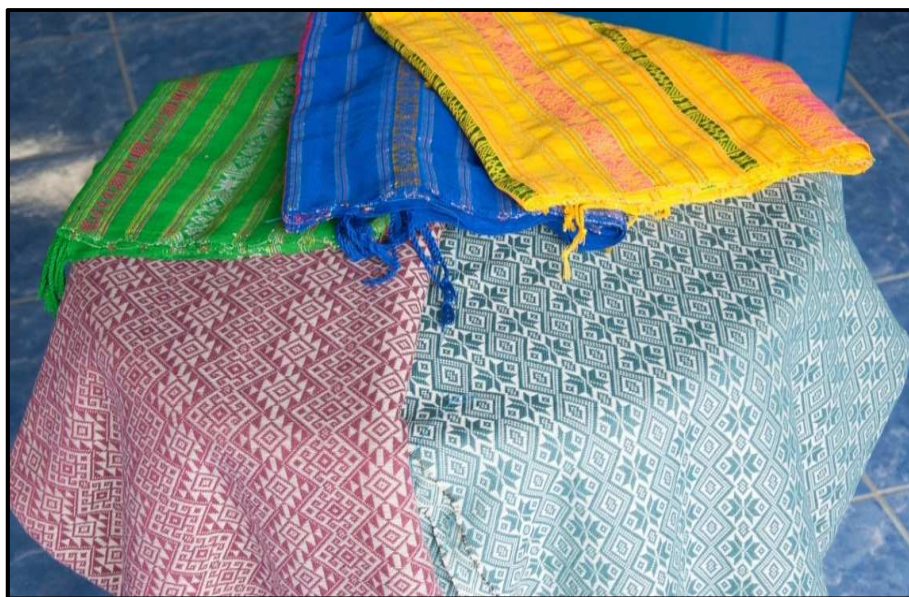

ภาพประกอบ 11 สัมภาษณ์คุณแม่ราตรี มหิพันธ์ และชาวบ้าน เกี่ยวกับความเป็นมาของการทอผ้าซิดบ้านด่านเหนือ

ผ้าซิดของชาวบ้านด่านเหนือก็มีลักษณะการทอเหมือนกับชาวบ้านอื่น ๆ ทั่วไปในภาคอีสาน ลวดลายของผ้าเกิดจากกรรมวิธีสะกิดหรือซ้อนเส้นด้าย เส้นยืน (ทางเครือ) ขึ้นระยะตามลายที่ต้องการ และสอดด้ายเส้นพุ่งกระแทกพิมพ์ให้แน่นเป็นกรรมวิธีการทอผ้าที่ทำให้เกิดลวดลายสำเร็จอยู่ในกี่ ก็ในสมัยก่อนและพิมพ์ชาวบ้านด่านเหนือก็จะผลิตขึ้นใช้เองในชุมชนโดยชาวบ้านผู้ชายจะเป็นผู้ทำขึ้น ลายซิดดั้งเดิมของชาวบ้านมักจะทำเป็นรูปสัตว์ เช่น ช้าง ม้า หงส์ นาค แมงป่อง (แมงงอด) ลวดลายที่ได้แนวคิดจากพืช เช่น ลายเครือ ลายดอกบัว ดอกจัน ดอกแก้ว ลายที่ได้แนวคิดจากสิ่งของเครื่องใช้ เช่น ลายขันหมากเบ็ง ลายซิดขอ-ซิดกาบ เป็นต้น (ราตรี มหิพันธ์. 2556 : สัมภาษณ์)

การทำลายซิดส่วนใหญ่นิยมทำเป็นลายตาหมอน เป็นต้นว่าหมอนหกลูก เป็นหมอนสำหรับหนุนนอน หมอนเก้าลูก (มีลักษณะสี่เหลี่ยม) เป็นหมอนกราบพระและหมอนขานชาวบ้าน เรียกว่า “หมอนหน้าม้า” ทำเป็นหมอนสมมาของฝ่ายเจ้าสาวไหว้ญาติผู้ใหญ่ของเจ้าบ่าว (จันทร์เพ็ญ แดนกาไสย. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 12 ลักษณะลวดลายผ้าซิดกลุ่มผู้ผลิตผ้าซิดบ้านด่านเหนือ

เมื่อการทอผ้าในชุมชนแพร่หลายทำให้มีผลผลิตประเภทผ้าพื้นเมืองจำนวนมาก รวมทั้งผ้าซิดซึ่งเป็นวัตถุดิบที่สำคัญในการทำหมอนซิด ด้วยเหตุนี้คุณแม่ราตรี มหิพันธ์ จึงได้รับซื้อผ้าซิดและหมอนซิดจากชาวบ้านไปจำหน่ายตามตลาดนัดและสินค้าได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายและในปี พ.ศ. 2536 ได้ร่วมกลุ่มทอผ้าขึ้นชื่อว่า “กลุ่มทอผ้ามัดมีและหมอนซิด” ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น “กลุ่มที่นอนหมอนซิด “บ้านด่านเหนือ” ในปี พ.ศ. 2541 (ณัฐพร มหิพันธ์. 2556 : สัมภาษณ์)

จากการศึกษาความเป็นมาของการทอผ้าทั้งสามชุมชน พบว่าผ้าเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของการดำรงชีวิตเพราะเป็นปัจจัยหนึ่งในปัจจัยสี่ ในสมัยโบราณทุกครัวเรือนมีการทอไว้ใช้สอยกันเองและมีการถ่ายทอดกรรมวิธีการผลิตให้แก่ลูกหลาน แม่และยายมักเป็นผู้รับหน้าที่อบรมและถ่ายทอดวิธีการ และประสบการณ์ในการทอผ้าแก่ลูกหลาน จนกลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่รับการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งไม่ขาดสาย

ผ้าทอของชาวบ้าน นอกจากจะใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มแล้วยังใช้ประกอบพิธีต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับชีวิตและงานนักขัตฤกษ์ เช่น งานแต่งงาน งานศพ งานเข้าพรรษา เป็นต้น หรือนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อื่น เช่น หมอนหนุนนอน หมอนกราบพระ หมอนอิง แม้ปัจจุบันผ้าก็ยังมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านอีสานอยู่เช่นเดิมจากการศึกษาในภาคสนามทำให้ทราบว่าความเป็นมาของการทอผ้ามีจุดมุ่งหมายและความสำคัญดังนี้

1. เพื่อใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มผ้าเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่นับเป็นสิ่งสำคัญของการดำรงชีวิตตั้งแต่โบราณกาล เพื่อใช้ปกปิดร่างกายและป้องกันความหนาวเย็น เมื่อก่อนสมัยปู่ ย่า ตา ยายผ้าทอจากโรงงานไม่มีชาวบ้านก็จะทอผ้าเพื่อใช้ตัดเย็บเสื้อผ้านุ่งสวมใส่และตกแต่งร่างกายของผู้สวมใส่ให้สวยงาม (สรินรัตน์ กมลวิบูลย์สุข. 2556 : สัมภาษณ์)

2. เพื่อแบ่งหน้าที่ระหว่างผู้ชายผู้หญิง ชาวบ้านอีสานส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมมาแต่โบราณ ยามว่างจากงานในสวนไร่นา “เฮ็ดไฮ้ไสนา” ผู้หญิงจะทอผ้าตั้งค้ำกล่าวที่ว่า “เมื่อเสร็จจากหน้านาผู้หญิงทอผ้าผู้ชายตีเหล็ก” ทำให้เห็นถึงการแบ่งหน้าที่ระหว่างชายหญิงทั้งยังเป็น การแสดงออกมาถึงเพศและอุปนิสัยของผู้หญิง เพราะการทอผ้าเป็นงานที่ต้องใช้ความขยันอดทน ความพยายามและความละเอียดอ่อนประณีต ส่วนงานของฝ่ายชายมักจะเป็นงานที่ต้องใช้กำลัง เช่น ก่อสร้าง แบกهام (อ่อนสา ไชยมาตย์. 2556 : สัมภาษณ์)

3. เป็นเครื่องแสดงฐานะของผู้ใช้ การแต่งกายของคนไทยโบราณแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดถึงฐานะในสังคมได้อย่างหนึ่งโดยทั่วไปชาวบ้านมักใช้ผ้าฝ้าย เพราะมีขั้นตอนและกรรมวิธีการทอไม่สลับซับซ้อน (เฉพาะผ้าซิดจะมีวิธีซับซ้อนขึ้น) ส่วนคนมีฐานะดีและเจ้านายชั้นสูงสมัยก่อนมักใช้ผ้าไหม เพราะต้องใช้ฝีมือในการทอและดูแลรักษา ผ้าไหมจึงถือว่ามีคุณค่าและมีราคาสูงกว่าผ้าฝ้าย (ดารา จันทป. 2556 : สัมภาษณ์)

4. เพื่อสร้างเสริมการขัดเกลาทางสังคมผู้หญิง การเป็นกุลสตรีและรู้งานบ้านงานเรือนเป็นสิ่งสำคัญ การทอผ้าเป็นอีกงานหนึ่งที่มีความสำคัญของสตรีไทย เพราะต้องใช้ความละเอียดอ่อน ผ้าจึงช่วยเสริมสร้างอบรมขัดเกลาผู้หญิงให้ขยัน อดทน มีความพยายามและละเอียดอ่อนและอ่อนโยน ซึ่งเป็นลักษณะของผู้หญิง (วรชญา จันใด. 2556 : สัมภาษณ์)

5. เป็นรายได้แก่ครอบครัว เมื่อมีการผลิตมากขึ้น สินค้าก็มีปริมาณเพิ่มขึ้นตาม นอกจากนำไปใช้ในครอบครัวแล้วยังสามารถนำไปจำหน่ายได้หรือแลกเปลี่ยนกับสินค้าอย่างอื่น เป็นต้นว่า จากเดิมผลผลิตต่อหน่วยนำไปวางจำหน่ายได้ 100 บาท ระยะเวลาต่อมาผลผลิตมีราคาดีขึ้น สามารถจำหน่ายได้ 200 – 400 บาท (สุรียัน พระสุนัน. 2556 : สัมภาษณ์) ซึ่งจากการศึกษาทั้ง 3 หมู่บ้านได้ข้อมูลตรงกันว่า การทอผ้าเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวเฉลี่ยประมาณ 10,000 – 30,000 ต่อปี

ตาราง 3 ประวัติความเป็นมาของผลิตภัณฑ์ผ้าซิดชุมชนในภาคอีสาน

หมู่บ้าน	ประวัติความเป็นมาของผลิตภัณฑ์ผ้าซิดชุมชน
บ้านศรีฐานตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดัว จังหวัดยโสธร	เริ่มมีการสืบทอดกันมาตั้งแต่ ปู่ย่า ตายายผู้เป็นบรรพบุรุษตั้งแต่เริ่มมีการตั้งหมู่บ้าน ต่อมา มีนางปุ่น จันเหล็ก เป็นผู้สืบต่อและได้ถ่ายทอดต่อมา
บ้านคำพระ ตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ	เริ่มจัดทำตั้งแต่ครั้งปู่ย่าตายายโดยนางพา สุพลเป็นสืบต่อ และได้ถ่ายทอดให้ลูกหลาน
บ้านด่านเหนือ ตำบลโพนงาม อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์	เริ่มมีการสืบทอดกันมาตั้งแต่ ปู่ย่า ตายาย ตั้งแต่เริ่มมีการตั้งหมู่บ้านโดยนางทองดี จอมทะรักษ์

จากตาราง 3 พบว่า ประวัติความเป็นมาของผลิตภัณฑ์ผ้าชิตชุมชนในภาคอีสานเริ่มมีการสืบทอดการทอผ้าชิตกันมาตั้งแต่ ปู่ย่า ตายายผู้เป็นบรรพบุรุษตั้งแต่เริ่มมีการตั้งหมู่บ้านเนื่องจากมีการทอผ้าฝ้ายชิต การทอผ้าไหมมัดหมี่ ผ้าฝ้ายผ้าขาวม้า ได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าในชุมชน ทั้งในครอบครัว ระหว่างครอบครัวในชุมชนและระหว่างชุมชนในภาคอีสาน

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การผลิตผ้าทอชนิดต่าง ๆ ที่ถือว่าเป็นเอกลักษณ์อันสำคัญที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน ในอดีตเมื่อพ้นจากช่วงการทำนาฤดูฝนชายและหญิงช่วยกันทำงานในไร่ในนาแล้วเวลาหลังจากนั้นผู้หญิงอีสานก็จะทอผ้า ทำเช่นนี้สืบทอดมาเนิ่นนานจนงานทอผ้าเป็นมรดกทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่ผู้หญิงอีสานส่งต่อให้แก่กันรุ่นต่อรุ่นการทอผ้ามีวัตถุประสงค์เพื่อนำมาตัดเย็บเป็นเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่มและอื่น ๆ ถือว่าเป็นความจำเป็นด้านสังคมและวัฒนธรรมอย่างปฏิเสธไม่ได้สืบทอดการทอผ้ากันมาตั้งแต่ปู่ย่าตายายผู้เป็นบรรพบุรุษ ซึ่งต้องเกิดขึ้นกับการตั้งหมู่บ้านขึ้นมา การทอผ้าชิตจะมีการทอควบคู่กันไปกับผ้าชิตชนิดอื่นๆ เช่นผ้าไหม ผ้าขาวม้า ซึ่งทำการทอเพื่อใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มและใช้สอยในครอบครัว

1.2 ความเป็นมาของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตชุมชนในภาคอีสาน

จากการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ในพื้นที่หมู่บ้านศรีฐาน หมู่บ้านคำพระและหมู่บ้านด่านเหนือ มีประวัติก่อตั้งหมู่บ้านอายุไล่เลี่ยกันคือ บ้านศรีฐานก่อตั้งชุมชนมาแล้วประมาณ 300 ปี บ้านคำพระก่อตั้งมาประมาณ 229 ปี ส่วนบ้านด่านเหนือก่อตั้งหมู่บ้านหลังสุด มีอายุประมาณ 102 ปี ซึ่งมีอายุหมู่บ้านห่างจาก 2 หมู่บ้านแรกพอสมควร แต่ถึงอย่างไรก็ตามถือว่าทั้ง 3 หมู่บ้านเป็นหมู่บ้านที่มีอายุเก่าแก่แห่งหนึ่งในภาคอีสาน

การก่อตั้งกลุ่มเครือข่ายผลิตภัณฑ์ของชาวบ้านทั้ง 3 นี้เกิดจากแนวคิดพื้นฐานที่ว่า การรวมตัวกันของคนในชุมชนจะก่อให้เกิดพลังเข้มแข็งในการประกอบอาชีพ ทำให้อาชีพของชุมชนมีความมั่นคง โดยเฉพาะการรวมตัวกันซึ่งเป็นคนในชุมชนแล้วด้วยย่อมมีความรักมีความผูกพันกันเหนียวแน่น เพราะว่าคุณคนเหล่านี้ถือว่าเป็นคนบ้านเดียวกันเป็นเครือญาติสืบเชื้อสายหรือที่คนอีสานเรียกว่า “ซุม” หรือ “จุ่ม” เดียวกัน ย่อมรู้จักอุปนิสัยใจคอกันเป็นอย่างดี ประกอบกับชาวอีสานโดยพื้นฐานเป็นคนที่มีความอดทนสูง หนักเอาเบาสู้เพื่อให้การดำเนินชีวิตปรับตัวเข้ากับธรรมชาติที่มีความแห้งแล้งและการมีน้ำใจต่อผู้อื่นมีการอาศัยพึ่งพาซึ่งกันและกัน

พัฒนาการความเป็นมาของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตจากการศึกษาในพื้นที่วิจัยทั้ง 3 หมู่บ้าน คือ กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านศรีฐาน ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าติ้ว จังหวัดยโสธร กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านคำพระ ตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ และกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านด่านเหนือ ตำบลโพนงาม อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เริ่มตั้งแต่แบบตัวใครตัวมันหรือต่างคนต่างผลิตไปจนถึงการก่อตั้งกลุ่มเข้มแข็งจนมีการจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน แบ่งช่วงพัฒนาการความเป็นมาดังนี้

ระยะที่ 1 เรียกว่ายุคปัจเจกบุคคล (ตั้งแต่ พ.ศ. 2510 ย้อนลงไป) พบว่าการทอผ้าเป็นการทอแบบลักษณะหัตถกรรมดั้งเดิม เป็นการทอผ้าเพื่อยังชีพ แต่ละครอบครัวจะทำการทอผ้าแทบทุกครัวเรือน เพื่อวัตถุประสงค์ใช้สอยในครอบครัวและชุมชนเป็นหลัก วัตถุประสงค์ในการทอผ้าเป็นเส้นใยจากฝ้ายที่ทำการปลูกในชุมชน แล้วนำมาผ่านกระบวนการผลิตเป็นเส้นใย การย้อมสีก็จะเป็นการย้อมด้วยสีธรรมชาติจากเปลือกไม้ เทคนิคกรรมวิธีการทอจะยึดถือตามแนวทางที่บรรพ

บุรุษถ่ายทอดให้ เครื่องมือในการทอต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกี่ (ทูก) ทอผ้า อุปกรณ์การทออื่นๆ ก็จะผลิตขึ้นใช้เองในชุมชนโดยอาศัยแรงจากฝ่ายชายเป็นผู้สร้างให้ฝ่ายหญิงมีหน้าที่ทอผ้า ปักผ้า เย็บใหม่ วิถีชีวิตในช่วงนี้มีความพอเพียงในตัวเองสูง สามารถผลิตอาหารและเครื่องนุ่งห่มได้เองผลผลิตที่ได้ บางส่วนก็จะนำไปแลกเปลี่ยนกับปัจจัยสี่อื่นในการดำรงชีวิต เช่น ข้าว ปลา เป็นต้น หรือนำมาแปรรูปเป็นหมอน เสื้อผ้า ผ้าห่ม เป็นต้น ซึ่งการทอผ้าชนิดฝ้ายก็จะทำควบคู่ไปกับการทอผ้าชนิดอื่น เช่น การทอผ้าขาม้า ผ้าชนิดใหม่ต่างคนก็ต่างทอผ้าใช้เองในช่วงระยะเวลานี้ชาวบ้านศรีฐานได้นำผ้าชนิดมาแปรรูปเป็นหมอนสามเหลี่ยม (หมอนเท็ง) ด้วยมือ เพื่อถวายพระในงานประเพณีต่าง ๆ ตามวัดในหมู่บ้าน แต่เดิมจะผลิตเฉพาะหมอนสี่เหลี่ยมเท่านั้น (ชูลีพร จันใด. 2556 : สัมภาษณ์)

สรุปว่า ระยะที่ 1 การทอผ้าชนิดและผ้าอื่น ๆ ทั้ง 3 หมู่บ้าน จะทำการทอเพื่อใช้สอยในชุมชนของตนเองเท่านั้น เพราะการติดต่อสื่อสารยังไม่กว้างขวางและเส้นทางการคมนาคมของชุมชน พร้อมทั้งยานพาหนะในการเดินทางไปยังหมู่บ้านอื่นและในเมืองไม่สะดวกสบาย ทำให้ผลิตภัณฑ์ผ้าชนิดไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลาย

ระยะที่ 2 ยุคผันแปร (ตั้งแต่ พ.ศ. 2511 – 2524) ช่วงเวลานี้เป็นช่วงที่มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่พวกสาธารณูปโภคต่าง ๆ โดยเฉพาะเส้นทางคมนาคมขนส่ง การชลประทาน การไฟฟ้า การสาธารณสุขและการศึกษา การกระทำดังกล่าวก็เพื่อให้ง่ายต่อการพัฒนาอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นเป้าหมายของการพัฒนาด้วย หนึ่งในอุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริมจากรัฐ คือ อุตสาหกรรม การทอผ้า จึงทำให้มีการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมทอผ้าขึ้นในกรุงเทพฯ แล้วขยายไปสู่ชนเมือง โรงงานขนาดใหญ่สามารถผลิตผ้าและสิ่งทอที่มีคุณภาพส่งออกไปขายยังต่างจังหวัดทั่วประเทศและต่างประเทศ ส่งผลกระทบต่อวงการทอผ้าตามชนบทเกิดการเปลี่ยนแปลง คือ ผู้คนนิยมไปซื้อหาผ้าทอจากโรงงานทอผ้า แทนจนทำให้ชาวชนบทต้องเลิกปักผ้าสำหรับทอผ้าและลดปริมาณการทอผ้าในชุมชนลง ด้วยสาเหตุจากผ้าตลาดราคาถูก พอจะหาซื้อได้ง่ายและมีความสวยงามกว่า ประกอบกับพื้นที่และเวลาในการปักผ้ามีไม่เพียงพอ ดินจืดและฝ้ายมีโรคแมลง ระยะหลังชาวบ้านก็มีภาระทางอื่นจึงหันมาซื้อ มากกว่าทำเสียเอง สถานการณ์ต่าง ๆ ดังกล่าวส่งผลกระทบต่อวงการทอผ้าของหมู่บ้านอีกทั้งเส้นด้ายโทเรก็มีเข้ามาจำหน่ายในตัวอำเภอและจังหวัดที่อยู่ใกล้ ด้ายมีความคงทนต่อแสงแดดและการย้อมสีทำให้สีไม่ตกเหมือนกับสีจากธรรมชาติที่ใช้ย้อมเอง ประกอบกับการใช้เครื่องจักรที่ทันสมัย ทอผ้าทำให้มีความงดงามเส้นทอสม่ำเสมอ ทำให้ผู้หญิงชาวบ้านไม่เห็นความจำเป็นต้อง “นั่งหลังขัดหลังแข็ง” ทอผ้าไว้ใช้เองเพื่อแลกเปลี่ยนหรือเพื่อจำหน่ายอีกต่อไปจึงเกิดความนิยมที่จะเข้ามาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม โดยเฉพาะโรงงานอุตสาหกรรมทอผ้าในกรุงเทพฯ (อารีย์ เข้มเพชร. 2556 : สัมภาษณ์)

จากสถานการณ์เหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อทั้ง 3 ชุมชน ดังเช่นกรณีบ้านคำพระ ชาวบ้านคำพระเริ่มโดยการเปรียบเทียบกับผ้าทอของตนที่สานถักทอขึ้น ทั้งความงดงาม ความรวดเร็ว รูปแบบของผ้าทอที่ส่งเข้ามาจำหน่ายยังหมู่บ้านผ่านพ่อค้าเร้นั้นเป็นสิ่งที่ดึงดูดความสนใจให้ชาวบ้านหันไปสู่การบริโภคสินค้าสำเร็จรูปมากยิ่งขึ้น ทั้งการคมนาคมที่สะดวกสามารถติดต่อไปไหนมาไหนได้ สะดวกรวดเร็ว ก็เป็นมูลเหตุให้เส้นใยฝ้ายลดความนิยมลง เส้นใยโทเรและเส้นฝ้ายสำเร็จรูปมีความเหนียวนุ่มและคงทนกว่า สามารถย่นระยะเวลาในการผลิตเส้นฝ้ายไปได้ การทอผ้าชนิดจึงค่อย ๆ ชบเซาลง อีกทั้งการเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างรวดเร็ว มีความจำเป็นต้องการใช้พื้นที่ในการปักทอที่อยู่อาศัยสำหรับขยายครัวเรือนเพิ่มขึ้น ตลอดจนชาวบ้านนำพื้นที่ไปปลูกต้นปอต้นยูลิปตัสและแดงโม

ที่สามารถนำรายได้เข้ามาสู่ชุมชนและครัวเรือนเป็นจำนวนมาก เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การปลูกฝ้ายทอฝ้ายน้อยลง (ธนบัตร รัชธรรม. 2556 : สัมภาษณ์) ปรากฏการณ์นี้ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะบ้านคำพระเท่านั้น ยังเกิดขึ้นกับชาวบ้านศรีฐานและบ้านด่านเหนือเช่นเดียวกัน ชาวบ้านศรีฐานหลายครอบครัวก็ได้หันไปปลูกมันสำปะหลังและทำไร่แดงโมกันเป็นจำนวนมากเพราะรายได้ดีกว่าการทอผ้าและแรงงานสำคัญในการทอผ้าก็ได้นิยมไปทำงานที่กรุงเทพฯ แต่อย่างไรก็ตามชาวบ้านทั้งบ้านศรีฐาน บ้านคำพระ และบ้านด่านเหนือ บางส่วนก็ไม่ทอดทิ้งที่จะละทิ้งอาชีพการทอผ้าที่มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษ พยายามฟื้นฟูอาชีพนี้ขึ้นมาอีกโดยพยายามพัฒนาแปรรูปผลิตภัณฑ์เป็นสินค้าอื่น ๆ เพื่อให้จำหน่ายได้ ดังเช่นกรณียายปุ่น จันเหลือง และยายบุตตา จันทร์เหลือง ชาวบ้านศรีฐาน ซึ่งทั้งสองท่านเป็นผู้มีความรู้ความชำนาญในการทอผ้าซิดและการตัดเย็บผ้า เมื่อประมาณ พ.ศ. 2515 ได้ชักชวนเพื่อนบ้านจำนวนหนึ่งที่ยังมีการทอผ้าซิดในชุมชน นำผ้าซิดมาตัดเย็บเป็นหมอนรูปทรงต่าง ๆ มากมายหลายชนิดออกจำหน่ายเป็นต้นว่า หมอนเท็ง (หมอนอิง, หมอนขวาน, หมอนสามเหลี่ยม) หมอนหนุน 6 ลูก หมอน 9 ลูก และต่อมาได้รวมตัวกันเพื่อการตลาดและพัฒนารูปแบบโดยมีการรวมหุ้นกันคนละ 100 บาท ทำการผลิตและจำหน่ายหมอนซิด จนหมอนซิดบ้านศรีฐานได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย (มาลัยพร จันโต. 2556 : สัมภาษณ์)

ผู้ที่มีบทบาทในชุมชนอีกท่านหนึ่ง คือ คุณพ่อประยัด สู้สงคราม ซึ่งเป็นครูใหญ่โรงเรียนชุมชนบ้านศรีฐานขณะนั้น ได้รับซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าซิดจากชาวบ้านไปจำหน่ายและทำการตลาดเพื่อสู่แหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าซิด ทำให้ชาวบ้านศรีฐานทั้งหมู่บ้านมีอาชีพเสริมเพิ่มเติม ทำให้มีรายได้เพิ่มเติมขึ้น นอกเหนือจากการทำนา (พันธุ์ปวีร์ จันเหลือง. 2556 : สัมภาษณ์)

กรณีบ้านคำพระ ในปี พ.ศ. 2516 ชาวบ้านคำพระได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนการทอผ้าจากโครงการอีสานเขียว เพื่อหวังว่าจะฟื้นฟูการทอผ้าในกลับมาอีกครั้งหนึ่ง มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในครั้งนี่คือ เส้นใยฝ้ายที่เคยทำใช้เองก็เปลี่ยนเป็นซื้อมาจากตลาดในเมืองอำนาจเจริญ เมืองยโสธรและเมืองอุบลฯ แทน นำมาทำการย้อมด้วยสีเคมี โดยกรรมวิธีฆ่าฝ้าย โดยนำมาต้มกับน้ำต้มข้าวเจ้า เพื่อให้เส้นฝ้ายทนทานและสีมีความคงทน จนเมื่อ พ.ศ. 2518 นางทอง สุพล และปี พ.ศ. 2523 นางฐิ์ ลาภาอุตม์ ได้ทอผ้าซิดและทำหมอนซิด ส่งเข้าประกวดที่งานกาชาด จังหวัดอุบลราชธานี ได้รับรางวัลที่ 1 และที่ 2 ตามลำดับ จึงทำให้ชาวบ้านกลับมาสนใจการทอผ้าซิดเพิ่มขึ้น และทั้งสองท่านได้ถ่ายทอดความรู้การทอผ้าซิดแก่คนอื่น ๆ ในชุมชน และเมื่อ พ.ศ. 2524 สำนักงานพัฒนาชุมชนได้เข้ามาจัดตั้งและอบรมสตรีอาสาพัฒนาขึ้นในหมู่บ้านพร้อมกับอีกหลายหน่วยงานได้เข้ามาทำการอบรมปูพื้นฐานและเพิ่มศักยภาพในการทอผ้าเบื้องต้นในหมู่บ้าน เพื่อให้ชาวบ้านได้เรียนรู้วิธีการทอผ้ามากขึ้น (ดารา จันทป. 2556 : สัมภาษณ์)

ส่วนกรณีของบ้านด่านเหนือก็เช่นเดียวกัน ก็ได้รับผลกระทบจากผ้าทอจากโรงงานที่แพร่หลายเข้ามาในหมู่บ้าน ชาวบ้านได้หันไปใช้ผ้าทอจากโรงงานฝ้ายที่เคยปลูกเพื่อทอผ้าก็เริ่มลดลงและเลิกปลูกกันไป คุณแม่ราตรี มหิพันธ์ ก็ได้แก้ปัญหาพร้อมกับชาวบ้านคนอื่น ๆ ได้ไปซื้อเส้นด้ายฝ้าย (ฝ้ายปอย) จากท้องตลาดอำเภอกมลาไสย หรือในตัวจังหวัดกาฬสินธุ์และกรุงเทพฯ นำมาย้อมสีและทำการทอ ขณะเดียวกันก็มีการแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าซิดเป็นหมอนต่างๆ เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อความอยู่รอดของอาชีพเสริมของการทอผ้า (ราตรี มหิพันธ์. 2556 : สัมภาษณ์)

ระยะที่ 3 ยุคการรวมกลุ่ม (ตั้งแต่ พ.ศ. 2525 – 2540) ถือว่าเป็นยุคฟื้นฟูของการทอผ้าซิ่นที่ทำได้

สถานการณ์การทอผ้าซิ่นของบ้านศรีฐานเริ่มฟื้นตัวขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2526 ชาวบ้านได้จัดตั้งกลุ่มแม่บ้านสมาชิกสหกรณ์ขึ้นโดยได้รับการส่งเสริมจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ การเกษตรโดยมีสมาชิก 55 ครอบครัว และขณะเดียวกันหน่วยงานพัฒนาชุมชนอำเภอป่าติ้วก็ได้เข้ามาสนับสนุนจัดตั้งกลุ่มสตรีทำหมอนซิ่นเช่นกัน โดยคุณยายปุ่น จันทะเลียง และคุณยายรา เข้มเพชร ได้รวบรวมสมาชิกทำการทอผ้าซิ่นและทำหมอนซิ่น แต่การรวมกลุ่มนี้จะเน้นทำการเกษตรเป็นหลัก ลักษณะการรวมกลุ่มเป็นเพียงกลุ่มสนใจไม่ได้เป็นกลุ่มที่เป็นทางการ ทั้งสองหน่วยงานได้เข้ามาจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการในการเย็บเสื้อผ้าสตรี การย้อมสีไหมให้สีตก การทำหมอนสามเหลี่ยมและอื่น ๆ ให้มีคุณภาพ พัฒนาชุมชนได้เข้ามาสนับสนุนฝึกอบรมคณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับหมู่บ้าน ในด้านเพิ่มทักษะการทำผ้าซิ่น จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและจัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาด ทำการปรับปรุงศูนย์พัฒนาตำบล (ไสว จันทะเลียง. 2556 : สัมภาษณ์) เป็นจุดเริ่มต้นการพัฒนาฟื้นฟูงานทอผ้าซิ่นในชุมชนและ ปี พ.ศ. 2530 พระครูบวรคณานุศาสตร์เจ้าอาวาสวัดศรีฐานในขณะนั้นเป็นบุคคลอีกท่านหนึ่งที่มีบทบาทส่งเสริมอาชีพการทอผ้าทำหมอนซิ่น กล่าวคือ ได้พาชาวบ้านทำหมอนสามเหลี่ยมตราสัญลักษณ์รัชสมัยคลาภิเษกและตราครุฑรอบ 60 พรรษา ทำขึ้นทูลเกล้าถวาย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและหลังจากนั้น หมอนขวานผ้าซิ่นและผลิตภัณฑ์จากผ้าซิ่นในรูปแบบอื่นก็ถูกผลิตขึ้นมาจำหน่ายอย่างแพร่หลาย เป็นต้นว่า หมอนสามเหลี่ยมติดเบาะ หมอนรูปมะเฟือง เบาะรองนั่ง หมอนสี่เหลี่ยมมีระบาย หมอนข้างลายซิ่น เป็นต้น ในปี พ.ศ. 2531 – 2532 ซึ่งเป็นปีศิลปะและหัตถกรรมไทย หมอนสามเหลี่ยมหรือหมอนขวานได้ถูกนำไปเป็นสัญลักษณ์ของปีดังกล่าวด้วย และยังเป็นส่วนหนึ่งของคำขวัญจังหวัดยโสธร ที่ว่า “เมืองบั้งไฟโก้ แตงโมหวาน หมอนขวานผ้าซิ่น แหล่งผลิตข้าวหอมมะลิ” ยิ่งทำให้การผลิตหมอนและผลิตภัณฑ์จากผ้าซิ่นอื่น ๆ ของชาวบ้านศรีฐานขยายตัวเพิ่มขึ้นและเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง การทอผ้าซิ่นในหมู่บ้านไม่เพียงพอชาวบ้านต้องไปหาซื้อผ้าซิ่นตามหมอนยังหมู่บ้านใกล้เคียง เป็นต้นว่า บ้านเตาไห บ้านกุดสำโรง ตำบลศรีฐาน บ้านกระจ่าย บ้านนิคม ตำบลกระจ่าย บ้านป่าตอง บ้านโพธิ์ชัย บ้านกลางสระเกษ ตำบลโพธิ์ชัย อำเภอป่าติ้ว จังหวัดยโสธร บ้านคำพระ ตำบลคำพระ จังหวัดอำนาจเจริญ ปัญหาอีกอย่างหนึ่งของการทอผ้าซิ่นของชาวบ้านศรีฐานในช่วงฟื้นฟูนี้ก็คือ ผ้าซิ่นที่ทอหน้าผ้าไม่สม่ำเสมอ ชาวบ้านเรียกว่า “หูกขึ้น หูกลง” ทำให้ขนาดตาหมอนรูปทรงไม่คงที่ เวลานำไปตัดเย็บเป็นหมอนหรือเบาะนั่งก็เกิดปัญหาไม่สวยงาม เมื่อการทอผ้าในชุมชนไม่เพียงพอ ชาวบ้านบางคนได้นำลายผ้าซิ่นไปให้โรงงานทอผ้าที่กรุงเทพฯ และสมุทรปราการถอดลายผ้าแล้วทอเป็นผืน ตามขนาดตาหมอนแต่ละแบบที่ต้องการและนำมาตัดเย็บเป็นหมอนและผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ผ้าจากโรงงานจึงได้เข้ามามีบทบาทในการผลิตหมอนและผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ในชุมชนแต่ผ้าจากโรงงานเหล่านี้ยังคงยึดลวดลายดั้งเดิมของชุมชนเป็นหลัก (พันธุ์ปวีร์ จันทะเลียง. 2556 : สัมภาษณ์)

ในปี พ.ศ. 2534 ชาวบ้านศรีฐานทำหมอนซิ่น จากผ้าซิ่นทอมือและผ้าซิ่นจากโรงงานจำหน่ายได้ถึง 522,000 ใบ จนบ้านศรีฐานได้รับการเชิดชูเกียรติว่า เป็นหมู่บ้านอุตสาหกรรมในครอบครัวและหัตถกรรมดีเด่น ประจำปี 2535 จากกระทรวงอุตสาหกรรม (ไสว จันทะเลียง. 2556 : สัมภาษณ์)

เมื่อชาวบ้านศรีฐานเห็นว่าการทำงานหัตถกรรมผ้าชิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าชิตได้สร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวและชุมชน จากการทำอาชีพทำนาจึงทำให้หัตถกรรมผ้าชิตกลายเป็นอาชีพเสริมที่สำคัญส่งผลทำให้เกิดก่อตั้งกลุ่มขึ้นประกอบอาชีพดังกล่าวหลายกลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มสตรีสหกรณ์ศรีฐาน หมู่ที่ 3 จัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2537 โดยมีนางชุลีพร จันได เป็นประธาน มีสมาชิกแรกตั้ง 20 คน ปัจจุบันที่ทำการกลุ่มตั้งอยู่ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรบ้านศรีฐาน ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร (ชุลีพร จันได. 2556 : สัมภาษณ์)
2. กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรศรีฐานพลังสามัคคี บ้านศรีฐาน หมู่ที่ 4 จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2538 โดยมีนางปราณี จันทรเหลือง เป็นประธาน มีสมาชิกแรกตั้ง 22 คน ปัจจุบันที่ทำการกลุ่มตั้งอยู่ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรของหมู่บ้านศรีฐานเช่นเดียวกัน (วรัชญา จันได. 2556 : สัมภาษณ์)
3. กลุ่มพัฒนาสตรีศรีฐาน หมู่ที่ 8 จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2540 โดยมีนางสรินรัตน์ กมลวิบูลย์สุข เป็นประธานมีสมาชิกแรกตั้ง 20 คน ที่ทำการกลุ่มตั้งอยู่บ้านเลขที่ 30 หมู่ 8 ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร (สรินรัตน์ กมลวิบูลย์สุข. 2556 : สัมภาษณ์)

ในสวนบ้านคำพระนั้น ยุคการรวมกลุ่มก็พบว่า สายทางเดินของการทอผ้าเริ่มฟื้นตัวเองหลังจากเกือบถึงกาลสิ้นสุดพอตื่นขึ้นกลับกลายเป็นแสงนำทางให้ชาวบ้านคำพระค้นพบกับความคิดวิไลซ์ที่รออยู่เบื้องหน้าที่รายล้อมมากับความรุ่งเรืองของวัฒนธรรมอันหลากหลาย เกิดการปรับเปลี่ยนรูปแบบและเทคนิคของการทอผ้าในช่วงนี้เป็นอย่างมาก ได้มีหน่วยงานทั้งราชการและเอกชนได้เข้ามาให้ความสนใจที่จะพัฒนาหัตถกรรมพื้นบ้านประเภทการทอผ้าลายชิตมากยิ่งขึ้น เป็นต้นว่า สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอห้วยตะพาน องค์การแคร์นานาชาติ จังหวัดอุบลราชธานี สตรีชาวบ้านคำพระได้รับการอบรมจากหน่วยงานต่าง ๆ ให้เรียนรู้วิชาการทอผ้ามากขึ้น ตลอดจนเทคนิคการย้อมสีต่าง ๆ จนการทอผ้าชิตได้ทำรายได้มาจนเจือครอบครัว กล่าวคือ ในพ.ศ. 2525 เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนอำเภอได้มาแนะนำให้ชาวบ้านรู้จักรวมตัวกันทอผ้าลายชิตขึ้นในหมู่บ้าน การทอย้อมในช่วงนี้ยังคงใช้สีเคมีเข้ามามีบทบาทต่อลวดลายผ้า ได้มีการนำผ้าที่ทอออกจำหน่าย เป็นต้นว่าส่งไปจำหน่ายที่บ้านศรีฐาน อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร เนื่องจากหมู่บ้านดังกล่าวมีการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผ้าชิตหลายลักษณะจำหน่าย ทำให้ผ้าชิตในหมู่บ้านไม่เพียงพอ (ชนิษฐา สาสาร. 2556 : สัมภาษณ์)

จนกระทั่งปี พ.ศ. 2532 เมื่อชาวบ้านเห็นว่า การทอผ้าชิตสามารถเพิ่มรายได้จากอาชีพทำนาได้มีการทอผ้าชิตอย่างหลากหลาย ชาวบ้านจึงรวมตัวจัดตั้งกลุ่มสตรีทอผ้าชิตขึ้น โดยการสนับสนุนของสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอห้วยตะพานและจัดการอบรมการทอผ้าชิตอย่างต่อเนื่อง

ในปี พ.ศ. 2534 องค์การแคร์นานาชาติ จังหวัดอุบลราชธานีได้เข้ามาฝึกอบรมการย้อมสีธรรมชาติ การตลาด การทำบัญชี และปี พ.ศ. 2536 ได้มีการจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรขึ้นมาอีก โดยการรวมกลุ่มจากผู้สนใจในการทอผ้าพื้นเมือง โดยสำนักงานเกษตรอำเภอห้วยตะพาน จากการทำหน่วยงานต่าง ๆ ได้เข้ามาสนับสนุนและส่งเสริม ทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็งขึ้น จนส่งผลให้ได้รับรางวัลชนะเลิศที่ 1 ลำดับที่ 2 และลำดับที่ 3 จากการประกวดการทอผ้าชิต

สี่ธรรมชาติที่ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เดือนกุมภาพันธ์ ปี พ.ศ. 2537 และในเดือนเมษายน พ.ศ. 2537 กลุ่มสตรี สหกรณ์บ้านคำพระ หมู่ 2 ได้นำผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายลายซิดไปร่วมในงานปรีณรงค์วัฒนธรรมไทยและ ทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย และในปีเดียวกันนี้ จังหวัดอำนาจเจริญได้จัดสร้างศูนย์รวมและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน ชื่อว่า ศูนย์วิสาหกิจชุมชนตำบลคำพระขึ้น โดยความร่วมมือของชุมชน ใช้งบประมาณ 540,000 บาทเศษ มีนางจรรยา ทานูมาป เป็นประธานคนแรกและมีคณะกรรมการบริหารศูนย์ระดับตำบล 12 คน ดำเนินการพัฒนาและแปรรูปผลิตภัณฑ์ต่างๆ เพิ่มขึ้นหลายอย่าง นอกจากนี้แล้วศูนย์ส่งเสริม อุตสาหกรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ส่งวิทยากรมาฝึกอบรมการทอผ้าด้วยกี่กระตุกทั้งขั้นพื้นฐาน และขั้นสูงให้แก่ชาวบ้าน เพื่อเพิ่มทักษะการทอผ้าให้เพิ่มขึ้น ปี พ.ศ. 2539 องค์การบริหารส่วน ตำบลคำพระ ได้จัดสร้างโรงฝึกงานสำหรับเป็นสถานที่ทอผ้าของกลุ่ม (สมจิตร หลักรัตน์. 2556 : สัมภาษณ์)

จากการที่หน่วยงานต่าง ๆ เป็นต้นว่า พัฒนาชุมชนอำเภอ สำนักงานเกษตร อำเภอและกรมประชาสัมพันธ์ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด สำนักงานพาณิชย์จังหวัดและ หน่วยงานต่าง ๆ ได้เข้ามาส่งเสริมและฟื้นฟูอาชีพการทอผ้าซิดและการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าซิด ชาวบ้านคำพระได้จัดตั้งกลุ่มขึ้นหลายกลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านคำพระ หมู่ที่ 2 ตั้งในปี พ.ศ. 2536 ตั้งอยู่เลขที่ 71 บ้านคำพระ หมู่ที่ 2 มีนางสมจิตร หลักรัตน์ เป็นประธาน มีสมาชิกแรกตั้ง 60 คน (สมจิตร หลักรัตน์. 2556 : สัมภาษณ์)
2. กลุ่มทอผ้าซิดบ้านคำพระหมู่ที่ 3 ตั้งในปี พ.ศ. 2537 ตั้งอยู่เลขที่ 106 บ้านคำพระหมู่ที่ 3 มีนางดารา จันทป เป็นประธาน มีสมาชิกแรกตั้ง 40 คน (ดารา จันทป. 2556 : สัมภาษณ์)
3. กลุ่มเยาวชนตำบลคำพระรุ่นที่ 1 ตั้งในปี พ.ศ. 2537 มีนายพัฒนา ไชยมาตย์ เป็นประธาน สมาชิกแรกตั้ง 15 คน (คำภา ไชยมาตย์. 2556 : สัมภาษณ์)
4. กลุ่มสตรีสหกรณ์บ้านคำพระ หมู่ที่ 2 ตั้งในปี พ.ศ. 2537 ตั้งอยู่เลขที่ 39 บ้านคำพระ หมู่ที่ 2 มีนางสุริยัน พระสุนิน เป็นประธาน มีสมาชิกแรกตั้ง 30 คน (สุริยัน พระสุนิน. 2556 : สัมภาษณ์)

นอกจากนี้แล้วยังมีการจัดตั้งกลุ่มทอผ้าซิดและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าซิดขึ้น ในอีกหลายหมู่บ้านในตำบลคำพระช่วงเวลาเดียวกัน

ความคิดริเริ่มในการก่อตั้งกลุ่มทำที่นอนหมอนซิดบ้านด่านเหนือ เดิมการทอผ้า ของชาวบ้านมีทั้งการทอผ้ามัดหมี่ การทอผ้าซิดและการทำหมอนซิดของชาวบ้าน ทำการผลิตขึ้นใช้เอง ในครอบครัว ผ้าซิดและหมอนซิด ถือว่าอาภรณ์ประดับกายและเครื่องใช้ในบ้านประเภทหนึ่งที่อยู่คู่กับ ชาวบ้านมานานตั้งแต่บรรพบุรุษเช่นเดียวกับที่บ้านศรีฐานและบ้านคำพระ ในกระบวนการทอผ้าซิด สมัยก่อนต้องอาศัยนำมาทอเป็นผืนผ้า ยกปลาย ยกดอก เรียกว่า "ผ้าซิด" ต่อจากนั้นนำมาตัดเย็บด้วย มือเป็นเสื้อผ้า หรือตัดเย็บเป็นหมอนจนถึงปัจจุบัน การก่อตั้งกลุ่มเริ่มแรก นางราตรี มหิพันธุ์ ได้ร่วมกันทอผ้ามัดหมี่และจัดตั้งกลุ่มทอผ้ามัดหมี่ขึ้นใน พ.ศ. 2535 ต่อมาในปี พ.ศ. 2536 การทอผ้าซิด เพื่อทำหมอนและที่นอนแพร่หลายขึ้น นางราตรี มหิพันธุ์ ได้ทำการรับซื้อผ้าซิดและ

หมอนชิตจากชาวบ้านไปจำหน่ายตามตลาดนัดและสินค้าได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น จึงมีแนวคิดในการกระจายรายได้ให้คนในชุมชน จึงก่อตั้งกลุ่มทำที่นอนหมอนชิตขึ้น เพื่อรวมกลุ่มชาวบ้านมาทำการผลิตที่นอนและหมอนชิต โดยเริ่มตั้งแต่การทอผ้า การตัดเย็บ การยัดนุ่น บรรจุก้อนผ้า กิจการสามารถสร้างรายได้เสริมให้กับสมาชิกในกลุ่มเป็นอย่างดี ระยะแรกตั้งนั้นมีสมาชิก 24 คน การทอนั้นจะนำเส้นด้ายฝ้ายมาจากท้องตลาดและกรุงเทพฯ มาทำการย้อมทั้งสีธรรมชาติและสีเคมีและทอเป็นผืนผ้า (ราตรี มหิพันธุ์. 2556 : สัมภาษณ์)

ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว สถานการณ์ด้านผ้าทอได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานทั้งภาครัฐบาลและเอกชนอีกครั้ง กล่าวคือ ในช่วงเวลาปี พ.ศ. 2531 - 3532 รัฐบาลโดยสำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติได้กำหนดให้เป็นศิลปะและหัตถกรรมไทยและในปี พ.ศ. 2537 รัฐบาลไทยขณะนั้นได้ประกาศให้เป็นปีแห่งการรณรงค์ทางวัฒนธรรม โดยให้กระทรวงศึกษาธิการเป็นแกนกลางในการเผยแพร่ทางวัฒนธรรมไทยทุกด้าน ผ้าไทยก็ได้รับการส่งเสริมฟื้นฟู โดยคณะอนุกรรมการส่งเสริมการแต่งกายแบบไทยที่มุ่งหวังให้คนไทยได้มีโอกาสศึกษาเกี่ยวกับผ้าไทย ซึ่งบรรพบุรุษได้ใช้ภูมิปัญญาสร้างสรรค์งานไว้อย่างวิจิตรบรรจง ตามเอกลักษณ์และตามวิถีชีวิตของกลุ่มชน และเมื่อ พ.ศ. 2538 - 2540 รัฐบาลได้ประกาศให้มีการสืบสานวัฒนธรรมไทยขึ้น จึงส่งผลให้การทอผ้าและผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผ้าชิต ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย ทำให้กลุ่มทอผ้าชิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าชิตทั้งสามหมู่บ้าน ขยายตัวตามไปด้วย (ไสว จันเหลือ. 2556 : สัมภาษณ์)

ระยะที่ 4 ยุคเครือข่าย (ตั้งแต่ พ.ศ. 2541- ปัจจุบัน) ในยุคนี้ถือว่าเป็นช่วงแห่งการสร้างสรรคและการขยายเครือข่ายท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ ที่วัฒนธรรมต่างชาติโดยเฉพาะวัฒนธรรมตะวันตกได้ไหลบ่าเข้าสู่สังคมไทย รัฐบาลไทยในขณะนั้นได้ประกาศให้ พ.ศ. 2541 - 2550 เป็นช่วงปีทศวรรษวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนา นโยบายสำคัญ คือ การเสริมสร้างและพัฒนากระบวนการทัศน์ใหม่ในการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม การเสริมสร้างและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนสร้างองค์กรชุมชนให้เข้มแข็งพร้อมกับการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม ประกอบกับช่วงต้นของระยะที่ 4 นี้ ประเทศชาติกำลังเผชิญปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจและประชาชนทุกระดับประสบปัญหาต่าง ๆ ปัญหาหนึ่งที่ประชาชนระดับรากหญ้า ซึ่งเป็นคนกลุ่มใหญ่ของประเทศถูกรุมเร้า คือ ปัญหาความยากจน รัฐบาลขณะนั้นได้ประกาศสงครามกับความยากจนโดยแถลงนโยบายต่อรัฐสภาว่า จะจัดให้มีโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product) เพื่อให้แต่ละชุมชนได้ใช้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาสินค้าจากชุมชนสู่ตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ ด้วยระบบร้านค้าเครือข่ายและอินเทอร์เน็ต เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาท้องถิ่น สร้างชุมชนให้เข้มแข็งพึ่งตนเองได้ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างรายได้ของตนเองและชุมชน รัฐบาลได้กำหนดระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีจำนวน 2 ฉบับ กล่าวคือ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยคณะกรรมการอำนวยการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์แห่งชาติ พ.ศ. 2544 และ พ.ศ. 2545 โดยกำหนดมาตรฐานและหลักเกณฑ์การคัดเลือกและขึ้นบัญชีผลิตภัณฑ์ดีเด่นของตำบล ขณะเดียวกันรัฐบาลยังมีนโยบายจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544 - 2547 เรียกโดยทั่วไปว่า “กองทุนเงินล้าน” จัดสรรให้หมู่บ้านละ 1 ล้านบาท เพื่อเป็นแหล่งทุนในการส่งเสริมอาชีพชุมชนและในปี พ.ศ. 2545 รัฐบาลในขณะนั้นได้ประกาศใช้กฎหมายพระราชบัญญัติวิสาหกิจชุมชนทำให้กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในชุมชนทั่วประเทศมีกฎหมายรับรองอย่างเป็นทางการประกอบกับในช่วงปี พ.ศ.

2553 แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นแนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้การศึกษา การสร้างสรรค์งานและการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรมก็ถูกนำมาขยายสู่สังคมไทยจากสำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และถูกนำมาบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) เพื่อสนองนโยบายของรัฐบาล หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน งานสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด สำนักงานพาณิชย์จังหวัด สถาบันวิสาหกิจชุมชนกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ การเกษตร ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) สถาบันการศึกษา ตลอดจนหน่วยงานเอกชนต่าง ๆ ได้เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมให้ความรู้ใหม่ ผูกอบรมปฏิบัติการเกี่ยวกับการบริหารจัดการกลุ่มเครือข่าย เทคนิคการทอผ้า ด้านการพัฒนาอาชีพของชุมชนพร้อมกับการพัฒนาออกแบบ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การตลาด และการจัดทำระบบบัญชี เป็นต้น สถานการณ์การประกอบอาชีพเสริมการทอผ้าชนิดและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของทั้ง 3 หมู่บ้านเริ่มมีความสดใสยิ่งขึ้น ในระยะนี้ ชาวบ้านศรีฐานได้มีการจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาเพิ่มเติมอีก ได้แก่

1. กลุ่มมาลัยพรหมอนชนิด ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2542 ตั้งอยู่เลขที่ 28/1 หมู่ 8 ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าติ้ว จังหวัดยโสธร มีสมาชิก 16 คน มีนายหนัน จันโตเป็นประธานกลุ่ม (มาลัยพร จันโต. 2556 : สัมภาษณ์)

2. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสตรีพัฒนาตำบลศรีฐาน หมู่ 9 ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2548 มีสมาชิก 30 คน ตั้งอยู่เลขที่ 48 หมู่ 9 ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าติ้ว จังหวัดยโสธร มีนางสาวถนอม แสงส่อง ซึ่งเป็นประธานกลุ่ม (ถนอม แสงส่อง. 2556 : สัมภาษณ์)

เมื่อปี พ.ศ. 2546 - 2548 สำนักงานเกษตรจังหวัดยโสธร มีโครงการส่งเสริมพัฒนากลุ่มอาชีพในกลุ่มสตรี ได้จัดให้มีการอบรมเรื่องบัญชี การตลาด การบรรจุภัณฑ์ สร้างอาคารสำนักงาน จัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ จัดไปศึกษาดูงานและกลุ่มแม่บ้านทั้ง 5 กลุ่มได้ไปทำการจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน ที่สำนักงานเกษตรอำเภอป่าติ้ว จังหวัดยโสธร สามารถได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) และกลุ่มมาลัยพรหมอนชนิด ยังได้จดทะเบียนกับกรมทะเบียนการค้ากระทรวงพาณิชย์ตั้งแต่ พ.ศ. 2547 อีกด้วย สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ/จังหวัด ได้เริ่มมาจัดงานออกร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากผ้าชนิดทั่วประเทศไทย กลุ่มแม่บ้านได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ส่งประกวดคัดสรรสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ระดับจังหวัด ทำให้มีใบสั่งสินค้าเข้ามามากมาย ตลอดจนได้มีลูกค้าเข้ามาซื้อสินค้ายังที่ทำการกลุ่ม เช่น กลุ่มนักท่องเที่ยว กลุ่มอาชีพต่างพื้นที่และประชาชนทั่วไป ชาวบ้านศรีฐานได้ร่วมกันจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนสถาบันการเงินชุมชน ตำบลศรีฐานขึ้นเพื่อเป็นแหล่งเงินทุนให้สมาชิกรับฝากและกู้เงินเพื่อไปลงทุนในอาชีพต่าง ๆ ปัจจุบันมีเงินทุนหมุนเวียน 60 ล้านบาท (ชุลีพร จันโต. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 13 สถานที่ทำการวิสาหกิจชุมชนสถาบันการเงินชุมชน บ้านศรีฐาน ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าติ้ว จังหวัดยโสธร

ภาพประกอบ 14 ป้ายหมู่บ้านหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ต้นแบบ (OTOP Village Champion) ระดับประเทศ ของบ้านศรีฐาน

จะเห็นได้ว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 - จนถึงปัจจุบัน มีเครือข่ายองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ได้เข้ามาร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชัดเจน เช่น สำนักงานเกษตรเกษตรอำเภอ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ สำนักงานพาณิชย์จังหวัด สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอป่าติ้ว ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) องค์กรบริหารส่วนตำบลศรีฐาน สถาบันอุดมศึกษาเป็นต้นว่า

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ได้เข้ามาเป็นพี่เลี้ยงในการ สนับสนุนส่งเสริมให้ความรู้ด้านวิชาการบริหารจัดการ สนับสนุนทุนการบรรจุภัณฑ์และหัตถลาด นอกจากนี้แล้วยังมีกลุ่มอื่น ๆ ในชุมชนให้การสนับสนุนอีกแรงหนึ่งเช่นกัน ได้แก่ กลุ่มโรงสีข้าวกล้อง กลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติของหมู่บ้าน จากการที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนการทอผ้าซิดและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าซิด มีความเข้มแข็งขึ้น จึงทำให้มีการขยายเครือข่ายการผลิตไปยังหมู่บ้านใกล้เคียงอีกด้วย เป็นต้นว่า บ้านเตาไห บ้านกุดสำโรง ตำบลศรีฐาน บ้านป่าตอง บ้านโพธิ์ไทร บ้านกลางสระเกษ ตำบลโพธิ์ไทร บ้านนิคม บ้านกระจาย ตำบลกระจาย อำเภอป่าดัว จังหวัดยโสธร บ้านโนนยาง บ้านโคกสวาท ตำบลกำเม็ด อำเภอป่าดัว จังหวัดยโสธร บ้านมะพริก บ้านโนนสิม ตำบลทุ่งมน อำเภอกำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร (วรรษญาจันใด. 2556 : สัมภาษณ์)

ปี พ.ศ. 2555 ชาวบ้านศรีฐานได้จัดตั้งศูนย์จำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ตำบลศรีฐานขึ้น ตั้งอยู่เลขที่ 100 หมู่ที่ 1 ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดัว จังหวัดยโสธร โดยทางอำเภอป่าดัวโดยมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารศูนย์ โดยมี น.ส.ถนอม แสงส่อง เป็นประธานกรรมการ มีคณะกรรมการบริหารศูนย์ 11 ท่าน อีกทั้งให้ศูนย์ศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสานงานระหว่างผู้ผลิตและผู้ประกอบการผลิต (มาลัยพร จันใด. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 15 ศูนย์จำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ตำบลศรีฐาน

ส่วนของบ้านคำพระในช่วงระยะที่ 4 นี้ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนการทอผ้าซิดและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าซิดได้มีการขยายเครือข่ายการผลิตไปยังหมู่บ้านใกล้เคียงเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในพื้นที่ตำบลคำพระ ประกอบกันเมื่อมีการจัดตั้งศูนย์วิสาหกิจชุมชนบ้านคำพระ ตั้งแต่ พ.ศ. 2537 ขึ้นมาแล้วทำให้มีคณะกรรมการบริหารศูนย์ทำหน้าที่ประสานงานกลุ่มต่าง ๆ เป็นระบบยิ่งขึ้น กลุ่มที่มีการจัดตั้งเพิ่มขึ้น ได้แก่

1. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสายฝนกระเป่าผ้าชิต บ้านคำพระ หมู่ที่ 2 ตั้งอยู่เลขที่ 15 หมู่ที่ 2 ตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ มีนางคำ สามคูเมือง เป็นประธาน มีสมาชิก 40 คน (คำ สามคูเมือง. 2556 : สัมภาษณ์)

2. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเยาวชนรุ่นที่ 2 บ้านคำพระ หมู่ที่ 2 ตั้งอยู่เลขที่ 37 หมู่ 2 ตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ กลุ่มนี้ตั้งแทนที่กลุ่มเยาวชนรุ่นที่ 1 มีนายคำภา ไชยมาตย์ เป็นประธาน มีสมาชิก 21 คน (คำภา ไชยมาตย์. 2556 : สัมภาษณ์)

ส่วนกลุ่มเครือข่ายการผลิตที่ทำการทอผ้าชิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าชิตย้อมสีธรรมชาติหมู่บ้านอื่น ในตำบลคำพระ ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสตรีทอผ้าชิตย้อมสีธรรมชาติบ้านกุดชวย หมู่ที่ 4 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์หมอนขวานผ้าชิตบ้านกุดชวย หมู่ที่ 4 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าชิตบ้านนันทายชุม หมู่ที่ 9 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าชิตบ้านกุดชวย หมู่ที่ 10 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าชิตบ้านโนนหนามแท่ง หมู่ที่ 11 และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านโคกท่าโพธิ์ หมู่ที่ 12 กลุ่มเหล่านี้ได้เป็นสมาชิกเครือข่ายของศูนย์วิสาหกิจชุมชนบ้านคำพระ ตำบลคำพระ และได้ทำการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนที่สำนักงานเกษตรอำเภอหัวตะพาน แล้วทั้งสิ้น มีการบริหารจัดการอย่างเป็นรูปธรรมและระบบ มีผลการดำเนินงานด้วยดีมาตลอด ทำให้ทั้งหน่วยงานราชการ เอกชน ระดับตำบล อำเภอและจังหวัดให้การสนับสนุนและส่งเสริมเป็นแหล่งเรียนรู้ของท้องถิ่น (ชนิษฐา สาสาร. 2556 : สัมภาษณ์)

ส่วนของบ้านด่านเหนือในระยะที่ 4 นี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการบริหารกลุ่มชุดใหม่ ได้เข้ามาบริหารงานแทนชุดเก่า ด้วยเหตุว่าวิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนไปส่งผลให้ธุรกิจเริ่มซบเซา และเป็นยุคเปลี่ยนถ่ายสายเลือดใหม่ นายณัฐพร มหิพันธ์ ซึ่งเป็นบุตรชายของคุณแม่ราตรี มหิพันธ์ ได้เข้ามาบริหารและสานต่อกิจการกลุ่มแทน ในปี พ.ศ. 2541 กลุ่มได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากโครงการแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ในการจัดอบรมสมาชิกและค่าวัสดุในการผลิต วันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 กลุ่มได้ทำการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน ที่สำนักงานเกษตรอำเภอภามลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ มีนายณัฐพร มหิพันธ์ เป็นประธาน สมาชิกปัจจุบันมี 50 คน ชื่อกลุ่มว่า “วิสาหกิจชุมชนกลุ่มทำที่นอนหมอนชิตบ้านด่านเหนือ” เช่นเดียวกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านศรีฐาน การดำเนินงานของกลุ่มมีความก้าวหน้าขึ้นตามลำดับ อีกทั้งมีหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุนกลุ่มได้มีการขยายเครือข่ายการผลิตขึ้นอีกภายในหมู่บ้าน ได้แก่ กลุ่มพัฒนาสตรีบ้านด่านเหนือ ซึ่งทำการแปรรูปพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าชิตและยังมีกลุ่มเครือข่ายการผลิตผ้าชิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์หมู่บ้านใกล้เคียงในท้องที่อำเภอภามลาไสยร่วมเป็นเครือข่ายกัน ได้แก่ กลุ่มทอผ้าชิตบ้านโนนไฮ กลุ่มเย็บหมอนชิตบ้านหนองไผ่ ตำบลโพนงาม กลุ่มเย็บที่นอนหมอนชิตบ้านนาเรียง ตำบลสามัคคี กลุ่มทอผ้าชิตบ้านเหมือดแอ่ กลุ่มทอผ้าชิตบ้านหนองมะเกลือ ตำบลเจ้าท่า กลุ่มทอผ้าชิตบ้านคำโพนทอง กลุ่มทอผ้าชิตบ้านจำปา ตำบลโคกสมบูรณ์ กลุ่มทอผ้าชิตบ้านสะอาดสมศรี ตำบลธัญญา และกลุ่มทอผ้าชิตบ้านแก ตำบลเชียงเครือ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ (ณัฐพร มหิพันธ์. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 16 ผู้วิจัยถ่ายภาพร่วมกับประธานกลุ่มและสมาชิกกลุ่มผู้ผลิต ผลิตภัณฑ์ผ้าชิต บ้านด่านเหนือตำบลโพรงงาม อำเภออมลากลาง จังหวัดกาฬสินธุ์

จะเห็นได้ว่า ความเป็นมาของผลิตภัณฑ์ผ้าชิตชุมชนในภาคอีสานของชาวบ้านทั้ง 3 ชุมชน เริ่มตั้งแต่แบบตัวใครตัวมัน หรือต่างคนต่างผลิตไปจนถึงการก่อตั้งกลุ่มการผลิตขึ้นจนเข้มแข็ง และมีการจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน มีช่วงพัฒนาการความเป็นมา 4 ระยะด้วยกัน คือระยะที่ 1 เป็นยุคปัจเจกบุคคล การทอผ้าเป็นการทอแบบหัตถกรรมดั้งเดิมเป็นการทอเพื่อยังชีพใช้สอยในครอบครัวและชุมชนเป็นสำคัญ ระยะที่ 2 ยุคผันแปร เป็นยุคที่ชุมชนได้รับผลกระทบจากผลผลิตของโรงงานทอผ้า ผู้คนนิยมหันไปซื้อผ้าทอจากโรงงานทำให้ชาวบ้านเลิกปลูกฝ้าย และลดปริมาณการทอผ้าชิตในชุมชนลงทำให้ชาวบ้านบางส่วนเข้ามาทำงานในโรงงานทอผ้าในกรุงเทพฯ ระยะที่ 3 ยุคการรวมกลุ่ม ชาวบ้านได้ฟื้นฟูการทอผ้าชิตขึ้นมาอีกครั้ง เพื่อฟื้นฟูอาชีพของชุมชนจึงได้มีการรวมกลุ่มกันขึ้นภายใต้การสนับสนุนของหน่วยงานราชการต่าง ๆ และมีการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อื่น ๆ และระยะที่ 4 ยุคเครือข่ายเป็นยุคการขยายเครือข่าย การผลิตไปยังชุมชนใกล้เคียงภายใต้ นโยบายส่งเสริมอาชีพชุมชนของรัฐบาล

ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาของผลิตภัณฑ์ผ้าชิตชุมชนในภาคอีสาน

การสร้างผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทอผ้าชิตของชุมชนในภาคอีสาน การทอผ้าชิตเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านของคนไทยที่ได้สืบทอดกันมาและแพร่หลายในทุกภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคอีสาน ซึ่งทอผ้าชิตมากกว่าท้องถิ่นอื่น ๆ คำว่า “ผ้าชิต” เป็นการเรียกขานชื่อผ้าตามกระบวนการทอ คือ ผู้ทอใช้ไม้เก็บชิตสะกิดซ้อนเครื่องเส้นผืนขึ้นเป็นจังหวะตามลวดลายตลอดหน้าผ้าและหุ่กระสวยสอดเส้นพุ่งพิเศษและเส้นพุ่งเข้าไปตลอดแนวเครื่องเส้นยืนที่ถูกดซ้อนขึ้นนั้น ช่วงจังหวะของความถี่ความห่างที่เครื่องเส้นยืนถูกกำหนดไว้ด้วยไม้เก็บชิตจึงเกิดเป็นลวดลายชิตขึ้น วิธีการทอผ้าชิตจึงเป็นรูปแบบการทอผ้าที่สร้างลวดลายขณะทอผ้าบนกี่ (หูก) ผ้าชิตส่วนใหญ่ใช้เส้นใยฝ้ายมากกว่าเส้นใยไหมโดยทอเป็นผ้าชิตสำหรับใช้สอยทำเป็นหมอน ผ้าห่ม ผ้าปูที่นอน ผ้าคลุมไหล่ ผ้าห่อคัมภีร์ นอกจากนี้ยังมีการทอ

ผ้าลายซิดด้วยพิมพ์หน้าแคบเพื่อใช้เป็นหัวซิ่นและตีนซิ่นอีกด้วย ผ้าซิดใหม่มักทอเป็นผ้าผืนสำหรับตัดเสื้อผ้า จากการศึกษาในภาคสนามพบว่า ปัจจุบันการทอผ้าซิดในพื้นที่วิจัยทั้ง 3 พื้นที่ ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมค่อนข้างมาก และบางกลุ่มก็เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปตามเทคโนโลยี และก้าวไปให้ทันสมัยกับสถานการณ์โลกปัจจุบันมากยิ่งขึ้น บ้างพื้นที่มีการส่งเสริมการทอผ้าซิดใหม่ซึ่งมีลวดลายละเอียดและประณีตกว่า

การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของผลิตภัณฑ์ผ้าซิดชุมชนในภาคอีสาน ได้นำเสนอแบบพรรณานาวิเคราะห์แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ 1) สภาพปัจจุบันของผลิตภัณฑ์ผ้าซิดชุมชนในภาคอีสาน 2) สภาพปัญหาของผลิตภัณฑ์ผ้าซิดชุมชนในภาคอีสานทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิดบ้านคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ 2) กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิดบ้านศรีฐาน อำเภอป่าติ้ว จังหวัดยโสธร 3) กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิดบ้านด่านเหนือ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

2.1 สภาพปัจจุบันของผลิตภัณฑ์ผ้าซิดชุมชนในภาคอีสาน

ประวัติความเป็นมาของทั้งสามชุมชนที่เป็นพื้นที่วิจัย จะเห็นได้ว่าทั้งสามหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนาน บรรพบุรุษของกลุ่มคนสืบเชื้อสายมาจากคนลาวในอดีตหรือที่เป็นธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในปัจจุบัน ที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย จัดตั้งหมู่บ้านขึ้นจนมีความมั่นคงเจริญก้าวหน้าจนถึงปัจจุบัน สิ่งหนึ่งที่สำคัญที่ได้นำติดตัวเข้ามาด้วย คือ วัฒนธรรมการทอผ้า ไม่ว่าจะเป็นการทอผ้าลายยกดอกหรือผ้าเหยียบ โดยเฉพาะการทอผ้าซิด เพื่อใช้ตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าและเครื่องนุ่งห่มในอดีตถึงแม้ในปัจจุบันการประกอบอาชีพของทั้งสามหมู่บ้าน คือ อาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักแต่อาชีพเสริมสำคัญคือการทอผ้าซิดและมีการแปรรูปพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าซิดเป็นผลิตภัณฑ์อื่น ๆ หลายอย่าง เช่น ผ้าคลุมไหล่ ผ้าคล้องคอ ผ้าสไบ ที่นอน หมอนซิด ย่อม กระเป๋า เสื้อรูปแบบต่างๆ ถูใส่โทรศัพท์ เป็นต้น ซึ่งสร้างรายได้ให้กับชุมชนเป็นอย่างมาก อีกทั้งยังเป็นการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่สืบไปอีกด้วย

จากการเข้าไปทำการศึกษาในพื้นที่บ้านศรีฐาน พบว่า ปัจจุบันนี้ชาวบ้านศรีฐานไม่มีการทอผ้าซิดหัวซิ่นและผ้าซิดตีนซิ่น ทั้งนี้ผู้ใช้ผ้าถุงที่ทอด้วยผ้าซิดในชุมชนไม่มีแล้ว ส่วนผ้าซิดหมอน และผ้าคลุมไหล่ยังมีการทออยู่บ้างเป็นการทอเพื่อจำหน่าย ผู้ต้องการจะต้องสั่งทอเป็นการเฉพาะ ซึ่งกลุ่มแม่บ้านจะมีเครือข่ายกลุ่มแม่บ้านหมู่บ้านใกล้เคียงร่วมทำการผลิตแก่ผู้ต้องการ จากการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและวิถีชีวิตชาวบ้านศรีฐานหลายครอบครัวได้เปลี่ยนบทบาทจากการทำซิดด้วยมือ มาเป็นผู้ผลิตที่นอน หมอนซิด เป็นอุตสาหกรรมชุมชน หรือที่เรียกว่ารัฐวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (Small Medium Enterprise : SMEs) สร้างอาชีพและได้รายได้มากมายส่งผลให้ผ้าซิดทอด้วยมือไม่ทันกับความต้องการของตลาดจึงมีการสั่งผ้าทอจากโรงงานมาทำการผลิตเป็นที่นอน หมอนซิดแทน ลวดลายของผ้าก็ยังเป็นลวดลายผ้าซิดดั้งเดิมของชุมชน

ส่วนพื้นที่บ้านคำพระ จากการสัมภาษณ์คุณแม่สมจิตร หลักรัตน์ และนางชนิษฐา สาสาร ซึ่งเป็นคณะกรรมการบริหารศูนย์วิสาหกิจชุมชนคำพระ พบว่า แต่เดิมการทอผ้าซิดบ้านคำพระจะใช้ขนเป็นวัตถุดิบหลักนำมาแปรรูปเป็นเส้นด้ายนำไปย้อมสีเปลือกไม้ ซึ่งเป็นต้นไม้ที่มีอยู่ในชุมชนหาได้ง่าย ต่อมาการปลูกฝ้ายน้อยลง จึงได้นำเส้นฝ้ายท้องถิ่นมาย้อมสีใช้ในการทอ โดยมีทั้งการใช้สีจากธรรมชาติและสีเคมีวิทยาศาสตร์ ต่อมาได้มีการพัฒนาการทอและสีเส้น ลวดลายและแปรรูปผลิตภัณฑ์รูปแบบต่าง ๆ ตรงกับความต้องการมากขึ้น ทำให้คนในชุมชนสนใจและถ่ายทอดต่อกันมา

ไม่ขาดสาย ทางราชการเห็นความสำคัญจึงได้ให้การส่งเสริมสนับสนุน จนกลายเป็นสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ระดับห้าดาวดีเด่นขึ้นชื่อของจังหวัดอำนาจเจริญ

ส่วนผ้าซิดของชาวบ้านด่านเหนือก็มีลักษณะการทอเหมือนกับชาวบ้านอื่น ๆ ทั่วไปในภาคอีสาน ลวดลายของผ้าเกิดจากกรรมวิธีสะกิดหรือซ้อนเส้นด้าย เส้นยืน (ทางเครือ) ขึ้นระยะตามลายที่ต้องการ และสอดด้ายเส้นพุ่งกระแทกพิมพ์ให้แน่นเป็นการรวมวิธีการทอผ้าที่ทำให้เกิดลวดลายสำเร็จอยู่ในที ก็ในสมัยก่อนและพิมพ์ชาวบ้านด่านเหนือก็จะผลิตขึ้นใช้เองในชุมชนโดยชาวบ้านผู้ชายจะเป็นผู้ทำขึ้น ลายซิดดั้งเดิมของชาวบ้านมักจะทำเป็นรูปสัตว์ เช่น ช้าง ม้า หงส์ นาค แมงป่อง (แมงงอด) ลวดลายที่ได้แนวคิดจากพืช เช่น ลายเครือ ลายดอกบัว ดอกจัน ดอกแก้ว ลายที่ได้แนวคิดจากสิ่งของเครื่องใช้ เช่น ลายขันหมากเบ็ง ลายซิดขอ-ซิดกาบ เป็นต้นการทำลายซิดส่วนใหญ่ นิยมทำเป็นลายตาหมอน เป็นต้นว่าหมอนหกลูก เป็นหมอนสำหรับหนุนนอน หมอนเกล้าลูก (มีลักษณะสี่เหลี่ยม) เป็นหมอนกราบพระและหมอนขวานชาวบ้าน เรียกว่า “หมอนหน้าม้า” ทำเป็นหมอนสมมาของฝ่ายเจ้าสาวไหว้ญาติผู้ใหญ่ของเจ้าบ่าว (จันทร์เพ็ญ แดนกาไสย. 2556 : สัมภาษณ์)

ดังนั้น สภาพปัจจุบันการทอผ้าทั้งสามชุมชน พบว่า ผ้าเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของการดำรงชีวิตเพราะเป็นปัจจัยหนึ่งในปัจจัยสี่ ในสมัยโบราณทุกครัวเรือนมีการทอไว้ใช้สอยกันเองและมีการถ่ายทอดกรรมวิธีการผลิตให้แก่ลูกหลาน แม่และยายมักเป็นผู้รับหน้าที่อบรมและถ่ายทอดวิธีการและประสบการณ์ในการทอผ้าแก่ลูกหลาน จนกลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่รับการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งไม่ขาดสาย

ผ้าทอของชาวบ้าน นอกจากจะใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มแล้วยังใช้ประกอบพิธีต่างๆ ที่เกี่ยวกับชีวิตและงานนักขัตฤกษ์ เช่น งานแต่งงาน งานศพ งานเข้าพรรษา เป็นต้น หรือนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อื่น เช่น หมอนหนุนนอน หมอนกราบพระ หมอนอิง แม้ปัจจุบันผ้าก็ยังมีสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านอีสานอยู่เช่นเดิมจากการศึกษาในภาคสนามทำให้ทราบว่า ความเป็นมาของการทอผ้ามีจุดมุ่งหมายและความสำคัญ คือ 1) เพื่อใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม (2) เพื่อแบ่งหน้าที่ระหว่างผู้ชายผู้หญิง (3) เป็นเครื่องแสดงฐานะของผู้ใช้ (4) เพื่อสร้างเสริมการขัดเกลาทางสังคมผู้หญิง และ (5) เป็นรายได้แก่ครอบครัว

วิธีการทอผ้าของชาวบ้านนิยมทอผ้าเพื่อนำมาใช้สอยในกิจการต่างๆ ตั้งแต่การสวมใส่ตลอดจนถึงการใช้สอยในพิธีกรรม กรรมวิธีการทอผ้าลายซิดนั้น ชาวบ้านนิยมการใช้ฝ้ายเป็นวัสดุในการทอผ้าลายซิดมากกว่าการใช้ไหม ด้วยเหตุนี้ผ้าลาดซิดของชาวอีสาน จึงนิยมทอฝ้ายมากกว่าเส้นใยชนิดอื่น ๆ จากการศึกษาทั้ง 3 ชุมชน ทั้งบ้านศรีฐาน ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดัว จังหวัดยโสธร บ้านคำพระ ตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ และบ้านด่านเหนือ ตำบลโพนงาม อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ สามารถจำแนกรายละเอียด ดังนี้

วิธีการทอผ้าของชาวบ้านนิยมทอผ้าเพื่อนำมาใช้สอยในกิจการต่างๆ ตั้งแต่การสวมใส่ตลอดจนถึงการใช้สอยในพิธีกรรม กรรมวิธีการทอผ้าลายซิดนั้น ชาวบ้านนิยมการใช้ฝ้ายเป็นวัสดุในการทอผ้าลายซิดมากกว่าการใช้ไหม ด้วยเหตุนี้ผ้าลาดซิดของชาวอีสาน จึงนิยมทอฝ้ายมากกว่าเส้นใยชนิดอื่น ๆ จากการศึกษาทั้ง 3 ชุมชน ทั้งบ้านศรีฐาน ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดัว จังหวัดยโสธร บ้านคำพระ ตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ และบ้านด่านเหนือ ตำบลโพนงาม อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ สามารถจำแนกรายละเอียด ดังนี้

2.1.1 กระบวนการทอผ้าซิด

ในอดีตการปลูกฝ้ายของชาวอีสานนั้นมีชนิดพันธุ์อยู่ 3 พันธุ์ แยกตามสีของปุย ดอกฝ้าย คือ ฝ้ายพันธุ์พื้นเมืองที่ออกดอกเป็นปุยสีขาว เรียกกันทั่วไปว่า “ฝ้าย” ฝ้ายพันธุ์นี้จะมีอยู่ 2 พันธุ์ คือ ฝ้ายพันธุ์ใหญ่และน้อย โดยเรียงตามความสูงของต้นฝ้าย และอีกพันธุ์หนึ่ง มีดอกเป็นปุยอ่อน ๆ สีน้ำตาล ชาวอีสานเรียกว่า ฝ้ายตุ่ย หรือ ฝ้ายอิตุ่ย ปัจจุบันเหลือน้อยมาก การปลูกฝ้ายจะเริ่มลงมือปลูกพร้อม ๆ กับการปลูกข้าว คือ เมื่อชาวนาได้ทำการหว่านข้าวในนาแล้ว ระยะเวลาที่รอให้ต้นกล้าโตจะทำการปลูกฝ้ายไปด้วย เสร็จจากการปลูกฝ้ายพอดีกับกล้าโต ชาวนาจะเริ่มถอนกล้าลงดำนาต่อไป พร้อมกับบำรุงรักษาฝ้ายที่ปลูกไว้ ซึ่งจะตรงกับเดือนพฤษภาคม - กรกฎาคม และเก็บเกี่ยวราว ๆ เดือนพฤศจิกายน ถึง เดือนธันวาคม รวมอายุของฝ้ายราว 6 - 7 เดือน ส่วนที่นำมาใช้คือ ดอกฝ้าย

เมื่อฝ้ายแตกสมอและมีปุยฝ้ายฟูเต็มที่แล้ว ชาวบ้านก็จะเก็บฝ้ายโดยเอาแต่ปุยฝ้ายที่มีเมล็ดติดออกมา ส่วนฝักฝ้ายจะทิ้งไว้ให้แห้งคาน ชาวบ้านจะเก็บปุยฝ้ายใส่ผ้าขาวม้าพับตามความยาวคล้องไหล่ทำเป็นถุงหรือย้อมสำหรับใส่ปุยฝ้าย และจะนำปุยฝ้ายที่เก็บมานั้นใส่กระดิ่งผึ่งแดดให้แห้งสนิทประมาณ 4 - 5 วัน ให้ปุยฝ้ายฟูขึ้น เพื่อสะดวกในเวลาแยกเมล็ดฝ้ายออกจากปุย ทั้งยังป้องกันไม่ให้ฝ้ายที่เก็บมานั้นขึ้นราแล้วเก็บสิ่งสกปรกออก ปุยฝ้ายที่นำมาผึ่งแดดนี้คือส่วนที่จะนำไปทำเป็นเส้นด้ายเพื่อถักทอให้เป็นผืนผ้าต่อไปกระบวนการทำฝ้ายประกอบด้วย การทำเส้นฝ้ายและการสร้างคุณภาพของฝ้าย (ชนิษฐา สาร. 2556 : สัมภาษณ์)

1) การทำเส้นฝ้ายการทำเส้นฝ้ายมีขั้นตอนดังนี้

1.1) การแยกเมล็ดฝ้าย จะใช้เครื่องมือที่เรียกว่า “อ้าว” มีลักษณะเหมือนเฟืองรถ จำนวน 2 เฟือง เรียกว่า “ลูกทียบ” ทำด้วยไม้ 2 ท่อน เป็นเกลียวบิดคล้ายสว่านยึดติดอยู่กับหลัก 2 ข้าง ท่อนล่างจะยาวยื่นออกไป มีมือหมุนเรียกว่า “แขนอ้าว” เวลาใช้จะนำปุยฝ้ายใส่เข้าระหว่างลูกทียบแล้วหมุนลูกทียบ ลูกทียบจะทำหน้าที่แยกเมล็ดออกจากปุยฝ้าย วิธีนี้เรียกว่า “การอ้าวฝ้าย”

ภาพประกอบ 17 อ้าว อุปกรณ์ที่ชาวบ้านใช้สำหรับแยกเมล็ดฝ้าย

1.2) การทำให้ฝ้ายขึ้นปุย เรียกว่า การตีฝ้าย จะประกอบไปด้วย กระทบีต มีลักษณะคล้ายตะกร้า แต่ใหญ่กว่ากันลึกสอดเข้าไป สานด้วยไม้ไผ่ ใช้คู่กับสายตีและไม้ตี ซึ่งทำด้วยไม้ไผ่เหลาปลายทั้งสองข้างให้บางเพื่อให้อ่อนตัวมีเชือกยึดปลายทั้งสองข้างเหมือนธนู จะใช้คู่กับไม้ตี ซึ่งเป็นไม้กลมๆ เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1.50 เซนติเมตร ยาวประมาณ 6 นิ้ว เวลาตีจะนำฝ้ายที่ผ่านการอ้วแล้วใส่ลงในกระทบีต มือฝ้ายให้แตกฟู การตีฝ้ายจะต้องตีให้ฝ้ายแตกฟูให้ทั่ว เรียกว่า “ตีฝ้ายแหลก”

1.3) การทำฝ้ายแท่งหรือการล่อฝ้าย จะใช้เครื่องมือที่เรียกว่า “ไม้ล่อฝ้าย” ประกอบด้วยไม้ 2 ชิ้น ชิ้นแรกเป็นไม้กระดานแผ่นเล็กๆ ท่างประมาณ 8 นิ้ว ยาวประมาณ 12 นิ้ว ชิ้นที่ 2 เป็นไม้ไผ่แผ่นกลมๆ เส้นผ่านศูนย์กลาง 1 เซนติเมตร ยาวประมาณ 30 เซนติเมตร ใช้สำหรับม้วนพันปุยฝ้ายที่ตีแล้วให้เป็นแท่งกลมๆ คล้ายมวนบุรี่ ชาวบ้านจะเรียกว่า “ตัวลูกหมู” โดยจะทำไว้ทีละมาก ๆ ใส่ภาชนะไว้รวมกันแล้วใช้ผ้าห่อให้แน่นเพื่อไม่ให้หลอดฝ้ายฟูขึ้นอีกจึงจะนำไปปั่นเป็นเส้นด้าย

1.4) การปั่นฝ้ายหรือการเข็นฝ้าย เครื่องมือที่ใช้เรียกว่า “โน” หรือ “หลา” มีลักษณะเป็นวงล้อยึดติดอยู่กับหลัก 2 หลัก มีที่สำหรับจับเพื่อให้วงล้อหมุนเรียกว่า “แขนโน” หรือ “แขนหลา” จากนี้ไปจะมีไม้ทำเป็นคานออกไปประมาณ 80-100 เซนติเมตร มีไม้แผ่นเล็กๆ 6 นิ้ว ติดอยู่ที่ปลายไม้เรียกว่า หัวหลา ที่หัวหลาจะยึดติดอยู่กับแท่งเหล็กปลายแหลมยาวประมาณ 6 นิ้ว เรียกว่า “เหล็กโน” ระหว่างเหล็กโนกับวงล้อจะมีเชือกคล้องเรียกว่า “สายหลา” เมื่อหมุนวงล้อเหล็กโนก็จะหมุนด้วย เรียกว่า “การแกว่งหลา” โดยการนำปุยฝ้ายที่ล่อเป็นแท่งแล้วมาจี้เข้ากับเหล็กโนในเครื่องกรอด้วย แล้วผ่อนมือตามจังหวะได้เส้นฝ้ายออกมา ผู้มีความชำนาญสามารถจะดึงฝ้ายเป็นเส้นด้วยเล็กๆ แต่ผู้ไม่ชำนาญจะดึงออกมาเป็นเส้นใหญ่ (หลาจะใช้เพื่อเข็นหรือกรอฝ้ายให้เป็นเส้นและใช้ปั่นหลอดเพื่อทำเป็นด้ายเส้นพุ่ง)

ภาพประกอบ 18 หลาเข็นฝ้าย

1.5) การเก็บเส้นฝ้าย เมื่อปั่นด้ายจนเต็มไนหรือหลาแล้ว จะใช้เครื่องมือที่เรียกว่า "เปีย" ทำด้วยไม้แบนๆ กว้างประมาณ 2 เซนติเมตร ยาวประมาณ 30-50 เซนติเมตร มีไม้ปิดหัวท้ายยาวประมาณอันละ 30 เซนติเมตร เปียนี้ใช้สำหรับเปียฝ้ายที่ขึ้นเป็นเส้นแล้วออกจากเหล็กไนเพื่อทำให้เป็นเช็ด หรือเป็นใจ เมื่อรวมด้ายได้ 5 ใจ ชาวบ้านเรียกว่า "ปอย" (ด้าย 5 ใจ เท่ากับ 1 ปอย) ประโยชน์ของการเปียด้ายคือการเก็บด้ายให้เป็นระเบียบ ด้ายจะไม่พันกันในขณะที่ใช้งาน (ทรงศร บุญมา. 2556 : สัมภาษณ์)

ในอดีตการขึ้นฝ้าย จะทำในช่วงเวลาอย่างเข้าสู่ฤดูหนาว สาว ๆ มักจะนัดกันลงช่วงขึ้นฝ้ายในตอนกลางคืน จนกลายเป็นประเพณีที่เปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้เลือกคู่ชีวิต โดยฝ่ายชายจะเป่าแคนไปตามบ้าน หากชายใดชอบหญิงคนใดก็จะหยุดพูดคุยและช่วยฝ่ายหญิงทำงานเป็นเพื่อน การขึ้นฝ้ายจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการเลือกคู่ครองที่ถูกต้องตามประเพณี จากกรรมวิธีการทำเส้นใยฝ้ายที่มีความซับซ้อนยุ่งยากนี้ ทำให้ในปัจจุบันชาวบ้านนิยมซื้อด้ายสำเร็จรูปตามท้องตลาดมาเป็นวัตถุดิบในการทอผ้า ทำให้ประเพณี “ลงช่วงขึ้นฝ้าย” ค่อย ๆ จางหายไปจากสังคมอีสาน (ชนิษฐา สาสาร. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 19 การเก็บเส้นด้ายใส่เปีย

2) การสร้างคุณภาพของเส้นฝ้าย การสร้างคุณภาพให้กับเส้นฝ้าย มีกระบวนการดังนี้

2.1) การฆ่าฝ้ายหรือการทำให้เส้นฝ้ายเหนียวเมื่อได้เส้นฝ้ายแล้วจะนำเส้นฝ้ายที่ได้นี้ไปทำการฆ่าฝ้าย ซึ่งหมายถึงการนำเส้นฝ้ายไปทำให้มีความเหนียว ทนทาน ไม่เกิดขน ไม่รุ่ม จะทำให้ทอได้ง่าย ซึ่งมีกรรมวิธีคือ นำด้ายที่เป็นปอยประมาณ 3-4 ปอย แช่น้ำให้เปียกโดยใช้ช้อนทุบเพื่อให้เส้นฝ้ายเข้ากับน้ำได้ดี แล้วตม่น้ำกับข้าวจ้าวประมาณ 2 กำมือ ใส่น้ำพอท่วมตม่นไปจนกว่าข้าวสารจะเปียกชุ่ม ยกหม้อลงปล่อยให้เย็นแล้วนำด้ายมาขยี้กับน้ำตม่นข้าวขยี้จนทั่วแล้วบิด สลัดปอยด้ายให้เส้นด้ายยืด จากนั้นนำไปผึ่งแดดโดยใช้ไม้สอดเข้ากลางของปอยด้ายมันกระตุกด้วยเพื่อให้เส้นด้ายเหนียว

และไม่ติดกัน ผีงแดดให้แห้งสนิทไม่เช่นนั้นจะทำให้เส้นด้ายเปียกและเกิดราได้ ในปัจจุบันการฆ่าฝ้ายใช้ แป้งมันหรือแป้งสังคโปร์ที่มีขายตามท้องตลาด นำมาใช้แทนน้ำต้มข้าวจ้าวเนื่องจากสะดวกเร็วกว่า โดยใช้อัตราส่วน 5 กรัม ต่อฝ้าย 30 ปอย และปัจจุบันนี้เส้นด้ายที่นำมาใช้ทอผ้าของชาวบ้านจะใช้เส้น ฝ้ายและเส้นใยโทเรจากโรงงานแทน การปลูกฝ้ายในปัจจุบันชาวบ้านไม่นิยมปลูกกันแล้ว ด้วยเหตุผลว่า ต้องใช้เวลานานมีกระบวนการผลิตเส้นด้ายหลายขั้นตอน เส้นฝ้ายตามท้องตลาดมีหลายราคาเป็นต้นว่า ฝ้ายเบอร์ 10/2 จำนวน 12 ปอย น้ำหนักประมาณ 4 กิโลกรัม ราคาประมาณ 720 บาท ส่วนด้ายสยาม ที่ได้นำมาทำเป็นเส้นทางเครื่องราคาปอยละ 30 บาท และจะลงแบ่งให้แข็งกว่าทางต่ำ เมื่อผ่านกรรมวิธี ฆ่าฝ้ายแล้วจึงนำฝ้ายที่ได้เข้าสู่กระบวนการย้อมสีต่อไป (สมจิตร หลักรัตน์. 2556 : สัมภาษณ์)

2.2) การย้อมสีการย้อมเส้นด้ายให้เกิดสีสันมีจุดประสงค์เพื่อให้เกิดลวดลาย และสีสันที่สวยงาม สีที่ใช้ในการย้อมฝ้าย มี 2 ชนิด คือ สีที่เกิดได้จากสารเคมี และสีที่ได้จากธรรมชาติ ซึ่งมีความทนทานกว่าสีเคมี แต่ปัจจุบันชาวบ้านจะนิยมย้อมด้วยสีธรรมชาติเพราะเป็นที่ตลาดมากกว่า สีธรรมชาติส่วนใหญ่จะได้จากต้นไม้ เปลือก แก่น รากและผล พืชแต่ละชนิดจะให้สีที่แตกต่างกันดังนี้

สีแดง	ได้จาก	รากยอ เปลือกก่อ จากสัตว์ได้แก่ ครั่ง
สีคราม	ได้จาก	ต้นคราม
สีทองอ่อน	ได้จาก	แถลง (มะพูด)
สีส้ม	ได้จาก	สะตือ
สีดำ	ได้จาก	ลูกกระเจาย เปลือกมะเกลือ
สีม่วงเทา	ได้จาก	เปลือกหว่า
สีลูกหว่า	ได้จาก	ลูกหว่า
สีน้ำตาล	ได้จาก	เปลือกประตู
สีเหลือง	ได้จาก	ขมิ้นชัน เปลือกขนุน
สีเขียว	ได้จาก	เปลือกมะม่วง เปลือกลิ้นฟ้า
สีชมพู	ได้จาก	เปลือกนุ่น
สีเทา	ได้จาก	เปลือกบก และ รากกล้วย (ดารา จันทป.

2556 : สัมภาษณ์) ขั้นตอนการย้อมสีและล้างสีฝ้าย มีขั้นตอนการย้อมดังนี้

2.2.1) นำเส้นด้ายแช่ในน้ำสะอาด เพื่อให้ให้น้ำเข้าเส้นด้าย เวลาย้อมสีจะเข้า เส้นด้ายเสมอกันเสร็จแล้วบิดพอหมาดๆ นำเส้นด้ายแขวนไว้

2.2.2) นำน้ำสะอาดใส่หม้อพอท่วมเส้นด้าย ต้มให้เดือดใส่เปลือกไม้ที่เตรียมไว้ประมาณ 30 นาที - 1 ชั่วโมง แล้วเอาเปลือกไม้ออก และทำการกรอง

2.2.3) นำน้ำที่กรองแล้วขึ้นตั้งไฟ เดิมสารส้มที่ทุบละเอียดลงในหม้อน้ำ ใช้ไม้คนน้ำจนสารส้มละลาย ซึ่ง สารส้มมีคุณสมบัติทำให้น้ำย้อมฝ้ายมีสีสดใส

ภาพประกอบ 20 การย้อมสีเส้นฝ้ายด้วยเปลือกไม้

2.2.4) นำเส้นฝ้ายที่เตรียมไว้ลงในน้ำสีย้อมฝ้าย ให้พลิกเส้นฝ้ายกลับไปกลับมาตลอดเวลาประมาณ 30 นาทีหรือเส้นฝ้ายเปลี่ยนเป็นสีที่ต้องการ แล้วนำเส้นฝ้ายขึ้นแขวนไว้ให้สะเด็ดน้ำหรือบิดพอหมาดๆ

2.2.5) ต้มน้ำสะอาดให้ร้อนไม่ต้องเดือด เติมสารกันสืตกลงในน้ำ คนให้ละลาย ยกหม้อจากเตา นำเส้นฝ้ายที่ย้อมสีแล้วลงแช่ในน้ำสารกันสืตกประมาณ 15-20 นาที นำเส้นฝ้ายขึ้นจากนั้นบิดน้ำทิ้ง นำขึ้นแขวนผึ่งไว้ให้แห้ง (สมจิตร หลักรัตน์. 2556 : สัมภาษณ์)

ในปัจจุบันกระบวนการทำฝ้ายให้เป็นเส้นสูญหายไป เริ่มนำฝ้ายที่ซื้อหามาได้มาผ่านขั้นตอนการฆ่าฝ้าย โดยนำข้าวเจ้ามาต้มให้เหลวและ แล้วนำไปกรองเอาแต่น้ำข้าวที่ใสไม่มีเม็ดข้าวเจือปนหรือใช้แป้งมัน (สิงคโปร์) จากนั้นนำเส้นฝ้ายไปแช่น้ำให้เปียกชุ่ม ใช้ค้อนทุบเพื่อให้เส้นฝ้ายเข้ากับน้ำได้ดี แล้วจึงนำไปแชลงในน้ำข้าวที่ต้มไว้ เพื่อให้เส้นฝ้ายดูดซึมน้ำและมีความชุ่มชื้นสม่ำเสมอ ปีบน้ำออกให้ฝ้ายแห้งหมาด นำฝ้ายไปผึ่งแดดให้แห้งสนิทและต้องหมั่นคลี่เส้นด้ายให้ได้รับแสงแดดทั่วถึง มิฉะนั้นจะทำให้เส้นฝ้ายเปื่อยขึ้นราได้ จากนั้นนำไปย้อมสี สีที่ย้อมในช่วงนี้มีทั้งย้อมจากธรรมชาติที่เคยย้อมมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ และสีเคมี (สีสังเคราะห์หรือสีวิทยาศาสตร์) โดยการย้อมสีเคมีที่นิยมย้อมฝ้ายของชาวบ้านประกอบด้วยสี แดง ฟ้า เหลือง เขียวม่วง น้ำตาล ชมพู ดำ ที่ซื้อหาตามท้องตลาดตราสิงโตเหยียบกลองและตราเรือใบ ในราคาของละ 5 บาท โดยใช้สารกันตกราสังโตเหยียบกลองเช่นเดียวกัน ในราคาของละ 5 บาท ซึ่งมีลักษณะและวิธีการย้อมดังนี้คือ นำสีเคมีที่ซื้อมา (สีที่นำมาย้อมตามความต้องการของช่างผู้ทอ) ต้มน้ำสะอาดพอประมาณ ใส่เกลือ 1 ช้อนโต๊ะ รอให้น้ำเดือด ในขณะที่รอให้น้ำเดือด นำฝ้ายที่ต้องการย้อมไปตำหรือไปชกกับน้ำสะอาดให้พอหมาดกระตุกเส้นฝ้ายให้ตรงพอดี น้ำเดือดใส่สีเคมีที่ซื้อมา แล้วนำเส้นฝ้ายที่ชุบน้ำพอหมาดลงแช่ประมาณ 20 นาที คนให้เส้นฝ้ายกลมกลืนและเข้ากับสีที่ต้ม นำเส้นฝ้ายขึ้นไปชกน้ำสะอาดที่เตรียมไว้ และนำลงแชในสารกันสืตกประมาณ 10 นาที จากนั้นจึงนำเส้นฝ้ายที่ย้อมสีแล้วไปตากผึ่งลมในที่ที่ลมโกรก โดยกระตุกเส้นฝ้าย

ให้ตั้งตากให้แห้งสนิทการย้อมเส้นฝ้ายด้วยสีเคมีนั้น ช่างผู้ทอจะเป็นผู้เลือกสีในการย้อมเอง ทั้งนี้จะใช้สีย้อมฝ้ายที่นำมาทอเป็นเส้นทางยืนสีอ่อนและจะใช้สีทางเส้นพุ่งสีเข้ม ซึ่งจะทำให้เห็นลักษณะลวดลายที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน เมื่อได้เส้นฝ้ายตามสีที่ต้องการแล้วก็จะมาเข้ากระบวนการการทอฝ้าย คั้นหูก สืบหูก พันหูก และเตรียมเส้นพุ่ง เช่นเดิมทุกประการ (อ่อนสา ไชยมาตย์. 2556 : สัมภาษณ์)

3) การเตรียมเส้นฝ้ายเพื่อทอผ้าชนิด เมื่อเสร็จจากการย้อมสีแล้ว จะต้องแยกฝ้ายออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกเป็นกลุ่มเตรียมเพื่อเป็นเส้นผืน ภาษาชาวบ้านเรียกว่าเส้นทางเครือ ชาวบ้านจะนิยมใช้ด้ายโทเร เพราะมีคุณสมบัติทนกว่าเส้นด้ายจากฝ้าย อีกกลุ่มหนึ่งเตรียมเพื่อเป็นเส้นพุ่ง ภาษาชาวบ้านเรียกว่า เส้นทางต่ำ มีกรรมวิธี ดังนี้

3.1) การเตรียมเส้นทางเครือ

3.1.1) การกรอฝ้าย เมื่อได้เส้นฝ้ายที่ย้อมสีตามต้องการแล้วก็เข้าสู่กระบวนการกรอฝ้ายเพื่อเตรียมเส้นทางเครือ หรือที่เรียกว่า “เครือหูก” เป็นกลุ่มเส้นฝ้ายที่ใช้เป็นเส้นยึดติดกับพืมที่ใช้ทอ โดยนำฝ้ายใส่เข้าไปในกงที่วางไว้บนหลักตีนกง ซึ่งเป็นโครงไม้ไผ่ที่สามารถดึงฝ้ายออกได้อย่างสะดวก มีเดือยยึดทั้งสองข้างเพื่อวางไว้กับหลักมีช่องหรือรูสำหรับวางกงด้านหัวท้าย รวมเป็น 2 หลัก ใช้ใส่ใจฝ้ายเพื่อกรอ โดยดึงเส้นด้ายมาพันไว้ที่อึกซึ่งสอดไว้ที่หลักคอนอึกอีกเป็นเครื่องมือที่ทำด้วยไม้ ใช้หมุนฝ้ายจากกลุ่มฝ้าย เป็นเครื่องมือที่จัดแบ่งฝ้ายจากหลาให้เป็นกลุ่ม ๆ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ปอย” อึกและไม้คอนอึกเป็นไม้ที่ใช้สำหรับเป็นคานเพื่อสอดอึกให้หมุนได้ ใช้สำหรับกรอฝ้ายออกจากกง โดยใช้มือจับที่เสาอึกหมุนอึกให้เคลื่อนไหวไปรอบๆ อึกจะถ่วงเส้นฝ้ายออกมาจากกงมาไว้ในอึกโดยเส้นฝ้ายจะเรียบ ในการทอผ้าครั้งหนึ่ง ๆ จะเตรียมฝ้ายไว้ประมาณ 4 อึกหรือมากกว่านั้นตามจำนวนที่ต้องการ

3.1.2) การคั้นหูก เมื่อได้เส้นฝ้ายจากการกรอฝ้ายอยู่ในอึกแล้วก็นำอึกฝ้าย 2 อึกมาสู่อุปกรณ์การคั้นที่เรียกว่า “หลักเฟือ” เป็นโครงไม้สี่เหลี่ยมมีขนาดกว้างประมาณ 100 เซนติเมตร ยาวประมาณ 150 เซนติเมตร ด้านกว้างจะมีเดือยออกมาคล้ายกับคราดทั้งสองด้าน จำนวนด้านละ 12 เดือย แต่ละเดือยห่างกัน 10 เซนติเมตร ไม้ที่ทำหลักเฟือส่วนมากจะใช้ไม้ยางเพราะหาง่าย ใช้สำหรับคั้นเพื่อทำเป็นทางเครือ (เส้นยืน) หลักเฟือนี้เป็นหลักเฟือที่เกิดจากการพัฒนาแล้ว ในช่วงแรกเดิมที่จะใช้กรรมวิธีใช้ไม้ปักลงบนพื้นดินระยะห่างเท่ากับความยาวตามต้องการ การคั้นเส้นฝ้ายจะต้องคั้นสองเส้นพร้อมกัน หรือถ้าต้องการให้หนาก็ใช้สีเส้นจะใช้เส้นเดียวไม่ได้เพราะจะต้องใช้เป็นเส้นบนล่าง ถ้าต้องการให้ลายเด่นชัดจะต้องให้เส้นยืนเป็นสีอ่อนที่สุดหรือแก่ที่สุด จึงจะได้ลวดลายงดงามและชัดเจน เมื่อเตรียมเส้นฝ้ายเรียบร้อยแล้วให้พันเส้นฝ้ายไว้ที่หลักไม้หลักแรก แล้วนำเส้นฝ้ายคล้องไปตามหลักแต่ละหลักของเฟือ จากล่างจนถึงบนสุด แล้วนำเส้นฝ้ายกลับลงมาตามทางเดิม ด้านล่างตรงจุดนี้จะเป็นจุดที่สำคัญไขว้เส้นฝ้ายไว้เป็นเส้นบน - เส้นล่าง ซึ่งจะได้นำไปสืบเข้าพืมต่อไป เมื่อได้จำนวนเส้นครบพอกับพืมแล้ว จึงถอดด้ายออกจากหลักเฟือโดยคล้องกันเป็นลูกโซ่ ใช้มือทำหน้าที่เหมือนเข็มควักโดยจัดปลายด้ายยืนขึ้นมาทำเป็นห่วงทำไปเรื่อย ๆ จะถึงปลายด้ายอีกด้านหนึ่ง ในการทำลูกโซ่นี้เพื่อให้เป็นระเบียบและด้ายไม่ยุ่งพันกัน

3.1.3) การสืบทอด คือกรรมวิธีการนำเอาเส้นฝ้ายที่ทำการค้นเป็นเครื่องทูกแล้วเอามาร้อยช่องฟัน แต่ถ้าฟันมีเส้นด้ายเดิมอยู่ก็ใช้วิธีต่อเส้นด้ายได้ทันที โดยวิธีที่เรียกว่า “การสืบลี้นด้ายยืน” แต่ถ้าไม่มีเส้นด้ายเดิมติดอยู่ก็ใช้วิธีร้อยด้ายยืนจากตรงกลางของฟันพิมพ์นี้เพื่อให้ทั้ง 2 ด้านเท่ากันนั่นเอง เมื่อสืบทอดหรือเส้นด้ายเข้ากับฟันพิมพ์เรียบร้อยแล้วก็จะพันทูกหรือฟันเส้นฝ้ายเครื่องที่สืบทอดเรียบร้อยแล้วให้เป็นระเบียบเข้าสู่วิธีการของการพันทูก

ภาพประกอบ 21 การค้นทูกของชาวบ้านคำพระ

3.1.4) การพันทูก คือกรรมวิธีการนำเอาพิมพ์ที่ผ่านการสืบทอดเรียบร้อยแล้วมาพันกับไม้เพื่อให้เส้นเครื่องเป็นระเบียบ เพื่อที่จะได้นำไปทอเป็นผืนผ้าต่อไป อุปกรณ์ในการพันทูกนี้ชาวบ้านเรียกว่า “ไม้ค้ำพัน” ในการพันทูกแต่ละครั้งจะต้องใช้ความละเอียด ทั้งนี้เพื่อให้เส้นด้ายตั้งและเป็นระเบียบ ถ้าเส้นด้ายเส้นใดขาดก็ทำการต่อเส้นด้ายให้เรียบร้อยทุกครั้ง โดยใช้ข้าวสุกแช่น้ำลูบรอยต่อให้ติดกัน เมื่อส่วนต่อแห้งสนิทแล้วฝ้ายก็จะเป็นเส้นเดียวกัน เมื่อต่อเส้นฝ้ายใหม่เข้ากับเส้นฝ้ายเก่าในพิมพ์แล้วให้พันเส้นฝ้ายเข้าใน “ไม้ค้ำ” เข้าในหลักก็ และชิงเส้นด้ายอีกด้านหนึ่งให้ตั้งแล้วพันปลายด้ายไว้กับคาน จะทำการทอผ้าชนิดต่อไป (ถนอม แสงส่อง. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 22 การติดตั้งเครื่องทูกเข้ากับกี่

3.2) การเตรียมเส้นพุ่งหรือเส้นทางต่ำ

เส้นด้ายที่จะนำไปพุ่งหรือชาวบ้านเรียกว่า “ทางต่ำ” นั้น ในการทอผ้าลายซิดจะต้องเป็นสีที่ตัดกับเส้นยืนเพื่อให้เห็นลายชัดเจน เส้นด้ายนี้จะปั่นเข้าไว้ในหลอดไม้เล็กๆ ที่ได้จากต้นปอแก้ว ต้นเพกา ต้นงาหรือแขนงไม้ไผ่ หลอดไม้ที่ทำปั่นหลอดจะต้องเป็นไม้ที่มีรูตรงกลางแล้วนำมาตัดให้ยาวประมาณ 7 เซนติเมตร เพื่อใส่ในกระสวยซึ่งเป็นเครื่องมือที่บรรจุหลอดด้ายแล้วพุ่งเส้นไปทางขวางหรือทางซ้าย ชาวบ้านเรียกกว่า “เส้นต่ำ”

ภาพประกอบ 23 หลอดด้าย

การปั่นฝ้ายเข้าหลอดสำหรับใส่ในกระสวยนั้นให้อาหลอดไม้เล็ก ๆ ที่ได้จากต้นปอแก้ว ต้นงา หรือแขนงไม้ไผ่ดัดกล้าวข้างต้น เสียบเข้าที่ปลายเหล็กไนให้แน่นเอาเส้นฝ้ายเกาะตรงหลอดปั่น “หลา” จนเส้นฝ้ายเต็มหลอดก็ดึงออก เสร็จแล้วเอาหลอดใหม่เข้าแทนที่ทำเช่นนี้เรื่อย ๆ ไปจนกว่าจะได้ตามจำนวนที่ต้องการ ก็จะได้เส้นฝ้ายอยู่ในหลอดฝ้ายเพื่อเตรียมเป็นเส้นพุ่งต่อไป (นุ่น จันเหลือง. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 24 การปั่นฝ้ายเข้าหลอดสำหรับใส่ในกระสวย

3.3) การทอผ้าลายขีด

ในการทอผ้าลายขีดของทั้งสามชุมชน ประกอบด้วยอุปกรณ์การทอ ดังนี้

3.3.1) กี่ เป็นเครื่องมือที่ใช้ทอผ้าเป็นไม้เนื้อแข็ง มีที่สำหรับชิงด้าย

ในหูก ประกอบด้วยหลักสี่หลัก คานก้ำคาน ได้แก่ คานบนสี่คาน คานล่างสี่คานและคานกลางหนึ่งคาน เรือนกี่ขนาดยาวประมาณ 2.50 เมตร สูงประมาณ 160 เซนติเมตร (ประสาธ จารุจิตร. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 25 กี่ทอผ้าชนิดของบ้านคำพระ

3.3.2) ฟืม เป็นตัวกำหนดความกว้างของผ้าทอเป็นส่วนที่ใช้กระทบให้ด้ายที่ทอเข้ากันแน่น มีลักษณะเป็นกรอบสี่เหลี่ยมผืนผ้าทำด้วยไม้เนื้อแข็งกว้างประมาณ 14 - 16 เซนติเมตร ยาวประมาณ 90 - 105 เซนติเมตร ตรงกลางมีฟืนเป็นช่องๆ คล้ายหวีเสียด เพื่อใช้สอดเส้นด้ายยืนกับเครื่องทอ ฟืมมีหลายขนาดแล้วแต่ผู้ทอจะเลือกว่าต้องการผ้าหน้ากว้างหรือแคบเท่าไร ชาวบ้านจะเรียกขนาดฟืมเป็น "หลบ" ฟืม 1 หลบ จะมีจำนวนฟืนฟืม 40 ซี่ หรือ 40 แถว ลักษณะของฟืมเป็นฟืมไม้ ซึ่งเป็นฟืมที่มีฟืนทำด้วยไม้ไผ่ชิ้นเล็กๆ ที่ผ่านการเหลาด้วยความประณีตมาก (ไพบุลย์ มหิพันธ์. 2556 : สัมภาษณ์) ในปัจจุบันนี้ทั้ง 3 ชุมชน ได้มีการเปลี่ยนแปลง

ภาพประกอบ 26 ฟืมที่ชาวบ้านด่านเหนือใช้ในการทอผ้าชนิดลายลูกแก้ว

จากพืชมที่มีพันทำด้วยไม้ไผ่ชิ้นเล็กๆ มาเป็นพืชมพันสแตนเลส
ที่หาซื้อจากโรงงานซึ่งความทนทานและความแข็งแรงกว่าแล้วนำมาเก็บขิดและประกอบใส่ฝักพืชม

3.3.3) ไม้เหยียบ คือไม้ไผ่กลม ๆ มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ
3 เซนติเมตร ยาวประมาณหนึ่งเมตร ทำจากไม้เนื้อแข็ง ใช้สำหรับสอดใส่ในเชือกร้อยลงข้างล่างให้
ผู้ทอเหยียบเพื่อให้เส้นเครือทูกเปิดอ้าขึ้นลงตามแรงเหยียบเพื่อสอดกระสวยด้าย (คำไหล โยคะนิตย.
2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 27 ไม้เหยียบที่ชาวบ้านใช้ในการทอผ้าขิดของบ้านคำพระ

3.3.4) ไม้กำพัน คือไม้ที่ใช้ม้วนผ้าที่ทอแล้วไว้อีกส่วนหนึ่ง
ทำจากไม้เนื้อแข็ง หนาประมาณ 2" x 2" หรือ 3" x 3" ความกว้างเท่ากับกึ่ง หรือเท่ากับความกว้าง
ของหน้าผ้า ปลายไม้ข้างหนึ่งเหลาให้กลมเพราะต้องใช้มือหมุนไม้กำพันอีกข้างหนึ่งเหลาให้เป็นรูป
สี่เหลี่ยมเพื่อกันไม่ให้ลื่นเมื่อพันผ้าหรือม้วนผ้าเข้าไปแล้ว

ภาพประกอบ 28 ไม้แกนม้วนผ้า (ไม้กำพัน)

3.3.5) ไม้นั่งทอผ้า นิยมใช้ไม้เป็นแผ่นมีขนาดกว้างประมาณ 8 นิ้ว ยาวตามขนาดของกี่ใช้สำหรับให้ผู้ทอนั่งทอผ้าขณะทำการทอ

ภาพประกอบ 29 ไม้นั่งทอผ้า

3.3.6) กระจสวย คือไม้ที่มีหัวท้ายเรียววงอน ตรงกลางเป็นราง สำหรับใส่หลอดด้าย ทำจากไม้เนื้อแข็งยาวประมาณ 14 - 16 นิ้ว หนา 2 เซนติเมตร กระจสวย จึงเป็นเครื่องมือที่บรรจูลอดด้ายพุ่งไปมาเพื่อนำเส้นด้ายไปขัดกับเส้นด้ายที่เป็นเส้นยืนที่เตรียมไว้

ภาพประกอบ 30 กระจสวยที่ชาวบ้านใช้ในการทอผ้าขิดของบ้านศรีฐาน

กระจสวยที่กลุ่มทอผ้าใช้จะพบ 2 ลักษณะ คือ กระจสวยที่มี หลอดด้าย 1 หลอด อยู่ตรงกลาง การปั่นหลอดด้ายกระจสวยแบบนี้จะปั่นด้าย 2 เส้นเก็บไว้ที่หลอด ด้าย ชาวบ้านเรียกว่า “คูป” อีกแบบหนึ่งเป็นกระจสวย หลอดด้ายคู่ ซึ่งมีขนาดยาวกว่าแบบแรก หลอดด้ายแต่ละหลอดจะปั่นด้ายเพียง 1 เส้น เก็บไว้ที่หลอดด้าย เวลาทอผ้าขิดจะมีรูด้ายข้างกระจสวย 2 รู เพื่อให้เส้นด้ายออกมา 2 เส้น พร้อมกัน ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของการทอผ้าลายขิด (นงลักษณ์ เชียงขำ. 2556 : สัมภาษณ์)

3.3.7) ผัง ทำด้วยไม้ไผ่เหลา เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 0.5 เซนติเมตร ใช้สำหรับค้ำ ความกว้างของผ้าให้หน้าพอดีกับฟืม เพื่อความสะดวกในการทอที่ปลายผัง ทั้งสองนั้นจะเหลาให้แหลมเพื่อชิงเนื้อผ้าให้ตึง ระหว่างทอเพื่อไม่ให้ผ้าหดเข้าหากัน

3.3.8) ไม้หาบหูก คือไม้ที่แข็งแรง ใช้สำหรับสอดหูเชือก ที่ร้อยฟืมที่แขวนไว้บนกึ่ง บางทีเรียกไม้หาบหรือลูกกลิ้ง ไม้ที่นิยมนำมาใช้คือไม้ไผ่ มีความยาวประมาณ 150 เซนติเมตร

ภาพประกอบ 31 ไม้ทาบหูกที่ทอผ้าชาวบ้านคำพระ

3.3.9) แปรงหวีหูก (แฉงหมู) คือหวีที่ทำจากต้นตาลเอาเฉพาะที่เป็นเส้นเล็ก ๆ มามัดรวมกันประมาณ 1 กำมือ ยาวประมาณ 6 - 8 นิ้ว ใช้ในการหวีเส้นด้ายยืน (ทางเครื่อง) หรือจะใช้แปรงหวีหูกไปอยู่กับซี่ผึ้งหรือเทียนไขแล้วนำมาหวีเส้นด้ายจะทำให้ทอได้ง่ายขึ้น ด้ายจะไม่ยุ่งพันกัน (ศรีพนม มิ่งขวัญ. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 32 แปรงหวีหูก (แฉงหมู)

3.3.10) ไม้เก็บขิด คือไม้ที่ทำด้วยไม้ไผ่หรือไม้แก่นเหลาเป็นแผ่นบาง กว้างประมาณ 1 เซนติเมตร ปลายของไม้เก็บขิดนี้จะแหลมข้างหนึ่งเพื่อความสะดวกในการเก็บขิดตามลวดลายซึ่งเรียกว่า “การเก็บขิด” (ปัจจุบันชาวบ้านบางส่วนจะไปจ้างให้ชาวบ้านเชิงตำบลเชียง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดร้อยเอ็ด ทำการเก็บขิดให้ โดยเก็บขิดตะกอลอย)

ภาพประกอบ 33 ไม้เก็บขิด

3.3.11) ไม้ค้ำขิด คือไม้ที่ทำเป็นพื้นแบน ๆ เหมือนกับไม้เก็บขิดแต่กว้างกว่าคือ กว้างประมาณ 3 - 4 นิ้ว ปลายแหลมข้างหนึ่ง ยาวกว่าฟืม เมื่อกันขิดแล้วจะสอดไม้นี้เข้าไปเพื่อแยกให้เส้นด้ายขึ้นลงสำหรับสอดกระสวยด้ายสีที่ทำการเป็นลวดลายต่าง ๆ (นุ่น จันทร์เหลือง. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 34 ไม้ค้ำขิดทอผ้าบ้านคำพระ

เครื่องมือที่ใช้ในการทอผ้าดังกล่าวข้างต้นนั้นแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของชาวบ้านอีสานในการนำวัสดุพื้นบ้านมาประดิษฐ์อย่างฉลาด สามารถประสานวัสดุธรรมชาติเข้าด้วยกันเพื่อใช้ในการผลิตผ้าทอได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ขั้นตอนในการทอผ้าลายซิดโดยการนำด้ายใส่กงปั่นใส่อ๊ก 2 อ๊ก ดันด้ายจากอ๊กทั้ง 2 อ๊กพร้อมกันใส่หลักเฟือ เพื่อทำให้เป็นเครือหูก จากนั้นนำด้ายที่ดันแล้วออกจากเฟือแล้วใช้ด้ายมัดปลายเครือเพื่อไม่ให้ปลายเครือหลุด ส่วนต้นเครือมัดตรงที่เครือซัดกันไว้แล้วเอาเครือด้ายออกจากเฟือแล้วตัดส่วนต้นเครือ ทีละน้อยนำไปสับกับเครือเก่า เรียกว่า “การสับหูก” ซึ่งติดอยู่กับฟืมที่เคยทอมาแล้วต่อเข้าจนหมดทุกเส้น นำฟืมและเครือที่ต่อกันเสร็จแล้วไปใส่กี ดึงให้ตึง จัดเส้นให้เป็นระเบียบ โดยให้เครือนั้นมีความกว้างเท่ากับฟืม เมื่อจัดเส้นด้ายเสร็จแล้วใช้หวีด้ายหรือแปรงหวีหูกเพื่อให้เส้นด้ายเรียบ จึงเข้าสู่กระบวนการเก็บซิด

2.1.2 รูปแบบการทอผ้าซิด

จากการศึกษาในพื้นที่ ทั้ง 3 ชุมชน ของกลุ่มทอผ้าซิดพบว่าจะมีวิธีการทอเหมือนกัน คือใช้วิธีการทอแบบตะกอลอย นางสมจิตร หลักรัตน์ให้ข้อมูลว่า “การทอผ้าซิดของคนอีสานดั้งเดิม จะมีการทออยู่ 3 แบบ แบบที่หนึ่ง เป็นการทอแบบคัตไม้ซิด ไม่มีการเก็บตะกอลอยแบบที่สองเป็นแบบเก็บตะกอลอย เรียกว่า ตะกอลอย แบบที่สามแบบตะกอลอย การเก็บตะกอลอยจะต้องเก็บลายใส่ตะกอลอย(เขา) นอกีก่อน โดยผ่านการคัตไม้เก็บซิดแล้วใช้ด้ายเก็บลายตามไม้ซิดที่เก็บไว้ทุกเส้น เวลาทอจะใช้วิธียกตะกอลอยไปที่ละไม้จนครบ การทอแบบนี้จะสะดวกคือไม่ต้องเก็บซิดทุกครั้ง เวลาเลิกทอก็จะเก็บตะกอลอยไว้ทอคราวต่อไป” (สมจิตร หลักรัตน์. 2556 : สัมภาษณ์) ซึ่งมีลักษณะการทอ 2 รูปแบบดังนี้

1) วิธีการทอแบบใช้เท้าเกี่ยวเชือกคล้องตะกอลอย วิธีการนี้ขณะทอจะให้อีกคนหนึ่งใช้เท้าเกี่ยวเชือกคล้องตะกอลอยแล้วใช้ไม้ค้ำซิดค้ำเส้นยืนไว้แล้วจึงสอดกระสวย จะใช้คนทอสองคนหรือหนึ่งคนก็ได้แล้วแต่ความยากง่ายของแต่ละลาย

ภาพประกอบ 35 วิธีการทอแบบตะกอลอย ทอ 2 คน โดยใช้เท้าเกี่ยวเชือกคล้องตะกอลอย
นางคำพอง ช่างชัย บ้านโคกสวาทหมู่ที่ 2 ตำบลก้าแมต อำเภอกุดชุม
จังหวัดยโสธร

2) การทอแบบใช้ไม้เหยียบ เป็นวิธีการทอใช้ไม้เหยียบข้างล่างตามจำนวนตะกอลอย ไม้เหยียบจะใช้เชือกมัดวางตามแนวตะกอลอยซึ่งจะวางขวางกับไม้เหยียบตะกอลอยเหยียบไล่ไปที่ละไม้ตามลาย การทอแบบนี้จะทอเพียงคนเดียวซึ่งผู้ทอจะใช้เท้ากะและมีความชำนาญมากกว่าแบบแรก (สมจิตร หลักรัตน์. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 36 การทอชนิดแบบตะกอลอยใช้ไม้เหยียบ นางคำไหล โยคะนิษฐ์ บ้านคำพระ หมู่ที่ 2
ตำบลคำพระ อำเภอดงหลวง จังหวัดอำนาจเจริญ

2.1.3 ลวดลายผ้าซิดแต่ละชุมชน

จากการศึกษาในพื้นที่ พบว่า ทั้ง 3 หมู่บ้าน คือ บ้านศรีฐาน ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดัว จังหวัดยโสธร บ้านคำพระ ตำบลคำพระ อำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญและบ้านด่านเหนือ ตำบลโพนงาม อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ การทอผ้าซิดที่ใช้เส้นใยฝ้ายย้อมด้วยสีธรรมชาติเป็นที่นิยมมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ส่วนการย้อมสีเคมีและใช้เส้นใยฝ้ายตามท้องตลาดเกิดขึ้นในช่วงหลัง เทคนิคการทอและการคิดออกแบบลวดลายก็มีแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับความคิดสร้างสรรค์และสภาพแวดล้อมของแต่ละชุมชน ซึ่งก็มีความงดงามและมีอัตลักษณ์เฉพาะตัว แต่ที่สำคัญลายหลักหรือลายดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาจะยังคงรักษาไว้

จากการสัมภาษณ์นางสมจิตร์ หลักรัตน์ ชาวบ้านคำพระ หมู่ที่ 1 นางสาวรัตนกมลวิบูลย์สุข ชาวบ้านศรีฐาน หมู่ที่ 8 และนางราตรี มหิพันธ์ ชาวบ้านด่านเหนือ หมู่ที่ 2 สรุปได้ว่า ผ้าซิดถือเป็นผ้าชั้นสูงของชาวอีสาน ลวดลายผ้าที่เกิดขึ้นเกิดจากกรรมวิธีการทอ โดยวิธีใช้ไม้เขี่ยหรือสะกิดขึ้น จังหวะของการสอดเส้นพุ่งซึ่งถี่ไม่เท่ากัน ก็จะทำให้เกิดลวดลายรูปแบบต่าง ๆ ลักษณะลวดลายของผ้าซิด สังกัดได้จากลายซ้ำของเส้นพุ่งที่ขึ้นเป็นแนวสีเดียวกันตลอด อาจจะเหมือนกันทั้งผืนหรือไม่เหมือนกันทั้งผืนก็ได้ (สมจิตร์ หลักรัตน์, รัตนกมลวิบูลย์สุข, ราตรี มหิพันธ์. 2556 : สัมภาษณ์)

ดังนั้นแนวทางการศึกษาลวดลายผ้าซิดของกลุ่มเครือข่ายการทอผ้าซิดและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าซิด ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์และทฤษฎีอัตลักษณ์มาเป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

1) ลวดลายผ้าซิดของชุมชนบ้านศรีฐาน ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดัว จังหวัดยโสธร

จากการสัมภาษณ์นางวรัชญา จันได บ้านเลขที่ 108 หมู่ 4 บ้านศรีฐาน กล่าวว่า ลวดลายผ้าซิดลายดั้งเดิมมีหลายลาย ซึ่งนางอุไร บุรอบ ชาวบ้านกลางสระเกษ ตำบลโพธิ์ไทร อำเภอป่าดัว จังหวัดยโสธร ได้เก็บรวบรวมไว้ที่สำนักงานเกษตรอำเภอป่าดัว ได้แก่ ผ้าซิดลายกระจับ ผ้าซิดลายไทย ผ้าซิดลายดาว ผ้าซิดลายขอ ผ้าซิดลายผีเสื้อ ผ้าซิดลายสับปะรด ผ้าซิดลายเรือหงส์ ผ้าซิดลายช้าง ผ้าซิดลายพื้นบ้านและผ้าซิดลายชิดน้อย (วรัชญา จันได. 2556 : สัมภาษณ์) แต่ลวดลายที่ชาวบ้านนิยมทอแล้วนำมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ หมอน ที่นอน เบาะรองนั่ง และอื่น ๆ ได้แก่ ลายชิดหน่วย ลายชิดขอกาบ ลายชิดแมงป่อง ลายชิดงอ ลายชิดขอน้อย ลายชิดดอกแก้ว ลายชิดดอกบัว ลายชิดสี่ดอกสี่ใบ และลายชิดช้าง (ชุลีพร จันได. สัมภาษณ์ : 2556) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาลายผ้าซิดของบ้านศรีฐานของ กรรณิการ์ ศรีฉนวน (2536 : 52-71) และพระมหาชุตีพันธ์ ชาติตร (2551 : 114 – 117) แต่ในปัจจุบันนี้การคิดค้นพัฒนาลวดลายผ้าซิด ของจังหวัดยโสธรก็ได้พัฒนาลวดลายเพิ่มเติมขึ้นอีก ได้แก่ ผ้าซิดลายลูกหวาย หรือผ้าซิดลายยศสุนทร เมื่อปี พ.ศ. 2546 และยกให้ผ้าซิดลายลูกหวายทอด้วยสีฟ้า เป็นลายผ้าประจำจังหวัดยโสธรในสมัยนายสุธี มากบุญ เป็นผู้ว่าราชการจังหวัด ลายดอกพิกุลและลูกหวายผสมดอกผักแว่น เป็นลายที่นำมาพัฒนานอกจากนั้นแล้วกลุ่มแม่บ้านทอผ้าซิดย้อมสีธรรมชาติ บ้านโนนยาง ตำบลกำแพง อำเภอกุตุขุม จังหวัดยโสธร ซึ่งเป็นกลุ่มเครือข่ายการผลิตของกลุ่มเครือข่ายทอผ้าซิดและพัฒนาผลิตภัณฑ์

ภาพประกอบ 37 ลายผ้าขิดดั้งเดิมของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าขิดบ้านศรีฐาน อำเภอป่าต้ว จังหวัดยโสธร

บ้านศรีฐานได้พัฒนาลายผ้าขิดลายผีเสื้อประยุกต์เป็นลวดลายที่ทันสมัย ออกจำหน่ายในรูปแบบผ้าคลุมไหล่ ผ้าม่าน ผ้าคาดเตียงนอน ผ้าขิดทั้ง 3 ลายนี้เป็นที่นิยมของผู้คนทั่วไป

ภาพประกอบ 38 ผ้าขิดลายดอกพิกุลกลุ่มสตรีพัฒนาตำบลศรีฐานหมู่ที่ 9 อำเภอป่าต้ว จังหวัดยโสธร

ความเชื่อเกี่ยวกับผ้าขิดลายดอกพิกุล ดอกพิกุลเป็นดอกไม้ดอกเล็กสีขาว นวลเหลืองกลิ่นหอมดอกเป็นกระจุกเป็นดอกไม้แห่งโภคทรัพย์ เงินไหลมา สมัยก่อนเจ้านายชั้นสูง เมื่อประกอบพิธีใด ๆ เสร็จแล้วพราหมณ์ราชครูจะถวายดอกพิกุลเพื่อให้เจ้านายชั้นสูงโปรยแก่บรรดา ข้าราชการบริพาร เพื่อนำกลับไปสักการบูชา โดยเชื่อว่าดอกพิกุลเป็นดอกไม้มงคลแสดงถึงความอุดม สมบูรณ์และความเจริญรุ่งเรืองเก็บไว้กับตัวเพื่อความเป็นสิริมงคลต้นพิกุลทอง ถ้าปลูกไว้ประจำบ้านจะ ทำให้มีอายุยืนเพราะว่าต้นพิกุลทองเป็นไม้ที่มีความแข็งแรงทนทาน และมีอายุยืนยาวจึงนิยมใช้เนื้อไม้ มาใช้ประโยชน์ในงานพิธีมงคล (จำเนย ป้องกัน. 2556 : สัมภาษณ์)

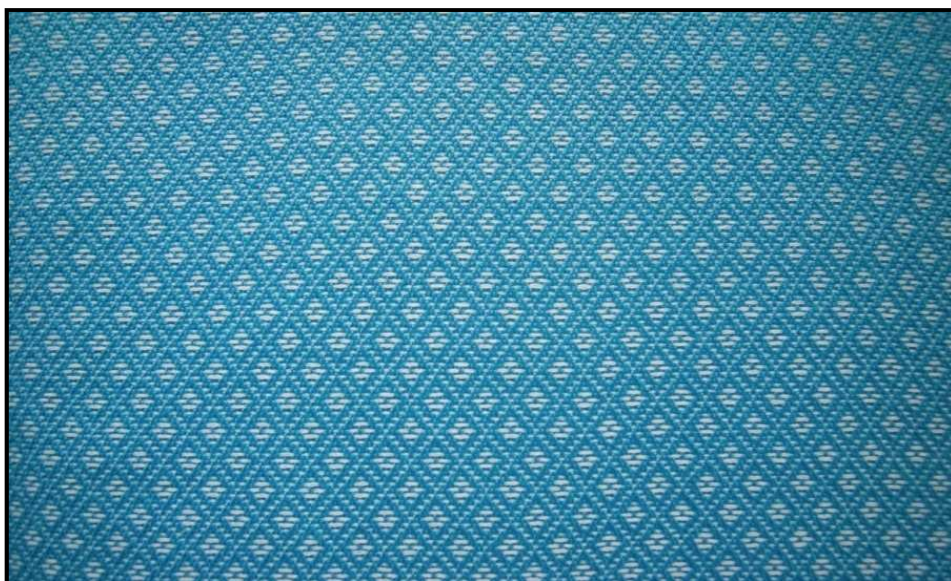

ภาพประกอบ 39 ผ้าขิดลายช้างกลุ่มสตรีพัฒนาศรีฐาน หมู่ 9 ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดัว จังหวัดยโสธร

ความเชื่อเกี่ยวกับผ้าลายช้าง ช้างเป็นสัตว์ที่เป็นสัญลักษณ์ของความเป็น ใหญ่เป็นโตและสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ ความมั่งมีศรีสุข ถ้าใครได้สัมผัสกับสัตว์ประเภทนี้ แล้ว จะมีความรุ่งเรือง การประกอบอาชีพก็จะมีคามมั่นคง (ลำเพียร ป้องกัน. 2555 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 40 ผ้าขิดลายลูกหวายกลุ่มสตรีพัฒนาศรีฐาน หมู่ 9 ตำบลศรีฐาน
อำเภอป่าติ้ว จังหวัดยโสธร

ความเชื่อเกี่ยวกับผ้าลายลูกหวาย ลูกหวายจะเป็นพวงกลุ่มเล็ก ๆ
เกาะกันแน่นแสดงถึงพลังความสามัคคีเหนียวแน่น เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความมั่นคง
(บุญมี แสงส่อง. สัมภาษณ์ : 2556)

ภาพประกอบ 41 ผ้าขิดลายผีเสื้อประยุกต์กลุ่มผ้าฝ้ายลาขิดทอมือย้อมสีธรรมชาติบ้านโนนยาง
ตำบลกำเม็ด อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร (เครือข่ายการผลิตผ้าขิดบ้านศรีฐาน)

ความเชื่อเกี่ยวกับ ลายผีเสื้อเป็นสัตว์ปีกที่มีความสวยงามตามธรรมชาติ ทำให้ธรรมชาติมีสีสัน แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติและความมีอิสระเสรี (สุภัทรา จันเหลือง. 2556 : สัมภาษณ์)

2) ลวดลายผ้าซิดของชุมชนบ้านคำพระ ตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ

จากการสัมภาษณ์นางสมจิตร หลักรัตน์ รองประธานศูนย์วิสาหกิจชุมชน ตำบลคำพระและนางชนิษฐา สาสาร เลขานุการศูนย์ฯ กล่าวว่า การออกแบบลายซิด จากช่างที่มีความชำนาญในการออกแบบลายผ้ามีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ทำขึ้นเองในหมู่บ้านและสามารถพัฒนาลายผ้าได้เพิ่มขึ้น ทั้งนี้ลายผ้าจึงเป็นลายที่มีความเป็นพื้นถิ่นของชาวคำพระและมีความงามเป็นเอกลักษณ์สวยงามเฉพาะ ซึ่งได้จัดทำเป็นลายผ้าได้ 72 ลาย (สมจิตร หลักรัตน์, ชนิษฐา สาสาร. 2556 : สัมภาษณ์) แต่ลายผ้าที่กลุ่มทอและเป็นที่ยอมรับในตลาดปัจจุบัน ได้แก่ ลายตะขอสลับเอื้อ ลายแมงป่องสลับเอื้อ ลายช้างและลายลูกหวายผสมผักแว่น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาลวดลายผ้าซิดของ วราพรรณ ชัยชนะศิริ (2540 : 132 – 194) และพระมหาชุติพันธ์ ชาติตร (2551 : 118 – 119) แต่ลวดลายผ้าที่นำชื่อเสียงมาสู่จังหวัดและได้รับยกย่องเป็นลายผ้าประจำจังหวัดคือ ลายตะขอสลับเอื้อ ทอด้วยสีม่วงอ่อน

ภาพประกอบ 42 ผ้าซิดลายตะขอสลับเอื้อของบ้านคำพระ ตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ

ความเชื่อเกี่ยวกับลายตะขอสลับเอื้อ ตะขอเป็นที่ตักน้ำ คนอีสานสมัยโบราณใช้ครุตักน้ำจากบ่อ ลักษณะเป็นไม้ไผ่ยาว บริเวณปลายไม้ไผ่จะทำตอกติดไว้เพื่อใช้เกี่ยวกับวงกะครุ (หวงครุ) แล้วหย่อนลงไปตักน้ำบ่อดิน ซึ่งต้องอาศัยความชำนาญในการตักน้ำ เป็นวิถีชีวิตของคนอีสาน จึงได้นำมาคิดเป็นลายตะขอผสมกับเอื้อ แสดงถึงความเหนียวแน่น เกาะเกี่ยวกันอย่างมั่นคง ยั่งยืน (คำทอง วันดี. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 43 ผ้าขิดลายแมงป่องสลักเอื้อของบ้านคำพระ ตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ

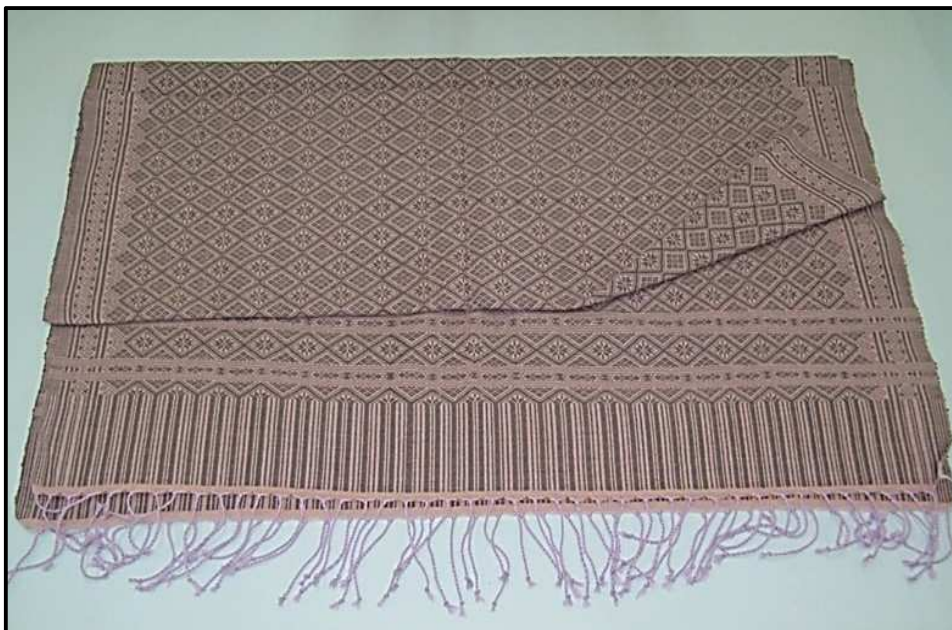
ความเชื่อเกี่ยวกับลายแมงป่องสลักเอื้อ แมงป่องเป็นสัตว์ที่ชอบชูหางอวดตัวเองว่ามีพิษทั้งที่ความจริงมีพิษเพียงเล็กน้อย ถึงอย่างนั้นก็ตามยามใดที่มันคิดว่ามันถูกข่มเหงมันไม่ได้ได้รับความยุติธรรมมันจะหันหน้าเข้าสู่ จึงเหมาะสำหรับผู้สวมใส่ที่เป็นนักสู้ (พรมมา สิตะเสน. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 44 ผ้าขิดลายช้างของบ้านคำพระ ตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ

ความเชื่อเกี่ยวกับลายช้าง ช้างเป็นสัตว์ใหญ่เป็นพาหนะของเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินในสมัยโบราณใช้เป็นพาหนะออกศึกสงครามเป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมืองของคนไทย สมเด็จพระนเรศวรมหาราชใช้ช้างออกศึกและได้รับชัยชนะนำมาทำลายบนผืนผ้าเพื่อความเป็นสิริมงคล (สมใจ วามะสุน. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 45 ผ้าขิดลายลูกหวายผสมผักแว่นของบ้านคำพระ ตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ

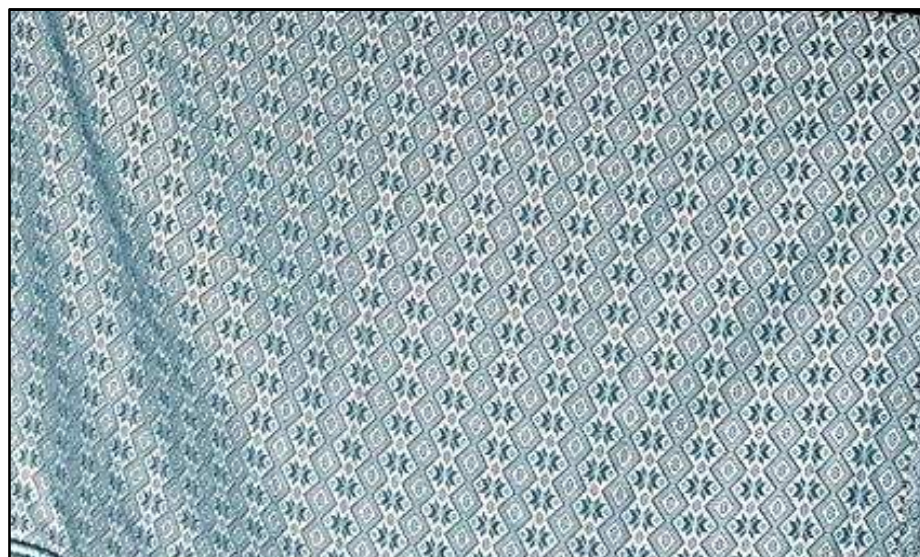
ความเชื่อเกี่ยวกับลายลูกหวายผสมผักแว่น ลูกหวายเป็นผลของหวายจะเกาะกันแน่นอยู่เป็นกลุ่ม แสดงถึงความรักความสามัคคีเป็นกลุ่มก้อน ผักแว่นเป็นพืชเกิดตามธรรมชาติ ในท้องไร่ท้องนา ดอกสีขาวแซมเหลืองสวยงาม แสดงถึงความเจริญงอกงาม (สุพิศ วามะสุน. 2556 : สัมภาษณ์)

3) ลวดลายผ้าขิดของชุมชนบ้านด่านเหนือ ตำบลโพนงาม อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

จากการสัมภาษณ์คุณแม่ราตรี มหิพันธ์และนางจันทร์เพ็ญ แदनกาไสย ได้ให้ข้อมูลว่า ลวดลายผ้าขิดดั้งเดิมมีหลายลักษณะ เป็นต้นว่า ลายทำเป็นรูปสัตว์ ได้แก่ ลายช้าง ลายม้า ลายหงส์ ลายแมงป่อง ลายผีเสื้อ (แมงกระปี่) ลวดลายที่ได้แนวคิดจากพืช เช่น ลายเครือ ลายดอกบัว ลายดอกแก้ว ลายดอกผักแว่น ลายหน่วย ลายสับปะรด ลวดลายจากสิ่งของเครื่องใช้ ได้แก่ ลายขอ ลายกาบหรือลายขิดขันหมากเบ็งและลายที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ได้แก่ ลายธรรมมาสน์ ลายหอปราสาท ลายพญานาค เป็นต้น การทำลายขิดส่วนใหญ่ในอดีต ชาวบ้านมักทำลายออกมาเพื่อทอเป็นเครื่องนุ่งห่มและทำหมอนขิด (หมอนสี่เหลี่ยม) และหมอนสามเหลี่ยม หรือชาวบ้านเรียกว่า “หมอนหน้าม้า” (ราตรี มหิพันธ์, จันทร์เพ็ญ แदनกาไสย. 2556 : สัมภาษณ์) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของสำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดกาฬสินธุ์ (2549 : 72 – 125)

ในปัจจุบันนี้ ลวดลายที่ชาวบ้านยังมีการทอและนิยมนำมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ได้แก่ ลายลูกหวายผสมผักแว่น ลายช้าง ลายดอกแก้ว ลายดอกบัว ลายขอ และลายลูกแก้ว (ณัฐพร มหิพันธ์. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 46 ผ้าขิดลายดอกบัวบ้านด่านเหนือ ตำบลโพนงาม อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

ความเชื่อเกี่ยวกับผ้าขิดลายดอกบัว ดอกบัวเป็นดอกไม้ตัวแทนของพระพุทธศาสนา เป็นดอกไม้บูชาพระ ตามพุทธประวัติ เล่าว่า เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะประสูติ ทรงเดินได้ 7 ก้าว จะมีดอกบัวรองรับและเวลาต่อมาเจ้าชายก็ได้ให้กำเนิดพระพุทธศาสนา การนำลายดอกบัวมาทอเป็นลายผ้าแสดงถึงการนับถือพระพุทธศาสนา เป็นสิริมงคลแก่ผู้สวมใส่และนิยมทำหมอนถวายพระ (ทองศรี สุไชยะ. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 47 ผ้าขิดลายขอบ้านด่านเหนือ ตำบลโพนงาม อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

ความเชื่อเกี่ยวกับผ้าขิดลายขอ ตะขอเป็นไม้หรือสิ่งของอย่างอื่นที่นำมาใช้ประโยชน์ในการแขวนหรือห้อยสิ่งของหรือนำมาเกี่ยวสิ่งของอื่นได้ ตะขอเล็กหรือตะขอใหญ่นำมาเก็บลายขิดทำลายดูสวยงาม แสดงถึงการมีพลังและความเหนียวแน่นมั่นคง (กัญญาพัชร นางาม. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 48 ผ้าขิดลายลูกแก้ว (ลายเม็ดเพชร) บ้านด่านเหนือ ตำบลโพพนาม อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

ความเชื่อ ผ้าขิดลายลูกแก้ว ลูกแก้วเป็นชื่อลายผ้าที่ชาวบ้านเรียกโดยทั่วไป บางคนก็เรียกว่า “ลายเม็ดเพชร” เมื่อนำมาทำลายและตัดเป็นผืนนุ่มห่มใช้สวมใส่ไปในงานต่างๆ ได้ทุกโอกาส จะเสริมดวงให้มีความเจริญก้าวหน้า มีลาภยศ สำเร็จในอาชีพมีเกียรติ มีคนเคารพนับถือ ป้องกันสิ่งชั่วร้ายทั้งปวง (รินดา เพชรด่านเหนือ. 2556 : สัมภาษณ์)

จากการศึกษาลวดลายผ้าทั้ง 3 ชุมชน พบว่าลวดลายผ้าจะมีลวดลายคล้ายคลึงกันและมีชื่อเรียกเหมือนกันเป็นส่วนมาก ซึ่งสันนิษฐานได้ว่าชื่อเรียกและลายที่เกิดขึ้นได้มี การถ่ายทอดและสืบต่อ ๆ กันมาจากบรรพบุรุษเชื้อสายไทย-ลาวในภาคอีสานที่แพร่กระจายไปทั่วทั้งภาค ลวดลายผ้าขิดทั้ง 3 ชุมชน สามารถจำแนกเป็นกลุ่มได้ 5 กลุ่ม ดังนี้

1. ลวดลายที่เกิดจากอิทธิพลของพระพุทธศาสนา เช่น ลายหอปราสาท ลายฉัตร ลายธรรมมาสน์ ลายพญานาค ซึ่งเป็นสัตว์ตามความเชื่อในพุทธศาสนา
2. ลวดลายสัตว์ เช่น ลายช้าง ลายม้า ลายแมงป่อง ลายผีเสื้อ เป็นต้น
3. ลวดลายพืช เช่น ลายเครือ ลายดอกบัว ลายดอกแก้ว ลายผักแว่น ลายลูกหวาย ลายสับประรด ลายหน่วย เป็นต้น
4. ลวดลายจากสิ่งของเครื่องใช้ เช่น ลายขอ (ตะขอ) ลายกาย (ขันหมากเบ็ง) เป็นต้น

5. ลายผสม เป็นลวดลายที่คิดค้นขึ้นมาใหม่เพื่อความสวยงามและเพื่อประโยชน์ใช้สอย ประกอบกับแสดงถึงทักษะความรู้ความสามารถของภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่สามารถสร้างลวดลายใหม่ เช่น ลายตะขอสลับเอื้อ ลายแมงป่องสลับเอื้อ ลูกหวายผสมผักแว่น เป็นต้น

สรุปได้ว่า ลวดลายผ้าซิดของชุมชนที่เกิดขึ้นนี้จะได้รับอิทธิพลความคิด ความเชื่อจากวัฒนธรรมของชุมชน สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติรอบตัวที่ชาวบ้านได้พบเห็นและปฏิบัติกันมาตลอดทุกเมื่อเชิ้อวัน ผสมผสานกับความคิดสร้างสรรค์ คิดออกแบบลวดลายให้เกิดความวิจิตรสวยงาม ประณีต และรวมทั้งการมีเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละชุมชนที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง ถือได้ว่า ลวดลายของผ้าเป็นการสร้างภาพในบริบททางสังคม เป็นการสื่อความหมายที่สำคัญที่ต้องนำความจริงทางสังคม เป็นการเน้นนำประสบการณ์การมองและการรับรู้ของเฉพาะปัจเจกให้เป็นความจริงและเป็นสื่ออย่างหนึ่งที่สังคมใช้กำหนดบทบาทในการแสดงออก ซึ่งเป็นการเน้นสุนทรีย์ทางศิลปะที่สร้างสรรค์โดยมนุษย์ ลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้าเกิดขึ้นจากกรรมวิธีการทอทอซิด ที่มีวิธีเฉพาะที่น่าสนใจคือการเดินเส้นนอนลอดผ่านเส้นยืนด้วยระบบจำนวนเส้นคู่โดยผ่านการกระทำซ้ำกันของเส้นสี่ข้างกันสองครั้ง การลดและการเพิ่มในขณะเดินผ่านเส้นยืนจะเป็นลักษณะเส้นยืนคู่จนทำให้เกิดเป็นลวดลายขึ้น

2.1.4 สภาพปัจจุบันของผลิตภัณฑ์ผ้าซิดแต่ละชุมชน

จุดประสงค์ของเส้นทางเดินของผ้าซิดในหมู่บ้านทั้ง 3 ชุมชน ได้เริ่มเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ตามการพัฒนาความเป็นอยู่ของชุมชนครั้งยิ่งใหญ่ จากการผลิตผ้าลายซิดเพื่อใช้สอยกันในชุมชน และครอบครัวในอดีตมาสู่การผลิตเพื่อจำหน่าย ซึ่งเป็นเรื่องของเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอย่างเห็นได้ชัดเจนและก่อให้เกิดกระแสการอนุรักษ์วัฒนธรรมอันทรงคุณค่าเพื่อมิให้สูญหาย จากการศึกษาภาคสนามการใช้ผ้าซิดในวิถีชีวิตของชาวบ้านก็เปลี่ยนไป มีชาวบ้านไม่มากนักที่ยังนิยมใช้ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากผ้าลายซิด สาเหตุเนื่องจากชาวบ้านเห็นว่า ผ้าซิดเป็นสินค้าที่นำมาจำหน่ายได้ราคาดี อีกทั้งต้นทุนการผลิตค่อนข้างสูง จึงไม่นิยมใช้ผลิตภัณฑ์จากผ้าซิดเท่าที่ควร ซึ่งจากแนวคิดนี้เองที่ทำให้ชาวบ้านได้รวมตัวกันตั้งกลุ่มเป็นเครือข่ายการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าซิดที่ทำการทอและพัฒนาไปสู่การผลิตผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ จากผ้าซิดหลายรูปแบบ เพื่อการจำหน่าย ประกอบกับมีหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน สถาบันการศึกษาได้เข้ามาให้การแนะนำส่งเสริมสนับสนุน ในด้านความรู้ ในด้านเทคนิค อุปกรณ์การผลิต การตลาดและอื่น ๆ รูปแบบผลิตภัณฑ์จากผ้าซิดมีหลายรูปแบบ ซึ่งแต่ละชุมชนก็จะมีลักษณะคล้ายคลึงกันเป็นส่วนใหญ่ เป็นต้นว่า ผ้าซิดผืนสำหรับนำไปตัดเสื้อผ้าชุดการแต่งกาย เสื้อผ้าซิดสุภาพบุรุษและสุภาพสตรี ผ้าพันคอ ผ้าคลุมไหล่ ผ้าสไบ ผ้าปูโต๊ะ ผ้าคลุมโทรทัศน์ ผ้าม่าน ธง หมอนรูปแบบต่าง ๆ เช่น หมอนชนิดรูปสี่เหลี่ยม หมอนชนิดรูปสามเหลี่ยม (หมอนหวาน) หมอนข้าง หมอนรองคอ หมอนอิง (หมอนพิง) เบาะรองนั่ง เบาะนั่งพับ ที่นอน ยาม กระเป๋าเอกสาร กระเป๋าถือสุภาพสตรี กระเป๋าสตางค์ ถุงโทรศัพท์มือถือ กล่องกระดาษทิชชู ถุงของชำร่วย พวงกุญแจ เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยจะขอนำผลิตภัณฑ์ที่โดดเด่นและสร้างรายได้ให้กับชุมชนของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิด ทั้ง 3 ชุมชนดังนี้

1) สภาพปัจจุบันของผลิตภัณฑ์ผ้าซิดกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิดบ้านศรีฐาน ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าติ้ว จังหวัดยโสธร

ปัจจุบันผลิตภัณฑ์ที่สำคัญของกลุ่มก็คือ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าซิดเป็นหมอนชนิด หมอนหวาน (หมอนสามเหลี่ยม) ที่นอน เบาะรองนั่ง เป็นต้น ซึ่งสร้างรายได้เป็นจำนวนมากให้แก่กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิดในชุมชนบ้านศรีฐาน ผลิตภัณฑ์ที่โดดเด่นมีชื่อเสียง คือ

หมอนสามเหลี่ยม หรือหมอนขวาน หมอนสามเหลี่ยมของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตชุมชนบ้านศรีฐาน มีหลายขนาดและหลายราคา เป็นต้นว่า หมอนสามเหลี่ยมจีว หมอนสามเหลี่ยมขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ได้รับรางวัล Prime Minister Export Award ประเภทหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ที่มีการออกแบบและคุณภาพยอดเยี่ยม (Best OTOP Export Recognition) พ.ศ. 2547 ได้รับการคัดสรรผลิตภัณฑ์ตามโครงการคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย ระดับ 5 ดาว พ.ศ. 2549 ประเภทหมอนอิง และได้เครื่องหมายรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) หมอนอิงลายชิต พ.ศ. 2549

กิจกรรมในการผลิตหมอนสามเหลี่ยมของบ้านศรีฐานมีดังนี้

1. วัตถุดิบ ได้แก่ ผ้าชิต ผ้าสีพื้น ผ้ามุ้ง นุ่น ด้าย ฟางท่อน ผ้าชิต ผ้าสีพื้น ผ้ามุ้ง เป็นผ้าที่ชาวบ้านสั่งซื้อจากโรงงานที่พระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ และโรงงานที่อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น ด้วยเหตุว่าการทอผ้าชิตในหมู่บ้านและชุมชนใกล้เคียงลดน้อยลง ทำให้ผ้าชิตไม่พอกับความต้องการ นำมาพัฒนาแปรรูปผลิตภัณฑ์ ชาวบ้านนำลายผ้าชิตไปให้โรงงานทอเป็นผืนตามขนาดหน้าผ้าที่ต้องการ โดยการย้อมผ้าชิตด้วยสีเคมี ผ้าชิตที่ทอจากโรงงานลวดลายมีความสม่ำเสมอไม่หลุดลุ่ยง่าย ราคาผ้าชิตหลาละ 35 บาท ผ้าสีพื้นหลาละ 30 บาท ผ้ามุ้งหลาละ 25 บาท นุ่นกิโลกรัมละ 30 บาท ฟางท่อน ๆ ละ 2 บาท ปริมาณวัตถุดิบที่ใช้ทำหมอนสามเหลี่ยม/เดือน ของแต่ละกลุ่ม ผ้าชิต 1,500 - 2,000 หลา เป็นเงิน 70,000 บาท ผ้าสีพื้น 200 หลา เป็นเงิน 6,000 บาท ผ้ามุ้ง 1,000 หลา เป็นเงิน 25,000 บาท นุ่น 6,000 - 7,000 กิโลกรัม เป็นเงิน 18,000 - 21,000 บาท (พันธุ์ปวีร์ จันเหลือง. 2556 : สัมภาษณ์)

2. เครื่องมือและอุปกรณ์การผลิต ได้แก่ จักรเย็บผ้า กรรไกร เข็มสอยผ้า ไม้บรรทัด สายวัด เครื่องยัดนุ่น จักรเย็บผ้าปัจจุบันเป็นจักรที่ใช้มอเตอร์ไฟฟ้า ราคา 15,000 - 20,000 / หลัง ขึ้นอยู่กับคุณภาพและยี่ห้อของตัวจักร เครื่องยัดนุ่นราคา 100,000 บาท/เครื่อง (ถนอม แสงส่อง. 2556 : สัมภาษณ์)

3. ขั้นตอนการผลิต การผลิตหมอนสามเหลี่ยมมีขั้นตอนดังนี้ขั้นตอนที่ 1 นำผ้าชิต ผ้ามุ้งและผ้าสีพื้นมาตัดตามขนาดแบบผ้าหมอนและผ้าหน้าหมอน ขั้นตอนที่ 2 นำผ้าที่ตัดตามแบบเสร็จแล้วมาเย็บติดกันเป็นตัวหมอนเหลือไว้หนึ่งด้านแล้วกลับด้านผ้าหมอนข้างในออกมาข้างนอก ขั้นตอนที่ 3 นำท่อนฟางและนุ่นมายัดใส่หมอนตามช่อง(การยัดใส่หมอนมี 2 วิธีคือ ยัดด้วยมือและหรือยัดด้วยเครื่องยัดนุ่น ขั้นตอนที่ 4 ใช้เข็มสอยผ้าปิดหน้าหมอนที่เตรียมไว้ให้เรียบร้อยขั้นตอนที่ 5 ตรวจสอบความเรียบร้อยแล้วทำความสะอาด (มาลัยพร จันใด. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 49 การยัดนุ่นหมอนด้วยเครื่องของชาวบ้านศรีฐาน

ภาพประกอบ 50 หมอนสามเหลี่ยมที่ยัดด้วยนุ่นแล้ว

ภาพประกอบ 51 การสอยผ้าปิดหน้าหมอนของชาวบ้านศรีฐาน

จากการศึกษาข้อมูลของการผลิตหมอนสามเหลี่ยมในพื้นที่บ้านศรีฐาน พบว่า ปริมาณการผลิตหมอนสามเหลี่ยมของแต่ละกลุ่มโดยเฉลี่ยต่อเดือน มีดังนี้ หมอนสามเหลี่ยมจิ๋ว 50,000 ลูก หมอนสามเหลี่ยมขนาดเล็ก 10,000 ลูก หมอนสามเหลี่ยมขนาดกลาง 5,000 ลูก และหมอนสามเหลี่ยมขนาดใหญ่ 5,000 ลูก

4. เอกลักษณ์ หมอนขวานผ้าขิดมีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยมทำจากผ้าลายขิด เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวบ้านบางคนเรียกว่า “หมอนหน้าม้า” ลวดลายผ้าขิดที่นำมาผลิตมีหลากหลาย อาทิ ลายช้าง ลายตะขอ ลายดอกพิกุล ลายกาบ ลายดอกผักแว่นผสมลูกหวาย เป็นต้น รูปทรงสวยงามโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนจึงถูกนำมาเป็นส่วนหนึ่งของคำขวัญของหมู่บ้าน และจังหวัดยโสธรปัจจุบันได้มีการพัฒนาต่อยอดเป็นหมอนสามเหลี่ยมติดเบาะนั่ง 1 – 3 พับ เพื่อประโยชน์ใช้สอยและความต้องการของลูกค้า ตามโรงแรมและสถานที่พักต่างๆ (บุญมี แสงส่อง. 2556 : สัมภาษณ์)

5. ต้นทุน/ราคาจำหน่าย จากการศึกษาคู่ภาคสนามกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าขิดบ้านศรีฐานพบว่า ราคาต้นทุนรวมทั้งวัตถุดิบและค่าแรงในการผลิต โดยเฉลี่ยต่อลูกมีดังนี้ หมอนสามเหลี่ยมจิ๋ว ต้นทุน 14 บาท ราคาจำหน่าย 20 บาท หมอนสามเหลี่ยมขนาดเล็กต้นทุน 56 บาท ราคาจำหน่าย 80 บาท หมอนสามเหลี่ยมขนาดกลางราคาต้นทุน 105 บาท ราคาจำหน่าย 150 บาท หมอนสามเหลี่ยมขนาดใหญ่ราคาต้นทุน 175 บาท ราคาจำหน่าย 250 บาท (ถนอม แสงส่อง. 2556 : สัมภาษณ์) การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าขิดผ้าขิดบ้านศรีฐาน มีแหล่งจำหน่าย ดังนี้

ภาพประกอบ 52 หมอนสามเหลี่ยมของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านศรีฐาน

5.1 ที่ทำการกลุ่มของแต่ละกลุ่ม เช่น กลุ่มสตรีสหกรณ์ศรีฐาน หมู่ที่ 3 กลุ่มแม่บ้านเกษตรศรีฐานพลังสามัคคี หมู่ที่ 4 จำหน่ายที่ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตรของตำบลศรีฐาน กลุ่มพัฒนาสตรีศรีฐาน หมู่ที่ 8 จำหน่ายที่บ้านเลขที่ 30 หมู่ที่ 8 บ้านศรีฐาน กลุ่มมาลัยหมอนชิต หมู่ที่ 8 จำหน่ายที่บ้านเลขที่ 28/1 หมู่ที่ 8 บ้านศรีฐาน กลุ่มสตรีพัฒนาตำบลศรีฐาน หมู่ที่ 9 จำหน่ายที่บ้านเลขที่ 48 หมู่ที่ 9 บ้านศรีฐาน

5.2 ศูนย์จำหน่ายสินค้า OTOP ตำบลศรีฐาน และศูนย์จำหน่ายสินค้า OTOP หน้าศาลากลางจังหวัดยโสธร และร้านค้าเอกชนต่าง ๆ ได้แก่ ร้านจำหน่ายของฝาก ปิมน้ำมัน ปตท. หน้าสวนพญาแถน และหน้าวิทยาลัยเทคนิค จังหวัดยโสธร ร้านหอมมะลิ อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร เป็นต้น

5.3 งานกาชาดประจำปีจังหวัดยโสธร ช่วงเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี งานออกร้านจำหน่ายสินค้าธงฟ้าจังหวัดต่าง ๆ งานเกษตรกรรมภาคอีสาน จังหวัดขอนแก่น ตลอด อดท. ตลาดนัดจตุจักร กรุงเทพมหานคร งานแสดงสินค้า “OTOP Midyear” และ “OTOP City” ประจำปีที่เมืองทองธานี กรุงเทพมหานคร โดยการสนับสนุนของกรมส่งเสริมการเกษตร กรมพัฒนาชุมชนและกรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์

5.4 จำหน่ายตลาดต่างประเทศ ได้แก่ ลาว พม่า กัมพูชา มาเลเซีย ญี่ปุ่น ไต้หวันอังกฤษ เยอรมนี และสหรัฐอเมริกา การจำหน่ายตลาดต่างประเทศ โดยการจัดบูทแสดงสินค้า ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากกรมส่งเสริมการส่งออก กระทรวงพาณิชย์ จัดจำหน่ายสินค้าโดยผ่านเทรดเดอร์ (ศุภภัทร จันเหลือง. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 53 อาคารแสดงและจำหน่ายสินค้า OTOP จังหวัดยโสธร

ช่องทางการติดต่อกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านศรีฐานมีหลายช่องทาง ซึ่งกลุ่มดำเนินการหลายรูปแบบ ได้แก่ แผ่นพับโฆษณาประชาสัมพันธ์แนะนำกลุ่ม และวารสารสินค้า OTOP ของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดยโสธร เครือข่ายอินเทอร์เน็ต ชื่อเว็บไซต์ <http://www.thaitambon.com>, <http://www.manager.co.th> และ <http://sites.google.com> การเป็นศูนย์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้มาศึกษาดูงานและหมายเลขโทรศัพท์ของประธานกลุ่มแต่ละกลุ่ม ก็สามารถติดต่อซื้อได้โดยตรงอีกด้วยพร้อมกันนี้กลุ่มยังทำการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสถานีวิทยุกระจายเสียงต่าง ๆ และสถานีโทรทัศน์ของสำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เช่น รายการผู้ว่าพาเที่ยวทางสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 5 (ชูลีพร จันใด. 2556 : สัมภาษณ์)

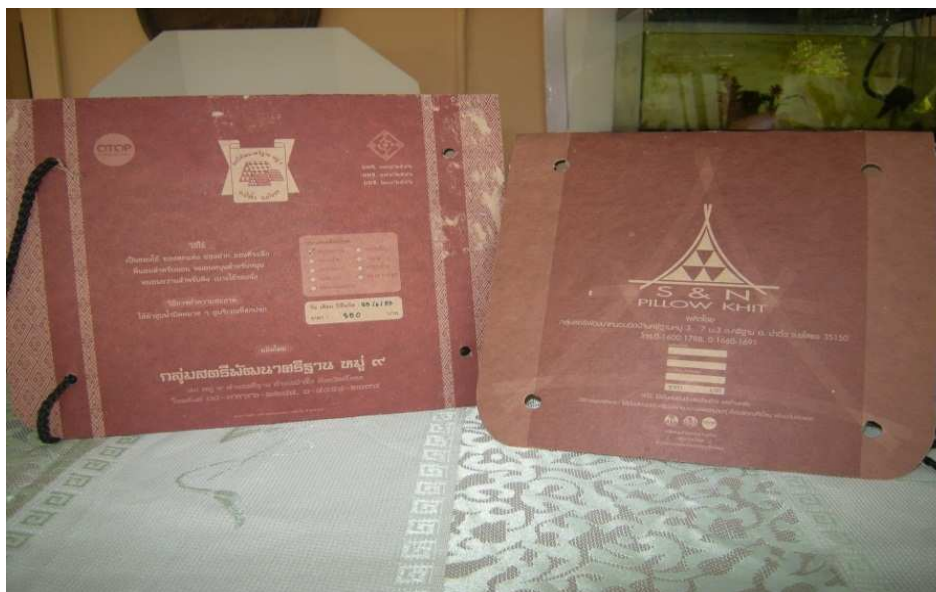

ภาพประกอบ 54 แผ่นพับประชาสัมพันธ์แนะนำกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านศรีฐาน

6. การออกแบบ พบว่า แนวคิดในการออกแบบผลิตภัณฑ์หมอนผ้าขิด นั้น เนื่องจากว่าหมอนสามเหลี่ยมได้รับความนิยมจากลูกค้าเป็นจำนวนมาก กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าขิด บ้านศรีฐาน จึงมีการพัฒนารูปแบบเพื่อประโยชน์ใช้สอยมากขึ้น มีการประยุกต์ลาย การผสมผสาน ลวดลายและรูปทรงเพื่อให้ทันสมัยและตรงตามความต้องการของตลาด โดยการศึกษาลูกค้า ศึกษาตลาดจำหน่าย และความต้องการของผู้ใช้ทุกกลุ่มเป้าหมายทั้งระดับหมู่บ้าน ชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัดและระดับประเทศ หลักสำคัญในการออกแบบหมอนสามเหลี่ยมกลุ่มผลิตภัณฑ์บ้านศรีฐาน ว่ามีแนวทางดังนี้ คือแนวคิดเกิดจากภายในกลุ่มผลิตภัณฑ์หมอนขิดด้วยตนเองโดยเอาปัญหาเดิมมา ปรับปรุงผลิตภัณฑ์หมอนขิดให้ดียิ่งขึ้นผู้ที่มีความสามารถในการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่มีหลายคนเป็นต้น ว่า นางสรินรัตน์ กมลวิบูลย์สุข นางสาวอนอม แสงส่อง นางชุลีพร จันใด นางวรชญา จันใด และนางพันธุ์ปวีร์ จันเหลือง นอกจากนี้กลุ่มทอผ้าเพื่อผลิตหมอนสามเหลี่ยมยังได้รับการอบรมจาก หน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ สำนักงานส่งเสริมเกษตรและสหกรณ์จังหวัด พัฒนาชุมชนอำเภอป่าติ้ว อุตสาหกรรมจังหวัดยโสธร ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอป่าติ้ว มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี และ ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 7 อุบลราชธานี หรือลูกค้าที่ส่งแบบมาให้กลุ่มผลิตซึ่งทำให้ทราบ ความต้องการของลูกค้า การศึกษาดูงานและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในโครงการเครือข่ายองค์ความรู้ ระดับจังหวัด (Knowledge Based OTOP : KBO) เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มผู้ผลิต ด้วยกันเอง เป็นต้น (มาลัยพร จันใด. 2556 : สัมภาษณ์)

7. การบรรจุภัณฑ์ การศึกษาบรรจุภัณฑ์ของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าขิด บ้านศรีฐาน พบว่า บรรจุภัณฑ์ที่พบมีรูปแบบเดียว คือ หูหิ้วหมอนสามเหลี่ยม การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ ได้รับการสนับสนุนและการออกแบบโดยสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดยโสธร โดยมีแนวคิดจากกลุ่มในด้านรูปแบบการใช้สีและสัญลักษณ์ที่แสดงเอกลักษณ์ของหมอนสามเหลี่ยมพร้อมทั้งมีข้อเสนอ การดูแลรักษา เครื่องหมายตราสัญลักษณ์ OTOP และเครื่องหมายรับรองมาตรฐาน ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม(มผช.) คุณสมบัติของบรรจุภัณฑ์วัสดุที่ใช้ในการผลิตทำด้วยกระดาษแข็งขนาด กว้าง 28 เซนติเมตร และยาว 43 เซนติเมตร เชือกไนลอนยาว 2 เมตร และลูกหนูพลาสติก 4 ตัว ขั้นตอนการสร้างบรรจุภัณฑ์แนวคิดเกิดจากการระดมความคิดของตัวแทนกลุ่มใน ด้านการออกแบบรูปทรง การใช้สี ตราสัญลักษณ์ ข้อความต่าง ๆ หน่วยงานที่สนับสนุน คือ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดยโสธร จัดทำที่พิมพ์ตีพัฒนาจำกัด จังหวัดขอนแก่น ราคาต้นทุนเฉลี่ย 20 บาท/ชิ้น (ถนอม แสงส่อง. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 55 หูห่มอนสามเหลี่ยม

การผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าขีด บ้านศรีฐาน ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าติ้ว จังหวัดยโสธร จะดำเนินกิจกรรมภายใต้กลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเครือข่ายผลิตภัณฑ์ผ้าขีดมีการร่วมกลุ่มธุรกิจชุมชนโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้สมาชิกเครือข่าย ได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวคิด องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น พัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการ และคุณภาพผลิตภัณฑ์ร่วมกันของกลุ่มสมาชิกภายในเครือข่าย กลุ่มสมาชิกเครือข่ายมีการจัดโครงสร้างองค์กรชัดเจน สร้างรูปแบบการดำเนินงานภายใต้ข้อตกลงร่วมกัน ตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ แต่ละฝ่าย กำหนดความรับผิดชอบ มีการตั้งกฎเกณฑ์ ระเบียบ เพื่อใช้ในการดำเนินงานร่วมกัน ให้สมาชิกปฏิบัติร่วมกัน ปัจจุบันมีเครือข่ายต่าง ๆ ร่วมพัฒนาชัดเจน เช่น ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตร สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ สำนักงานพาณิชย์จังหวัด สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอป่าติ้ว ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) องค์การบริหารส่วนตำบลศรีฐาน สถาบันอุดมศึกษา เป็นต้น มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาค ที่ 7 อุบลราชธานี ได้เข้ามาเป็นพี่เลี้ยงในการสนับสนุนส่งเสริมให้ความรู้ด้านการออกแบบ การบริหารจัดการ สนับสนุนทุน การบรรจุภัณฑ์และการตลาด ยังเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงการเกษตร (กาญจน์กীরนันท์ ราวิทิต. 2556 : สัมภาษณ์) ซึ่งมีลักษณะเครือข่าย ดังนี้

1. เครือข่ายความคิด เริ่มต้นจากผู้ประกอบอาชีพทอผ้าขีดและพัฒนาแปรรูปผ้าขีด ได้ร่วมกันคิดรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มขึ้น ให้มีการช่วยเหลือกันระหว่างสมาชิกกลุ่ม โดยมีหน่วยงานต่าง ๆ ได้เข้ามาให้คำแนะนำ เสนอแนะแนวทาง แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการจัดตั้งกลุ่ม ให้คำปรึกษาการดำเนินกิจกรรมกลุ่มตลอดทั้งให้ความรู้อื่น ๆ จากผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบอาชีพทอผ้าขีดและทำหมอนขีด หน่วยงานพัฒนาชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน เป็นต้น

2. เครือข่ายกิจกรรม ประกอบด้วย เครือข่ายจัดหาวัตถุดิบ

เครือข่ายการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าซิด และเครือข่ายการตลาด

2.1 เครือข่ายจัดหาวัตถุดิบ ซึ่งทำหน้าที่ผลิตหรือจัดหาวัตถุดิบให้กับให้เครือข่ายการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ได้อย่างเพียงพอและต่อเนื่อง ได้แก่ โรงงานทอผ้าอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการและโรงงานทอผ้าอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น โรงงานรีไซเคิลนุ่น บ้านศรีฐาน ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าติ้ว จังหวัดยโสธร

2.2 เครือข่ายการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าซิด แบ่งเป็น 2 เครือข่าย คือ

2.2.1 เครือข่ายการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าซิดในชุมชน เป็นการพัฒนาแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าซิด จากการสังเกต สัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม พบว่าเป็นการรวมกลุ่มที่มีพื้นฐานมาจากผู้ประกอบการอาชีพทอผ้าซิดและเครือญาติ ประกอบด้วย กลุ่มสตรีสหกรณ์ศรีฐาน หมู่ที่ 3 กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรศรีฐานพลังสามัคคี หมู่ที่ 4 กลุ่มพัฒนาสตรีศรีฐาน หมู่ที่ 8 กลุ่มแม่บ้านพรหมอนซิด หมู่ที่ 8 และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสตรีพัฒนาตำบลศรีฐาน หมู่ที่ 9

2.2.2 เครือข่ายการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าซิดนอกชุมชน เป็นการรวมกลุ่มเครือข่ายการผลิตผู้ประกอบการอาชีพทอผ้าซิดและทำหมอนซิด อยู่นอกพื้นที่บ้านศรีฐาน ประกอบด้วย กลุ่มการผลิตบ้านเตาไห บ้านกุดสำโรง บ้านคำสร้างบ่อ ตำบลศรีฐาน กลุ่มการผลิตบ้านป่าตอง บ้านโพธิ์ไทร บ้านกลางสระเกษ ตำบลโพธิ์ไทร กลุ่มการผลิตบ้านนิคมบ้านกระจาย ตำบลกระจาย อำเภอป่าติ้ว กลุ่มการผลิตบ้านมะพริก บ้านโพธิ์สน ตำบลทุ่งมน อำเภอคำเขื่อนแก้ว กลุ่มการผลิตบ้านโนนยาง ตำบลกำเม็ด อำเภอกุดชุม และกลุ่มการผลิตบ้านหนองเรือ ตำบลหนองเรือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

2.3 เครือข่ายการตลาด การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิดบ้านศรีฐาน มีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ณ ที่ทำการกลุ่มทอผ้าซิดแต่ละกลุ่ม ศูนย์จำหน่ายสินค้า OTOP ตำบลศรีฐานและจังหวัดยโสธร ร้านค้าเอกชนในจังหวัดและต่างจังหวัด เป็นต้นว่า ร้านหอมมะลิ อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร ร้านจำหน่ายของฝากปื้มน้ำมัน ปตท. หน้าสวนสาธารณะพญาแถน จังหวัดยโสธร งานกาชาดประจำปีของจังหวัดยโสธร งานออกจำหน่ายสินค้าธงฟ้าจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ งานเกษตรกรรมภาคอีสาน จังหวัดขอนแก่น งานแสดงสินค้าที่เมืองทองธานี ตลาด อ.ต.ก. ตลาดนัดสวนจตุจักรและการจำหน่ายสินค้าไปยังต่างประเทศ

3. เครือข่ายสนับสนุน การระดมทุนของกลุ่มเครือข่ายผลิตภัณฑ์ผ้าซิดบ้านศรีฐาน พบว่าแหล่งเงินทุนของกลุ่มมาจากทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่ให้การสนับสนุน ซึ่งจะเป็นแหล่งเงินทุนแหล่งใหญ่ และสมาชิกมีการระดมทุนภายในกลุ่มในรูปของเงินหุ้น อีกทั้งกลุ่มเครือข่ายจะขอรับการสนับสนุนและองค์ความรู้จากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ/จังหวัด สำนักงานพาณิชย์จังหวัด สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด วิสาหกิจชุมชนสถาบันการเงินตำบลศรีฐาน สหกรณ์การเกษตรอำเภอ องค์การบริหารส่วนตำบลศรีฐาน สำนักงานเกษตรจังหวัดยโสธร ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) และธนาคารวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม จังหวัดยโสธร

นอกจากนี้แล้วกลุ่มเครือข่ายยังมีกิจกรรมการพัฒนาประสิทธิภาพของเครือข่ายกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านศรีฐาน อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร เพื่อให้ธุรกิจชุมชนมีความมั่นคงเป็นแหล่งสร้างรายได้ นอกจากการน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว ยังมีการศึกษาดูงานในกลุ่มอาชีพที่ประสบความสำเร็จและการฝึกอบรมโครงการเครือข่ายองค์ความรู้ การฝึกอบรมการบริหารธุรกิจชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ ได้มีการจัดการฝึกอบรมความรู้ด้านต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพสมาชิก โดยมีหน่วยงานต่าง ๆ ให้การสนับสนุน เช่น ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 7 อุบลราชธานี สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ/จังหวัด สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด สำนักงานพาณิชย์จังหวัด และมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี (ถนอม แสงส่อง. 2556 : สัมภาษณ์)

ตาราง 4 แสดงเครือข่ายการผลิตกลุ่มการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านศรีฐาน

กลุ่มเครือข่ายการผลิต	กลุ่มเครือข่ายการผลิตในชุมชน	กลุ่มเครือข่ายการผลิตออกชุมชน
กลุ่มเครือข่ายการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านศรีฐาน ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร	<ol style="list-style-type: none"> 1. กลุ่มสตรีสหกรณ์ศรีฐาน หมู่ที่ 3 2. กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรศรีฐาน พลับสามัคคี หมู่ที่ 4 3. กลุ่มพัฒนาสตรีศรีฐาน หมู่ที่ 8 4. กลุ่มมาลัยพระหมอนขิด หมู่ที่ 8 5. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสตรีพัฒนาตำบลศรีฐาน หมู่ที่ 9 	<ol style="list-style-type: none"> 1. กลุ่มการผลิตบ้านเตาไทร บ้านคำสร้างบ่อ บ้านกุดสำโรง ตำบลศรีฐาน 2. กลุ่มการผลิตบ้านกระจาย บ้านนิคม ตำบลกระจาย อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร 3. กลุ่มการผลิตบ้านป่าตอง บ้านโพธิ์ไทร บ้านกลางสระเกษ ตำบลโพธิ์ไทร อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร 4. กลุ่มการผลิตบ้านมะพริก บ้านโพธิ์ลิ้ม ตำบลทุ่งมน อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร 5. กลุ่มการผลิตบ้านโนนยาง ตำบลกำเม็ด อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร 6. กลุ่มการผลิตบ้านหนองเรือ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

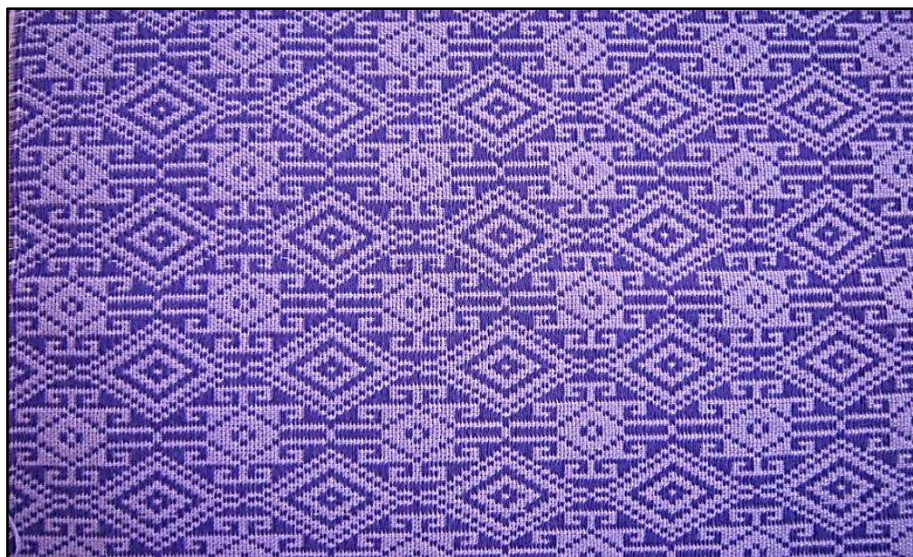
จากการวิจัยและเก็บข้อมูลภาคสนาม เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตชุมชนบ้านศรีฐาน ทำให้ทราบว่าการทำงานของกลุ่มมีความโดดเด่นหลายประการ ดังนี้ (กาญจน์กัรินทร์ ราวิท. 2556 : สัมภาษณ์)

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับผ้าชิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นหมอนชิต ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยเฉพาะการทอผ้าชิต การสร้างลวดลายบนผืนผ้าได้มีการสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นจนมีความชำนาญ เป็นวัฒนธรรมชุมชนที่นำมาสู่การรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น
2. การรวมกลุ่มเป็นลักษณะการทำงานแบบเครือข่าย หรือ การเป็นกลุ่มเครือข่ายคนบ้านเดียวกัน จะถ้อยทีถ้อยอาศัยกันมีความสะดวกในการติดต่อประสานงาน ทำให้กลุ่มมีความสามัคคีและลดความขัดแย้งภายในกลุ่มได้
3. ผู้นำกลุ่มมีประสบการณ์ มีความรู้และทักษะในการบริหารจัดการกลุ่ม ทั้งจากการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองและการศึกษาดูงาน และฝึกอบรมสัมมนาจากหน่วยงาน และสถาบันการศึกษาต่าง ๆ
4. การดำเนินงานของกลุ่มเป็นกลุ่มธุรกิจชุมชน สามารถสร้างรายได้ให้กับสมาชิกกลุ่มและชุมชนจำนวนมาก อีกทั้งกลุ่มยังสามารถร่วมด้วยช่วยกันพัฒนาชุมชนด้านอื่น ๆ อีกด้วย
5. จากการดำเนินงานของกลุ่มที่ผ่านมา ทำให้ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มได้รับรางวัลมากมายและเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านธุรกิจชุมชนของผู้ที่สนใจ ทำให้ได้รับรางวัลหมู่บ้าน “OTOP Village champion” ระดับประเทศ

2) สภาพปัจจุบันของผลิตภัณฑ์ผ้าชิตกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านคำพระ ตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ

ผ้าชิตบ้านคำพระได้รับความนิยมมากเป็นผ้าชิตทอด้วยมือ ย้อมด้วยทั้งสีธรรมชาติและสีเคมี ผลิตภัณฑ์ผ้าชิตที่โดดเด่น ได้แก่ผ้าผืนลายลูกหวายและลายตะขอสลับเอื้อ ลายแมงป่องสลับเอื้อซึ่งเป็นผ้าสำหรับลูกค้าสั่งเพื่อนำไปตัดเย็บชุดแต่งกายทั้งของสุภาพบุรุษและสุภาพสตรี ซึ่งมีการทอจำหน่ายอยู่หลากหลาย โดยเฉพาะผ้าชิตลายตะขอสลับเอื้อสีม่วงอ่อน ซึ่งเป็นลายผ้าประจำจังหวัดได้รับความนิยมมากมีขนาดผ้าหน้ากว้าง 80 เซนติเมตร ผลิตภัณฑ์ผ้าชิตคำพระ ได้รับการคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย ประเภทผ้าทอมือระดับ 3 ดาว เมื่อปี พ.ศ. 2546 ระดับ 4 ดาว เมื่อปี พ.ศ. 2547 และระดับ 5 ดาว เมื่อปี พ.ศ. 2549 (อ่อนสา ไชยมาตย์. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 56 ผ้าขิดลายตะขอสลับเอื้อของกลุ่มทอผ้าขิดบ้านคำพระเป็นลายผ้าประจำจังหวัดอำนาจเจริญ

กิจกรรมการทอผ้าขิดผืนลายตะขอสลับเอื้อของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าขิดบ้านคำพระ มีดังนี้

1. วัตถุดิบจากศึกษากลุ่มทอผ้าขิดบ้านคำพระเกี่ยวกับวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต พบว่า ปัจจุบันชาวบ้านไม่มีการปลูกฝ้ายและทำการผลิตเส้นด้ายเองแล้ว เนื่องจากกระบวนการผลิตเส้นด้ายต้องใช้เวลานาน ตั้งแต่การปลูกฝ้าย การทำเส้นใย และสิ่งสำคัญพื้นที่ปลูกฝ้ายไม่มีในชุมชน ประกอบกับเส้นด้ายจากโรงงานมีขายทั่วไปและหาง่าย ชาวบ้านจะหาซื้อจากร้านจำหน่ายในอำเภอ และตัวแทนจำหน่ายในอำเภอเมืองอำนาจเจริญ ได้แก่ ร้านวัฒนกิจและร้านสาธิตการเกษตร อำเภอเมืองอำนาจเจริญ เส้นด้ายที่นำมาทอผ้าขิดผืนลายตะขอสลับเอื้อของกลุ่มทอผ้าขิดบ้านคำพระคือเส้นด้ายสยามสำหรับทำเส้นยืน ราคาปอยละ 28-30 บาท เส้นพุ่งใช้เส้นฝ้าย เบอร์ 10/12 ราคาปอยละ 60 บาท ซึ่งมีขายทั่วไปแล้วนำมาย้อมสีเปลือกไม้หรือสีเคมีมาจากโรงงาน ขึ้นอยู่กับความต้องการของลูกค้าและการเน้นลดตายของผู้ทอ มีคุณสมบัติน้ำหนักเบาและเนื้อแน่น มันคงกว่าผ้าทอจากเส้นฝ้ายล้วน แต่เดือนมีปริมาณการใช้เส้นด้ายในการทอผ้าแต่ละกลุ่มโดยเฉลี่ยเส้นยืนประมาณ 40 ปอย เป็นเงิน 1,200 บาท เส้นพุ่งประมาณ 35 ปอย เป็นเงิน 2,100 บาท “ปอย” หมายถึง ม้วนของเส้นด้ายเป็นขนาดกำมือ ความยาว 1 ศอก (คำ สามคูเมือง. 2556 : สัมภาษณ์)

2. เครื่องมือและอุปกรณ์การผลิต เครื่องมือและอุปกรณ์ในการทอผ้าขิดผืนลายตะขอสลับเอื้อของกลุ่มทอผ้าขิดบ้านคำพระ มีดังนี้ (ชนิษฐา สาสาร. 2556 : สัมภาษณ์)

2.1 ที่มีขนาดใหญ่ประกอบด้วยโครงซี่พึม เขาหูกหรือตะกอ ไม้ม้วนผ้าและหลักม้วนผ้า ไม้สำหรับพาดนั่งเวลาทอ คานเหยียบสำหรับดึงเส้นด้ายและตะกอขึ้นลง ไม้แกนม้วนด้ายเส้นยืน คานแขวน กระจวย หลอดด้ายพุ่ง ผังหรือสะดึงซึ่งผ้าให้ตั้ง โครงซี่ประกอบด้วย

เสา 4 เสา คาน 9 คาน คานบนมี 4 คาน คานล่างมี 1 คาน และมีคานกลาง 1 คาน มีราวหูทั้ง 4 ด้าน มีทั้งด้านบนและด้านล่าง

2.2 คานแขวน เป็นไม้ห้อยอยู่กับคานของกึ่ง ซึ่งคานของทั้งสองใช้แขวนเชือกที่ต่อจากเขาหรือตะขอ เพื่อให้เชือกห้อยตั้งอยู่ตลอดเวลา

2.3 ฝีมหรือหวี เป็นเครื่องมือสำหรับทอผ้ามีฟันเป็นซี่คล้ายๆ หวีใช้สำหรับสอดเส้นด้ายเพื่อจัดให้เส้นด้ายอยู่ห่างกัน แล้วใช้กระทบฝ้ายเส้นพุ่งให้สานกันกับด้ายเส้นยืนหรือด้ายเครือให้เป็นผืนผ้า

2.4 ตะกอ ใช้สำหรับแยกเส้นด้ายให้อ้าขึ้นเพื่อเปิดให้จังหวะของเส้นด้ายพุ่งสอดขัดกันกันจำนวนตะกอ (เขา) ผ้าแต่ละลายจะไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับประเภทของลายสำหรับลายตะขอสลับเอื้อจะมีตะกอลายทั้งหมด 15 ตะกอ

2.5 ไม้ม้วนผ้า (ไม้กำพัน) ใช้สำหรับม้วนผ้าที่ทอแล้วไว้อีกส่วนหนึ่ง ไม้แกนม้วนผ้านี้จะเหลาเป็นเหลี่ยม จะได้ยึดที่ม้วนเก็บไว้ไม่ให้ลื่น

2.6 ไม้สอด (ไม้ค้ำขีด) เป็นไม้เนื้อแข็งแบน มีขนาดหน้ากว้างประมาณ 3-4 นิ้ว ยาวกว่าความยาวของฟืม ใช้ค้ำตะกอเส้นยืนให้กว้าง เพื่อสอดกระสวย

2.7 หลอดด้าย คือเครื่องมือที่ใช้กรอด้ายเส้นพุ่ง นิยมทำจากเครื่องแก้ว

2.8 ไม้เหยียบหรือคานเหยียบ ไม้ไผ่ 2 อันที่ผูกเชื่อมโยงกับเขาหรือตะกอ สำหรับเหยียบดึงเขาทุกทั้ง 2 อัน ให้เส้นด้ายยืนขึ้นลงสลับกันเพื่อสอดกระสวย แต่ถ้าเป็นลายตะขอสลับเอื้อจะใช้ไม้เหยียบลายเพิ่มเป็น 15 ไม้ ตามจำนวนตะกอ

2.9 ไม้นั่งทอผ้า ไม้กระดานหนาพอสมควรและมีความยาวกว่ากึ่งเล็กน้อยไม้นี้จะพาดระหว่างหลักที่ข้างหน้ากับหลักม้วนผ้า

2.10 บ่ากึ่ง ไม้ที่รองรับส่วนปลาย 2 ด้านของไม้ม้วนผ้ามี 2 หลัก แต่ละหลักจะอยู่คนละข้างของหูก

2.11 กระสวย ใช้บรรจุหลอดด้ายพุ่งสอดไปมาระหว่างช่องว่างของเส้นด้ายเส้นยืน ต้นและปลายเรียวย ตรงกลางเจาะเป็นช่องสำหรับใส่หลอดด้าย

2.12 ฝ้ง เป็นไม้ที่ขึงไว้ตามความกว้างของผ้าที่ทอ เพื่อให้หน้าตั้งพอดีกับฟืมเพื่อทำให้ลายผ้าตรง ไม่คดไปคดมา

3. ขั้นตอนการผลิต สำหรับการทอผ้าชนิดลายตะขอสลับเอื้อของชาวบ้านคำพระ มีขั้นตอน คือขั้นตอนที่ 1 เก็บขิดลายใส่ตะกอพร้อมร้อยฟืมตามขนาดของฟืมและขนาดความกว้างของหน้าผ้าและลวดลายที่ต้องการขั้นตอนที่ 2 นำเส้นด้ายทั้งเส้นพุ่งและเส้นยืนไปย้อมสีธรรมชาติหรือสีเคมี ตามขบวนการย้อมแล้วปั่นเอาน้ำสีออกนำมาฝ้งแดดให้แห้ง ขั้นตอนที่ 3 นำเส้นด้ายเส้นพุ่งไปใส่กึ่งทำการปั่นหลอดโดยใช้หลาตามจำนวนที่ต้องการ ขั้นตอนที่ 4 นำเส้นด้ายเส้นยืน (เส้นทางเครือ) ไปทำการคั้นหูกที่หลักเฝือและสับหูกต่อเส้นด้ายที่ฟืม ขั้นตอนที่ 5 ทำการพันหูกโดยนำเส้นด้ายเส้นยืนที่สับหูกพร้อมตะกอไปติดตั้งที่กึ่งทอผ้า จัดเรียงเส้นด้ายทางเครือพร้อมหวีไม่ให้เส้นด้ายพันกัน เมื่อเรียบร้อยแล้วขั้นตอนที่ 6 ทำการทอตามกระบวนการการทอผ้าขิดให้ได้ความกว้าง ความยาว และลวดลายตามที่ต้องการรูปแบบการทอผ้าขิดบ้านคำพระจะนิยมทอเก็บขิดแบบตะกอลอย มีทั้งทอคนเดียวและทอ 2 คน ขึ้นอยู่กับความสามารถและทักษะความชำนาญของช่างทอแต่ละคน

ลวดลายจึงมีความสวยงามประณีต ไม่ต้องเก็บขีดบ่อยและเป็นภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษและได้รับการถ่ายทอดเทคนิคการทอจากกลุ่มทอผ้าจังหวัดสุรินทร์ ปริมาณการผลิตโดยเฉลี่ยต่อเดือนผ้าฝืน 50-60 เมตร การทอผ้าคลุมไหล่ประมาณ 100 ผืน ผ้าปูโต๊ะ 50 ผืน และผ้าสบ 100 ผืน

4. เอกลักษณ์ ผ้าซิดฝืนบ้านคำพระเป็นผ้าทอมือที่ย้อมด้วยสีธรรมชาติและย้อมด้วยสีเคมี ผ้าที่ย้อมสีธรรมชาติจะนิยมนำมาตัดชุดสวมใส่ทั้งสภาพบุรุษและสตรี รวมทั้งผ้าคลุมไหล่ ผ้าสบ ผ้าปูโต๊ะ มีสีที่คงทนสีไม่ตก และจะใช้สารส้มช่วยทำให้สีสดใส และเนื้อผ้ามีความอ่อนนุ่มและเป็นลวดลายที่คิดค้นขึ้นซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของบ้านคำพระ เช่น ลายตะขอ สลับเอื้อ เป็นผ้าลายซิดได้รับโล่รางวัลพระราชทานชนะเลิศ ลายนาค ได้รับโล่รางวัลพระราชทานรองชนะเลิศอันดับ 1 และลายขนตาควาย ได้รับโล่รางวัลพระราชทานรองชนะเลิศอันดับ 2 จากสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ในการประกวดผ้าทอมือของศูนย์ศิลปาชีพบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเมื่อปี พ.ศ. 2537

ภาพประกอบ 57 โล่รางวัลพระราชทานจากการประกวดผ้าทอมือ ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร

5. ต้นทุน/ราคาจำหน่าย จากการศึกษาคือข้อมูลภาคสนามชุมชนกลุ่มทอผ้าซิดบ้านคำพระพบว่า ราคาต้นทุนของผ้าฝืนรวมค่าแรงแล้วเมตรละ 110 บาท ราคาจำหน่ายเมตรละ 170 บาทการจำหน่าย ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิดบ้านคำพระ มีแหล่งจำหน่ายดังนี้

5.1 ที่ทำการกลุ่มแต่ละกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรคำพระหมู่ที่ 2 ที่บ้านเลขที่ 91 หมู่ที่ 2 กลุ่มทอผ้าซิดบ้านคำพระ หมู่ที่ 3 ที่บ้านเลขที่ 106 หมู่ที่ 3 กลุ่มสตรีสหกรณ์บ้านคำพระ หมู่ที่ 2 ที่บ้านเลขที่ 32 หมู่ที่ 2 กลุ่มสายฝนกระเป่าผ้าซิดบ้านคำพระ หมู่ที่ 2 ที่บ้านเลขที่ 15 หมู่ที่ 2 และกลุ่มเยาวชนรุ่นที่ 2 บ้านคำพระ หมู่ที่ 2 ที่บ้านเลขที่ 37 หมู่ที่ 2

5.2 ที่ทำการศูนย์วิสาหกิจชุมชนตำบลคำพระ โดยดำเนินการในรูปของคณะกรรมการบริหารงานและยังมีผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ที่พัฒนาแปรรูปจากผ้าซิดจำหน่ายอีกด้วย

5.3 ศูนย์จำหน่ายสินค้าOTOP อำเภอหัวตะพานและที่ บัมน้ำมันปตท. ถนนชยางกูรอำเภอเมืองจังหวัดอำนาจเจริญ ศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น ที่ว่าการอำเภอเมือง อำนาจเจริญ

5.4 งาน OTOP สัญจรจังหวัดต่าง ๆ งานสินค้า “OTOP Midyear” ช่วงเดือนตุลาคม และงานสินค้า “OTOP CITY” ช่วงปลายเดือนธันวาคม ที่เมืองทองธานีทุกปี โดยการสนับสนุนของกรมพัฒนาชุมชน

5.5 ร้านค้าเอกชน ได้แก่ ร้านค้าสวนจตุจักร (ร้านสุริยันกระเป่าผ้าซิด) ตลาด อ.ต.ก. ห้างเจเจมอลล์ ห้างคิงพาวเวอร์ บริษัทสันสนีย์กลอรี่จำกัด กรุงเทพฯ

5.6 ตลาดจำหน่ายระหว่างกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิดอำเภอใกล้เคียง ซึ่งจะใช้วิธีการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกลุ่มหรือฝากจำหน่ายเป็นต้นว่ากับกลุ่มผู้ผลิตหมอนชิตบ้านศรีฐาน

5.7 ตลาดจำหน่ายต่างประเทศ ได้แก่ ลาว กัมพูชา เยอรมนี ในรูปหมอนผ้าซิด โดยการสนับสนุนของกระทรวงพาณิชย์

นอกจากนี้แล้วการติดต่อกับกลุ่มยังมีช่องทางอื่นๆ เป็นต้นว่าทางอินเทอร์เน็ต ที่เว็บไซต์กลุ่ม <http://www.otoptoday.com> <http://www.xetamail.com> และ<http://www.thaitambon.com>และที่อยู่ของกลุ่มตามแผ่นโฆษณาแนะนำผลิตภัณฑ์กลุ่มและวารสารประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ OTOP สำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัดอำนาจเจริญ และหมายเลขโทรศัพท์ของประธานกลุ่มแต่ละกลุ่ม หรือการมาศึกษาดูงานก็สามารถซื้อสินค้ากลุ่มได้โดยตรง (สุริยัน พระสุนิน. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 58 ศูนย์จำหน่ายสินค้า OTOP ถนนชยางกูร อำเภอเมืองอำนาจเจริญ จังหวัดอำนาจเจริญ

ภาพประกอบ 59 แผ่นพับแนะนำศูนย์วิสาหกิจชุมชน ตำบลคำพระ

6. การออกแบบ พบว่า การออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายลายชิตบ้านคำพระ มีแนวทางดังนี้ แนวคิดจากภายในกลุ่มผลิตภัณฑ์หมอนชิตด้วยกันเองโดยเอาปัญหาเดิมมาปรับปรุง ผลิตภัณฑ์ผ้าชิตให้ดียิ่งขึ้น ผู้มีความสามารถในการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ อาทิเช่น นางสมจิตร์ หลักรัตน์ นางสมใจ วามะลุน นางอุทัยวรรณ ธิดาเวช นางพรมมา สิตะเสน นางคำไหล โยคะนิตย์ และนางคำทอง วันดีและกลุ่มยังได้รับการอบรมจากหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ สำนักงานส่งเสริมเกษตร และสหกรณ์จังหวัด สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอห้วยตะพานสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดอำนาจเจริญ ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 7 อุบลราชธานี ตลอดจนลูกค้าที่ส่งแบบมาให้กลุ่มเป็นตัวอย่งทำการผลิตซึ่งทำให้ทราบความต้องการของลูกค้า และการศึกษาดูงานและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในโครงการเครือข่ายองค์ความรู้ระดับจังหวัด (KBO) เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มผู้ผลิตด้วยกันเองกลุ่มทอผ้าฝ้ายลายชิตบ้านคำพระจึงมีการพัฒนารูปแบบเพื่อประโยชน์ใช้สอยมากขึ้น ซึ่งชาวบ้านยังสามารถสร้างและประยุกต์ลวดลาย การผสมผสานลวดลายเพื่อให้ทันสมัยและตรงตามความต้องการของตลาด โดยการศึกษาลูกค้า ศึกษาตลาดจำหน่าย และความต้องการของผู้ใช้ทุกกลุ่มเป้าหมายทั้งระดับหมู่บ้าน ชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัดและระดับประเทศ จนทำให้มีการพัฒนาลักษณะลวดลายผ้าชิตบ้านคำพระมีถึง 72 ลาย (สุรียัน พระสุนิน. 2556 : สัมภาษณ์)

7. การบรรจุภัณฑ์ จากการศึกษาบรรจุภัณฑ์ของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านคำพระ พบว่าบรรจุภัณฑ์ของกลุ่มเกิดจากการระดมความคิดของสมาชิก ซึ่งมีการกำหนดสัญลักษณ์ประจำกลุ่ม คือ ดอกจาน (ทองกวาว) สีแดง ซึ่งเป็นดอกไม้ประจำจังหวัด ตราสัญลักษณ์ประจำจังหวัดคือ พระมิ่งเมือง และเครื่องหมายตราสัญลักษณ์ OTOP ทั้งนี้ได้รับการสนับสนุนการผลิตบรรจุภัณฑ์และการออกแบบโดยสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดอำนาจเจริญ ราคาต้นทุนใบละ 15-20 บาท

ภาพประกอบ 60 ถุงกระดาษบรรจุภัณฑ์กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านคำพระ

คุณสมบัติของบรรจุภัณฑ์ มีรูปแบบเป็นถุงพับขยายข้างมีเชือก เป็นหูหิ้วใช้กระดาษเป็นวัสดุในการผลิต มี 2 ขนาด ขนาดใบใหญ่ ความยาว 35 เซนติเมตร สูง 27 เซนติเมตรและขนาดใบเล็ก ความยาว 25 เซนติเมตร ความสูง 30 เซนติเมตร

กิจกรรมการทอผ้าชิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าชิต บ้านคำพระ ตำบลคำพระ อำเภอตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญดำเนินงานในลักษณะกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเครือข่ายผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านคำพระ เกิดจากการรวมกลุ่มและจัดระบบเครือข่ายกลุ่มของคน ประกอบอาชีพทอผ้าชิตที่มีความสมัครใจ มีการทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกันซึ่งอาศัยพื้นฐานคนบ้านเดียวกัน โดยมีการจัดระเบียบโครงสร้างสมาชิก มีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์อันดีเพื่อน มีการบริหารจัดการ อย่างเป็นรูปธรรมและระบบ มีผลการดำเนินงานด้วยดีมาตลอด ทำให้ทั้งหน่วยงานราชการ เอกชน ระดับตำบล อำเภอและจังหวัดให้การสนับสนุนและส่งเสริมเป็นแหล่งเรียนรู้ของท้องถิ่น กลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนการทอผ้าชิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าชิตได้มีการขยายเครือข่ายการผลิตไปยังหมู่บ้านใกล้เคียง เพิ่มขึ้นอีกด้วย การเกิดกลุ่มเครือข่ายผลิตภัณฑ์ผ้าชิต บ้านคำพระ ตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ มีดังนี้ (อุทัย ปิ่นเจริญ. 2556 : สัมภาษณ์)

1. เครือข่ายความคิด เริ่มต้นจากผู้นำชุมชนและผู้ประกอบอาชีพ ทอผ้าชิตได้ร่วมกันคิดรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มขึ้น ให้มีการช่วยเหลือกันระหว่างสมาชิกกลุ่ม โดยมีหน่วยงาน ต่าง ๆ ได้เข้ามาให้คำแนะนำ เสนอแนะแนวทาง แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการจัดตั้งกลุ่ม ให้คำปรึกษา การดำเนินกิจกรรมกลุ่มตลอดทั้งให้ความรู้อื่น ๆ ผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบอาชีพ ทอผ้าชิต หน่วยงานพัฒนาชุมชน องค์กรการศรัณานาชาติ องค์กรบริหารส่วนตำบล เป็นต้น

2. เครือข่ายกิจกรรม ประกอบด้วย เครือข่ายสนับสนุนวัตถุดิบ เครือข่ายกิจกรรมการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าซิด และเครือข่ายกิจกรรมการตลาด

2.1 เครือข่ายจัดหาวัตถุดิบ ซึ่งทำหน้าที่ผลิตหรือจัดหาวัตถุดิบให้กับให้เครือข่ายกิจกรรมการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ได้อย่างเพียงพอและต่อเนื่อง ได้แก่ ร้านจำหน่ายเส้นด้าย ได้แก่ ร้านสาธิตการเกษตร ร้านวิทยนกิจ อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ ซึ่งนำมาจากโรงงานผลิตเส้นด้ายอีกทอดหนึ่ง

2.2 เครือข่ายการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าซิด แบ่งเป็น 2 เครือข่าย คือ

2.2.1 เครือข่ายการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ในชุมชน เป็นการรวมกลุ่มที่มีพื้นฐานมาจากผู้ประกอบการอาชีพทอผ้าซิดในชุมชน ประกอบด้วย กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านคำพระ หมู่ที่ 2 กลุ่มทอผ้าซิดบ้านคำพระ หมู่ที่ 3 กลุ่มสตรีสหกรณ์บ้านคำพระ หมู่ที่ 2 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสายฝนกระเป่าผ้าซิด หมู่ที่ 2 และกลุ่มเยาวชนบ้านคำพระ รุ่นที่ 2 หมู่ที่ 2 โดยแต่ละกลุ่มจะร่วมมือกันผลิตผ้าซิดตามที่ถูกค้าต้องการ และมีการพัฒนาแปรรูปเป็นสินค้าอื่น ๆ ตามที่ตลาดต้องการ เป็นต้นว่า กระเป๋าแบบต่าง ๆ และของใช้อื่น ๆ

2.2.2 เครือข่ายกิจกรรมการผลิตนอกชุมชน เป็นการรวมกลุ่มการผลิตที่อยู่นอกพื้นที่บ้านคำพระ ประกอบด้วย กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสตรีทอผ้าซิดย้อมสีธรรมชาติ บ้านกุดชวย หมู่ที่ 4,10 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์หมอนขวานผ้าซิดบ้านกุดชวย หมู่ที่ 4 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าซิดบ้านท่ายางชุม หมู่ที่ 8,9 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าซิดบ้านโนนหนามแท่ง หมู่ที่ 5,11 และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านโคกขาด หมู่ที่ 7 กลุ่มเหล่านี้ได้เป็นสมาชิกเครือข่ายของศูนย์วิสาหกิจชุมชนบ้านคำพระ ตำบลคำพระ และได้ทำการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนที่สำนักงานเกษตรอำเภอหัวตะพาน แล้วทั้งสิ้น

2.3 เครือข่ายกิจกรรมการตลาด การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิดบ้านคำพระจะจำหน่าย ณ ที่ทำการกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิดแต่ละกลุ่ม ศูนย์วิสาหกิจชุมชนตำบลคำพระ ศูนย์จำหน่ายสินค้า OTOP อำเภอหัวตะพานและจังหวัดอำนาจเจริญ ร้านค้าเอกชนในจังหวัดและต่างจังหวัด ศูนย์จำหน่ายสินค้าเมืองทองธานี ตลาดนัดสวนจตุจักร ตลาด อ.ต.ก. กรุงเทพฯ กลุ่มเครือข่ายทอผ้าต่างอำเภอและต่างจังหวัดและตลาดต่างประเทศ เครือข่ายการตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าซิดของกลุ่มเครือข่ายบ้านคำพระ เริ่มต้นจากการค้าขายในท้องถิ่น และพัฒนามาเป็นตลาดค้าส่งและค้าปลีก เอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ลวดลาย ซึ่งเป็นศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของสินค้าพื้นเมืองภาคอีสาน ผลกระทบจากภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจทำให้กลุ่มเครือข่าย มีการปรับกลยุทธ์ด้านต่าง ๆ เป็นต้นว่า การแปรรูปเป็นกระเป่ารูปทรงต่างๆ ของใช้อื่นๆ เพื่อให้ผลิตภัณฑ์สามารถจำหน่ายได้ต่อไป

3. เครือข่ายสนับสนุนทุน การจัดหาทุนของกลุ่มเครือข่ายผลิตภัณฑ์ผ้าซิดบ้านคำพระ พบว่ามีการระดมทุนภายในกลุ่มในรูปของเงินหุ้น และขอรับการสนับสนุนทุนและองค์ความรู้จากศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาค ที่ 7 อุบลราชธานี องค์การบริหารส่วนตำบลคำพระ สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอ/จังหวัด สำนักงานพาณิชย์จังหวัด และสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด สหกรณ์การเกษตร ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) และกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี

จากการวิจัยและเก็บข้อมูลภาคสนามยังทำให้ทราบว่า กลุ่มผลิตภัณฑ์
ผ้าชิตบ้านคำพระมีความโดดเด่น ในการดำเนินงานหลายประการ (อุทัย ปิ่นเจริญ. 2556 :
สัมภาษณ์) จึงขอนำมาสรุปให้ทราบดังนี้

1. การทอผ้าชิตของกลุ่มจะเป็นการทอผ้าด้วยมือและย้อมด้วยสี
ธรรมชาติเป็นหลัก มีความประณีตสวยงาม ซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ มีเอกลักษณ์คือลวดลาย
บนพื้นผ้า มีการพัฒนาคิดค้นลวดมีความหลากหลาย ภูมิปัญญาสิ่งนี้ถือเป็นวัฒนธรรมชุมชนที่น่ามาสู่
การรวมตัวกันประกอบอาชีพทอผ้าชิตขึ้นในหมู่บ้าน

2. การรวมกลุ่มเป็นลักษณะการทำงานแบบเครือข่าย หรือ
การเป็นกลุ่มเครือข่ายคนบ้านเดียวกัน จะถ้อยทีถ้อยอาศัยกันมีความสะดวกในการติดต่อประสานงาน
ทำให้กลุ่มมีความสามัคคีและลดความขัดแย้งภายในกลุ่มได้แต่ละกลุ่มนอกจากมีความสามารถในการทอผ้า
แล้วยังมีความสามารถในการพัฒนาแปรรูปผลิตภัณฑ์เป็นสินค้าอื่นได้อีก เป็นต้นว่า กระเป๋า สิ่งของ
เครื่องใช้จากผ้าชิต

3. ผู้นำกลุ่มมีประสบการณ์ มีความรู้และทักษะในการบริหารจัดการ
กลุ่ม ทั้งจากการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองและจากการศึกษาดูงาน และฝึกอบรมสัมมนาจากหน่วยงาน
และสถาบันการศึกษาต่าง ๆ

4. การดำเนินงานของกลุ่มเป็นกลุ่มธุรกิจชุมชน สามารถสร้างรายได้
ให้กับสมาชิกกลุ่มและชุมชนจำนวนมาก อีกทั้งกลุ่มยังสามารถช่วยพัฒนาชุมชนด้านอื่น ๆ อีกด้วยผล
การดำเนินงานของกลุ่มที่ผ่านมา ทำให้ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มได้รับรางวัลมากมายเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้
ด้านธุรกิจชุมชนของผู้ที่สนใจ และเป็นหมู่บ้านโฮมสเตย์

ตาราง 5 แสดงเครือข่ายการผลิตกลุ่มการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านคำพระ

กลุ่มเครือข่ายการผลิต	กลุ่มเครือข่ายการผลิตในชุมชน	กลุ่มเครือข่ายการผลิตนอกชุมชน
กลุ่มผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านคำพระตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ	1. กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรคำพระ หมู่ที่ 2 2. กลุ่มทอผ้าชิตบ้านคำพระ หมู่ที่ 3 3. กลุ่มสตรีสหกรณ์บ้านคำพระ หมู่ที่ 2 4. กลุ่มสายฝนกระเป๋ผ้าชิต หมู่ที่ 2 5. กลุ่มเยาวชนรุ่นที่ 2 บ้านคำพระ หมู่ที่ 2	1. กลุ่มสตรีทอผ้าชิตย้อมสีธรรมชาติ บ้านกุดชวย หมู่ที่ 4,8 ตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ 2. กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์หมอน ขวานผ้าชิตบ้านกุดชวยตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ 3. กลุ่มทอผ้าชิตบ้านโนนหนามแห่ง หมู่ที่ 5,11 ตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ 4. กลุ่มทอผ้าชิตบ้านโคกชาด หมู่ที่ 7ตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ 5. กลุ่มทอผ้าชิตบ้านท่ายางชุม หมู่ที่ 8,9 ตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ

จากการวิจัยและเก็บข้อมูลภาคสนามยังทำให้ทราบว่า กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านคำพระมีความโดดเด่น ในการดำเนินงานหลายประการ (อุเรียน แกมนิรัตน์. 2556 : สัมภาษณ์) จึงขอนำมาสรุปให้ทราบดังนี้

1. การทอผ้าชิตของกลุ่มจะเป็นการทอผ้าด้วยมือและย้อมด้วยสีธรรมชาติเป็นหลัก มีความประณีตสวยงาม ซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ มีเอกลักษณ์คือ ลวดลายบนผืนผ้า มีการพัฒนาคิดค้นลวด มีความหลากหลาย ภูมิปัญญาสิ่งนี้ถือเป็นวัฒนธรรมชุมชนที่นำมาสู่การรวมตัวกันประกอบอาชีพทอผ้าชิตขึ้นในหมู่บ้าน

2. การรวมกลุ่มเป็นลักษณะการทำงานแบบเครือข่าย หรือการเป็นกลุ่มเครือข่ายคนบ้านเดียวกัน จะถ้อยทีถ้อยอาศัยกันมีความสะดวกในการติดต่อประสานงาน ทำให้กลุ่มมีความสามัคคีและลดความขัดแย้งภายในกลุ่มได้ แต่ละกลุ่มนอกจากมีความสามารถในการทอผ้าแล้วยังมีความสามารถในการพัฒนาแปรรูปผลิตภัณฑ์เป็นสินค้าอื่นได้อีก เป็นต้นว่า กระเป๋า สิ่งของเครื่องใช้จากผ้าชิต

3. ผู้นำกลุ่มมีประสบการณ์ มีความรู้และทักษะในการบริหารจัดการกลุ่ม ทั้งจากการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองและการศึกษาดูงาน และฝึกอบรมสัมมนาจากหน่วยงาน และสถาบันการศึกษาต่าง ๆ

4. การดำเนินงานของกลุ่มเป็นกลุ่มธุรกิจชุมชน สามารถสร้างรายได้ให้กับสมาชิกกลุ่มและชุมชนจำนวนมาก อีกทั้งกลุ่มยังสามารถช่วยพัฒนาชุมชนด้านอื่นๆ อีกด้วย ผลการดำเนินงานของกลุ่มที่ผ่านมา ทำให้ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มได้รับรางวัลมากมาย เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านธุรกิจชุมชนของผู้ที่สนใจ และเป็นหมู่บ้านโฮมสเตย์

3) สภาพปัจจุบันของผลิตภัณฑ์ผ้าชิตกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านด่านเหนือ ตำบลโพรงงาม อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

ผลิตภัณฑ์ผ้าชิตที่โดดเด่น คือ การทอผ้าชิตลายลูกแก้ว มีทั้งผ้าคลุมไหล่ ผ้าห่มผ้าสไบทั้งย้อมด้วยสีธรรมชาติและสีเคมี ซึ่งได้มีการพัฒนาแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าชิตรูปแบบใหม่ ๆ สู่ตลาดผู้บริโภคอยู่ตลอดเวลาผ้าคลุมไหล่ สามารถใช้คลุมไหล่และใช้เป็นผ้าคล้องคอกันหนาวได้ในคราวเดียวกัน มีหลายลายและหลายสีด้วยกันแต่เป็นที่นิยมคือ ผ้าห่มลายลูกแก้ว (เม็ดเพชร) ในปี พ.ศ. 2553 กลุ่มได้รับการคัดสรรผลิตภัณฑ์ระดับ 3 ดาว ในโครงการคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย ประเภทของตกแต่ง ของที่ระลึกและได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) (ราตรี มหิพันธ์. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 61 ผ้าชิตคลุมไหล่และผ้าห่มลายลูกแก้วกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านด่านเหนือ

กิจกรรมการผลิตผ้าชิตลายลูกแก้วของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านด่านเหนือ มีดังนี้

1. วัตถุดิบจากศึกษากลุ่มทอผ้าชิตบ้านด่านเหนือเกี่ยวกับวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต พบว่า ปัจจุบันชาวบ้านไม่มีการปลูกฝ้ายและไม่มีการผลิตเส้นด้ายเอง เนื่องจากกระบวนการผลิตเส้นด้ายต้องใช้เวลาตั้งแต่การปลูกฝ้าย การทำเส้นใย และสิ่งสำคัญพื้นที่ปลูกฝ้าย

ไม่มีในชุมชนเช่นเดียวกับชุมชนอื่น ประกอบกับเส้นด้ายจากโรงงานมีขายทั่วไปและหาง่าย ชาวบ้านจะหาซื้อจากร้านจำหน่ายในอำเภอ และตัวแทนจำหน่ายในจังหวัดกาฬสินธุ์ ได้แก่ ร้านม่านทิพย์ อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ โรงงานทอผ้า เจ.อาร์. เท็กไทล์ อำเภอกมลาไสยและร้านแม่กี อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น เส้นด้ายที่นำมาทอผ้าชนิดลายลูกแก้วของกลุ่มทอผ้าชนิดบ้านด่านเหนือ คือ เส้นด้ายเรยอน เบอร์ 30/2 ทั้งเส้นพุ่งและเส้นยืน มีคุณสมบัติเนื้อนิ่ม น้ำหนักเบา กิโลกรัมละ 150 บาท ปริมาณเส้นด้ายที่กลุ่มใช้ทอผ้าลูกแก้ว/เดือน ใช้เส้นด้าย 1,000 – 1,500 กิโลกรัม เป็นเงิน 225,000 บาท (ณัฐพร มหิพันธ์. 2556 : สัมภาษณ์)

2. เครื่องมือการผลิตและอุปกรณ์ในการทอผ้าชนิดลายลูกแก้วมีดังนี้

2.1 กี่ เป็นกี่ขนาดใหญ่ประกอบด้วยโครงกึ่งที่พิมพ์ เขาทูกหรือตะกอลไม้ม้วนผ้าและหลักม้วนผ้า ไม้สำหรับพาดนั่งเวลาทอ คานเหยียบสำหรับดึงเส้นด้ายและตะกอลขึ้นลง ไม้แกนม้วนเส้นยืน คานแขวน กระสวย หลอดด้ายพุ่ง ผังหรือสะดึงซึ่งผ้าให้ดึง โครงกึ่งประกอบด้วยเสา 4 เสา คาน 9 คาน คานบนมี 4 คาน คานล่างมี 4 คาน และมีคานกลาง 1 คาน มีราวทูกทั้ง 4 ด้าน มีทั้งด้านบนและด้านล่าง

2.2 คานแขวน เป็นไม้ห้อยอยู่กับคานของกี่ ซึ่งคานของทั้งสองใช้แขวนเชือกที่ต่อจากเขาหรือตะกอล เพื่อให้เชือกดึงอยู่ตลอดเวลา

2.3 พิมพ์หรือหวี เป็นเครื่องมือสำหรับทอผ้ามีฟันเป็นซี่คล้ายๆ หวี ใช้สำหรับสอดเส้นด้ายเพื่อจัดให้เรียงอยู่ห่างกัน แล้วใช้กระทบฝ้ายเส้นพุ่งให้สานกันกับด้ายยืนหรือด้ายเครือให้เป็นผืนผ้า

2.4 ตะกอล ใช้สำหรับแยกเส้นด้ายให้ยกขึ้นเพื่อเปิดให้จังหวะของเส้นด้ายพุ่งสอดกันความซับซ้อนของลายขึ้นอยู่กับจำนวนตะกอลซึ่งลายลูกแก้วจะมีตะกอล 4 ตะกอลหรือ 6 ตะกอล สำหรับลายซับซ้อนขึ้น

2.5 ไม้ (ไม้กำพัน) ใช้สำหรับม้วนผ้าที่ทอแล้วอีกส่วนหนึ่งเก็บไว้ ไม้แกนม้วนผ้าจะเป็นไม้เนื้อแข็งเหลาเป็นเหลี่ยม

2.6 หลอดด้าย คือเครื่องมือที่ใช้กรอด้ายเส้นพุ่ง

2.7 ไม้เหยียบหรือคานเหยียบ ไม้ไผ่ 4-6 อัน ที่ผูกเชื่อมโยงกับเขาหรือตะกอล สำหรับเหยียบดึงเขาทูกทั้ง 4-6 อัน ให้เส้นด้ายยืนขึ้นลงสลับกันจำนวนไม้เหยียบขึ้นอยู่กับจำนวนตะกอล

2.8 ไม้นั่งทอผ้า ไม้กระดานหนาพอสมควรและมีความยาวกว่า กี่เล็กน้อย

2.9 บ่ากี่ ไม้ที่รองรับส่วนปลาย 2 ด้านของไม้ม้วนผ้ามี 2 หลัก แต่ละหลักจะอยู่คนละข้างของทูก

2.10 กระสวย ใช้บรรจุหลอดด้ายพุ่งสอดไประหว่างช่องว่างของเส้นด้าย

2.11 ผัง เป็นไม้ที่ซึ่งไว้ตามความกว้างของผ้าที่ทอ เพื่อให้หน้าตั้งพอดีกับพิมพ์เพื่อให้ลายผ้าตรง ไม่คดไปคดมา (ทองศรี สุไชยะ. 2556 : สัมภาษณ์)

3. ขั้นตอนการผลิต การทอผ้าชนิดลายลูกแก้วมีขั้นตอนดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 เก็บลายขีดใส่ตะกอกพร้อมกับสอดเส้นด้ายยืนใส่ฟืมตามลวดลายที่ต้องการ ขั้นตอนที่ 2 นำเส้นด้ายทั้งเส้นพุ่งและเส้นยืนไปย้อมสีตามกระบวนการย้อมสีปั่นเอาน้ำสีออกแล้วนำเส้นด้ายไปผึ่งแดดให้แห้ง (ส่วนด้ายย้อมสีเคมีจะหาซื้อตามท้องตลาด) ขั้นตอนที่ 3 นำด้ายเส้นพุ่งไปทำการปั่นหลอดโดยใช้หลอดตามจำนวนที่ต้องการ ขั้นตอนที่ 4 นำเส้นด้ายเส้นยืน (เส้นทางเครื่อง) ไปทำการค้นทูกที่หลักเฟื่อและสีบทูกต่อเส้นด้ายที่ฟืม ขั้นตอนที่ 5 ทำการพันทูก โดยนำเส้นด้ายเส้นยืนที่สีบทูกพร้อมตะกอกไปติดตั้งที่กึ่งทอผ้า จัดเรียงเส้นด้ายทางเครื่องพร้อมทิวไม้ให้เส้นด้ายพันกัน เมื่อเรียบร้อยแล้วดำเนินการในขั้นตอนที่ 6 ทำการทอตามกระบวนการการทอผ้าชนิดให้ได้ความกว้าง ความยาว และลวดลายตามที่ต้องการ รูปแบบการทอผ้าชนิดบ้านด่านเหนือจะทอผ้าชนิดแบบตะกอลอยใช้เท้าเหยียบไม้เหยียบตะกอกไปจนครบลาย ทอเพียงคนเดียว โดยไม่ต้องใช้ไม้สอดคำขีด ลวดลายจึงมีความสวยงามประณีต ไม่ต้องเก็บขีดบ่อยและเป็นภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ

ภาพประกอบ 62 การทอผ้าชนิดลายลูกแก้ว นางสี เฉิดเจริญ บ้านเลขที่ 96 บ้านแก หมู่ที่ 8 ตำบลเชียงเครือ อำเภอมะนังกาฬสินธุ์

4. เอกลักษณ์ ผ้าชนิดลายลูกแก้วของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชนิดบ้านด่านเหนือ เป็นผ้าทอมือที่ย้อมด้วยสีธรรมชาติและย้อมด้วยสีเคมี ผ้าที่ย้อมสีธรรมชาติให้สีที่คงทน สีไม่ตกและเนื้อผ้ามีความอ่อนนุ่มซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของบ้านด่านเหนือ

ภาพประกอบ 63 ผ้าขิดลายลูกแก้ว

5. ต้นทุน/ราคาจำหน่าย จากการศึกษาข้อมูลภาคสนามกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าขิดบ้านด่านเหนือพบว่า ราคาต้นทุนของผ้าฝืนเมตรละ 80 บาท ราคาจำหน่ายเมตรละ 100 บาท ผ้าสไบ(ผ้าคลุมไหล่) ราคาต้นทุนฝืนละ 60 บาท ราคาจำหน่ายฝืนละ 100 บาท ผ้าห่มฝืนเล็ก ราคาต้นทุนฝืนละ 150 บาท ราคาจำหน่ายฝืนละ 250 บาท ผ้าห่มฝืนใหญ่ราคาต้นทุนฝืนละ 280 บาท ราคาจำหน่ายฝืนละ 380 บาท การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทอผ้าขิดบ้านด่านเหนือ มีแหล่งจำหน่าย ดังนี้

5.1 จำหน่าย ณ ที่ทำการกลุ่ม คือกลุ่มที่นอน หมอนขิดบ้านด่านเหนือ

5.2 ศูนย์ส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก อำเภออมลาลัย

5.3 ศูนย์จำหน่ายสินค้า OTOP จังหวัดกาฬสินธุ์ และร้านค้าเอกชน

ทั่วไป

5.4 งานแสดงสินค้า “OTOP Midyear” และ “OTOP City”

ที่เมืองทองธานี ช่วงเดือนตุลาคม และเดือนธันวาคม ของทุกปี ตลาด อ.ต.ก. และตลาดนัดสวนจตุจักร โดยการสนับสนุนจากกรมการพัฒนาชุมชน

5.5 งานแสดงสินค้า OTOP ตามจังหวัดต่าง ๆ ตลอดปี

โดยการสนับสนุนจากกรมการค้าภายในกระทรวงพาณิชย์

5.6 ตลาดต่างประเทศ ได้แก่ ลาว กัมพูชา สวิสเซอร์แลนด์ เดนมาร์ก

โดยการสนับสนุน จากกระทรวงพาณิชย์

การติดต่อกับกลุ่มสามารถติดต่อได้หลายช่องทาง ได้แก่ ที่อยู่ตามแผนพับประชาสัมพันธ์แนะนำกลุ่มและวารสารของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์ หรือทางอินเทอร์เน็ตที่เว็บไซต์ www.thaitambon.com /KL/Dannuamonthai.htm, E-mail : nattaphon252@hotmail.com หรือที่ทำการกลุ่มเลขที่ 116 หมู่ที่ 2 บ้านด่านเหนือ ตำบลโพนงาม อำเภออมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์ (รินดา เพ็ชรด่านเหนือ. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 64 ศูนย์จำหน่ายสินค้า OTOP จังหวัดกาญจนบุรี

6. การออกแบบ พบว่า การออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าชิตลายลูกแก้ว บ้านด่านเหนือ มีแนวทางดังนี้ มีแนวคิดจากภายในกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตด้วยตนเองโดยเอาปัญหาเดิมมาปรับปรุงรูปแบบการทอให้ดียิ่งขึ้น กลุ่มทอผ้าฝ้ายลายชิตได้รับการอบรมจากหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ สำนักงานส่งเสริมเกษตรและสหกรณ์จังหวัด พัฒนาชุมชนอำเภออมลาลัย อุทสาหกรรมจังหวัด กาฬสินธุ์ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 5 ขอนแก่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยมหาสารคาม หรือลูกค้าที่ส่งแบบตัวอย่างมาให้กลุ่มผลิตซึ่งทำให้ทราบความต้องการของลูกค้า การศึกษาดูงานและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในโครงการเครือข่ายองค์ความรู้ระดับจังหวัด (KBO) เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มผู้ผลิตด้วยกันเองกลุ่มทอผ้าชิตบ้านด่านเหนือจึงมีการพัฒนารูปแบบเพื่อประโยชน์ใช้สอยมากขึ้น ซึ่งชาวบ้านยังสามารถสร้างและประยุกต์ลวดลาย การผสมผสานลวดลาย และสีสันทันสมัยและตรงตามความต้องการของตลาด โดยการศึกษาลูกค้า ศึกษาตลาดจำหน่าย และความต้องการของผู้ใช้ทุกกลุ่มเป้าหมายทั้งระดับหมู่บ้าน ชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัดและระดับประเทศทำให้ผ้าชิตลายลูกแก้วมีสีสันหลากหลาย (คำเพียร โพธิกมล. 2556 : สัมภาษณ์)

7. การบรรจุภัณฑ์ การศึกษาบรรจุภัณฑ์ของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านด่านเหนือ พบว่า บรรจุภัณฑ์ของกลุ่มเกิดจากการระดมความคิดของสมาชิก ทั้งนี้ได้รับการสนับสนุนการพัฒนาบรรจุภัณฑ์จากสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดกาฬสินธุ์แต่โดยส่วนใหญ่บรรจุภัณฑ์จะออกแบบและผลิตโดยประธานกลุ่ม คือนายณัฐพร มหิพันธ์ ซึ่งได้รับการอบรมการออกแบบบรรจุภัณฑ์จากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม และสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดกาฬสินธุ์ ลักษณะของบรรจุภัณฑ์เป็นกล่องกระดาษสีเหลี่ยมผืนผ้า มีขนาดความกว้าง 25 เซนติเมตร ความยาวขนาด 35 เซนติเมตร ขนาดความสูง 8 เซนติเมตร ทำด้วยกระดาษสาแข็ง มีเชือกหูหิ้ว กล่องเจาะช่องด้านหน้าเพื่อให้มองเห็นผลิตภัณฑ์ด้านใน มีตราสัญลักษณ์เป็นต้นไม้

ภาพประกอบ 65 กล่องบรรจุภัณฑ์ผ้าชิตลายลูกแก้ว

การดำเนินกิจกรรมกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านด่านเหนือ ตำบลโพนงาม อำเภออมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์ เกิดจากการรวมตัวของชาวบ้านที่ประกอบอาชีพทอผ้าชิตขึ้นเป็นกลุ่มธุรกิจชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมอาชีพและรายได้ให้กับสมาชิกและให้สมาชิกได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความคิดต่าง ๆ องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น พัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการ และพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ร่วมกันของกลุ่มสมาชิกภายในเครือข่ายเช่นเดียวกับกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านศรีฐานและบ้านคำพระ กลุ่มเครือข่ายผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านด่านเหนือ จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนว่า “กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทำที่นอนหมอนชิตบ้านด่านเหนือ” จะมีระบบแบบแผนการดำเนินงานชัดเจน เพราะอาศัยระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม ลักษณะเครือข่ายผลิตภัณฑ์ผ้าชิต บ้านด่านเหนือ มีดังนี้ (อุเรียน แกมนิรัตน์. 2556 : สัมภาษณ์)

1. เครือข่ายความคิด เริ่มต้นจากกลุ่มแม่บ้านผู้ประกอบอาชีพทอผ้าชิตและผ้ามัดหมี่ ได้ร่วมกันคิดรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มขึ้น ให้มีการช่วยเหลือกันระหว่างสมาชิกกลุ่ม โดยมีหน่วยงานต่าง ๆ ได้เข้ามาให้คำแนะนำ เสนอแนะแนวทาง แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการจัดตั้งกลุ่ม ตลอดจนให้คำปรึกษาการดำเนินกิจกรรมกลุ่มตลอดทั้งให้ความรู้อื่น ๆ จากผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบอาชีพทอผ้าชิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าชิต หน่วยงานพัฒนาชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล โพนงาม เป็นต้น

2. เครือข่ายกิจกรรม ประกอบด้วย เครือข่ายจัดหาวัตถุดิบ เครือข่ายการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าชิต และเครือข่ายการตลาด

2.1 เครือข่ายจัดหาวัตถุดิบ ซึ่งทำหน้าที่จัดหาวัตถุดิบให้กับให้เครือข่ายกิจกรรมการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ อย่างพอเพียง ได้แก่ ร้านม่านทิพย์ อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ โรงงาน เจ.อาร์. เท็กไทล์ บ้านดอนหัน ตำบลโพนงาม อำเภออมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์ และร้านมีกี้ อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น (ณัฐพร มหิพันธ์. 2556 : สัมภาษณ์)

2.2 เครื่องช่วยการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าซิด มีการรวมกลุ่มอยู่ 2 เครื่องช่วย คือ

2.2.1 เครื่องช่วยการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในชุมชน เป็นการรวมกลุ่มที่มีพื้นฐานมาจากผู้ประกอบการอาชีพทอผ้าซิดและผ้ามัดหมี่ ประกอบด้วย กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทำที่นอนหมอนซิด

2.2.2 เครื่องช่วยการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์นอกชุมชน เป็นการรวมกลุ่มการผลิตที่อยู่นอกพื้นที่บ้านด่านเหนือ ประกอบด้วยกลุ่มทอผ้าซิดบ้านโนนไฮ บ้านหนองไผ่ ตำบลโพนงาม กลุ่มเย็บที่นอนหมอนซิดบ้านนาเรียง ตำบลสามัคคี กลุ่มทอผ้าซิดบ้านเหมือดแอ่ บ้านหนองมะเกลือ ตำบลธัญญา กลุ่มทอผ้าซิดบ้านคำโพนทอง บ้านนาจำปา ตำบลโคกสมบูรณ กลุ่มเหล่านี้ได้เป็นสมาชิกศูนย์เศรษฐกิจฐานรากอำเภอภักดี และกลุ่มทอผ้าซิดบ้านแก ตำบลเชียงเครือ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์

2.3 เครื่องช่วยการตลาด การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิดบ้านด่านเหนือ มีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มโดยจำหน่าย ณ ที่ทำการกลุ่ม ศูนย์เศรษฐกิจฐานราก อำเภอภักดี ศูนย์จำหน่ายสินค้า OTOP จังหวัดกาฬสินธุ์ ศูนย์แสดงสินค้าเมืองทองธานี ตลาด อ.ต.ก. ร้านค้าเอกชน และตลาดต่างประเทศ กลุ่มยังได้มีการปรับกลยุทธ์ด้านต่าง ๆ ในการส่งเสริมการตลาด เช่น การออกแบบบรรจุภัณฑ์ การแปรรูปผลิตภัณฑ์เป็นผลิตภัณฑ์อื่น เช่น ทำผ้าห่มที่มีสีสันทากหลาย เพื่อให้ผลิตภัณฑ์สามารถจำหน่ายได้ต่อไป

3. เครื่องช่วยสนับสนุน การระดมทุนของกลุ่มเครื่องช่วยผลิตภัณฑ์ผ้าซิดบ้านด่านเหนือ พบว่าแหล่งเงินทุนของกลุ่มมาจากทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่ให้การสนับสนุน ซึ่งจะเป็นแหล่งเงินทุนแหล่งใหญ่ สมาชิกมีการระดมทุนภายในกลุ่มในรูปแบบเงินหุ้น และกลุ่มเครื่องช่วยยังขอรับการสนับสนุนเงินและองค์ความรู้จากสำนักงานพัฒนาชุมชน โครงการแห่งสหประชาชาติ (UNDP) สำนักงานพาณิชย์จังหวัด สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบลโพนงาม สำนักงานเกษตรจังหวัดกาฬสินธุ์ สำนักงานแรงงานจังหวัด และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.)

เช่นเดียวกับเครื่องช่วยอื่น กลุ่มเครื่องช่วยผลิตภัณฑ์ผ้าซิดบ้านด่านเหนือ ยังมีกิจกรรมการพัฒนาประสิทธิภาพของเครื่องช่วยขึ้นอีก เพื่อพัฒนาให้ธุรกิจชุมชนของกลุ่มมีความมั่นคงเป็นแหล่งสร้างรายได้ สร้างอาชีพ โดยมีการศึกษาดูงานกลุ่มอาชีพที่ประสบความสำเร็จ จัดการฝึกอบรมให้มีความรู้ด้านต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพสมาชิกจากการสนับสนุนของหน่วยงานต่าง ๆ เช่น มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยขอนแก่น ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาค ที่ 5 จังหวัดขอนแก่น (ไพบูลย์ มหิพันธ์. 2556 : สัมภาษณ์) เป็นต้น

ตาราง 6 แสดงเครือข่ายการผลิตกลุ่มการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านด่านเหนือ

กลุ่มเครือข่ายการผลิต	กลุ่มเครือข่ายการผลิตในชุมชน	กลุ่มเครือข่ายการผลิตภายนอกชุมชน
กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านด่านเหนือ ตำบลโพรงงาม อำเภออมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์	1. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทำที่นอน หมอนชิต บ้านด่านเหนือ หมู่ที่ 2	1. กลุ่มทอผ้าชิตบ้านโนนไฮ บ้านหนองไผ่ ตำบลโพรงงาม อำเภออมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์ 2. กลุ่มเย็บที่นอนหมอนชิต บ้านนาเรียง ตำบลสามัคคี อำเภออมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์ 3. กลุ่มทอผ้าชิตบ้านเหมือดแอ่ บ้านหนองมะเกลือ ตำบลธัญญา อำเภออมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์ 4. กลุ่มทอผ้าชิตบ้านคำโพรงทอง บ้านจำปา ตำบลโคกสมบูรณ์ อำเภออมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์ 5. กลุ่มทอผ้าชิตบ้านแก ตำบลเชียงเครือ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์

จากการวิจัยและเก็บข้อมูลภาคสนามทำให้ทราบถึงความโดดเด่น ของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตชุมชนบ้านด่านเหนือ (อุเรียน แกมนิรัตน์. 2556 : สัมภาษณ์) ซึ่งสรุปประเด็นดังต่อไปนี้

1. การทอผ้าชิตของกลุ่มจะเป็นการทอผ้าด้วยมือและย้อมด้วยสีธรรมชาติและสีเคมี มีความประณีตสวยงาม ซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ มีเอกลักษณ์คือ ลวดลายบนผืนผ้า มีการพัฒนาคิดค้นลวดลายอย่างหลากหลาย ภูมิปัญญาสิ่งนี้ถือเป็นวัฒนธรรมชุมชนที่นำมาสู่การรวมตัวกันประกอบอาชีพทอผ้าชิตขึ้นในชุมชน
2. การรวมกลุ่มเป็นลักษณะการทำงานแบบเครือญาติ หรือการเป็นกลุ่มเครือข่ายคนบ้านเดียวกัน จะถ้อยทีถ้อยอาศัยกันมีความสะดวกในการติดต่อประสานงาน ทำให้กลุ่มมีความสามัคคีและลดความขัดแย้งภายในกลุ่มได้ แต่ละกลุ่มนอกจากมีความสามารถในการทอผ้าแล้วยังมีความสามารถในการพัฒนาแปรรูปผลิตภัณฑ์เป็นสินค้าอื่นได้อีก เป็นต้นว่า สิ่งของเครื่องใช้จากผ้าชิต
3. ผู้นำกลุ่มมีประสบการณ์ มีความรู้และทักษะในการบริหารจัดการกลุ่ม ทั้งจากการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองและจากการศึกษาดูงาน และฝึกอบรมสัมมนาจากหน่วยงานและสถาบันการศึกษาต่าง ๆ อีกทั้งยังสามารถคิดออกแบบและผลิตบรรจุภัณฑ์ได้เอง ทำให้ลดต้นทุนการผลิตลงได้

4. การดำเนินงานของกลุ่มเป็นกลุ่มธุรกิจชุมชน สามารถสร้างรายได้ให้กับสมาชิกกลุ่มและชุมชนจำนวนมาก อีกทั้งกลุ่มยังสามารถช่วยพัฒนาชุมชนด้านอื่น ๆ อีกด้วย ผลการดำเนินงานของกลุ่มที่ผ่านมา ทำให้ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มได้รับรางวัลมากมาย เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านธุรกิจชุมชนของผู้ที่สนใจ

จะเห็นว่า การเกิดขึ้นของกลุ่มเครือข่ายผลิตภัณฑ์ผ้าซิดของทั้ง 3 ชุมชน มีลักษณะการเกิดขึ้นของกลุ่มเครือข่ายดังนี้

1. เครือข่ายความคิด เป็นเครือข่ายที่เน้นการทำงานด้านความคิด ความรู้หรือเทคนิคต่างๆ เครือข่ายนี้ผู้นำได้มีโอกาสเผยแพร่ความคิดของตนและได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ของตนกับคนอื่น ๆ เครือข่ายความคิดยังมีหน่วยงานอื่นได้เข้ามาเกี่ยวข้องในรูปการให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ

2. เครือข่ายกิจกรรม เป็นเครือข่ายที่ใช้ประเด็นกิจกรรม หรือ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยหลักในการรวมกลุ่มเครือข่าย มุ่งเน้นการจัดการในประเด็นกิจกรรมนั้น ๆ อย่างจริงจัง และพัฒนาให้เกิดความร่วมมือกับภาคีอื่น ๆ เป็นเครือข่ายที่เน้นการช่วยเหลือ ร่วมมือกัน ในการทำกิจกรรม ประกอบด้วย 1) กิจกรรมจัดหาวัตถุดิบในการผลิต 2) กิจกรรมการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ 3) กิจกรรมการตลาดทำหน้าที่จำหน่ายสินค้า สมาชิกของเครือข่ายจะคอยช่วยเหลือหรือ ร่วมมือกันทำกิจกรรมระหว่างหมู่บ้าน ทำให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างหมู่บ้าน การดำเนินกิจกรรมเครือข่ายยังมีอีกหลายกิจกรรม เป็นต้นว่า กิจกรรมการเรียนรู้ ฝึกอบรม ศึกษาดูงาน เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กิจกรรมออมทรัพย์ เป็นการสะสมเงินฝากของสมาชิก กิจกรรม อาชีพหรือธุรกิจชุมชน กิจกรรมของเครือข่ายส่วนใหญ่พัฒนาเข้าสู่ธุรกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการผลิต และการตลาด

3. เครือข่ายสนับสนุนทุน เป็นกลุ่มที่ให้การสนับสนุนทุนแก่เครือข่าย ในการดำเนินงาน มีทั้งกลุ่มสนับสนุนทุนภายในเครือข่ายและมาจากภายนอกเครือข่าย เช่น การระดม ทุนภายในกลุ่มโดยการระดมหุ้นจากสมาชิก กองทุนร้านค้า กลุ่มออมทรัพย์ สถาบันการเงินชุมชน และขอรับการสนับสนุนทุนที่มาจากแหล่งทุนภายนอกชุมชน

จากการศึกษาโดยภาพรวมพบว่า สภาพเครือข่ายกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิด ทั้ง 3 ชุมชน ส่วนใหญ่เป็นความร่วมมือภายในกลุ่มผลิตภัณฑ์ ส่วนเครือข่ายภายนอกกลุ่มยังมีน้อย ซึ่งต่างจากกลุ่มธุรกิจรูปแบบอื่นที่มีเครือข่ายในลักษณะของวัตถุดิบ บรรจุภัณฑ์และตลาดผู้จำหน่าย ซึ่งอาจเป็นพ่อค้าคนกลาง ในส่วนของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิด 3 ชุมชนนี้ จะเน้นเพียงด้านการผลิตและ ผู้จำหน่ายเป็นส่วนใหญ่ ส่วนความสัมพันธ์ของเครือข่ายระหว่างกลุ่มผลิตภัณฑ์กับต่างจังหวัด มีความร่วมมือในรูปแบบที่ยังไม่เป็นระบบ มีความสัมพันธ์กันในลักษณะแบบบังเอิญ เช่น การร่วมประชุม สัมมนาที่จัดโดยภาครัฐ การร่วมจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในงานแสดงสินค้าเป็นครั้งคราว

ในส่วนของการสนับสนุนของภาครัฐและจากชุมชน โดยภาพรวม พบว่า สภาพเครือข่ายเป็นการให้การสนับสนุนในการจัดตั้งกลุ่ม การส่งเสริมสนับสนุนทุนและรูปแบบของการให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์

2.2 สภาพปัญหาของผลิตภัณฑ์ผ้าชิตชุมชนในภาคอีสาน

2.2.1 สภาพปัญหาของผลิตภัณฑ์ผ้าชิตแต่ละชุมชน

ถึงแม้ว่าผลิตภัณฑ์ผ้าชิตของทั้ง 3 ชุมชนจะเป็นที่นิยมของประชาชนทั่วไป แต่ก็มีประสบปัญหาการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์หลายประการของแต่ละชุมชน ดังนี้

1) สภาพปัญหาของผลิตภัณฑ์ผ้าชิตกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านศรีฐาน ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าติ้ว จังหวัดยโสธร

1.1) วัตถุดิบ จากสภาพปัจจุบันของวัตถุดิบในการทอผ้าทำหมอน พบว่าชาวบ้านไม่มีการผลิตเส้นด้ายด้วยตนเองอีกแล้ว เนื่องจากเส้นด้ายที่ได้จากการปลูกฝ้ายต้องใช้เวลานาน ต้องใช้ความอดทนและมีขบวนการผลิตหลายขั้นตอน ซึ่งจะทำให้ภูมิปัญญาในการปลูกฝ้ายและการทำเส้นด้ายจะต้องสูญไปจากชุมชน ชาวบ้านจึงเลือกเส้นด้ายจากโรงงานแทนซึ่งก็มีราคาแพงเกินไป และยิ่งในปัจจุบันชาวบ้านต้องใช้ผ้าชิตที่ทอจากโรงงานก็มีราคาแพงเช่นเดียวกัน และอาจส่งผลให้ภูมิปัญญาการทอผ้าชิตด้วยมือในชุมชนจะต้องหายไปถ้าไม่มีการอนุรักษ์สืบทอด อีกปัญหาหนึ่ง คือ ปัญหานุ่นที่นำมายัดหมอนสามเหลี่ยมก็หายาก เนื่องจากปัจจุบันความนิยมในการปลุกนุ่นในชุมชนมีน้อย แต่ชาวบ้านเจ้าของโรงนุ่นก็แก้ไขปัญหาโดยการไปหารับซื้อหมอนเก่า ที่นอนเก่าเพื่อนำนุ่นมาผ่านกระบวนการรีไซเคิลมาจำหน่าย ทำให้ชาวบ้านประสบกับปัญหาด้านค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น (มาลัยพร จันใด. 2556 : สัมภาษณ์)

1.2) เครื่องมือ พบว่าปัญหาเกี่ยวกับราคาเครื่องมือ เช่น จักรเย็บผ้าแบบมีมอเตอร์ และเครื่องยัดนุ่น มีราคาแพงขึ้นไปตามสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นด้วย (มาลัยพร จันใด. 2556 : สัมภาษณ์)

1.3) ขั้นตอนการผลิต พบว่ามีปัญหาเกี่ยวกับแรงงานในการผลิต ซึ่งมีแรงงานจำนวนน้อยและปัญหาฝุ่นละอองของนุ่นเกาะตามเสื้อผ้าและตามตัวผู้ผลิต ซึ่งส่งผลต่อระบบทางเดินหายใจและ ทำให้สุขภาพของสมาชิกกลุ่มมีปัญหาทั้งในระยะสั้นและระยะยาว (ศิริวิไล ไชยงาม. 2556 : สัมภาษณ์)

1.4) อัตลักษณ์ พบว่าหมอนสามเหลี่ยมเป็นเอกลักษณ์เด่นของชุมชน และเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไป เป็นผลิตภัณฑ์ต้นแบบของหมอนสามเหลี่ยม (หมอนหวาน) ให้กับชุมชนอื่น (จุฬาร จันใด. 2556 : สัมภาษณ์)

1.5) ต้นทุนและราคาจำหน่าย พบปัญหาเนื่องจากในสภาวะการณ์ขณะนี้ราคาวัตถุดิบ อุปกรณ์และเครื่องจักรมีราคาสูงขึ้นและค่าแรงก็เพิ่มขึ้นเช่นกัน แต่ราคาจำหน่ายผลิตภัณฑ์ยังคงเท่าเดิมเนื่องจากมีการแข่งขันระหว่างกลุ่มและร้านค้าเอกชนในชุมชนเกิดการตัดราคากัน มีผลทำให้กำไรจากการจำหน่ายสินค้าลดลง (ยุพิน เข้มเพชร. 2556 : สัมภาษณ์)

1.6) การออกแบบผลิตภัณฑ์ พบปัญหาของสมาชิกยังขาดการได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ที่ทันสมัยตามความต้องการของตลาด และกลุ่มไม่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ลูกค้าต้องการ ขาดองค์กรหรือหน่วยงานสนับสนุนที่จะเข้ามาช่วยในการออกแบบผลิตภัณฑ์ อย่างต่อเนื่อง โดยส่วนมากแล้วสมาชิกจะคิดออกแบบกันเอง (สรินยา จันเหลือง. 2556 : สัมภาษณ์)

1.7) บรรจุกฎณ์ พบปัญหาเกี่ยวกับการผลิตบรรจุกฎณ์ กลุ่มไม่สามารถผลิตเองได้เนื่องจากไม่มีเครื่องจักรและขาดองค์กรหรือหน่วยงานสนับสนุน เข้ามาช่วยในการออกแบบบรรจุกฎณ์ อีกทั้งบรรจุกฎณ์อย่างต่อเนื่อง ไม่มีความหลากหลายรูปแบบ สีสิ้นไม่โดดเด่นน่าสนใจและไม่ดึงดูดลูกค้า (อภิสนันท์ ศีลอุดมทรัพย์. 2556 : สัมภาษณ์)

การศึกษาวิจัยยังทำให้ทราบถึงอุปสรรคที่เกิดจากการดำเนินงานของกลุ่มหลายประการด้วยกัน คือ (ศุภภัทร กมลวิบูลสุข. 2556 : สัมภาษณ์)

1. การทอผ้าขิดแต่ละผืนจะขึ้นอยู่กับฝีมือ ทักษะความชำนาญของสมาชิกแต่ละคน มีขั้นตอนหลายขั้นตอนต้องใช้เวลาานกว่าจะได้ผืนผ้าแต่ละผืน ไม่พอกับความต้องการในการนำมาพัฒนาแปรรูปผลิตภัณฑ์ ผ้าที่นำมาผลิตเป็นหมอนปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นผ้าทอ จากโรงงานย้อมด้วยสีเคมี ทำให้ตลาดบางแห่งไม่ต้องการ

2. แรงงานและสมาชิกในกลุ่มจะทำการผลิตได้เต็มที่หลังฤดูการเก็บเกี่ยวและแรงงานทั้งหมดเป็นวัยกลางคนขึ้นไป ทำให้ความสามารถในการผลิตค่อนข้างจำกัดและสมาชิกกลุ่มก็ลดลงเพราะคนหนุ่มสาวรุ่นใหม่ไม่ค่อยสนใจในอาชีพ เป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้แรงงานการผลิตลดลง

3. แต่ละกลุ่มขาดการประสานความร่วมมือกันอย่างจริงจัง ขาดการวางแผนด้านการผลิต ทำให้สินค้ามีความคล้ายคลึงกัน แต่ละกลุ่มมีการแข่งขันกันสูง และยังมีพ่อค้าเอกชนในชุมชนทำการผลิตสินค้าแข่งขันกับกลุ่ม เช่น แม่เรื่องหมอนขิด ภัทรหมอนขิด ภัคดีพรหมอนขิด เป็นต้น ทำให้เกิดการตัดราคาจำหน่ายกัน ตลาดเป้าหมายเป็นตลาดเดียวกัน ทำให้ไม่สามารถขยายตลาดเชิงรุกได้

จากสภาพปัญหาเกี่ยวกับการผลิตหมอนสามเหลี่ยมของบ้านศรีฐาน พบว่าปัญหาวัตถุดิบ เครื่องมือ ขั้นตอนการผลิต ต้นทุนและราคาจำหน่าย การออกแบบผลิตภัณฑ์ และบรรจุกฎณ์เป็นเพียงปัญหาเฉพาะตามสภาพของกลุ่มการผลิต แต่มีปัญหาที่สำคัญคือ ปัญหาแรงงานในการผลิตที่มีจำนวนน้อยลงโดยแรงงานผู้ทอผ้าขิดมีแต่ผู้สูงอายุเป็นส่วนใหญ่ และเป็นแรงงานจากภาคการเกษตร คนหนุ่มสาวไม่นิยมที่จะมาเป็นแรงงานผู้ผลิต เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้แรงงานเหล่านี้ต้องไปทำงานที่ต่างจังหวัดโดยเฉพาะที่กรุงเทพฯ หรือหันไปประกอบอาชีพอื่น เช่น รับราชการเพราะเป็นอาชีพที่มั่นคงกว่า จึงเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไข เพื่อให้การผลิตหมอนขิดคงอยู่กับชุมชนและสร้างรายได้ให้กับชุมชนต่อไป

2) สภาพปัญหาของผลิตภัณฑ์ผ้าขิดกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าขิดบ้านคำพระ ตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ

2.1) วัตถุดิบ จากสภาพปัจจุบันของวัตถุดิบ พบว่าชาวบ้านไม่มีการผลิตเส้นด้ายด้วยตนเองเนื่องจากเส้นด้ายที่ได้จากการปลูกต้องใช้เวลานานและต้องใช้ความอดทน เพราะมีขบวนการผลิตหลายขั้นตอน ซึ่งจะทำให้มีปัญหาด้านการปลูกฝ้ายและกระบวนการผลิตเส้นด้ายจะสูญหายไปจากชุมชนในอนาคต ชาวบ้านได้เลือกใช้เส้นใยฝ้ายและเส้นด้ายจากโรงงานแทน เนื่องจากเส้นด้ายมีความสม่ำเสมอและสะดวกกว่าซึ่งก็ประสบกับปัญหาด้านราคาเส้นฝ้ายมีราคาแพงทำให้เสียค่าใช้จ่ายในการลงทุนเพิ่มขึ้น (สมจิตร์ หลีกรัตน์. 2556 : สัมภาษณ์)

2.2) เครื่องมือ พบว่าปัญหาเกี่ยวกับก๊และพิมพ์สแตนเลสที่ใช้ทอผ้าปัจจุบันต้องซื้อจากผู้ผลิตซึ่งมาราคาแพงแต่ด้วยความจำเป็นชาวบ้านก็ต้องซื้อพระชาวบ้านมีการทอผ้าเป็นอาชีพเสริมอยู่แล้ว ส่วนอุปกรณ์อย่างอื่นชาวบ้านสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าตามสถานการณ์ได้ (เทียม พัฒนราช. 2556 : สัมภาษณ์)

2.3) ขั้นตอนการผลิต พบว่ามีปัญหาเกี่ยวกับสมาชิกไม่มีเวลาทอและมีผู้ทอจำนวนน้อย ผู้ทอผ้าได้จะต้องมีทักษะความชำนาญเท่านั้น จนบางครั้งไม่สามารถทอผ้าให้ทันตามที่ลูกค้าสั่งได้ ทำให้เกิดปัญหากับลูกค้าที่ต้องการได้ผลิตภัณฑ์ในจำนวนมาก ๆ ต้องรอนาน และการทอผ้าลายชนิดขึ้นอยู่กัฤดูกาลด้วย ชาวบ้านส่วนใหญ่จะทอผ้าหลังฤดูการทำนา (พรสวรรค์ วามะลุน. 2556 : สัมภาษณ์)

2.4) อัตลักษณ์ พบว่า ลวดลายพื้นผ้าและวิธีการทอผ้าพื้นลายชนิดบ้านคำพระ มีเอกลักษณ์เฉพาะเป็นของชุมชนเองคือย้อมสีธรรมชาติเป็นหลัก ฝีมือนการทอประณีต ลวดลายสีสันทสวยงามซึ่งต่างจากผ้าชนิดของชุมชนอื่น ส่วนเนื้อผ้าจะมีความแน่นละเอียดและเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไป (พวงคำ ทองทั่ว. 2556 : สัมภาษณ์)

2.5) ต้นทุนและราคาจำหน่าย พบปัญหาสมาชิกกลุ่มแย่งกันจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ลูกค้าเข้ามาซื้อผ้าชนิดโดยตรงกับผู้ทอ ทำให้เกิดการตัดราคากันเองจนต้องมีการทำข้อตกลงกันว่าให้สมาชิกนำผลผลิตไปฝากจำหน่ายที่ศูนย์วิสาหกิจชุมชนตำบลจำหน่ายให้ หรือจะจำหน่ายเองก็ให้เป็นราคาเดียวกัน และราคาวัตถุดิบมีราคาสูงขึ้นแต่ราคาจำหน่ายยังคงเท่าเดิม เนื่องจากมีการแข่งขันระหว่างกลุ่มทำให้มีกำไรจากการจำหน่ายลึนค้ำลดลง (หนูพิน จารุจิตร. 2556 : สัมภาษณ์)

2.6) การออกแบบ การออกแบบผลิตภัณฑ์พบปัญหา สมาชิกยังขาดการฝึกอบรมเกี่ยวกับการออกแบบผลิตภัณฑ์แบบใหม่ ๆ ให้ทันสมัย และไม่มีเก็บรวบรวมข้อมูลรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ลูกค้าต้องการ ขาดองค์กรหรือหน่วยงานสนับสนุนที่จะเข้ามาช่วยในการออกแบบผลิตภัณฑ์และประยุกต์ลวดลายผ้าตามสมัยนิยมของตลาด (ธนบัตร รักธรรม. 2556 : สัมภาษณ์)

2.7) บรรจุภัณฑ์ พบปัญหาเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายการผลิตบรรจุภัณฑ์ ต้องสั่งจากโรงงานเนื่องจากไม่มีความรู้ในการออกแบบและไม่มีเครื่องมือในการผลิต และขาดองค์กรหรือหน่วยงานสนับสนุนเข้ามาช่วยในการออกแบบบรรจุภัณฑ์และสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่อง ลูกค้าให้ข้อเสนอแนะว่า บรรจุภัณฑ์ไม่มีความหลากหลายเป็นรูปแบบเดิมใช้มานาน ไม่ดึงดูดลูกค้า ควรมีการให้ความรู้เกี่ยวกับผ้าชนิดบนบรรจุภัณฑ์ (มณีจันทร์ ศรีแก้ว. 2556 : สัมภาษณ์) และกลุ่มทอผ้าพื้นลายชนิดต้องจ่ายค่าบรรจุภัณฑ์ซึ่งทำให้มีต้นทุนที่สูงขึ้น บรรจุภัณฑ์ไม่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่มแต่เป็นบรรจุภัณฑ์ที่ใช้กับกลุ่มทอผ้าทั้งจังหวัด (สุรียัน พระสุนิน. 2556 : สัมภาษณ์)

จากการศึกษาวิจัยยังทำให้ทราบถึงอุปสรรคที่เกิดจากการดำเนินงานของกลุ่มที่สำคัญ ได้แก่ (ชนิษฐา สาสาร. 2556 : สัมภาษณ์)

1. แรงงานและสมาชิกในกลุ่มจะทำการผลิตได้เต็มที่หลังฤดูการเก็บเกี่ยวและแรงงานทั้งหมดเป็นวัยกลางคนขึ้นไปทำให้ความสามารถในการผลิตค่อนข้างจำกัดและสมาชิกกลุ่มก็ลดลงเพราะคนหนุ่มสาวรุ่นใหมไม่ค่อยสนใจในอาชีพ เป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้แรงงานมีจำนวนน้อย

2. ขาดการสร้างเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ต่าง ๆ เช่น ในด้านการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การเป็นธุรกิจชุมชนร่วมกับกลุ่มการผลิตต่างจังหวัด
3. ขาดเครื่องมือที่ทันสมัยและเทคโนโลยีใหม่ ๆ ในการทอผ้า เพื่อเพิ่มปริมาณของผลผลิตและคุณภาพของผลผลิต ทำให้เกิดข้อจำกัดในด้านการผลิต
4. ตลาดจำหน่ายและความนิยมของลูกค้า มีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับผ้าที่ทำสำเร็จจากโรงงานทอผ้า รวมทั้งไม่มีการออกแบบลวดลายผ้าใหม่ ๆ ให้สอดคล้องกับสมัยนิยม
5. ขาดการส่งเสริมการตลาดเชิงรุกและขาดแคลนเงินทุนสำหรับขยายกิจการ ที่จะประกอบเป็นโรงงานทอผ้า ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการขยายกำลังการผลิต (ชินชฐา สาสาร. 2556 : สัมภาษณ์)

จากสภาพการผลิตผ้าชนิดผืนของบ้านคำพระ พบว่าปัญหาวัตถุดิบ เครื่องมือ ขั้นตอนการผลิต ต้นทุนและราคาจำหน่าย การออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ เป็นเพียงปัญหาเฉพาะตามสภาพของกลุ่มการผลิต แต่มีปัญหาคือ ปัญหาแรงงานในการผลิตที่มีจำนวนน้อยลง โดยแรงงานผู้ทอผ้าชนิดมีแต่ผู้สูงอายุเป็นส่วนใหญ่และเป็นแรงงานจากภาคการเกษตร คนหนุ่มสาวไม่นิยมที่จะมาเป็นแรงงานผู้ผลิต เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้แรงงานเหล่านี้นิยมไปทำงานที่ต่างจังหวัด หรือบางคนหันไปประกอบอาชีพอื่นที่มีรายได้ดีกว่า เช่น ไปทำงานที่กรุงเทพฯ หรือทำสวนยางพาราหรือรับจ้าง ซึ่งเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขเพื่อให้การผลิตผ้าผืนลายชนิดให้คงอยู่กับชุมชนเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนต่อไป

3) สภาพปัญหาของผลิตภัณฑ์ผ้าชนิดกลุ่มผลิตภัณฑ์บ้านด่านเหนือ ตำบลโพหนอง อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

3.1) วัตถุดิบ จากสภาพปัจจุบันของวัตถุดิบ พบว่า ชาวบ้านไม่มีการผลิตเส้นด้ายด้วยตนเองเนื่องจากเส้นด้ายที่ได้จากการปลูกต้องใช้เวลาที่มากซึ่งชุมชนไม่มีการปลูกฝ้ายแล้ว เช่นเดียวกับสองชุมชนแรก จะส่งผลต่อภูมิปัญญาในการปลูกฝ้ายและผลิตเส้นด้ายจากฝ้ายสูญไปจากชุมชน ชาวบ้านจึงได้เลือกซื้อเส้นด้ายจากโรงงานแทนและเนื่องจากเส้นด้ายมีความสม่ำเสมอแต่ก็ประสบกับปัญหาเส้นด้ายมีราคาแพงทำให้มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น (จันทร์เพ็ญ แदनกาไสย. 2556 : สัมภาษณ์)

3.2) เครื่องมือ พบว่าปัญหาเกี่ยวกับก๊และฟิมสแตนเลสที่ใช้ทอผ้า ปัจจุบันต้องซื้อจากผู้ผลิตซึ่งมีราคาแพงแต่ด้วยความจำเป็นชาวบ้านก็ต้องซื้อเพราะชาวบ้านต้องทอผ้าเป็นอาชีพอยู่แล้ว ส่วนอย่างอื่นชาวบ้านสามารถแก้ไขเฉพาะหน้าตามสถานการณ์ได้และเครื่องมือการผลิตไม่ทันสมัย (จันทร์ฉาย สารานุกรม. 2556 : สัมภาษณ์)

3.3) ขั้นตอนการผลิต พบว่า ขั้นตอนการผลิตมีหลายขั้นตอน ตั้งแต่ การเตรียมเส้นด้าย การเก็บลายชนิดและการทอ มีปัญหาเกี่ยวกับสมาชิกไม่มีเวลาทอ หรือแรงงานการทอเป็นผู้สูงอายุไม่สามารถทอผ้าให้ทันตามลูกค้าสั่ง ทำให้เกิดปัญหากับลูกค้าที่ต้องการได้ผลิตภัณฑ์ในจำนวนมาก ๆ ต้องรอนานและการทอผ้าลายชนิดขึ้นอยู่กับฤดูกาลด้วย (ไพบูลย์ มหิพันธ์. 2556 : สัมภาษณ์)

3.4) อັตลักษณ์ พบว่า มีจุดเด่นเนื่องจากลวดลายและวิธีการทอผ้าลายซิดบ้านด่านเหนือมีเอกลักษณ์เป็นของชุมชนเอง เนื้อผ้านุ่มและน้ำหนักเบา ย้อมสีธรรมชาติและสีเคมีสำเร็จจากโรงงานแล้วแต่ความต้องการของลูกค้าและอีกทั้งยังเป็นที่ยินยอมของบุคคลทั่วไป (ทองศรี สุไชยะ. 2556 : สัมภาษณ์)

3.5) ต้นทุน/ราคาจำหน่าย พบปัญหา มีการแข่งขันการตลาดกับผู้ผลิตต่างชุมชนและต่างจังหวัด ทำให้เกิดการตัดราคากัน และราคาวัตถุดิบและค่าแรงก็มีราคาสูงขึ้นแต่ราคาจำหน่ายยังคงมีราคาถูกเมื่อเทียบกับต้นทุนที่เพิ่มขึ้น จากมีการแข่งขันระหว่างกลุ่มทอผ้าจากท้องถิ่นอื่นทำให้มีกำไรจากการจำหน่ายสินค้าลดลง (ราตรี มหิพันธ์. 2556 : สัมภาษณ์)

3.6) การออกแบบผลิตภัณฑ์ พบปัญหาของสมาชิกยังขาดการฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับการออกแบบผลิตภัณฑ์แบบใหม่ ๆ ให้ทันสมัยนิยม ผู้ที่ได้รับการอบรมมีเพียงประธานกลุ่มเท่านั้นและไม่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ลูกค้าต้องการ ขาดองค์กรหรือหน่วยงานสนับสนุนเข้ามาช่วยในการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ต่อเนื่อง (ณัฐพร มหิพันธ์. 2556 : สัมภาษณ์)

3.7) บรรจุภัณฑ์ พบปัญหาเกี่ยวกับการผลิตบรรจุภัณฑ์ใช้เองเนื่องจากไม่มีเครื่องมือที่ทันสมัยในการผลิตและขาดองค์กรหรือหน่วยงานสนับสนุนเข้ามาช่วยในการออกแบบบรรจุภัณฑ์ ผู้บริโภคให้ข้อว่ามูลบรรจุภัณฑ์ไม่มีความหลากหลายแปลกใหม่ สีสันทันไม่สะดุดตา ไม่ดึงดูดลูกค้า (เกสร แสนศักดิ์. 2556 : สัมภาษณ์) และกลุ่มต้องผลิตบรรจุภัณฑ์เอง ต้องจ่ายค่าวัสดุบรรจุภัณฑ์ซึ่งทำให้มีต้นทุนเพิ่มขึ้น

จากการศึกษาวิจัยภาคสนามทำให้พบอุปสรรคของการดำเนินงานของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิดบ้านด่านเหนือที่สำคัญ (อุเรียน แกมนิรัตน์. 2556 : สัมภาษณ์) มีดังต่อไปนี้

1. แรงงานและสมาชิกในกลุ่มจะเป็นแรงงานที่เป็นวัยกลางคนเป็นส่วนมากทำให้ความสามารถในการผลิตค่อนข้างจำกัดและสมาชิกกลุ่มก็ลดลงเพราะคนหนุ่มสาวรุ่นใหม่ไม่ค่อยสนใจในอาชีพ เป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้แรงงานมีจำนวนน้อย
2. ขาดการสร้างเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ต่าง ๆ เช่น ในด้านการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การเป็นธุรกิจชุมชนร่วมกับกลุ่มการผลิตต่างจังหวัด
3. ขาดเครื่องมือที่ทันสมัยและเทคโนโลยีใหม่ ๆ ในการทอผ้า เพื่อเพิ่มปริมาณของผลผลิตและคุณภาพของผลผลิต ทำให้เกิดข้อจำกัดในด้านการผลิต
4. ตลาดจำหน่ายและความนิยมของลูกค้ามีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับผ้าที่ทำสำเร็จจากโรงงานทอผ้า รวมทั้งไม่มีการออกแบบลวดลายผ้าใหม่ ๆ ให้สอดคล้องกับสมัยนิยม
5. ขาดการส่งเสริมการตลาดเชิงรุกและขาดแคลนเงินทุนสำหรับขยายกิจการ ที่จะประกอบเป็นโรงงานทอผ้าทำให้เป็นอุปสรรคต่อการขยายกำลังการผลิต

สภาพปัญหาเกี่ยวกับการผลิตผ้าฝ้ายลายซิดของบ้านด่านเหนือ พบว่า วัตถุดิบ เครื่องมือ ขั้นตอนการผลิต ต้นทุนและราคาจำหน่าย การออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ เป็นเพียงปัญหาเฉพาะตามสภาพของกลุ่มการผลิต แต่มีปัญหาคือ ปัญหาแรงงานในการผลิตที่มีจำนวนน้อยลงโดยแรงงานผู้ทอผ้าซิดมีแต่ผู้สูงอายุเป็นส่วนใหญ่และเป็นแรงงานจากภาคการเกษตร คนหนุ่มสาวไม่นิยมที่จะมาเป็นแรงงานการผลิต เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้แรงงานเหล่านี้ต้องไปทำงานที่ต่างจังหวัดโดยเฉพาะที่กรุงเทพฯ และหันไปประกอบอาชีพอื่น

ซึ่งเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขเพื่อให้การผลิตผ้าลายซิดคงอยู่กับชุมชนเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนต่อไป

จากสภาพปัจจุบันและปัญหาของผลิตภัณฑ์ผ้าซิดทั้ง 3 ชุมชน การทอผ้าซิดยังเป็นอาชีพเสริมจากการเกษตรกรรม บรรพบุรุษจะเป็นผู้รับหน้าที่อบรมถ่ายทอดวิธีการและประสบการณ์ในการทอผ้าแก่ลูกหลาน จนเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นสืบทอดกันมา มีวัตถุประสงค์เริ่มต้นคือผลิตขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยโดยปรับปรุงพัฒนาความคิดค้นรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองและได้รับการฝึกอบรมจากหน่วยงานต่าง ๆ หรือผ่านกระบวนการเรียนรู้จากการไปศึกษาดูงานจากชุมชนอื่นและโครงการเครือข่ายองค์ความรู้ระดับจังหวัด ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ นำมาผสมผสานกับวัฒนธรรมภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นตนเอง เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้คนในชุมชน ทำให้เกิดการสร้างสรรค์ต่าง ๆ ซึ่งล้วนแล้วแต่มีความงดงามทั้งด้านรูปแบบ ทรวดทรง ความละเอียดละไมของชิ้นงาน ก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพและรายได้ต่อชุมชน บางครอบครัวจนทำเป็นอาชีพหลัก ถือว่าผ้าเป็นปัจจัยพื้นฐานของการดำรงชีวิต

การทอผ้าซิดได้มีการพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้งจนนำไปสู่การจัดตั้งกลุ่มการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าซิดและพัฒนาแปรรูปผลิตภัณฑ์ขึ้น ได้มีการแปรรูปพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าซิดเป็นผลิตภัณฑ์อื่น ๆ หลายอย่าง เป็นต้นว่า ผ้าคลุมไหล่ ผ้าคล้องคอ ผ้าห่ม ผ้าสไบ ที่นอน หมอนซิด หมอนขวาน เบาะรองนั่ง ยาม กระเป๋า เสื้อสุภาพบุรุษและสตรี ถุงใส่โทรศัพท์ โดยได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งด้านเทคนิคการผลิต การตลาด เงินทุน แต่อย่างไรก็ตามการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มก็ประสบปัญหาหลายประการ เป็นต้นว่า วัตถุดิบในท้องถิ่นหายากต้องหาซื้อจากนอกชุมชน มีราคาเพิ่มขึ้นและเครื่องมือในการผลิตราคาสูง ขาดแรงงานการผลิตทำให้การผลิตไม่ทันกับความต้องการของผู้บริโภค ราคาจำหน่ายราคาถูกเมื่อเทียบกับต้นทุนที่เพิ่มขึ้น มีการแข่งขันการตลาดจำหน่ายกันมาก การออกแบบผลิตภัณฑ์ยังขาดการเรียนรู้เทคนิคใหม่ ๆ และบรรจุภัณฑ์ยังขาดการพัฒนารูปแบบให้ดึงดูดลูกค้าและราคาการผลิตสูง ทำให้ต้นทุนเพิ่มขึ้นด้วย จากปัญหาดังกล่าวสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

สภาพปัจจุบันและปัญหาของผลิตภัณฑ์ผ้าซิดทั้ง 3 ชุมชน การทอผ้าซิดยังเป็นอาชีพเสริมจากการเกษตรกรรม บรรพบุรุษจะเป็นผู้รับหน้าที่อบรมถ่ายทอดวิธีการ และประสบการณ์ในการทอผ้าแก่ลูกหลาน จนเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นสืบทอดกันมา ปัญหาที่สำคัญที่สุดของการผลิตก็คือแรงงานนับวันจะลดน้อยลง

ตาราง 7 สรุปสภาพปัญหาของผลิตภัณฑ์ผ้าชิตชุมชนในภาคอีสาน

ที่	พื้นที่วิจัย	กิจกรรมผลิตภัณฑ์ผ้าชิต								หมายเหตุ
		วัตถุดิบ	เครื่องมือ	ขั้นตอนการผลิต	อัตลักษณ์	ต้นทุน	ราคาจำหน่าย	การออกแบบ	การบรรจุภัณฑ์	
1	กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตชุมชนบ้านศรีฐาน ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดิว จังหวัด ยโสธร -ผลิตภัณฑ์หมอนสามเหลี่ยม	-ผ้าทำหมอนมีราคาแพงต้องสั่งซื้อจากโรงงาน -นุ่น หายากต้องใช้ นุ่นรีไซเคิล ราคาแพงมีฝุ่นละออง เป็นปัญหาต่อสุขภาพ	จักรเย็บผ้า เครื่องยัดนุ่นมีราคาแพง	-ต้องใช้เวลานานในการผลิต -ขบวนการผลิตมีหลายขั้นตอน -ขาดแรงงานในการผลิต	หมอนสามเหลี่ยม มีจุดเด่น มีเอกลักษณ์ เป็นของตนเองเป็นต้นแบบแก่ชุมชนอื่น	วัตถุดิบ ค่าแรงและการขนส่งมีราคาสูงทำให้ต้นทุนเพิ่มขึ้น	ราคาจำหน่าย ราคาถูกมีการแข่งขัน การตลาดและตัดราคาตัวเอง	ขาดความรู้ใหม่ในการออกแบบและการพัฒนาผลิตภัณฑ์	ขาดความรู้ในการออกแบบต้องสั่งทำจากโรงงานวัสดุในการผลิตมีราคาสูง	-ต้องการเงินทุนในการผลิต -ต้องการตลาดจำหน่ายและให้ราคาสินค้าเพิ่มขึ้น
2	กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านคำพระ ตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ -ผลิตภัณฑ์ผ้าชิตลายลูกแก้ว	เส้นใยฝ้ายและด้ายมีราคาแพง	ก๊อผ้าและอุปกรณ์ประกอบมีราคาแพง ไม่ทันสมัย	ต้องใช้เวลามากในการผลิต การผลิตมีหลายขั้นตอนขาดแรงงานในการผลิต	ผ้าชิตคำพระมีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ เป็นของตนเองมีลายผ้า 72 ลาย ฝืนผ้าเนื้อนุ่ม ย้อมสีธรรมชาติ	วัตถุดิบ ค่าแรงและค่าขนส่งมีราคาสูงทำให้ต้นทุนเพิ่มขึ้น	ราคาจำหน่าย มีราคาถูก มีการแข่งขัน การตลาดกับชุมชนอื่นทำให้สินค้าราคาต่ำ	ขาดความรู้ใหม่ในการออกแบบและการพัฒนาผลิตภัณฑ์	ขาดความรู้ในการออกแบบต้องสั่งทำจากโรงงานมีราคาสูงและไม่มีเอกลักษณ์ เป็นของตนเอง	-ต้องการเงินทุนในการผลิต -ต้องการตลาดจำหน่ายและต้องการให้ราคาสินค้าเพิ่มขึ้น

ตาราง 7 (ต่อ)

ที่	พื้นที่วิจัย	กิจกรรมผลิตภัณฑ์ผ้าซิด								หมายเหตุ
		วัตถุดิบ	เครื่องมือ	ขั้นตอนการผลิต	อัตลักษณ์	ต้นทุน	ราคาจำหน่าย	การออกแบบ	การบรรจุภัณฑ์	
3	กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิดชุมชนบ้านด่านเหนือ ตำบลโพนงาม อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ -ผลิตภัณฑ์ผ้าซิดลายลูกแก้ว	เส้นใยด้ายมีราคาแพง	ก๊ทอผ้าและอุปกรณ์ประกอบมีราคาแพง ไม่ทันสมัย	-ต้องใช้เวลาในการผลิต -ขบวนการผลิตมีหลายขั้นตอน -ขาดแรงงานในการผลิต	ผ้าซิดลายลูกแก้วมีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ฝืนผ้าเนื้อนุ่ม ย้อมสีธรรมชาติและสีเคมี	วัตถุดิบค่าแรงและการขนส่งมีราคาสูงทำให้ต้นทุนเพิ่มขึ้น	ราคาจำหน่ายราคาถูกรู้มีการแข่งขัน การตลาดกับชุมชนอื่นทำให้สินค้าราคาต่ำ	ขาดความรู้ใหม่ในการออกแบบการพัฒนา ลวดลายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของสมาชิก	-ขาดความรู้ในการออกแบบวัสดุในการทำมีราคาสูง -ขาดเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ทันสมัยในการผลิต	-ต้องการเงินทุนในการผลิต -ต้องการตลาดจำหน่ายให้กว้างขวาง -และต้องการราคาสินค้าเพิ่มขึ้น

ตาราง 8 เปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิดทั้ง 3 ชุมชน

ความเหมือน	ความแตกต่าง
<p>1. การทอผ้าซิดทั้ง 3 ชุมชนยึดโยงองค์ความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้า ตั้งแต่การผลิตเส้นด้าย การย้อมสีเส้นด้าย การออกแบบลายผ้าและขั้นตอนการทอ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ</p> <p>2. ทั้ง 3 ชุมชน ดำเนินกิจกรรมการผลิตในรูปแบบของกลุ่ม เริ่มตั้งแต่กลุ่มที่ไม่เป็นทางการจนถึงกลุ่มที่เป็นทางการ โดยการให้คำแนะนำและสนับสนุนจาก สำนักงานพัฒนาชุมชนและอื่น ๆ ในลักษณะธุรกิจชุมชน บริหารและดำเนินงานในรูปแบบคณะกรรมการ</p> <p>3. แรงงานในการผลิตของแต่ละกลุ่มจะเป็นแรงงานจากภาคการเกษตรจะทำการผลิตได้เต็มที่หลังจากการทำนา และประสบปัญหาการขาดแคลนแรงงานจากคนหนุ่มสาวเช่นเดียวกันทั้ง 3 หมู่บ้าน</p> <p>4. ขาดเครื่องมือที่ทันสมัยและเทคโนโลยีใหม่ ๆ ในการทอผ้าทั้ง 3 กลุ่ม เป็นต้นว่า ก็ทอผ้าก็ยังเป็นก็ทำขึ้นเองในชุมชน ไม่ทันสมัยไม่สามารถเพิ่มขีดความสามารถในการผลิตได้</p> <p>5. ทั้ง 3 กลุ่มขาดการส่งเสริมการตลาดเชิงรุก โดยเฉพาะตลาดระดับบนและยังต้องการเงินทุนสนับสนุนสำหรับขยายกิจการ</p>	<p>1. แต่ละกลุ่มมีศักยภาพในกาพัฒนาแปรรูปผลิตภัณฑ์แตกต่างกัน คือ กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิดบ้านศรีฐาน จำดำเนินงานเป็นกลุ่มธุรกิจทำที่นอน หมอนซิด แบบต่าง ๆ จนมีชื่อเสียงไปทั่วประเทศ และต่างประเทศ กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิดบ้านคำพระ จะดำเนินเป็นธุรกิจ การทำกระเป๋าถือผ้าซิดของสุภาพสตรี ผ้าคลุมไหล่ ผ้าปูโต๊ะ ส่วนกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิดบ้านด่านเหนือ ทำผ้าห่ม ผ้าสไบ ผ้าคลุมไหล่ ของที่ระลึกผ้าซิด ทำหมวกจากผ้า</p> <p>2. กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิดบ้านด่านเหนือมีความสามารถในการออกแบบและสร้างบรรจุภัณฑ์เองเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม ต่างจากกลุ่มอื่นที่บรรจุภัณฑ์ผลิตจากโรงงาน โดยการสนับสนุนของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเป็นบางส่วน</p> <p>3. การได้รับการสนับสนุนทุน ทุกกลุ่มจะระดมทุนจากสมาชิกและหน่วยงานสถาบันการเงินในประเทศ แต่กลุ่มบ้านด่านเหนือยังได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน UNDP ขององค์การสหประชาชาติ</p>

ตอนที่ 3 แนวทางการสร้างเครือข่ายผลิตภัณฑ์ผ้าซิดเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรมภาคอีสาน

3.1 แนวทางการสร้างเครือข่ายผลิตภัณฑ์ผ้าซิดเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรมภาคอีสาน

จากการสนทนากลุ่มทำให้ได้ประเด็นเพื่อที่จะนำไปใช้เป็นแนวทางในการสร้างเครือข่ายดังมีรายละเอียดโดยสรุปต่อไปนี้

ประเด็นแรก การสร้างกลุ่มเครือข่าย กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิดเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรมภาคอีสาน ได้มีข้อตกลงจะรวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มธุรกิจชุมชนโดยต้องการให้สมาชิกกลุ่มเครือข่ายช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีรายได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวคิด องค์กรความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น พัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการ และคุณภาพผลิตภัณฑ์ร่วมกันของกลุ่มสมาชิกภายในเครือข่าย โดยมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนต่าง ๆ คอยให้การสนับสนุน เป็นต้นว่า สำนักงานสหกรณ์การเกษตร สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ/จังหวัด องค์กรบริหารส่วนตำบล ได้เข้ามาส่งเสริมและฟื้นฟูอาชีพการทอผ้าซิดและการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าซิดและสนับสนุนในการจัดตั้งกลุ่มเครือข่ายขึ้น นอกจากนี้แล้วยังมีการขยายกลุ่มเครือข่ายทอผ้าซิดและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าซิดขึ้นในอีกหลายหมู่บ้านอีกด้วย

ประเด็นที่สอง การกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่ม กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิดต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน โดยให้สมาชิกกลุ่มเสนอแนะ แสดงความคิดเห็นโดยการประชุมปรึกษาหารือสมาชิกกลุ่มและมีการลงมติที่ประชุม และแจ้งให้สมาชิกให้ได้รับทราบเพื่อให้กลุ่มสมาชิกเครือข่ายได้เข้าใจ ได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวคิด องค์กรความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการกลุ่มเครือข่าย และร่วมกันพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพร่วมกันของกลุ่มสมาชิกภายในเครือข่ายตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้และจุดประสงค์ที่สำคัญคือการสร้างรายได้ให้กับสมาชิกและพัฒนาชุมชน

ประเด็นที่สาม การออกระเบียบข้อบังคับ กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิดมีการกำหนดระเบียบข้อบังคับอย่างเป็นทางการเหมือนกับกลุ่มเครือข่ายอื่นภายในชุมชน โดยให้สมาชิกกลุ่มเสนอแนะ แสดงความคิดเห็นโดยการประชุมปรึกษาหารือสมาชิกกลุ่มและมีการลงมติในที่ประชุม และแจ้งให้สมาชิกให้ได้รับทราบอย่างทั่วถึง เพื่อให้สมาชิกเครือข่ายได้ถือปฏิบัติร่วมกันไม่ว่าจะเป็นการสมัครเข้าเป็นสมาชิก การร่วมทุน การผลิต การจำหน่าย และการแบ่งปันผลประโยชน์ให้กับสมาชิก โดยมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ข้อเสนอแนะต่าง ๆ และผลการดำเนินการของกลุ่มด้วยกลุ่มสมาชิกเครือข่ายต้องมีการจัดโครงสร้างองค์กรที่ชัดเจน ภายใต้อัตลักษณ์ร่วมกัน มีการตั้งกฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับ เพื่อใช้ในการดำเนินงานร่วมกันให้สมาชิกได้ปฏิบัติอย่างถูกต้อง มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างระหว่างกลุ่มเครือข่ายทั้งในและนอกพื้นที่

ประเด็นที่สี่ การกำหนดโครงสร้างการบริหารและกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบ เครือข่ายผลิตภัณฑ์ผ้าซิด ควรมีการจัดระบบเครือข่ายกลุ่มของคนสมัครใจมีการทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกัน โดยมีการจัดระเบียบโครงสร้างสมาชิกในรูปของคณะกรรมการ มีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ฉันเพื่อนหรือแบบคนบ้านเดียวกันกลุ่มเครือข่ายควรมีการขยายเครือข่ายการผลิตไปยังชุมชนอื่นเพิ่มขึ้น และมีการจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน

ประเด็นที่ห้า การกำหนดกิจกรรม กิจกรรมกลุ่มแต่ละกิจกรรมมีการกำหนดขอบข่ายกิจกรรมให้ชัดเจน เป็นต้นว่า เครือข่ายกิจกรรม ประกอบด้วย เครือข่ายวัตถุดิบ เช่น ร้านจำหน่ายเส้นด้ายโรงงานทอผ้า เป็นต้น กิจกรรมสำคัญคือการดำเนินการผลิตวัตถุดิบหรือจัดทอวัตถุดิบในการผลิตแก่กลุ่มเครือข่ายการผลิตให้เพียงพอ และทันกับความต้องการ เพื่อให้กิจกรรมการผลิตทำการผลิตได้อย่างต่อเนื่อง ตรงเวลาและได้ปริมาณตามจำนวนที่ต้องการของตลาด เครือข่ายการผลิตมีทั้งการผลิตในชุมชนและการผลิตนอกชุมชนแต่ก็เป็นเครือข่ายการผลิตผลิตภัณฑ์ร่วมกันต้องมีการบริหารจัดการอย่างเป็นรูปธรรมและเป็นระบบต้องมีผลการดำเนินงานที่ดีทั้งด้านผลลุลายรูปทรง ความสวยงามประณีตต้องคำนึงถึงศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

ประเด็นที่หก กิจกรรมการตลาด เป็นกิจกรรมการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเครือข่ายซึ่งต้องคำนึงถึงทั้งตลาดระดับล่าง ระดับกลางและระดับบน ทั้งตลาดภายในประเทศ คือ ตลาดในชุมชน ตลาดนอกชุมชนและตลาดต่างประเทศ เป็นต้นว่า ร้านค้าชุมชน ศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ OTOP ร้านค้าเอกชน และตลาดประเทศเพื่อนบ้าน เป็นต้น สิ่งทีกิจกรรมการตลาดต้องคำนึงถึงคือ กลยุทธ์การตลาดทำอะไรที่จะทำให้ผลิตภัณฑ์สามารถจำหน่ายได้ สิ่งทีควรพิจารณา คือ

ด้านผลิตภัณฑ์ ตัวสินค้าคือผลิตภัณฑ์ผ้าซิด เมื่อผลิตก็ต้องมุ่งก่อให้เกิดอรรถประโยชน์และความพอใจในการเป็นเจ้าของหรือบริโภคสินค้านั้นแก่ผู้บริโภค ทั้งรูปทรง สี สันคุณภาพ ภาพลักษณ์ การห่อหุ้ม มีการตรวจสอบสินค้าก่อนส่งให้ลูกค้า มีการรับประกันคุณภาพ ความสะดวกในการสั่งซื้อ การบริการส่งสินค้าถึงตัวผู้บริโภค

ด้านราคา ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มมีระดับราคาที่หลากหลาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต ขนาดและประเภท ผลิตภัณฑ์ ซึ่งได้รับความสนใจจากกลุ่มลูกค้าตลาดระดับกลาง และตลาดระดับล่างมาก โดยเฉพาะกลุ่มประชาชนทั่วไป ข้าราชการที่ต้องการนำไปตัดเป็นชุดเครื่องแบบของหน่วยงาน หรือนำไปใช้สอยและตกแต่งตามสถานที่พักต่าง ๆ

ด้านช่องทางการจำหน่าย ลูกค้าสามารถสั่งซื้อผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายโดยตรงที่กลุ่ม การออกงานแสดงสินค้าตามงานเทศกาลประจำปี งานแสดงสินค้าที่ทางภาครัฐจัดให้หรืองานประเพณีต่าง ๆ เพื่อนำเสนอขายสินค้าและเป็นการสร้างชื่อเสียงให้เป็นที่รู้จักในหมู่ผู้บริโภคทั่วไป และเว็บไซต์ของกรมการพัฒนาชุมชนซึ่งจะทำให้รู้จักกับลูกค้าใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น รวมถึงมีการจำหน่ายสินค้าตามร้านค้าทั่วไป หรือกับพ่อค้าคนกลาง ส่วนใหญ่อยู่ในท้องถิ่นหรือพื้นที่ใกล้เคียง

ด้านการส่งเสริมการขาย ควรมีการดำเนินการจัดทำแผนประชาสัมพันธ์ของกลุ่ม และการประชาสัมพันธ์ทางสื่ออื่น ๆ เป็นต้นว่า สถานีวิทยุ สถานีโทรทัศน์ หรือทางอินเทอร์เน็ต หรืออาศัยหน่วยงานภาครัฐช่วยประชาสัมพันธ์ สนับสนุนบรรจุภัณฑ์ ตราสินค้า หรือการออกงานแสดงสินค้าในที่ต่าง ๆ จึงเป็นการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ไปด้วย

ประเด็นที่เจ็ด การหาแหล่งทุนสนับสนุน การจัดหาทุนของกลุ่มเครือข่าย มีการระดมทุนจากภายในกลุ่ม และขอรับการสนับสนุนทุนจากหน่วยงานหรือสถาบันการเงินต่าง ๆ เช่น จากสหกรณ์การเกษตรอำเภอ/จังหวัด ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ธนาคารวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เป็นต้น

ประเด็นสุดท้าย การระดมความคิด เป็นกิจกรรมการพัฒนาประสิทธิภาพของเครือข่ายผลิตภัณฑ์ เพื่อให้ธุรกิจชุมชนมีความมั่นคงเป็นแหล่งสร้างงานสร้างรายได้ นอกจากการน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางแล้ว กลุ่มเครือข่ายควรร่วมกันสังเคราะห์ข้อมูลด้านความต้องการของเครือข่าย แล้วนำมากำหนดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเครือข่ายชุมชน เช่น ศึกษาดูงานในกลุ่มอาชีพที่ประสบความสำเร็จ การฝึกอบรม การบริหารธุรกิจชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ ได้มีการจัดการฝึกอบรมความรู้ด้านต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพสมาชิก ในด้าน การบริหารจัดการกลุ่ม การตลาด การผลิต การเงิน และบัญชี เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ ควรมีการจัดกิจกรรม ได้แก่ การควบคุมการผลิตสินค้าให้มีคุณภาพตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนและการควบคุมคุณภาพผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

จากแนวทางของการสนทนากลุ่มผู้การประชุมเชิงปฏิบัติการระหว่างผู้วิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้อง ทำให้ผู้วิจัยได้แนวทางในการสร้างเครือข่ายการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าซิดเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิดชุมชนในภาคอีสาน 3 ลักษณะ ซึ่งจะในรูปแบบของการสร้างเครือข่ายต่อไปนี้

1. การสร้างเครือข่ายความคิด เป็นเครือข่ายที่เน้นการทำงานด้านความคิด ความรู้ หรือเทคนิคต่างๆ เครือข่ายเหล่านี้เป็นแหล่งที่ผู้นำได้มีโอกาสเผยแพร่ความคิดของตนและได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ของตนกับคนอื่น ๆ ทำให้เกิดความคิดที่ชัดเจนขึ้น เครือข่ายความคิดมักเน้นเครือข่ายของกลุ่มคนที่อยู่บนสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกันแต่อยู่ต่างถิ่นกันได้รวมตัวกันสร้างเครือข่ายขึ้นเพื่อจะได้มีเวทีในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน นอกจากนี้แล้วยังเป็นเครือข่ายที่ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำเสนอแนะในการสร้างเครือข่าย การพัฒนาเครือข่าย เสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการ เครือข่าย บุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้นำชุมชน สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ/จังหวัด สำนักงานการเกษตรอำเภอ/จังหวัดสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด สำนักงานพาณิชย์จังหวัด

2. การสร้างเครือข่ายกิจกรรม เป็นเครือข่ายที่ใช้ประเด็นกิจกรรม หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยหลักในการรวมกลุ่มองค์กร โดยมองข้ามมิติในเชิงพื้นที่ มุ่งเน้นการจัดการในประเด็นกิจกรรมนั้น ๆ อย่างจริงจัง และพัฒนาให้เกิดความร่วมมือกับภาคีอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นเครือข่ายที่เน้นการช่วยเหลือ ร่วมมือกันในการทำกิจกรรม ทั้งในเรื่องการจัดหาวัตถุดิบ การผลิต และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ตลาดการจำหน่าย สมาชิกของเครือข่ายจะคอยช่วยเหลือหรือร่วมมือกัน ระดมความร่วมมือกันทำกิจกรรมระหว่างหมู่บ้าน ทำให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างหมู่บ้านได้ เป็นเครือข่ายที่มีกิจกรรมเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน เครือข่ายประเภทนี้อาจควบคุมพื้นที่หลายหมู่บ้าน หลายตำบล หลายอำเภอ หรือหลายจังหวัด การดำเนินกิจกรรมเครือข่ายมีหลายรูปแบบ เป็นต้นว่า กิจกรรมการเรียนรู้ อบรม ศึกษาดูงาน จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กิจกรรมออมทรัพย์ การออมทรัพย์เป็นกิจกรรมพื้นฐานของการสร้างกลุ่มเครือข่าย สมาชิกของเครือข่ายส่วนใหญ่มีกิจกรรมออมทรัพย์ถือเป็นกิจกรรมฐานขององค์กร กิจกรรมอาชีพหรือธุรกิจชุมชน กิจกรรมของเครือข่ายส่วนใหญ่พัฒนาเข้าสู่กิจกรรมอาชีพหรือธุรกิจชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและการตลาด กิจกรรม

การเคลื่อนไหว เกิดจากการเรียกร้องสู่ความเป็นเครือข่ายของกลุ่มที่ได้รับความเดือดร้อนในเรื่องเดียวกัน มักจะมีการรวมตัวกันเพื่อเรียกร้องการแก้ปัญหาจากรัฐ เป็นต้นเครือข่ายกิจกรรมมีกิจกรรมที่ต้องดำเนินการอยู่ใน 3 ลักษณะ ได้แก่

2.1 กิจกรรมจัดหาวัตถุดิบ เป็นผู้ผลิตวัตถุดิบหรือผู้มีหน้าที่จัดหาวัตถุดิบมาสนับสนุนให้เครือข่ายกิจกรรมการผลิตให้เพียงพอกับความต้องการ วัตถุดิบในการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญ ซึ่งจำให้สินค้าเกิดขึ้นเมื่อมีเครือข่ายจัดหาวัตถุดิบแล้ว ก็จะช่วยแก้ปัญหาวัตถุดิบขาดแคลนและยังมีส่วนทำให้วัตถุดิบไม่แพงจนเกินไปอีกด้วยเครือข่ายที่เป็นเจ้าของวัตถุดิบ ได้แก่ ร้านจำหน่ายเส้นด้าย โรงงานเส้นด้าย โรงงานทอผ้า โรงงานรีไซเคิลนุ่น

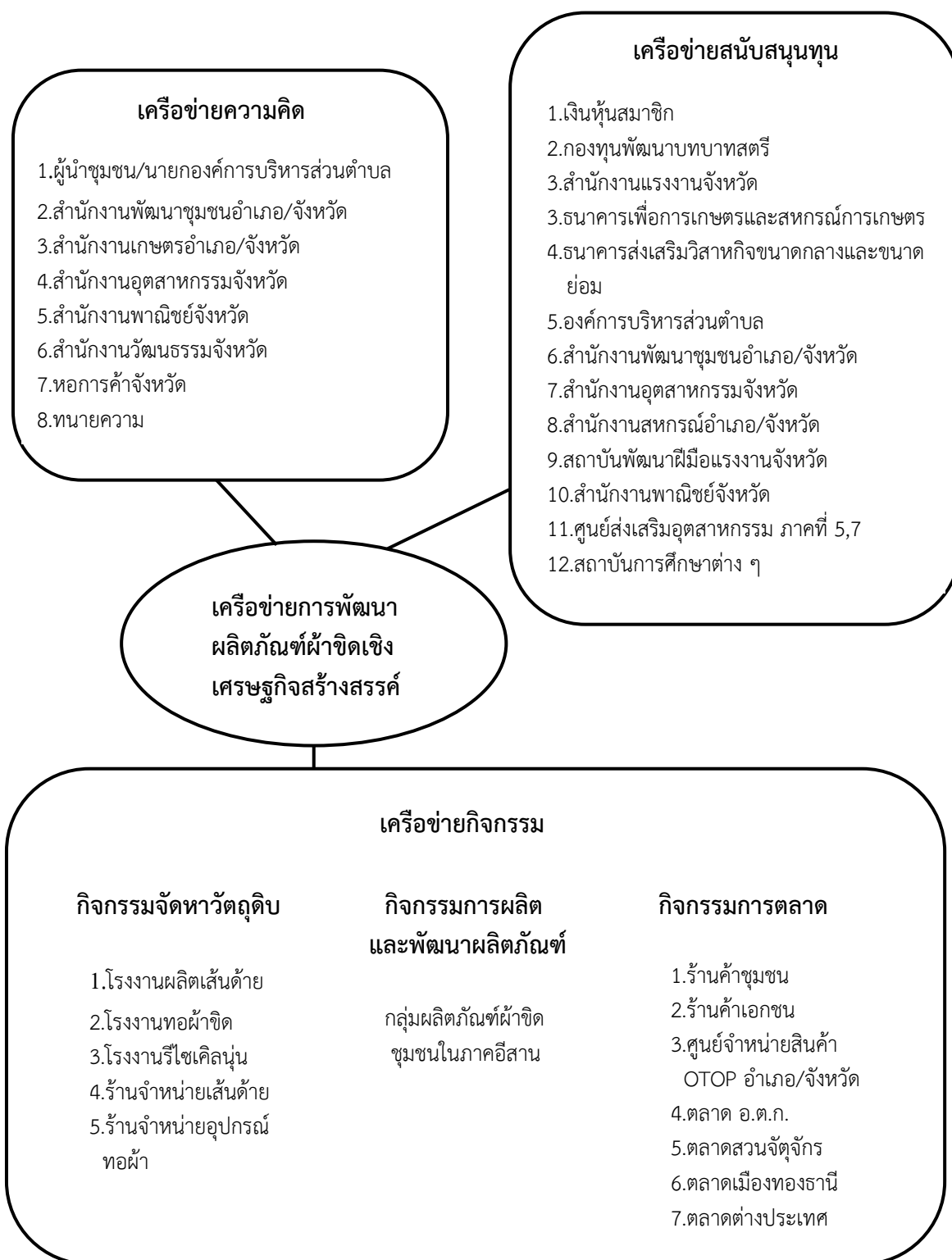
2.2 กิจกรรมการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ จะทำหน้าที่เอาวัตถุดิบในการผลิตมาทำการผลิตหรือพัฒนาให้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ เริ่มตั้งแต่การคิดออกแบบผลิตภัณฑ์โดยพิจารณาว่าสินค้าชนิดใดเป็นสนใจและเป็นที่ต้องการของตลาด การออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้เป็นที่น่าสนใจ ทำการผลิตสินค้าอย่างสร้างสรรค์เกิดโดยยึดโยงกับวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดเป็นสินค้าตัวใหม่อย่างมีคุณภาพ และมีมูลค่าเพิ่มด้านราคา บุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตชุมชนในภาคอีสาน

2.3 กิจกรรมการตลาด กิจกรรมการตลาดจะทำหน้าที่จัดจำหน่ายสินค้าที่เกิดจากการผลิตของเครือข่ายการผลิต เพื่อให้สินค้าจำหน่ายได้และถึงมือลูกค้าอย่างสะดวกรวดเร็วและมีความปลอดภัย นอกจากนั้นแล้วยังต้องทำหน้าที่แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารด้านการตลาดให้กับเครือข่ายอื่นๆ ได้รับรู้ ตลอดจนทำหน้าที่โฆษณาประชาสัมพันธ์สินค้าต่อกลุ่มลูกค้าเป้าหมายด้วย บุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายการตลาด ประกอบด้วย ร้านค้าชุมชน ร้านค้าเอกชน ศูนย์จำหน่ายสินค้า OTOP แต่ละจังหวัดและเมืองท่องเที่ยว ตลาด อ.ต.ท. ตลาดสวนจตุจักร หอการค้าจังหวัด ตลาดต่างประเทศ

3. การสร้างเครือข่ายสนับสนุนทุน เป็นเครือข่ายที่ให้การสนับสนุนทุนแก่เครือข่ายอื่น ๆ ในการดำเนินงาน ทุนในที่นี้ ไม่ได้หมายถึงทุนที่เป็นเงินแต่เพียงอย่างเดียวแต่รวมถึงทุนทางความคิดด้วยเป็นต้นว่าองค์ความรู้ในการสร้างเครือข่าย การพัฒนาเครือข่าย เสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการเครือข่าย การผลิต การออกแบบ การพัฒนาสร้างสรรค์สินค้า การออกแบบบรรจุภัณฑ์ ซึ่งอาจเป็นทั้งกลุ่มสนับสนุนทุนภายในเครือข่ายและมาจากภายนอกเครือข่าย เช่น ดำเนินกิจกรรมการพัฒนาจากการระดมทุนภายในกลุ่มโดยการระดมหุ้นจากสมาชิก เช่น กองทุนร้านค้า กลุ่มออมทรัพย์ สถาบันการเงินชุมชน หรือการทอดผ้าป่า และขอรับการสนับสนุนทุนที่มาจากแหล่งทุนภายนอกชุมชน บุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับทุนทางความคิด ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ/จังหวัด สำนักงานการเกษตรอำเภอ/จังหวัดสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสำนักงานพาณิชย์จังหวัด บุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการให้การสนับสนุนเงินทุน ได้แก่ สมาชิกกลุ่มองค์การบริหารส่วนตำบล สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ/จังหวัด สำนักงานสหกรณ์การเกษตรอำเภอ/จังหวัด สำนักงานพาณิชย์จังหวัด สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด สำนักงานแรงงานจังหวัด ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ธนาคารวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคเป็นต้นรูปแบบเครือข่ายมีรูปแบบดังภาพประกอบ ต่อไปนี้

ภาพประกอบ 66 แสดงเครือข่ายการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าขีดเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรมอีสาน

จากภาพสามารถอธิบายลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเครือข่ายผลิตภัณฑ์ผ้าซิด
ในภาคอีสาน ดังนี้ ลักษณะเครือข่ายมี 3 ลักษณะ คือ

1. เครือข่ายความคิด ทำหน้าที่ให้คำแนะนำปรึกษาหารือและแลกเปลี่ยนข้อคิด
เกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย ผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ผู้นำชุมชน/นายกองค์การบริหารส่วนตำบล
จะให้คำแนะนำเกี่ยวกับการทอผ้าซิด การรวมกลุ่ม การดำเนินงานกลุ่มพัฒนาชุมชนอำเภอ/จังหวัด
ให้คำปรึกษาแนะนำด้านการบริหารจัดการกลุ่มเครือข่ายอย่างมีประสิทธิภาพ การกำหนดวัตถุประสงค์
โครงสร้างการบริหารงาน ระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ตลอดจนการจัดสรรผลประโยชน์และสนับสนุนให้
ประชาชนมีอาชีพ สำนักงานเกษตรอำเภอ/จังหวัด ให้ความรู้และจัดฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับกระบวนการ
การทอผ้า สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด ส่งเสริมให้ความรู้เกี่ยวกับการออกแบบบรรจุภัณฑ์สำนักงาน
พาณิชย์จังหวัด ทำหน้าที่อบรมความรู้ด้านการตลาด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ให้ข้อคิดในการมี
คุณธรรมในผลิตสินค้า วัฒนธรรมด้านการทอผ้า และด้านเอกลักษณ์ชุมชน การถ่ายทอดภูมิปัญญา
ท้องถิ่นแก่ผู้สนใจ สำนักงานหอการค้าจังหวัดให้คำแนะนำช่องทางจำหน่ายสินค้า ทุนายความให้
คำปรึกษาด้านกฎหมาย เป็นต้นว่า กฎหมายเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาการจดทะเบียนลิขสิทธิ์
และสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ

2. เครือข่ายกิจกรรม จะมีการดำเนินกิจกรรมเครือข่าย 3 กิจกรรม คือ

2.1 กิจกรรมจัดหาวัตถุดิบ ทำหน้าที่ช่วยจัดหาวัตถุดิบให้กลุ่มกิจกรรมการผลิต
และพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างพอเพียง พัฒนาวัตถุดิบอย่างมีคุณภาพ รวมทั้งราคาที่เป็นธรรมแก่ผู้ผลิต
ตามคำสั่งซื้อผู้เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยโรงงานผลิตเส้นด้าย โรงงานทอผ้าซิด โรงงานรีไซเคิลนุ่น ร้านค้า
จำหน่ายเส้นด้าย โดยค่านึงเสมอว่าวัตถุดิบที่จัดหาจะต้องเป็นวัตถุดิบที่มีคุณภาพซึ่งผ่านการคัดสรร
มาเป็นอย่างดีร้านจำหน่ายอุปกรณ์การทอผ้า

2.2 กิจกรรมการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นกิจกรรมนำเอาวัตถุดิบมาผลิต
เป็นผ้าทอและพัฒนาแปรรูปตามคำสั่งซื้อของตลาด โดยกิจกรรมการผลิตจะต้องคิดค้นหาวิธีการต่าง ๆ
ผลิตให้มีคุณภาพตรงกับความต้องการและความพึงพอใจของลูกค้า ต้องรู้จักวางแผนการผลิตทุกขั้นตอน
โดยคำนึงถึงประสิทธิภาพทางเทคนิค คือการผลิตที่สิ้นเปลืองวัตถุดิบน้อยที่สุด และประสิทธิภาพทาง
เศรษฐกิจ คือการผลิตที่ลดต้นทุนให้น้อยลงเพื่อจะขายได้มีกำไรมาก ดังนั้นก่อนที่จะทอผ้าหรือพัฒนา
แปรรูปผลิตภัณฑ์อะไรออกมา การผลิตควรศึกษาความต้องการของตลาดกลุ่มผู้ซื้อก่อนว่าคุณภาพ
ผ้าที่ผู้ซื้อต้องการนั้นมีคุณสมบัติอย่างไร แล้วพยายามผลิตผ้าประเภทนั้นให้มีคุณสมบัติตามกลุ่มที่ผู้ซื้อ
ต้องการเป็นต้นว่าโครงสร้างผ้ามีความแข็งแรงทนทาน ลวดลายทันสมัย สีทนต่อแสงและการซักเนื้อผ้า
เรียบสม่ำเสมอ มีความประณีตสวยงาม ดูแลรักษาง่าย เหมาะสมกับการนำไปใช้ และมีความซื่อสัตย์
ต่อลูกค้า ผู้เกี่ยวข้องกิจกรรมการผลิต ได้แก่ กลุ่มเครือข่ายผลิตภัณฑ์ผ้าซิดชุมชนในภาคอีสานทุกชุมชน

2.3 กิจกรรมการตลาด ตลาดการค้าสิ่งทอแทบทุกชนิดมีการแข่งขันกันสูงมาก
เนื่องจากตลาดผู้ซื้อยังมีความต้องการสูงและมีความเปลี่ยนแปลงความต้องการอยู่เสมอ และอย่าง
รวดเร็วตลอดเวลา กิจกรรมการตลาดจะทำหน้าที่จำหน่ายสินค้าให้แก่ผู้บริโภคและแลกเปลี่ยนข้อมูล
ของลูกค้าระหว่างกันให้มาก เนื่องจากลูกค้ามีหลายกลุ่ม เช่น ลูกค้าที่เป็นคนในท้องถิ่น ลูกค้าที่เป็น
นักท่องเที่ยวชาวไทย และที่เป็นชาวต่างประเทศก็ยิ่งแบ่งออกเป็นอีกหลายกลุ่ม เช่น ลูกค้าญี่ปุ่น ลูกค้า
ยุโรป ลูกค้าอเมริกัน ซึ่งแต่ละกลุ่มชอบเนื้อผ้าและสีสันท่างกันบางครั้งลูกค้าอาจสั่งผ้าทอเป็นกรณี
พิเศษจากการตลาดต้องจัดหาตามที่ลูกค้าต้องการเสมอ ดังนั้นหัวใจการตลาดที่สำคัญต้องยึดหลักดังนี้

1. สินค้า ต้องคำนึงถึง รูปร่าง ลวดลาย สี สัน คุณภาพและหีบห่อรวมทั้งการจัดส่งสินค้าที่รวดเร็ว ปลอดภัย ตรงเวลา 2. ราคา ราคาที่เหมาะสมกับคุณภาพของสินค้า สภาวะเศรษฐกิจ สังคมและ สอดคล้องกับค่านิยม 3. สถานที่จำหน่าย การจัดวางเป็นระเบียบชัดเจน หีบง่าย สะดุดตา สะดุดใจ อยากรีบใช้สอย 4. การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ชักชวน เชิญชวน ด้านคุณภาพ สรรพคุณสินค้า เป็นต้น ผู้เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการตลาด ได้แก่ ร้านค้าชุมชน ร้านค้าเอกชนศูนย์จำหน่ายสินค้า OTOP อำเภอ/จังหวัด ตลาด อ.ต.ก. ตลาดสวนจตุจักร งานแสดงสินค้า OTOP เมืองทองธานีห้างสรรพสินค้า และตลาดต่างประเทศซึ่งสามารถติดต่อกับกลุ่มกิจกรรมการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นแหล่งผลิต ได้โดยตรง

3. เครือข่ายสนับสนุนทุน จะทำหน้าที่ให้การสนับสนุนด้านเงินทุนและองค์ความรู้ ต่าง ๆ เพราะทุนในที่นี้ไม่ได้จำกัดเฉพาะเงินทุนเท่านั้น แต่ยังรวมถึงทุนทางความคิดด้วยเงินทุนถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้การดำเนินงานของเครือข่ายขับเคลื่อนไปได้ เครือข่ายสนับสนุนควรเปิดกว้างในการกู้ยืมหรือให้กานสนับสนุน ในด้านเงินทุนจะมาจากการกู้ยืม เช่น เงินหุ้นสมาชิก กองทุนพัฒนา บทบาทสตรี หรือกู้ยืมจากสถาบันการเงินอื่น เช่น สำนักงานสหกรณ์อำเภอ/จังหวัด ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธกส.) ธนาคารส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เงินสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ/จังหวัด สำนักงานแรงงานจังหวัด หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนด้านบรรจุภัณฑ์ เครื่องมือการผลิตตลอดจนการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน(มผช.)ได้แก่ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดในด้านทุนองค์ความรู้ต่าง ๆ เป็นต้นว่า การฝึกอบรมด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เทคนิคการผลิต ผู้เกี่ยวข้องได้แก่ สถาบันการศึกษา ต่าง ๆ สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัด ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 5,7 สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอ/จังหวัด ภายใต้โครงการพัฒนาเครือข่ายองค์ความรู้ (KBO) การสร้างเครือข่ายผลิตภัณฑ์ OTOP และการคัดสรรผลิตภัณฑ์ชุมชน การส่งเสริมด้านการตลาดทั้งภายในประเทศและต่างประเทศและความรู้ด้านการจัดทำบัญชี ได้แก่ สำนักงานพาณิชย์จังหวัด

จากพัฒนาการการเกิดขึ้นของเครือข่ายทางสังคมดังกล่าว จะเห็นได้ว่ามีความเป็นมาที่อิงอาศัยบริบททางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์วัฒนธรรมชุมชน มีมิติ การเชื่อมโยงในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งในด้านการสนับสนุนการจัดตั้งและการเกิดขึ้นโดยความตระหนักและ เห็นความสำคัญของสถานการณ์ปัญหา การเชื่อมเป็นเครือข่ายทางสังคมดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับ ภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม คือ ภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนโดยเฉพาะชุมชนในชนบท ซึ่งแต่ละภาคส่วนนั้นล้วนเป็นกลไกหลักในการพัฒนาสังคมไทย

เพื่อให้การดำเนินงานของเครือข่ายไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จจึงขอเสนอ แนวทางการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเครือข่ายพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าชิตชุมชนในภาคอีสาน ดังนี้

1. แนวคิดและหลักการพื้นฐานของเครือข่าย
2. กิจกรรมการดำเนินงานของเครือข่าย
  - 2.1 ด้านการเงินหรือเงินทุน
  - 2.2 ด้านการผลิต
  - 2.3 ด้านการตลาด
  - 2.4 ด้านการบริหารจัดการ
  - 2.5 การประกอบธุรกิจชุมชน

1. แนวคิดและหลักการพื้นฐานของเครือข่าย

แนวคิดของเครือข่าย เป็นแนวคิดที่ต้องการดำเนินงานเพื่อให้เกิดการพัฒนา ศักยภาพของชุมชนในการสร้างเอกลักษณ์สินค้าชุมชนของแต่ละพื้นที่ให้มีตลาดรองรับและทำเป็นธุรกิจที่ยั่งยืนผลิตภัณฑ์ ไม่ได้หมายถึงตัวสินค้าเพียงอย่างเดียว แต่เป็นกระบวนการทางความคิด รวมถึง การดูแล อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การรักษาภูมิปัญญาไทย การท่องเที่ยว ศิลปวัฒนธรรมประเพณี การต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อให้กลายเป็น ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ มีจุดเด่น มีจุดขาย เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายไปทั่วประเทศและทั่วโลก

หลักการพื้นฐานเครือข่าย แต่ละเครือข่ายที่มีขึ้นควรมีหลักการในการดำเนินงานเพื่อเป็นทิศทางการดำเนินงานไปสู่การปฏิบัติได้จริง ดังนั้นหลักการพื้นฐาน จึงมีส่วนสำคัญที่จะทำให้เกิดกิจกรรมของเครือข่าย หลักการพื้นฐานสำคัญ ประกอบด้วย

หลักการภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สากล ผลิตภัณฑ์ต้องมีคุณภาพ ได้มาตรฐาน มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับวัฒนธรรมและมีจุดเด่นเฉพาะ เป็นที่ยอมรับของตลาด ภายในประเทศและตลาดโลก

หลักการพึ่งตนเองและคิดอย่างสร้างสรรค์ ต้องมีการระดมความคิดในการคิดค้นและพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อให้ได้สิ่งที่ดีที่สุดเท่าที่จะช่วยกันได้ โดยคำนึงถึงการรื้อฟื้น วัฒนธรรมประเพณีในแต่ละท้องถิ่นให้สอดคล้องและเหมาะสม ไม่ซ้ำแบบกันและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ของหมู่บ้านหรือตำบล

หลักการการสร้างทรัพยากรมนุษย์ การสร้างบุคคลที่มีความคิดกว้างไกล มีความรู้ ความสามารถให้เกิดขึ้นในสังคม มีการวางแผนการตลาด มุ่งเน้นการผลิตและบริการ โดยคำนึงถึงผู้บริโภคเป็นหลัก

2. กิจกรรมการดำเนินงานของเครือข่ายผลิตภัณฑ์ผ้าชิตชุมชนในภาคอีสาน

เพื่อให้กิจกรรมการดำเนินงานของกลุ่มเครือข่ายผลิตภัณฑ์ผ้าชิตไปสู่ ความสำเร็จและเกิดความเข้มแข็งของกลุ่มอย่างยั่งยืน การดำเนินงานของกลุ่มควรมีกรอบแนวทางดังนี้

ด้านเงินทุน

ทุนในที่นี้ คือ เงินทุน และรวมถึง หมายถึง คน ภูมิปัญญา ความรู้ ความสามารถ เทคโนโลยี ปัจจัยการผลิต ที่ดิน อาคาร วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือประกอบอาชีพ และ สำหรับการพัฒนาเงินทุน มีวิธีการพัฒนาเงินทุนด้วยการจัดทำข้อมูลแหล่งเงินทุนที่จะสนับสนุนทุน แก่กลุ่มได้ การระดมเงินออมของประชาชน โดยการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ วรรรงค์การเพิ่มเงินออม แก่สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ สนับสนุนเงินทุนแก่กลุ่มกิจกรรมและชุมชนเพื่อพัฒนาอาชีพ หรือการขยาย กิจกรรมเชิงธุรกิจ เพิ่มพูนประสิทธิภาพการบริหาร/จัดการ แก้ไขกฎระเบียบข้อบังคับที่เป็นอุปสรรคต่อ การระดมและพัฒนาเงินทุน จัดทำหนังสือคู่มือแนวทางหลักสูตรเพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนาเงินทุน และจัดตั้งชมรมกลุ่มออมทรัพย์ทุกระดับ ในระดับครอบครัวจะสามารถสร้างทุนให้เกิดขึ้นได้ด้วยการประหยัด การออม การประกอบอาชีพ การลดรายจ่าย ใช้ประโยชน์ของเงินทุนให้คุ้มค่า และการกู้ยืมในอัตราดอกเบี้ยต่ำ ติดต่อกู้ยืมเงินจากแหล่งทุนต่าง ๆ อย่างเหมาะสม

ด้านการผลิต

การผลิต เป็นการสร้างสินค้าและบริการต่าง ๆ โดยใช้ปัจจัยการผลิต เพื่อนำสนองความต้องการของผู้บริโภค

สำหรับวัตถุประสงค์ของการพัฒนาการผลิต เป็นการผลิตได้ ครบวงจร ตั้งแต่วัตถุดิบ การแปรรูปและการบริโภค เพื่อให้ปรับตัวเข้ากับภาวะเศรษฐกิจปัจจุบันได้ มีรายได้จากการขายผลผลิต ผลิตให้ได้คุณภาพตามความต้องการของตลาด ใช้ทุนน้อย ผลิตได้มาก มีคุณภาพ และนำเทคโนโลยีมาใช้เพิ่มผลผลิต

การพัฒนาการผลิต มีวิธีการดังนี้

1. ปรับปรุงคุณภาพและเพิ่มปริมาณการผลิตให้ได้ตรงตามความต้องการของตลาด
2. พัฒนารูปแบบและบรรจุภัณฑ์ตามเทคโนโลยีที่เหมาะสม
3. สนับสนุนให้นำเทคโนโลยีการผลิตมาใช้ในการผลิต
4. จัดทำเอกสารข้อมูลเผยแพร่ด้านแหล่งทุน การพัฒนาอาชีพ เผยแพร่ให้ผู้ประกอบการกลุ่มอาชีพได้ทราบ
5. สนับสนุนข่าวสารการผลิตและแลกเปลี่ยนประสบการณ์

ในการบริหารการผลิต เป็นการวางแผนการจัดระเบียบองค์การและควบคุมกระบวนการผลิตให้มีประสิทธิภาพและการจัดการระบบการผลิตเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการผลิต ซึ่งประกอบด้วย ปัจจัยการผลิต การแปรสภาพผลผลิตที่มีคุณภาพ และติดตามควบคุมให้มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ในการผลิตยังจำเป็นต้องมีการกำหนดมาตรฐานให้เป็นไปตามข้อกำหนดคุณลักษณะที่องค์การต่าง ๆ ได้กำหนดไว้ นอกจากเป็นการรับรองคุณภาพและมาตรฐานแล้ว ยังเป็นการสร้างความน่าเชื่อถือได้อีก เช่น ออย. มอก. มผช. เป็นต้น

ด้านการตลาด

ในการพัฒนาการตลาด อันดับแรก ได้แก่การศึกษาตลาดด้วยการค้นหาความต้องการและความพอใจของผู้บริโภค จัดเตรียมข้อมูลเพื่อการผลิตให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคทั้งด้านรูปแบบ การบรรจุภัณฑ์ คุณภาพ ประโยชน์ ความนิยม ราคา ทำการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้มา เพื่อช่วยในการตัดสินใจผลิต และลดความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นในการลงทุน สำหรับแหล่งข้อมูลการตลาดอาจได้จากข้อมูลเดิมที่มีอยู่แล้ว เช่น รายงาน วารสาร สถิติ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ หรือจากหน่วยงานของรัฐและเอกชน และข้อมูลที่ต้องเก็บรวบรวมขึ้นใหม่ เช่น วิธีการสังเกต ทำการทดลอง วิธีสำรวจ การประมาณการจากผู้เชี่ยวชาญ นักวิจัย และการทดสอบการขาย และเมื่อมีการวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว จะทำให้สามารถตัดสินใจเกี่ยวกับส่วนประสมทางการตลาด ซึ่งเป็นการผสมผสานเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ ราคา ระบบการจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาดให้เข้ากันได้ ในอัตราส่วนที่เหมาะสม เพื่อจะได้เข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคที่ต้องการได้

ด้านการบริหารจัดการ

ในการพัฒนาการบริหารจัดการ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้กิจกรรมการกลุ่มสามารถบริหารจัดการกิจกรรมของกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถดำเนินการได้ถูกต้องทิศทาง ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค สามารถดำเนินกิจการได้ด้วยตนเอง และสำหรับแนวทางในการพัฒนาผู้บริหารและการจัดการ มีแนวทางดังนี้

1. การฝึกอบรมสัมมนา ประชุมให้ความรู้เกี่ยวกับการประกอบการและการบริหาร ศึกษาดูงาน การบริหารทุน การผลิต การตลาด แลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับกลุ่มอาชีพประเภทเดียวกัน สนับสนุนข้อมูลข่าวสาร และประสานให้เอกชนมีบทบาทพัฒนาสมาชิก

ผู้ประกอบการ นอกจากนั้นผู้บริหารกลุ่ม และคณะกรรมการกลุ่มควรต้องรู้เรื่องการบริหารจัดการให้สามารถบริหารจัดการเป็น และมีประสิทธิภาพ ให้อู้จักแหล่งเงินทุนและการบริหารทุน ให้อู้จักพึ่งตนเอง สามารถผลิตให้มีคุณภาพ ให้อู้จักแหล่งเงินทุนทั้งภายในและภายนอก

2. การสร้างองค์กรให้เข้มแข็ง องค์กรที่เข้มแข็งเป็นองค์กรที่มีคุณธรรม ซื่อสัตย์ เสียสละ มีความสามัคคี มีความเป็นผู้นำ พึ่งตนเอง รู้จักหน้าที่ มองการณ์ไกล และมีระเบียบวินัย มีการพัฒนาโครงสร้างองค์กรให้มีคุณภาพ สามารถบริหารจัดการได้
3. การพัฒนาบุคลากร การพัฒนาบุคลากรเป็นการพัฒนาทรัพยากรบุคคล โดยการพัฒนาคณะกรรมการบริหารกลุ่มให้บริหารกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. การสร้างเครือข่ายเพื่อสนับสนุนการผลิตและการตลาด ส่งเสริมสนับสนุนให้มีเครือข่ายตามพื้นที่ ตามกิจกรรม และการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกลุ่ม
5. การจัดหาและบริหารวัสดุ ในการจัดหาและบริหารวัสดุ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้อู้จักเลือกและจัดหาวัสดุ มีทักษะและมีประสบการณ์เกี่ยวกับการใช้งานและการบำรุงรักษา และสามารถทำได้โดยฝึกอบรมผู้บริหาร และผู้ที่เกี่ยวข้องให้มีความรู้ในการใช้เครื่องมือที่ทันสมัย

6. การประชาสัมพันธ์ จัดทำแผ่นพับ วารสารแนะนำเครือข่าย และผลิตภัณฑ์ของเครือข่าย สร้างเว็บไซต์ของเครือข่าย ทำแผนการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ

การสร้างเครือข่ายสามารถทำได้หลายวิธีภายใต้แนวทางที่กล่าวมาข้างต้น อย่างไรก็ตาม ผู้ปฏิบัติการเพื่อสร้างเครือข่ายควรมีความเข้าใจเป็นพื้นฐานว่าเครือข่าย คือ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กร หรือขยายไปถึงระหว่างรัฐชาติ โดยมีการสื่อสารและสารที่นำเข้าสู่กระบวนการสื่อสาร เป็นเครื่องมือในการสร้างและพัฒนาความสัมพันธ์ การเกิดของเครือข่ายไม่ใช่การเรียกผู้คนมาร่วมประชุมในเวทีที่เป็นทางการ แต่เกิดจากการที่บุคคลหรือกลุ่ม/องค์กร ได้มีโอกาสติดต่อสื่อสารเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเพื่อการสนับสนุนให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ บรรลุเป้าหมายที่บุคคล กลุ่ม และองค์กรกำหนดไว้ ข้อควรพิจารณาที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งไม่จำเป็นต้องเกาะเกี่ยวกันอย่างเหนียวแน่นเสมอไป การมีความสัมพันธ์แบบหลวมๆ แต่สามารถถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ซึ่งกันและกันอย่างสม่ำเสมอก็สามารถช่วยให้การทำงานของเครือข่ายได้

การสร้างเครือข่ายเป็นการส่งเสริมให้มีการรวมตัวของชุมชน เป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาชุมชนที่นิยมใช้กันในอดีตจนถึงปัจจุบัน ขณะนี้กระแสผลักดันให้มีการรวมตัวของชุมชนเป็นเครือข่ายมีความสำคัญมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยมีการสนับสนุนในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งเป็นแรงจูงใจ เพราะมีความเชื่อว่าถ้าพึ่งการรวมตัวกันในชุมชนเดียวกันเป็นกลุ่มมีพลังไม่เพียงพอสำหรับการขับเคลื่อนไปสู่การพึ่งตนเอง การประสานเครือข่ายระหว่างกลุ่มด้วยกันเป็นการเพิ่มพลังการรวมตัวเพื่อช่วยตัวเอง และช่วยซึ่งกันและกันได้ดียิ่งขึ้น ความเป็นไปได้ของการผลิตต้องคำนึงถึงตลาดภายนอกชุมชน ขึ้นอยู่กับศักยภาพ 3 ประการ คือ ศักยภาพทางการผลิต ได้แก่ ทุน ที่ดิน และแรงงาน ศักยภาพทางการตลาด ได้แก่ การซื้อและการขายที่ดี และศักยภาพในการจัดการ ได้แก่ คุณภาพผลผลิต การลดต้นทุน ความชำนาญ ความร่วมมือจากสถาบันต่าง ๆ เข้ามาช่วยเหลือ เลือกทำการผลิตโดยอาศัยความได้เปรียบ เช่น วัตถุดิบ แรงงาน เงินทุน สามารถแข่งขันกับธุรกิจอื่นได้ภายใต้หลักการสำคัญ คือ หลักการประชาธิปไตย กล่าวคือ มีการจัดตั้งในรูปแบบบริษัท สมาชิกทุกคน

มีสิทธิเท่าเทียมกันในการแสดงความเห็นหรือการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ด้วยการอาศัยความร่วมมือหรือการมีปฏิสัมพันธ์กับสถาบันภายนอกทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนที่เหมาะสมสู่การพัฒนาธุรกิจชุมชนที่มั่นคง

3.2 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าซิดเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรมภาคอีสาน
แนวคิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าซิดเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรมภาคอีสานโดยการใช้องค์ความรู้การศึกษาการสร้างสรรคงานและการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาที่เชื่อมโยงกับพื้นฐานทางวัฒนธรรมตลอดจนการส่งเสริมความรู้ของสังคมและเทคโนโลยีนวัตกรรมใหม่ ผนวกกับการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาการทอผ้าซิด การแปรรูปผลิตภัณฑ์และตลาดจำหน่ายสินค้าทำให้ผู้วิจัยได้แนวคิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าซิดเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ซึ่งมีกรอบการดำเนินการ คือ 1) วัตถุประสงค์ 2) เครื่องมือการผลิต 3) ขั้นตอนการผลิต 4) เอกลักษณ์ 5) ราคาต้นทุน/ราคาจำหน่าย 6) การออกแบบ 7) บรรจุภัณฑ์ ซึ่งในการกำหนดรูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์แต่ละชุมชนจะมีการประชุมกลุ่มได้มีมติร่วมกันในการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ซึ่งสอดคล้องกับความชำนาญ ทักษะในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของแต่ละชุมชนด้วย

ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลย้อนกลับเพื่อร่วมเสนอแนวทางและร่วมพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามแนวคิดเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ผู้วิจัยได้ร่วมสนทนากลุ่มร่วมกับตัวแทนผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าซิด ได้พูดคุยถึงสิ่งที่กลุ่มจะได้รับจากการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ซึ่งผู้วิจัยคอยเป็นพี่เลี้ยงให้คำปรึกษาและร่วมกันดำเนินการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าซิดเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ และได้ประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมดำเนินการ ให้การสนับสนุนแนวคิดของกลุ่ม ผู้วิจัยขอเสนอแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามแนวคิดเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ดังนี้

1. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากการสัมภาษณ์และสอบถามสมาชิกกลุ่มทำให้ทราบข้อมูลว่า สมาชิกกลุ่มยังไม่มีความรู้ความเข้าใจเลยว่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์คืออะไร มีประโยชน์อย่างไร เพราะเป็นความรู้ใหม่ที่ยังไม่มีหน่วยงานใดเข้ามาให้ความรู้ ผู้วิจัยจึงได้ประสานกับพัฒนาชุมชนอำเภอได้เข้ามาร่วมสนทนาแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ว่า เศรษฐกิจสร้างสรรค์ คือการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ การศึกษา การสร้างสรรคงานและการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม การส่งเสริมของสังคมและเทคโนโลยี/นวัตกรรมสมัยใหม่ สรุปใจความก็คือว่า เศรษฐกิจสร้างสรรค์ก็คือสิ่งที่แต่ละชุมชนทำการผลิตผ้าซิดนี้เอง แต่ทำอย่างไร จะพัฒนาให้มีคุณค่าและเพิ่มมูลค่าขึ้น

2. การสร้างขบวนการกลุ่ม ขบวนการกลุ่มเป็นวิธีที่จะสนับสนุนให้การพัฒนาผลิตภัณฑ์ประสบความสำเร็จ กลุ่มจะต้องมีความตระหนักและรับผิดชอบต่อการดำเนินงานด้วยระบบกลุ่ม ซึ่งจะทำให้ผลิตภัณฑ์ออกมามีคุณภาพและทันต่อความต้องการของลูกค้า ด้วยการบริหารจัดการกลุ่ม การแบ่งหน้าที่ในการผลิต การตรวจสอบคุณภาพ การจำหน่าย ถือว่าเป็นการใช้ศักยภาพของสมาชิกตามความสามารถ จะต้องดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ ประหยัดต้นทุนในการผลิตและตรงต่อเวลา ทั้งนี้เพื่อคุณภาพของผลิตภัณฑ์นั่นเอง

3. การสร้างและพัฒนาผลิตภัณฑ์การคิดสร้างสรรค์เป็นสิ่งแรกที่สำคัญมาก กลุ่มผู้ผลิตจะต้องมีวิธีการสร้างสรรค์พัฒนาผลิตภัณฑ์ จากการศึกษาพบว่าชาวบ้านมีกระบวนการเหล่านี้อยู่แล้ว แต่ขาดการจัดระบบข้อมูลและนำข้อมูลมาวิเคราะห์ ผู้วิจัยและกลุ่มผู้ผลิตจึงได้ปรึกษาหารือกันดำเนินการดังนี้

3.1 การศึกษาข้อมูลลูกค้า จะทำให้สามารถทราบได้ว่ากลุ่มจะสามารถสร้างสินค้าใหม่อะไรให้เป็นที่ต้องการของลูกค้า ซึ่งลูกค้าส่วนใหญ่เป็นบุคคลทั่วไป ชำร่าราชการ พบว่ากลุ่มลูกค้าสนใจผลิตภัณฑ์การพัฒนาแปรรูปจากผ้าชิต ซึ่งเป็นสิ่งของเครื่องใช้จะจำหน่ายได้ดี เป็นต้นว่า กระเป๋า หมวก เบาะรองนั่ง หมอนอิง

3.2 การกำหนดผลิตภัณฑ์ แต่ละกลุ่มได้มีข้อสรุปกำหนดผลิตภัณฑ์ในการผลิต ดังนี้ กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านศรีฐาน จะทำการผลิตเบาะรองนั่งผ้าชิตปักมือ โดยกำหนดไว้ 3 แบบ คือ เบาะรองนั่งผ้าชิตปักมือ 1 ตอน เบาะรองนั่งผ้าชิตปักมือ 2 ตอน และเบาะรองนั่งผ้าชิตปักมือ 3 ตอน กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านคำพระ กำหนดผลิตภัณฑ์กระเป๋า 3 แบบ คือ กระเป๋า Notebook กระเป๋า Tablet และกระเป๋าเอกสาร กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านคำพระ จะทำการผลิตหมวกท่องเที่ยว 3 แบบ ได้แก่ หมวกท่องเที่ยวสุภาพบุรุษ 1 แบบ หมวกท่องเที่ยวสุภาพสตรี 2 แบบ โดยแบบผลิตภัณฑ์จะมีตัวแทนกลุ่มเป็นผู้ร่าง ผู้วิจัยเป็นผู้นำไปออกแบบภาพกราฟฟิก

3.3 การออกแบบบรรจุภัณฑ์ กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตมองว่าบรรจุภัณฑ์ เป็นสิ่งหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้ผลิตภัณฑ์เป็นที่น่าสนใจและดึงดูดลูกค้า บรรจุภัณฑ์นอกจากจะมีความสวยงามแล้ว ควรใช้วัสดุในการผลิตที่มีความคงทนและสะดวกในการถือ มีข้อความชื่อผลิตภัณฑ์ที่โดดเด่นเป็นจุดสนใจ รวมทั้งเรื่องราวเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ และข้อเสนอแนะในการใช้ผลิตภัณฑ์ ซึ่งบรรจุภัณฑ์ที่กลุ่มร่วมกับผู้วิจัยออกแบบ คือ แผ่นคาดหิ้วเบาะรองนั่ง ถูหิ้วสำหรับใส่กระเป๋าและใส่หมวกท่องเที่ยว (แบบแผ่นคาดและถูหิ้วใส่กระเป๋าแสดงไว้ที่ภาคผนวกของงานวิจัย)

3.4 ดำเนินการผลิต กลุ่มได้มีข้อสรุปร่วมกันว่า การดำเนินการผลิตจะต้องคัดเลือกวัตถุดิบที่มีคุณภาพ แต่ละกลุ่มได้มอบหมายให้ประธานกลุ่มรับไปดำเนินการแบ่งงานการผลิตให้กับสมาชิก พร้อมกับควบคุมคุณภาพการผลิตและกำหนดราคาจำหน่ายการผลิตจะต้องลดต้นทุนการผลิตเป็นกระบวนการผลิตที่มีประสิทธิภาพ และจะต้องคำนึงถึงชุมชนและสิ่งแวดล้อม

3.5 การติดป้ายราคา เพื่อให้เกิดความสะดวกแก่ลูกค้ากลุ่มผลิตภัณฑ์ จึงได้ติดป้ายราคาที่ผลิตภัณฑ์ โดยระบุราคาจำหน่ายพร้อมทั้งแนะนำผลิตภัณฑ์

4. การนำผลิตภัณฑ์สู่ตลาด การดำเนินงานด้านการตลาด เป็นสิ่งสำคัญในการเข้าถึงลูกค้าที่สามารถจะเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ผ้าชิต ผ่านขบวนการพัฒนาสร้างสรรค์ขึ้นมา ปัจจุบันพบว่าช่องทางการจำหน่ายมีหลายช่องทาง โดยเฉพาะการอาศัยการสื่อสารผ่านช่องทางเทคโนโลยีสมัยใหม่การดำเนินการนำผลิตภัณฑ์สู่ตลาดมีแนวทางคือ

4.1 การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ในการจำหน่ายสินค้าแต่ละกลุ่มมีแนวทางว่า ควรจะมีการวางจำหน่ายสินค้าที่ทำการกลุ่ม ร้านค้าชุมชน ศูนย์แสดงสินค้า OTOP ที่อยู่ในแต่ละท้องถิ่นและงานออกร้านตลาดนัดตามสถานที่ต่าง ๆ และการฝากจำหน่ายสินค้านี้ระหว่างกลุ่ม

4.2 การสร้างเครือข่ายธุรกิจ จากการประชุมเชิงปฏิบัติการของผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีตัวแทนจากหน่วยงานต่าง ๆ ตัวแทนกลุ่มและผู้วิจัย ได้มีการนำตัวอย่างผลิตภัณฑ์ของแต่ละชุมชนเข้ามานำเสนอในที่ประชุมได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในด้านการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ประชุมมีข้อตกลงร่วมกันว่า การสร้างเครือข่ายธุรกิจเป็นวิธีการหนึ่งที่จะทำให้สินค้าไปสู่ตลาดผู้บริโภคได้กว้างขวาง โดยมีกลุ่มวัตถุดิบ กลุ่มผู้ผลิต และร้านค้าจำหน่ายทั้งสามจังหวัดรวมเป็นเครือข่ายธุรกิจร่วมกัน จะได้เสริมสร้างความร่วมมือ แลกเปลี่ยนข้อมูลการผลิต การตลาด และข้อตกลงร่วมกัน มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุน

4.3 การประชาสัมพันธ์ การประชาสัมพันธ์สินค้าเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะทำให้สินค้าเป็นที่รู้จักแพร่หลาย เนื่องจากการประชาสัมพันธ์สินค้าจะต้องใช้งบประมาณสูง จึงต้องอาศัยหน่วยงานราชการและหอการค้าจังหวัดช่วยประชาสัมพันธ์ การประชาสัมพันธ์ที่กลุ่มจะดำเนินการเป็นต้นว่า การประชาสัมพันธ์ผ่านร้านค้าในการออกงานตามสถานที่ต่าง ๆ ที่ส่วนราชการให้การสนับสนุนหรือการแสดงผลผลิตภัณฑ์ในการสัมมนาทางวิชาการของสถาบันการศึกษา การประชาสัมพันธ์ผ่านสถานีวิทยุกระจายเสียง เช่น สถานีวิทยุชุมชน การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อออนไลน์ เป็นการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ในการตลาด

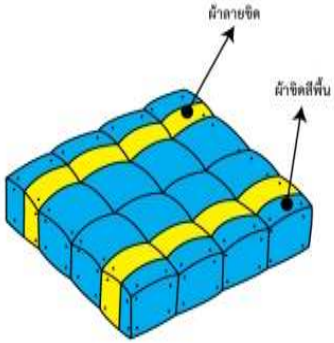
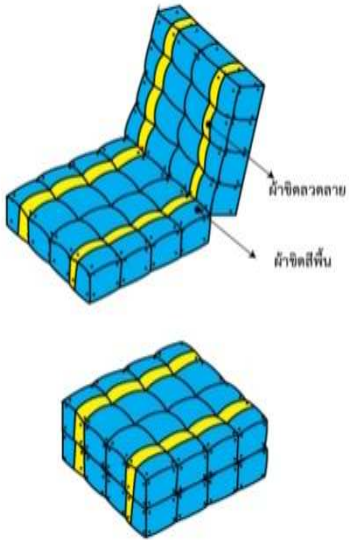
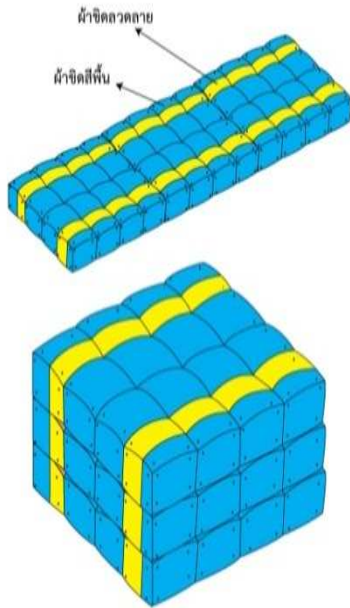
การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าซิดเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานทางวัฒนธรรมภาคอีสาน เป็นการสร้างคุณค่าและมูลค่าให้เกิดขึ้นกับสินค้า จะต้องมีความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอนโดยเริ่มตั้งแต่การสร้างความรู้ความเข้าใจเพื่อให้เห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น การสร้างกระบวนการกลุ่มก็เพื่อให้การทำงานอย่างมีความรับผิดชอบร่วมกันว่าตนเองก็เป็นผู้มีส่วนสำคัญในกลุ่ม การสร้างและการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างเป็นขั้นเป็นตอน การนำสินค้าสู่ตลาด เป็นการสร้างมูลค่าและเพิ่มรายได้ให้กับกลุ่ม ในกระบวนการพัฒนานี้จะทำให้มีการเผยแพร่และอนุรักษ์วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป

3.2.1 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าซิดเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิดบ้านศรีฐาน

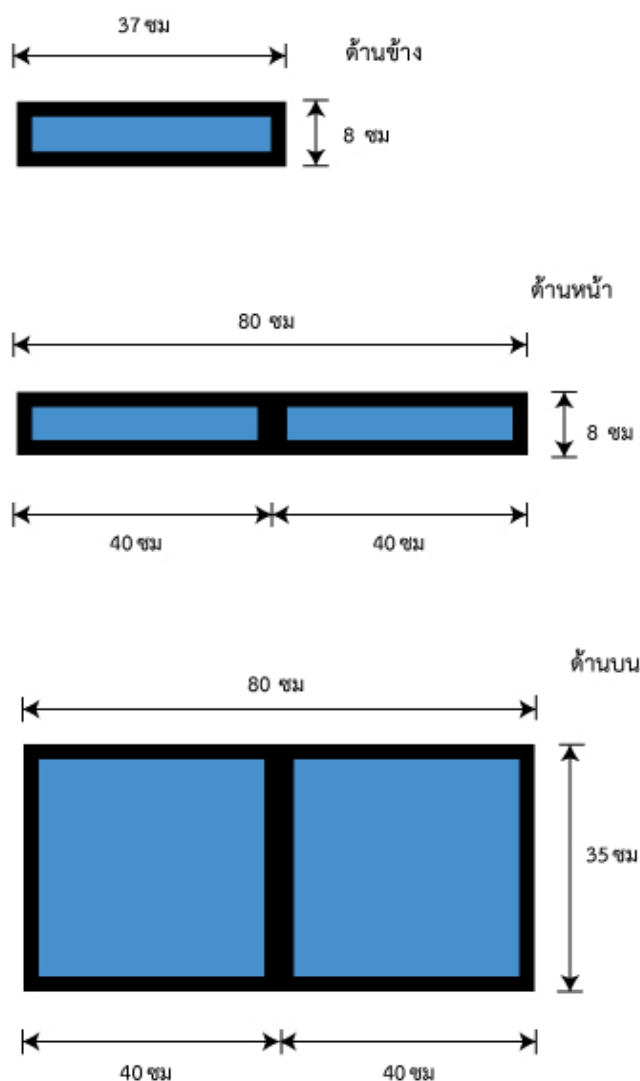
จากการประชุมกลุ่มได้มีมติร่วมกันในการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ซึ่งสอดคล้องกับทักษะความชำนาญในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มที่มีอยู่แล้วคือ การทำเบาะนั่งผ้าซิดปักมือ 3 แบบ คือ 1) เบาะนั่งผ้าซิดปักมือ 1 ตอน 2) เบาะนั่งผ้าซิดปักมือ 2 ตอน และ 3) เบาะนั่งผ้าซิดปักมือ 3 ตอน ออกแบบโดย นางสาวถนอม แสงส่อง ประธานกลุ่มสตรีพัฒนาศรีฐาน หมู่ที่ 9 ซึ่งมีรอบดำเนินการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ดังนี้ คือ การออกแบบ การผลิต การแปรรูปผลิตภัณฑ์ และตลาดจำหน่ายสินค้า ดังนี้

1) การออกแบบ การออกแบบเบาะนั่งผ้าซิดปักมือมีแนวคิดมาจากความต้องการ ให้เกิดความสะดวก สบาย และความรู้สึกล่อนคลายเมื่อนำไปใช้ โดยนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่น คือผ้าซิดมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ ผู้ออกแบบได้สกัดโครงร่างรูปทรงเบาะนั่งแบบต่าง ๆ ด้วยดินสอตามขนาดความกว้างยาว และความหนา ที่คิดว่าเหมาะสม และได้นำภาพสเก็ตมาพร้อมแลกเปลี่ยนกับผู้วิจัย จนเป็นที่พอใจ ผู้วิจัยจึงได้นำไปออกแบบกราฟฟิก

 <p>แบบเบาะนั่งผ้าซิดปักมือ 1 ตอน</p>	 <p>แบบเบาะนั่งผ้าซิดปักมือ 2 ตอน</p>	 <p>แบบเบาะนั่งผ้าซิดปักมือ 3 ตอน</p>
<p>เบาะนั่งผ้าซิดปักมือ 1 ตอน</p>	<p>เบาะนั่งผ้าซิดปักมือ 2 ตอน</p>	<p>เบาะนั่งผ้าซิดปักมือ 3 ตอน</p>

ภาพประกอบ 67 แบบเบาะนั่งผ้าซิดปักมือ

ภาพประกอบ 68 แบบขนาดเบาะนั่งผ้าชนิดปักมือ 2 ตอน

2) การผลิต การผลิตเบาะนั่งผ้าชนิด 2 ตอน มีขบวนการดังนี้

2.1) วัตถุดิบ ประกอบด้วย ผ้าชนิดผ้าสีพื้น นุ่นหรือใยสังเคราะห์ และ ด้ายเป็นวัตถุดิบชนิดเดียวกับการทำหมอนสามเหลี่ยม ผู้ผลิตซื้อจากโรงงานทอผ้า

2.2) เครื่องมือการผลิตได้แก่ จักรเย็บผ้ากรรไกรเข็มสอยผ้าดินสอ

ไม้บรรทัดและสายวัด

2.3) ขั้นตอนการผลิต ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 ตัดผ้าชนิด และผ้าสีขนาดตามแบบโดยแบ่งเป็น 2 ส่วนขั้นตอนที่ 2 เย็บผ้าสีต่อเข้ากับผ้าชนิด เย็บต่อผ้าชนิดตามแบบของเบาะนั่งแล้วเย็บผ้าปิดหน้าเบาะเหลือช่องยัดนุ่นหรือใยสังเคราะห์ ขั้นตอนที่ 3 กลับด้านแล้ววัดระยะจุดรอยปักบนเบาะให้มีระยะเท่าๆกันขั้นตอนที่ 4 ยัดนุ่นหรือใยสังเคราะห์ให้เต็มแล้วสอยปิดหน้าเบาะ ขั้นตอนที่ 5 ปักเบาะตามจุดที่กำหนดและปักยกขอบรอบเบาะ และขั้นตอนที่ 6 ทำความสะอาด/ตรวจสอบเรียบร้อย

ภาพประกอบ 69 การวัดหน้าผ้าตามขนาดของแบบเบาะ

ภาพประกอบ 70 การยัดนุ่นหรือใยสังเคราะห์เบาะนั่งผ้าซิดปักมือ

2.4) เอกลักษณะเป็นการนำเอาผ้าลายซิดที่มีอยู่เดิมในท้องถิ่นมาประยุกต์เข้ากับแนวคิดสมัยใหม่และพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อมุ่งประโยชน์ใช้สอยโดยการผลิตเป็นเบาะนั่งและอิงแล้วปักลวดลายด้วยมือ เพื่อความผ่อนคลายเป็นการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์

3) การแปรรูปผลิตภัณฑ์

3.1) การแปรรูปผลิตภัณฑ์ เบาะนั่งผ้าซิดปักด้วยมือ 2 ตอนสำหรับรองนั่งบนเก้าอี้ที่มีพนักพิงพัฒนามาจากเบาะนั่งผ้าซิดแบบลูกฟูก แต่มีความนุ่ม น้ำหนักเบาสะดวกในการใช้งานผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นสอดคล้องกับทักษะความชำนาญของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิดบ้านศรีฐานที่ต้องการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เพื่อประโยชน์ใช้สอยมากขึ้น โดยการศึกษาลูกค้า

ศึกษาตลาดจำหน่าย และความต้องการของผู้ใช้ทุกกลุ่มเป้าหมายทั้งระดับหมู่บ้าน ชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัดและประเทศ

ภาพประกอบ 71 เบาะนั่งผ้าขัดปักมือ 2 ตอน กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าขัดบ้านศรีฐาน

3.2) การพัฒนาบรรจุภัณฑ์บรรจุภัณฑ์เบาะนั่งผ้าขัดปักมือ ของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าขัดบ้านศรีฐาน พัฒนามาจากแผ่นคาคบแบบเดิมที่ทำจากกระดาษสา คุณสมบัติของบรรจุภัณฑ์เป็นแผ่นคาคบหุ้มหีว วัสดุในการผลิตทำด้วยกระดาษอาร์ตแข็งขนาดโดยเฉลี่ยกว้าง 18 เซนติเมตร และยาว 55 เซนติเมตร เชือกไนลอน ยาว 2 เมตร ลูกหนูพลาสติก 4 ตัว ขั้นตอนการสร้างบรรจุภัณฑ์รูปแบบเกิดจากการระดมความคิดจากของตัวแทนกลุ่มและผู้วิจัย ในด้านการออกแบบรูปทรงการใช้สี ตราสัญลักษณ์ พร้อมกับข้อความบนบรรจุภัณฑ์

ภาพประกอบ 72 แผ่นคาคบหุ้มเบาะนั่งผ้าขัดปักมือ

รายละเอียดและข้อความบนบรรจุภัณฑ์มีดังนี้

ตราสัญลักษณ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตราสัญลักษณ์คณะวัฒนธรรม
ศาสตร์

ผลิตภัณฑ์เบาะนั่งผ้าชิตปักมือ

ผ้าชิต เป็นชื่อผ้าทอพื้นบ้านที่มีชื่อเรียกตามกรรมวิธีการทอ “ชิต” เป็นภาษาพื้นบ้านอีสานมาจากคำว่า “สะกิด” หมายถึง การจัดซ้อนขึ้นและยังสันนิษฐานว่า “ชิต” มาจากคำเดิมในภาษาบาลีที่เรียกว่า “ขจิต” ที่หมายถึงทำให้จิดตรงดงาม เนื่องจากวิธีการทอผ้าชิต มีการใช้ไม้เขี่ย หรือสะกิดซ้อนด้ายเส้นยืนขึ้นแล้วสอดด้ายเส้นพุ่งไปตามแนวเส้นยืนที่ถูกซ้อนขึ้น เพื่อให้เกิดเป็นลวดลายสวยงาม วิถีจัดซ้อนและสะกิดเส้นด้ายจึงเป็นลักษณะเฉพาะของกรรมวิธีในการทอผ้า ที่เรียกว่า “ผ้าชิต”

“ผ้าชิตทอมือ – เลื่องลือเอกลักษณ์ไทย”

จากใยไหมใยฝ้ายสายใยรัก	มาทอถักเป็นผ้าชิตวิจิตรสี
ผ้าผืนงามเลื่องชื่อฝีมือดี	ก็เพราะมีความผูกพันแต่บรรพกาล
เชื่อมโยงจากบุพชนคนรุ่นเก่า	ให้เนืองเนาแนบแน่นเป็นแก่นสาร
รุ่นต่อรุ่นสืบต่อก่อผลงาน	คือสายธารวัฒนธรรมนำทวยไทย
หัตถกรรมล้ำค่าคือผ้าชิต	เนรมิตลวดลายทั้งฝ้ายไหม
ลายดอกแก้วลายเอื้อลายเครือไม้	ประดับไว้บนผืนผ้าสง่างาม
พญานาคช้างชูงวงนกควงคู่	ลายเด่นดูละเมียดละไมพาใจหวาน
ขอผ้าชิตยืนยงทุกโมงยาม	รักษาความเป็นไทยไปนิรันดร์.

“ผญา”

สองมือน้อยสอดกระสวยเป็นมวยถัก	ได้ประจักษ์ผลงานเด่นเป็นศักดิ์ศรี
เพื่อสืบสานวัฒนธรรมล้ำค่ามี	ภูมิปัญญาเฮาอินตีมี่พลั่ง
เพื่อมุ่งหวังความตั้งใจไทยเฮานี้	มูลมังดีขอสืบไว้ให้ลูกหลาน
ทอผ้าฝ้ายลายเก็บชิตแต่โบราณ	รัฐบาลยอยกให้ไทยชื่นชม...แต่แล้ว

คำแนะนำในการดูแลรักษา

ไม่ควรซัก ควรใช้ผ้าชุบน้ำพอหมาด ๆ เช็ดแล้วนำไปผึ่งแดด

4) ตลาดจำหน่ายสินค้า

4.1) ราคาต้นทุน/ราคาจำหน่ายเบาะนั่งผ้าชิตปักมือนัดหนุน ราคาต้นทุนรวม
ค่าแรง ราคา 250บาท ราคาจำหน่าย 300 บาท และเบาะนั่งผ้าชิตปักมือ (ผ้าชิตทอมือ) ยัดด้วยใย
สังเคราะห์ ราคาต้นทุน 390 บาท ราคาจำหน่าย 450 บาท

4.2) การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทอผ้าชิตบ้านศรีฐานมีแหล่งจำหน่าย ดังนี้

4.2.1) ที่ทำการกลุ่มทอผ้าชิตแต่ละกลุ่ม

4.2.2) ศูนย์จำหน่ายสินค้า OTOP ตำบลศรีฐานและจังหวัดยโสธร และ

ร้านค้าเอกชนในจังหวัด

4.2.3) งานกาชาดประจำปีของจังหวัดยโสธร งานออกร้านจำหน่ายสินค้าธงฟ้าและสินค้า OTOP จังหวัดต่างๆทั่วประเทศ

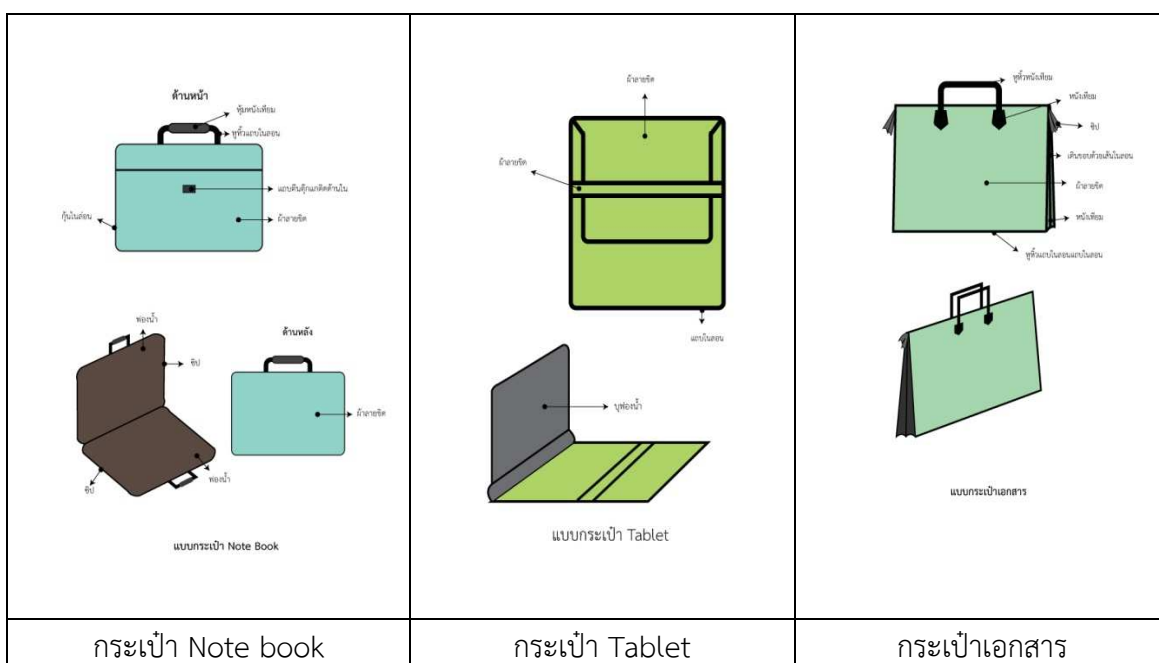
4.2.4) งานเกษตรกรรมภาคอีสาน งานแสดงสินค้า OTOP ที่เมืองทองธานี และการจำหน่ายสินค้าไปยังต่างประเทศ

4.3) การประชาสัมพันธ์ มีการทำแผ่นพับแนะนำกลุ่ม วารสารสินค้า OTOP ของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด การประชาสัมพันธ์ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงสถานีโทรทัศน์ของสำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และทางอินเทอร์เน็ต ที่เว็บไซต์ <https://www.thaitumbon.com>

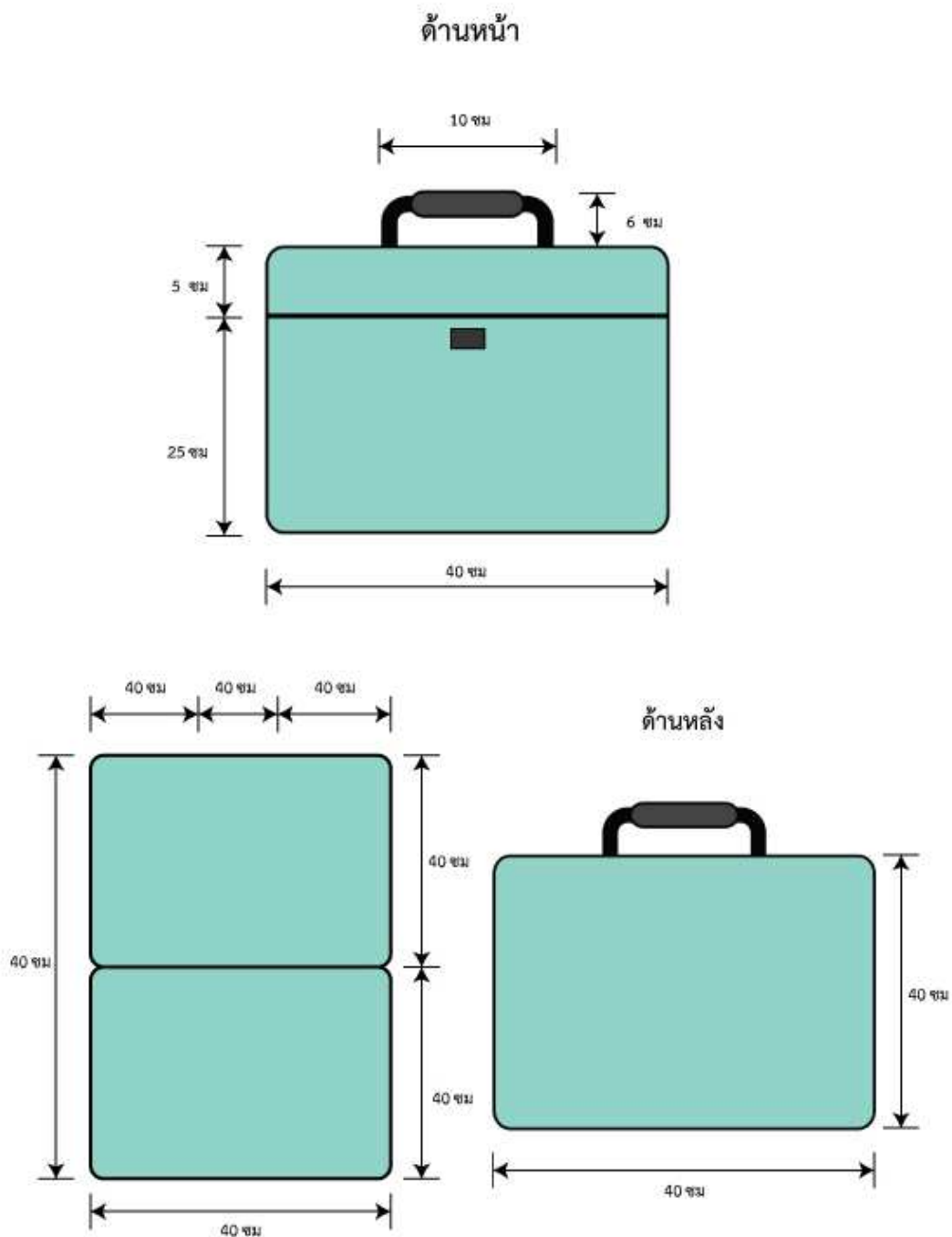
3.2.2 การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านคำพระ

จากการประชุมกลุ่มได้มีมติร่วมกันเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นกระเป๋าผ้าชิต 3 แบบ ดังนี้ 1) กระเป๋า Notebook 2) กระเป๋า Tablet และ 3) กระเป๋าเอกสาร ออกแบบโดย นางสุรียัน พระสุนิน ประธานกลุ่มสตรีสหกรณ์บ้านคำพระ หมู่ที่ 2 และเป็นเจ้าของร้านสุรียันกระเป๋าผ้าชิต ซึ่งมีกรอบดำเนินการพัฒนา ดังนี้ คือ การออกแบบ การผลิต การแปรรูปผลิตภัณฑ์ และตลาดจำหน่ายสินค้า ดังนี้

1) การออกแบบ การออกแบบกระเป๋าผ้าชิตผู้ออกแบบคำนึงว่า ปัจจุบันลูกค้าได้นำเอาเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์มาใช้งานมากขึ้นเป็นต้นว่า Notebook, tablet และยังมีการใช้กระเป๋าเพื่อบรรจุเอกสารการทำงานอยู่มาก ผู้ผลิตเห็นว่าควรจะทำการผลิตกระเป๋าแบบต่าง ๆ จำหน่ายสำหรับใส่บรรจุสิ่งดังกล่าว เพื่อให้เกิดความสะดวกในการขนย้ายโดยนำเอาผ้าชิตที่ทอได้ในชุมชนมาเป็นวัตถุดิบการผลิต ผู้ออกแบบได้ทำการสกัด รูปทรง ขนาดกว้าง ยาวของกระเป๋า ที่คิดว่าเหมาะสมแล้วด้วยดินสอ แล้วนำมาให้ผู้วิจัยไปทำการออกแบบกราฟฟิก

ภาพประกอบ 73 การออกแบบกระเป๋ากลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านคำพระ

ภาพประกอบ 74 แบบขนาดกระเป๋าโน้ตบุ๊ก

- 2) การผลิต การผลิตกระเป๋า Notebook มีขบวนการผลิตดังนี้
- 2.1) วัตถุดิบ ประกอบด้วย ผ้าชนิด โฟมบาง ซิป ฟองน้ำ ก้อนใยอ่อน หนังสวมตีนตุ๊กแก กาวยาง และเชือกไนลอนก้างปลาทำการสั่งซื้อจากโรงงานเพื่อนำมาผลิตกระเป๋าถือ สุภาพสตรีจำหน่ายอยู่แล้ว ยกเว้นเพียงผ้าชนิดที่ทอขึ้นในชุมชน
  - 2.2) เครื่องมือในการผลิต ประกอบด้วยจักรอุตสาหกรรมกรรไกรไม้บรรทัด และสายวัด

2.3) ขั้นตอนการผลิตประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 วัดแบบ ส่วนประกอบของกระเป๋าประกอบด้วยแผ่นกระเป๋าสวมแผ่น คือ แผ่นกระเป๋าส่วนที่ 1, 2 ขนาดกว้าง 30 ซม. X ยาว 40 ซม. แผ่นกระเป๋าส่วนที่ 3 ซองกระเป๋าช้าง ขนาด 25 ซม. X 40 ซม. ขั้นตอนที่ 2 ตัดผ้าซิด โฟมบาง และแผ่นฟองน้ำขนาดตามแบบ ขั้นตอนที่ 3 ตัดผ้าซิด โฟมบาง ซองกระเป๋าช้าง ขนาดตามแบบขั้นตอนที่ 4 นำผ้าซิดตัวกระเป๋า ผ้าซิดกระเป๋าช้าง โฟมบาง และแผ่นฟองน้ำติด ประกอบกันด้วยกาวยางขั้นตอนที่ 5 ติดแถบตีนตุ๊กแกที่แผ่นกระเป๋าด้านในของแผ่นกระเป๋าช้าง น้ำซิปเย็บติดแผ่นกระเป๋าลงแล้วเย็บตัดแผ่นกระเป๋าช้างที่แผ่นตัวกระเป๋า ขั้นตอนที่ 6 นำแผ่นกระเป๋าส่วนที่ 1, 2 และส่วนที่ 3 เย็บติดประกบกันกับกุนไนลอน โดยเชื่อมต่อด้วยผ้าซิดด้านล่างกระเป๋า แล้วเย็บติดเชือกไนลอนก้างปลาและหนังเทียม และขั้นตอนที่ 7 ตรวจสอบความเรียบร้อย

ภาพประกอบ 75 การตัดแผ่นฟองน้ำขนาดตามแบบ

ภาพประกอบ 76 การเย็บส่วนประกอบของกระเป๋าเชื่อมติดกัน

ภาพประกอบ 77 กระเป๋าไน้ตบุ๊กกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านคำพระ

2.4) เอกลักษณ์คือลวดลายผ้าชิตที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน โดยการคิด ออกแบบลายของชาวบ้านคำพระ แล้วนำเอาผ้าลายชิตที่ทอมีอยู่เดิมมาประยุกต์เข้ากับแนวคิดสมัยใหม่ และพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่เพื่อมุ่งประโยชน์ใช้สอย ซึ่งได้เป็นกระเป๋าบรรจุ Notebook เป็นการพัฒนาแปรรูปเพื่อประโยชน์ใช้งาน เป็นผลิตภัณฑ์กระเป๋าผ้าชิตที่มีรูปทรงและลวดลายถือเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเพราะผ้าชิตเป็นผ้าที่ชุมชนบ้านคำพระมีความชำนาญในการทอและพัฒนา ลวดลายมาโดยตลอด

3) การแปรรูปผลิตภัณฑ์

3.1) การแปรรูป การแปรรูปผลิตภัณฑ์ เป็นการพัฒนามาจากกระเป๋า ไน้ตบุ๊กแบบผ้าไนลอน เป็นผลจากการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นที่แพร่หลาย โดยเฉพาะNote Book จึงเกิดแนวคิดว่าควรมีการพัฒนาแปรรูปกระเป๋าใส่ โดยนำผ้าชิตมาเป็นวัตถุดิบในการผลิต เป็นการนำองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างสรรค์เพิ่มมูลค่าสอดคล้องกับทักษะความชำนาญของ กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านคำพระที่ต้องการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เพื่อประโยชน์ใช้สอยมากขึ้น โดยการศึกษาลูกค้า ศึกษาตลาดจำหน่าย และความต้องการของผู้ใช้ทุกกลุ่มเป้าหมายทั้งระดับหมู่บ้าน ชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัดและประเทศ

3.2) การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์สำหรับใส่กระเป๋า Note Book ไม่มีเป็นการเฉพาะ กลุ่มมีแต่เพียงถุงพลาสติกสำหรับใส่ผ้าผืนเท่านั้นซึ่งก็ไม่มีความสะดวกเพราะ ถุงพลาสติกยับง่าย กลุ่มกับผู้วิจัยจึงได้ร่วมกันออกแบบบรรจุภัณฑ์ต้นแบบขึ้นใหม่ คุณสมบัติของบรรจุ ภัณฑ์เป็นถุงกระดาษแข็งหุ้มหีว รูปแบบเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า วัสดุในการผลิตเป็นกระดาษอาร์ตแข็ง มีความคงทน ความยาว 40 เซนติเมตร ความสูง 30 เซนติเมตร และความกว้างด้านข้าง 5 เซนติเมตร มีเชือกไนลอนอ่อนทำเป็นหูหิ้ว ขั้นตอนการผลิต เกิดจากการระดมความคิดของตัวแทนสมาชิกร่วมกับ ผู้วิจัย ในการกำหนดขนาด รูปแบบ ตราสัญลักษณ์ ข้อความบนบรรจุภัณฑ์

ภาพประกอบ 78 บรรจุภัณฑ์ถุงหิ้วกระเป๋าโน้ตบุ๊ก

รายละเอียดและข้อความบนบรรจุภัณฑ์มีดังนี้

ตราสัญลักษณ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตราสัญลักษณ์คณะวัฒนธรรม
ศาสตร์

ผลิตภัณฑ์เบาะนั่งผ้าขิดทอมือ

ผ้าขิด เป็นชื่อผ้าทอพื้นบ้านที่มีชื่อเรียกตามกรรมวิธีการทอ “ขิด” เป็นภาษาพื้นบ้านอีสานมาจากคำว่า “สะกิด” หมายถึง การจัดซ้อนขึ้นและยังสันนิษฐานว่า “ขิด” มาจากคำเดิมในภาษาบาลีที่เรียกว่า “ขจิต” ที่หมายถึงทำให้จิดตรงดงาม เนื่องจากวิธีการทอผ้าขิด มีการใช้ไม้เขี่ย หรือสะกิดซ้อนด้ายเส้นยืนขึ้นแล้วสอดด้ายเส้นพุ่งไปตามแนวเส้นยืนที่ถูกซ้อนขึ้น เพื่อให้เกิดเป็นลวดลายสวยงาม วิธีจัดซ้อนและสะกิดเส้นด้ายจึงเป็นลักษณะเฉพาะของกรรมวิธีในการทอผ้า ที่เรียกว่า “ผ้าขิด”

“ผ้าขิดทอมือ – เลื่องลือเอกลักษณ์ไทย”

จากใยไหมใยฝ้ายสายใยรัก

ผ้าผืนงามเลื่องชื่อฝีมือดี

เชื่อมโยงจากบุพชนคนรุ่นเก่า

รุ่นต่อรุ่นสืบต่อก่อผลงาน

หัตถกรรมล้ำค่าคือผ้าขิด

ลายดอกแก้วลายเอื้อลายเครือไม้

พญานาคช้างชวงนกควงคู่

ขอผ้าขิดยืนยงทุกโมงยาม

มาทอถักเป็นผ้าขิดวิจิตรสี

ก็เพราะมีความผูกพันแต่บรรพกาล

ให้เนืองเนาแนบแน่นเป็นแก่นสาร

คือสายธารวัฒนธรรมนำทวยไทย

เนรมิตลวดลายทั้งฝ้ายไหม

ประดับไว้บนผืนผ้าสง่างาม

ลายเด่นดูละเมียดละไมพาใจหวน

รักษาความเป็นไทยไปนิรันดร์

“ผลญา”

สองมือน้อยสอดกระสวยเป็นมวยถัก ได้ประจักษ์ผลงานเด่นเป็นศักดิ์ศรี
 เพื่อสืบสานวัฒนธรรมล้ำค่ามี ภูมิปัญญาเฮาอินดีมีพลัง
 เพื่อมุ่งหวังความตั้งใจไทยเฮานี้ มุลมังดีขอสืบไว้ให้ลูกหลาน
 ทอผ้าฝ้ายลายเก็บขีดแต่โบราณ รัฐบาลยกยอกให้ไทยชื่นชม...แท้แล้ว

คำแนะนำในการดูแลรักษา

ไม่ควรซัก ควรใช้ผ้าชุบน้ำพอหมาด ๆ เช็ดแล้วนำไปผึ่งแดด

4) ตลาดจำหน่ายสินค้า

4.1) ราคาต้นทุน/ราคาจำหน่ายราคาต้นทุนใบละ 150 บาท ราคาจำหน่ายใบละ 250บาท

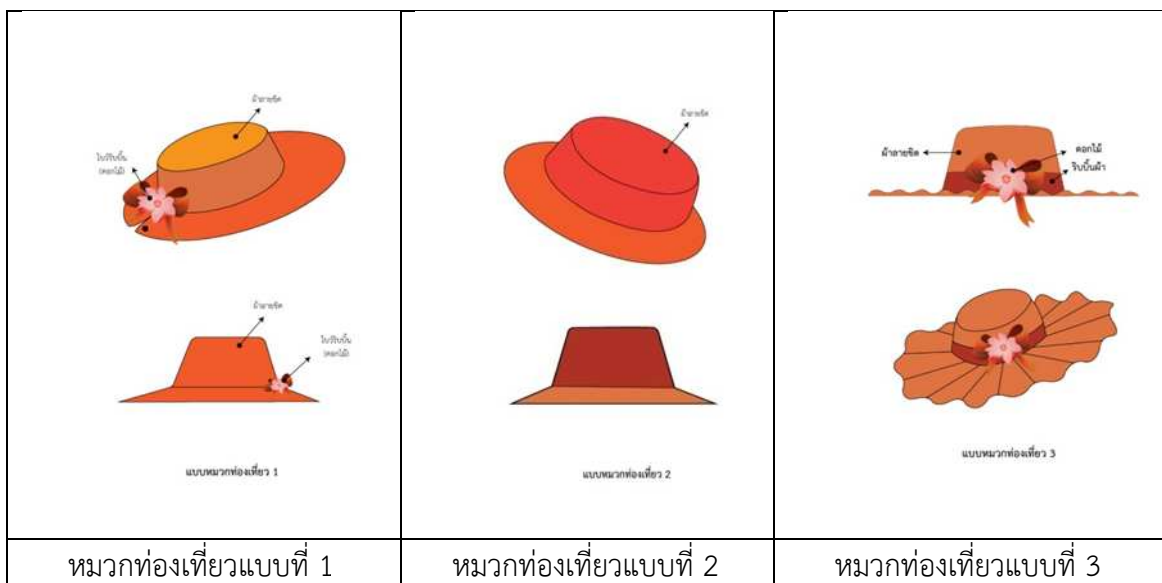
4.2) การจำหน่ายผลิตภัณฑ์มีจำหน่ายที่ทำการกลุ่ม และศูนย์วิสาหกิจชุมชนตำบลคำพระ ศูนย์จำหน่ายสินค้า OTOP อำเภอหัวตะพานและจังหวัดอำนาจเจริญ และร้านค้าเอกชนในจังหวัดร้านสุริยันกระเป๋าคิด ตลาดนัดสวนจตุจักร

4.3) การประชาสัมพันธ์ มีการทำแผ่นพับแนะนำกลุ่มและอาศัยหน่วยงานภาครัฐช่วยประชาสัมพันธ์ หรือการออกงานแสดงสินค้าในที่ต่างๆ จึงเป็นการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ไปด้วย

3.2.3 การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิด

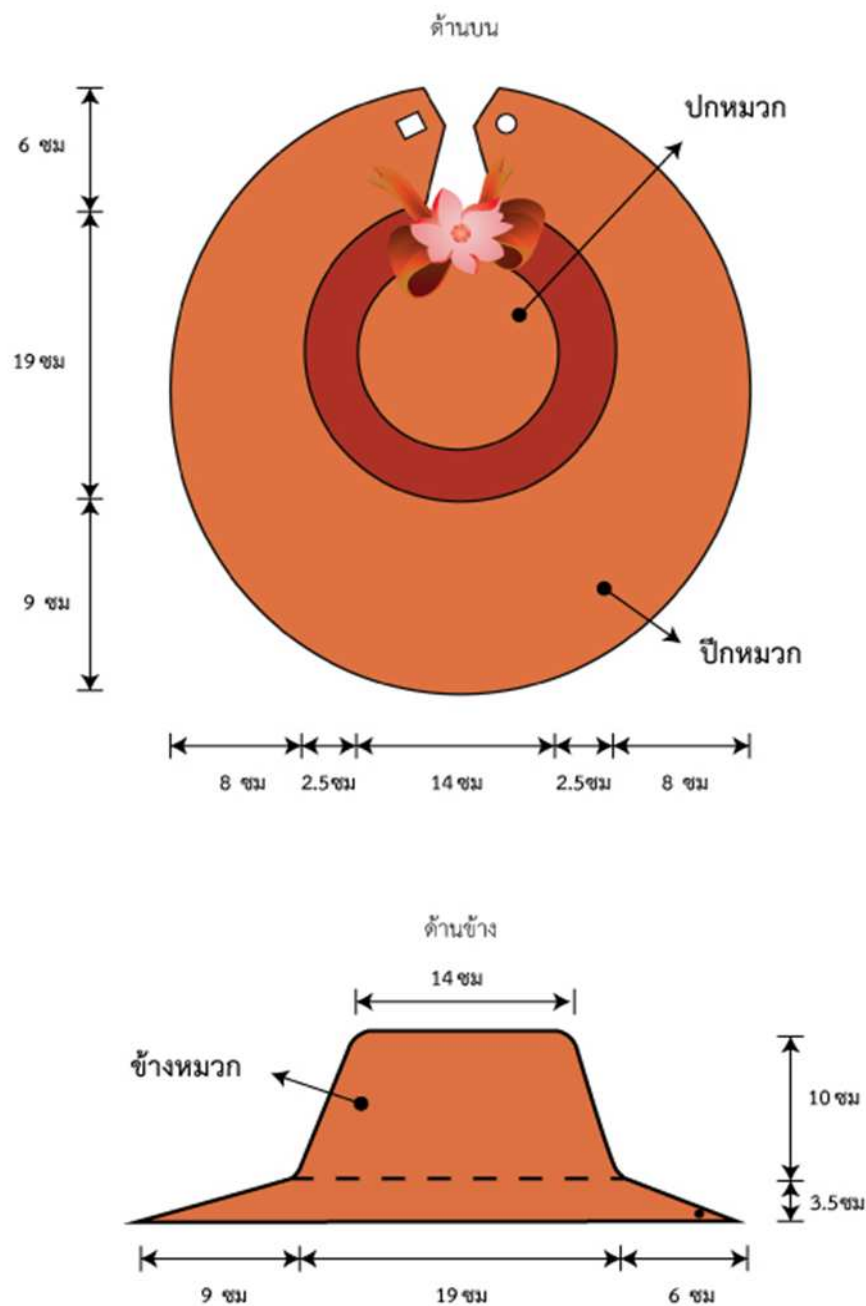
บ้านด่านเหนือ

จากการประชุมกลุ่ม กลุ่มมีมติในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ คือทำหมวกท่องเที่ยว 3 แบบ คือ หมวกท่องเที่ยวแบบที่ 1, 2 และ3 โดยผู้ออกแบบคือ นายณัฐพร มหิพันธ์ ประธานกลุ่ม ซึ่งมีกรอบดำเนินการ คือ การออกแบบ การผลิต การแปรรูปผลิตภัณฑ์ และตลาดจำหน่ายสินค้า ดังนี้

ภาพประกอบ 79 การออกแบบหมวกท่องเที่ยวผ้าซิดบ้านด่านเหนือ

1) การออกแบบ หมวกท่องเที่ยวผ้าชนิดลายลูกแก้ว ออกแบบภายใต้ความคิด “ท่องเที่ยวทั่วโลก ไปไกลทั่วโลก” โดยประธานกลุ่มมุ่งให้ผู้ใช้เวลาสวมใส่มีความรู้สึกสบายๆ จากนั้น จึงทำการสกัดรูปทรง ขนาด สัดส่วน ตามที่ต้องการแล้วนำมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้วิจัย เมื่อเป็นที่พอใจแล้ว ผู้วิจัยจึงได้นำไปออกแบบกราฟฟิก

ภาพประกอบ 80 แบบขนาดหมวกท่องเที่ยวกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชนิดบ้านด้านเหนือ

2) การผลิต

2.1) วัตถุดิบ ใช้ในการผลิตประกอบด้วย ผ้าขิดลายลูกแก้ว แผ่นโฟมบาง กระดุม และแถบตีนตุ๊กแกโดยกลุ่มสั่งซื้อจากร้านจำหน่ายที่กรุงเทพฯ ยกเว้นผ้าขิดลายลูกแก้ว ซึ่งเป็นผ้าที่กลุ่มทอจำหน่าย

2.2) เครื่องมือการผลิต ประกอบด้วย จักรอุตสาหกรรม ไม้บรรทัด สายวัด และกรรไกร

2.3) ขั้นตอนการผลิต ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 สร้าง ส่วนประกอบของหมวกประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ปีกหมวก ส่วนที่ 2 ข้างหมวก และส่วนที่ 3 ปกหมวก ขั้นตอนที่ 2 นำผ้าขิดลายลูกแก้ว ซึ่งทอด้วยด้ายเรยอนเบอร์ 30/2 มาตัดตามแบบส่วนที่ 1 ปีกหมวก ส่วนที่ 2 ข้างหมวก และส่วนที่ 3 ปกหมวก อย่างละ 2 ชิ้น และตัดแผ่นโฟมตามแบบปีกหมวก ขั้นตอนที่ 3 นำผ้าปีกหมวกเย็บประกบติดแผ่นโฟมปีกหมวกทั้ง 2 ด้าน พร้อมเย็บติดแถบตีนตุ๊กแกตามแบบ ขั้นตอนที่ 4 นำผ้าส่วนที่ 2 ข้างหมวก และส่วนที่ 3 ปกหมวกเย็บประกบติดกันทั้ง 2 ด้าน ขั้นตอนที่ 5 นำส่วนปีกหมวก ข้างหมวกและปกหมวก เย็บติดกันประกอบเข้าเป็นตัวหมวก พร้อมเย็บติดกระดุมทั้ง 2 ด้าน และขั้นตอนที่ 6 ตรวจสอบความเรียบร้อยของผลิตภัณฑ์

ภาพประกอบ 81 ตัดผ้าตามขนาดของแบบหมวก

ภาพประกอบ 82 การเย็บปกหมวกประกบติดกันทั้ง 2 ด้าน

ภาพประกอบ 83 หมวกท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านด่านเหนือ

2.4) เอกลักษณ์ คือลวดลายผ้าชิตเป็นลายลูกแก้วแล้วนำมาทอเป็นผืนนำเอาผ้าลายชิตที่มีอยู่เดิมมาประยุกต์เข้ากับแนวคิดสมัยใหม่และพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่เพื่อมุ่งประโยชน์ใช้สอย เป็นผลิตภัณฑ์เอกลักษณ์ของท้องถิ่น เพราะบ้านด่านเหนือมีความชำนาญในการทอและพัฒนา ลวดลายผ้าชิตลายลูกแก้วมาโดยตลอด ซึ่งผ้าชิตลายลูกแก้วจะมีลักษณะคล้ายลูกแก้วอยู่กลางลายรูป

สีเหลืองขนมเปียกปูนขนาดเล็กเป็นลายผ้าขิดที่ทำการทออยู่ในท้องถิ่นชาวบ้านเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ผ้าเหยียบ” ในสมัยโบราณเรียกว่า “ผ้าสีเขา”

3) การแปรรูปผลิตภัณฑ์

3.1) การแปรรูปผลิตภัณฑ์ เป็นการนำหมวกปีกสานด้วยไม้ไผ่มาเป็นต้นแบบแล้วทำการปรับเปลี่ยนรูปทรงใหม่ เอาผ้าลายขิดมาเป็นวัตถุดิบในการผลิตค่านึงถึงการศึกษา ลูกค้า ศึกษาตลาดจำหน่าย และความต้องการของผู้ใช้ทุกกลุ่มเป้าหมายทั้งระดับหมู่บ้าน ชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัดและระดับประเทศพัฒนาแปรรูปผลิตภัณฑ์เป็นหมวกท่องเที่ยว เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม และประโยชน์ใช้สอยเป็นการสร้างอาชีพและสร้างรายได้ให้เกิดขึ้นกับชุมชน เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ สามารถสวมใส่ได้ทั้ง 2 ด้าน

3.2) การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ เนื่องจากกลุ่มมีบรรจุภัณฑ์เป็นกล่องสำหรับใส่ผ้าขิดลายลูกแก้ว และถุงใส่ผ้าขิดพลาสติกที่ยับง่าย บรรจุภัณฑ์ใหม่ที่ผู้วิจัยร่วมกับกลุ่มทำการพัฒนา มีคุณลักษณะเป็นถุงหิ้วกระดาษแข็งมีความคงทนรูปแบบเป็นสีเหลืองผืนผ้า วัสดุในการผลิตเป็นกระดาษอาร์ตแข็ง ความยาว 40 เซนติเมตร ความสูง 30 เซนติเมตร และความกว้างด้านข้าง 8 เซนติเมตรมีเชือกไนลอนอ่อนทำเป็นหูหิ้ว ขั้นตอนการออกแบบมาจากการระดมความคิดของตัวแทนสมาชิกร่วมกับผู้วิจัย ในการกำหนดขนาด รูปแบบ ตราสัญลักษณ์

ภาพประกอบ 84 ถุงหิ้วบรรจุภัณฑ์หมวกท่องเที่ยว

รายละเอียดและข้อความบนบรรจุภัณฑ์มีดังนี้

ตราสัญลักษณ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตราสัญลักษณ์คณะวัฒนธรรม
ศาสตร์

ผลิตภัณฑ์เบาะนั่งผ้าขิดทอมือ

ผ้าขิด เป็นชื่อผ้าทอพื้นบ้านที่มีชื่อเรียกตามกรรมวิธีการทอ“ขิด”

เป็นภาษาพื้นบ้านอีสานมาจากคำว่า “สะกิด” หมายถึง การจัดซ้อนขึ้นและยังสันนิษฐานว่า “ขิด”

มาจากคำเดิมในภาษาบาลีที่เรียกว่า “ขจิต” ที่หมายถึงทำให้จิตใจตรงงาม เนื่องจากวิธีการทอผ้าขจิต มีการใช้ไม้เขี่ย หรือสะกิดซ้อนด้ายเส้นยืนขึ้นแล้วสอดด้ายเส้นพุ่งไปตามแนวเส้นยืนที่ถูกซ้อนขึ้น เพื่อให้เกิดเป็นลวดลายสวยงาม วิธีจัดซ้อนและสะกิดเส้นด้ายจึงเป็นลักษณะเฉพาะของกรรมวิธี ในการทอผ้า ที่เรียกว่า “ผ้าขจิต”

“ผ้าขจิตทอมือ – เลื่องลือเอกลักษณ์ไทย”

จากใยไหมใยฝ้ายสายใยรัก	มาทอถักเป็นผ้าขจิตวิจิตรสี
ผ้าผืนงามเลื่องชื่อฝีมือดี	ก็เพราะมีความผูกพันแต่บรรพกาล
เชื่อมโยงจากบุพพชนคนรุ่นเก่า	ให้เนื่องเนาแนบแน่นเป็นแก่นสาร
รุ่นต่อรุ่นสืบต่อก่อผลงาน	คือสายธารวัฒนธรรมนำทวยไทย
หัตถกรรมล้ำค่าคือผ้าขจิต	เนรมิตลวดลายทั้งฝ้ายไหม
ลายดอกแก้วลายเอื้อลายเครือไม้	ประดับไว้บนผืนผ้าสง่างาม
พญานาคข้างชวงวงนกคางคก	ลายเด่นดูละเมียดละไมพาใจหวิว
ขอผ้าขจิตยืนยงทุกโมงยาม	รักษาความเป็นไทยไปนิรันดร์.

“ผญา”

สองมือน้อยสอดกระสวยเป็นมวยถัก	ได้ประจักษ์ผลงานเด่นเป็นศักดิ์ศรี
เพื่อสืบสานวัฒนธรรมล้ำค่ามี	ภูมิปัญญาเฮาอินตีมียพลัง
เพื่อมุ่งหวังความตั้งใจไทยเฮานี้	มูลมังดีขอสืบไว้ให้ลูกหลาน
ทอผ้าฝ้ายลายเก็บขิดแต่โบราณ	รัฐบาลยกยอกให้ไทยชื่นชม...แท้แล้ว

คำแนะนำในการดูแลรักษา

ไม่ควรซัก ควรใช้ผ้าชุบน้ำพอหมาด ๆ เช็ดแล้วนำไปผึ่งแดด

4) ตลาดจำหน่ายสินค้า

4.1) ราคาต้นทุน/ราคาจำหน่าย ราคาต้นทุนโบละ 180 บาทราคาจำหน่าย โบละ 250 บาท

4.2) การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มมีจำหน่ายที่ทำการกลุ่มทอผ้าขจิต ศูนย์เศรษฐกิจฐานราก อำเภอกลมลาไสย ศูนย์จำหน่ายสินค้า OTOP จังหวัดกาฬสินธุ์ และร้านค้า เอกชน

4.3) การประชาสัมพันธ์ มีการทำแผ่นพับแนะนำกลุ่มแต่ส่วนใหญ่อาศัยหน่วยงานภาครัฐช่วยประชาสัมพันธ์ หรือการออกงานแสดงสินค้าในที่ต่างๆ จึงเป็นการประชาสัมพันธ์ ผลิตภัณฑ์ไปด้วย

3.2.4. การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของผู้วิจัย

จากการศึกษาวิจัยของทั้ง 3 พื้นที่ผู้วิจัยได้มีการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ด้วยความคิดที่จะนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ เพื่อเป็นการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าให้กับสินค้าท้องถิ่น ผู้วิจัยจึงได้ออกแบบและสร้างผลิตภัณฑ์ ดังนี้

1. ชุดเครื่องนอน ประกอบด้วย ผ้าคลุมเตียงนอน 1 ผืน ปลอกหมอน 2 ผืน

1.1 ผ้าคลุมเตียง

1.1.1 วัสดุดิบ ประกอบด้วย 1) ผื่อทอยกดอกลายดอกพุดขาววงหน้า กว้าง 1 เมตร ยาว 3 เมตร 3 ผืน 2) ผ้าขิดลายผีเสื้อประยุกต์ หน้ากว้าง 35 ซม. ยาว 3 เมตร 2 ผืน ทอด้วยด้ายผสม เส้นยืน เบอร์ CL20/2 เส้นพุ่งด้ายผสม เบอร์ CM30/2 และ 3) ด้ายเย็บ

1.1.2 เครื่องมือการผลิต ประกอบด้วย จักรอุตสาหกรรม และสายวัด

1.1.3 ขั้นตอนการผลิต

ขั้นตอนที่ 1 นำผ้าทอยกดอกมาเย็บต่อกันทั้ง 3 ผืน โดยใช้วิธีเย็บ ซิกแซ็กสลับฟันปลาให้ได้หน้ากว้าง 3 เมตร

ขั้นตอนที่ 2 นำผ้าขิดลายผีเสื้อประยุกต์มาเย็บติดทับด้านบน เป็นทางคู่ขนาน ตามความยาวของผ้า

ภาพประกอบ 85 ผู้วิจัยตรวจสอบการผลิตผ้าคลุมเตียงกับกลุ่มทอผ้าขิดย้อมสีธรรมชาติ บ้านโนนยาง หมู่ที่ 2 ต.กำแมด อ.กุดชุม จ.ยโสธร

1.1.4 เอกลักษณะ เป็นผ้าคลุมเตียงนอน ขนาดกว้าง 3xยาว3 เมตร ย้อมสีธรรมชาติ(เปลือกก่อ) โดยใช้ผ้าทอยกดอกลายดอกพุดขาววง และผ้าขิดทอมือลายผีเสื้อประยุกต์ และลายประกอบคือ ลายบัวคว่ำบัวหงายและลายดอกพุดขาววง ใช้คลุมเตียงได้ทั้ง 2 ด้าน

ดอกพุด เป็นดอกไม้สีขาวที่มีกลิ่นหอมสะอาด เป็นดอกไม้แทน พระพุทธศาสนา เพราะศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่ทำให้คนมีจิตใจสะอาดจึงใช้ดอกไม้สีขาวแทน เป็นเสน่ห์แก่ผู้พบเห็น

ลายผีเสื้อ ผีเสื้อชาวบ้านเชื่อว่าเป็นสัตว์ที่มีความสวยงามตามธรรมชาติ และรักอิสระ รักความสงบ ถ้านำเอามาเป็นลายของผ้าแล้วจะทำให้คนนั้นมีนิสัยเหมือนกับผีเสื้อ คือ มีทั้งความสวยงามและความสงบเรียบร้อยอ่อนโยน

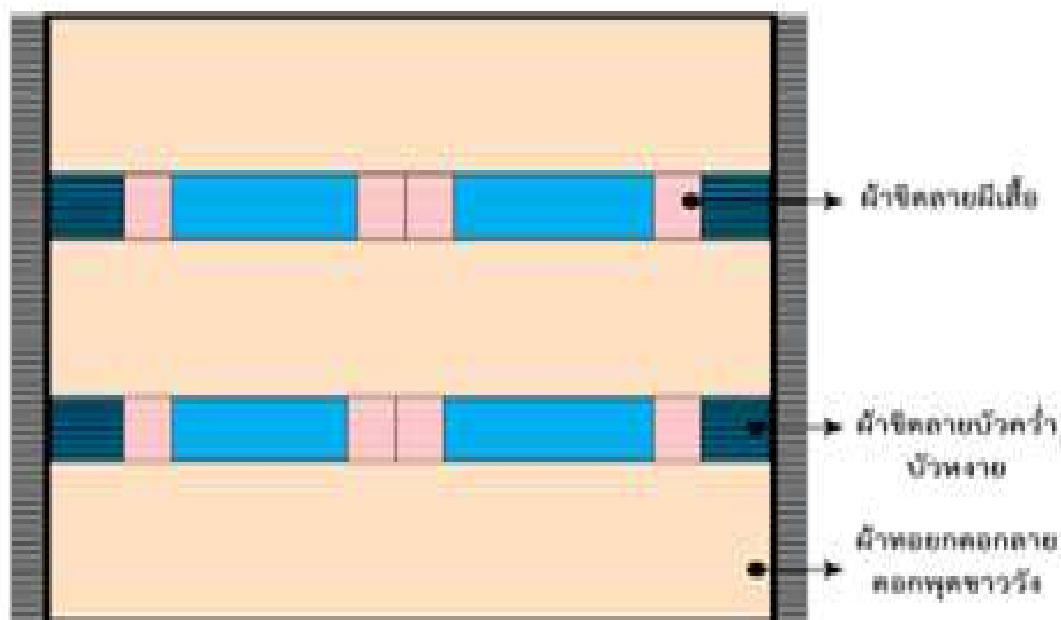
ลายบัวคว่ำบัวหงาย ดอกบัวเป็นพืชน้ำล้มลุกชนิดหนึ่ง เป็นราชินีแห่งพืชน้ำและเป็นสัญลักษณ์ของคุณงามความดี คนไทยนำดอกบัวมาใช้ในการบูชาพระอยู่เป็นประจำ แม้แต่การแสดงความเคารพด้วยการประนมมือของเรา หากดูดี ๆ ก็จะทำให้เห็นว่าคล้ายรูปดอกบัว การที่ดอกบัวเป็นดอกไม้ที่ใช้ในพิธีมงคลคงเป็นเพราะธรรมชาติกำเนิดของดอกบัวได้แสดงให้เห็นถึงปรัชญาการดำเนินชีวิตอย่างลึกซึ้ง กล่าวคือ แม้จะเกิดในโคลนตมแต่เมื่อโผล่พ้นน้ำมารับแสงสว่างแล้ว กลับดอกกลับสะอาดบริสุทธิ์ไม่มีสิ่งใดแปดเปื้อน

1.1.5 ต้นทุน/ราคาจำหน่าย

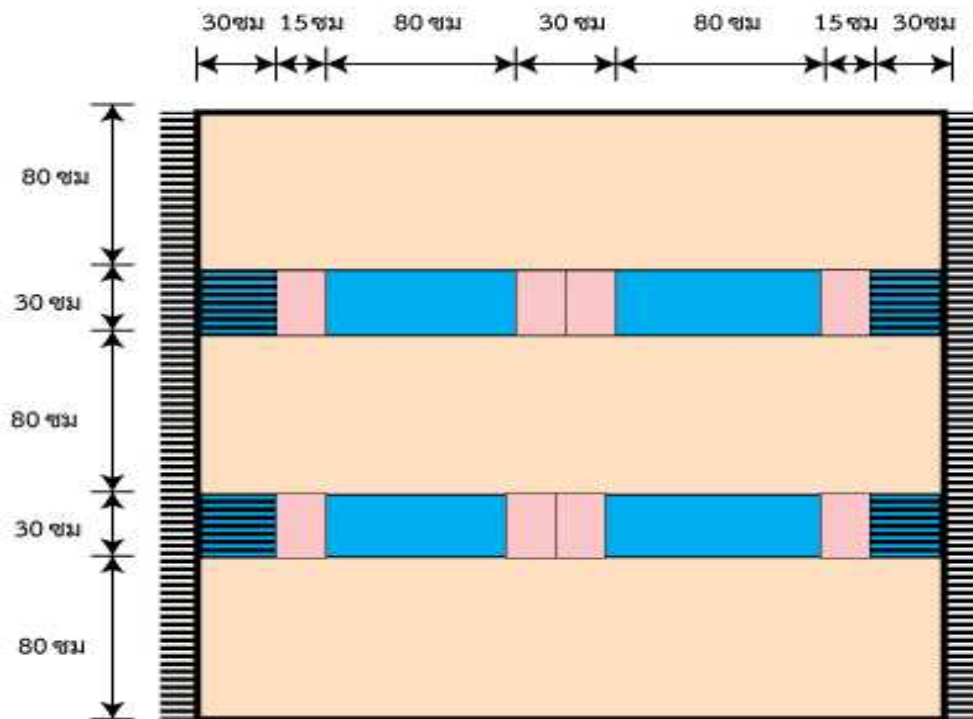
- 1) ราคาต้นทุนผ้าคลุมเตียงผืนละ 4,500 บาท
- 2) ราคาจำหน่ายผืนละ 5,500 บาท

1.1.6 การออกแบบ

แนวคิดในการออกแบบผ้าคลุมเตียงทอมือถูกพัฒนาขึ้นจากแนวความคิดการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับใช้เข้ากับวิถีชีวิตของคนในปัจจุบัน โดยเฉพาะลวดลายของผ้าที่ได้พัฒนาประยุกต์ลวดลายให้มีความสวยงามโดดเด่นรวมทั้งฝีมือการทอมีความประณีต กลมกลืนกับธรรมชาติมีผ้าทอยกดอกเป็นผ้าพื้นแล้วนำผ้าขีดทอมือลายผีเสื้อประยุกต์วางทับเย็บติดด้านบนเป็นทางคู่ขนาน ลายผีเสื้อจะวาง 3 จุด คือ ขอบของผ้า 2 ข้าง และผีเสื้อ 2 แถว ตรงกลางของผ้า เหมาะสำหรับใช้คลุมเตียงนอนในห้องพักโรงแรม หรือห้องพักรับรอง ใช้คลุมเตียงได้ทั้งสองด้าน

ภาพประกอบ 86 การออกแบบผ้าคลุมเตียงผ้าขิดลายผีเสื้อประยุกต์

ภาพประกอบ 87 แบบขนาดผ้าคลุมเตียง

ภาพประกอบ 88 ผ้าคลุมเตียงผ้าขิดลายผีเสื้อประยุกต์

1.2 ปลอกหมอน

- 1.2.1 วัตถุประสงค์ ประกอบด้วย 1) ผ้าทอยกดอกลายดอกพุดขาววัง
2) ผ้าขิดลายผีเสื้อประยุกต์ ทอด้วยผสม เบอร์ CL20/2 และเบอร์ CM30/2 ย้อมสีธรรมชาติ
3) สายวัด

1.2.3 ขั้นตอนการผลิต

ปลอกหมอนลายผีเสื้อประยุกต์ประกอบด้วย ผ้า 3 ผืน คือ
ผ้าปลอกหมอนส่วนที่ 1 ผ้าปลอกหมอนส่วนที่ 2 และผ้าขิดลายผีเสื้อ
ขั้นตอนที่ 1 ตัดผ้าให้ได้ขนาดตามแบบผ้าส่วนที่ 1 และส่วนที่ 2
ขั้นตอนที่ 2 นำผ้าส่วนที่ 1 เย็บประกอบติดด้วยผ้าส่วนที่ 2
ขั้นตอนที่ 3 นำผ้าส่วนที่ 1 และส่วนที่ 2 เย็บประกอบติดกัน
โดยรอบ 3 ด้านให้เป็นปลอกหมอนโดยเปิดช่องด้านข้างไว้ 1 ด้านให้ลายผีเสื้ออยู่ด้านใน
ขั้นตอนที่ 4 กลับด้านในปลอกหมอนออกจะปลอกหมอน
ตามต้องการ

12.4 เอกลักษณ์

ปลอกหมอนลายผีเสื้อมีความโดดเด่นคือ เป็นผ้าขิดทอมือย้อมเส้น
ใยด้วยสีธรรมชาติ (เปลือกก๋อ) มีความสวยงาม ทอเป็นรูปผีเสื้อ 2 แถว หัวชนกันวางตำแหน่งไว้ตรง
กลางของปลอกหมอน โดยมีผ้าทอยกดอกลายดอกพุดขาววังเป็นผ้าพื้น

1.2.5 ต้นทุน/ราคาจำหน่าย

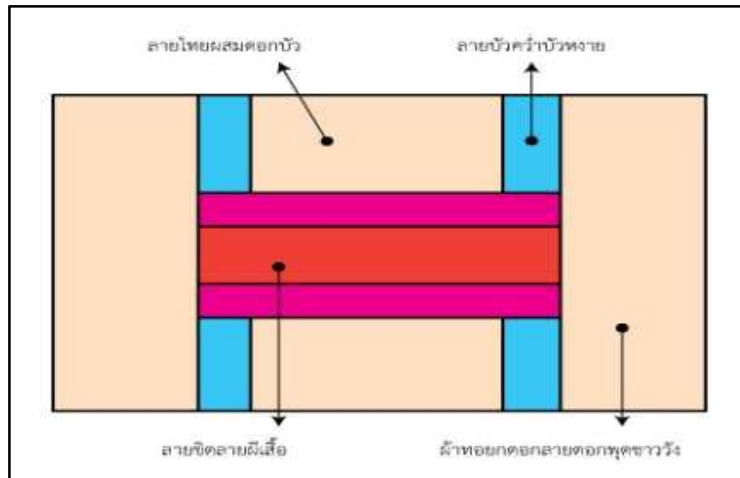
1.2.5.1 ต้นทุน ราคาใบละ 350 บาท

1.2.5.2 ราคาจำหน่าย ใบละ 500 บาท

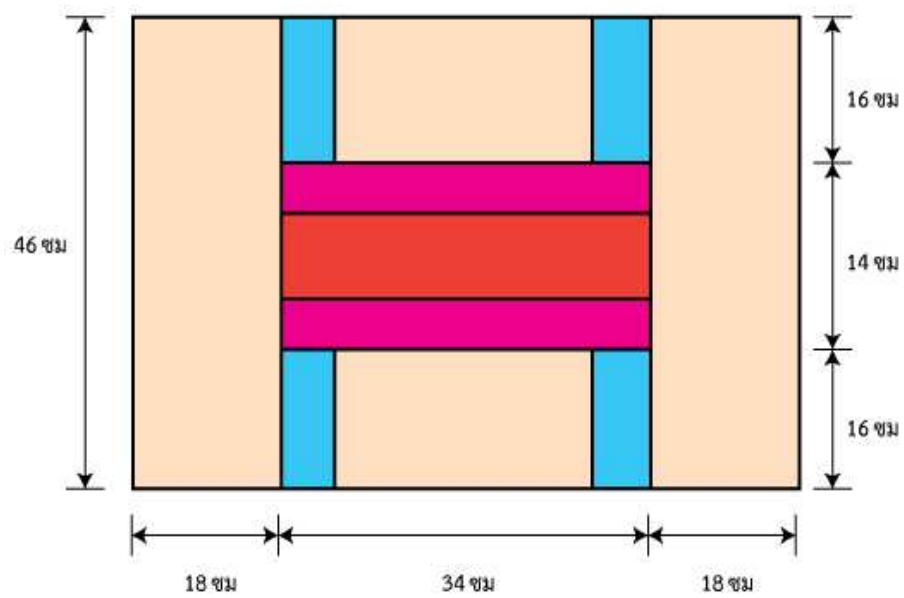
1.2.6 การออกแบบ แนวคิดในการออกแบบเกิดจากความต้องการ

อนุรักษ์และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิถีในธรรมชาติ จึงใช้เส้นใยย้อมสีธรรมชาติในการผลิตมา
ปรับใช้กับการดำเนินชีวิตของผู้คนในปัจจุบัน บ่งบอกถึงความสวยงามสดชื่น บรรยากาศของความเป็น
ธรรมชาติอันรื่นรมย์ ปลอกหมอนเป็นชุดเครื่องนอนพร้อมชุดผ้าคลุมเตียง ซึ่งจะมีลายผีเสื้อประยุกต์
ทอเป็น 2 แถว วางตำแหน่งไว้ตรงกลาง ใช้หนุนได้ทั้งสองด้าน

ภาพประกอบ 89 การออกแบบปกหมอนผ้าขิดลายผีเสื้อประยุกต์

ภาพประกอบ 90 แบบขนาดปกหมอนผ้าขิดลายผีเสื้อประยุกต์

ภาพประกอบ 91 ปลอกหมอนผ้าขิดลายผีเสื้อประยุกต์

1.2.7 บรรจุกัณฑ์ ลักษณะกล่องบรรจุกัณฑ์เป็นกล่องสี่เหลี่ยมมีหูหิ้ว เป็นส่วนที่ติดกับตัวกล่อง ทำจากแผ่นพลาสติกเพื่อให้มีความแข็งแรง ขนาดกว้าง 40 ซม. X ยาว 40 ซม. X ด้านข้างสูง 20 ซม. สีกล่องเป็นสีน้ำตาลอ่อนเพื่อให้ดูกลมกลืนกับสีของผืนผ้า สามารถบรรจุได้ ทั้งผ้าคลุมเตียงและผ้าปลอกหมอนพร้อมกัน

ภาพประกอบ 92 กล่องบรรจุผ้าคลุมเตียงและปลอกหมอน

บรรจุกุณที่มีดังนี้

วัฒนธรรมศาสตร์

1.2.8 ข้อความบนกล่องบรรจุกุณท์ รายละเอียดและข้อความบนกล่อง

ตราสัญลักษณ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตราสัญลักษณ์คณะ

ผ้าขิดทอมือผลิตภัณฑ์ผ้าคลุมเตียงและปลอกหมอน

ผ้าขิด เป็นชื่อผ้าทอพื้นบ้านที่มีชื่อเรียกตามกรรมวิธีการทอ “ขิด”

เป็นภาษาพื้นบ้านอีสานมาจากคำว่า “สะกิด” หมายถึง การจัดซ้อนขึ้นและยังสันนิษฐานว่า “ขิด” มาจากคำเดิมในภาษาบาลีที่เรียกว่า “ขจิต” ที่หมายถึงทำให้จิตตรงดงาม เนื่องจากวิธีการทอผ้าขิด มีการใช้ไม้เขี่ย หรือสะกิดซ้อนด้ายเส้นยืนขึ้นแล้วสอดด้ายเส้นพุ่งไปตามแนวเส้นยืนที่ถูกซ้อนขึ้น เพื่อให้เกิดเป็นลวดลายสวยงาม วิธีจัดซ้อนและสะกิดเส้นด้ายจึงเป็นลักษณะเฉพาะของกรรมวิธีการทอผ้า ที่เรียกว่า “ผ้าขิด”

“ผ้าขิดทอมือ – เลื่องลือเอกลักษณ์ไทย”

จากใยไหมใยฝ้ายสายใยรัก	มาทอถักเป็นผ้าขิดวิจิตรสี
ผ้าฝีนงามเลื่องชื่อฝีมือดี	ก็เพราะมีความผูกพันแต่บรรพกาล
เชื่อมโยงจากบุพชนคนรุ่นเก่า	ให้เนืองเนาแนบแน่นเป็นแก่นสาร
รุ่นต่อรุ่นสืบต่อก่อผลงาน	คือสธารวัฒนธรรมนำทวยไทย
หัตถกรรมล้ำค่าคือผ้าขิด	เนรมิตลวดลายทั้งฝ้ายไหม
ลายดอกแก้วลายเอื้อลายเครือไม้	ประดับไว้บนผืนผ้าสง่างาม
พญานาคช้างชูงวงนกควงคู่	ลายเด่นดูละเมียดละไมพาใจหวน
ขอผ้าขิดยืนยงทุกโมงยาม	รักษาความเป็นไทยไปนิรันดร์

“ผญา”

สองมือน้อยสอดกระสวยเป็นมวยถัก	ได้ประจักษ์ผลงานเด่นเป็นศักดิ์ศรี
เพื่อสืบสานวัฒนธรรมล้ำค่ามี	ภูมิปัญญาเฮยอินติมีพลัง
เพื่อมุ่งหวังความตั้งใจไทยเฮยนี้	มูลมังดีขอสืบไว้ให้ลูกหลาน
ทอผ้าฝ้ายลายเก็บขิดแต่โบราณ	รัฐบาลยกยอกให้ไทยชื่นชม...แท้แล้ว

คำแนะนำในการดูแลรักษา

1. ซักด้วยน้ำยาอ่อนๆ หรือน้ำยาซักแห้ง
2. ตากในที่ร่ม
3. รีดด้วยไพลานกลาง

2. ผ้าคลุมไหล่/ผ้าคล้องคอ ลายราชสีห์ (สิงโต)

2.1 วัตถุประสงค์ ประกอบด้วย 1) เส้นด้ายผสม เบอร์ CL20/2 หรือเบอร์ CM 20/2 สีขาว สำหรับทำเป็นเส้นยืน ราคา กิโลกรัมละ 180 บาท 2) เส้นด้ายผสม เบอร์ CM 30/2 สำหรับทอเป็นเส้นพุ่งราคา กิโลกรัมละ 250 บาท

2.2 ขั้นตอนการผลิต

ขั้นตอนที่ 1 ออกแบบและเก็บลายขีดราชสีห์ตามแบบพร้อมพิมพ์และตะกอลาย

ขั้นตอนที่ 2 นำด้ายเส้นพุ่งไปย้อมสีธรรมชาติจากน้ำต้มเปลือกสมอจะออกสีเหลืองอ่อน หรือน้ำต้มเปลือกก่อจะออกสีน้ำตาลโดยการต้มเส้นด้าย ประมาณ 30 นาที หรือจนได้สีที่ต้องการเสร็จแล้วปั่นพอมหาด ๆ นำไปแช่น้ำปูนเพื่อให้สีเข้มขึ้น และให้สีคงทนแล้วนำไปตากให้แห้ง

ขั้นตอนที่ 3 นำด้ายเส้นพุ่งปั่นเข้าหลอดตามจำนวนที่ต้องการ

ขั้นตอนที่ 4 นำด้ายเส้นยืนไปค้นหูกและสับหูก หลังจากนั้นนำพิมพ์และตะกอลายที่สับหูกแล้วนำไปติดตั้งที่ก๊อทแล้วทอตามขนาดกว้างยาวตามแบบที่กำหนด

2.3 เครื่องมือการผลิต ประกอบด้วย ก๊อทผ้า และกระสวย

2.4 เอกลักษณะ ผ้าขีดคลุมไหล่ลายราชสีห์ เป็นผ้าขีดทอมือย้อมสีธรรมชาติ เอกลักษณะที่โดดเด่นของผ้าคือลายราชสีห์ และมีลายประกอบอื่น ๆ ได้แก่ ลายดอกแก้ว ลายบัวคำบัวหางาย และลายช่อกุหลาบ

ลายราชสีห์ราชสีห์(สิงโต)เป็นสัตว์ที่ชาวบ้านมีความเชื่อว่าเป็นเทพเจ้าแห่งสัตว์ป่า เป็นสัตว์นักล่า มีความกล้าหาญอยู่ในตัว ฉะนั้นถ้าคนใดจะทอผ้าสำหรับคนที่เราเคารพนับถือ และเป็นเจ้าใหญ่ นายโตจะต้องทอด้วยลายราชสีห์ หรือถ้าใครได้ใส่ผ้าที่ทอด้วยลายราชสีห์ แสดงว่าคนนั้นเป็นคนที่มีวาสนา มีบารมีและมีคนนับหน้าถือตาเป็นอย่างมาก

ลายดอกแก้ว ดอกแก้วเป็นดอกไม้สีขาวที่มีกลิ่นหอมเช้า – เย็น จะส่งกลิ่นหอมชวนให้หลงใหลเป็นดอกไม้สวยแต่มีเสน่ห์ตามธรรมชาติ เปรียบกับหญิงสาวโบราณที่มีความสวยแบบเรียบง่ายแต่แฝงไว้ด้วยเสน่ห์

ลายช่อกุหลาบ กุหลาบเป็นดอกไม้แห่งความรักตัวแทนแห่งมิตรภาพ และความหวังโยของผู้ให้ และแสดงถึงความสำเร็จในชีวิตการงานได้อีกด้วย

2.5 ต้นทุน/ราคาจำหน่าย

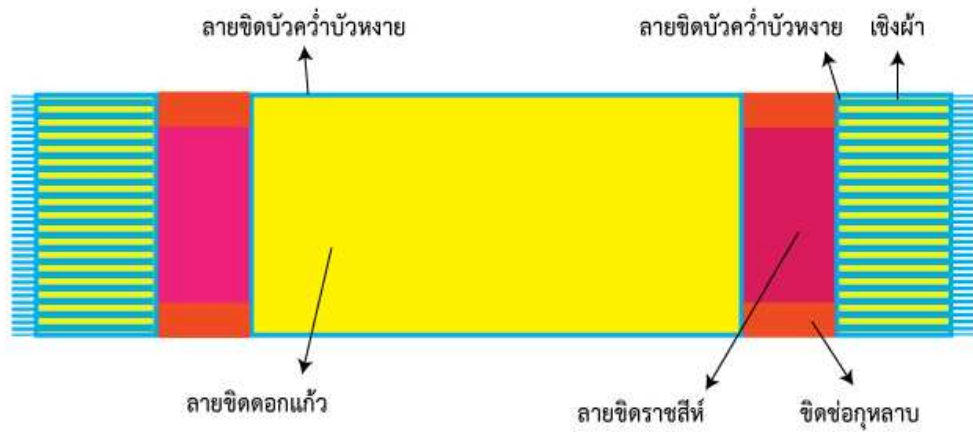
2.5.1 ราคาต้นทุน ผืนละ 400 บาท

2.5.2 ราคาจำหน่าย ผืนละ 500 บาท

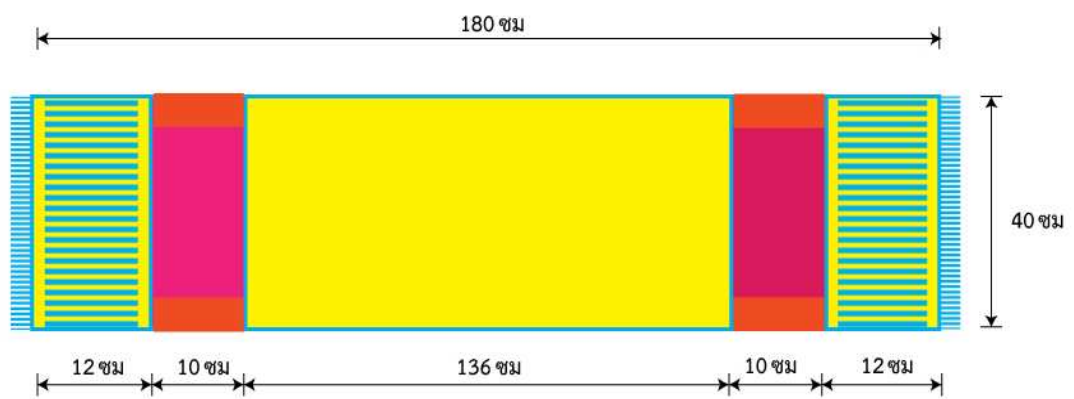
2.6 การออกแบบ

ผ้าคลุมไหล่ลายราชสีห์(สิงโต) มีขนาดหน้ากว้าง 40 เซนติเมตร ยาว 180 เซนติเมตร ถูกพัฒนาขึ้นจากแนวความคิดของการประยุกต์ภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่นคือการทอผ้าขีดย้อมสีธรรมชาติโดยใช้สัญลักษณ์ราชสีห์เป็นลายหลัก จะปรากฏลายทั้งด้านซ้าย – ขวาของผืนผ้า และมีลายประกอบตรงกลางผืนผ้าคือลายดอกแก้วเดินขอบผ้าด้วยลายดอกบัวคำบัวหางาย พร้อมกับลายช่อกุหลาบอยู่มุมผ้าหน้าลายราชสีห์ทั้ง 4 มุม เป็นผ้าขีดทอมือที่ประณีตสวยงามอีกชิ้นหนึ่ง ประกอบกับผู้ได้นำไปใช้จะแสดงถึงเป็นผู้มีอำนาจวาสนาและเป็นผู้นำ

ภาพประกอบ 93 การออกแบบผ้าคลุมไหล่-ผ้าคล้องคอลายราชสีห์

ภาพประกอบ 94 แบบขนาดผ้าคลุมไหล่-ผ้าคล้องคอลายราชสีห์

ภาพประกอบ 95 ผ้าคลุมไหล่-ผ้าคล้องคอลายราชสีห์

2.7 บรรจุภัณฑ์

กล่องบรรจุภัณฑ์ผ้าชิตคลุมไหล่-ผ้าชิตคล้องคอลายราชสีห์ เป็นกล่องสี่เหลี่ยมผืนผ้าทำด้วยกระดาษอาร์ตแข็ง สีน้ำตาลอ่อน เพื่อให้ดูกลมกลืนกับสีของผืนผ้ามีข้อความความรู้เรื่องผ้าชิต กลอน ผนวผ้าชิตและคำแนะนำในการดูแลรักษาพิมพ์ติดด้านข้างกล่อง ขนาดของกล่อง กว้าง 31 ซม. X ยาว 31 ซม. X ความสูงด้านข้าง 4.5 ซม.

ภาพประกอบ 96 กล่องผ้าคลุมไหล่-ผ้าคล้องคอ

2.8 ข้อความบนบรรจุภัณฑ์ ข้อความบนกล่องบรรจุภัณฑ์ มีรายละเอียดเช่นเดียวกับกล่องบรรจุภัณฑ์ผ้าคลุมเตียงและปลอกหมอน ดังนี้

ตราสัญลักษณ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตราสัญลักษณ์คณะวัฒนธรรมศาสตร์

ผ้าชิตทอมือผลิตภัณฑผ้าคลุมไหล่

“ผ้าชิต” เป็นชื่อผ้าทอพื้นบ้านที่มีชื่อเรียกตามกรรมวิธีการทอ “ชิต” เป็นภาษาพื้นบ้านอีสานมาจากคำว่า “สะกิด” หมายถึง การจัดซ้อนขึ้นและยังสันนิษฐานว่า “ชิต” มาจากคำเดิมในภาษาบาลีที่เรียกว่า “ขจิต” ที่หมายถึงทำให้วิจิตรงดงาม เนื่องจากวิธีการทอผ้าชิตมีการใช้ไม้เขี่ย หรือสะกิดซ้อนด้ายเส้นยืนขึ้นแล้วสอดด้ายเส้นพุ่งไปตามแนวเส้นยืนที่ถูกซ้อนขึ้น เพื่อให้เกิดเป็นลวดลายสวยงาม วิธีจัดซ้อนและสะกิดเส้นด้ายจึงเป็นลักษณะเฉพาะของกรรมวิธีในการทอผ้าที่เรียกว่า “ผ้าชิต”

“ผ้าขิดทอมือ – เลื่องลือเอกลักษณ์ไทย”

จากใยไหมใยฝ้ายสายใยรัก	มาทอถักเป็นผ้าขิดวิจิตรสี
ผ้าผืนงามเลื่องชื่อฝีมือดี	ก็เพราะมีความผูกพันแต่บรรพกาล
เชื่อมโยงจากบุพชนคนรุ่นเก่า	ให้เนืองเนาแนบแน่นเป็นแก่นสาร
รุ่นต่อรุ่นสืบต่อก่อผลงาน	คือสารธารวัฒนธรรมนำทวยไทย
หัตถกรรมล้ำค่าคือผ้าขิด	เนรมิตลวดลายทั้งฝ้ายไหม
ลายดอกแก้วลายเอื้อลายเครือไม้	ประดับไว้บนผืนผ้าสง่างาม
พญานาคช้างชูงวงนกคางคก	ลายเด่นดูละเมียดละไมพาใจความ
ขอผ้าขิดยืนยงทุกโมงยาม	รักษาความเป็นไทยไปนิรันดร์.

“ผญา”

สองมือน้อยสอดกระสวยเป็นมวยถักได้ประจักษ์ผลงานเด่นเป็นศักดิ์ศรี	
เพื่อสืบสานวัฒนธรรมล้ำค่ามี	ภูมิปัญญาเฮาอินตีมี่พลั่ง
เพื่อมุ่งหวังความตั้งใจไทยเฮานี้	มูลมั่งดีขอสืบไว้ให้ลูกหลาน
ทอผ้าฝ้ายลายเก็บขิดแต่โบราณ	รัฐบาลยอยกให้ไทยชื่นชม...แต่แล้ว.

คำแนะนำในการดูแลรักษา

1. ซักด้วยน้ำยาอ่อน ๆ หรือน้ำยาซักแห้ง
2. ตากในที่ร่ม
3. รีดด้วยไฟปานกลาง

จากการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรมภาคอีสานของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าขิดทั้ง 3 ชุมชน คือกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าขิดบ้านศรีฐาน กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าขิดบ้านคำพระ กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าขิดบ้านด่านเหนือ และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของผู้วิจัย ทำให้มีผลิตภัณฑ์ใหม่เกิดขึ้น เป็นต้นว่า เบาะรองนั่งผ้าขิดปักมือ กระเป๋าผ้าขิด หมวกทอเกี่ยวผ้าขิดแบบต่าง ๆ ชุดเครื่องนอน ได้แก่ ผ้าคลุมเตียง ปลอกหมอนและผ้าคลุมไหล่-ผ้าคล้องคอ ล้วนเป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภายใต้กรอบแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ คือ แนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ การศึกษา การสร้างสรรค์งาน และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม คือการทอผ้าขิดการพัฒนาแปรรูปผ้าขิด ที่มาจากการสั่งสมความรู้ของสังคมและเทคโนโลยี/นวัตกรรมสมัยใหม่ เพื่อผลิตสินค้าและบริการที่สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจด้านราคาที่เพิ่มขึ้น และคุณค่าทางสังคมคือองค์ความรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค พุดง่าย ๆ คือการสร้างมูลค่าจากความคิดนั่นเอง

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ผ้าซิด : การสร้างเครือข่ายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรมภาคอีสาน ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งการวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีความสำคัญต่อการวิจัยทางวัฒนธรรม ถือเป็นงานวิจัยประเภทหนึ่งของการจำแนกประเภทของการวิจัยตามความลึกของข้อมูล โดยทำการเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อศึกษาบริบทของชุมชนความเป็นมาของการทอผ้าซิด ภูมิปัญญาชาวบ้านและองค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าซิดอีสาน ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยได้เข้าศึกษาชุมชนเพื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Document) และข้อมูลจากภาคสนาม (Field Study) ได้แก่ ข้อมูลจากการสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์ ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ข้อมูลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) โดยนำข้อมูลเหล่านั้นมาทำการศึกษาวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิเคราะห์แบบพรรณนาวิเคราะห์ ซึ่งได้กำหนดไว้จังหวัดละ 1 หมู่บ้าน รวมเป็น 3 หมู่บ้าน มีความมุ่งหมายของการวิจัยคือ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของผลิตภัณฑ์ผ้าซิดชุมชนในภาคอีสาน 2) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของผลิตภัณฑ์ผ้าซิดชุมชนในภาคอีสาน และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างเครือข่ายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าซิดเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรมภาคอีสาน ผลการศึกษาสามารถสรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้

1. สรุปผล
2. อภิปรายผล
3. ข้อเสนอแนะ

สรุปผล

ตอนที่ 1 ประวัติความเป็นมาของผลิตภัณฑ์ผ้าซิดชุมชนในภาคอีสาน

ผลการวิจัยพบว่าการทอผ้าซิดทั้ง 3 ชุมชน คือ บ้านศรีฐาน ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดัว จังหวัดยโสธร บ้านคำพระ ตำบลคำพระ อำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ และบ้านด่านเหนือ ตำบลโพนงาม อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ มีการสืบทอดการทอผ้าซิดกันมาตั้งแต่ ปู่ย่า ตายาย ผู้เป็นบรรพบุรุษตั้งแต่เริ่มมีการตั้งหมู่บ้านเนื่องจากมีการทอผ้าฝ้ายซิดได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าในชุมชนทั้งในครอบครัว ระหว่างครอบครัว ในชุมชนและระหว่างชุมชนในภาคอีสาน โดยการผลิตผ้าทอชนิดต่าง ๆ ที่ถือว่าเป็นเอกลักษณ์อันสำคัญที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน ในอดีตเมื่อพ้นจากช่วงการทำนาฤดูฝนชายและหญิงช่วยกันทำงานในไร่มาแล้วเวลาหลังจากนั้นผู้หญิงอีสานก็จะทอผ้า ทำเช่นนี้สืบทอดมาเนิ่นนานจนงานทอผ้าเป็นมรดกทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่ผู้หญิงอีสานส่งต่อให้แก่กันรุ่นต่อรุ่นการทอผ้ามีวัตถุประสงค์เพื่อนำมาตัดเย็บเป็นเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่มและอื่น ๆ ถือว่าเป็นความจำเป็นด้านสังคมและวัฒนธรรมอย่างปฏิเสธไม่ได้ สืบทอดการทอผ้ากันมาตั้งแต่ปู่ย่าตา

ยายผู้เป็นบรรพบุรุษ ซึ่งต้องเกิดขึ้นกับการตั้งหมู่บ้านขึ้นมา การทอผ้าขิดจะมีการทอควบคู่กันไปกับผ้าชนิดอื่น ๆ ซึ่งทำการทอเพื่อใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มและใช้สอยในครอบครัว

การทอผ้าขิดมีจุดมุ่งหมายและความสำคัญดังนี้ 1) เพื่อใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มผ้าเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่นับเป็นสิ่งสำคัญของการดำรงชีวิตตั้งแต่โบราณกาล เพื่อใช้ปกปิดร่างกายและป้องกันความหนาวเย็น เมื่อก่อนสมัยปู่ ย่า ตา ยายผ้าทอจากโรงงานไม่มีชาวบ้านก็จะทอผ้าเพื่อใช้ตัดเย็บเสื้อผ้านุ่งสวมใส่ 2) เพื่อแบ่งหน้าที่ระหว่างผู้ชายผู้หญิง ชาวบ้านอีสานส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมมาแต่โบราณ ยามว่างจากงานในสวนไร่นา “เฮ็ดไฮ้เสนา” ผู้หญิงจะทอผ้าดังกล่าวที่ว่า “เมื่อเสร็จจากหน้านาผู้หญิงทอผ้าผู้ชายตีเหล็ก” ทำให้เห็นถึงการแบ่งหน้าที่ระหว่างชายหญิงทั้งยังเป็นการแสดงออกมาถึงเพศและอุปนิสัยของผู้หญิง เพราะการทอผ้าเป็นงานที่ต้องใช้ความขยันอดทน ความพยายามและความละเอียดอ่อนประณีต 3) เป็นเครื่องแสดงฐานะของผู้ใช้ การแต่งกายของคนไทยโบราณแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดถึงฐานะในสังคมได้อย่างหนึ่งโดยทั่วไปชาวบ้านมักใช้ผ้าฝ้าย เพราะมีขั้นตอนและกรรมวิธีการทอไม่สลับซับซ้อน (เฉพาะผ้าขิดจะมีวิธีซับซ้อนขึ้น) ส่วนคนมีฐานะดีและเจ้านายชั้นสูงสมัยก่อนมักใช้ผ้าไหม เพราะต้องใช้ฝีมือในการทอและดูแลรักษา 4) เพื่อสร้างเสริมการขัดเกลาทางสังคมผู้หญิง การเป็นกุลสตรีและรู้งานบ้านงานเรือนเป็นสิ่งสำคัญ การทอผ้าเป็นอีกงานหนึ่งที่มีความสำคัญของผู้หญิง เพราะต้องใช้ความละเอียดอ่อน ผ้าจึงช่วยเสริมสร้างอบรมขัดเกลาผู้หญิงให้ขยันอดทน มีความพยายามและละเอียดอ่อน 5) เป็นรายได้แก่ครอบครัว เมื่อมีการผลิตมากขึ้นสินค้าก็มีปริมาณเพิ่มขึ้นตาม นอกจากนำไปใช้ในครอบครัวแล้วยังสามารถนำไปจำหน่ายได้หรือแลกเปลี่ยนกับสินค้าอย่างอื่นได้

ความเป็นมาของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าขิดชุมชนในภาคอีสาน พัฒนาการความเป็นมาของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าขิด จากการศึกษาในพื้นที่วิจัยทั้ง 3 หมู่บ้าน คือ กลุ่มทอผ้าขิดบ้านศรีฐาน ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าติ้ว จังหวัดยโสธร กลุ่มทอผ้าขิดบ้านคำพระ ตำบลคำพระ อำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ และกลุ่มทอผ้าขิดบ้านด่านเหนือ ตำบลโพนงาม อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เริ่มตั้งแต่แบบตัวใครตัวมันหรือต่างคนต่างผลิตไปจนถึงการก่อตั้งกลุ่มเข้มแข็งจนมีการจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน แบ่งช่วงพัฒนาการความเป็นมาดังนี้

ระยะที่ 1 เรียกว่ายุคปัจเจกบุคคล (ตั้งแต่ พ.ศ. 2510 ย้อนลงไป) พบว่าการทอผ้าเป็นการทอแบบลักษณะหัตถกรรมดั้งเดิม เป็นการทอผ้าเพื่อยังชีพ แต่ละครอบครัวจะทำการทอผ้าแทบทุกครัวเรือน เพื่อวัตถุประสงค์ใช้สอยในครอบครัวและชุมชนเป็นหลัก วัตถุประสงค์ในการทอผ้าเป็นเส้นใยจากฝ้ายที่ทำการปลูกในชุมชน แล้วนำมาผ่านกระบวนการผลิตเป็นเส้นใย การย้อมสีก็จะเป็นการย้อมด้วยสีธรรมชาติจากเปลือกไม้ เทคนิคกรรมวิธีการทอจะยึดถือตามแนวทางที่บรรพบุรุษถ่ายทอดให้ เครื่องมือในการทอต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นกี่ (หูก) ทอผ้า อุปกรณ์การทออื่น ๆ ก็จะผลิตขึ้นใช้เองในชุมชนโดยอาศัยแรงจากฝ้ายชายเป็นผู้สร้างให้ ฝ่ายหญิงมีหน้าที่ทอผ้า ปลูกฝ้าย เลี้ยงไหม วิถีชีวิตในช่วงนี้มีความพอเพียงในตัวเองสูง การทอผ้าขิดฝ้ายก็จะทำควบคู่ไปกับการทอผ้าชนิดอื่น เช่น การทอผ้าขาวม้า ผ้าขิดไหม ต่างคนก็ต่างทอผ้าใช้เอง สรุปว่า การทอผ้าขิดและผ้าอื่น ๆ ทั้ง 3 หมู่บ้าน จะทำการทอเพื่อใช้สอยในชุมชนของตนเองเท่านั้น เพราะการติดต่อสื่อสารยังไม่กว้างขวางและเส้นทางการคมนาคมของชุมชน พร้อมทั้งยานพาหนะในการเดินทางไปยังหมู่บ้านอื่นและในเมืองไม่สะดวกทำให้ผลิตภัณฑ์ผ้าขิดไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลาย

ระยะที่ 2 ยุคผันแปร (ตั้งแต่ พ.ศ. 2511 – 2524) ช่วงเวลานี้เป็นช่วงที่มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานพวกลานพาณิชย์ต่าง ๆ โดยเฉพาะเส้นทางคมนาคมขนส่ง การชลประทาน การไฟฟ้า การสาธารณสุขและการศึกษา การพัฒนาอุตสาหกรรมซึ่งเป็นเป้าหมายของการพัฒนาด้วยหนึ่งในอุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริมจากรัฐ คือ อุตสาหกรรมทอผ้า ทำให้มีการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมทอผ้าขึ้นในกรุงเทพฯ แล้วขยายไปสู่ชนเมือง โรงงานขนาดใหญ่สามารถผลิตผ้าและสิ่งทอที่มีคุณภาพส่งออกไปขายยังต่างจังหวัดทั่วประเทศและต่างประเทศ ส่งผลกระทบในการทอผ้าตามชนบท ผู้คนนิยมไปซื้อหาผ้าทอจากโรงงานทอผ้าแทน จนทำให้ชาวชนบทต้องเลิกปลูกฝ้ายสำหรับทอผ้าและลดปริมาณการทอผ้าในชุมชนลง ด้วยสาเหตุจากผ้าตลาดราคาถูก หาซื้อได้ง่ายและมีความสวยงามกว่า ประกอบกับพื้นที่และเวลาในการปลูกฝ้ายมีไม่เพียงพอ การทอผ้าจึงค่อย ๆ ขบเซาลงตลอดจนชาวบ้านนำพื้นที่ไปปลูกปอและยูคาลิปตัสหรือไร้แดงโม ที่สามารถนำรายได้เข้าสู่ชุมชนและครัวเรือนเป็นจำนวนมาก และแรงงานสำคัญในการทอผ้าก็นิยมไปทำงานที่กรุงเทพฯ แต่อย่างไรก็ตามชาวบ้านทั้ง 3 หมู่บ้าน บางส่วนก็ไม่ทอดทิ้งที่จะละทิ้งอาชีพการทอผ้าที่มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษได้พยายามฟื้นฟูอาชีพนี้ขึ้นมาอีกโดยพยายามพัฒนาแปรรูปผลิตภัณฑ์เป็นสินค้าอื่น ๆ เพื่อให้จำหน่ายได้

ระยะที่ 3 ยุคการรวมกลุ่ม (ตั้งแต่ พ.ศ. 2525 – 2540) ถือว่าเป็นยุคฟื้นฟูของ การทอผ้าชิต สถานการณ์การทอผ้าชิตของทั้ง 3 ชุมชนในระยะแรกได้มีการจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านสมาชิก สหกรณ์ขึ้นโดยได้รับการส่งเสริมจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และขณะเดียวกัน หน่วยงานพัฒนาชุมชนอำเภอได้สนับสนุนให้จัดตั้งกลุ่มขึ้น การรวมกลุ่มเป็นเพียงกลุ่มสนใจไม่ได้เป็นกลุ่มที่เป็นทางการ ทั้งสองหน่วยงานได้เข้ามาจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการในการสีไหมให้สีตก การทำหมอนสามเหลี่ยมและอื่น ๆ ให้มีคุณภาพ พัฒนาชุมชนได้เข้ามาสนับสนุนฝึกอบรมคณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับหมู่บ้าน ในด้านเพิ่มทักษะการทำผ้าชิต เป็นจุดเริ่มต้นการพัฒนาฟื้นฟูงานทอผ้าชิตในชุมชน เมื่อชาวบ้านเห็นว่า การทอผ้าชิตสามารถเพิ่มรายได้จากอาชีพทำนาได้มีการทอผ้าชิตอย่างหลากหลาย ชาวบ้านจึงรวมตัวจัดตั้งกลุ่มสตรีทอผ้าชิตขึ้น โดยการสนับสนุนของสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอและจัดการอบรมการทอผ้าชิตอย่างต่อเนื่อง จากการทำหน่วยงานต่างๆ เป็นต้นว่า พัฒนาชุมชนอำเภอ สำนักงานเกษตรอำเภอและกรมประชาสัมพันธ์ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด สำนักงานพาณิชย์จังหวัดและหน่วยงานต่าง ๆ ได้เข้ามาส่งเสริมและฟื้นฟูอาชีพการทอผ้าชิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าชิต ชาวบ้านได้จัดตั้งกลุ่มขึ้นหลายกลุ่ม ในช่วง ปี พ.ศ. 2531 - 3532 รัฐบาลโดยสำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติได้กำหนดให้เป็นปีศิลปะและหัตถกรรมไทยและในปี พ.ศ. 2537 รัฐบาลไทยได้ประกาศให้เป็นปีทางการอนุรักษ์ทางวัฒนธรรม ผ้าไทยก็ได้รับการส่งเสริมฟื้นฟู และเมื่อ พ.ศ. 2538 - 2540 รัฐบาลได้ประกาศให้มีการสืบสานวัฒนธรรมไทยขึ้น จึงส่งผลให้การทอผ้าและผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผ้าชิต ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย ทำให้กลุ่มทอผ้าชิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าชิต ทั้งสามหมู่บ้าน ขยายตัวตามไปด้วย

ระยะที่ 4 ยุคเครือข่าย (ตั้งแต่ พ.ศ. 2541 – ปัจจุบัน) ในยุคนี้ถือว่าเป็นช่วงแห่ง การสร้างสรรค์และการขยายเครือข่ายท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ พ.ศ. 2541 - 2550 เป็นช่วงปี ทศวรรษวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนา นโยบายสำคัญ คือ การเสริมสร้างและพัฒนากระบวนการทัศน์ใหม่ในการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม รัฐบาลขณะนั้นได้ประกาศจัดให้มีโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product) เพื่อให้แต่ละชุมชนได้ใช้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาสินค้าจากชุมชนสู่ตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนา

ท้องถิ่น สร้างชุมชนให้เข้มแข็งพึ่งตนเองได้ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างรายได้ของตนเอง พ.ศ. 2545 รัฐบาลได้กำหนดมาตรฐานและหลักเกณฑ์การคัดเลือกและขึ้นบัญชีผลิตภัณฑ์ดีเด่นของตำบล ขณะเดียวกันรัฐบาลยังมีนโยบายจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544 - 2547 จัดสรรให้หมู่บ้านละ 1 ล้านบาท เพื่อเป็นแหล่งทุนในการส่งเสริมอาชีพชุมชน และในปี พ.ศ. 2545 รัฐบาลในขณะนั้นได้ประกาศใช้กฎหมายพระราชบัญญัติวิสาหกิจชุมชนทำให้กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในชุมชนทั่วประเทศมีกฎหมายรับรองอย่างเป็นทางการ ประกอบกับในช่วงปี พ.ศ. 2553 แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ซึ่งเป็นแนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ การศึกษา การสร้างสรรค์งานและการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรมก็ถูกนำมาขยายสู่สังคมไทยโดยสำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และถูกนำมาบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) เพื่อสนองนโยบายของรัฐบาล หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด สำนักงานพาณิชย์จังหวัด สถาบันวิสาหกิจชุมชนกระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) สถาบันการศึกษา ตลอดจนทั้งหน่วยงานเอกชนต่าง ๆ ได้เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมให้ความรู้ใหม่ ฝึกอบรมปฏิบัติการเกี่ยวกับการบริหารจัดการ กลุ่มเครือข่าย เทคนิคการทอผ้า ด้านการพัฒนาอาชีพของชุมชนพร้อมกับการพัฒนาออกแบบ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การตลาด และการจัดทำระบบบัญชี เป็นต้น สถานการณ์การประกอบอาชีพเสริมการทอผ้าขิดและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของทั้ง 3 หมู่บ้านเริ่มมีความสดใสยิ่งขึ้น

ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาของผลิตภัณฑ์ผ้าขิดชุมชนในภาคอีสาน

2.1 สภาพปัจจุบันของผลิตภัณฑ์ผ้าขิดชุมชนในภาคอีสาน

จากการเข้าไปทำการศึกษาในพื้นที่บ้านศรีฐานพบว่า ปัจจุบันนี้ชาวบ้านศรีฐานไม่มีการทอผ้าขิดหัวขึ้นและผ้าขิดตีนขึ้น ทั้งนี้ผู้ใช้ผ้าถุงที่ทอด้วยผ้าขิดในชุมชนไม่มีแล้ว ส่วนผ้าขิดหมอน และผ้าคลุมไหล่ยังมีการทออยู่บ้างเป็นการทอเพื่อจำหน่าย ผู้ต้องการจะต้องสั่งทอเป็นการเฉพาะ ซึ่งกลุ่มแม่บ้านจะมีเครือข่ายกลุ่มแม่บ้านหมู่บ้านใกล้เคียงร่วมทำการผลิตแก่ผู้ต้องการ จากการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและวิถีชีวิตชาวบ้านศรีฐานหลายครอบครัวได้เปลี่ยนบทบาท จากการทอผ้าขิดด้วยมือ มาเป็นผู้ผลิตที่นอน หมอนขิด เป็นอุตสาหกรรมชุมชน หรือธุรกิจชุมชน ที่เรียกว่าวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (Small Medium Enterprise : SMEs) สร้างอาชีพและได้รายได้มากมาย ส่งผลให้ผ้าขิดทอด้วยมือไม่ทันกับความต้องการของตลาดจึงมีการสั่งผ้าขิดที่ทอจากโรงงานมาทำการผลิตเป็นที่นอน หมอนขิดแทน ลวดลายของผ้าก็ยังเป็นลวดลายผ้าขิดดั้งเดิมของชุมชน

2.1.1 สภาพปัจจุบันของผลิตภัณฑ์ผ้าขิดของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าขิดบ้านศรีฐาน ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าติ้ว จังหวัดยโสธร คือ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าขิดเป็นหมอนขิด หมอนสามเหลี่ยม (หมอนขวาน) ซึ่งสร้างรายได้เป็นจำนวนมากให้แก่กลุ่มของชุมชนบ้านศรีฐาน กระบวนการผลิตหมอนสามเหลี่ยมของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าขิดบ้านศรีฐาน

1. วัตถุดิบ ได้แก่ ผ้าขิด ผ้าสีพื้น ผ้ามุ้ง นุ่น ด้าย ฟางท่อน
2. เครื่องมือการผลิต ได้แก่ จักรเย็บผ้า กรรไกร เข็มสอยผ้า ไม้บรรทัด

สายวัดเครื่องยัดนุ่น

3. ขั้นตอนการผลิตมีดังนี้ 1) นำผ้าขิด ผ้าพื้นและผ้ามุ้ง มาตัดตามแบบหมอน และผ้าหน้าหมอน 2) เย็บผ้าที่ตัดตามแบบติดเข้าด้วยกันแล้วพลิกกลับด้าน 3) นำท่อนฟางและนุ่นมา ยัดใส่หมอน (การยัดใส่หมอนมี 2 วิธีคือ ยัดด้วยมือและยัดด้วยเครื่องยัดนุ่น) เมื่อเต็มแล้ว 4) ใช้เข็ม สอยเย็บผ้าปิดหน้าหมอนที่เตรียมไว้ให้เรียบร้อย และ 5) ทำความสะอาด/ตรวจสอบความสวยงาม

4. เอกลักษณ์ หมอนขานผ้าขิดมีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยมทำจากผ้าลายขิด เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวบ้านศรีฐาน บางคนเรียกว่า “หมอนหน้าม้า” ลวดลายผ้าขิดที่นำมาผลิต มีหลากหลาย อาทิ ลายช้าง ลายตะขอ ลายดอกพิกุล ลายกาบ ลายดอกผักแว่นผสมลูกหวาย เป็นต้น รูปทรงสวยงามโดดเด่น ซึ่งนำมาเป็นส่วนหนึ่งของสัญลักษณ์และคำขวัญหมู่บ้าน และจังหวัดโยธธ

5. ราคาต้นทุน/ราคาจำหน่าย จากการศึกษาข้อมูลภาคสนามกลุ่มผลิตภัณฑ์ ผ้าขิดบ้านศรีฐาน พบว่า หมอนสามเหลี่ยมจิวราคาต้นทุนลูกละ 14 บาท ราคาจำหน่ายลูกละ 20 บาท หมอนสามเหลี่ยมขนาดเล็กราคาต้นทุนลูกละ 56 บาท ราคาจำหน่ายลูกละ 80 บาท หมอน สามเหลี่ยมขนาดกลางราคาต้นทุนลูกละ 105 บาท ราคาจำหน่ายลูกละ 150 บาท หมอน สามเหลี่ยมขนาดใหญ่ราคาต้นทุนลูกละ 175 บาท ราคาจำหน่ายลูกละ 250 บาท การจำหน่าย ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าขิดบ้านศรีฐาน มีแหล่งจำหน่ายที่ทำการกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าขิด แต่ละกลุ่ม ศูนย์จำหน่ายสินค้า OTOP ตำบลศรีฐานและจังหวัดโยธธ และร้านค้าเอกชนในจังหวัด งานกาชาดประจำปีของจังหวัดโยธธ งานออกร้านจำหน่ายสินค้าธงฟ้าจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ และ งานเกษตรกรรมภาคอีสาน จังหวัดขอนแก่น งานแสดงสินค้า OTOP ที่เมืองทองธานี ตลาด อ.ต.ก. กรุงเทพฯ การจำหน่ายสินค้าไปยังต่างประเทศ ได้แก่ ลาว พม่า กัมพูชา มาเลเซีย ญี่ปุ่น ไต้หวัน อังกฤษ เยอรมนีและสหรัฐอเมริกา

6. การออกแบบ เกิดจากแนวคิดภายในกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าขิดด้วยตนเอง โดยเอาปัญหาเดิมมาปรับปรุงผลิตภัณฑ์หมอนขิดให้ดียิ่งขึ้น และกลุ่มยังได้รับการอบรมจากหน่วยงาน ต่าง ๆ ได้แก่ สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด พัฒนาชุมชนอำเภอ อุทสาหกรรมจังหวัด สถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 7 อุบลราชธานี ลูกค้าที่ส่งแบบมาให้กลุ่มผลิต ซึ่งทำให้ทราบความต้องการของลูกค้า การศึกษาดูงานและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในโครงการเครือข่าย องค์ความรู้ระดับจังหวัด เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มผู้ผลิตด้วยตนเอง

7. การบรรจุภัณฑ์ การศึกษาบรรจุภัณฑ์ของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าขิดบ้านศรีฐาน พบว่า บรรจุภัณฑ์ที่พบมีรูปแบบเดียว คือ หูหิ้วหมอนสามเหลี่ยม การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ได้รับการ สนับสนุนและการออกแบบโดยสำนักงานอุทสาหกรรมจังหวัดโยธธ โดยมีแนวคิดจากกลุ่มใน ด้านรูปแบบการใช้สีและสัญลักษณ์ที่แสดงเอกลักษณ์ของหมอนสามเหลี่ยม

การผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าขิดชุมชนบ้านศรีฐาน ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าติ้ว จังหวัดโยธธ จะดำเนินกิจกรรมภายใต้กลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเครือข่ายผลิตภัณฑ์ผ้าขิดมี การรวมกลุ่มธุรกิจชุมชนโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้สมาชิกเครือข่าย ได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวคิด องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น พัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการ และคุณภาพผลิตภัณฑ์ร่วมกันของ กลุ่มสมาชิกภายในเครือข่าย เครือข่ายการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าขิด แบ่งเป็น 2 เครือข่าย คือ

1. เครือข่ายการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าชิตในชุมชน เป็นการพัฒนาแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าชิต จากการสังเกต สัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม พบว่า เป็นการรวมกลุ่มที่มีพื้นฐานมาจากผู้ประกอบการอาชีพทอผ้าชิตและเครือญาติ ประกอบด้วย กลุ่มสตรีสหกรณ์ศรีฐาน หมู่ที่ 3 กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรศรีฐานพลังสามัคคี หมู่ที่ 4 กลุ่มพัฒนาสตรีศรีฐาน หมู่ที่ 8 กลุ่มมาลัยพรหมอนชิต หมู่ที่ 8 และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสตรีพัฒนาตำบลศรีฐาน หมู่ที่ 9

2. เครือข่ายการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าชิตนอกชุมชน เป็นการรวมกลุ่มเครือข่ายการผลิตผู้ประกอบการอาชีพทอผ้าชิตและทำหมอนชิต อยู่นอกพื้นที่บ้านศรีฐาน ประกอบด้วย กลุ่มการผลิตบ้านเตาไห บ้านกุดสำโรง บ้านคำสร้างบ่อ ตำบลศรีฐาน กลุ่มการผลิตบ้านป่าตอง บ้านโพธิ์ไทร บ้านกลางสระเกษ ตำบลโพธิ์ไทร กลุ่มการผลิตบ้านนิคม บ้านกระจาย ตำบลกระจาย อำเภอป่าดิว กลุ่มการผลิตบ้านมะพริก บ้านโนนสิน ตำบลทุ่งมน อำเภอคำเขื่อนแก้ว กลุ่มการผลิตบ้านโนนยาง ตำบลกำเม็ด อำเภอกุดชุม และกลุ่มการผลิตบ้านหนองเรือ ตำบลหนองเรือ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

การดำเนินงานของกลุ่มมีความโดดเด่นหลายประการ ได้แก่ 1. องค์กรความรู้เกี่ยวกับผ้าชิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นหมอนชิต ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยเฉพาะการทอผ้าชิต การสร้างลวดลายบนผืนผ้าได้มีการสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นจนมีความชำนาญ เป็นวัฒนธรรมชุมชนที่นำมาสู่การรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น 2. การรวมกลุ่มเป็นลักษณะการทำงานแบบเครือญาติ หรือการเป็นกลุ่มเครือข่ายคนบ้านเดียวกัน จะถ้อยทีถ้อยอาศัยกันมีความสะดวกในการติดต่อประสานงาน ทำให้กลุ่มมีความสามัคคีและลดความขัดแย้งภายในกลุ่มได้ 3. ผู้นำกลุ่มมีประสบการณ์ มีความรู้และทักษะในการบริหารจัดการกลุ่ม ทั้งจากการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองและจากการศึกษาดูงาน และฝึกอบรมสัมมนาจากหน่วยงานและสถาบันการศึกษาต่าง ๆ 4. การดำเนินงานของกลุ่มเป็นกลุ่มธุรกิจชุมชน สามารถสร้างรายได้ให้กับสมาชิกกลุ่มและชุมชนจำนวนมาก อีกทั้งกลุ่มยังสามารถร่วมด้วยช่วยกันพัฒนาชุมชนด้านอื่น ๆ อีกด้วย 5. จากการดำเนินงานของกลุ่มที่ผ่านมา ทำให้ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มได้รับรางวัลมากมายและเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านธุรกิจชุมชนของผู้ที่สนใจ ทำให้ได้รับรางวัลหมู่บ้าน “OTOP Village champion” ระดับประเทศ

2.1.2 สภาพปัจจุบันของผลิตภัณฑ์ผ้าชิตกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านคำพระ ตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ ผ้าชิตบ้านคำพระได้รับความนิยมมากเป็นผ้าชิตทอด้วยมือ ย้อมด้วยทั้งสีธรรมชาติและสีเคมี ผลิตภัณฑ์ผ้าชิตที่โดดเด่น ได้แก่ ผ้าฝืนลายตะขอสลับเอื้อ ซึ่งเป็นผ้าสำหรับลูกค้าสั่งเพื่อนำไปตัดเย็บชุดแต่งกายทั้งของสุภาพบุรุษและสุภาพสตรี และได้รับยกย่องให้เป็นลายผ้าประจำจังหวัดอำนาจเจริญ กระบวนการผลิตผ้าฝืนลายชิตตะขอสลับเอื้อของกลุ่มทอผ้าชิตบ้านคำพระ มีดังนี้

1. วัตถุดิบ จากการศึกษากลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านคำพระเกี่ยวกับวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต พบว่า ปัจจุบันชาวบ้านไม่มีการปลูกฝ้ายและการผลิตเส้นด้ายเองแล้ว เนื่องจากกระบวนการผลิตเส้นด้ายต้องใช้เวลานาน ตั้งแต่การปลูกฝ้าย การทำเส้นใย และสิ่งสำคัญพื้นที่ปลูกฝ้ายไม่มีในชุมชน ประกอบกับเส้นด้ายจากโรงงานมีขายทั่วไปและหาง่าย ชาวบ้านจะหาซื้อจากร้านจำหน่ายในอำเภอ และตัวแทนจำหน่ายในจังหวัดอำนาจเจริญ เส้นด้ายที่นำมาทอผ้าฝืนลายชิตตะขอสลับเอื้อของกลุ่มทอผ้าชิตบ้านคำพระ คือเส้นด้ายสยามสำหรับทำเส้นยืน เส้นด้ายเส้นพุ่งเป็นฝ้ายเบอร์ 10/2 พร้อมกับย้อมสีเคมีมาจากโรงงานหรือย้อมจากเปลือกหว่า ซึ่งเป็นเส้นด้ายมีขายทั่วไป

ด้วยเหตุผลนี้จะมีน้ำหนักเบาและมั่นคง ทนทานกว่าผ้าที่ทำจากเส้นฝ้าย

2. เครื่องมือและอุปกรณ์การผลิต ในการทอผ้าฝ้ายลายขิดตะขอสลับเอื้องของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าขิดบ้านคำพระ มีดังนี้ 1) กี่ มีขนาดใหญ่ประกอบด้วยโครงกึ่ง ฝีม เขาตุ๊กหรือตะกอล้อมมัดมัดและหลักมัดมัด ไม้สำหรับพาดนั่งเวลาทอ คานเหยียบสำหรับดึงเส้นด้ายและตะกอลอยขึ้นลง ไม้แกนมัดมัดเส้นยืน คานแขวน กระจสวย หลอดด้ายพุ่ง ผังหรือสะดึงซึ่งผ้าให้ตั้ง โครงกึ่งประกอบด้วยเสา 4 เสา คาน 9 คาน คานบนมี 4 คาน คานล่างมี 4 คาน และมีคานกลาง 1 คาน มีราวหูทั้ง 4 ด้าน มีทั้งด้านบนและด้านล่าง 2) คานแขวน เป็นไม้ที่อยู่กับคานของกี่ ซึ่งคานของทั้งสองใช้แขวนเชือกที่ต่อจากเขาหรือตะกอลอย เพื่อให้ตั้งอยู่ตลอดเวลา 3) ฝีมหรือหวี เป็นเครื่องมือสำหรับทอผ้ามีฟันเป็นซี่คล้าย ๆ หวีใช้สำหรับสอดเส้นด้ายเพื่อจัดให้ห่างกัน แล้วใช้กระทบฝ้ายเส้นพุ่ง (เส้นด้ายฝ้ายเบอร์ 10/2 ที่สานกันกับด้ายยืนหรือด้ายเครือหูกเป็นด้ายสยาม 4) ตะกอลอย ใช้สำหรับแยกเส้นด้ายให้อ้าขึ้นเพื่อเปิดให้จังหวะของเส้นด้ายพุ่งสอดขัดกันความซับซ้อนลายตะขอสลับเอื้องมี 15 ตะกอลอย 5) ไม้แกนมัดมัด (ไม้กำพัน) ใช้สำหรับมัดมัดที่ทอแล้วไว้อีกส่วน ไม้แกนมัดมัดนี้จะเหลาเป็นเหลี่ยม 6) ไม้สอด (ไม้ค้ำขิด) เป็นไม้เนื้อแข็งแบน ขนาดหน้ากว้าง 3-4 นิ้ว ยาวกว่าความยาวของฝีมเพื่อใช้ค้ำตะกอลอย 7) หลอดด้าย คือเครื่องมือที่ใช้กรอด้ายเส้นพุ่ง 8) ไม้เหยียบหรือคานเหยียบ ทำจากไม้ไผ่ 2 อันที่ผูกเชื่อมโยงกับเขาหรือตะกอลอย สำหรับเหยียบดึงเขาตุ๊กทั้ง 2 อัน ให้เส้นด้ายยืนขึ้นลงสลับกันและไม้เหยียบเขาจะวางแนวขวางตะกอลอย 13 ไม้รวมไม้เหยียบทั้งหมด 15 ไม้ 9) ไม้นั่งทอผ้า ไม้กระดานหนาพอสมควรและความยาวกว่ากึ่งเล็กน้อย 10) บ่ากึ่ง ไม้ที่รองรับส่วนปลาย 2 ด้านของไม้มัดมัดมี 2 หลัก แต่ละหลักจะอยู่คนละข้างของหู 11) กระจสวย ใช้บรรจุหลอดด้ายพุ่งสอดไประหว่างช่องว่างของเส้นด้าย และ 12) ผัง เป็นไม้ที่ซึ่งไว้ตามความกว้างของผ้าที่ทอ เพื่อให้หน้าผ้าตั้งพอดีกับฝีม เพื่อให้ลายผ้าตรง ไม่คดไปคดมา

3. ขั้นตอนการผลิต ขั้นตอนที่ 1 เก็บลายขิดใส่ตะกอลอยพร้อมฝีมตามลวดลายที่ต้องการ ขั้นตอนที่ 2 นำเส้นด้ายไปย้อมสีตามกระบวนการแล้วตากแดดให้แห้ง ขั้นตอนที่ 3 นำเส้นด้ายเส้นพุ่งไปทำการปั่นตามจำนวนที่ต้องการ ขั้นตอนที่ 4 นำเส้นด้ายเส้นยืน (เส้นทางเครือ) ไปทำการสีบหูก ขั้นตอนที่ 5 นำเส้นด้ายเส้นยืนที่สีบหูกพร้อมตะกอลอยติดตั้งที่กี่ทอผ้า (การพันหูก) และขั้นตอนที่ 6 ทำการทอตามกระบวนการทอ ความกว้าง ความยาว และลวดลายที่ต้องการ รูปแบบการเก็บขิดเก็บแบบตะกอลอย ใช้เท้าเกี่ยวเกาะเชือกคล้องตะกอลอยและเหยียบไม้เหยียบ มีทั้งทอคนเดียวและ 2 คน

4. เอกลักษณ์ ผ้าฝ้ายลายขิดบ้านคำพระเป็นผ้าทอที่ข้อมด้วยสีธรรมชาติ และย้อมด้วยสีเคมี ผ้าที่ข้อมสีธรรมชาติจะนิยมนำมาทำ ผ้าคลุมไหล่ ผ้าสไบ ผ้าบุโตะ ให้สีที่คงทน สีสันไม่ตก และจะใช้สารส้มช่วยทำให้สีสดใส และเนื้อผ้ามีความอ่อนนุ่มซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของบ้านคำพระ

5. ต้นทุน/ราคาจำหน่าย จากการศึกษาข้อมูลภาคสนามชุมชนกลุ่มทอผ้าขิดบ้านคำพระพบว่า ราคาต้นทุนของผ้าฝ้ายเมตรละ 110 บาท ราคาจำหน่ายเมตรละ 170 บาท การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทอผ้าขิดบ้านคำพระมีแหล่ง ณ ที่ทำการกลุ่มทอผ้าขิดแต่ละกลุ่ม ศูนย์วิสาหกิจชุมชนตำบลคำพระ ศูนย์จำหน่ายสินค้า OTOP อำเภอหัวตะพานและจังหวัดอำนาจเจริญ และร้านค้าเอกชนในจังหวัด ตลาคันตสวนจตุจักร ตลาด อ.ต.ก. และตลาดต่างประเทศ

6. การออกแบบ พบว่าการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายลายชิตบ้านคำพระ มีแนวคิดดังนี้ 1) จากแนวคิดภายในกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตด้วยกันเอง โดยเอาปัญหาเดิมมาปรับปรุง ผลิตภัณฑ์ผ้าชิตให้ดียิ่งขึ้น 2) กลุ่มทอผ้าลายชิต ได้รับการอบรมจากหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ สำนักงานส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์จังหวัด พัฒนาชุมชนอำเภอ อุตุสาหกรรมจังหวัด 3) ลูกค้ำที่ส่งแบบมาให้กลุ่มผลิตซึ่งทำให้ทราบความต้องการของลูกค้า 4) การศึกษาดูงานและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในโครงการเครือข่ายองค์ความรู้ระดับจังหวัด เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มผู้ผลิตด้วยกันเอง กลุ่มทอผ้าฝ้ายลายชิตบ้านคำพระจึงมีการพัฒนารูปแบบเพื่อประโยชน์ใช้สอยมากขึ้น ซึ่งลักษณะลวดลายผ้าชิตบ้านคำพระมีพัฒนาได้ถึง 72 ลวดลาย ซึ่งชาวบ้านยังสามารถสร้างและประยุกต์ลวดลาย การผสมผสานลวดลายเพื่อให้ทันสมัยและตรงตามความต้องการของตลาดแต่ยังคงลายเดิมเป็นหลัก โดยการศึกษาลูกค้า ศึกษาตลาดจำหน่าย และความต้องการของผู้ใช้ทุกกลุ่มเป้าหมาย ทั้งระดับหมู่บ้าน ชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัดและระดับประเทศ

7. การบรรจุภัณฑ์ การศึกษาบรรจุภัณฑ์ของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านคำพระ พบว่า บรรจุภัณฑ์ของกลุ่มเกิดจากการระดมความคิดของสมาชิก ซึ่งมีการกำหนดสัญลักษณ์ประจำกลุ่มคือ ดอกจาน (ทองกวาว) สีแดง ซึ่งเป็นดอกไม้ประจำจังหวัด ตราสัญลักษณ์ประจำจังหวัดคือ พระมณฑลเมือง ทั้งนี้ได้รับการสนับสนุนการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ได้รับการสนับสนุนและการออกแบบโดยสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดอำนาจเจริญซึ่งบรรจุภัณฑ์เป็นแบบถุงกระดาษใช้กับทุกกลุ่มทอผ้าในจังหวัด ราคาต้นทุนใบละ 15-20 บาท

กิจกรรมการทอผ้าชิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าชิต บ้านคำพระ ตำบลคำพระ อำเภอตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ ดำเนินงานในลักษณะกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเครือข่ายผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านคำพระ เกิดจากการรวมกลุ่มและจัดระบบเครือข่ายกลุ่มของคนประกอบอาชีพทอผ้าชิตที่มีความสมัครใจ เครือข่ายการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าชิต แบ่งเป็น 2 เครือข่าย คือ

1. เครือข่ายการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ในชุมชน เป็นการรวมกลุ่มที่มีพื้นฐานมาจากผู้ประกอบอาชีพทอผ้าชิตในชุมชน ประกอบด้วย กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านคำพระ หมู่ที่ 2 กลุ่มทอผ้าชิตบ้านคำพระ หมู่ที่ 3 กลุ่มสตรีสหกรณ์บ้านคำพระ หมู่ที่ 2 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสายฝน กระเป่าผ้าชิต หมู่ที่ 2 และกลุ่มเยาวชนบ้านคำพระ รุ่นที่ 2 หมู่ที่ 2 โดยแต่ละกลุ่มจะร่วมมือกันผลิตผ้าชิตตามลูกค้าต้องการ และมีการพัฒนาแปรรูปเป็นสินค้าอื่น ๆ ตามที่ตลาดต้องการ เป็นต้นว่า กระเป่าแบบต่าง ๆ และของใช้อื่น ๆ

2. เครือข่ายกิจกรรมการผลิตนอกชุมชน เป็นการรวมกลุ่มการผลิตที่อยู่นอกพื้นที่บ้านคำพระ ประกอบด้วย กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสตรีทอผ้าชิตย้อมสีธรรมชาติ บ้านกุดชวย หมู่ที่ 4,10 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์หมอนหวานผ้าชิตบ้านกุดชวย หมู่ที่ 4 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าชิตบ้านท่ายางชุม หมู่ที่ 8,9 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าชิตบ้านโนนหนามแท่ง หมู่ที่ 5,11 และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านโคกขาด หมู่ที่ 7 กลุ่มเหล่านี้ได้เป็นสมาชิกเครือข่ายของศูนย์วิสาหกิจชุมชนบ้านคำพระ ตำบลคำพระ และได้ทำการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนที่สำนักงานเกษตรอำเภอห้วยตะพาน แล้วทั้งสิ้น

จากการวิจัยและเก็บข้อมูลภาคสนามยังทำให้ทราบว่า กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านคำพระ มีความโดดเด่น ในการดำเนินงานหลายประการ ดังนี้ 1. การทอผ้าชิตของกลุ่มจะเป็น การทอผ้าด้วยมือและย้อมด้วยสีธรรมชาติเป็นหลัก มีความประณีตสวยงาม ภูมิปัญญาสิ่งนี้ถือเป็น วัฒนธรรมชุมชนที่นำมาสู่การรวมตัวกันประกอบอาชีพทอผ้าชิต 2. การรวมกลุ่มเป็นลักษณะการทำงาน แบบเครือญาติ หรือการเป็นกลุ่มเครือข่ายคนบ้านเดียวกัน จะถ้อยทีถ้อยอาศัยกันมีความสะดวกใน การติดต่อประสานงาน ทำให้กลุ่มมีความสามัคคีและลดความขัดแย้งภายในกลุ่มได้ 3. ผู้นำกลุ่มมี ประสบการณ์ มีความรู้และทักษะในการบริหารจัดการกลุ่ม ทั้งจากการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองและ จากการศึกษาดูงาน และฝึกอบรมสัมมนา 4. การดำเนินงานของกลุ่มเป็นกลุ่มธุรกิจชุมชน สามารถ สร้างรายได้ให้กับสมาชิกกลุ่มและชุมชนจำนวนมาก อีกทั้งกลุ่มยังสามารถช่วยพัฒนาชุมชนด้านอื่น ๆ อีกด้วย

2.1.3 สภาพปัจจุบันของผลิตภัณฑ์ผ้าชิตกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านด่านเหนือ ตำบลโพพานาม อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ผลิตภัณฑ์ผ้าชิตที่โดดเด่นคือ ผ้าชิตลายลูกแก้ว ผ้าคลุมไหล่และผ้าห่มลายลูกแก้ว มีกระบวนการผลิตผ้าชิตลายลูกแก้ว กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิต บ้านด่านเหนือ มีดังนี้

1. วัตถุดิบ จากศึกษาของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านด่านเหนือเกี่ยวกับวัตถุดิบที่ใช้ ในการผลิต พบว่าปัจจุบันชาวบ้านไม่มีการปลูกฝ้ายและการผลิตเส้นด้ายเอง เนื่องจากกระบวนการ ผลิตเส้นด้ายต้องใช้เวลานาน นับตั้งแต่การปลูกฝ้าย การทำเส้นใย และสิ่งสำคัญคือไม่มีชาวบ้านปลูก ฝ้ายในชุมชน ประกอบกับเส้นด้ายจากโรงงานมีขายทั่วไป ชาวบ้านจะหาซื้อจากร้านจำหน่ายในชุมชน ใกล้เคียง ในอำเภอและตัวแทนจำหน่ายในจังหวัดกาฬสินธุ์ เส้นด้ายที่นำมาทอผ้าชิตลายลูกแก้ว ผ้าคลุมไหล่และผ้าห่มลายลูกแก้ว ของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านด่านเหนือ คือ เส้นด้ายเรยอนเบอร์ 30/2 ทั้งเส้นยืนและเส้นพุ่ง

2. เครื่องมือและอุปกรณ์การผลิต ก็และอุปกรณ์ทอผ้าของกลุ่มผลิตภัณฑ์ ผ้าชิตบ้านด่านเหนือ ก็จะเหมือนกับเครื่องมือและอุปกรณ์การทอผ้าชิตของชุมชนอื่นทุกประการ ซึ่งเป็นเครื่องมือและอุปกรณ์การทอผ้าชิตของชาวอีสาน ผ้าชิตลายลูกแก้วเวลาทอจะใช้ไม้เทียบ 4-6 ไม้ตามจำนวนตะกอลาย ลายขนาดเล็กจะมีตะกอ 4 ตะกอ ลายขนาดใหญ่มีตะกอ 6 ตะกอ

3. ขั้นตอนการผลิต ขั้นตอนที่ 1 วิธีการสร้างลายจะใช้วิธีเก็บลายชิตใส่ตะกอ พร้อมพิมพ์ตามลวดลายที่ต้องการ ขั้นตอนที่ 2 นำเส้นด้ายไปย้อมสีตามกระบวนการแล้วตากแดดให้แห้ง ขั้นตอนที่ 3 นำเส้นด้ายเส้นพุ่งไปทำการปั่นตามจำนวนที่ต้องการ ขั้นตอนที่ 4 นำเส้นด้ายเส้นยืน (เส้นทางเครือ) ไปทำการสับหูก ขั้นตอนที่ 5 นำเส้นด้ายเส้นยืนที่สับหูกพร้อมตะกอติดตั้งที่ทอผ้า (พันหูก) และขั้นตอนที่ 6 ทำการทอตามขั้นตอนการทอ ให้ได้ ขนาดความกว้าง ความยาวของผ้า และลวดลายที่ต้องการ

4. เอกลักษณ์ ผ้าชิตลายลูกแก้วของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านด่านเหนือ เป็นผ้าทอมือที่ย้อมด้วยสีธรรมชาติและย้อมด้วยสีเคมี ผ้าที่ย้อมสีธรรมชาติให้สีที่คงทนสีไม่ตก และเนื้อผ้ามีความอ่อนนุ่มซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของบ้านด่านเหนือ

5. ราคาต้นทุน/ราคาจำหน่าย จากการศึกษาข้อมูลภาคสนามกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านด่านเหนือ พบว่า ราคาต้นทุนของผ้าชิตลายลูกแก้วเมตรละ 80 บาท ราคาจำหน่ายเมตรละ 100 บาท ผ้าคลุมไหล่/ผ้าสไบราคาต้นทุนผืนละ 60 บาท ราคาจำหน่ายผืนละ 100 บาท ผ้าห่มผืนเล็กราคาต้นทุนผืนละ 150 บาท ราคาจำหน่ายผืนละ 250 บาท ผ้าห่มผืนใหญ่ราคาต้นทุนผืนละ 280 บาท ราคาจำหน่ายผืนละ 380 บาท การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มทอผ้าชิตบ้านด่านเหนือ มีแหล่ง ณ ที่ทำการกลุ่ม ที่ศูนย์เศรษฐกิจฐานราก อำเภอกมลาไสย ศูนย์จำหน่ายสินค้า OTOP จังหวัดกาฬสินธุ์ งานแสดงสินค้า OTOP เมืองทองธานี ตลาด อ.ต.ก. กรุงเทพฯ ร้านค้าเอกชน และตลาดต่างประเทศ

6. การออกแบบ พบว่า การออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าชิตลายลูกแก้วบ้านด่านเหนือ มาจากแนวคิดภายในกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตด้วยกันเอง โดยเอาปัญหาเดิมมาปรับปรุงรูปแบบการทอให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งชาวบ้านยังสามารถสร้างและประยุกต์ลวดลาย การผสมผสานลวดลายตลอดทั้งการย้อมสีให้ทันสมัยและตรงตามความต้องการของตลาด โดยการศึกษาลูกค้า ศึกษาตลาดจำหน่าย และความต้องการของผู้ใช้ทุกกลุ่มเป้าหมาย

7. การบรรจุภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ของกลุ่มเกิดจากการระดมความคิดของสมาชิก ทั้งนี้กลุ่มได้ทำการพัฒนาบรรจุภัณฑ์และการออกแบบ และทำการผลิตบรรจุภัณฑ์ซึ่งบรรจุภัณฑ์เป็นกล่องทำด้วยกระดาษ

การดำเนินกิจกรรมกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านด่านเหนือ ตำบลโพนงาม อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เกิดจากการรวมตัวของชาวบ้านที่ประกอบอาชีพทอผ้าชิตขึ้น เป็นกลุ่มธุรกิจชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมอาชีพและรายได้ให้กับสมาชิก เครือข่ายการผลิต และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าชิต มีการรวมกลุ่มอยู่ 2 เครือข่าย คือ

1. เครือข่ายการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ในชุมชน เป็นการรวมกลุ่มที่มีพื้นฐานมาจากผู้ประกอบการอาชีพทอผ้าชิตและผ้ามัดหมี่ ประกอบด้วย กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทำที่นอนหมอนชิต

2. เครือข่ายการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์นอกชุมชน เป็นการรวมกลุ่มการผลิตที่อยู่นอกพื้นที่บ้านด่านเหนือ ประกอบด้วยกลุ่มทอผ้าชิตบ้านโนนไฮ บ้านหนองไผ่ ตำบลโพนงาม กลุ่มเย็บที่นอนหมอนชิตบ้านนาเรียง ตำบลสามัคคี กลุ่มทอผ้าชิตบ้านเหมือดแอ่ บ้านหนองมะเกลือ ตำบลธัญญา กลุ่มทอผ้าชิตบ้านคำโพนทอง บ้านนาจำปา ตำบลโคกสมบูรณ กลุ่มเหล่านี้ได้เป็นสมาชิก ศูนย์เศรษฐกิจฐานรากอำเภอกมลาไสย และกลุ่มทอผ้าชิตบ้านแก ตำบลเชียงเครือ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์

จากการวิจัยและเก็บข้อมูลภาคสนามทำให้ทราบถึงความโดดเด่น ของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตชุมชนบ้านด่านเหนือ ซึ่งสรุปประเด็นดังนี้ 1. การทอผ้าชิตของกลุ่มจะเป็นการทอผ้าด้วยมือและย้อมด้วยสีธรรมชาติและสีเคมี มีความประณีตสวยงาม 2. การรวมกลุ่มเป็นลักษณะการทำงานแบบเครือญาติ หรือการเป็นกลุ่มเครือข่ายคนบ้านเดียวกัน จะถ้อยทีถ้อยอาศัยกันมีความสะดวกในการติดต่อประสานงาน ทำให้กลุ่มมีความสามัคคี 3. ผู้นำกลุ่มมีประสบการณ์ มีความรู้และทักษะในการบริหารจัดการกลุ่ม อีกทั้งยังสามารถคิดออกแบบและผลิตบรรจุภัณฑ์ได้เอง ทำให้ลดต้นทุนการผลิตลงได้ 4. การดำเนินงานของกลุ่มเป็นกลุ่มธุรกิจชุมชน สามารถสร้างรายได้ให้กับสมาชิกกลุ่ม

และชุมชนจำนวนมาก ผลการดำเนินงานของกลุ่มที่ผ่านมา ทำให้ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มได้รับรางวัลมากมาย เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านธุรกิจชุมชนของผู้ที่สนใจ

2.2 สภาพปัญหาของผลิตภัณฑ์ผ้าชิตชุมชนในภาคอีสาน

2.2.1 สภาพปัญหาของผลิตภัณฑ์ผ้าชิตที่ของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านศรีฐาน

ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าติ้ว จังหวัดยโสธร 1) วัตถุดิบ จากสภาพปัจจุบันของวัตถุดิบ พบว่า ชาวบ้านไม่มีการผลิตเส้นด้ายด้วยตนเองเนื่องจากเส้นด้ายที่ได้จากการปลูกต้องใช้เวลานาน ต้องใช้ความอดทน ชาวบ้านจึงเลือกเส้นใยจากโรงงานแทนซึ่งพบว่ามีราคาแพงเกินไป ปัจจุบันชาวบ้านใช้ผ้าชิตทอจากโรงงานแต่ก็มีราคาสูง ปัญหานี้ที่นำมาขัดหมอนสามเหลี่ยม เนื่องจากปัจจุบันความนิยมในการปลูกมีน้อย แต่ชาวบ้านก็สามารถแก้ไขปัญหาโดยการซื้อหมอน ที่นอนเก่ามาผ่านกระบวนการรีไซเคิล แต่ก็ประสบกับปัญหาด้านค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น 2) เครื่องมือ พบว่าปัญหาเกี่ยวกับราคาเครื่องมือ เช่น จักรเย็บผ้า และเครื่องยัดนุ่น มีราคาสูงขึ้น เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น 3) ขั้นตอนการผลิต พบว่ามีปัญหาเกี่ยวกับฝุ่นละอองของนุ่นเกาะตามเสื้อผ้าและตามตัวผู้ผลิตซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบทางเดินหายใจ ทำให้สุขภาพของสมาชิกกลุ่มมีปัญหาทั้งในระยะสั้นและระยะยาว 4) อัตลักษณ์ พบว่า ไม่มีปัญหาเนื่องจากหมอนสามเหลี่ยมเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไป 5) ต้นทุนและราคาขาย พบปัญหาเนื่องจากในสภาวะการณ์ขณะนี้ราคาวัตถุดิบ อุปกรณ์ และเครื่องจักรมีราคาสูงขึ้นแต่ราคาจำหน่ายยังคงไม่เปลี่ยนแปลง เนื่องจากมีการแข่งขันระหว่างกลุ่มทำให้มีกำไรจากการจำหน่ายสินค้าลดลง 6) การออกแบบผลิตภัณฑ์พบปัญหาของสมาชิกยังขาดการฝึกอบรมเกี่ยวกับการออกแบบผลิตภัณฑ์แบบใหม่ ๆ ให้ทันสมัย และไม่มีกระบวนการรวบรวมข้อมูลรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ลูกค้าต้องการ ขาดองค์กรหรือหน่วยงานสนับสนุนเข้ามาช่วยในการออกแบบผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง 7) บรรจุภัณฑ์ พบปัญหาเกี่ยวกับรูปแบบบรรจุภัณฑ์ที่ไม่น่าสนใจ ขาดองค์กรหรือหน่วยงานสนับสนุนที่จะเข้ามาช่วยในการออกแบบบรรจุภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ไม่มีความหลากหลายและไม่ดึงดูดลูกค้า

2.2.2 สภาพปัญหาของผลิตภัณฑ์ผ้าชิตของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านคำพระ

1) วัตถุดิบ ชาวบ้านไม่มีการผลิตเส้นด้ายด้วยตนเองเนื่องจากเส้นด้ายที่ได้จากการปลูกต้องใช้เวลานาน ต้องใช้ความอดทน ชาวบ้านจึงเลือกใช้เส้นใยจากโรงงานแทนเนื่องจากเส้นด้ายมีความสม่ำเสมอ แต่ประสบกับปัญหาด้านค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ส่วนอุปกรณ์อย่างอื่นชาวบ้านสามารถแก้ไขเฉพาะหน้าตามสถานการณ์ได้ 2) เครื่องมือ พบว่ามีปัญหาเกี่ยวกับที่ที่ใช้ทอผ้าปัจจุบันต้องซื้อจากผู้ผลิตซึ่งมีราคาแพงแต่ด้วยความจำเป็นชาวบ้านก็ต้องซื้อเพราะชาวบ้านมีการทอผ้าเป็นอาชีพอยู่แล้วและไม่ทันสมัย 3) ขั้นตอนการผลิต พบว่ามีปัญหาเกี่ยวกับสมาชิกไม่มีเวลาทอ หรือไม่สามารถทอผ้าให้ทันตามลูกค้าสั่งทำให้เกิดปัญหากับลูกค้าที่ต้องการได้ผลิตภัณฑ์ในจำนวนมาก ๆ ต้องรอนาน และการทอผ้าลายชิตขึ้นอยู่กับฤดูกาลด้วยและผู้ทอจะต้องมีทักษะความชำนาญ 4) อัตลักษณ์ พบว่ามีจุดเด่นเนื่องจากลวดลายพื้นผ้าและวิธีการทอผ้าพื้นลายชิตบ้านคำพระมีเอกลักษณ์เป็นของชุมชนเองคือย้อมสีธรรมชาติเป็นหลัก มีมือการทอประณีตลวดลายสวยงามเป็นลายเฉพาะของชุมชน ซึ่งต่างจากผ้าชิตของชุมชนอื่น ๆ ส่วนเนื้อผ้าจะมีความแน่นละเอียดและเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไป 5) ต้นทุนและราคาขาย พบปัญหาสมาชิกกลุ่มแย่งกันจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ลูกค้าเข้ามาซื้อผ้าชิตโดยตรง ทำให้เกิดการตัดราคากันเอง และราคาวัตถุดิบมีราคาสูงขึ้นแต่ราคาจำหน่ายยังคงเท่าเดิม เนื่องจากมีการแข่งขันระหว่างกลุ่มทำให้มีกำไรจากการจำหน่ายสินค้าลดลง 6) การออกแบบผลิตภัณฑ์ พบปัญหาของสมาชิก

ยังขาดการฝึกอบรมเกี่ยวกับการออกแบบผลิตภัณฑ์แบบใหม่ๆ ให้ทันสมัย และไม่มี การเก็บรวบรวม ข้อมูลรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ลูกค้าต้องการ ขาดองค์กรหรือหน่วยงานสนับสนุนเข้ามาช่วยใน การออกแบบผลิตภัณฑ์ 7) บรรจุกฎบัตร พบปัญหาเกี่ยวกับบรรจุกฎบัตรขาดองค์กรหรือหน่วยงาน สนับสนุนเข้ามาช่วยในการออกแบบบรรจุกฎบัตรอย่างต่อเนื่อง บรรจุกฎบัตรไม่มีความหลากหลาย บรรจุกฎบัตรอย่างต่อเนื่อง บรรจุกฎบัตรไม่มีความหลากหลาย ไม่ดึงดูดลูกค้าและกลุ่มพ่อค้าลายซิดต้องจ่าย ค่าบรรจุกฎบัตรซึ่งทำให้มีต้นทุนเพิ่มขึ้น

2.2.3 สภาพปัญหาของผลิตภัณฑ์ผ้าซิดของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิดบ้านด่านเหนือ

1) วัตถุดิบ จากสภาพปัจจุบันของวัตถุดิบ พบว่าชาวบ้านไม่มีการผลิตเส้นด้ายด้วยตนเอง เนื่องจาก เส้นด้ายที่ได้จากการปลูกต้องใช้เวลานาน ต้องใช้ความอดทน ชาวบ้านจึงเลือกใช้เส้นใยจากโรงงาน เนื่องจากเส้นด้ายมีความสม่ำเสมอแต่ก็ประสบกับปัญหาด้านค่าเส้นด้ายมีราคาแพง ส่วนอุปกรณ์อย่าง อื่นชาวบ้านสามารถแก้ไขเฉพาะหน้าตามสถานการณ์ได้เช่นเดียวกัน 2) เครื่องมือ พบว่าปัญหา เกี่ยวกับกี่และฟืมที่ใช้ทอผ้าปัจจุบันต้องซื้อจากผู้ผลิตซึ่งมีราคาแพงแต่ด้วยความจำเป็นชาวบ้านก็ต้อง ซื้อเพราะชาวบ้านมีการทอผ้าเป็นอาชีพอยู่แล้ว 3) ขั้นตอนการผลิตพบว่า มีปัญหาเกี่ยวกับสมาชิกไม่มี เวลาทอ หรือไม่สามารถทอผ้าให้ทันตามลูกค้าสั่ง ทำให้เกิดปัญหากับลูกค้าที่ต้องการได้ผลิตภัณฑ์ใน จำนวนมากๆ ต้องรอนาน และการทอผ้าลายซิดขึ้นอยู่กับฤดูกาลด้วย 4) อัตลักษณ์ พบว่ามีจุดเด่น เนื่องจากลวดลายและวิธีการทอผ้าลายซิดบ้านด่านเหนือมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง คือ ย้อมสี ธรรมชาติและสีเคมี มีสีสันสดใสและเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไป 5) ต้นทุนและราคาขาย พบว่ามีคู่แข่ง การตลาดจำหน่ายจากกลุ่มทอผ้าจังหวัดอื่น ทำให้เกิดการขายตัดราคากัน และราคาวัตถุดิบมีราคาสูงขึ้น แต่ราคาจำหน่ายยังคงเท่าเดิม เนื่องจากมีการแข่งขันกับผู้ผลิตจังหวัดอื่นทำให้มีกำไรจากการจำหน่าย สิ้นค้าลดลง 6) การออกแบบผลิตภัณฑ์พบปัญหาของสมาชิกยังขาดการฝึกอบรมเกี่ยวกับการออกแบบ ผลิตภัณฑ์แบบใหม่ ๆ ให้ทันสมัย และไม่มี การเก็บรวบรวมข้อมูลรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ลูกค้าต้องการ ขาดองค์กรหรือหน่วยงานสนับสนุนเข้ามาช่วยในการออกแบบผลิตภัณฑ์ 7) บรรจุกฎบัตร พบปัญหาว่า ต้องผลิตบรรจุกฎบัตรเองและไม่มีเครื่องจักร เครื่องมืออย่างพอเพียงและขาดองค์กรหรือหน่วยงาน สนับสนุน เข้ามาช่วยในการออกแบบบรรจุกฎบัตร บรรจุกฎบัตรไม่มีความหลากหลายไม่ดึงดูดลูกค้า และกลุ่มต้องจ่ายค่าบรรจุกฎบัตรซึ่งทำให้มีต้นทุนเพิ่มขึ้น

ตอนที่ 3 แนวทางการสร้างเครือข่ายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าซิดเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ บนพื้นฐานวัฒนธรรมภาคอีสาน

3.1 แนวทางการสร้างเครือข่ายผลิตภัณฑ์ผ้าซิดเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐาน วัฒนธรรมภาคอีสาน

จากการประชุมกลุ่มแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีข้อสรุปว่าองค์ความรู้เกี่ยวกับ การสร้างเครือข่าย สรุปได้ดังนี้

1. เครือข่ายความคิด เป็นเครือข่ายที่เน้นการทำงานด้านความคิด ความรู้หรือ เทคนิคต่างๆ เครือข่ายนี้ผู้นำได้มีโอกาสเผยแพร่ความคิดของตนและได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ของตน กับคนอื่น ๆ เครือข่ายความคิดยังมีหน่วยงานอื่นได้เข้ามาเกี่ยวข้องในรูปการให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ
2. เครือข่ายกิจกรรม เป็นเครือข่ายที่ใช้ประเด็นกิจกรรม หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เป็นปัจจัยหลักในการรวมกลุ่มเครือข่าย มุ่งเน้นการจัดการในประเด็นกิจกรรมนั้น ๆ อย่างจริงจัง และ พัฒนาให้เกิดความร่วมมือกับภาคีอื่น ๆ เป็นเครือข่ายที่เน้นการช่วยเหลือ ร่วมมือกันในการทำกิจกรรม

ประกอบด้วย 1) กิจกรรมจัดหาวัตถุดิบ ในการผลิต 2) กิจกรรมการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ 3) กิจกรรมการตลาด ทำหน้าที่จำหน่ายสินค้า สมาชิกของเครือข่ายจะคอยช่วยเหลือหรือร่วมมือกัน ทำกิจกรรมระหว่างหมู่บ้าน ทำให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างหมู่บ้าน การดำเนินกิจกรรม เครือข่ายยังมีอีกหลายกิจกรรม เป็นต้นว่า กิจกรรมการเรียนรู้ ฝึกอบรม ศึกษาดูงาน เวทีแลกเปลี่ยน เรียนรู้ กิจกรรมออมทรัพย์ เป็นการสะสมเงินฝากของสมาชิก กิจกรรมอาชีพหรือธุรกิจชุมชน กิจกรรมของเครือข่ายส่วนใหญ่พัฒนาเข้าสู่ธุรกิจชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและการตลาด

3. เครือข่ายสนับสนุนทุน เป็นกลุ่มที่ให้การสนับสนุนทุนแก่เครือข่าย ในการดำเนินงาน มีทั้งกลุ่มสนับสนุนทุนภายในเครือข่ายและมาจากภายนอกเครือข่าย เช่น การระดม ทุนภายในกลุ่มโดยการระดมหุ้นจากสมาชิก กองทุนร้านค้า กลุ่มออมทรัพย์ สถาบันการเงินชุมชน และขอรับการสนับสนุนทุนที่มาจากแหล่งทุนภายนอกชุมชน

จากการประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมของตัวแทนกลุ่มผลิตภัณฑ์และตัวแทนหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องพร้อมผู้วิจัยทำให้ผู้วิจัยได้แนวทางการสร้างเครือข่ายผลิตภัณฑ์ผ้าขีดเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ บนพื้นฐานวัฒนธรรมภาคอีสาน ดังนี้

1. การสร้างเครือข่ายเครือข่ายความคิด เป็นเครือข่ายที่เน้นการทำงาน ด้านความคิด ความรู้หรือเทคนิคต่างๆ หน้าที่ให้คำแนะนำปรึกษาหารือและแลกเปลี่ยนข้อคิดเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย ผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้นำชุมชน/นายกองค์การบริหารส่วนตำบล สำนักงานเกษตรอำเภอ/จังหวัด สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด สำนักงานพาณิชย์จังหวัด ทำหน้าที่อบรมความรู้ด้านการตลาด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานหอการค้าจังหวัด หน่วยงานความ เป็นต้น

2. การสร้างเครือข่ายกิจกรรม เป็นเครือข่ายที่ใช้ประเด็นกิจกรรม หรือ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยหลักในการรวมกลุ่มองค์กร โดยมองข้ามมิติในเชิงพื้นที่ มุ่งเน้นการจัดการ ในประเด็นกิจกรรมนั้น ๆ อย่างจริงจัง ประกอบด้วย

2.1 กิจกรรมจัดหาวัตถุดิบ ทำหน้าที่ในการจัดหาวัตถุดิบในการผลิต ผู้เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย โรงงานผลิตเส้นด้าย โรงงานทอผ้าขีด โรงงานรีไซเคิลล่อน ร้านค้าจำหน่าย เส้นด้าย โดยค่านึงเสมอว่าวัตถุดิบที่จัดหาจะต้องเป็นวัตถุดิบที่มีคุณภาพซึ่งผ่านการคัดสรรคมาเป็นอย่างดี ร้านจำหน่ายอุปกรณ์การทอผ้า

2.2 การผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นกิจกรรมนำเอาวัตถุดิบมาผลิต เป็นผ้าทอและพัฒนาแปรรูปตามคำสั่งซื้อของตลาด ผู้เกี่ยวข้องกิจกรรมการผลิต ได้แก่ กลุ่มเครือข่าย ผลิตภัณฑ์ผ้าขีดชุมชนในภาคอีสานทุกชุมชน

2.3 กิจกรรมการตลาด ทำหน้าที่จำหน่ายสินค้าไปสู่ลูกค้า ผู้เกี่ยวข้อง กับ กิจกรรมการตลาด ได้แก่ ร้านค้าชุมชน ร้านค้าเอกชน ศูนย์จำหน่ายสินค้า OTOP อำเภอ/ จังหวัดตลาด อ.ต.ก. ตลาดสวนจตุจักร งานแสดงสินค้า OTOP เมืองทองธานี ห้างสรรพสินค้า และ ตลาดต่างประเทศ

3. การสร้างเครือข่ายสนับสนุนทุน เป็นเครือข่ายที่ให้การสนับสนุนทุน แก่เครือข่ายอื่น ๆ ในการดำเนินงานมิได้จำกัดเฉพาะเงินทุนเท่านั้น แต่ยังรวมถึงทุนทางความคิด ด้วย ซึ่งอาจเป็นทั้งกลุ่มสนับสนุนทุนภายในเครือข่ายและมาจากภายนอกเครือข่าย เงินทุนจะมาจาก การกู้ยืม เช่น เงินหุ้นสมาชิก กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี เช่น สำนักงานสหกรณ์อำเภอ/จังหวัด

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ธนาคารส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เงินสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ/จังหวัด สำนักงานแรงงานจังหวัด สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด ในด้านทุนองค์ความรู้ต่างๆ ผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ สถาบันการศึกษาต่าง ๆ สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัด ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 5,7 สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ/จังหวัด สถาบันการศึกษาต่าง ๆ สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัด ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 5,7 สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ/จังหวัด ภายใต้โครงการพัฒนาเครือข่ายองค์ความรู้(KBO) การสร้างเครือข่ายผลิตภัณฑ์ OTOP สำนักงานพาณิชย์จังหวัด

3.2 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าขิดเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรมภาคอีสาน

แนวคิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าขิดเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรมภาคอีสาน โดยการใช้องค์ความรู้ การศึกษา การสร้างสรรค์งานและการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาที่เชื่อมโยงกับพื้นฐานทางวัฒนธรรมตลอดจนการสั่งสมความรู้ของสังคมและเทคโนโลยี นวัตกรรมใหม่ผนวกกับการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาการทอผ้าขิด การแปรรูปผลิตภัณฑ์และตลาดจำหน่ายสินค้า ทำให้ผู้วิจัยได้แนวคิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าขิดเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ซึ่งมีกรอบการดำเนินการ คือ แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามแนวคิดเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ดังนี้

1. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้
2. การสร้างขบวนการกลุ่ม
3. การสร้างและพัฒนาผลิตภัณฑ์
4. การนำผลิตภัณฑ์สู่ตลาด

องค์ประกอบที่ใช้ในการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าขิด ได้แก่ 1) วัตถุดิบ 2) เครื่องมือการผลิต 3) ขั้นตอนการผลิต 4) เอกลักษณ์ 5) ราคาต้นทุน/ราคาจำหน่าย 6) การออกแบบ 7) บรรจุภัณฑ์ ซึ่งในการกำหนดรูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์แต่ละชุมชน จะมีการประชุมกลุ่มได้มีมติร่วมกันในการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ด้วย

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าขิดเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของบ้านศรีฐาน จากการประชุมตัวแทนกลุ่ม ได้มีมติร่วมกันในการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ซึ่งสอดคล้องกับทักษะความชำนาญของชาวบ้าน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ได้แก่ การทำเบาะนั่งผ้าขิดปักมือ 3 แบบ คือ เบาะนั่งผ้าขิดปักมือ 1 ตอน เบาะนั่งผ้าขิดปักมือ 2 ตอน และเบาะนั่งผ้าขิดปักมือ 3 ตอน ออกแบบโดย น.ส.ถนอม แสงส่อง ประธานกลุ่มสตรีพัฒนาตำบลศรีฐาน หมู่ที่ 9 การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บ้านคำพระ จากการประชุมตัวแทนกลุ่ม มีดังนี้ การทำกระเป๋าเอกสาร กระเป๋า Tablet และกระเป๋า Note book ออกแบบโดย นางสุรียัน พระสุนิ์ ประธานกลุ่มสตรีสหกรณ์บ้านคำพระ หมู่ที่ 2 และการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บ้านด่านเหนือจากการประชุมตัวแทนกลุ่ม ได้แก่ การทำหมวกท่องเที่ยว 3 แบบ ออกแบบโดย นายณัฐพร มหิพันธ์ ประธานกลุ่ม ซึ่งมีกรอบดำเนินการตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ คือ การผลิต การแปรรูปผลิตภัณฑ์ และตลาดจำหน่ายสินค้า

ผลการศึกษาที่เป็นข้อค้นพบ

ผลการศึกษาที่เป็นข้อค้นพบ เรื่อง ผ้าชิต : การสร้างเครือข่ายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ผู้วิจัยขอเสนอตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของผลิตภัณฑ์ผ้าชิตในชุมชนภาคอีสาน

การทอผ้าชิตของทั้ง 3 ชุมชนได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพชนสืบทอดกันมา ชาวอีสานมีความเชื่อว่า อะไรที่หายาก ทำยาก ไปยาก พวยาก มักจะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีฤทธิ์เดช ดังนั้น การทอผ้าฝ้ายลายชิตที่มีกรรมวิธียุ่งยากกว่าผ้าทอชนิดอื่น รวมทั้งลวดลายที่งดงามทำให้ชาวอีสานมีความเชื่อว่าผ้าลายชิตเป็นของสูงจึงนิยมใช้เฉพาะในโอกาสที่สำคัญกับบุคคลที่สำคัญ เช่น พระภิกษุ ผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ เป็นต้น ไม่นิยมนำมาเป็นผ้านุ่งหรือใช้กับร่างกายที่ต่ำกว่าเอวลงมา ใครที่ทำเช่นนั้นถือว่าเป็นบาป ดังนั้นผ้าฝ้ายลายชิตในสมัยโบราณ จึงนิยมนำมาประดิษฐ์เป็นหมอน ผ้าคลุมไหล่ ผ้าสไบและผ้าพันคอ แต่ในปัจจุบันความเชื่อเหล่านี้หายไป จึงนำมาประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวอีสานดังนี้

1. ด้านศาสนา ชาวบ้านนิยมทำหมอนลายชิต เพื่อถวายแด่พระสงฆ์ในโอกาสที่สำคัญ
2. ด้านสังคม เมื่อมีงานประเพณี เช่น งานบวช งานกฐิน งานแต่งงาน ชาวบ้านจะทำหมอนลายชิตมอบให้แก่ผู้มาร่วมงานหรือมอบให้แก่ญาติผู้ใหญ่ที่ตนนับถือ ในวันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์และมอบให้แก่แขกที่รู้จักจากต่างแดนมาเยี่ยมเยือนเพื่อเป็นการเชื่อมสัมพันธ์ไมตรี
3. ด้านอารมณ์ การสร้างลวดลายในการทอผ้าฝ้ายลายชิต ผู้ที่มีจินตนาการสามารถคิดลวดลายแปลกใหม่และงดงามได้อย่างมากมาย
4. ด้านลักษณะนิสัย ผู้ที่สามารถทอผ้าลายชิตได้แสดงให้เห็นถึงความอดทน ความพยายาม เยือกเย็น สุขุมละเอียดอ่อน เพราะการทอผ้าลายชิตมีกรรมวิธีที่ยุ่งยาก

ดังนั้นบุคคลที่จะทอผ้าลายชิตได้สวยงาม จะต้องมีนิสัยดังกล่าวข้างต้น ชาวอีสานมีความเชื่อว่า อะไรที่หายาก ทำยาก ไปยาก พวยาก มักจะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีฤทธิ์เดช ดังนั้นการทอผ้าฝ้ายลายชิตที่มีกรรมวิธียุ่งยากกว่าผ้าทอชนิดอื่น รวมทั้งลวดลายที่งดงามทำให้ชาวอีสานมีความเชื่อว่าผ้าลายชิตเป็นของสูงจึงนิยมใช้เฉพาะในโอกาสที่สำคัญกับบุคคลที่สำคัญ เช่น พระภิกษุ ผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ เป็นต้น ไม่นิยมนำมาเป็นผ้านุ่งหรือใช้กับร่างกายที่ต่ำกว่าเอวลงมา ใครที่ทำเช่นนั้นถือว่าเป็นบาป ดังนั้นผ้าฝ้ายลายชิตในสมัยโบราณ จึงนิยมนำมาประดิษฐ์เป็นหมอน ผ้าคลุมไหล่ ผ้าสไบและผ้าพันคอ แต่ในปัจจุบันความเชื่อเหล่านี้หายไป จึงนำมาประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ

วิธีการทอผ้าฝ้ายลายชิต การทอผ้าลายชิตชาวบ้านเรียกว่า “เก็บชิต” หรือ “เก็บดอก” เมื่อกางทูกเรียบร้อยแล้วเริ่มการทอโดยใช้ไม้เก็บชิตสะกิดหรือซ้อนเส้นยืนด้วยวิธีนับเส้นฝ้ายทีละเส้นๆ เพื่อให้เกิดลายดอกของชิตเป็นเส้นนูนขึ้นจากพื้นเนื้อผ้าดูคล้ายกับปักดอก เมื่อเก็บลายจนหมดแถวจะยกไม้เก็บชิตตั้งขึ้น นำกระสวยซึ่งบรรจุหลอดด้ายพุ่งลอดระหว่างช่องว่างเส้นยืน กระสวยจะคลายเส้นฝ้ายออกมาทีละเส้น ใช้พีมกระทบฝ้ายเข้าหาผ้าที่ทอไว้แล้วเพื่อให้ผ้าแน่นเพื่อให้เส้นยืนสลับตำแหน่ง เหยียบเขาทูกเพื่อให้เส้นยืนสลับตำแหน่งกันเกิดช่องว่าง พุ่งกระสวยเส้นพุ่งอีกหนึ่งเส้น จึงเริ่มเก็บลายชิตใหม่ด้วยวิธีเดิมจนจบลาย เมื่อได้ลายสมบูรณ์แบบแล้วนำด้ายมาผูกเส้นยืนตามกลุ่มของลาย เพื่อจะได้ไม่ต้องเก็บลายเดิมอีกเป็นการประหยัดเวลาในการทอและได้ผ้าฝ้ายลายชิตที่สวยงาม ปัจจุบันมีการเก็บลายชิตใส่ตะกอกจนครบแต่ละลายเวลาทอจึงไม่ต้องเก็บชิตอีก

สามารถทอต่อเนื่องเป็นผืนผ้าตามต้องการ เมื่อทอผ้าได้ความยาวพอประมาณจะใช้ไม้แกนมันผ่าไว้เรื่อย ๆ จนกว่าจะได้ผ้าที่มีความยาวที่ต้องการ หลังจากนั้นตัดผ้าให้เหลือผ้าส่วนที่ติดกับฟืมยาวประมาณ 3-4 นิ้ว ส่วนปลายอีกข้างหนึ่งของฟืมและเขาหูกมัดผ้าที่เหลือไว้ เพื่อนำเส้นฝ้ายแต่ละเส้นมาสีบहुกในการทอครั้งต่อไป

ข้อค้นพบคือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทอผ้าของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิดในชุมชนพบว่า การทอผ้าซิดบ้านคำพระมีลักษณะการทอแบบตะกอลอย โดยการเก็บซิดใส่ตะกอลอย แต่ชนิดของลาย แล้วนำมาติดตั้งเพื่อทอบนกีทอผ้า มีไม้เหยียบมากกว่าการทอผ้าปกติ ซึ่งแต่ละลายจะมีจำนวนตะกอลอยไม่เท่ากัน ทำให้ได้ลวดลายประณีตสวยงาม กระบวนการทอมีความรวดเร็วประหยัดเวลา ซึ่งเป็นเทคนิคในการทอผ้าที่แตกต่างชุมชนบ้านศรีฐานและบ้านด่านเหนือ ที่ทำการทอเป็นตะกอลอยแต่ใช้เท้าเหยียบตั้งลงที่พื้น ใช้คนทอ 2 คน การทอแบบใช้ไม้เหยียบจำนวนมากผู้ทอได้รับการถ่ายทอดจากการทอผ้าจากจังหวัดสุรินทร์ ที่ทำการทอเป็นตะกอลอยแต่ใช้เท้าเหยียบตั้งลงที่พื้น และทอสองคน

ลวดลายผลิตภัณฑ์ผ้าซิดกลุ่มเครือข่ายการผลิตชุมชนบ้านศรีฐาน มีการประยุกต์โดยการนำองค์ความรู้เดิมมาประยุกต์กับแนวคิดสมัยใหม่เพื่อปรับปรุงลวดลายให้ทันสมัย ตรงตามความต้องการของลูกค้า และตลาดจำหน่าย ซึ่งลวดลายที่โดดเด่นของชุมชนคือ ลายผีเสื้อประยุกต์มีความเป็นธรรมชาติกว่าลายดั้งเดิม ทอโดยกลุ่มทอผ้าบ้านโนนยาง ตำบลกำแพง อำเภอกุดชุมหะ จังหวัดยโสธรซึ่งเป็นเครือข่ายการผลิตของกลุ่มการผลิตบ้านศรีฐาน จะเห็นว่าเป็นการปรับแนวทางการผลิตลวดลายเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าให้สูงขึ้นและสามารถจำหน่ายได้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

2. สภาพปัจจุบันและปัญหาของผลิตภัณฑ์ผ้าซิด

กิจกรรมการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของทั้ง 3 ชุมชน จะดำเนินกิจกรรมในรูปแบบของกลุ่มธุรกิจชุมชน และมีการจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนในปัจจุบัน จะเห็นว่าสถานภาพของกลุ่มเป็นนิติบุคคลที่กฎหมายรับรอง แต่ละชุมชนก็จะมีเครือข่ายการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน กลุ่มเครือข่ายการผลิตจะส่งผลผลิตในด้านการพึ่งพาแรงงานการผลิตเพื่อรองรับคำสั่งซื้อจากลูกค้า ในชุมชนบ้านศรีฐานมีกลุ่มเครือข่าย ได้แก่ กลุ่มสตรีสหกรณ์ศรีฐาน หมู่ที่ 3 กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรศรีฐานพลังสามัคคี หมู่ที่ 4 กลุ่มพัฒนาสตรีศรีฐาน หมู่ที่ 8 กลุ่มแม่ข่ายพรหมอนซิด หมู่ที่ 8 และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสตรีพัฒนาตำบลศรีฐาน หมู่ที่ 9 กลุ่มเครือข่ายผลิตภัณฑ์ผ้าซิดบ้านคำพระ ได้แก่ ได้แก่ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรคำพระหมู่ที่ 2 กลุ่มทอผ้าซิดบ้านคำพระ หมู่ที่ 3 กลุ่มสตรีสหกรณ์บ้านคำพระ หมู่ที่ 2 กลุ่มสายฝนกระเป่าผ้าซิด หมู่ที่ 2 และกลุ่มเยาวชนรุ่นที่ 2 บ้านคำพระ หมู่ที่ 2 และบ้านด่านเหนือมีเพียง 1 กลุ่ม คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทำที่นอนหมอนซิด

ความเหมือนและข้อแตกต่างของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิดของทั้ง 3 ชุมชน

ความเหมือน

1. การทอผ้าซิดทั้ง 3 ชุมชนยึดโยงองค์ความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้า ตั้งแต่การผลิตเส้นด้าย การย้อมสีเส้นด้าย การออกแบบลายผ้าและขั้นตอนการทอ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ

2. ทั้ง 3 ชุมชน ดำเนินกิจกรรมการผลิตในรูปแบบของกลุ่ม เริ่มตั้งแต่กลุ่มที่ไม่เป็นทางการจนมาถึงกลุ่มที่เป็นทางการ โดยการให้คำแนะนำและสนับสนุนจาก สำนักงานพัฒนาชุมชนและอื่น ๆ ในลักษณะธุรกิจชุมชน บริหารและดำเนินงานในรูปแบบคณะกรรมการ

3. แรงงานในการผลิตของแต่ละกลุ่มจะเป็นแรงงานจากภาคการเกษตรจะทำการผลิตได้เต็มที่หลังจากการทำนา และประสบปัญหาการขาดแคลนแรงงานจากคนหนุ่มสาวเช่นเดียวกันทั้ง 3 หมู่บ้าน

4. ขาดเครื่องมือที่ทันสมัยและเทคนิคใหม่ ๆ ในการทอผ้าทั้ง 3 กลุ่ม เป็นต้นว่า กี่ทอผ้าก็ยังเป็นที่ทำขึ้นเองในชุมชน ไม่ทันสมัยไม่สามารถเพิ่มขีดความสามารถในการผลิตได้

5. ทั้ง 3 กลุ่มขาดการส่งเสริมการตลาดเชิงรุกโดยเฉพาะตลาดระดับบนและยังต้องการเงินทุนสนับสนุนสำหรับขยายกิจการ

ข้อแตกต่าง

1. แต่ละกลุ่มมีศักยภาพในกาพัฒนาแปรรูปผลิตภัณฑ์แตกต่างกัน คือกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านศรีฐาน จำดำเนินงานเป็นกลุ่มธุรกิจ ทำที่นอน หมอนชิต แบบต่าง ๆ จนมีชื่อเสียงไปทั่วประเทศและต่างประเทศ กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านคำพระ จะดำเนินเป็นธุรกิจการทำกระเป๋าถือผ้าชิตของสุภาพสตรี ผ้าคลุมไหล่ ผ้าปูโต๊ะ ส่วนกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านด่านเหนือ ทำผ้าห่ม ผ้าสไบ ผ้าคลุมไหล่ ของที่ระลึกถุงผ้าชิต ทำหมวกจากผ้า

2. กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านด่านเหนือ มีความสามารถในการออกแบบและสร้างบรรจุภัณฑ์เอง เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม ต่างจากกลุ่มอื่นที่บรรจุภัณฑ์ผลิตจากโรงงาน โดยการสนับสนุนของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเป็นบางส่วน

3. การได้รับการสนับสนุนทุน ทุกกลุ่มจะระดมทุนจากสมาชิกและหน่วยงานสถาบันการเงินในประเทศ แต่กลุ่มบ้านด่านเหนือยังได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน UNDP ขององค์การสหประชาชาติ

3. การสร้างเครือข่ายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์

ลักษณะเครือข่ายการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตชุมชนบ้านด่านเหนือ พบว่าไม่มีเครือข่ายในชุมชนเนื่องจากมีกลุ่มเดียว แต่จะมีการร่วมกลุ่มกับเครือข่ายหมู่บ้านใกล้เคียง หรือเครือข่ายนอกพื้นที่ ส่วนบ้านศรีฐานและบ้านคำพระมีลักษณะเครือข่ายกลุ่มการผลิตในชุมชน โดยเป็นกลุ่มวิสาหกิจในชุมชนร่วมกลุ่มกันเป็นเครือข่าย ซึ่งเป็นลักษณะเครือข่ายกิจกรรม

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าชิตตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของพื้นที่วิจัย พบว่าแต่ละชุมชนมีแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าชิตที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน โดยแต่ละชุมชนจะพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ที่แตกต่างกัน โดยคำนึงถึงความต้องการของลูกค้าและการตลาดเป็นสำคัญ ซึ่งบ้านศรีฐานมีความถนัดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์หมอนชิต ที่นอน เบาะรองนั่ง หมอนอิง หมอนพิง บ้านคำพระมีความถนัดในการพัฒนารูปแบบการผลิตผ้าชิตเป็นกระเป๋าแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะกระเป๋าสุภาพสตรี ผ้าคลุมไหล่ ผ้าคลุมโต๊ะชุดรับแขก ซึ่งมีบริษัทมีคำสั่งซื้อ เช่น บริษัท สันสนีย์ กลอจี จำกัด เพื่อนำไปจำหน่ายในประเทศและต่างประเทศ ส่วนบ้านด่านเหนือจะมีความถนัดทอเป็นผ้าห่ม ผ้าสไบ ผ้าคลุมไหล่ และหมอนหนุนขนาดเล็ก พร้อมกับตั้งชื่อเรียกเป็นการเฉพาะ เช่น หมอนรองคอ เรียกว่า “หมอนประคองฝัน” “บังคับนอนท่าเดียวฝันได้ซอดแจ้ง” หมอนดาว เรียกว่า “หมอนพาฝัน” “ฝันเอาหวย ฝันรวยเอาเลข” หมอนกระดุก เรียกว่า “หมอนรับฝัน” พร้อมกับข้อความประชาสัมพันธ์ว่า “จากผ้าฝ้ายทอมือย้อมสีธรรมชาติ ผ่านรูปลักษณ์การตีไซน์ที่ง่าย-งาม รองรับสรีระและคุณภาพแห่งการพักผ่อนที่แท้จริง” (ณัฐพร มหิพันธ์. 2556 : สัมภาษณ์) จะเห็นว่าซึ่งแต่ละกลุ่มผลิตภัณฑ์

จะมีกลยุทธ์และวิธีการสร้างรายได้ให้กับสมาชิกกลุ่มเครือข่ายตนเองแตกต่างกัน และเป้าหมายสำคัญคือความคงอยู่ของผลิตภัณฑ์ผ้าชิตชุมชน

ดังนั้นการจะพัฒนาแปรรูปผ้าชิตเป็นผลิตภัณฑ์นั้น จำเป็นต้องพัฒนาตั้งแต่ตัวผืนผ้า จึงจะทำให้สามารถนำผ้าชิตลายต่าง ๆ มาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีความร่วมสมัยได้ เนื่องจากผ้าชิตทอมือมีขีดจำกัดอยู่ที่ขบวนการทอ เมื่อทอแล้วสีที่ติดกันแบบไม่มีความกลมกลืน หรือทอผ้าไม่เรียบสวย ภาษาชาวบ้านเรียกว่า “ต่ำบ่เข้า” หมายความว่า ทอไม่สวยงามมีตำหนิทำให้ผู้ซื้อไม่ต้องการ ราคา ก็จะลดลง หรือทำให้ยากต่อการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ในชีวิตประจำวัน

อภิปรายผล

ข้อค้นพบจากการศึกษา ผ้าชิต : การสร้างเครือข่ายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรมอีสานสามารถอภิปรายผลตามความมุ่งหมายของการวิจัยดังนี้

1. จากผลการวิจัยประเด็นประวัติความเป็นมาของผลิตภัณฑ์ผ้าชิตชุมชนในภาคอีสาน

ผลการวิจัยพบว่า ประวัติความเป็นมาของผลิตภัณฑ์ผ้าชิตชุมชนในภาคอีสานเริ่มมีการสืบทอดการทอผ้าชิตกันมาตั้งแต่ ปู่ย่า ตายายผู้เป็นบรรพบุรุษตั้งแต่เริ่มมีการตั้งหมู่บ้านเนื่องจากการทอผ้าฝ้ายชิต การทอผ้าไหมมัดหมี่ ผ้าฝ้ายผ้าขาวม้า ได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าในครอบครัว ในชุมชนและระหว่างชุมชนในภาคอีสาน การผลิตผ้าทอชนิดต่าง ๆ ที่ถือว่าเป็นเอกลักษณ์อันสำคัญที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน ในอดีต เมื่อพ้นจากช่วงการทำนาขายและหญิงจะช่วยกันทำงานในไร่นาแล้ว เวลาหลังจากนั้นผู้หญิงก็จะทอผ้า ทำเช่นนี้สืบทอดมาเนิ่นนานจนงานทอผ้าเป็นมรดกทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่ผู้หญิงอีสานส่งต่อให้แก่กันรุ่นต่อรุ่น การทอผ้ามีจุดมุ่งหมายสำคัญคือเพื่อนำมาตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าใช้เป็นที่นุ่งห่มและอื่น ๆ ผ้าเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่นับเป็นสิ่งสำคัญของการดำรงชีวิตตั้งแต่โบราณกาล เพื่อใช้ปกปิดร่างกายและป้องกันความหนาวเย็น เพื่อแบ่งหน้าที่ระหว่างผู้ชายผู้หญิงถือว่าเป็นความจำเป็นด้านสังคมและวัฒนธรรมอย่างปฏิเสธไม่ได้ เพื่อสร้างเสริมการขัดเกลาทางสังคมผู้หญิง การเป็นกุลสตรีและรู้งานบ้านงานเรือนเป็นสิ่งสำคัญ การทอผ้าเป็นอีกงานหนึ่งที่มีความสำคัญของสตรีไทยและสร้างรายได้แก่ครอบครัว เมื่อมีการผลิตมากขึ้น สินค้าก็มีปริมาณเพิ่มขึ้นตาม นอกจากนำไปใช้ในครอบครัวแล้วยังสามารถนำไปจำหน่ายหรือแลกเปลี่ยนกับสินค้าอย่างอื่นได้

ความเป็นมาของการทอผ้าของทั้ง 3 ชุมชน มีพัฒนาการความเป็นมาแบ่งเป็น 4 ระยะด้วยกัน คือ ระยะที่ 1 ยุคปัจเจกบุคคล พบว่าการทอผ้าเป็นลักษณะแบบหัตถกรรมดั้งเดิมเป็นการทอเพื่อยังชีพใช้ในครัวเรือน ระยะที่ 2 ยุคผันแปร เป็นช่วงที่มีการก่อตั้งโรงงานทอผ้าขึ้น ผ้าทอจากโรงงานเริ่มได้รับความนิยมทำให้เกิดผลกระทบต่อทอผ้าในชุมชน แรงงานหันไปทำงานในโรงงานทอผ้าทำให้การทอผ้าในชุมชนซบเซาระยะที่ 3 ยุครวมกลุ่ม เป็นช่วงการฟื้นฟูการทอผ้าในชุมชนชาวบ้านได้ร่วมกันรวมกลุ่มทอผ้าขึ้น โดยการสนับสนุนของหน่วยงานต่าง ๆ และระยะที่ 4 เป็นยุคเครือข่าย การทอผ้ามีการขยายตัวเป็นธุรกิจชุมชน มีการจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน มีเครือข่ายการผลิตไปยังหมู่บ้านใกล้เคียง

ผู้วิจัยเห็นว่า ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวอีสานที่มีลักษณะโดดเด่นเป็นที่เข็ดหน้าชูตารู้จักกันทั่วไปคงจะได้แก่ ผ้าทอพื้นเมือง โดยเฉพาะผ้าซิด เพื่อใช้สำหรับตัดเย็บเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย ตลอดจนเครื่องใช้ในครัวเรือน นอกจากนั้นยังใช้ในพิธีกรรมและงานบุญต่าง ๆ ผ้าเหล่านี้ล้วนเกิดจากฝีมือที่วิจิตร ประณีตสวยงาม สะท้อนให้เห็นรากฐานศิลปวัฒนธรรมอันล้ำค่าของชาวอีสานที่มีมาแต่อดีตซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น รวมทั้งบทบาทของผ้าลายซิดที่มีในวิถีชีวิตของชาวอีสานในด้านต่าง ๆ ที่ปรากฏให้เห็นในอดีตจนถึงปัจจุบันด้วย ในลักษณะความสัมพันธ์ของผ้าลายซิดกับความเชื่อทางพุทธศาสนา ความสัมพันธ์กับสังคมและประเพณี และความสัมพันธ์กับคุณลักษณะที่ดีของสตรีชาวอีสาน พัฒนาการความเป็นมาของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิด ทำให้ทราบถึงเรื่องราวความเป็นมาถึงกิจกรรมการทอผ้าของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม บริบทของชุมชนอื่น ๆ และการเปลี่ยนทางสังคมในแต่ละช่วงเวลา สังคมยังได้มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้คนในสังคมให้มีความแตกต่างกันระหว่างชายหญิง รวมทั้งการมีปฏิสัมพันธ์กันของคนในแต่ละสังคมหรือระหว่างชุมชนกับชุมชน มีการสร้างสัญลักษณ์ขึ้นมาเพื่อสื่อสารสร้างความเข้าใจร่วมกัน บ่งบอกถึงความเป็นตัวเองโดยเฉพาะอีกทั้งการร่วมมือกันเป็นเครือข่ายก็เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนอีกด้วย

สอดคล้องกับ พิสิฐ บุญไชย (2541 : 81-84) ได้ศึกษาการพัฒนาหัตถกรรมพื้นบ้านอีสานปรากฏผล คือ หัตถกรรมพื้นบ้านทุกประเภทเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน อยู่คู่ชุมชนอีสานมาหลายร้อยปีแล้ว เมื่อชาวบ้านอีสานมีการอพยพย้ายถิ่นก็จะนำภูมิปัญญาพื้นบ้านนี้ติดตามไปด้วย หมู่บ้านหนึ่ง ๆ ต้องมีช่างหัตถกรรมแตกต่างกันไปจนเป็นหัตถกรรมประจำตระกูล แล้วได้ถ่ายทอดวิธีการทำต่อไปยังลูกหลานและกลายเป็นหัตถกรรมประจำหมู่บ้าน การทำหัตถกรรมพื้นบ้านดั้งเดิมจะผลิตเพื่อขายแลกเปลี่ยนสินค้าเพื่อการยังชีพ แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นการผลิตเพื่อขายสร้างฐานะทางเศรษฐกิจความร่ำรวยแก่ครอบครัว และ สอดคล้องกับการศึกษาของ นवलลอ ทินานนท์ (2542 : 77-79) ได้ทำวิจัยงานหัตถกรรมพื้นบ้านจังหวัดนครนายก ผลการวิจัยพบว่า งานหัตถกรรมพื้นบ้านที่มีการผลิตสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ งานจักสาน งานทอเสื่อ งานทอผ้า และงานตีเหล็ก งานหัตถกรรมทั้ง 4 ประเภท มีรูปแบบที่มีความเหมาะสมสอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวันทั้งในครัวเรือน การประกอบอาชีพเกษตรกรรม และใช้ในพิธีกรรม

สอดคล้องกับทฤษฎีนิเวศวิทยาทางวัฒนธรรม (Cultural Ecology Theory) ของ Steward (งามพิศ สัตย์สงวน. 2547 : 26-37 ; อ้างอิงมาจาก Steward. n.d.) ที่ว่าเป็นการปรับตัวเข้าหากันระหว่างสิ่งแวดล้อมกับมนุษย์หรือความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ การศึกษาวัฒนธรรม คือ การวิเคราะห์ระบบนิเวศวิทยาของสังคมเพื่อค้นหาลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมแต่ละแห่ง และสอดคล้องกับทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ (Symbolic Interaction Theory) ของ Mead (สุเทพ สุนทรเภสัช. 2540 : 200 ; อ้างอิงมาจาก Mead. n.d.) ที่ว่าการที่มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กันทำให้มนุษย์ร่วมกันสร้างสัญลักษณ์ขึ้นมาซึ่งเกิดจากการเลือกและการตัดสินใจของสังคมมนุษย์เอง เพื่อให้เป็นประโยชน์ที่สุดของสังคมมนุษย์นั้น ถ้าไม่มีสัญลักษณ์มนุษย์จะมีปฏิสัมพันธ์กันไม่ได้และจะไม่มีสังคมเกิดขึ้นมา สัญลักษณ์ไม่ใช่สัญชาตญาณแต่เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น

ผู้วิจัยเห็นว่า คุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอย การทอผ้าสร้างขึ้นบนพื้นฐานของการดำรงชีวิตที่สนองต่อความต้องการเพื่อการอำนวยความสะดวกสบายทางกายภาพ หรือเพื่อการแก้ปัญหาในการดำรงชีวิต คุณค่าด้านความเชื่อ และค่านิยมด้านงานศิลปหัตถกรรมทอผ้าแต่เดิมนั้นผู้สร้างและผู้ใช้เป็นคนคนเดียวกัน คือ สร้างขึ้นเพื่อใช้เอง การที่ผู้สร้างจะมีค่านิยมและความเชื่อถือต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างไรก็ย่อมจะถ่ายทอดสู่งานที่ตนสร้างด้วยตามความรู้สึกนึกคิดของตนเอง โดยมีแบบแผนของกลุ่มวัฒนธรรมที่ตนดำรงอยู่เป็นตัวหล่อหลอมอีกทีหนึ่ง จึงเป็นตัวสะท้อนความเชื่อและค่านิยมของผู้สร้างหรือกลุ่มชนหนึ่ง ๆ อยู่ในตัวของมันเองและมีคุณค่าด้านความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของสังคม

ประเด็นนี้สอดคล้องกับทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ (Structural Functional Theory) ของ Malinowski (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และคณะ. 2544 : 68 ; อ้างอิงมาจาก Malinowski. n.d.) ที่กล่าวว่า ในแต่ละสังคมจะประกอบขึ้นด้วยหน่วยย่อยต่าง ๆ ของแต่ละสังคม ทุกองค์ประกอบของสังคมแต่ละส่วนจะทำหน้าที่หรือทำประโยชน์ซึ่งกันและกันเพื่อความสมบูรณ์และความอยู่รอดทางสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณีและสถาบันต่าง ๆ ควรมีหน้าที่สนับสนุนระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางให้สมาชิกในสังคมให้เข้ามาช่วยกันทำงาน ทำกิจกรรมทางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับทฤษฎีอัตลักษณ์ (Identity Theory) ของ Heidegger (อภิญา เพ็ญฟูสกุล. 2546 : 134 ; อ้างอิงมาจาก Heidegger. n.d.) ที่กล่าวว่า ความเป็นตัวตนหรือความเป็นอัตลักษณ์นั้นเกิดได้จากความรู้สึกผูกพันกับสถานที่หรือจากอดีตผสมผสานความสัมพันธ์ในท้องถิ่นที่มีแบบฉบับเฉพาะตัวอัตลักษณ์ไม่จำเป็นต้องเป็นหนึ่งเดียว ควรเปิดโอกาสแก่ความแตกต่าง สรุปว่าอัตลักษณ์ที่มาจากอดีตหรือประวัติศาสตร์อันยาวนานนั้นจะเป็นอัตลักษณ์เฉพาะที่มีคุณค่าภูมิปัญญา การทอผ้าคิด การสร้างลวดลาย การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าชิตย้อมเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละท้องถิ่น

2. สภาพปัจจุบันและปัญหาของผลิตภัณฑ์ผ้าชิตชุมชนในภาคอีสาน

2.1 สภาพปัจจุบันของผลิตภัณฑ์ผ้าชิตชุมชนในภาคอีสาน

ผลการศึกษาพบว่า

ด้านวัตถุดิบ ชาวบ้านศรีฐาน บ้านคำพระ และบ้านด่านเหนือ ไม่มีการปลูกฝ้าย และการผลิตเส้นด้ายเองแล้ว เนื่องจากไม่มีพื้นที่ในการปลูกฝ้ายและกระบวนการผลิตเส้นด้ายต้องใช้เวลานาน ตั้งแต่การปลูกฝ้าย การทำเส้นใย และสิ่งสำคัญพื้นที่ปลูกฝ้ายไม่มีในชุมชน ประกอบกับเส้นด้ายจากโรงงานมีขายทั่วไปและหาง่าย ชาวบ้านจะหาซื้อจากร้านจำหน่ายในอำเภอ และตัวแทนจำหน่ายในจังหวัดแทน

ผู้วิจัยเห็นว่า ธรรมชาติเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์และการปรับตัวเข้าหากันระหว่างสิ่งแวดล้อมกับมนุษย์อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมยังเป็นตัวกำหนดกระบวนการวิวัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรมซึ่งเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การคมนาคมและเทคโนโลยีทำให้กลุ่มผู้ผลิตผ้าชิตต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับบริบทการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ เพื่อความคงอยู่ของผลิตภัณฑ์ชุมชนต่อไป

สอดคล้องกับแนวคิดของนักออกแบบอุตสาหกรรม Wallance (ประเสริฐ ศรีรัตน. 2531 : 142 ; อ้างอิงมาจาก Wallanced. n.d.) ผู้เชี่ยวชาญการออกแบบและการตลาดที่กล่าวว่า การผลิตจะต้องคำนึงถึงว่าผลิตภัณฑ์นี้จะขายได้จำนวนมากหรือไม่และจะผลิตสินค้านี้ในราคาต่ำพอสมควรได้หรือไม่ และวัตถุประสงค์วัตถุประสงค์ต่าง ๆ ต่างก็มีคุณภาพแตกต่างกันออกไป เมื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการผลิตตั้งแต่นั้นนักออกแบบอุตสาหกรรมทุกคนจะต้องมีความคุ้นเคยกับวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ซึ่งกำลังทำการออกแบบโดยการทดลองทำดูด้วยตนเองและทำแบบจำลองหรือผลิตภัณฑ์ตัวอย่างด้วยตนเองทุกชิ้น นักออกแบบจึงจะเข้าใจกับปัญหาต่าง ๆ ของผู้ผลิตด้วย

ด้านเอกลักษณ์ หมอนขวานผ้าขิดมีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยมทำจากผ้าลายขิด เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวบ้านศรีฐาน ส่วนผ้าผืนลายขิดเป็นผ้าทอมือที่ย้อมด้วยสีธรรมชาติและย้อมด้วยสีเคมี ผ้าที่ย้อมสีธรรมชาติจะนิยมนำมาทำ ผ้าคลุมไหล่ ผ้าสบู่ ผ้าบุโต๊ะ ให้สีที่คงทน สีไม่ตก และจะใช้สารส้มช่วยทำให้สีสดใส และเนื้อผ้ามีความอ่อนนุ่มซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของบ้านคำพระ ส่วนผ้าคลุมไหล่และผ้าห่มลายลูกแก้วของกลุ่มผลิตภัณฑ์ทอผ้าขิดบ้านด่านเหนือเป็นผ้าทอมือที่ย้อมด้วยสีธรรมชาติและย้อมด้วยสีเคมีหลากหลายสี ผ้าที่ย้อมสีธรรมชาติให้สีที่คงทน สีไม่ตก และเนื้อผ้ามีความอ่อนนุ่มซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของบ้านด่านเหนือ

ผู้วิจัยเห็นว่า เอกลักษณ์รูปแบบลักษณะผ้าขิดพื้นบ้านควรมีลักษณะดังนี้

- 1) ทำขึ้นเพื่อการใช้สอย 2) ใช้วัสดุท้องถิ่นที่หาได้ง่ายเป็นเอกลักษณ์ที่เด่นชัดเนื่องจากในแต่ละท้องถิ่นมีทรัพยากร ธรรมชาติแวดล้อม การอาศัยวัสดุในท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งรองรับการคิดประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ขึ้นใช้ ให้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวัน มีรูปแบบเรียบง่ายแสดงลักษณะออกมาชื่อ ๆ ตรงตามหน้าที่ใช้สอย 3) มีรูปแบบเฉพาะถิ่น เกิดจากการสร้างสรรค์งานที่สืบต่อเนื่องกันมาแต่ครั้งบรรพบุรุษอาจจะในลักษณะของหมู่บ้านท้องถิ่นตระกูลสืบต่อกันมาเป็นเวลายาวนานจนรู้จักกันดีทั่วไป จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น 4) เป็นงานที่สะท้อนวิถีการดำเนินชีวิตเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้านที่ชาวบ้านทำขึ้น จะเห็นว่าลักษณะการใช้สอยเป็นตัวกำหนดรูปแบบของเครื่องมือเครื่องใช้ชิ้นนั้น การใช้สอยจึงเป็นการบ่งชี้ถึงวิถีทางการดำเนินชีวิตและค่านิยมที่สืบทอดกันมายาวนาน

สอดคล้องกับแนวคิดของ วิบูลย์ ลีสุวรรณ (2539 : 36-38) ที่กล่าวว่า ลักษณะของงานหัตถกรรมพื้นบ้านจึงควรมีลักษณะ 1) ทำขึ้นเพื่อการใช้สอย 2) ใช้วัสดุท้องถิ่นที่หาได้ง่าย 3) เป็นผลผลิตที่ผู้ใช้และผู้สร้างเป็นผู้เดียวกัน 4) เป็นงานที่สร้างขึ้นด้วยมือ 5) มีรูปแบบเรียบง่ายแสดงลักษณะออกมาชื่อ ๆ ตรงตามหน้าที่ใช้สอย 6) การมีรูปแบบเฉพาะถิ่นเกิดจากการสร้างสรรค์งานที่สืบต่อเนื่องกันมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ 7) เป็นงานที่ใช้เวลาว่างในการสร้างสรรค์และ 8) เป็นงานที่สะท้อนวิถีการดำเนินชีวิตเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้านที่ชาวบ้านทำขึ้นจะเห็นว่าลักษณะการใช้สอยเป็นตัวกำหนดรูปแบบของเครื่องมือเครื่องใช้ชิ้นนั้น การใช้สอยจึงเป็นการบ่งชี้ถึงวิถีทางการดำเนินชีวิตและค่านิยมที่สืบทอดกันมายาวนาน ด้านราคาต้นทุน/ราคาจำหน่าย จากการนำแนวคิดเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนฐานวัฒนธรรม ทำให้สามารถสร้างมูลค่าของสินค้าให้มีราคาเพิ่มขึ้นได้ คือ กลุ่มผลิตภัณฑ์ทอผ้าขิดบ้านศรีฐานผลิตหมอนสามเหลี่ยมจิวราคาต้นทุน 14 บาท ราคาจำหน่าย 20 บาท หมอนสามเหลี่ยมขนาดเล็กราคาต้นทุน 56 บาท ราคาจำหน่าย 80 บาท หมอนสามเหลี่ยมขนาดกลางราคาต้นทุน 105 บาท ราคาจำหน่าย 150 บาท หมอนสามเหลี่ยมขนาดใหญ่ราคาต้นทุน 175 บาท ราคาจำหน่าย 250 บาท กลุ่มผลิตภัณฑ์ทอผ้าขิดบ้านด่านเหนือ ผลิตผ้าขิดลายลูกแก้ว ราคาต้นทุนของผ้าผืนเมตรละ 80 บาท ราคาจำหน่ายเมตรละ 100 บาท

ผู้วิจัยเห็นว่า ราคาต้นทุนและราคาจำหน่าย มีปัจจัยด้านวัตถุดิบ ขั้นตอนการผลิต การแปรรูปและบรรจุภัณฑ์เป็นตัวกำหนด ซึ่งควรคำนึงถึงกลยุทธ์การตั้งราคาโดยกำหนดส่วนลดการกำหนดส่วนลดเพื่อจูงใจให้ผู้บริโภคซื้อสินค้านั้นส่วนลดที่นิยมกำหนดได้แก่ส่วนลดการค้า การตั้งราคาเป็นราคาพิเศษซึ่งนิยมสำหรับการตั้งราคาขายปลีกเพื่อให้ผู้บริโภครู้สึกว่าสินค้าราคาไม่แพง เช่น ตั้งราคา 99 บาทแทนที่จะใช้ราคา 100 บาท และการตั้งราคาเชิงระดับเป็นการตั้งราคาเพื่อแยก ระดับคุณภาพของสินค้า เช่น การตั้งราคาเสื้อเชิ้ตในราคาต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ซื้อพิจารณาเปรียบเทียบคุณภาพสินค้าในแต่ละระดับราคา การตั้งราคาแบบนี้นิยมใช้ในการตั้งราคาสินค้าในสายผลิตภัณฑ์เดียวกัน

สอดคล้องกับ ธงชัย สันติวงศ์ (2538 : 34-38) ที่ได้กล่าวว่า ส่วนประสมทางการตลาดการผสมที่เข้ากันได้เป็นอย่างดีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของการกำหนดราคา การส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ที่เสนอขายและระบบการจัดจำหน่าย ได้มีการจัดออกแบบเพื่อใช้สำหรับการเข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคที่ต้องการ

ด้านการออกแบบ แนวคิดภายในกลุ่มผลิตภัณฑ์หมอนชนิดด้วยกันเองโดยเอาปัญหาเดิมมาปรับปรุงผลิตภัณฑ์ใหม่ให้ดียิ่งขึ้น การอบรมจากหน่วยงานกรมส่งเสริมเกษตรและสหกรณ์ จังหวัด พัฒนาชุมชนอำเภอ อุตสาหกรรมจังหวัด สถาบันอุดมศึกษา และลูกค้าที่ส่งแบบมาให้กลุ่มผู้ผลิต ซึ่งทำให้ทราบความต้องการของลูกค้า และการศึกษาดูงานและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในโครงการเครือข่ายองค์ความรู้ระดับจังหวัด (KBO) เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มผู้ผลิตด้วยกันเอง

ผู้วิจัยเห็นว่า ชาวบ้านมีความสามารถในการสร้างผลิตภัณฑ์และประยุกต์ ลวดลาย การผสมผสานลวดลาย เพื่อให้ทันสมัยและตรงตามความต้องการของตลาด โดยการศึกษา ลูกค้า ศึกษาลตลาดจำหน่าย และความต้องการของผู้ใช้ทุกกลุ่มเป้าหมายทั้งระดับหมู่บ้าน ชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัดและระดับประเทศ มีการศึกษาดูงานและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในโครงการเครือข่ายองค์ความรู้ระดับจังหวัด เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มผู้ผลิตด้วยกันเอง กลุ่มทอผ้าจึงมีการพัฒนา รูปแบบเพื่อประโยชน์ใช้สอยมากขึ้น และต้องมีการพัฒนาคุณภาพด้านการออกแบบเนื้อผ้า ใหม่ ๆ เพื่อให้ผ้าทอพื้นเมืองมีความทันสมัยอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงชนิดและขนาดของเส้นด้าย ตลอดจนการเลือกใช้พันหวีเพื่อควบคุมความถี่ของเส้นด้ายยืนและเลือกใช้ขนาดเส้นด้ายพุ่งที่เหมาะสม เพื่อให้ผ้ามีเนื้อผ้าที่นุ่มสัมผัสและมีความคงทน พยายามเลือกใช้สีให้ตรงกับความต้องการของลูกค้า กลุ่มต่าง ๆ เช่น ลูกค้านั้นแต่ละท้องถิ่น ลูกค้านที่เป็นชาวต่างประเทศ เป็นต้น

สอดคล้องกับ มณฑน ต้นบุญต่อ (2540 : 21) ได้กล่าวถึงการออกแบบว่า การออกแบบเป็นการสร้างสรรค์ผลงานขึ้นโดยไม่ลอกเลียนของเดิมหรือความคิดเดิมที่มาก่อนเพื่อสนองความต้องการประโยชน์ในด้านจิตใจและร่างกายและความต้องการด้านอื่นๆการออกแบบคือการสร้างสรรค์ผลงานในรูปสองมิติและสามมิติให้เกิดความสวยงามและสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ตามความเหมาะสมการออกแบบคือการสร้างสรรค์ปรับแต่งส่วนองค์ประกอบของศิลปะเช่นเส้นแสงเงาสี ลักษณะผิวขนาดรูปร่างเพื่อให้เกิดรูปทรงใหม่ตามความต้องการให้เกิดประโยชน์ใช้สอยและมีความงาม นอกจากนั้นยังกล่าวถึงองค์ประกอบของการออกแบบว่าศิลปะหรือนักออกแบบควรคำนึงถึง ส่วนประกอบของลายเส้นในผลงานศิลปะคือเส้นทิศทางรูปทรงขนาดลักษณะผิวน้ำหนักอ่อนแก่ ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้เป็นสื่อความหมายในการแสดงความคิดสร้างสรรค์ของนักออกแบบ

ด้านการบรรจุภัณฑ์ การออกแบบบรรจุภัณฑ์ของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิด เกิดจากการระดมความคิดของสมาชิกและการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ที่ได้รับการสนับสนุนและการออกแบบ โดยสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด โดยมีแนวคิดจากกลุ่มในด้านรูปแบบการใช้สีและสัญลักษณ์ที่แสดงเอกลักษณ์

ผู้วิจัยเห็นว่า การออกแบบบรรจุภัณฑ์ควรคำนึงถึง 1) หน้าที่ของการนำไปใช้ การออกแบบต้องออกแบบให้เหมาะสมและถูกต้องมากที่สุด 2) การประหยัดวัสดุและเงินทองที่จะนำมาลงทุน 3) ความทนทานการออกแบบที่ดีนั้นนอกจากจะประหยัดแล้วยังต้องคำนึงถึงความทนทานด้วย วัสดุอะไรก็ตามถึงแม้ว่าจะมีราคาถูกรูปแบบจะสวยงามขนาดไหนก็แล้วแต่ถ้าขาดความทนทานคุณค่าของสิ่งนั้นก็จะต้องลงไป 4) โครงสร้างจะต้องศึกษาโครงสร้างหรือธรรมชาติของสิ่งเหล่านั้นให้เข้าใจเป็นอย่างดีเสียก่อนจึงจะเป็นนักออกแบบที่ดีได้ 5) ความงาม 6) ลักษณะเด่นพิเศษเฉพาะจึงจะถือได้ว่าการออกแบบนั้นสมบูรณ์ ดังนั้นการพัฒนาบรรจุภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้า เป็นหนึ่งกลยุทธ์ที่ผู้ประกอบการ ควรหันมาให้ความสำคัญมากขึ้น และใช้สร้างความแตกต่างจากสินค้าในตลาดเพื่อเป็นจุดเปลี่ยนให้ได้ ทั้งนี้ ผู้ประกอบการที่สนใจเริ่มต้นธุรกิจ ควรติดตามข่าวสาร ตลอดจนศึกษาข้อมูลใหม่ๆ เกี่ยวกับการพัฒนา และปรับปรุงบรรจุภัณฑ์อยู่เสมอ เพื่อจะได้นำมาต่อยอดพัฒนาเป็นไอเดีย ในการปรับปรุงบรรจุภัณฑ์สินค้า โดยเงื่อนไขที่สำคัญอยู่ที่การเลือกเทคนิคการออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้โดนใจผู้บริโภค ซึ่งจะต้องมีความโดดเด่น สวยงาม น่าจดจำ และทำให้สินค้าดูมีคุณค่าและน่าสนใจให้แก่ผู้บริโภคที่มาเลือกซื้อสินค้า มีการแสดงข้อมูลสินค้าที่ชัดเจน มีความเหมาะสมกับขนาดของสินค้า กลุ่มลูกค้าเป้าหมาย และช่องทางการจัดจำหน่ายที่แตกต่างกันออกไป และมีความสะดวกในการใช้งาน สำหรับผู้บริโภค นอกจากนี้ การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคในยุคใหม่ จะต้องพุ่งเป้าไปสู่กระแสของสุขภาพและการรักษาสิ่งแวดล้อมด้วย

สอดคล้องกับ ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2543 : 113) ได้กล่าวถึง หลักการของบรรจุภัณฑ์ว่าบรรจุภัณฑ์เป็นสิ่งแรกที่ทำให้ผู้บริโภครับรู้และเกิดความสนใจบรรจุภัณฑ์สามารถสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับลูกค้าและบริษัทได้ การบรรจุภัณฑ์ที่ดีจะช่วยให้เกิดความสะดวกต่อการใช้และลูกค้าเกิดความพึงพอใจมากขึ้นการออกแบบบรรจุภัณฑ์จึงต้องคำนึงถึงปัจจัยต่อไปนี้

- 1) มีความสะดวกในการใช้งาน
- 2) ทำให้สินค้านั้นโดดเด่นมาวางบนชั้น
- 3) สวยงามถูกใจผู้ใช้
- 4) สะดวกในการเก็บซ่อน
- 5) สามารถสะท้อนบุคลิกภาพของสินค้าได้
- 6) สามารถปกป้องสินค้าได้
- 7) เหมาะสมที่จะบรรจุสินค้าหรือไม่
- 8) สามารถนำมาใช้ส่งเสริมด้านการตลาดได้
- 9) สามารถบอกถึงวิธีใช้สินค้าได้
- 10) สามารถดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมได้หรือไม่

สอดคล้องกับ ประชิต ทิณบุตร (2531 : 86) กล่าวถึงการออกแบบโครงสร้างของบรรจุภัณฑ์ว่าการออกแบบโครงสร้างหมายถึงการกำหนดลักษณะรูปร่างรูปทรงขนาดปริมาตรและส่วนอื่นๆ ของวัสดุที่จะนำมาผลิตหรือประกอบเป็นบรรจุภัณฑ์ให้เหมาะสมกับหน้าที่ใช้สอยและกรรมวิธีการผลิตการบรรจุการเก็บรักษาและการขนส่งผู้ออกแบบบรรจุภัณฑ์มีบทบาทสร้างสรรค์ให้เหมาะสมกับรูปทรงของผลิตภัณฑ์โดยผู้ออกแบบต้องศึกษาข้อมูลของผลิตภัณฑ์และออกแบบโครงสร้างเพื่อรองรับการบรรจุให้เหมาะสมโดยอาจจะกำหนดลักษณะพิเศษเฉพาะหรือมีรูปร่างที่เหมาะสมแก่การจับถือหัวพร้อมทั้งทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครองผลิตภัณฑ์

2.2 สภาพปัญหาของผลิตภัณฑ์ผ้าชิตชุมชนในภาคอีสาน

ผลการศึกษาพบว่า

ปัญหาด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ของสมาชิกยังขาดการฝึกอบรมเกี่ยวกับการออกแบบผลิตภัณฑ์แบบใหม่ ๆ ให้ทันสมัย และไม่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ลูกค้าต้องการ ขาดองค์กรหรือหน่วยงานสนับสนุนเข้ามาช่วยในการออกแบบผลิตภัณฑ์ การผลิตบรรจุภัณฑ์ใช้เองเนื่องจากไม่มีเครื่องจักรและขาดองค์กรหรือหน่วยงานสนับสนุนเข้ามาช่วยในการออกแบบบรรจุภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ไม่มีความหลากหลายและไม่ดึงดูดลูกค้า

ผู้วิจัยเห็นว่า ชาวบ้านมีความสามารถในการสร้างผลิตภัณฑ์และประยุกต์ลวดลายการผสมผสานลวดลายเพื่อให้ทันสมัยและตรงตามความต้องการของตลาด โดยการศึกษาลูกค้าศึกษาตลาดจำหน่าย และความต้องการของผู้ใช้ทุกกลุ่มเป้าหมายทั้งระดับหมู่บ้าน ชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัดและระดับประเทศ มีการศึกษาดูงานและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในโครงการเครือข่ายองค์ความรู้ระดับจังหวัดเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มผู้ผลิตด้วยกันเองกลุ่มทอผ้าจึงมีการพัฒนารูปแบบเพื่อประโยชน์ใช้สอยมากขึ้น ในส่วนการพัฒนาการออกแบบลายทอ นอกจากลายทอธรรมดาแล้วบ้านเรามีการทอผ้าลวดลายกระจายอยู่ตามท้องถิ่นมากมาย และการทอผ้าในแต่ละท้องถิ่นนั้นก็มิลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นลวดลาย สี สัน ตลอดจนวัตถุดิบที่นำมาใช้ทอ และอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตหากนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ ก็จะทำให้เกิดลายทอขึ้นมาใหม่ ๆ ได้ อาจเป็นลายประยุกต์ หรือลายแปลก ๆ ใหม่ ๆ ทั้งจากแนวคิดของเราเองและข้อมูลที่ได้จากลูกค้ากลุ่มต่าง ๆ แต่ยังคงอนุรักษ์ลายทอแบบดั้งเดิมไว้มิให้สูญหาย อย่างไรก็ตามคงต้องศึกษาจากแนวโน้มความต้องการของลูกค้าจากกลุ่มต่าง ๆ ว่าผ้าที่เราออกแบบมาใหม่ นั้นคาดว่าจะอยู่ในความต้องการของลูกค้ากลุ่มไหนบ้าง หรือบางครั้งอาจต้องนำเสนอด้วยตัวเอง

สอดคล้องกับ มณฑล มณฑล ต้นบุญต่อ (2540 : 21) ที่กล่าวว่า การออกแบบเป็นการสร้างสรรค์ผลงานขึ้นโดยไม่ลอกเลียนของเดิมหรือความคิดเดิมที่มาก่อนเพื่อสนองความต้องการประโยชน์ในด้านจิตใจและร่างกายและความต้องการด้านอื่น ๆ การออกแบบคือการสร้างสรรค์ผลงานในรูปสองมิติและสามมิติให้เกิดความสวยงามและสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ตามความเหมาะสม การออกแบบคือการสร้างสรรค์ปรับแต่งส่วนองค์ประกอบของศิลปะเพื่อให้เกิดรูปทรงใหม่ตามความต้องการให้เกิดประโยชน์ใช้สอยและมีความงาม

จากการวิเคราะห์สภาพปัญหา พบว่าปัญหา วัตถุดิบ เครื่องมือขั้นตอนการผลิต อัตลักษณ์ต้นทุนและราคาขาย การออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์เป็นเพียงปัญหาเฉพาะตามสภาพของกลุ่มการผลิต แต่มีปัญหที่สำคัญคือ ปัญหาแรงงานในการผลิตที่มีจำนวนน้อยลงโดยแรงงานผู้ทอผ้าชิตมีแต่วัยกลางคนและวัยผู้สูงอายุเป็นส่วนใหญ่ และเป็นแรงงานจากภาคการเกษตร คนหนุ่มสาวไม่นิยมที่จะมาเป็นแรงงานผู้ผลิต เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้แรงงานเหล่านี้ต้องไปทำงานที่ต่างจังหวัด โดยเฉพาะที่กรุงเทพฯ ซึ่งเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไข เพื่อให้การผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าชิตคงอยู่กับชุมชนเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนต่อไป

ผู้วิจัยเห็นว่า เรื่องวัตถุดิบโดยเฉพาะเส้นด้ายการพัฒนาเส้นด้าย โดยปกติเส้นด้ายที่มีขายอยู่โดยทั่วไปในท้องตลาดส่วนมากชนิดและขนาดเดิม ๆ เช่น เส้นด้ายฝ้าย เบอร์ 30/2 หรือเบอร์ 20/2 หรือ ทำให้ผ้าที่ผลิตออกมาในแต่ละท้องถิ่นมีเนื้อหรือโครงสร้างคล้าย ๆ กันไปหมด เราจะเลือกใช้เส้นด้ายแปลก ๆ ใหม่ ๆ ได้อย่างไร เพื่อให้โครงสร้างผ้ามีผิวสัมผัสที่ดีและแปลกใหม่

ปัจจุบันมีเส้นด้ายมากมายหลายชนิดจากโรงงานที่ผลิตเส้นด้ายโดยตรง จำนวนมากซึ่ง การตัดแปลงเส้นด้ายที่มีอยู่แล้วในท้องตลาด หรือเส้นด้ายปั่นมือขนาดต่าง ๆ เพื่อให้มีเส้นด้ายขนาดต่าง ๆ และมีเกลียวด้ายแบบต่าง ๆ ตลอดจนการให้สีเส้นด้าย จะช่วยให้ผ้ามีผิวสัมผัสใหม่ ๆ และสีที่ดึงดูดใจลูกค้าเพิ่มขึ้น การพัฒนาคุณภาพด้านการผลิต ขั้นตอนการผลิตตั้งแต่การเตรียมเส้นด้าย การนำเครื่องกรอผ้าเข้าหลอดมาใช้จนถึงการทอต้องเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาคุณภาพด้านที่ทอผ้าและอุปกรณ์ ก็ทอผ้าต้องมีความแข็งแรงเรียบร้อยไม่เอนไปมาอาจใช้ที่ ทำด้วยเหล็กหรือพัฒนาให้ที่ทอผ้าสามารถทอผ้าได้หน้ากว้างเพิ่มขึ้น รวมถึงการตัดแปลงเพื่อให้สามารถทอหลายที่หลากหลายหรือสามารถนำที่แบบคั่นมาช่วยทอให้เร็วเพิ่มขึ้นได้ ปัจจุบันแม้เป็นการผลิตผ้าพื้นเมือง แต่มีการนำเครื่องจักรกรอผ้าขนาดเล็ก ๆ เพื่อใช้สำหรับกรอผ้าเข้าหลอดมาใช้แทนแรงงานคนจะมีความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพทำให้สามารถลดต้นทุนด้านแรงจากการพัฒนาคุณภาพด้านการตกแต่ง โดยปกติผ้าทอมือเช่น ผ้าฝ้าย ผ้าไหม ในกระบวนการผลิตจะมีการย้อมสี มีการลงแป้งเส้นยืน ทำให้ผ้าทอมือมีผิวสัมผัสที่แข็งไม่อ่อนนุ่มเป็นธรรมชาติ ลูกค้ายบางกลุ่มอาจไม่ชอบผ้าที่มีเนื้อแข็ง ๆ การลอกแป้งออกแล้วลงด้วยน้ำยาปรับผ้านุ่มก็น่าจะช่วยทำให้ผ้ามีเนื้อนุ่มเป็นธรรมชาติน่าสวมใส่มากยิ่งขึ้น ซึ่งวิธีนี้เหมาะกับผ้าทอมือที่มีปริมาณน้อย

ในประเด็นปัญหาแรงงานที่เป็นปัญหาสำคัญในการผลิต ซึ่งแรงงานผู้ทอผ้าขิดมีแต่ผู้สูงอายุ คนหนุ่มสาวไม่นิยมที่จะมาเป็นแรงงาน ควรจะมีการเพิ่มราคาผลผลิต และหาตลาดจำหน่ายเพื่อเพิ่มรายได้แก่ผู้ผลิต เพื่อจะเป็นแรงจูงใจให้กับวัยแรงงานที่จะมาสนใจในการประกอบอาชีพการทอผ้าหรือการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าขิด และจะต้องมีการพัฒนาคุณภาพด้านคนทอ เช่น ผู้ทอต้องไม่ทอแบบตามมีตามเกิด แต่ควรมีความรู้ความเข้าใจและความรับผิดชอบเกี่ยวกับการทอ รวมถึงการป้องกันและแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ อันจะเกิดขึ้นได้ในช่วงการทอผ้า เช่น รอยหนาบาง เป็นคลื่น รอยเส้นด้ายขาด รอยปมปมในเนื้อผ้า เส้นด้ายผิดสี ลายผิด ลายไม่ได้สัดส่วน รีมไม่เรียบร้อย เป็นต้น เมื่อมีตำหนิต่าง ๆ เกิดขึ้นควรรีบเลาะออกแล้วทอให้ต่อเนื่องอย่างมีคุณภาพ ทั้งนี้จะต้องช่วยสร้างคุณภาพ โดยให้ผ้ามีข้อบกพร่องหรือตำหนิต้นน้อยที่สุดเท่าที่จะน้อยได้ ข้อบกพร่องต่าง ๆ สามารถป้องกันมิให้เกิดได้ เพื่อให้เป็นผ้าที่มีคุณภาพและมีคุณค่าควรแก่การนำไปใช้สอย ดังนั้นปัญหาแรงงานซึ่งเป็นปัญหาสำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไขเพื่อให้แรงงานมาทำการผลิตผ้าขิดและการพัฒนาแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผ้าขิดให้คงอยู่กับชุมชนเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนต่อไป

ประเด็นนี้สอดคล้องกับ ศิวะ ศุภวิบูลย์ (2542 : 109-111) ได้ศึกษาการประกอบอาชีพหัตถกรรม ทำของที่ระลึกของชาวบ้านในเขตอำเภอชุนัน จังหวัดศรีสะเกษ พบว่ากระบวนการประกอบอาชีพ ชาวบ้านยึดการประกอบอาชีพตามอย่างพ่อแม่และพวกผู้ใหญ่ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการทำงานด้านนี้ ได้แก่ รายได้ดี มีเวลาว่างและต้องการสืบต่อวัฒนธรรมทำของที่ระลึก

3. แนวทางการสร้างเครือข่ายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าขิดเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรมภาคอีสาน

3.1 แนวทางการสร้างเครือข่ายผลิตภัณฑ์ผ้าขิดเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรมภาคอีสาน

ในการสนทนากลุ่มทั้ง 3 ชุมชนต่างก็มีความเห็นว่าจะมีการรวมกลุ่มเครือข่ายกันขึ้นสำหรับกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพผลิตผ้าซิดและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าซิด เพื่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างกันผลจากการสนทนากลุ่มได้มีการนำเสนอแนวทางการสร้างกลุ่ม ดังนี้คือ ประเด็นแรก การสร้างกลุ่มเครือข่าย มีแนวทางการจะมีการสร้างเครือข่ายขึ้นเป็นเครือข่ายธุรกิจชุมชน เพื่อให้สมาชิกมีรายได้และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่าย ประเด็นที่สอง การเป็นกลุ่มเครือข่ายต้องการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนตามลำดับความสำคัญ ประเด็นที่สาม การออกระเบียบข้อบังคับและข้อตกลงใด ๆ จะต้องผ่านความเห็นชอบจากสมาชิก ซึ่งจะนำไปสู่การปฏิบัติร่วมกัน ประเด็นที่สี่ มีการกำหนดโครงสร้างการบริหารและกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของคณะกรรมการแต่ละฝ่าย ประเด็นที่ห้า การกำหนดกิจกรรมเครือข่ายต้องกำหนดให้เห็นเป็นรูปธรรม เป็นต้นว่า การจัดหาวัตถุดิบ ทำการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่าย ประเด็นที่หก กิจกรรมการตลาด ทำการจำหน่ายสินค้าไปสู่ผู้บริโภค หาตลาดจำหน่ายสินค้าและวิธีส่งเสริมการจำหน่าย ประเด็นที่เจ็ด การจัดหาแหล่งทุน นอกจากทุนที่เกิดจากการระดมเงินทุนสมาชิกแล้ว เครือข่ายจะต้องแสวงหาเงินทุนจากสถาบันการเงินต่าง ๆ เพื่อเป็นทุนดำเนินกิจการ ประเด็นสุดท้าย การเพิ่มประสิทธิภาพของเครือข่ายและพัฒนาศักยภาพการผลิตของเครือข่ายให้สูงขึ้น ควรมีเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นต่าง ๆ ในการดำเนินงานเครือข่าย

ผลจากการศึกษา การสนทนากลุ่มและประชุมเชิงปฏิบัติการกับผู้เกี่ยวข้อง ทำให้ผู้วิจัยได้แนวทางในการสร้างเครือข่ายผลิตภัณฑ์ผ้าซิดเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ 3 ลักษณะ ซึ่งจะเป็นรูปแบบของการสร้างเครือข่ายผลิตภัณฑ์ผ้าซิดในภาคอีสาน สรุปได้ดังต่อไปนี้

1. การสร้างเครือข่ายความคิด เป็นเครือข่ายที่เน้นการทำงานด้านความคิด ความรู้หรือเทคนิคต่าง ๆ รวมตัวกันสร้างเครือข่ายขึ้นเพื่อจะได้มีเวทีในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน นอกจากนี้แล้วยังเป็นเครือข่ายที่ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำเสนอแนะในการสร้างเครือข่าย การพัฒนาเครือข่าย เสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการเครือข่าย

2. การสร้างเครือข่ายกิจกรรม เป็นเครือข่ายที่ใช้ประเด็นกิจกรรม หรือ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยหลักในการรวมกลุ่มองค์กร และพัฒนาให้เกิดความร่วมมือกับภาคีอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เครือข่ายกิจกรรมมีกิจกรรมที่ต้องดำเนินการอยู่ใน 3 ลักษณะที่ผู้วิจัยคิดว่าจะต้องมี ได้แก่

2.1 กิจกรรมจัดหาวัตถุดิบ เป็นเครือข่ายผู้ผลิตวัตถุดิบหรือผู้มีหน้าที่จัดหาวัตถุดิบมาสนับสนุนให้เครือข่ายการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์

2.2 กิจกรรมการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ จะทำหน้าที่เอาวัตถุดิบในการผลิตมาทำการผลิตหรือพัฒนาให้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ ทำการผลิตสินค้าอย่างสร้างสรรค์เกิดโดยยึดโยงกับวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.3 กิจกรรมการตลาด เครือข่ายการตลาดจะทำหน้าที่จัดจำหน่ายสินค้าที่เกิดจากการผลิตของเครือข่ายการผลิต เพื่อให้สินค้าจำหน่ายได้และถึงมือลูกค้าอย่างรวดเร็ว

3. การสร้างเครือข่ายสนับสนุนทุน เป็นเครือข่ายที่ให้การสนับสนุนทุนแก่เครือข่ายอื่น ๆ ในการดำเนินงาน ทุนในที่นี้ ไม่ได้หมายถึงทุนที่เป็นเงินแต่เพียงอย่างเดียวแต่รวมถึงทุนทางความคิดด้วยเป็นต้นว่าองค์ความรู้ในการสร้างเครือข่าย การพัฒนาเครือข่ายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์

ผู้วิจัยเห็นว่า การสร้างเครือข่ายเป็นการสร้างพื้นที่ทางสังคม รวมถึงการปรับตัว เข้าหาช่องว่างทางสังคมของฝ่ายต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และสัมพันธ์ภาพที่ยิ่งใหญ่ ซึ่งมีความจำเป็นในการเสริมสร้างเครือข่าย เป็นสถานที่ศึกษาดูงาน เป็นที่ระดมทรัพยากรต่าง ๆ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมเครือข่ายจะช่วยกระตุ้นให้เกิด เครือข่าย และเกิดพันธมิตรร่วมกันของเครือข่ายที่มีอยู่แล้ว รวมทั้งจะเป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนให้เกิด กระบวนการพัฒนาเครือข่ายที่ต่อเนื่อง ก็เพราะเครือข่ายมีความสำคัญต่อธุรกิจชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย ความร่วมมือการเป็นเครือข่ายจากฝ่ายต่าง ๆ ในสังคมทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เดินหน้าพัฒนาเครือข่ายสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ให้เป็นพลังขับเคลื่อนเศรษฐกิจสังคมไทยอย่างแท้จริง

ประเด็นนี้สอดคล้องกับทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ (Structural Functional Theory) ของ Malinowski (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และคณะ. 2544 : 68 ; อ้างอิงมาจาก Malinowski. n.d.) ว่าสังคมต้องมีโครงสร้างที่ดีเพื่อปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ องค์ประกอบต่าง ๆ ในโครงสร้างต้องเอื้ออำนวยระหว่างกันตามวิถีที่ควรจะเป็น เพื่อรักษาคุณภาพของระบบส่วนรวม

3.2 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าชิตเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรม

ภาคอีสาน

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าชิตเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของทั้ง 3 ชุมชนเกิดเป็นแบบ ผลิตภัณฑ์ใหม่ 9 ผลิตภัณฑ์ด้วยกันโดยผ่านความเห็นชอบจากการสนทนากลุ่มแต่ละชุมชน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทักษะความชำนาญของแต่ละชุมชน ดังนี้ กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านศรีฐาน ได้แก่ เบาะนั่งผ้าชิตปักมือ 1 ตอน, 2 ตอน และ 3 ตอน กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านคำพระ ได้แก่ กระเป๋า Note book, กระเป๋า Tablet, กระเป๋าเอกสาร กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านด่านเหนือ ได้แก่ หมวกท่องเที่ยวแบบที่ 1, 2, 3 และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของผู้วิจัย ได้แก่ ชุดเครื่องนอน ประกอบด้วยผ้าคลุมเตียงนอนและ ปลอกหมอนผ้าชิตลายผีเสื้อประยุกต์ และผ้าชิตคลุมไหล่-ผ้าคล้องคอลายราชสีห์

ผู้วิจัยเห็นว่าประเด็นจากการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐาน วัฒนธรรมภาคอีสานของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตทั้ง 3 ชุมชน คือกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านศรีฐาน กลุ่ม ผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านคำพระ กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านด่านเหนือ และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของผู้วิจัย ทำให้มีผลิตภัณฑ์ใหม่เกิดขึ้น ล้วนเป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เป็นการสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้า ดังนั้นการที่จะขับเคลื่อนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนให้ เป็นแหล่งรายได้ในอนาคต จะต้องสร้างความพร้อมให้คนเป็นสำคัญ เนื่องจากหัวใจของเศรษฐกิจ สร้างสรรค์ คือ ความคิดสร้างสรรค์ที่อยู่บนฐานขององค์ความรู้จากการเรียนรู้ และภูมิปัญญาดั้งเดิมที่สั่ง สมมานามาผสมผสานกับวัฒนธรรม แล้วนำมาผลิตเป็นสินค้าโดยการใช้เทคโนโลยี/นวัตกรรม เพื่อสร้าง มูลค่าเพิ่ม โดยใช้ลิขสิทธิ์เป็นเครื่องมือสำคัญในการปกป้องผลงาน และสิ่งสำคัญที่สุด คือการผลิต บุคลากรที่มีความรู้ มีทักษะการคิดสร้างสรรค์ให้ทันความต้องการ การลงทุนด้านวิจัยและพัฒนา การเชื่อมโยงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ไปพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เพื่อลดช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวย คนเมืองกับคนชนบท

ประเด็นนี้สอดคล้องกับแนวทางของสำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ อ้างอิงจาก เสาวรภย์ กุสุมา ณ อยุธยา (2553 : 23-24) คือ แนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ การศึกษา การสร้างสรรค์งาน และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม คือการทอผ้าซิด การพัฒนาแปรรูปผ้าซิด ที่มาจากการสั่งสมความรู้ของสังคมและเทคโนโลยี/นวัตกรรมสมัยใหม่ เพื่อผลิตสินค้าและบริการที่สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจด้านราคาเพิ่มขึ้น และคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากผลการวิจัยเรื่อง ผ้าซิด : การสร้างเครือข่ายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรมภาคอีสาน สามารถนำไปใช้ประโยชน์ดังนี้

1.1 ผลการศึกษา พบว่า ความเป็นมาของผลิตภัณฑ์ผ้าซิดชุมชนในภาคอีสานในพื้นที่วิจัย ได้แก่ กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิดบ้านด่านเหนือ กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิดบ้านศรีฐาน และกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิดบ้านคำพระ การทอผ้าซิดเป็นองค์ความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นจนเกิดทักษะความชำนาญทำให้ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตออกมามีความสวยงามประณีต และมีเอกลักษณ์เฉพาะแต่ละท้องถิ่น มีคุณค่าทั้งในเชิงวัฒนธรรมและในเชิงเศรษฐกิจแก่ชุมชนได้ การจะทำการทอผ้าซิดให้มีคุณภาพและประณีตสวยงาม จะต้องอาศัยช่างที่มีฝีมือและใช้เวลาในการฝึกฝนเรียนรู้ ดังนั้นสถานศึกษาที่อยู่ในชุมชนควรนำเอาความรู้เรื่องทอผ้าซิดไปจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น เกี่ยวกับการบูรณาการรูปแบบดั้งเดิม รูปแบบปัจจุบันและรูปแบบอื่นได้อีกทางหนึ่ง ควรหาแนวทางในการพัฒนาผู้สืบทอดหรือช่างในการทอผ้าซิดพื้นฐานเพิ่มขึ้น เนื่องจากว่าปัจจุบันขาดแคลนช่างฝีมือที่มีความชำนาญในการผลิตชิ้นงานคุณภาพสูง และสร้างแรงจูงใจในด้านค่าตอบแทน หรือราคาผลผลิตให้มีราคาสูงขึ้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเร่งส่งเสริมให้การสนับสนุนจัดให้มีการอบรม การออกแบบให้แก่ช่างฝีมือทอผ้าซิดให้มากขึ้น

1.2 ผลการศึกษา พบว่า การผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าซิดทั้ง 3 ชุมชน มีการทำการผลิตอย่างต่อเนื่อง หน่วยงานภาครัฐและเอกชนต้องเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนส่งเสริมการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าซิดให้เป็นที่รู้จักแพร่หลาย และส่งเสริมการจำหน่ายอย่างเป็นระบบและจริงจัง และกรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม และกรมส่งเสริมสหกรณ์ ควรนำงานวิจัยชิ้นนี้ไปกำหนดเป็นนโยบายผลักดันให้เป็นการผลิตเพื่อการส่งออกสู่สากลตามหลักการและแนวคิดเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เพื่อให้การพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้านให้มีความยั่งยืน ในการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับท้องถิ่นยั่งยืนตลอดไป

1.3 ผลการศึกษา พบว่า วัตถุประสงค์ในการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าซิดเป็นต้นว่า ด้ายในการทอผ้าซิด ผ้าซิดในการแปรรูป และอื่น ๆ ซึ่งมีการขาดแคลนในชุมชนและมีราคาสูงเพิ่มขึ้นอยู่ตลอด หน่วยงานในภาครัฐที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ควรมีการวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับแหล่งวัตถุดิบหรือมีการประยุกต์วัสดุหรือวัตถุดิบในท้องถิ่น มาใช้ในกระบวนการผลิต เช่น ส่งเสริมการย้อมสีจาก

สีธรรมชาติให้มีความคงทนสีไม่ตกเพิ่มมากขึ้น ให้มีความสวยงามเพื่อสนองต่อความต้องการของผู้ผลิตและเป็นที่ต้องการของตลาด หรือสนับสนุนให้มีการทอผ้าซิดในชุมชนต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง

1.4 ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิดทั้ง 3 ชุมชน มีการจัดตั้งกลุ่มการผลิตเป็นกลุ่มธุรกิจชุมชน เฉพาะภายในชุมชนในพื้นที่ของตนเองเท่านั้น ยังขาดการส่งเสริมการสร้างเครือข่ายอย่างจริงจังกับพื้นที่อื่นที่อยู่ต่างจังหวัด กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กรมการค้าภายใน กรมส่งเสริมการส่งออก กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น สถาบันการศึกษา หน่วยงานภาคเอกชนหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบ ควรสนับสนุนให้เกิดการจัดตั้งเครือข่ายผลิตภัณฑ์ผ้าซิด เครือข่ายปัจจัยการผลิต เครือข่ายสนับสนุนทุน ในภาคอีสานอย่างจริงจัง เพื่อให้เครือข่ายเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ข้อมูลในด้านการผลิต แหล่งทุนและการตลาดอย่างเป็นระบบ

1.5 จากการศึกษา พบว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์เป็นการนำเอาทุนทางวัฒนธรรมมาพัฒนา เพิ่มคุณค่าและมูลค่า กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กรมทรัพย์สินทางปัญญา จึงควรส่งเสริมให้มีการสร้างความหลากหลายในการผลิตสินค้า โดยการส่งเสริมให้มีการออกแบบสินค้าให้มีเอกลักษณ์อย่างแท้จริงและมีการควบคุมคุณภาพของสินค้าให้ได้มาตรฐานการผลิตทุกขั้นตอน เพื่อให้ผลิตภัณฑ์ได้รับการคัดสรรคเป็นสินค้า หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ระดับ 5 ดาว หรือได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) และมีการจดทะเบียนลิขสิทธิ์สินค้า หากทางกลุ่มสามารถเพิ่มกำลังการผลิตขึ้นได้ก็ควรสร้างตราสินค้าให้เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มโดยเฉพาะ สร้างความแข็งแกร่งในด้านการแข่งขันและทำการขยายช่องทางการจำหน่ายไปยังกลุ่มลูกค้าในระดับสูงที่มีกำลังซื้อมากกว่ากลุ่มเดิม โดยเป็นตลาดกลุ่มเป้าหมายเฉพาะให้มากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกรณีศึกษาซึ่งผลการวิจัยอาจนำไปประยุกต์ใช้ได้จำกัด เฉพาะกรณีสังคมอื่นที่คล้ายคลึงกัน ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมดังนี้

2.1 ควรศึกษาวิจัยเรื่องภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการผลิต ผลิตภัณฑ์ผ้าซิดในประเทศไทย ซึ่งจะทำให้ได้คำตอบเกี่ยวกับการแพร่กระจายของวัฒนธรรม ภูมิปัญญาผลิตภัณฑ์ผ้าซิดจากภาคอีสาน สู่ภาคอื่น ๆ ในประเทศไทย

2.2 ควรศึกษาวิจัยเรื่องปัญหาการพัฒนาภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการผลิต ผลิตภัณฑ์ การทอผ้าซิดในภาคอีสาน เพื่อเปรียบเทียบปัญหาอุปสรรคในแต่ละพื้นที่ซึ่งจะได้ทราบปัญหาและแนวทางแก้ไขการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าซิดแต่ละท้องถิ่น

2.3 ควรศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาเครือข่ายกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าซิดในประเทศไทย เพื่อเป็นประโยชน์ในเรื่องของการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบเชื่อมโยงแลกเปลี่ยน ทั้งวัตถุดิบ กระบวนการผลิต วัสดุการผลิตและรูปแบบผลิตภัณฑ์

2.4 การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเฉพาะเรื่อง ผ้าซิด : การสร้างเครือข่ายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรมภาคอีสาน เท่านั้นควรมีการศึกษาผลิตภัณฑ์ผ้าซิดอื่นและแนวทางการสร้างและการพัฒนาเครือข่าย เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางการพัฒนาเครือข่ายธุรกิจชุมชนให้ยั่งยืนต่อไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมพัฒนาชุมชน, กระทรวงมหาดไทย. เกณฑ์การคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย. 2555. <<http://www.thaitambon.com/otop/productchampion/opc2a.htm>> 19 สิงหาคม 2555.
- _____. แนวทางการดำเนินงานเครือข่าย OTOP ปี 2556. กรุงเทพฯ : ฉัตร (บุ๊ก ไอเดีย คัมพู ไลฟ์), 2556.
- กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. รูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : กระทรวงอุตสาหกรรม, 2538.
- กรรณิการ์ ศรีผลวย. หมอนขิดที่บ้านศรีฐาน อำเภอป่าติ้ว จังหวัดยโสธร. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2536.
- กฤติกา แสนโภชน. การพัฒนาศักยภาพการค้า เนินงานของธุรกิจชุมชน : กรณีศึกษาสินค้าหัตถกรรมของจังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ ศศ.ด. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2546.
- กฤษณา คนเพียร. รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายธุรกิจไม้ดอกไม้ประดับของกลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชนอีสานใต้. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- กูด (Good). ความหมายการออกแบบ. 2555. <202.143.163.252/Users/5022010153/com50t4/.../design_1.htm> 29 กันยายน 2555.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. ชุมชนนิยม : ฝ่าวิกฤติชุมชนล่มสลาย. กรุงเทพฯ : ส.เอเชียเพรส, 2543.
- โกฟ (Gove). ความหมายการออกแบบ. 2555. <<http://www.Weihk.Blogspot.com/2012/09/what-isdesign.html>> 29 กันยายน 2555.
- โกลสไตน์ (Golstein). ความสำคัญของการออกแบบ. 2555. <<http://www.Coursewares.mju.acth.81/e-learning 49 /ca519/chapter 1/unit1.htm>> 29 กันยายน 2555.
- งามพิศ สัตย์สงวน. มานุษยวิทยากายภาพ : วิวัฒนาการทางกายภาพและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- จิราภรณ์ ตั้งกิตติภรณ์. สมรรถนะและความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจของวิสาหกิจจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้าน. รายงานการวิจัย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2549.
- จิราภรณ์ สถาปนาวรรณนะ. เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคเหนือตอนล่าง ลักษณะพัฒนาการและการปรับตัว. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์, 2546.
- ใจมานัส พลอยดี. ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของธุรกิจชุมชน : เปรียบเทียบระหว่างภาพรวมและภาพย่อย (อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร และอำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช). วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

- ฉลาด จันทรสมบัติ. กระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มอาชีพอุตสาหกรรมชุมชน กรณีศึกษา : กลุ่มประชาคมผลิตภัณฑ์แปรรูปจากหม่อนบ้านน้ำเกลี้ยงเวียงชัย ตำบลนาข่า อำเภอรวยป่า จังหวัดมหาสารคาม. รายงานการวิจัย. มหาสารคาม : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2545.
- ชนัญ วงศ์วิภาค. นิเวศวิทยาวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2541.
- ชลิตา บัณฑุงศ์ และอนุสรณ์ อนุโณ. พลวัตเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคใต้ตอนบนฝั่งตะวันออก กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2546.
- ชินศักดิ์ สุวรรณอัจฉริย. เครือข่ายทางสังคม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2549.
- จิตติศักดิ์ เวชกามา. ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน : การบูรณาการแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในการพัฒนาธุรกิจชุมชนภาคอีสาน. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. ธุรกิจชุมชนกับการพัฒนาท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.), 2542.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. ธุรกิจชุมชน : เส้นทางที่เป็นไปได้. กรุงเทพฯ : เอ็กซ์เปอร์เน็ท, 2550.
- ทรงคุณ จันทจร. การวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม. กาศสินธุ์ : ประสานการพิมพ์, 2549.
- ทรงคุณ จันทจร และโฆสิต แพงสร้อย. ผ้าอีสานการพัฒนาแพรรณสำหรับวัยรุ่น. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552
- ทิวัลย์ สีจันทร์. พลวัตการเกษตรและเศรษฐกิจชุมชนภาคกลาง. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2546.
- ไทยประกันชีวิต. หัตถกรรมไทย. กรุงเทพฯ : จี เอ็ม แม็ก มีเดีย, 2545.
- ไทยโพสต์. ใส่ลูกเล่นให้ฝ้ายและไหมพา “ผ้าไทย” ไปแฟชั่นโลก. 2555.
<<http://www.thaipost.net/>> 20 กันยายน 2555.
- ธงชัย สันติวงษ์. การตลาดสำหรับนักบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช, 2538.
- _____. หลักการจัดการ. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช, 2540.
- ธนพรรณ สุนทรະ. รายงานการวิจัย การศึกษาผลกระทบสภาพเศรษฐกิจ – สังคม อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงสถานะแวดล้อม บริเวณเขตอุตสาหกรรม จังหวัดปทุมธานี. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- ธีระชัย สุขสุด. การออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2544.
- นภาพรณ หวานนท์ และพิสมัย รัตนโรจน์สกุล. การเสริมสร้างทุนทางสังคมเพื่อชุมชนเข้มแข็ง. กรุงเทพฯ : สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2548.
- นวลน้อย บุญวงศ์. หลักการออกแบบ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- นวลลออ ทินานนท์. รายงานการวิจัย การศึกษางานหัตถกรรมพื้นบ้านในจังหวัดนครนายก. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2544.
- นัทที ขจรกิตติยา. “การจัดการธุรกิจชุมชน : แนวทางสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน,” วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา. 2(2) : 15-25 ; กรกฎาคม – ธันวาคม, 2550.

- นันทิยา หุตานวัตร และณรงค์ หุตานวัตร. การพัฒนาองค์กรชุมชน. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนา
องค์กรชุมชน(องค์กรมหาชน), 2546.
- นิเทศ ดินณะกุล. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : แอ็คทีฟ พรินท์,
2546.
- นิยม วงศ์พงษ์คำ. การศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านอีสานด้านการผลิตผลิตภัณฑ์โลหะผสมสำริดและ
ทองเหลืองเพื่อพัฒนามูลค่าเชิงพาณิชย์. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม :
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- นิรัช สุดสังข์. การวิจัยการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2548.
- บรรจง จงสมชัย. การศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านความเชื่อและการผลิตผ้าผู้ไทยเชิงพาณิชย์จังหวัด
กาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551
- บุญอนันต์ พิณภัทรชัย และพลาพรรณ คำพรรณ. การศึกษาชุมชนเข้มแข็ง กระบวนการ
สร้างสรรค์ คีนพลังสู่ชุมชน : หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์. รายงานวิจัย. กรุงเทพฯ :
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2549.
- เบฟลิน(Bevlin). ความหมายการออกแบบ. 2555. <[http://www.Coursewares.mju.acth:81/
e-learning/49/ca519/chapter1/unit1.htm](http://www.Coursewares.mju.acth:81/e-learning/49/ca519/chapter1/unit1.htm)> 29 กันยายน 2555
- ประชิด ทิถบุตร. การออกแบบผลิตภัณฑ์. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2531.
- ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์. “ศูนย์การเรียนรู้ธุรกิจชุมชนการเรียนรู้ตามอัธยาศัยโดยชุมชน
เพื่อชุมชน,” เทศาภิบาล. 94 : 28-31 ; กุมภาพันธ์, 2542.
- ประเทือง คล้ายสุบรรณ. วัฒนธรรมพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : สุทธิสารการพิมพ์, 2531.
- ประนอม เคียนทอง. พลวัตและการปรับตัวของการสร้างเครือข่ายธุรกิจผ้าทอมือมัดหมี่ชุมชน
ไทยพวน จังหวัดลพบุรี. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,
2551.
- ประเสริฐ ศีลรัตน์. ของที่ระลึก. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2531.
- ปราณี ต้นประยูร. การบริหารการผลิต. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2537.
- ปัทมาวดี ชาลสุวรรณ. การพัฒนาการประดิษฐ์เครื่องประดับในการแสดงเพื่อสร้างมูลค่าทาง
เศรษฐกิจในชุมชนอีสาน. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,
2552.
- พรเพ็ญ ทับเปลี่ยน. เส้นทางเศรษฐกิจชุมชนในกระแสนิยม. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง,
2546.
- พระมหาชุติพันธ์ ชาติตร. หัตถกรรมพื้นบ้านหมอนชนิดบ้านศรีฐานกับการพัฒนาเพื่อการส่งออก.
วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551
- พระมหาไชยา หมั่นบรรจง. ผ้าชัยภูมิ : แนวทางการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ด้านการผลิตผ้า
ย้อมสีธรรมชาติ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม :
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554
- พระมหาสุทิตย์ อากาศโร. เครือข่ายธรรมชาติ ความรู้และการจัดการ. กรุงเทพฯ : พิเศษรู้ไทย
ออฟเซท, 2548.

- พวงแก้ว พรพิพัฒน์. “เศรษฐกิจสร้างสรรค์ : พลังขับเคลื่อนใหม่ของเศรษฐกิจไทย,” วารสารเศรษฐกิจและสังคม. 47(4) : 30-35 ; ตุลาคม – ธันวาคม, 2553.
- พิสิฏฐ์ เจริญวงศ์. มรดกบ้านเชียง. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2530.
- พิสิฏฐ์ บุญไชย. รายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหัตถกรรมพื้นบ้านอีสาน. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2541.
- ภัทรธิดา ผลงาม. “การพัฒนาธุรกิจชุมชนแบบมีส่วนร่วม : การผลิตไวน์ข้าวเหนียว (ดำ),” วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย. 1(2) : 151-153 ; มกราคม – มิถุนายน, 2549.
- มณเฑน ตันบุญต่อ. หลักการออกแบบ. มหาสารคาม : สถาบันราชภัฏมหาสารคาม, 2540.
- มณีนัย ทองอยู่. แนวคิดและวิธีวิทยาในการศึกษาสังคมชนบท. ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 2546.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. หลักการตลาด. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2548.
- มารุต อัมรานันท์. ศิลปะพื้นบ้าน. ชลบุรี : ภาควิชาศิลปะและวัฒนธรรม คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 2533.
- ยศ สันตสมบัติ. มนุษย์กับวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.
- ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร. คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีต่อรัฐสภา. 2554. <<http://www.mua.go.th>> 29 กันยายน 2554.
- ยุทธ ไถยวรรณ. การบริหารการผลิตในโรงงานอุตสาหกรรม. กรุงเทพฯ : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ, 2545.
- ยุทธศักดิ์ สุภสร. โอกาสและผลกระทบของ OTOP กับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC). 2555. <<http://www.thaibiz.net/th/business/313/>> 20 กันยายน 2555.
- รุจิรา วงษ์สามารถ และอุดมรัตน์ ดีเอง. โครงการวิจัยการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ ศูนย์วิสาหกิจชุมชนผ้าซิด บ้านคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ. อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี 2552
- วราพรรณ ชัยชนะศิริ. วิวัฒนาการการทอผ้าซิดบ้านคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2540.
- วฤต วิศรุตเวศม์. แนวทางการพัฒนาเครื่องประดับเงินจากภูมิปัญญาพื้นบ้าน เพื่อเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดสุรินทร์. วิทยานิพนธ์ ปริญญาตรี. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- วัฒนะ จุฑะวิภาต. ศิลปการออกแบบตกแต่งภายใน. กรุงเทพฯ : ปรรณนา, 2537.
- วิบูลย์ ลีสุวรรณ. ศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้าน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ต้นอ้อแถมมี, 2539.
- _____. ศิลปะหัตถกรรมไทย : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2532.
- วิบูลย์ ลีสุวรรณ และคณะ. ผ้าไทยพัฒนาการทางอุตสาหกรรมและสังคม. โครงการศิลปหัตถกรรมไทย ชุดที่ 2. กรุงเทพฯ : บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, 2530.
- วิมล จิโรจน์พันธุ์ และคณะ. หลักการตลาด. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2538.

- วีรุณ ตั้งเจริญ. การออกแบบ. กรุงเทพฯ : คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2527.
- วีรุณ มาฆะศิริรานนท์. การบริหารภูมิปัญญา. กรุงเทพฯ : เอ็กซ์เปอร์เน็ท, 2542.
- ศรีสุรางค์ ทีนะกุล. การคิดและการตัดสินใจ. กรุงเทพฯ : เจริญเวฟ เอ็ดดูเคชั่น, 2542.
- ศศิวิมล มีอำพล. การบัญชีเพื่อการจัดการ. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพฯ : อินโฟร์โมนิ่ง, 2546.
- ศาสตรา เหล่าอรรคชะ. ของเล่นพื้นบ้านเด็กอีสาน : การประยุกต์และพัฒนาให้เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กแต่ละช่วงวัย. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.
- ศิริพงษ์ พะยอมแย้ม. เทคนิคงานกราฟฟิกส์. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2537.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. กลยุทธ์การตลาด การบริหารการตลาดและกรณีศึกษา. กรุงเทพฯ : อีระฟิล์มและโซเท็กซ์, 2543.
- . คำศัพท์บริหารธุรกิจ. กรุงเทพฯ : พัฒนาศึกษา, 2547.
- ศิวะ ศุภวิบูลย์. การประกอบอาชีพหัตถกรรมทำของที่ระลึกของชาวบ้านในเขตอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดศรีสะเกษ. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2542.
- สนธยา พลศรี. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2545.
- สนั่น บุญลา. สินค้า OTOP... เพิ่มมูลค่าด้วย Packaging (Start-Up Business). 2555. <<http://www.thaitextile.org/>> 20 กันยายน 2555.
- สมคิด บางโม. การบริหาร. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2542.
- สมคิด พรหมจ้อย และคณะ. เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสานใต้ ความอยู่รอดของชุมชนท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์, 2546.
- สมชาย ภาภาสันวิวัฒน์. กลยุทธ์การแข่งขันของธุรกิจ. กรุงเทพฯ : มติชน, 2544.
- สมพันธ์ เตชะอธิก, ปรีชา อุตระกุล และชื่น ศรีสวัสดิ์. ศักยภาพและเครือข่ายผู้นำท้องถิ่น. ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2537.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และคณะ. การศึกษาสังคมและวัฒนธรรม : แนวความคิด วิถีวิทยา และทฤษฎี. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2544.
- สังเขต นาคไพจิตร. หลักการออกแบบ. มหาสารคาม : ปริดาการพิมพ์, 2530.
- สาคร คันธโชติ. การออกแบบและการพัฒนาผลิตภัณฑ์. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2528.
- สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559). กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี, 2554.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. รักษัทธิคุณ. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2534.
- สำนักงานเลขาธิการกรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548. กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2548.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์. ลายผ้าพื้นเมืองจังหวัดกาฬสินธุ์. กาฬสินธุ์ : กาฬสินธุ์การพิมพ์, 2549.

- สิทธิศักดิ์ จำปาแดง. แคน : การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์ พื้นฟู พัฒนาวัตถุดิบ และการทำแคนเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางวัฒนธรรม. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- สุกัญญา อธิปอนันต์. กลยุทธ์การพัฒนาวิทยาลัยชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเอง. กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมการเกษตร, 2550.
- สุจิตต์ วงศ์เทศ. การแต่งกายของมนุษย์แต่ละยุค. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2542.
- สุนัย ณ อุบล และคณะ. ผ้ากับวิถีชีวิตของกลุ่มชนไท-ลาว สายเมืองอุบล. กรุงเทพฯ : สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2536.
- สุภางค์ จันทวานิช. การวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.
- สุรศักดิ์ ศรีสำออง และสมชาย ณ นครพนม. เมืองอุบลราชธานี. กรุงเทพฯ : สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2532.
- สุเทพ สุนทรเกษม. ทฤษฎีสังคมบริบทร่วมสมัยพื้นฐานแนวความคิดทฤษฎีทางสังคมและวัฒนธรรม. เชียงใหม่ : โกลบอลวิชั่น, 2540.
- เสรี พงศ์พิศ. เครือข่ายยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้าข้าง : ชุมชนเข้มแข็ง. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2548.
- เสรี พงศ์พิศ. เศรษฐกิจชุมชน : ทางเลือกเพื่อทางรอดสังคมไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2542.
- เสรี วงศ์มณฑา. กลยุทธ์การตลาด : การวางแผนการตลาด. กรุงเทพฯ : ดวงกมล, 2542.
- เสาวรภย์ กุสุมา ณ อยุธยา. “Creative Economy ทางเลือกใหม่ ในการพัฒนาเศรษฐกิจไทย,” วารสารนักบริหาร Executive Journal. 30(1) : 20-25 ; มกราคม – มีนาคม, 2553.
- หทัยรัตน์ ปัทมาวิวัฒน์. ความรู้เกี่ยวกับผ้าไทยและการแต่งกายด้วยผ้าไหมของอาจารย์สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลวิทยาเขตส่วนกลาง. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2547.
- อภิชาติ ทองอยู่. “เศรษฐกิจใหม่ : เศรษฐกิจสร้างสรรค์กับสังคมผู้ประกอบการ,” วารสารนักบริหาร Executive Journal. 30(1) : 30-38 ; มกราคม – มีนาคม, 2553.
- อภิญา เพ็องฟูสกุล. อัตลักษณ์ Identity การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด. กรุงเทพฯ : สาขาสังคมวิทยา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2546.
- อ้อยทิพย์ เกตุเอม. ภูมิปัญญาชาวบ้านตาลโตนดเพื่อการพัฒนาอาชีพ : อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา. รายงานการวิจัย. นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, 2547.
- อนุชิต กุลมาลา. การศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้านงานจักสานไม้ไผ่ เพื่อเพิ่มมูลค่าเชิงพาณิชย์ ในเขตจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- อารี สุทธิพันธ์. ศิลปะและการออกแบบ. กรุงเทพฯ : คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2528.

- อุรารมย์ จันทมาลา. การสร้างและพัฒนาเครือข่ายธุรกิจบริการด้านเครื่องแต่งกายเพื่อการแสดงในชุมชนอีสาน. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- Andoh, Nat Kobina. The Impact of Structural Adjustment on Regional Interaction in Sub-Saharan Africa : African Development Community Economic Development. Harvard : Harvard University, 1999.
- Bonollo, E. Designing Course in Industrial Design with Particular Reference to the Role of Undergraduate Projects. Ph.D. Thesis, Melbourne : University of Melbourne, 1993.
- De Barcza, Gladys Mary Alice. Art Heritage Perpetuation in Contemporary Fijian Culture. Ph.D. Thesis, Georgia : University of Georgia, 1988.
- Dozier, Deborah Susan Wenzel. Kumeyaay Basketry : Resource Management As an Economic Strategy. Doctor's Thesis, California : University of California, 2000.
- Fair, Susan Wilhite. Native Art in The Public Eye, The Affirmation Of Tradition [Alaska]. Ph.D. Thesis, Pennsylvania : University of Pennsylvania, 1994.
- Fernandez, P. Lynne. Government Policy Towards Community Economic Development in Manitoba. Canada : University of Manitoba (Canada), 2006.
- Howkin's. Creative Economy. 2012. <www.wipo.int/> 19 August 2012.
- Jay, Heeizer and Barry, Render. Production and Operation Management. 5th ed. New Jersey : Prentice Hall, 1999.
- Kanno Tetsuya. An Institutional Analysis of the Commercial Viability of Two Weaving Projects in Northeast Thailand. Khonkaen : Khonkaen University, 1997.
- Kotler, Phillip. Principle of Management. 2nd ed. Englewood Cliffs : Prentice-Hall, 2000.
- Kuratko, D.F. and R.M. Hodgetts. Entrepreneurship: A contemporary approach. 4nd ed. New York : The Dryden Press, 1998.
- Lamb, Charles W., Joseph F. Hair. and Carl McDaniel. Marketing. 5th ed. Cincinnati : South- Western College, 2000.
- Mathewson, Margaret Susan. The living web : Contemporary Expressions of Californian Indian Basketry. Doctor's Thesis, California : University of California Berkeley, 1998.
- Parson, Talcott. Societies : Evolutionary and Comparative Perspectives. Englewood, N.J. : Prentice-Hall Inc., 1966.
- Preissing, John. Community Economic Development Strategic Planning for Rural Communities : A Case Study of Successful Programs. Minnesota : University of Minnesota, 2006.

- Rosengarten, Dale. Social Origins of the African-American Low Country Basket.
Doctor's Thesis, Harvard : Harvard University, 1997.
- Wayne Lawrence. "Asocial and Economic Impact Analysis of Community Business
Development : Leather Finishing in a Small Town (Social Impact. Texas)," .
Electronic Theses and Dissertations. 19(28) : 19T00 ; February, 1999.
- Water W. Kolar. "Bulgarians : Arts and Craft," Dialog File 1 Eric. 69-92 : November,
1979.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

- กัมขิม ศรีภิรมย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, มนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการกำนันตำบล
คำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2556.
- กฤษดา วงศ์มนตรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, มนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 114 หมู่ที่ 8
ตำบลอีต้อ อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2556.
- กัญญพัชร นางาม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักวัฒนธรรม
จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2556.
- กาญจนาภิรมย์ ราวิต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, มนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานพัฒนา
ชุมชน อำเภอป่าติ้ว จังหวัดยโสธร เมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2556.
- กุมารี สิงห์คง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, มนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 15/1 ตำบลใน
เมืองอำเภอเมือง จังหวัดยโสธร เมื่อวันที่ 16 เมษายน 2556.
- เกษร แสนศักดิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, มนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 19/15 ตำบล
ในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2556.
- กนิษฐา สาสาร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, มนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 144 หมู่ที่ 2
ตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2556.
- คำ สามคูเมือง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, มนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 15 หมู่ที่ 2
ตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2556.
- คำเพียร โปธิกมล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, มนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน
บ้านด่านเหนือ ตำบลโพนงาม อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 มีนาคม
2556.
- คำภา ไชยมาตย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, มนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 37 หมู่ที่ 2
ตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2556.
- จันทร์ฉาย สำราญเนตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, มนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักวัฒนธรรม
จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2556.
- จันทร์เพ็ญ แदनกาไสย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, มนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 46
หมู่ที่ 2 ตำบลโพนงาม อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2556.
- จำเนย ป่องกัน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการกลุ่มแม่บ้าน
เกษตรกรศรีฐานพลังสามัคคี ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าติ้ว จังหวัดยโสธร เมื่อวันที่ 19
เมษายน 2556.
- ชุลีพร จันโต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, มนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 4 หมู่ที่ 3
ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าติ้ว จังหวัดยโสธร เมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2556.
- ณัฐพร มหิพันธ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, มนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 116 หมู่ที่ 2
ตำบลโพนงาม อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2556

- ณัฐพร มหิพันธ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, มนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ร้านด้านเหนือหมอนไทย บ้านด้านเหนือ ตำบลโพรงาม อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2556.
- ดวงจันทร์ ไชยมาตย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, มนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 37 หมู่ที่ 2 ตำบลคำพระ อำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2556.
- ดารา จันทป เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 106 หมู่ที่ 3 ตำบลคำพระ อำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2556.
- ดาวลอย พระสุนิน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 54 หมู่ที่ 3 ตำบลคำพระ อำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2556.
- ถนอม จันเหลือง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 41/1 หมู่ที่ 3 ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดัว จังหวัดยโสธร เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2556.
- ถนอม แสงส่อง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 48 หมู่ที่ 9 ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดัว จังหวัดยโสธร เมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2556.
- ทรงศร บุญมา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 110 หมู่ที่ 2 ตำบลคำพระ อำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 25 เมษายน 2556.
- ทองเจียม จิตแสวง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 78 หมู่ที่ 2 ตำบลคำพระ อำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 25 เมษายน 2556.
- ทองใบ พลเหตุ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรศรีฐานพลังสามัคคี ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดัว จังหวัดยโสธร เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2556.
- ทองพูน ยศรุ่งเรือง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 83 หมู่ที่ 2 ตำบลคำพระ อำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2556.
- ทองศรี สุไชยะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 119 หมู่ที่ 2 ตำบลโพรงาม อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2556.
- เทียม พัฒนราช เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 26 หมู่ที่ 2 ตำบลคำพระ อำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 25 เมษายน 2556.
- ธนบัตร รักธรรม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่องค์การบริหารส่วนตำบลคำพระ อำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2556.
- นงลักษณ์ เขียวขำ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 79/1 หมู่ที่ 3 ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดัว จังหวัดยโสธร เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2556.
- นวรรตน์ วามะลุน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 35 หมู่ที่ 2 ตำบลคำพระ อำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2556.

- นันทิยา นิจพานิชย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 53-55 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2556.
- นารี ดีโนซัง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 91/1 หมู่ที่ 8 ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2556.
- นิพนธ์ วรรณภักดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานพาณิชย์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2556.
- นิมิตร งามยิ่งไพศาล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานอุตสาหกรรม จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2556.
- นุ่น จันเหลือง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 33 หมู่ที่ 8 ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2556.
- บัวลอย วามะลุน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 113 หมู่ที่ 3 ตำบลคำพระ อำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2556.
- บุญมี สุพล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 143 หมู่ที่ 3 ตำบลคำพระ อำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2556.
- บุญมี แสงส่อง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 8/1 หมู่ที่ 3 ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2556.
- ปิติ วัฒนรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานพาณิชย์ จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2556.
- ผ่องพรรณ เสี่ยมศักดิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 15 หมู่ที่ 9 ตำบลโนนหนามแท่ง อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 27 เมษายน 2556.
- พรทิพา ศรีฐาน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการกลุ่มสตรีพัฒนา
- ศรีฐาน ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2556.
- พรฤดี มีชัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 528 หมู่ที่ 2 ตำบล
- ลุมพุก อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2556.
- พรสวรรค์ วามะลุน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 5/1 หมู่ที่ 2 ตำบลคำพระ อำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 27 เมษายน 2556.
- พวงคำ ทองทั่ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2556.
- พันธุ์ปวีร์ จันเหลือง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ร้านหมอนพันธุ์ปวีร์ บ้านศรีฐาน ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร เมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2556.
- ไพบูลย์ มหิพันธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่องค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์งาม อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2556.

- มณีจันทร์ ศรีแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 339/6 หมู่ที่ 4 ตำบลบุง อำเภอมือง จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 27 เมษายน 2556.
- มาลัยพร จันได เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 28/1 หมู่ที่ 8 ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2556.
- ยุพิน เข้มเพชร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 62 หมู่ที่ 6 ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2556.
- ราตรี มหิพันธ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 116 หมู่ที่ 2 ตำบลโพนงาม อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2556.
- รินดา เพ็ชรด่านเหนือ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 104 หมู่ที่ 2 ตำบลโพนงาม อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2556.
- ฤทธิรงค์ ศิริวิริยานันท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 302 หมู่ที่ 4 ตำบลบุง อำเภอมือง จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 27 เมษายน 2556.
- ลำเพียร ป้องกัน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 51 หมู่ที่ 9 ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2556.
- ลำไพ มานบุตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 24 หมู่ที่ 1 ตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2556.
- วิรัชญา จันได เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรสตรีศรีฐานพลังสามัคคี ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2556.
- วัฒนา มิมาพันธ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 112 หมู่ที่ 2 ตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2556.
- วันเพ็ญ แสงส่อง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรศรีฐานพลังสามัคคี ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2556.
- วัลดา ป้องกัน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 100/4 หมู่ที่ 9 ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2556.
- วาสนา จันได เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 16/2 หมู่ที่ 3 ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2556.
- วิระพล รักษาศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 67 หมู่ที่ 3 ตำบลสร้างถ่อน้อย อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2556.
- ศรุดา นรสิงห์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานพาณิชย์จังหวัดยโสธร เมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2556.
- ศิริวิไลย์ ไชยงาม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 38 หมู่ที่ 8 ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2556.
- ศรีพนม มิ่งขวัญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 55 หมู่ที่ 3 ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2556.

- ศุภภัทร กมลวิบูลสุข เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการกลุ่ม
ตำบล ศรีฐาน อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2556.
- สถิต เวชกามา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 71 หมู่ 2
ตำบลคำพระ อำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2556.
- สนม สุขา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 112 หมู่ที่ 2
ตำบลคำพระ อำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2556.
- สมจิตร หลักรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 71
หมู่ที่ 2 ตำบลคำพระ อำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2556.
- สมใจ ยาวะโนภาส เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงาน
อุตสาหกรรม จังหวัดยโสธร เมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2556.
- สมพร เพียรทำ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 29/1
ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2556.
- สมพร สีหะวงษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงาน
อุตสาหกรรม จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2556.
- สรินยา จันเหลือง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 113
หมู่ที่ 8 ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2556.
- สรินรัตน์ กมลวิบูลย์สุข เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 30
หมู่ที่ 8 ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร เมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2556.
- สว่าง ธรรมวงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 71
หมู่ 2 ตำบลคำพระ อำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2556.
- สุคนธ์ วรพันธ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 43 หมู่ที่ 8
ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2556.
- สุพิศ วามะลุน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 129
หมู่ที่ 3 ตำบลคำพระ อำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 26 เมษายน
2556.
- สุรียัน พระสุนิน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 39
หมู่ 2 ตำบลคำพระ อำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2556.
- สุรียัน พระสุนิน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ร้านสันติกระเป่าผ้าขีด
บ้านคำพระ ตำบลคำพระ อำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 9 มีนาคม
2556.
- เสนห์ จารุจิตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 68 หมู่ที่ 2
ตำบลคำพระ อำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2556.
- เสถียร ภูชื่นชม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 86/2
ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2556.
- ไสว จันเหลือง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่องค์การบริหารส่วน
ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร เมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2556.

- หนูลิ้ม จันโต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 28 หมู่ที่ 8 ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าติ้ว จังหวัดยโสธร เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2556.
- อภิสนันท์ ศีลอุดมทรัพย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 2/8-9 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2556.
- อรทัย โสภภาพรม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 61 หมู่ที่ 2 ตำบลคำพระ อำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 25 เมษายน 2556.
- อารีย์ เข้มเพชร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ทำการกำนันตำบลศรีฐาน อำเภอป่าติ้ว จังหวัดยโสธร เมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2556,
- อุทัย ปิ่นเจริญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2556.
- อุบล สารี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 91/1 หมู่ที่ 8 ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าติ้ว จังหวัดยโสธร เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2556.
- อุเรียน แกมนิรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2556.
- เอกพันธ์ โนนตุม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายมนต์ชัย เพียรทำ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 31 หมู่ที่ 2 ตำบลคำพระ อำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 27 เมษายน 2556.

ภาคผนวก ข
เครื่องมือการวิจัย

แบบสำรวจเบื้องต้น
สำหรับการวิจัย เรื่อง ผ้าซิด : การสร้างเครือข่ายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์
เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรมภาคอีสาน

-----

1. บริบทพื้นที่ที่วิจัย
  - 1.1 ชื่อหมู่บ้านและประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านปีที่ก่อตั้ง
  - 1.2 ลักษณะภูมิประเทศ
  - 1.3 อาณาเขต
  - 1.4 เส้นทางคมนาคม
  - 1.5 จำนวนประชากร
  - 1.6 สภาพเศรษฐกิจของหมู่บ้าน อาชีพ รายได้ส่วนใหญ่ของประชากร
  - 1.7 ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม
2. ประวัติความเป็นมาของกลุ่มเครือข่าย
  - 2.1 ประวัติความเป็นมาของการผลิตและการจัดทำผลิตภัณฑ์ผ้าซิด โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างเครือข่ายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรมอีสาน
  - 2.2 จำนวน ชนิด วิธีการผลิต วัสดุ/อุปกรณ์ ของผลิตภัณฑ์ผ้าซิด
  - 2.3 ชื่อผู้ที่สามารถทำผลิตภัณฑ์ผ้าซิด
  - 2.5 ที่อยู่ เบอร์โทรศัพท์ ที่สามารถติดต่อได้
3. องค์ความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าซิด
4. องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าซิด
5. สภาพปัจจุบัน ปัญหาเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ผ้าซิด
  - 5.1 ผลิตภัณฑ์ผ้าซิดปัจจุบันเป็นเช่นไร.....ปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ และการจำหน่ายมีอะไรบ้าง.....
  - 5.2 ผลิตภัณฑ์สมัยใหม่ในท้องตลาดเป็นเช่นไร.....ปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ และการจำหน่ายมีอะไรบ้าง.....

ผู้ให้ข้อมูล ชื่อ.....นามสกุล.....ที่อยู่.....
 เบอร์โทรศัพท์.....

ผู้สำรวจข้อมูล ชื่อ.....นามสกุล.....วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างชุดที่ 1
แบบสัมภาษณ์สำหรับกลุ่มผู้รู้และกลุ่มผู้ปฏิบัติ
เรื่อง ผ้าซิด : การสร้างเครือข่ายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์
บนพื้นฐานวัฒนธรรมภาคอีสาน

หมวดที่ 1 ประวัติและสถานภาพผู้ให้สัมภาษณ์

- 1.1 ชื่อ..... นามสกุล.....
- 1.2 อายุ..... ปีการศึกษา..... อาชีพ.....
- 1.3 ที่อยู่.....
- .....
- 1.4 ประเภทธุรกิจที่ดำเนินการในปัจจุบัน.....
- .....
- 1.5 ตำแหน่งในกลุ่ม.....
- .....
- 1.6 ระยะเวลาในการดำเนินธุรกิจ (รวมกลุ่ม).....
- 1.7 จำนวนสมาชิกในกลุ่ม.....คน
- 1.8 วัตถุประสงค์ของการตั้งธุรกิจรวมกลุ่ม.....
- .....
- .....
- 1.9 กลุ่มธุรกิจได้นำเอาเครื่องมือและอุปกรณ์สมัยใหม่มาใช้ในการผลิตหรือไม่.....
- .....
- .....

หมวดที่ 2 ความเป็นมาของการทำผลิตภัณฑ์ผ้าซิด

1. การทำผลิตภัณฑ์ผ้าซิด เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนอย่างไร.....
- .....
- .....
2. การทำผลิตภัณฑ์ผ้าซิด ในระยะแรกเป็นอย่างไร.....
- .....
- .....
3. ใครคือผู้ออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าซิดหรือศึกษาค้นคว้าออกแบบกันเองภายในกลุ่ม
- .....
- .....
- .....
4. แนวคิดในการออกแบบและแหล่งที่มาของแนวคิดความเป็นพื้นบ้านหรือเอกลักษณ์ของท้องถิ่นรูปแบบต่างๆ ของผลิตภัณฑ์เช่นรูปทรงขนาดลวดลาย มีวิธีการอย่างไร.....
- .....
- .....

5. ท่านได้รับการถ่ายทอดวิธีการทำอย่างไร.....

6. การถ่ายทอดสู่ชุมชนทำอย่างไร.....

7. ความสนใจร่วมมือของชาวบ้านต่อการทำผลิตภัณฑ์ผ้าซิด.....

8. การที่ชาวบ้านหันมาทำมาจากสาเหตุใด.....

9. จุดเด่นของการทำผลิตภัณฑ์ผ้าซิด ในชุมชนของท่านคือ.....

10. ผลิตภัณฑ์ผ้าซิดที่ได้รับความนิยมในการจำหน่ายมากที่สุด.....

หมวดที่ 3 พัฒนาการของการทำผลิตภัณฑ์ผ้าซิดในชุมชน

1. การทำผลิตภัณฑ์ผ้าซิดในปัจจุบันใช้ผู้ทำกี่คนเป็นชายหรือหญิง.....

2. วิวัฒนาการการทำผลิตภัณฑ์ผ้าซิดเป็นอย่างไร.....

3. อุปกรณ์ประกอบการทำคือ.....

4. บุคคลใดเป็นผู้นำในการออกแบบและควบคุมการผลิต.....

หมวดที่ 4 สภาพ การผลิต และปัญหาในการทำผลิตภัณฑ์ผ้าซิดในชุมชน

1. ประเภทของผลิตภัณฑ์ผ้าซิดในปัจจุบันได้แก่อะไรบ้าง.....

2. วัตถุดิบการผลิตเป็นอย่างไร.....

3. ขั้นตอนการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าซิดเป็นอย่างไร.....

4. อັตลักษณ์ ที่โดดเด่นเป็นอย่างไร.....

5. ต้นทุนการผลิตเป็นอย่างไร.....

.....

6. ราคาจำหน่ายเป็นอย่างไร.....

.....

7. การออกแบบมีแนวคิดและวิธีการอย่างไร.....

.....

8. การบรรจุภัณฑ์มีแนวคิดและวิธีการอย่างไร.....

.....

9. ปัญหาและความต้องการมีอะไรบ้าง.....

.....

หมวดที่ 5 สภาพปัจจุบันและปัญหาของเครือข่ายผลิตภัณฑ์ผ้าชิตในชุมชนภาคเป็นอย่างไร

1. การรวมกลุ่มบทบาทหน้าที่ของกลุ่มที่ประกอบอาชีพการทอผ้าชิตการจัดการระบบการทำงานภายในกลุ่มการกำหนดกฎระเบียบการปฏิบัติของกลุ่มการกำหนดตัวบุคคลเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของสมาชิกกลุ่มมีวิธีการขยายเครือข่ายจำนวนสมาชิกอย่างไรทั้งสมาชิกที่ทำการทอผ้าชิตและสมาชิกในการจำหน่ายดูแลในเรื่องใดบ้างหรือการขยายการตลาดมีลักษณะอย่างไร

.....

2. วัตถุประสงค์ในการรวมกลุ่มและการสร้างเครือข่ายมีอะไรบ้าง

.....

3. ระเบียบข้อบังคับการกำหนดระเบียบข้อบังคับ ข้อตกลงต่างๆเกิดขึ้นได้อย่างไรใครเป็นผู้กำหนด.....

.....

4. กิจกรรมการมีส่วนร่วมของกิจกรรมในหมู่บ้านตำบล และระหว่างกลุ่มที่เป็นเครือข่ายเป็นอย่างไร.....

.....

5. ผลประโยชน์เงินลงทุนในการดำเนินการมีลักษณะอย่างไรบ้างวางแผนการตลาด
จำหน่ายผ้าชิตของกลุ่มอย่างไรบ้างรายได้จากการทอผ้าชิตมีลักษณะเป็นอย่างไรเพียงพอกับกับ
ความต้องการของสมาชิกหรือไม่.....

.....

6. ความสัมพันธ์ของกลุ่มความสัมพันธ์ภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่มที่ประกอบอาชีพการทอ
ผ้าชิตมีลักษณะความสัมพันธ์กันอย่างไร.....

.....

7. วิธีการสร้างเครือข่าย

7.1 กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตของท่านมีการติดต่อการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล
ข่าวสาร ภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่มที่เป็นเครือข่ายอย่างไรบ้าง.....

.....

7.2 กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตของท่านมีวิธีการและแนวทางการส่งเสริมการร่วมมือกันภายใน
กลุ่ม และระหว่างกลุ่มที่เป็นเครือข่ายอย่างไรบ้าง .....

.....

หมวดที่ 6 การบูรณาการแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในการสร้างเครือข่ายและการพัฒนา ผลิตภัณฑ์ผ้าชิตเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรมอีสานเป็นอย่างไร

6.1 ภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่มที่เป็นเครือข่าย มีกระบวนการค้นคว้าการศึกษาหาข้อมูล
เกี่ยวกับ คู่แข่ง การตลาด แนวโน้มการตลาด และลูกค้าอย่างไรบ้าง

.....

6.2 ภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่มที่เป็นเครือข่ายมีแนวคิดและวิธีการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าชิต
ด้วยวิธีการและกระบวนการอย่างไรบ้าง

.....

6.3 ภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่มที่เป็นเครือข่าย มีวิธีการและแนวทางในการแก้ไขและ
ปรับปรุงผลิตภัณฑ์ผ้าชิต อย่างไรบ้าง

.....

ลงชื่อ.....ผู้สัมภาษณ์

(.....)

...../...../.....

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง
สัมภาษณ์กลุ่มทั่วไปคือบุคคลที่ซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าซิด
เรื่อง ผ้าซิด : การสร้างเครือข่ายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์
บนพื้นฐานวัฒนธรรมภาคอีสาน

.....
 หมวดที่ 1 ประวัติและสถานภาพผู้ให้สัมภาษณ์

1.1 ชื่อ..... นามสกุล.....

1.2 อายุ..... ปีการศึกษา..... อาชีพ.....

1.3 ที่อยู่.....
 .....

หมวดที่ 2 ความเป็นมาของการใช้ผลิตภัณฑ์ผ้าซิด

2.1 ท่านเริ่มใช้ผลิตภัณฑ์ผ้าซิดเมื่อใด.....
 .....

2.2 ท่านชอบการประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ผ้าซิดในชุมชนอีสานหรือไม่เพราะเหตุใด
 .....

2.3 การใช้ผลิตภัณฑ์ผ้าซิดในแนวทางของท่านในอดีตเป็นอย่างไร
 .....

2.4 ช่วงระยะเวลาใดที่ท่านต้องการใช้ผลิตภัณฑ์ผ้าซิดมากที่สุดเพราะเหตุใด
 .....

2.5 การประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ผ้าซิดของชุมชนภาคอีสานในปัจจุบันเป็นอย่างไร
 .....

2.6 ความสวยงามประณีตของผลิตภัณฑ์ผ้าซิดในชุมชนเป็นอย่างไรบ้าง
 .....

2.7 การใช้ผลิตภัณฑ์ผ้าซิดที่ทำจากชุมชนทำให้ท่านลดอัตราการจ่ายเงินได้หรือไม่
 .....

หมวดที่ 3 การสร้างเครือข่ายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรมอีสาน

3.1 ท่านประทับใจในเรื่องใดในการใช้ผลิตภัณฑ์ผ้าซิดของชุมชน
 .....

3.2 ท่านใช้ผลิตภัณฑ์ผ้าซิดมากที่สุดปีเริ่มใช้ครั้งแรกเมื่อใด
 .....

3.3 ปกติท่านสามารถหาซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าซิดชนิดต่างๆ ได้จากที่ใดบ้าง (กลุ่มผู้ผลิต, ศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน, ร้านค้าทั่วไป, อินเทอร์เน็ต ฯลฯ)
 .....

3.4 ผลิตภัณฑ์ผ้าซิดที่ใช้นั้นคืออะไร (ผ้าฝ้าย, ผ้าคลุมไหล่, ผ้าสไบ, ผ้าบุโตะ, เสื้อ, ที่นอน, หมอนหนุน, หมอนอิง, หมอนข้าง, หมอนขวาน, เบาะรองนั่ง, ของที่ระลึก, กระเป๋าเอกสาร, กระเป๋าถือ ฯลฯ)
 .....

3.5 ท่านได้รับการแนะนำจากใครในการเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ผ้าซิด

3.6 ท่านใช้งบประมาณในการซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าซิดจะใช้เงินจากส่วนใด

3.7 ท่านเคยซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าซิดมาใช้ โดยให้กับใครบ้าง

3.8 การซื้อและใช้ผลิตภัณฑ์ผ้าซิดในชุมชนเป็นอย่างไร

3.9 ขนบนิยมในการใช้ผลิตภัณฑ์ผ้าซิดเป็นอย่างไร

3.10 สถานที่ที่นำไปใช้มีที่ไหนบ้าง

3.11 ผลดีจากการใช้ผลิตภัณฑ์ผ้าซิดที่ทำจากชุมชน

- ปัจจุบันตลาดผู้บริโภคคือผู้ที่มีความต้องการผลิตภัณฑ์ผ้าซิดชนิดใดบ้าง.....

-เพราะอะไร (ราคา, การใช้ประโยชน์, ฝีมือการผลิต, รูปแบบ เช่น รูปทรงขนาดสีล้นลวดลาย ความสวยงามและคงทน) .....

- ผู้ซื้อได้ต่อรองราคาก่อนซื้อหรือไม่อย่างไร.....

ลงชื่อ.....ผู้สัมภาษณ์

(.....)

...../...../.....

แบบสังเกต

เรื่อง ผ้าขีด : การสร้างเครือข่ายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐาน
วัฒนธรรมภาคอีสาน

วิธีสังเกต ( ) มีส่วนร่วม ( ) ไม่มีส่วนร่วม

ชื่อ - นามสกุล.....อายุ.....ปี
วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....สถานที่.....เวลา.....น.
บุคคลที่ร่วมอยู่ในเหตุการณ์.....
กรอบในการสังเกต (.....กลุ่มผู้รู้.....กลุ่มผู้ปฏิบัติ.....กลุ่มทั่วไป)

ตอนที่ 1 สังเกตเกี่ยวกับบริบทชุมชน ด้านกิจกรรมการดำเนินชีวิต ได้แก่ วัฒนธรรมประเพณีที่
เกี่ยวกับการทอผ้าอาชีพ กิจกรรมกลุ่มผลิตภัณฑ์

กิจกรรม	การดำเนินกิจกรรม

ตอนที่ 2 สังเกตเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและปัญหาของผลิตภัณฑ์ผ้าขีดในชุมชน ด้านกิจกรรมการผลิต

กิจกรรม	ปัญหา	การแก้ปัญหา
1. วัสดุดิบ		
2. เครื่องมือ		

กิจกรรม	ปัญหา	การแก้ปัญหา
3. ขั้นตอนการผลิต		
4. อัตลักษณ์		
5. ต้นทุน		
6. ราคาจำหน่าย		
7. การออกแบบ		
8. การบรรจุภัณฑ์		

ตอนที่ 3 สังกะเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ด้านกิจกรรมการผลิตเพื่อเพิ่มคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์

กิจกรรม	แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์
1. วัตถุดิบ	
2. เครื่องมือ	
3. ขั้นตอนการผลิต	
4. อัตลักษณ์	

กิจกรรม	แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์
5. ต้นทุน	
6. ราคาจำหน่าย	
7. การออกแบบ	
8. การบรรจุภัณฑ์	

4. อื่นๆ.....
 .....
 .....

(ลงชื่อ).....ผู้สังเกต
 (.....)

ภาคผนวก ค
แนวทางการสนทนากลุ่มและการประชุมเชิงปฏิบัติการ

แนวทางการสนทนากลุ่มสำหรับกลุ่มผู้ปฏิบัติ
การวิจัยเรื่อง ผ้าซิด : การสร้างเครือข่ายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์
บนพื้นฐานวัฒนธรรมภาคอีสาน

-----

1. วัน เวลา สถานที่ ในการสนทนากลุ่ม
2. ผู้ร่วมสนทนากลุ่มทั้งหมดจำนวน 5-6 คน ประกอบด้วยกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าซิด ผู้ดำเนินธุรกิจผ้าซิดพัฒนาการประจำตำบลและนักวิจัย มีดังนี้

- 2.1.....ตำแหน่ง.....
- 2.2.....ตำแหน่ง.....
- 2.3.....ตำแหน่ง.....
- 2.4.....ตำแหน่ง.....
- 2.5.....ตำแหน่ง.....
- 2.6.....ตำแหน่ง.....

3. ประเด็นในการสนทนากลุ่ม (กำหนดตามปัญหาหรือข้อสรุปที่ยังไม่ลงตัว)

ประเด็นสนทนา มีดังนี้

ประเด็นที่ 1

สภาพปัจจุบันและปัญหาของผลิตภัณฑ์ผ้าซิด

- วัตถุดิบ
- เครื่องมือ/อุปกรณ์
- ขั้นตอนการผลิต
- อัตลักษณ์
- ต้นทุน
- ราคาจำหน่าย
- การออกแบบ
- การบรรจุภัณฑ์

.....

.....

.....

ประเด็นที่ 2

รูปแบบการสร้างและการพัฒนาเครือข่ายที่ดีที่สุดควรทำอย่างไร

- การก่อตั้ง/วัตถุประสงค์
- โครงสร้าง
- การจัดกิจกรรม
- เครือข่าย/เชื่อมโยง
- ระเบียบข้อบังคับ
- อื่นๆ

.....

.....

.....

ประเด็นที่ 3.

การออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าขิดและการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรมภาคอีสานที่ดีที่สุดควรทำอย่างไร

- บุคลากร
- ผลิตภัณฑ์
- ขบวนการผลิต
- การตลาด
- บรรจุภัณฑ์
- การสร้างกลุ่ม

ประเด็นที่ 4.

ข้อสรุปของประเด็นในการสนทนากลุ่ม(การออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่).....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

(ลงชื่อ.....ผู้บันทึก
(.....)
...../...../.....

แนวทางการประชุมเชิงปฏิบัติการ

การวิจัย

เรื่อง **ผ้าขีด: การสร้างเครือข่ายและการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานวัฒนธรรมภาคอีสาน**

สถานที่.....วันที่.....เวลา.....

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ

- 1.....ตำแหน่ง.....
- 2.....ตำแหน่ง.....
- 3.....ตำแหน่ง.....
- 4.....ตำแหน่ง.....
- 5.....ตำแหน่ง.....
- 6.....ตำแหน่ง.....
- 7.....ตำแหน่ง.....
- 8.....ตำแหน่ง.....
- 9.....ตำแหน่ง.....
- 10.....ตำแหน่ง.....
- 12.....ตำแหน่ง.....
- 13.....ตำแหน่ง.....
- 14.....ตำแหน่ง.....
- 15.....ตำแหน่ง.....

วาระที่ 1 กล่าวนำ

วาระที่ 2 นำเสนอ

2.1 รูปแบบเครือข่าย

2.2 รูปแบบผลิตภัณฑ์

วาระที่ 3 ที่ประชุมอภิปรายเสนอแนะ

3.1 รูปแบบเครือข่าย.....

3.2 รูปแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์.....

วาระที่ 4 มติที่ประชุม

.....

วาระที่ 5 สรุปและประเมินผล

.....

.....

(ลงชื่อ).....ผู้บันทึกการประชุม

(.....)

...../...../.....

ภาคผนวก ง
พระราชบัญญัติ ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548

พระราชบัญญัติ ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร. ให้ไว้ ณ วันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2548 เป็นปีที่ 60 ในรัชกาล
ปัจจุบันพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้
ประกาศว่าโดยที่เป็นการสมควรมีกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา ดังต่อไปนี้

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน
พ.ศ. 2548”

มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศ
ในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา 3 ในพระราชบัญญัตินี้

“วิสาหกิจชุมชน” หมายความว่า กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิต
สินค้า การให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและ
รวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคล
เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์
ที่คณะกรรมการประกาศกำหนด

“เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน” หมายความว่า คณะบุคคลที่รวมตัวกันโดยมี
วัตถุประสงค์ในการจัดทำกิจกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน
ในเครือข่าย

“กิจการวิสาหกิจชุมชน” หมายความว่า กิจการของวิสาหกิจชุมชนหรือ
เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

“คณะกรรมการ” หมายความว่า คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

“กรรมการ” หมายความว่า กรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

“คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัด” หมายความว่า
คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนกรุงเทพมหานครหรือคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน
จังหวัด แล้วแต่กรณี

“รัฐมนตรี” หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 4 ให้นายกรัฐมนตรีรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

หมวด 1 วิสาหกิจชุมชน

มาตรา 5 วิสาหกิจชุมชนใดที่จะขอรับการส่งเสริมตามพระราชบัญญัตินี้
ต้องยื่นคำขอจดทะเบียนต่อกรมส่งเสริมการเกษตรตามระเบียบที่คณะกรรมการประกาศกำหนด

มาตรา 6 เมื่อกรมส่งเสริมการเกษตรได้รับคำขอจดทะเบียนและเห็นว่า
วิสาหกิจชุมชนที่ยื่นคำขอจดทะเบียนมีลักษณะและวัตถุประสงค์ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการ
ประกาศกำหนดให้กรมส่งเสริมการเกษตรรับจดทะเบียนและออกไปสำคัญแสดงการจดทะเบียนแก่
วิสาหกิจชุมชนนั้น

มาตรา 7 การจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนอย่างน้อยต้องมีรายการ ดังต่อไปนี้

- (1) ชื่อและที่ตั้งของวิสาหกิจชุมชน
- (2) ชื่อและที่อยู่ของผู้มีอำนาจทำการแทนวิสาหกิจชุมชน
- (3) ชื่อและที่อยู่ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน
- (4) กิจการที่วิสาหกิจชุมชนมีความประสงค์จะดำเนินการ

มาตรา 8 ภายในสามสิบวันนับแต่วันสิ้นปีปฏิทินให้วิสาหกิจชุมชนที่ได้จดทะเบียนต่อกรมส่งเสริมการเกษตรซึ่งประสงค์จะดำเนินกิจการต่อไปแจ้งให้กรมส่งเสริมการเกษตรทราบตามวิธีการที่คณะกรรมการกำหนด

วิสาหกิจชุมชนใดไม่แจ้งความประสงค์ตามวรรคหนึ่งเป็นเวลาสองปีติดต่อกัน ให้กรมส่งเสริมการเกษตรมีหนังสือเตือนให้วิสาหกิจชุมชนนั้นแจ้งภายในระยะเวลาที่กำหนด แต่ต้องไม่น้อยกว่าสิบห้าวัน ถ้าไม่มีการแจ้งตามคำเตือนดังกล่าว ให้กรมส่งเสริมการเกษตรถอนชื่อออกจากทะเบียน วิสาหกิจชุมชนใดประสงค์จะเลิกกิจการให้แจ้งกรมส่งเสริมการเกษตรทราบภายในสามสิบวันนับแต่วันที่เลิกกิจการ ตามวิธีการที่คณะกรรมการกำหนด

หมวด 2 เครื่องมือวิสาหกิจชุมชน

มาตรา 9 ให้นำบทบัญญัติในหมวด 1 มาใช้บังคับแก่การจดทะเบียนจัดตั้ง การแจ้งดำเนินกิจการ และการเลิกกิจการเครื่องมือวิสาหกิจชุมชนโดยอนุโลม

ให้เครื่องมือวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนต่อกรมส่งเสริมการเกษตรแล้วมีสิทธิขอรับการส่งเสริมตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 10 การบริการจัดการเครื่องมือวิสาหกิจชุมชนให้เป็นไปตามข้อบังคับของเครื่องมือวิสาหกิจชุมชนนั้น

ข้อบังคับตามวรรคหนึ่งอย่างน้อยจะต้องกำหนดให้การดำเนินการของเครื่องมือวิสาหกิจชุมชนเป็นไปตามความสมัครใจโดยจะเป็นนิติบุคคลหรือไม่เป็นนิติบุคคลก็ได้

มาตรา 11 เครื่องมือวิสาหกิจชุมชนอาจดำเนินการดังต่อไปนี้ได้

(1) ให้คำแนะนำและช่วยเหลือกิจการภายในของวิสาหกิจชุมชนในเครื่องมือ ดังต่อไปนี้

(ก) ให้ความช่วยเหลือในการจัดตั้งหรือการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการนำวัตถุดิบ ทรัพยากรหรือภูมิปัญญาของชุมชนมาใช้ให้เหมาะสมกับวิสาหกิจชุมชนและสภาพท้องถิ่น

(ข) ให้ความรู้ การฝึกอบรม หรือความช่วยเหลือในการปรับปรุงหรือพัฒนาการผลิตการให้บริการ การบริหารจัดการ การหาทุน การตลาด และอื่น ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเครื่องมือ

(ค) ให้คำแนะนำหรือดำเนินการใด ๆ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเครื่องมือทั้งในระดับพื้นที่ ระดับภูมิภาค และระดับประเทศ

(2) ให้คำแนะนำและช่วยเหลือกิจการภายนอกของวิสาหกิจชุมชนในเครื่องมือ ดังต่อไปนี้

(ก) เป็นคนกลางในการติดต่อกับส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์กรมหาชน หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ รวมทั้งองค์กรภาคเอกชน เพื่อขอรับความช่วยเหลือและการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในเครื่องมือ

(ข) ประสานงานกับเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนหรือวิสาหกิจชุมชนอื่น เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้หรือดำเนินกิจกรรมอื่นอันเป็นประโยชน์หรือเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเครือข่าย

(3) เป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมความสามัคคีและการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และความร่วมมือทางวิชาการ เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนมีความเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานไม่ว่าในด้านคุณภาพของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ การบริหารจัดการ และการพัฒนาการตลาด

(4) เสนอความเห็นต่อคณะกรรมการเกี่ยวกับนโยบายหรือมาตรการในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์กรมหาชน หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ หมวด 3 คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

มาตรา 12 ให้มีคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนประกอบด้วย

(1) นายกรัฐมนตรีหรือรองนายกรัฐมนตรีที่นายกรัฐมนตรีมอบหมาย เป็นประธานกรรมการ

(2) กรรมการจากส่วนราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวนสิบสามคน ได้แก่

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม อธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน อธิบดีกรมส่งเสริมการส่งออกอธิบดีกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม อธิบดีกรมสรรพากร ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ผู้จัดการธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และผู้อำนวยการธนาคารออมสิน

(3) กรรมการผู้แทนวิสาหกิจชุมชน จำนวนสิบคน ซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งจากบุคคลซึ่งได้รับการสรรหาจากผู้ดำเนินกิจการวิสาหกิจชุมชนตามระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนด

(4) กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวนสามคน ซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งจากบุคคลซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ในด้านการบริหารธุรกิจหนึ่งคน ด้านการเงินหนึ่งคน และด้านการค้าและอุตสาหกรรมหนึ่งคน

ให้อธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตรเป็นกรรมการและเลขาธิการ และให้อธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตรแต่งตั้งผู้แทนกรมส่งเสริมการเกษตรหนึ่งคนเป็นผู้ช่วยเลขาธิการ และให้อธิบดีกรมการพัฒนาชุมชนแต่งตั้งผู้แทนกรมการพัฒนาชุมชนอีกหนึ่งคนเป็นผู้ช่วยเลขาธิการ

มาตรา 13 คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(1) เสนอความเห็นต่อคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับนโยบาย มาตรการและแผนการพัฒนาและส่งเสริมกิจการวิสาหกิจชุมชน

(2) ประสานงานกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การส่งเสริมกิจการวิสาหกิจชุมชนเป็นไปอย่างมีเอกภาพและมีประสิทธิภาพ

(3) ให้ความช่วยเหลือ การสนับสนุน หรือให้คำแนะนำแก่วิสาหกิจชุมชน และเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

(4) ให้การส่งเสริมและช่วยเหลือในการขอจดทะเบียนสิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า หรือทรัพย์สินทางปัญญาอื่น หรือการใด ๆ เพื่อประโยชน์ของกิจการวิสาหกิจชุมชน

(5) สนับสนุนการศึกษาวิจัยเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาการดำเนินงาน กิจการวิสาหกิจชุมชน

(6) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่พระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่นบัญญัติให้ เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ หรือตามที่คณะรัฐมนตรีมอบหมาย

มาตรา 14 กรรมการตามมาตรา 12 (3) และ (4) ต้องมีคุณสมบัติและ ไม่มีลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้

(1) มีสัญชาติไทย
 (2) ไม่เป็นข้าราชการซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำ
 (3) ไม่เป็นพนักงานหรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือ ของราชการส่วนท้องถิ่น

(4) ไม่เคยถูกไล่ออก ปลดออกหรือให้ออกจากราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจเพราะทุจริตต่อหน้าที่ หรือถือว่ากระทำการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ

(5) ไม่เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง สมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหาร ท้องถิ่น กรรมการที่ปรึกษา หรือผู้ดำรงตำแหน่งที่รับผิดชอบในการบริหารพรรคการเมือง หรือเจ้าหน้าที่ ของพรรคการเมือง เว้นแต่กรณีที่เป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ไม่ถือว่าไม่มีลักษณะ ต้องห้ามเป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิตามมาตรา 12 (4)

(6) ไม่เป็นบุคคลล้มละลาย
 (7) ไม่เป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ
 (8) ไม่เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกโดยไม่รอกการกำหนดโทษหรือ รอกการลงโทษเว้นแต่ในความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

มาตรา 15 กรรมการตามมาตรา 12 (3) และ (4) มีวาระการดำรงตำแหน่ง สามปี

ในกรณีที่กรรมการพ้นจากตำแหน่งตามวาระ แต่ยังมีได้แต่งตั้งกรรมการ ใหม่ให้กรรมการนั้นปฏิบัติหน้าที่ไปพลางก่อนจนกว่าจะได้แต่งตั้งกรรมการใหม่กรรมการซึ่งพ้นจาก ตำแหน่งตามวาระ อาจได้รับแต่งตั้งอีกได้

มาตรา 16 นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระ กรรมการตามมาตรา 12 (3) และ (4) พ้นจากตำแหน่ง เมื่อ

(1) ตาย
 (2) ลาออก
 (3) คณะรัฐมนตรีให้ออก เพราะบกพร่องต่อหน้าที่ มีความประพฤติเสื่อม เสี่ยง หรือหย่อนความสามารถ

(4) ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกโดยไม่รอกการกำหนดโทษหรือ รอกการลงโทษ เว้นแต่ในความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

(5) ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 14

มาตรา 17 ในกรณีที่กรรมการตามมาตรา 12 (3) และ (4) พ้นจากตำแหน่งก่อนวาระให้คณะรัฐมนตรีแต่งตั้งผู้อื่นดำรงตำแหน่งแทน และให้ผู้ได้รับแต่งตั้งอยู่ในตำแหน่งเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของผู้ซึ่งตนแทน เว้นแต่วาระของกรรมการเหลืออยู่ไม่ถึงเก้าสิบวันจะไม่ดำเนินการเพื่อให้มีการแต่งตั้งกรรมการแทนก็ได้

มาตรา 18 การประชุมของคณะกรรมการต้องมีกรรมการมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมด จึงจะเป็นองค์ประชุม

ให้ประธานกรรมการเป็นประธานในที่ประชุม ถ้าประธานกรรมการไม่มาประชุมหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้กรรมการที่มาประชุมเลือกกรรมการคนหนึ่งเป็นประธานในที่ประชุม

การวินิจฉัยชี้ขาดของที่ประชุมให้ถือเสียงข้างมาก กรรมการคนหนึ่งให้มีเสียงหนึ่งในการลงคะแนน ถ้าคะแนนเสียงเท่ากัน ให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

มาตรา 19 คณะกรรมการจะแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณาหรือปฏิบัติการอย่างหนึ่งอย่างใดแทนคณะกรรมการหรือตามที่คณะกรรมการมอบหมายได้ และให้นำความในมาตรา 18 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา 20 ให้มีคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัดทุกจังหวัดดังต่อไปนี้

(1) ในกรุงเทพมหานคร ให้มีคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนกรุงเทพมหานครประกอบด้วย ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครหรือรองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครที่ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครมอบหมาย เป็นประธานกรรมการ ปลัดกรุงเทพมหานคร ผู้แทนกรมการพัฒนาชุมชนผู้แทนกรมส่งเสริมการส่งออก ผู้แทนกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ผู้แทนกรมสรรพากร ผู้แทนสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ ผู้แทนสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ผู้แทนธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ผู้แทนธนาคารออมสิน ผู้แทนวิสาหกิจชุมชนจำนวนหกคน ซึ่งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครแต่งตั้งจากบุคคลซึ่งได้รับการสรรหาจากผู้ดำเนินกิจการวิสาหกิจชุมชนในกรุงเทพมหานครตามระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนด และผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนสามคนซึ่งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครแต่งตั้งจากบุคคลซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ในด้านการบริหารธุรกิจหนึ่งคน ด้านการเงินหนึ่งคน และด้านการค้าและอุตสาหกรรมหนึ่งคนในกรุงเทพมหานคร เป็นกรรมการและเกษตรจังหวัดเป็นกรรมการและเลขานุการ

(2) ในจังหวัดอื่น ให้มีคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัดประกอบด้วยผู้ว่าราชการจังหวัดหรือรองผู้ว่าราชการจังหวัดที่ผู้ว่าราชการจังหวัดมอบหมาย เป็นประธานกรรมการ ปลัดจังหวัด นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัด พัฒนาการจังหวัด พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด พาณิชย์จังหวัด อุตสาหกรรมจังหวัด ผู้แทนกรมสรรพากรที่มีสำนักงานตั้งอยู่ในจังหวัดนั้นหนึ่งคน ผู้แทนธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรที่มีสาขาตั้งอยู่ในจังหวัดนั้นหนึ่งคน ผู้แทนธนาคารออมสินที่มีสาขาตั้งอยู่ในจังหวัดนั้นหนึ่งคน ผู้แทนวิสาหกิจชุมชนจำนวนหกคนซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งจากบุคคลซึ่งได้รับการสรรหาจากผู้ดำเนินกิจการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดนั้น ตามระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนด และผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนสามคนซึ่งผู้ว่าราชการ

จังหวัดแต่งตั้งจากบุคคลซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ในด้านการบริหารธุรกิจหนึ่งคน ด้านการเงินหนึ่งคน และด้านการค้าและอุตสาหกรรมหนึ่งคน ในจังหวัดนั้น เป็นกรรมการ และเลขาธิการ จังหวัด เป็นกรรมการและเลขานุการ

มาตรา 21 คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัด มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(1) เสนอความเห็นต่อคณะกรรมการเกี่ยวกับนโยบาย มาตรการ และแผนการพัฒนาและส่งเสริมกิจการวิสาหกิจชุมชนในกรุงเทพมหานครหรือในจังหวัด แล้วแต่กรณี

(2) ประสานงานกับหน่วยงานทางภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การส่งเสริมกิจการวิสาหกิจชุมชนในกรุงเทพมหานครหรือในจังหวัด แล้วแต่กรณี เป็นไปอย่างมีเอกภาพและมีประสิทธิภาพ

(3) ให้การส่งเสริมและช่วยเหลือในการขอจดทะเบียนสิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า หรือทรัพย์สินทางปัญญาอื่น หรือการใด ๆ เพื่อประโยชน์ของกิจการวิสาหกิจชุมชน ในกรุงเทพมหานครหรือในจังหวัด แล้วแต่กรณี

(4) พิจารณาหรือเสนอแนะต่อคณะกรรมการเกี่ยวกับการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดตามที่บัญญัติไว้ในหมวด 4

(5) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่พระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่นบัญญัติให้ เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัด หรือตามที่คณะกรรมการมอบหมาย การดำเนินการตาม (2) (3) หรือ (4) ของคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัดจะต้องไม่ขัดหรือแย้งกับนโยบาย มาตรการ หรือแผนการพัฒนาและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนที่คณะกรรมการกำหนดหรือเสนอต่อคณะรัฐมนตรี

มาตรา 22 ให้นำความในมาตรา 14 มาตรา 15 มาตรา 16 และมาตรา 17 มาใช้บังคับแก่กรรมการผู้แทนวิสาหกิจชุมชนและกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัดซึ่งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครหรือผู้ว่าราชการจังหวัด แล้วแต่กรณี แต่งตั้งโดยอนุโลม เว้นแต่การพ้นจากตำแหน่งของกรรมการดังกล่าวตามมาตรา 16 (3) ให้พ้นจากตำแหน่งเมื่อผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครหรือผู้ว่าราชการจังหวัด แล้วแต่กรณี ให้ออก

ให้นำความในมาตรา 18 และมาตรา 19 มาใช้บังคับแก่คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัดโดยอนุโลม

มาตรา 23 ให้กรรมการ อนุกรรมการ กรรมการตามมาตรา 20 และกรรมการตามมาตรา 31 ได้รับเบี้ยประชุม ค่าพาหนะ ค่าเบี้ยเลี้ยง ค่าเช่าที่พัก และค่าใช้จ่ายอย่างอื่น ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ตามที่คณะรัฐมนตรีกำหนด

มาตรา 24 ให้กรมส่งเสริมการเกษตรทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการรับผิดชอบงานธุรการ งานประชุม การศึกษาข้อมูล และกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับงานของคณะกรรมการ

ให้สำนักงานเกษตรจังหวัดทำหน้าที่และรับผิดชอบงานตามวรรคหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับงานของคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัด

หมวด 4 การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. 2548 : 1-5)

มาตรา 25 วิสาหกิจชุมชนหรือเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนต่อกรมส่งเสริมการเกษตรแล้วสามารถขอรับการส่งเสริม หรือสนับสนุนจากคณะกรรมการได้ ตามวิธีการที่คณะกรรมการกำหนด

มาตรา 26 ให้คณะกรรมการจัดให้มีมาตรการในการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนระดับปฐมภูมิในการประกอบกิจการอย่างครบวงจร รวมถึงการให้ความรู้และการสนับสนุนในการจัดตั้ง การร่วมมือซึ่งกันและกัน การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการนำวัตถุดิบทรัพยากร หรือภูมิปัญญาของชุมชนมาใช้ให้เหมาะสมกับกิจการวิสาหกิจชุมชนและสภาพท้องถิ่นนั้น ๆ หรือการให้ความรู้เกี่ยวกับขบวนการผลิตและการบริหารจัดการธุรกิจทุกด้าน ไม่ว่าจะการบริหารงานบุคคล การบัญชี การจัดหาทุน หรือการตลาด ทั้งนี้ เพื่อให้กิจการวิสาหกิจชุมชนในระดับปฐมภูมิมีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้

มาตรา 27 ให้คณะกรรมการจัดให้มีมาตรการในการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่มีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้แล้วตามมาตรา 26 อย่างต่อเนื่อง รวมถึงการให้ความรู้และการสนับสนุนในการประกอบกิจการวิสาหกิจชุมชนในระดับที่สูงขึ้นตามความพร้อมและความต้องการของกิจการวิสาหกิจชุมชน เช่น การส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกิจการวิสาหกิจชุมชนและการออกแบบที่ทันสมัยตามความต้องการของตลาด การร่วมมือซึ่งกันและกัน หรือให้ความช่วยเหลือในการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีในด้านต่าง ๆ ทั้งในด้านคุณภาพการผลิต การจัดการ และการตลาด เพื่อสร้างความพร้อมให้แก่กิจการวิสาหกิจชุมชนในระดับที่สูงยิ่งขึ้น

มาตรา 28 ในกรณีที่วิสาหกิจชุมชนประสงค์จะรวมตัวกันจัดตั้งเป็นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนหรือดำเนินการจัดตั้งเป็นองค์กรธุรกิจใด ๆ ให้คณะกรรมการให้การสนับสนุนในการจัดตั้งการประกอบการ การตลาด รวมทั้งส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกันระหว่างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนหรือภาคธุรกิจหรืออุตสาหกรรมอื่น เพื่อขยายและสร้างความมั่นคงให้แก่กิจการวิสาหกิจชุมชน

มาตรา 29 ให้คณะกรรมการส่งเสริมการดำเนินกิจการวิสาหกิจชุมชนเกี่ยวกับการรักษาคุณภาพผลิตภัณฑ์และการรับรองเกี่ยวกับแหล่งกำเนิด ส่วนประกอบ วิธีการผลิต คุณภาพ หรือคุณลักษณะอื่นใดของสินค้าหรือการรับรองเกี่ยวกับสภาพ คุณภาพ ชนิด หรือคุณลักษณะอื่นใดของบริการ เพื่อให้สินค้าหรือบริการของกิจการวิสาหกิจชุมชนเป็นที่เชื่อถือ รวมทั้งปลอดภัยต่อผู้บริโภคหรือผู้ใช้บริการ

ในการส่งเสริมตามวรรคหนึ่ง ให้คณะกรรมการพิจารณาให้คำปรึกษาหรือให้ความช่วยเหลือแก่กิจการวิสาหกิจชุมชนในการขอจดทะเบียนเครื่องหมายรับรองตามกฎหมายว่าด้วยเครื่องหมายการค้า หรือให้คำปรึกษาหรือให้ความช่วยเหลืออื่นใดเพื่อให้ความคุ้มครองแก่สินค้าหรือบริการของกิจการวิสาหกิจชุมชนนั้นตามที่เห็นสมควร

มาตรา 30 ในการส่งเสริมและสนับสนุนกิจการวิสาหกิจชุมชน ให้คณะกรรมการพิจารณาดำเนินการในเรื่องดังต่อไปนี้

(1) ประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การส่งเสริมและสนับสนุน มาตรการที่คณะกรรมการจัดให้มีขึ้นตามมาตรา 26 และมาตรา 27 และการส่งเสริมหรือการสนับสนุน ตามมาตรา 28 และมาตรา 29

(2) ให้การส่งเสริมและสนับสนุน หรือประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้การสนับสนุนแก่กิจการวิสาหกิจชุมชนที่มีปัญหาเกี่ยวกับเงินทุนในการประกอบการ

(3) จัดให้มีการฝึกอบรมหรือการถ่ายทอดความรู้ที่เป็นประโยชน์และ เป็นไปตามความต้องการของกิจการวิสาหกิจชุมชน เช่น การฝึกอบรมด้านการจัดการ การบัญชี ภาษีอากร หรือการถ่ายทอดความรู้หรือเทคโนโลยีด้านการผลิตหรือการตลาด

(4) เสนอแนะให้มีการแก้ไขกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับใด ๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานหรือการส่งเสริมกิจการวิสาหกิจชุมชน

(5) ดำเนินการในเรื่องอื่นใดที่คณะกรรมการเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อ การส่งเสริมกิจการวิสาหกิจชุมชน

มาตรา 31 ให้มีคณะกรรมการประสานนโยบายกองทุนเพื่อพัฒนากิจการ วิสาหกิจชุมชนประกอบด้วย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังเป็นประธานกรรมการ และกรรมการอื่น อีกไม่เกินสิบสองคนซึ่งคณะกรรมการแต่งตั้ง มีหน้าที่ดังต่อไปนี้

(1) ประสานการดำเนินการของกองทุนต่าง ๆ เพื่อให้สามารถสนับสนุน กิจการวิสาหกิจชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ ลดการซ้ำซ้อนที่ไม่เกิดประโยชน์ และส่งเสริมสนับสนุน ซึ่งกันและกัน

(2) ติดตาม และประเมินการดำเนินงานของกองทุนต่าง ๆ ที่มีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับกิจการวิสาหกิจชุมชน

(3) เสนอแนะต่อกองทุนที่เกี่ยวข้องหรือคณะกรรมการเกี่ยวกับ แนวทางการดำเนินงานหรือการแก้ไขปัญหาเงินทุนในการสนับสนุนกิจการวิสาหกิจชุมชน

(4) ดำเนินการอื่นใดตามที่คณะกรรมการมอบหมาย

ให้นำความในมาตรา 15 มาตรา 16 และมาตรา 17 มาใช้บังคับแก่กรรมการ ประสานนโยบายกองทุนเพื่อพัฒนากิจการวิสาหกิจชุมชนซึ่งคณะกรรมการแต่งตั้งโดยอนุโลม เว้นแต่การพ้นจากตำแหน่งของกรรมการดังกล่าวตามมาตรา 16 (3) ให้พ้นจากตำแหน่ง เมื่อคณะกรรมการให้ออก

ให้นำความในมาตรา 18 มาตรา 19 และมาตรา 24 มาใช้บังคับแก่ คณะกรรมการประสานนโยบายกองทุนเพื่อพัฒนากิจการวิสาหกิจชุมชนโดยอนุโลม

มาตรา 32 ในกรณีที่มีกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับใดกำหนดให้กิจการ วิสาหกิจชุมชนต้องดำเนินการใดอันเป็นภาระที่ไม่เหมาะสมหรือเกินสมควร คณะกรรมการอาจเสนอต่อ คณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาดำเนินการให้มีการลดภาระดังกล่าวแก่กิจการวิสาหกิจชุมชนได้ตามที่ เห็นสมควร

มาตรา 33 ในกรณีที่คณะกรรมการประสานงานกับส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์กรมหาชนหรือหน่วยงานอื่นของรัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการตามมาตรา 30 แล้วไม่บรรลุผล ให้คณะกรรมการเสนอเรื่องดังกล่าวต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป

บทเฉพาะกาล

มาตรา 34 ในวาระเริ่มแรก ให้นายกรัฐมนตรีดำเนินการเพื่อให้มีการแต่งตั้ง กรรมการตามมาตรา 12 (3) และ (4) กรรมการผู้แทนวิสาหกิจชุมชนและกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิใน คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัดตามมาตรา 20 ให้แล้วเสร็จภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับผู้รับสนองพระบรมราชโองการพ้นตำรวจโทพักฉินฉินวัตรนายกรัฐมนตรีเล่ม 122 ตอนที่ 6 ก ราชกิจจานุเบกษา 2548

หมายเหตุ

เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่เศรษฐกิจชุมชน เป็นพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง และโดยที่เศรษฐกิจชุมชนในปัจจุบันจำนวนหนึ่งยังอยู่ในระดับที่ไม่พร้อมจะเข้ามาแข่งขันทางการค้าทั้งในระดับภายในประเทศและระหว่างประเทศ สมควรให้มีการส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาความสามารถในการจัดการ และการพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชน อันจะยังผลให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้และพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งพร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคต ไม่ว่าในระดับใด รวมไปถึงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไปสู่การเป็นผู้ประกอบกิจการขนาดย่อมและขนาดกลางต่อไป จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. 2548 : 1-5)

ภาคผนวก จ
เกณฑ์การคัดสรรสุดยอด หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย

**เกณฑ์การคัดสรรสุดยอด หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย (OTOP Product Champion)
ระดับจังหวัด / ระดับภาค**

1. บทนำ

คณะกรรมการอำนวยการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์แห่งชาติ (กอ.นตผ) โดย ฯพณฯ รองนายกรัฐมนตรี (นายสมคิด จาตุศรีพิทักษ์) ประธานคณะกรรมการฯ ได้กำหนดกรอบแนวคิดในการดำเนินการโครงการ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ในเรื่องสินค้า OTO Product Champion โดยจะคัดสรรจากสินค้าสุดยอดของจังหวัด ภาค และประเทศ รวมทั้งมีการเชื่อมโยงมาตรฐานสินค้าจากระดับภูมิภาคสู่สากล (Local Link Global)

กรอบในการคัดสรรสินค้าและสุดยอดของจังหวัด ภาค และประเทศ คือ

1. สามารถส่งออกได้ (Exportable) โดยมีความแกร่งของตราสินค้า (Brand Equity)
2. ผลิตอย่างต่อเนื่องและคุณภาพคงเดิม (Continuous & Consistent)
3. ความมีมาตรฐาน (Standardization) โดยมีคุณภาพ (Quality) และสร้างความพึงพอใจแก่ลูกค้า (Satisfaction)
4. มีประวัติความเป็นมาของผลิตภัณฑ์ (Story of Product)

ประเภทสินค้าที่คัดสรร (Product Classification) แบ่งออกเป็น 6 กลุ่มใหญ่ ดังนี้

1. **ประเภทอาหาร** หมายถึง ผลิตผลทางการเกษตรที่บริโภคสด เช่น พืชผัก ผลไม้ เป็นต้น และผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูป ทั้งอาหารแปรรูปที่พร้อมบริโภค หรืออาหารแปรรูปกึ่งสำเร็จรูป รวมถึงอาหารแปรรูปที่ใช้เป็นวัตถุดิบสำหรับอุตสาหกรรมต่อเนื่อง เช่น น้ำพริก พริกแห้ง เป็นต้น
2. **ประเภทเครื่องดื่ม** หมายถึง ผลิตภัณฑ์ประเภทเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ เช่น สุราแช่ สุรากลั่น เป็นต้น และไม่มีแอลกอฮอล์ รวมถึงผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มที่พร้อมดื่ม ผลิตภัณฑ์ประเภทชาละลาย และผลิตภัณฑ์ประเภทขง เช่น น้ำผลไม้ น้ำสมุนไพร ชิงผงสำเร็จรูป ชาใบหม่อน เป็นต้น
3. **ประเภทผ้า เครื่องแต่งกาย** หมายถึง ผ้าทอและผ้าถักจากเส้นใยธรรมชาติ หรือเส้นใยธรรมชาติผสมเส้นใยสังเคราะห์ เช่น ผ้าแพรวา ผ้าถักโครเชต์ เป็นต้น ผลิตภัณฑ์ประเภทเสื้อผ้า เครื่องประดับ ตกแต่งร่างกายวัสดุทุกประเภท เช่น ผ้าพันคอ หมวก กระเป๋า เข็มขัด สร้อยคอ ต่างหู รองเท้า เป็นต้น
4. **ประเภทเครื่องใช้และเครื่องประดับตกแต่ง** หมายถึง ผลิตภัณฑ์ประเภทเครื่องเรือน เครื่องตกแต่งบ้าน เครื่องใช้สำนักงาน เครื่องใช้สอยต่าง ๆ รวมทั้งผลิตภัณฑ์ในกลุ่มจักสาน , ถักสาน ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการใช้สอย เช่น ดอกไม้ประดิษฐ์ โต๊ะ แก้ว เป็นต้น
5. **ประเภทศิลปะประติมากรรมและของที่ระลึก** หมายถึง สิ่งประดิษฐ์ที่สะท้อนวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมท้องถิ่น

6. ประเภทสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหารและยา หมายถึง ผลผลิตจากธรรมชาติที่ไม่ใช่การบริโภคและรักษาโรค เช่น เครื่องสำอางสมุนไพร สมุนไพร แชมพูสมุนไพร น้ำมันหอมระเหย เป็นต้น

วัตถุประสงค์การจัดทำคู่มือ

หลักเกณฑ์การคัดสรรสุดยอด หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย (OTOP Product Champion) เพื่อใช้เป็นแนวทางประกอบการคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทยในระดับจังหวัด / ภาค โดยเกณฑ์การคัดสรรพิจารณาถึงความสามารถในการผลิต (Supply Side) ควบคู่ไปกับความต้องการของตลาด (Demand Side) ซึ่งจะใช้เป็นคู่มือสำหรับคณะกรรมการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ในระดับจังหวัด / อำเภอ (นตผ.จังหวัด / นตผ.อำเภอ) และการคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทยในระดับภาค ในการพิจารณาคัดสรรสุดยอด หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย เพื่อส่งต่อให้คณะกรรมการประกวดและจัดงาน OTO Product Champion ในระดับประเทศ จัดประกวดเพื่อคัดสรรสุดยอด หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย สำหรับส่งออกต่อไป

หลักเกณฑ์การคัดสรร OTO Product Champion ที่จะกล่าวต่อไปนี้ใช้ในการคัดเลือกสินค้าใน “กลุ่มผู้ผลิต”(Supply Side) โดยเฉพาะซึ่งกลุ่มผู้ผลิตในที่นี้ หมายถึง กลุ่มคนที่มีการรวมกลุ่มกันประกอบกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งทั้งที่จดทะเบียนอย่างเป็นทางการหรือที่ไม่มีการจดทะเบียนเป็นทางการ รวมกลุ่มเองโดยธรรมชาติ ได้แก่ กลุ่ม ชมรม สมาคม สหกรณ์ มูลนิธิ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังรวมถึงผู้ผลิตที่เป็นนิติบุคคล และวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs)

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

จากการดำเนินการคัดสรรสุดยอด หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย (OTOP Product Champion) ในครั้งนี้ จะทำให้ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตโดยชุมชนฐานรากได้มีโอกาสเข้าสู่เวทีการคัดสรรโดยผ่านเกณฑ์ชี้วัดจากหลักเกณฑ์ชี้วัดจากหลักเกณฑ์การคัดสรรที่ใช้กับ “กลุ่มผู้ผลิต”(Supply Side) มีโอกาสในการเชื่อมโยงมาตรฐานคุณภาพผลิตภัณฑ์ โดยการนำไปสู่การคัดสรรในเวทีระดับประเทศ ตามหลักเกณฑ์การคัดสรรที่ใช้กับ “กลุ่มผู้ซื้อ”(Demand Slide) ในการส่งออกต่างประเทศต่อไป เป็นการเชื่อมโยงมาตรฐานจากระดับภูมิภาคสู่สากลที่เป็นรูปธรรม (Local Link Global)

กรอบแนวคิดของหลักเกณฑ์การคัดสรรสุดยอด หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย (OTOP Product Champion)ในระดับจังหวัด / ภาค โดยการสร้างหลักเกณฑ์ทั่วไป (General Criteria) ที่สามารถใช้พิจารณาได้กับทุกกลุ่มผลิตภัณฑ์ และหลักเกณฑ์เฉพาะกลุ่มผลิตภัณฑ์ (Specific Criteria) การพัฒนาเกณฑ์ได้จัดการประชุมร่วมกันของทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการถกแถลง และมีการมีส่วนร่วมในการหาข้อมูล รายละเอียดในการจัดทำเกณฑ์ครั้งนี้ ซึ่งเป็นการทำงานในเชิงบูรณาการความคิดเห็น ข้อเสนอแนะจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

2. หลักเกณฑ์การคัดสรรสุดยอด หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย (OTOP Product Champion)เกณฑ์การคัดสรร ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่

ส่วน ก ข้อมูลทั่วไป ประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1) ชื่อกลุ่ม จำนวนสมาชิกกลุ่ม ประเภทผลิตภัณฑ์ ชื่อหัวหน้ากลุ่ม สถานที่ตั้ง และการติดต่อกลุ่ม

2) สถานะของกลุ่ม

3) จำนวนแรงงาน

ส่วน ข หลักเกณฑ์ทั่วไป (General Criteria) 5 ด้าน ประกอบด้วย

1) ด้านการผลิต ประกอบด้วยปัจจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

1.1 แหล่งที่มาของวัตถุดิบ หมายถึง ปริมาณวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตที่ได้มาจากพื้นที่ในจังหวัดนั้น ต่อปริมาณวัตถุดิบทั้งหมดที่ใช้ในการผลิต

1.2 การขยายแรงงาน / กำลังการผลิต หมายถึง จำนวนแรงงานหรือเครื่องจักร อุปกรณ์ หรือผลผลิตที่เพิ่มขึ้นในแต่ละปี

1.3 ช่วงระยะเวลาในการผลิต หมายถึง ช่วงระยะเวลาที่ผู้ผลิตทำการผลิตสินค้าขึ้น ๆ ในแต่ละปี

1.4 กำลังการผลิต หมายถึง เมื่อมีการสั่งซื้อสินค้าจากลูกค้ามีความสามารถผลิตสินค้าได้ตามจำนวนที่ลูกค้าต้องการหรือไม่ ระดับใด

1.5 การรักษาสีเงาแวดล้อมในกระบวนการผลิต หมายถึง กระบวนการผลิตสินค้ามีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเพียงใด และมีระบบในการแก้ไขผลกระทบของสิ่งแวดล้อม หรือไม่

1.6 ศักยภาพการผลิตจำนวนมากเพื่อจำหน่าย หมายถึง เมื่อลูกค้าสั่งซื้อสินค้าเป็นจำนวนมากและหลายครั้ง สามารถผลิตสินค้าได้คุณภาพเหมือนเดิมหรือไม่ เพียงใด

2) ด้านการตลาด ประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

2.1 แหล่งจำหน่ายหลักของสินค้า หมายถึง แหล่งจำหน่ายที่นำสินค้าไปขาย

2.2 จำนวนแหล่งจำหน่ายสินค้า หมายถึง จำนวนร้านค้า แหล่งจำหน่ายผู้รับซื้อสินค้า ที่นำสินค้าไปจำหน่าย

2.3 รายได้ในการจัดจำหน่ายสินค้าเทียบกับปีที่ผ่านมา หมายถึง ปริมาณรายได้จากการจำหน่ายสินค้าในรอบ 12 เดือนนี้ เทียบกับปริมาณการจำหน่ายในรอบ 12 เดือนที่แล้ว

2.4 ความต่อเนื่องของตลาด หมายถึง การมีลูกค้าเก่าหรือลูกค้าใหม่อย่างต่อเนื่องหรือทั้งสองอย่างและการสั่งซื้อ เป็นอย่างไร

2.5 รูปแบบของบรรจุภัณฑ์ หมายถึง ลักษณะหรือรูปแบบบรรจุภัณฑ์ที่ใช้บรรจุสินค้า เพื่อความสวยงามและไม่ให้สินค้าเสียหาย

2.6 เครื่องหมายและฉลาก หมายถึง ข้อความและเครื่องหมายที่แจ้งรายละเอียดของผลิตภัณฑ์ ที่ผู้ผลิตใช้ติดกับสินค้านั้น เพื่อให้ผู้บริโภคหรือผู้ซื้อทราบ

2.7 ช่องทางการจำหน่าย หมายถึง วิธีการที่ผู้ผลิตจำหน่ายสินค้า เช่น จำหน่ายเอง ผ่านคนกลาง ผ่านอินเทอร์เน็ต เป็นต้น

2.8 การสร้างแรงจูงใจ และความพึงพอใจของลูกค้า หมายถึง วิธีการใด ๆ ที่ผู้ผลิตใช้เพื่อให้ลูกค้าสนใจและซื้อสินค้า

3) ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

3.1 ที่มาของรูปแบบ สีสีนของผลิตภัณฑ์ หมายถึง ลักษณะและที่มาของรูปแบบ และสีสีนของผลิตภัณฑ์ที่ได้มาโดยวิธีการใด

3.2 การพัฒนารูปแบบ สีสีนของผลิตภัณฑ์ หมายถึง การปรับเปลี่ยนรูปแบบ และสีสีนของผลิตภัณฑ์ให้ดีขึ้นโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.3 การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ผลิตในรอบ 1 ปี หมายถึง รูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้มีการพัฒนาอย่างไร จากใคร

3.4 การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงรูปแบบบรรจุภัณฑ์

3.5 คุณภาพของผลิตภัณฑ์ หมายถึง ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณลักษณะด้านวัตถุดิบ กระบวนการผลิต และการรับรองมาตรฐาน ที่สนองความต้องการ และความพึงพอใจของผู้บริโภค แบ่งการพิจารณาเป็น 2 กรณี คือ กรณีผลิตภัณฑ์ประเภทอาหาร / เครื่องดื่ม และกรณีผลิตภัณฑ์ประเภทผ้า เครื่องแต่งกาย เครื่องใช้ เครื่องประดับตกแต่ง ศิลปะประดิษฐ์ และของที่ระลึก และสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหารและยา

4) ด้านเรื่องราวหรือตำนานของผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วยปัจจัยต่างๆ ดังนี้

4.1 เรื่องราวของตัวผลิตภัณฑ์ (Story of Product) หมายถึง ประวัติความเป็นมาของตัวผลิตภัณฑ์ เช่น วัตถุดิบ วิธีการผลิต หรือภูมิปัญญาที่ใช้ในการผลิตผลิตภัณฑ์นั้นๆ

4.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่น / เอกลักษณ์ของท้องถิ่น หมายถึง มีการนำความรู้ ทักษะ ความสามารถในการผลิตที่สืบสานมาจากบรรพบุรุษในท้องถิ่นนั้น ๆ มาใช้ในการผลิตมากน้อย เพียงใด

5) ด้านความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

5.1 ระยะเวลาในการจัดตั้งกลุ่ม หมายถึง จำนวนปี นับจากการที่กลุ่มเริ่มทำธุรกิจ หรือเริ่มผลิตสินค้าเพื่อจำหน่าย ไม่นับรวมการผลิตเพื่อใช้เอง หรือเมื่อเริ่มรวมกลุ่ม แต่ยังไม่มีการผลิต

5.2 กองทุนของกลุ่ม หมายถึง เงินทุนของกลุ่มที่ได้มาจากการดำเนินงาน การปันผลจากการดำเนินงาน การถือหุ้นของสมาชิก หรือการสะสมเป็นกองทุน เพื่อใช้ในการดำเนินงานต่าง ๆ ซึ่งไม่รวมถึงเงินกู้ยืมจากแหล่งต่าง ๆ

5.3 การบริหารจัดการองค์กร / กลุ่ม หมายถึง การบริหารจัดการกลุ่มที่มีระเบียบ โครงสร้างองค์กรที่ชัดเจน มีกฎระเบียบปฏิบัติของกลุ่มที่ชัดเจน ทั้งที่กำหนดเป็นลายลักษณ์อักษร หรือข้อตกลงร่วมกัน รวมทั้งกลุ่มที่จดทะเบียนอย่างเป็นทางการ และรวมตัวกันเองโดยธรรมชาติ

ส่วน ค หลักเกณฑ์เฉพาะกลุ่มผลิตภัณฑ์ (Specific Criteria)

“ประเภทอาหาร” ประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1. ลักษณะทั่วไป หมายถึง ลักษณะของสี กลิ่น รส ซึ่งต้องเป็นไปตามธรรมชาติของส่วนประกอบที่ใช้ทำ และต้องไม่พบสิ่งแปลกปลอมที่มองเห็น หรือสัมผัสได้

2. มีเครื่องหมายรับรองมาตรฐาน หมายถึง จำนวนเครื่องหมายรับรองมาตรฐานที่ได้รับทั้งหมด

“ประเภทเครื่องดื่ม” ประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์

1. ลักษณะทั่วไป หมายถึง ลักษณะของความใส สี กลิ่น รสชาติแรงแอลกอฮอล์

2. การได้รับอนุญาตตามกฎหมาย หมายถึง การได้รับอยู่ระหว่างการขอการไม่ได้รับอนุญาตตามกฎหมาย

3. มีเครื่องหมายรับรองมาตรฐาน หมายถึง จำนวนเครื่องหมายรับรองมาตรฐานที่ได้รับทั้งหมด

เครื่องดื่มที่ไม่มีแอลกอฮอล์

1. ลักษณะทั่วไป หมายถึง ลักษณะของสี กลิ่น รส ซึ่งต้องเป็นไปตามธรรมชาติของส่วนประกอบที่ใช้ทำ และต้องไม่พบสิ่งแปลกปลอมที่มองเห็น หรือสัมผัสได้

2. มีเครื่องหมายรับรองมาตรฐาน หมายถึง จำนวนเครื่องหมายรับรองมาตรฐานที่ได้รับทั้งหมด

“ประเภทผ้า เครื่องแต่งกาย” ประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1. ลักษณะทั่วไป หมายถึง การพัฒนารูปแบบ การออกแบบสี การดูแลรักษาคุณภาพ และการใช้งาน

2. มีเครื่องหมายรับรองมาตรฐาน หมายถึง จำนวนเครื่องหมายรับรองมาตรฐานที่ได้รับทั้งหมด

“ประเภทเครื่องใช้ และเครื่องประดับตกแต่ง” ประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1. ลักษณะทั่วไป หมายถึง การพัฒนารูปแบบ การออกแบบ ความแข็งแรง ความเหมาะสมกับสภาพการใช้งาน การดูแลรักษา ความสวยงาม ทนสมัย

2. มีเครื่องหมายรับรองมาตรฐาน หมายถึง จำนวนเครื่องหมายรับรองมาตรฐานที่ได้รับทั้งหมด

“ประเภทศิลปะประดิษฐ์ และของที่ระลึก” ประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1. ลักษณะทั่วไป หมายถึง การพัฒนารูปแบบ การออกแบบ รูปร่าง รูปทรง ความสวยงาม ทนสมัย ความประณีต การดูแลรักษา ความเป็นศิลปะไทย / วัฒนธรรมไทย ภูมิปัญญาไทย เอกลักษณ์ของภูมิภาค / ท้องถิ่น

2. มีเครื่องหมายรับรองมาตรฐาน หมายถึง จำนวนเครื่องหมายรับรองมาตรฐานที่ได้รับทั้งหมด

“ประเภทสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหารและยา” ประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1. ลักษณะทั่วไป หมายถึง สี กลิ่นตามธรรมชาติของส่วนประกอบที่ใช้ทำ และการใช้งาน

2. มีเครื่องหมายรับรองมาตรฐาน หมายถึง จำนวนเครื่องหมายรับรองมาตรฐานที่ได้รับทั้งหมด

3. การจัดระดับสินค้า (Product Level)

การคัดสรร OTOP Product Champion ประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ ทั้งในด้านหลักเกณฑ์ทั่วไป (General Criteria) ทั้ง 5 ด้าน และหลักเกณฑ์เฉพาะกลุ่มผลิตภัณฑ์ (Specific Criteria) ซึ่งจะนำมากำหนดระดับสินค้า (Product Level) ออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

1. ระดับ 5 ดาว	★★★★★	ได้คะแนนตั้งแต่ 90 คะแนนขึ้นไป
2. ระดับ 4 ดาว	★★★★	ได้คะแนนระหว่าง 70 – 89 คะแนน
3. ระดับ 3 ดาว	★★★	ได้คะแนนระหว่าง 50 – 69 คะแนน
4. ระดับ 2 ดาว	★★	ได้คะแนนระหว่าง 30 – 49 คะแนน
5. ระดับ 1 ดาว	★	ได้คะแนนระหว่าง 30 คะแนน

ผลการคิดสรรในระดับจังหวัด / ภาค โดยคณะอนุกรรมการ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์จังหวัด / อำเภอ (นตผ.จังหวัด / อำเภอ) ซึ่งใช้เกณฑ์การคิดสรรพิจารณาถึงความสามารถในการผลิต (Supply Side) นี้จะส่งต่อให้คณะอนุกรรมการการประกวดและจัดงานในระดับประเทศจัดประกวดเพื่อคัดสรรสุดยอด หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย โดยใช้เกณฑ์การคิดสรรพิจารณาถึงความต้องการของตลาด (Demand Side) เป็นหลัก

การจัดระดับสินค้า (Product Level) โดยพิจารณาถึงความต้องการของตลาด (Demand Side) แบ่งออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่

1. ระดับ A เป็นสินค้าที่สามารถส่งออกได้ทันที
2. ระดับ B เป็นสินค้าที่มีศักยภาพสูง เป็นที่ยอมรับระดับประเทศ และสามารถพัฒนาสู่สากลได้ โดยภาครัฐให้การสนับสนุน
3. ระดับ C เป็นสินค้านี้อันดับกลาง ที่สามารถพัฒนาสู่ระดับ B ได้ โดยปรับปรุงแก้ไขจุดอ่อน / ข้อจำกัดต่าง ๆ ของสินค้า โดยภาครัฐให้การสนับสนุน
4. ระดับ D เป็นสินค้าที่มีศักยภาพต่ำ มีแนวทางการพัฒนา 2 แนวทาง คือ
  - D1 เป็นสินค้าที่สามารถพัฒนาสู่ระดับ C โดยภาครัฐให้การสนับสนุนและมีการประเมินศักยภาพเป็นระยะ
  - D2 เป็นสินค้าที่ไม่สามารถพัฒนาสู่ระดับ C ได้ เนื่องจากมีจุดอ่อนมาก และยากต่อการพัฒนาภาครัฐอาจยกเลิกการส่งเสริมสินค้านั้น

4. หลักเกณฑ์และเงื่อนไขการรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ชุมชน

1. ขอบข่าย

1.1 เอกสารนี้กำหนดนิยาม คุณสมบัติของผู้ยื่นคำขอ การรับรอง การตรวจติดตามผล และยกเลิกการรับรอง และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ชุมชน

2. นิยาม ความหมายของคำที่ใช้ในเอกสารนี้ มีดังต่อไปนี้

2.1 การรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ชุมชน หมายถึง การให้การรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ชุมชนของผู้ผลิตในชุมชนที่เกิดการรวมกลุ่มกันประกอบกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งทั้งที่จดทะเบียนอย่างเป็นทางการหรือไม่มีการจดทะเบียนเป็นการรวมกลุ่มเองโดยธรรมชาติ หรือชุมชนในโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ที่ผ่านการคัดเลือกจากจังหวัด และ/หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนที่สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมได้ประกาศกำหนดไว้แล้ว

2.2 ผู้ยื่นคำขอ หมายถึง ผู้ผลิตที่อยู่ในชุมชนและ/หรือจากโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ที่ผ่านการคัดเลือกจากคณะกรรมการอำนวยการ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์แห่งชาติ (กอ.นตผ.)

2.3 ผู้ได้รับการรับรอง หมายถึง ผู้ยื่นคำขอที่ผ่านการตรวจประเมินแล้ว และได้รับการรับรองจากคณะกรรมการมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน

3. คุณสมบัติของผู้ยื่นคำขอ

3.1 ผู้ยื่นคำขอต้องมีคุณสมบัติในข้อหนึ่งข้อใด ดังต่อไปนี้

3.1.1 เป็นผู้ผลิตในชุมชนของโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการคัดเลือกจากคณะกรรมการอำนวยการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์แห่งชาติ (กอ.นตผ.)

3.1.2 เป็นกลุ่มหรือสมาชิกของกลุ่มเกษตรกร กลุ่มสหกรณ์ หรือกลุ่มอื่น ๆ ตามกฎหมายวิสาหกิจชุมชน เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มอาชีพก้าวหน้า กลุ่มธรรมชาติ เป็นต้น

4. การรับรอง

4.1 การรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ชุมชน ประกอบด้วย การดำเนินการดังนี้

4.1.1 ตรวจสอบสถานที่ผลิตและเก็บตัวอย่างจากสถานที่ผลิตส่งตรวจสอบ เพื่อพิจารณาออกใบรับรอง

4.1.2 ตรวจสอบติดตามผลคุณภาพผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ได้รับการรับรองโดยสุ่มซื้อตัวอย่างที่ได้รับการรับรองจากสถานที่จำหน่าย เพื่อตรวจสอบ

4.2 การขอการรับรอง ให้ยื่นคำขอต่อสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม หรือสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด หรือจังหวัด พร้อมหลักฐานและเอกสารต่าง ๆ ตามแบบที่สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมกำหนด

4.3 เมื่อได้รับคำขอตามข้อ 4.2 แล้ว สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมจะนัดหมายการตรวจสอบสถานที่ผลิตเก็บตัวอย่างส่งทดสอบ หรือทดสอบ ณ สถานที่ผลิต

4.4 ประเมินผลการตรวจสอบว่าเป็นไปตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนที่กำหนดไว้หรือไม่

4.5 ใบรับรองผลิตภัณฑ์ มีอายุ 3 ปี นับตั้งแต่วันที่ระบุในใบรับรอง

4.6 การขอต่ออายุใบรับรองหรือการออกใบรับรองฉบับใหม่เมื่อใบรับรองฉบับเก่าสิ้นอายุ ให้ดำเนินการตามข้อ 4.2 ถึง 4.4

5. เงื่อนไขและการตรวจติดตาม

5.1 ผู้ได้รับการรับรองต้องรักษาไว้ซึ่งคุณภาพมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนที่กำหนดไว้ ตลอดระยะเวลาที่ได้รับการรับรอง

5.2 การประเมินผลการตรวจสอบตัวอย่างที่สุ่มซื้อเพื่อตรวจติดตามผลต้องเป็นไปตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนที่กำหนด

6. การยกเลิกการรับรอง

สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม จะยกเลิกใบรับรอง กรณีใดกรณีหนึ่งดังต่อไปนี้

6.1 ผลิตภัณฑ์ที่ตรวจติดตามผลไม่เป็นไปตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน
2 ครั้งติดต่อกัน

6.2 ผู้ได้รับการรับรองขอยกเลิกใบรับรอง

6.3 มีการประกาศแก้ไขหรือยกเลิกมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ได้กำหนดไว้

6.4 เมื่อใบรับรองครบอายุ 3 ปี นับจากวันที่ได้รับการรับรอง

6.5 กรณีมีการกระทำอันเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขต่าง ๆ ที่กำหนด เช่น การอวดอ้างเกินความเป็นจริง โฆษณาการได้รับการรับรองครอบคลุมรวมถึงผลิตภัณฑ์ที่ไม่ได้รับการรับรอง

7. อื่น ๆ

7.1 ในกรณีที่ยกเลิกใบรับรอง ผู้ได้รับการรับรองต้องยุติการใช้สิ่งพิมพ์ สื่อโฆษณาที่มีการอ้างอิงถึงการได้รับการรับรองทั้งหมด

7.2 สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมไม่รับผิดชอบในการกระทำใดๆ ของผู้ได้รับการรับรองที่ได้กระทำไปโดยไม่สุจริตหรือไม่ปฏิบัติตามหรือฝ่าฝืนหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กำหนด

ข้อแนะนำสำหรับผู้รับใบรับรองให้แสดงเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน

1. ทัวไป

1.1 เอกสารฉบับนี้ใช้ประกอบการได้รับใบรับรองให้แสดงเครื่องหมายผลิตภัณฑ์ชุมชน ซึ่งสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (สมอ.) ได้ตรวจสอบการขอรับรองและคณะกรรมการมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (กมช.) ได้ออกใบรับรองโดยมีเงื่อนไขให้ผู้รับใบรับรองปฏิบัติตามข้อกำหนดแนบข้างต้น

2. ค่าใช้จ่าย ผู้รับใบรับรองไม่ต้องชำระค่าใช้จ่าย ดังนี้

- 2.1 ค่าใช้จ่ายในการตรวจสอบผลิตภัณฑ์ชุมชน (ตัวอย่าง)
- 2.2 ค่าตัวอย่างผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เก็บจากสถานที่จำหน่าย
- 2.3 ค่านำส่งตัวอย่าง

3. การแสดงเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน

3.1 ผู้รับใบรับรองต้องแสดงเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนกับผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เป็นไปตามมาตรฐานเท่านั้น

3.2 การแสดงเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน การทำเครื่องหมายและฉลาก

3.2.1 การแสดงเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนให้ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดแนบท้าย

3.2.2 การทำเครื่องหมายและฉลากต้องมีข้อความครบถ้วนตามที่กำหนดไว้ในมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนและได้รับความเห็นชอบจาก สมอ.

3.2.3 ระยะเวลาในการแสดงเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนให้เป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนด

4. การตรวจสอบสถานที่ผลิตและเก็บตัวอย่างเพื่อตรวจสอบของ สมอ.

4.1 ในการควบคุมการใช้เครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน สมอ. จะได้ส่งพนักงานเจ้าหน้าที่มาตรวจสอบสถานที่ผลิตเป็นครั้งคราวและเก็บตัวอย่างจากสถานที่ผลิต หรือจากแหล่งจำหน่ายไปตรวจสอบ

4.2 การมาตรวจสอบสถานที่ผลิตเพื่อดูการทำและใช้เครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน สมอ. จะไม่แจ้งให้ผู้รับใบรับรองทราบล่วงหน้า ยกเว้นบางกรณี

4.3 พนักงานเจ้าหน้าที่มาตรวจสอบสถานที่ผลิตต้องแสดงบัตรประจำตัวเจ้าหน้าที่ของสถานที่ผลิตทุกครั้ง

4.4 ในการตรวจสอบสถานที่ผลิตและเก็บตัวอย่าง พนักงานเจ้าหน้าที่จะดำเนินการดังนี้

4.4.1 การตรวจสอบสถานที่ผลิต

4.4.1.1 ตรวจสอบกรรมวิธีการทำ การใช้เครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนของสถานที่ผลิต

4.4.1.2 พนักงานเจ้าหน้าที่จะแจ้งผลการตรวจสอบตัวอย่างที่เก็บไปตรวจสอบในครั้งก่อน (ถ้ามี)

4.4.2 การเก็บตัวอย่าง

4.4.2.1 พนักงานเจ้าหน้าที่จะเก็บตัวอย่างตามวิธีการและจำนวนตามที่กำหนดในมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน แต่อาจเก็บตัวอย่างเพิ่มขึ้น ในกรณีดังต่อไปนี้

(1) ใช้เป็นตัวอย่างอ้างอิง

(2) เพื่อแบ่งส่งหน่วยตรวจสอบมากกว่า 1 หน่วยขึ้นไป (กรณีที่หน่วยตรวจสอบเดียวไม่สามารถตรวจสอบได้ครบทุกรายการตามที่มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนกำหนด)

4.4.2.2 พนักงานเจ้าหน้าที่จะออกไปรับ - นำส่งตัวอย่างของ สมอ. ให้สถานที่ผลิตทุกครั้งที่มีการเก็บตัวอย่างและจะให้เจ้าหน้าที่ของสถานที่ผลิตลงนามจ่ายตัวอย่างในใบรับ - ส่งตัวอย่างด้วยใบบางกรณีการนำส่งตัวอย่างพนักงานเจ้าหน้าที่อาจขอให้ผู้รับใบรับรองนำส่งตัวอย่างให้ สมอ. หรือหน่วยตรวจสอบก็ได้

4.5 การตรวจสอบผลิตภัณฑ์ สมอ. จะส่งตัวอย่างที่เก็บจากแหล่งต่าง ๆ

ให้หน่วยงานตรวจสอบเพื่อตรวจสอบและแจ้งผลการตรวจสอบให้ผู้ได้รับการรับรองทราบภายหลัง

5. การเลิกประกอบการ ผู้รับใบรับรองต้องแจ้งให้ สมอ. ทราบภายในสามสิบวันนับแต่วันเลิกกิจการ

(ที่มา : <http://www.thaitambon.com/otop/productchampion/opc2a.htm> : ออนไลน์)

ภาคผนวก ฉ
ภาพประกอบการวิจัย

สัมภาษณ์นางชุลีพร จันโต ประธานกลุ่มสตรีสหกรณ์ศรีฐาน

สัมภาษณ์นางวรัชญา จันโต ประธานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรศรีฐานพลังสามัคคี

สัมภาษณ์นางสิรินรัตน์ กมลวิบูลย์สุข ประธานกลุ่มพัฒนาสตรีศรีฐาน

สัมภาษณ์นางสาวถนอม แสงส่อง ประธานกลุ่มสตรีพัฒนาตำบลศรีฐาน

นางสรินรัตน์ กมลวิบูลย์สุข ได้รับรางวัล Prime Minister Export Award ประเภทหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ยอดเยี่ยม พ.ศ. 2547

ศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ OTOP ต.ศรีฐาน อ.ป่าต้ว จ.ยโสธร
ถ่ายเมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2556 ผู้ถ่าย นายมนต์ชัย เพียรทำ

ป้ายหมู่บ้านชนะเลิศการประกวดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ต้นแบบ ปี 2549
บ้านศรีฐาน ถ่ายเมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2556 ผู้ถ่าย นายมนต์ชัย เพียรทำ

แหล่งเรียนรู้ชุมชน ที่ทำการกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรศรีฐานพลังสามัคคี
ถ่ายเมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2556 ผู้ถ่าย นายมนต์ชัย เพียรทำ

แหล่งเรียนรู้ชุมชน ที่ทำการกลุ่มแม่บ้านสตรีสหกรณ์ศรีฐาน
ถ่ายเมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2556 ผู้ถ่าย นายมนต์ชัย เพียรทำ

สัมภาษณ์นางสมจิตร หลักรัตน์ ประธานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรคำพระ

สัมภาษณ์นางสุรียัน พระสุนิน ประธานกลุ่มสตรีสหกรณ์บ้านคำพระ

สัมภาษณ์นางขนิษฐา สาสาร เลขานุการศูนย์วิสาหกิจชุมชนบ้านคำพระ

สัมภาษณ์นายคำภา ไชยมาตย์ ประกลุ่มเยาวชนคำพระรุ่นที่ 2 บ้านคำพระ

ผู้วิจัยถ่ายภาพร่วมกับนายณัฐพร มหิพันธ์ ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทำที่นอน
หมอนขิดบ้านด่านเหนือ

สัมภาษณ์นางจันทร์เพ็ญ แदनกาไสย กรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทำที่นอน
หมอนขิดบ้านด่านเหนือ

การสนทนากลุ่ม กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านศรีฐาน ตำบลศรีฐาน
อำเภอป่าดู่ จังหวัดยโสธรวันที่ 21 พฤษภาคม 2556

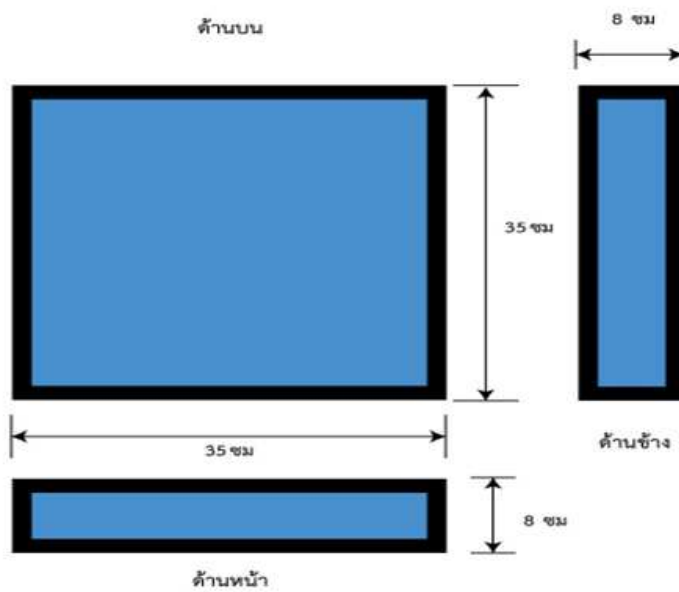
การสนทนากลุ่ม กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านคำพระ ตำบลคำพระ
อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ วันที่ 29 พฤษภาคม 2556

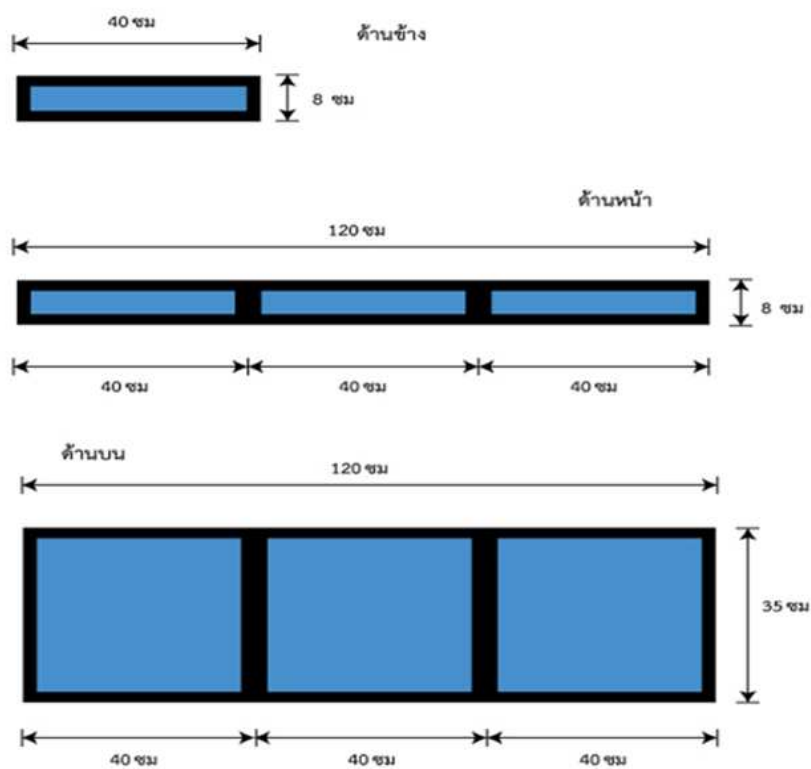
การสนทนากลุ่ม กลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าซิดบ้านด่านเหนือ ต.โป่งงาม
อ.กมลาไสย จ.กาฬสินธุ์ วันที่ 1 มิถุนายน 2556

การประชุมเชิงปฏิบัติการตัวแทนกลุ่มและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลศรีฐาน อ.ป่าดิว จ.ยโสธร เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2556

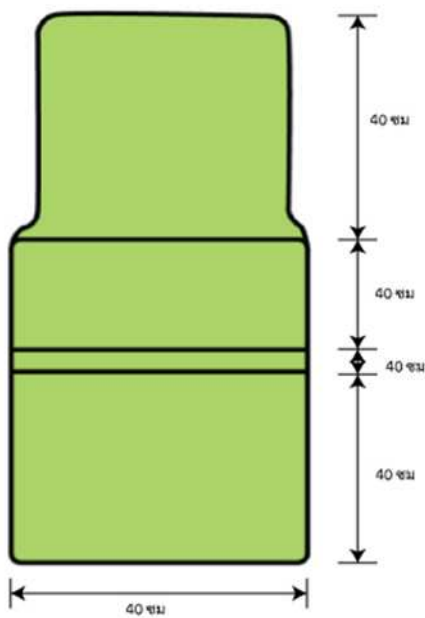
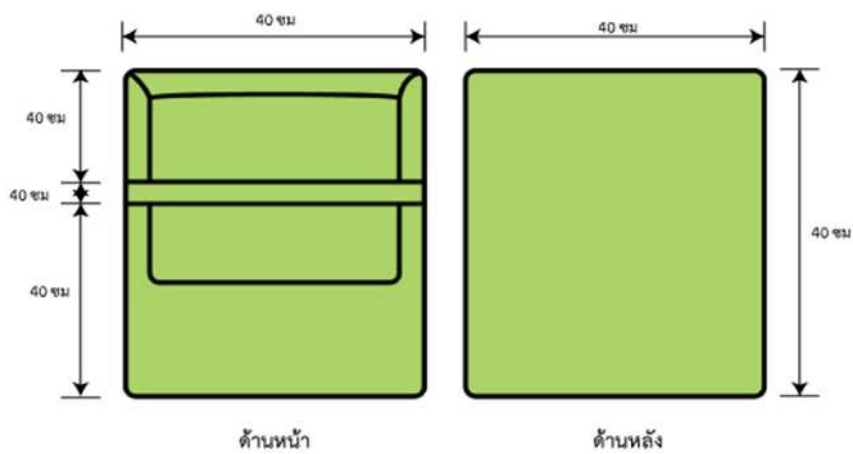
แบบขนาดเบาะนั่งผ้าซิดปักมือ 1 ตอน

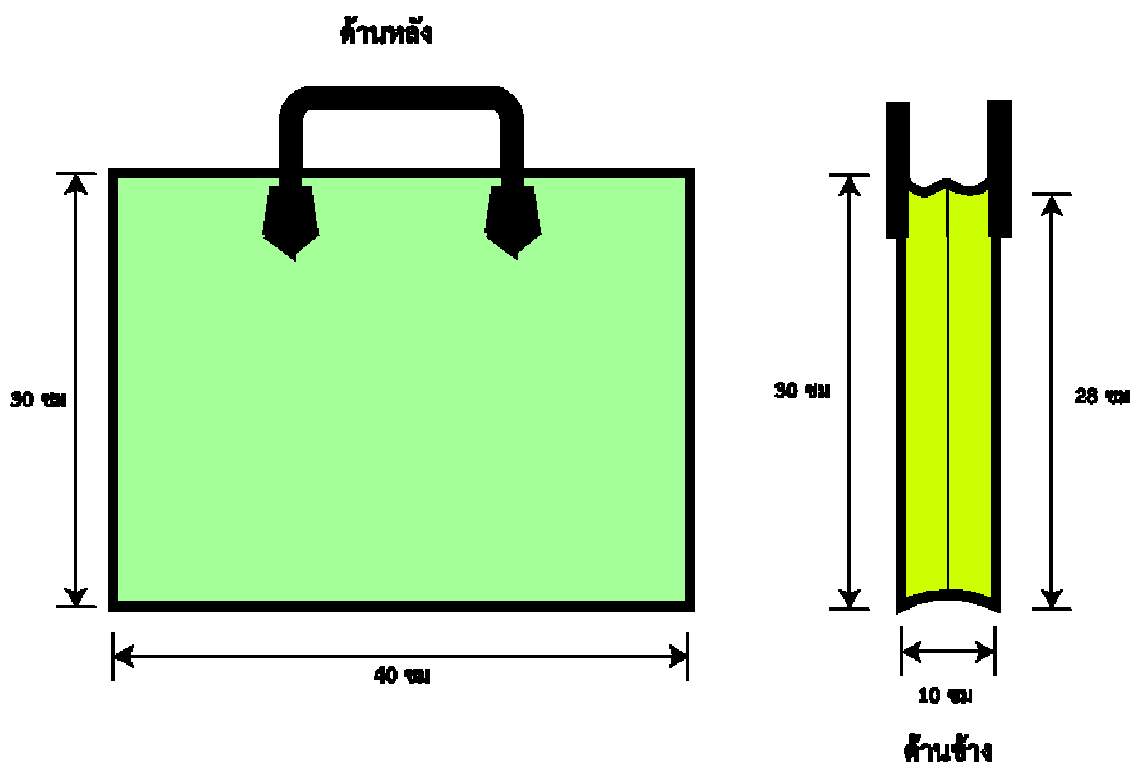
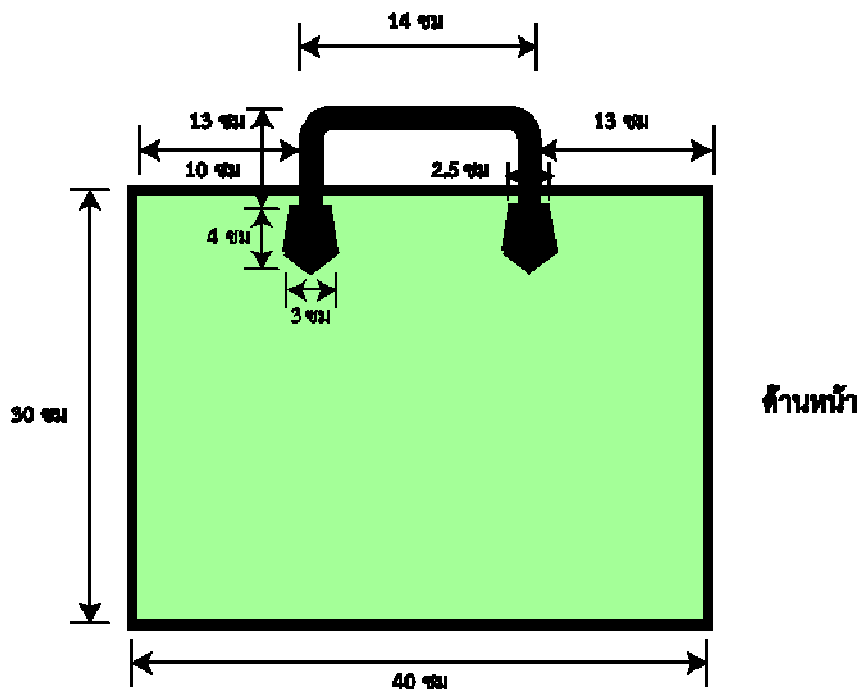
แบบขนาดเบาะนั่งผ้าซิดปักมือ 3 ตอน

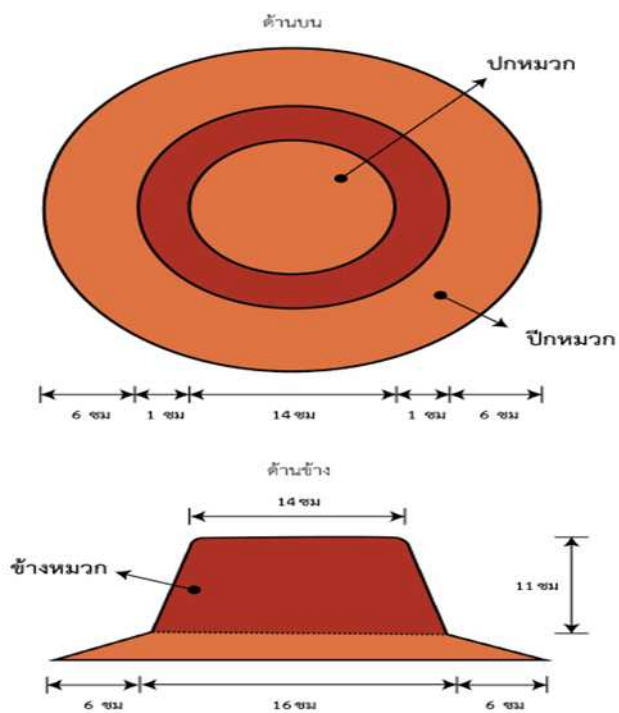

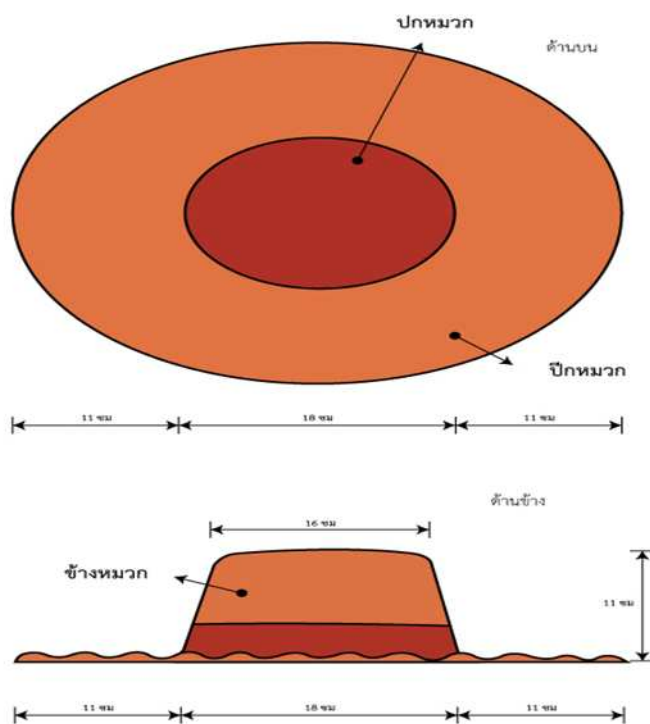
แบบขนาดกระเป๋าทैบเล็ท

แบบขนาดกระเป๋าเอกสาร

แบบขนาดหมวกท้องเที้ยวแบบที่ 2

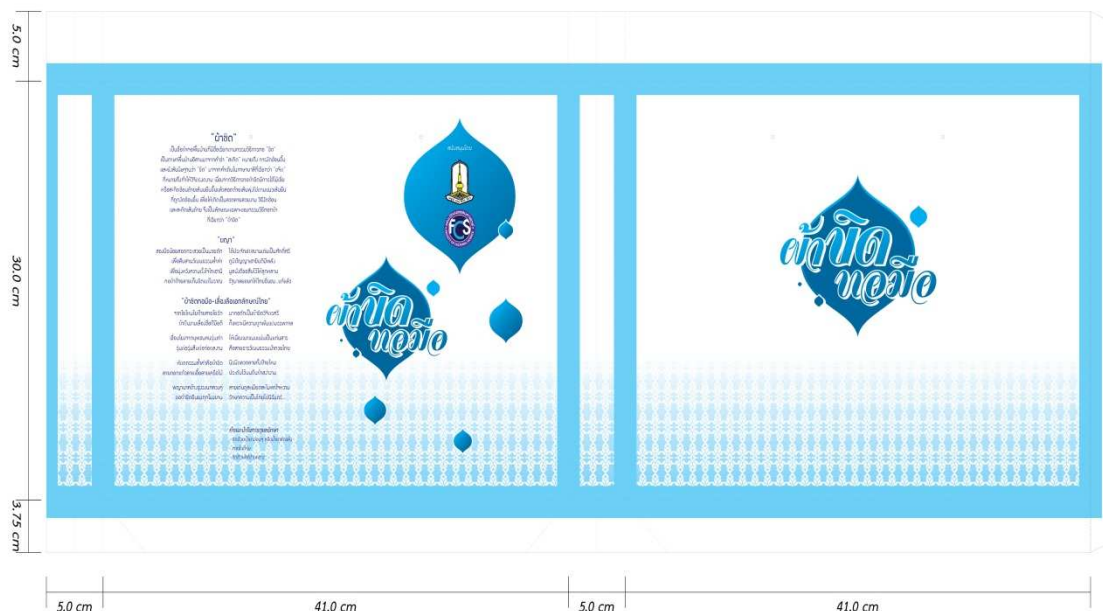
แบบขนาดหมวกท้องเที้ยวแบบที่ 3

แบบขนาดแผ่นคาคูหิ้วเบาะนั่งผ้าขัดปักมือ

แบบขนาดถุงหิ้วใส่หมวกท่องเที่ยวผ้าชิต

แบบขนาดถุงหิ้วใส่กระเป๋าไนต์ซึก

แบบขนาดกล่องใส่ผ้าคลุมเตียงและปลอกหมอน

แบบขนาดกล่องใส่ผ้าขิดลายราชสีห์

การเก็บขิดลายราชสีห์ นางเสงี่ยม จันทัด บ้านเลขที่ 60 หมู่ที่ 2
ตำบลเขื่อง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดร้อยเอ็ด

ฟืมและตะกอผ้าเก็บขิดลายราชสีห์

การทอผ้าคลุมไหล่-ผ้าคล้องลายราชสีห์ นางคำพอง ช่างชัย บ้านโคกสวาท หมู่ที่ 2 ตำบลกำแมต อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าชิตของกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าชิตบ้านคำพระ

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ	นายมนต์ชัย เพียรทำ
วันเกิด	วันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2500
สถานที่เกิด	อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 29/1 ถนนศรีวรวงศ์ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร 35000 โทร. 045-712991 มือถือ 089-8460812
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	ครูชำนาญการพิเศษ
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนคำเขื่อนแก้วชนูปถัมภ์ อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร 35110 โทร. 045-791035
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2518	ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา (ป.กศ.) วิทยาลัยครูอุบลราชธานี
	ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง (ป.กศ.ชั้นสูง) วิชาเอกประวัติศาสตร์
พ.ศ. 2520	วิทยาลัยครูอุบลราชธานี
	ปริญญาการศึกษาบัณฑิต (กศ.บ.) วิชาเอกประวัติศาสตร์
พ.ศ. 2524	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตพิษณุโลก
	ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาวิชาไทยคดีศึกษา
พ.ศ. 2540	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
	ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์
พ.ศ. 2557	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

